STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923: 51
SOCIALDEPARTEMENTET

FÖRSLAG

ANGÅENDE

LAPPARNAS RENSKÖTSEL M. M.

AVGIVET

AV

1919 ÅRS LAPPKOMMITTÉ

STOCKHOLM
1923

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1923: 51
SOCIALDEPARTEMENTET

FÖRSLAG

ANGÅENDE

LAPPARNAS RENSKÖTSEL M. M.

AVGIVET

AV

1919 ÅRS LAPPKOMMITTÉ

STOCKHOLM
1923

MOTIV.

Innan kommittén ingår på de allmänna grunderna för de av kommittén framlagda författningsförslagen, anser sig kommittén böra erinra om vissa omständigheter, som för uppfattningen av förhållandena bland den lappska allmogen i riket äro av särskild betydelse.

Lappbefolkningen i riket.

Enligt vad som framgår av vissa inom kommittén verkställda utredningar uppgick antalet personer i Sverige, män, kvinnor och barn, som den 31 december 1920 på grund av härstamning och levnadsförhållanden samt andra på frågan inverkande omständigheter voro att anse såsom tillhörande den svenska lappallmogen, till sammanlagt 8 129, nämligen:

I Norrbottens län		
lappmarksdelen	4 384	
nedom lappmarksgränsen	563	4 947
I Västerbottens län		
lappmarksdelen	2 024	
nedom lappmarksgränsen	8	2 032
I Jämtlands län		
lappmarksförsamlingarna	809	
övriga församlingar	164	973
I Västernorrlands län		164
I övriga län		13
	Summa	8 129

Kommittén vill i fråga om de anförda siffrorna anmärka, att kommittén vid uppskattningen av lapparnas antal i riket medräknat endast sådana personer av lappsk härkomst, vilka kunnat anses såsom hellappar eller halvlappar, varemot kommittén av praktiska skäl nödgats bortse från personer av mera utspädd blandras.

Av andra för kommittén tillgängliga handlingar har kommittén inhämtat, att antalet lappar i Sverige beräknats uppgå

år 1870	till 6 711	år 1900	till 6 983
» 1880	» 6 404	» 1910	» 7 138
» 1890	» 6 846		

Att på grund av en jämförelse mellan lapparnas antal år 1910 och deras antal år 1920 draga den slutsatsen, att det lappska folket under angivna period av 10 år skulle hava ökat med omkring 1 000 personer torde icke, särskilt om hänsyn tages till siffrorna under de föregående tioårsperioderna, vara befogat. Fastmera måste skillnaden väsentligen anses beroende därpå, att vid den av kommittén verkställda beräkningen av lapparnas antal andra metoder och delvis även andra grunder tillämpats än dem, som vid de tidigare beräkningarna kommit till användning. Så mycket torde emellertid de angivna siffrorna giva vid handen, att lapparna i riket icke kunna anses vara en utdöende stam. Om den lappska allmogens numerär i det stora hela ter sig konstant, torde

detta böra antagas vara beroende av särskilda omständigheter, främst måhända därav, att en avsevärd del av befolkningsöverskottet genom rasblandning uppgår i den övriga befolkningen och därmed upphör att räknas till den lappska allmogen. I detta sammanhang vill kommittén erinra, att av de 8 129 personer, vartill lapparnas antal i riket den 31 december 1920 beräknats, 6 699 personer eller 82·4 % upptagits såsom hellappar och 1 430 personer eller 17·6 % såsom halvlappar.

Sedan gammalt har man inom den lappska allmogen plägat skilja mellan två grupper av lappar, nämligen fjällappar och skogslappar. Fjällapparna, som driva sin näring ända från finska gränsen i norr ned till nordvästligaste delen av Kopparbergs län i söder, röra sig i regel på förhållandevis vidsträckta områden, i det att de sommartid vistas med sina renar på betesmarker i de svenska eller norska fjällen samt vintertid uppehålla sig i det svenska skogs- resp. kustlandet, där renarna då livnära sig av lavbete. Skogslapparna åter, vilka höra hemma i Norrbottens län samt i Malå socken av Västerbottens län, företaga tämligen korta flyttningar nere i skogs- och kustlandet, där renarna på olika tider uppehålla sig på olika platser av lav- eller gräsbete, allt efter årstiden.

Stundom uppkommer vintertid en viss konkurrens om betena mellan skogslappar och fjällappar. I de norra lappmarkerna, där skogsrenskötseln drives upp emot fjällgränsen, förekomma också ej så sällan intressekonflikter mellan de olika slagen av lappar, i det att skogslapparnas renar sommartid använda sig av och nedtrampa lavbeten, som fjällapparna vintertid behöva för sina renar.

Skogslapparna kunna i allmänhet på grund av de begränsade flyttningarna leva ett mera stationärt liv än fjällapparna och förty inom sina betesområden förskaffa sig en fast vistelseort såsom mittpunkt för renskötseln. Emellertid förekommer i södra delarna av Jämtlands län och i Idre socken av Kopparbergs län, att även fjällapparna driva sin renskötsel på ett tämligen inskränkt område och i följd därav också inrätta sig på samma förhållandevis stationära sätt som skogslapparna.

Kommittén har icke funnit anledning frångå den av naturliga förhållanden betingade indelning av lapparna i fjällappar och skogslappar, men har kommittén av praktiska skäl ansett sig kunna utsträcka indelningen, som ju närmast hänför sig till den nomadiserande delen av den lappska allmogen, jämväl till den del av samma allmoge, som icke är nomadiserande; och har kommittén, då den sålunda uppdelat samtliga lappar i riket i fjällappar och skogslappar, i allmänhet låtit härstamningen från den ena eller andra gruppens lappar vara avgörande. Med tillämpning av dessa grunder har kommittén beräknat antalet fjällappar i riket till 5 774 personer eller 71 % och antalet skogslappar till 2 355 personer eller 29 % av samtliga svenska lappar.

Lapparna fördela sig sålunda:

	Fjällappar	Skogslappar	Summa
Norrbottens län	2 931	2 016	4 947
Västerbottens »	1 699	333	2 032
Jämtlands »	973	—	973
Västernorrlands »	163	1	164
Övriga »	8	5	13
	5 774	2 355	8 129

Renskötseln har av gammalt ansetts utgöra den lappska allmogens egentliga näring. Denna uppfattning om näringslivet bland lapparna må i gångna tider hava motsvarat förhållandena i verkligheten. Numera torde densamma icke kunna anses fullt riktig. Av kommitténs utredning härutinnan framgår nämligen, att den 31 december 1920 övervägande delen av den lappska all

mogen i riket eller närmare bestämt 5 354 personer, motsvarande 65·8 % av de svenska lapparna, upphört att driva renskötsel och att endast 2 775 personer, motsvarande 34·2 % av lapparna, voro renskötande.

Bland *fjällapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

	Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottens län	1 690	1 241	2 931
Västerbottens »	306	1 393	1 699
Jämtlands »	295	678	973
Västernorrlands »	—	163	163
Övriga »	—	8	8
	2 291	3 483	5 774

Bland *skogslapparna* är antalet renskötande och icke renskötande följande:

	Renskötande	Icke renskötande	Summa
Norrbottens län	428	1 588	2 016
Västerbottens »	56	277	333
Jämtlands »	—	—	—
Västernorrlands »	—	1	1
Övriga »	—	5	5
	484	1 871	2 355

Bland fjällapparna äro således 2 291 personer eller omkring 40 % renskötande och 3 483 personer eller omkring 60 % icke renskötande, medan bland skogslapparna omkring 20 % äro renskötande och omkring 80 % icke renskötande. I detta sammanhang bör uppmärksammas att bland de renskötande fjällapparna 16·2 % och bland de renskötande skogslapparna 75·6 % med renskötseln förena annat yrke, i regel jordbruk.

Man hör icke sällan det påståendet, att den lappska allmogen väl skulle äga särskilda förutsättningar att med framgång utöva renhanteringen, men däremot vara mindre lämpad för andra näringar. Kommittén kan för sin del icke obetingat dela en sådan uppfattning om lapparna. Väl torde de få anses vara synnerligen skickade att driva renskötsel, men deras lämplighet för andra yrken än renskötsel torde icke få underskattas. Kommittén, vars utredningar omfattat yrkesfördelningen bland lapparna med hänsyn såväl till renskötseln som andra näringar, har fastställt, att bland den icke nomadiserande lappska allmogen minst 2 886 personer äro att hänföra till den jordbrukande klassen. Därtill kommer, såsom redan förut antytts, att bland den renskötande lappska allmogen ett avsevärt antal, minst 676 personer, söka sin utkomst av jämsides med renskötseln bedriven jordbruksrörelse. Det framgår således, att bland lapparna i riket åtminstone 3 562 personer eller 43·8 % kunna anses tillhöra den jordbruksidkande befolkningen, därvid 35·5 % söka sin utkomst enbart av denna näring, och 8·3 % förena jordbruket med renskötsel.

Av dessa 3 562 jordbrukande lappar falla 849 på Norrbottens läns fjällappar och 1 244 på samma läns skogslappar, 1 054 på Västerbottens läns fjällappar och 162 på samma läns skogslappar samt minst 224 på Jämtlands läns fjällappar. Till jämförelse må nämnas, att i Norrbottens län, där lapparnas antal uppgår till 2 931 fjällappar och 2 016 skogslappar, finnas 1 477 fjällappar, som uteslutande syssla med renskötsel, och 103 enbart renskötande skogslappar. Motsvarande siffror äro för Västerbottens län, där antalet fjällappar uppgår till 1 699 och skogslappar till 333, 187 och 15 samt för Jämtlands län, där lapparnas antal är 973 och skogslappar saknas, 256.

Det framgår således, att i stort sett jordbruket spelar en mindre roll för det övervägande antalet fjällappar i Norrbottens län, men att jordbruksnäringen stiger i betydelse för fjällapparna, alltefter som de leva längre söderut.

Visserligen har kommittén icke varit i tillfälle att i kulturellt hänseende från fall till fall undersöka det jordbruk, som sålunda bedrives av lappar, men vad kommittén för egen del iakttagit och eljest hört från vederhäftigt håll uppgivas synes giva stöd för den uppfattningen, att det av lappar bedrivna jordbruket åtminstone efter en viss övergångstid i allmänhet icke är särskilt underlägset det jordbruk, som under liknande naturliga betingelser bedrives av den jordbrukande icke lappska befolkningen.

Vad yrkesfördelningen i övrigt bland lapparna beträffar vill kommittén framhålla, att den 31 december 1920 947 personer eller 11·6 % av lapparna i riket voro att hänföra till andra yrkesgrupper än renskötare eller jordbrukare, nämligen 604 lappar till gruppen lösa arbetare, 82 lappar till gruppen tjänare hos andra än lappar och 261 lappar till gruppen diverse andra yrken.

Av vad ovan anförts angående yrkesfördelningen bland lapparna i riket framgår, att för närvarande endast omkring $^1/_3$ av dem är renskötande, medan återstoden eller således omkring $^2/_3$ av lapparna icke äro renskötande. Därjämte framgår att bland den tredjedel av den lappska allmogen, som är renskötande, en avsevärd del med renskötseln förenar annat yrke, nämligen bland fjälllapparna omkring $^1/_5$ och bland skogslapparna omkring $^4/_5$. Av hela den lappska folkstammen i riket ägnar sig således för närvarande endast omkring $^1/_4$ uteslutande åt renskötseln. Beträffande denna fjärdedel vill kommittén dock ytterligare tillägga, att jämväl bland de lappar, som höra dit, tendenser kunna skönjas i riktning mot bofasta vanor.

År 1910 beräknades antalet nomadiserande lappar i riket till 3 671 eller närmare 1 000 personer mera än det antal, vartill desamma den 31 dec. 1920 av kommittén uppskattats. I likhet med vad kommittén anfört beträffande den lappska folkstammen i dess helhet anser sig kommittén sakna tillräckligt underlag för att ifråga om de renskötande lapparna draga några bestämda slutsatser i anledning av den anmärkta skillnaden i deras antal åren 1910 och 1920. Kommittén är för sin del böjd att tro, att 1910 års siffra är väsentligt för hög, beroende på att då mindre exakta grunder vid beräkningen använts. Sannolikheten talar för att i Västerbottens och Jämtlands län de renskötandes antal sjunkit, men att så icke är fallet i Norrbottens län.

Vanskligt torde vara att med visshet påvisa orsakerna till den tillbakagång, som på sina håll ägt rum. Säkert är dock, att den fortskridande odlingen samt den stigande beröringen med den bofasta kulturen i hög grad ökat lapparnas benägenhet att övergiva renskötseln och antaga de bofastas näringsfång och vanor. Det oaktat håller kommittén före, att renhanteringen i riket ingalunda behöver anses vara ställd på avskrivning. De naturliga förutsättningarna för denna näring synas nämligen ännu för en avsevärd tid framåt vara gynnsamma, särskilt i de norra lappmarkerna, och torde det enligt kommitténs mening, med den välvilliga hållning statsmakterna intaga mot de renskötande lapparna, mest vara beroende av lapparnas egen motståndskraft, huruvida större eller mindre del av dem för framtiden skall finna sin utkomst av renskötsel eller icke.

Gällande författningar.

Kommittén övergår nu till en redogörelse för de allmänna grunder, å vilka författningsförslagen vila.

Förslagen utgå från vissa nu gällande författningar, nämligen lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige med däri sedermera genom lagen den 8 juli 1904 och lagen den 19 juni 1917 vidtagna ändringar, lagen den 1 juli 1898 om renmärken och kungörelsen den 22 dec. 1899 om

renmärkesförtecknings förande och vad i sammanhang därmed iakttagas skall samt kungörelsen den 3 juni 1915 angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Därjämte har vederbörlig hänsyn tagits till gällande avvittringsförfattningar ävensom till renbeteskonventionen mellan Sverige och Norge den 5 februari 1919.

1898 års renbeteslag är som bekant, med vissa undantag, till vilka kommittén nedan återkommer, tillämplig endast å den del av lapparna, som driver renskötsel. Den bestämmer sålunda för deras vidkommande de områden i riket, inom vilka de äga föra sina renar på bete, samt de tider av året, då betning av renar inom de särskilda områdena får äga rum, varjämte den meddelar bestämmelser angående lapparnas flyttningar och flyttningsvägar. Den reglerar vidare de renskötande lapparnas rätt att taga bränsle och annat för renskötselns behöriga utövande erforderligt virke till bostäder, visthus och stängsel ävensom deras rätt att för sitt livsuppehälle jaga och fiska. Den reglerar även de renskötande lapparnas förhållande till den bofasta befolkningen, främst deras skyldighet att ersätta skador, som genom renarna förorsakas å nämnda befolknings egendom. Slutligen innehåller lagen föreskrifter beträffande ordningen mellan de renskötande lapparna inbördes samt stadgar i särskilda fall påföljder för förseelser, som begås av renskötande lapp.

Till de bestämmelser i 1898 års renbeteslag, som äro tillämpliga även å andra än de renskötande lapparna, höra stadganden angående den lappska icke renskötande befolkningens och den icke lappska befolkningens rätt att hava skötesrenar i vård hos renskötande lapp; vidare bestämmelser angående skyddande av renarna mot de bofastas hundar ävensom bestämmelser rörande lapparnas bosättning å kronomark inom lappmarkerna och å renbetesfjällen samt ordningen för upplåtelser i övrigt av vissa rättigheter å kronans mark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen. Hit höra även vissa stadganden om påföljd för förseelser mot de renskötande lapparna och deras egendom.

Anmärkas bör i detta sammanhang att renbeteslagen icke i vidare mån är tillämplig å den renskötsel, som året om bedrives av befolkningen nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län, än att lagen härutinnan hänvisar till allmän lag och författning samt stadgar viss särskild påföljd för ägare till renar, som olovligen uppehålla sig på mark, varöver renägaren icke förfogar.

Vad angår renmärkeslagen gäller om densamma att den har avseende såväl å renskötande lappar som ock å andra, i den mån de äro renägare.

Kungörelsen den 22 december 1899 är att betrakta såsom en av renmärkeslagen föranledd särskild instruktion för de underdomstolar, vilka hava att handlägga ärenden angående renmärken.

Vad angår kungörelsen den 3 juni 1915 är densamma tillämplig å en var, lapp eller icke lapp, som åstundar att å de i kungörelsen angivna trakterna erhålla upplåtelse av nyttjanderätt till kronomark.

Allmänna riktlinjer.

Då kommittén, vars uppdrag innefattat en allmän revision av de bestämmelser, som reglera lapparnas förhållanden inom riket och den icke lappska befolkningens rätt att hålla renar, gått att fullgöra detta uppdrag, har kommittén riktat sin uppmärksamhet i främsta rummet å de förhållanden, som stå i samband med renskötseln och reninnehavet i övrigt. Dessa förhållanden regleras för närvarande, såsom ovan nämnts, genom 1898 års renbeteslag och renmärkeslag.

Mot renbeteslagen framställa sig i formellt hänseende vissa anmärkningar. Till en början framgår icke otvetydigt av dess ordalag, att densamma med förut nämnda undantag är tillämplig endast å renskötande lappar. Vidare gör densamma trots väsentliga olikheter i levnadsförhållandena bland fjällappar

och skogslappar och behovet i vissa hänseenden av olika rättsregler för dessa båda grupper av lappar, ingen skillnad dem emellan. Slutligen kan lagen icke heller vad uppställningen angår anses tillräckligt överskådlig.

Nu anförda omständigheter hava föranlett kommittén att i *formellt* hänseende vidtaga åtskilliga ändringar. Kommittén har sålunda ansett sig böra uppdela ämnet å två särskilda huvudförfattningar, nämligen en lag om fjällrenskötsel och en lag om skogsrenskötsel. Avsikten härmed har varit att göra stadgandena angående renskötseln och därmed sammanhängande förhållanden i görligaste mån lättlästa för vederbörande lappar, så att fjällappen endast skall behöva syssla med honom vidkommande bestämmelser och skogslappen endast med sådana, som angå honom. Härav har blivit en följd, att ett flertal lagrum, som äga betydelse såväl för fjällrenskötseln som för skogsrenskötseln, återkomma helt eller i det närmaste likalydande i båda lagarna. Vidare har kommittén sökt uppställa en var av dessa lagar efter sakliga indelningsgrunder, varvid kommittén i görligaste mån under särskilda rubriker sammanfört de bestämmelser, som avse ett och samma ämne. Slutligen har kommittén till förekommande av tvekan rörande de särskilda bestämmelsernas tillämplighet sökt åt dem giva en sådan lydelse, att därav tydligt framgår, huruvida de gälla renskötande eller icke renskötande lappar eller andra än lappar.

I *sak* vila ifrågavarande lagförslag i väsentliga delar på samma grunder som 1898 års renbeteslag.

Lapparnas renskötselprivilegium.

Kommittén utgår i likhet med 1898 års renbeteslag från den uppfattningen, att rätten att driva renskötsel med anlitande av mark, varöver renägaren icke förfogar, bör, på sätt av ålder ägt rum, tillkomma uteslutande dem, vilka äro att räkna till den lappska allmogen. På grund härav och då även vissa andra förmåner, som omförmälas i lagförslagen, äro bundna vid egenskapen av att vara lapp, har kommittén icke kunnat undgå att taga ställning till frågan, under vilka förutsättningar en person skall anses tillhöra nämnda allmoge. Uppenbart är, att kommittén härvid tillmäter härstamningen och bruket inom familjen av det lappska språket den största betydelsen. Emellertid kan i anseende till den rasblandning mellan lappar och andra folkslag, som sedan århundraden pågått särskilt å nu ifrågavarande trakter, härstamningen enligt kommitténs mening icke ensamt få vara bestämmande i frågan, utan böra rimligtvis jämte härstamningen även andra omständigheter komma i betraktande. I sådant hänseende torde i främsta rummet vara avgörande, huruvida vederbörande för egen del driver fjäll- eller skogsrenskötsel. I övrigt bör vederbörlig hänsyn tagas även till traditionerna inom familjen och således, dock endast under vissa förutsättningar, jämväl den, som kan påvisa lappsk härstamning, men icke för egen del har renskötsel till yrke, kunna komma i åtnjutande av de särskilda, för lapparna avsedda privilegierna. Att i lagen uppställa bestämda regler härför, möter dock praktiska svårigheter. Enligt kommitténs mening bör en tillfredsställande prövning av hithörande omständigheter kunna ske med ledning av den allmänna uppfattningen å de särskilda orterna, och har kommittén ansett att denna prövning enklast bör kunna ske i sammanhang med kyrkobokföringen (2 § i lagen om fjällrenskötsel och 2 § i lagen om skogsrenskötsel). Den, som anser sin rätt kränkt genom en felaktig kyrkobokföringsåtgärd, har möjlighet att söka rättelse genom besvär i vederbörlig ordning.

Förlust av rätten att driva renskötsel.

Rätten att driva renskötsel i riket har, såsom ovan anförts, tillerkänts den lappska allmogen framför andra svenska medborgare, och har den, som vill begagna sig av denna rätt, tillika i anslutning till sedan länge bestående förhållanden i kommitténs förslag tillförsäkrats vissa andra synnerligen vittgående

förmåner att nyttjas i samband med renhanteringens utövande. Kommittén förutsätter visserligen, att lapparna komma att uppfylla de villkor, som för privilegiernas begagnande hava uppställts till skydd för allmän och enskild egendom, bland dem främst villkoret att väl vårda och bevaka renarna. Då emellertid någon gång kunna förekomma fall av sådan vårdslöshet vid bevakningen av renarna, att stort men såväl för renskötseln i trakten som för de bofasta därigenom uppkommer, har det ansetts nödvändigt att tillerkänna vederbörlig myndighet befogenhet att i nödfall kunna skilja en för yrket alldeles olämplig lapp från rätten att driva renskötsel. Det stadgande härom, som införts i de båda lagförslagen (17 §), har tillkommit i anslutning till uttalanden i sådan riktning, som framkommit vid av kommittén anordnade överläggningar med lapparna.

Betesområden, betestider.

I fråga om de områden i riket, inom vilka renskötsel må drivas, och de tider av året, då betning av renar å de särskilda områdena må äga rum, har kommittén, såvitt angår de renskötande fjällapparna och dem bland de renskötande skogslapparna, vilka hava sina huvudvisten inom lappmarkerna, icke föreslagit någon egentlig ändring i gällande bestämmelser, utan endast hemställt om vissa jämkningar, närmast föranledda av lagbestämmelsernas uppdelning på två särskilda lagar (4 och 11 §§ i lagen om fjällrenskötsel samt 4 och 11 §§ i lagen om skogsrenskötsel).

I ett väsentligt hänseende har kommittén emellertid beträffande betesområdena och betestiderna avvikit från nu gällande bestämmelser, nämligen i fråga om den skogsrenskötsel, som för närvarande enligt gammal sedvänja men i strid med 1898 års renbeteslag året om bedrives i socknarna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län. Enligt gällande lag äga lapparna föra sina renar på bete i angivna trakter i regel endast under vintern eller månaderna oktober—april, medan renarna under sommaren eller månaderna maj —september skola betas inom lappmarkerna. Vidare har enligt 1898 års renbeteslag den bofasta befolkningen i trakterna nedanför lappmarksgränsen i detta län icke rätt att låta, vare sig genom lapp eller annan, föra renar på bete å främmande mark. Kommittén har nu i anseende till särskilda förhållanden, med ändring av gällande renbeteslag, föreslagit stadganden, enligt vilka det under vissa förutsättningar skall kunna tillåtas lappar att i trakterna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län driva renskötsel året om, med rätt för den bofasta befolkningen i samma trakter att till visst begränsat antal sätta skötesrenar i vård hos dessa lappar (5 och 49 §§ i lagen om skogsrenskötsel). Då de avvikelser från 1898 års renbeteslag, som sålunda föreslagits, närmast sammanhänga med spörsmålet i allmänhet om rätt för den bofasta befolkningen att innehava skötesrenar, kommer kommittén att vid behandlingen av nämnda spörsmål redogöra för de skäl, som i förevarande hänseende varit bestämmande.

Bostäder.

En fråga, som under de senare åren ådragit sig särskild uppmärksamhet, är den om de renskötande lapparnas bostadsförhållanden.

I kungl. propositionen den 23 mars 1917 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag, göres gällande, att de renskötande lapparna icke skulle vara berättigade att tillgodogöra sig skogen för uppförande av andra bostäder än kåtor. Tillika uttalas i nämnda proposition den meningen, att det skulle vara oförenligt med fordringarna på en god renvård, om de renskötande lapparna beredde sig bostäder i timrade hus.

Kommittén anser sig i detta sammanhang böra erinra om det förhållandet, att de renskötande lapparna i allt fall med vederbörande myndigheters goda minne sedan långliga tider tillbaka faktiskt nyttjat skogen för nyss angivna ändamål.

C/CL/Utskr-1997-04-11

Vad bostadsfrågan i övrigt beträffar, gäller om de renskötande *skogslapparna*, vilka ju till övervägande del tillika äro jordbrukare, att familjerna nästan undantagslöst bo i timrade stugor, uppförda å egen eller annans mark. Under den tid, då renarna betas på längre avstånd från stugorna, användas dock såsom bostäder åt bevakningsmanskapet fasta näver- eller torvkåtor eller ock tältkåtor. Vintertid, då renarna vistas i mera bebyggda trakter, plägar bevakningsmanskapet ofta taga bostad hos den bofasta befolkningen. Undantag från vad som sålunda får anses såsom regel förekommer emellertid längst i norr, där åtskilliga skogslappar jämte familjerna i allmänhet bo i tältkåtor året runt, ehuru vintertid och då renarna betas i närheten av mera bebyggda or inträffar, att hela familjen för en kortare tid tager bostad hos den bofasta befolkningen.

Vad de renskötande *fjällapparna* angår, äro bostadsförhållandena i *Jämtlands län* i stort sett lika med skogslapparnas; dock att i de norra delarna av sagda län, där avstånden mellan sommar- och vinterbeteslanden nödvändiggör längre flyttningar, tältkåtor användas av dem, som åtfölja renarna, vare sig familjen i dess helhet eller endast bevakningsmanskapet. I *Västerbottens län* innehar en del av lapparna hemman eller lägenhet, och bo dessa lappars familjer därstädes i vanliga hus, medan det renarna åtföljande bevakningsmanskapet under sommaren bor i fasta näver- eller torvkåtor eller också i tältkåtor samt vintertid vanligen inkvarterar sig i hus, tillhörande den bofasta befolkningen. En annan del av samma lappar, som icke innehar hemman eller lägenheter, bor sommartid jämte familjen i timrade stugor eller fasta näver- eller torvkåtor samt vintertid hos den bofasta befolkningen. För lapparna i sin helhet i Västerbottens län gäller, att den del av dem, som åtföljer renarna under deras flyttningar, i regel då använder tältkåtor. Bland de renskötande lapparna i *Norrbottens län* förekommer den timrade stugan å vår-, sommar- eller höstbeteslanden endast i mera enstaka fall och då i de sydligare delarna av länet. Av lapparna i Rautasvuoma och Kaalasvuoma lappbyar användes allmänt å vår-, sommar- eller höstbeteslanden en i kåta- eller husform uppförd gamme med slutet tak, fönster, murad spis eller järnspis samt skorsten och i vissa fall golv av trä. I andra lappbyar såsom i Talma, Norrkaitum och Mellanbyn användas i regel, då lapparna uppehålla sig å sommarbeteslanden, torvgammer med lappsk eldstad (aran). Så är även fallet bland 10 à 12 familjer inom Könkämä lappby, då de under en kortare tid av sommaren vistas å norskt område. Flertalet lappar inom sistnämnda lappby ävensom lapparna i Lainivuoma, Saarivuoma och Sörkaitum använder sommartid med enstaka undantag tältkåtor. Under flyttningar användas av samtliga fjällappar i Norrbottens län tältkåtor. Vintertid, då de med sina renar uppehålla sig i närheten av byarna, pläga de dock, såvida bevakningen av renarna därifrån kan utövas, bo hos den bofasta befolkningen, varemot de i annat fall använda tältkåtor.

Då det gällt för kommittén att taga ställning till frågan om bostäderna bland de renskötande lapparna, har kommittén ansett sig böra utgå från förhållandena, sådana de härutinnan faktiskt gestaltat sig. Tillika har kommittén, som å sina sammanträden med de renskötande lapparna ingående dryftat frågan om den lämpligaste bostadsformen, ansett sig böra taga hänsyn till de önskemål, som härutinnan, på de flesta håll enhälligt, framförts av lapparna själva. Med vissa undantag, huvudsakligen i de nordligaste trakterna, hava lapparna uttalat önskan att å vår-, sommar- och höstbeteslanden få uppföra timrade stugor såsom framför allt för familjens del erbjudande bättre skydd mot väderleksförhållandena samt större bekvämligheter än de primitivare kåtorna. Mot de farhågor, som kommit till uttryck i ovannämnda proposition till 1917 års riksdag, eller att det bekvämare levnadssätt, vartill

stugan inbjöde, komme att fresta de renskötande lapparna att eftersätta vården av sina renar, har från lapparnas sida, jämte det de erinrat om den allmänna utbredning stugorna eller de stugliknande gammerna redan vunnit bland lappbefolkningen, framhållits, att renvårdens bättre eller sämre beskaffenhet mera vore beroende av större eller mindre intresse för renskötseln hos vederbörande lapp än av naturen av hans bostad.

Kommittén finner för sin del nyss angivna farhågor icke vara av så stor betydelse, att de böra utgöra hinder mot att tillmötesgå lapparnas önskemål. Kommittén vill visst icke förneka, att den bekvämare bostaden möjligen kan i viss mån medverka till att renarnas bevakning och vård åsidosättes, men anser kommittén, att försumlighet härutinnan bör motverkas på annat sätt än genom ett förbud mot uppförandet av renvaktarstugor på renbeteslanden. Härutinnan hänvisar kommittén särskilt till vad ovan i annat sammanhang anförts ifråga om påföljd för svårare försumlighet i renvården, varvid kommittén till förekommande av tvekan rörande innebörden av ett beslut, varigenom renskötande lapp förklaras förlustig rätten att vidare driva renskötsel vill tillägga att, då ifrågavarande stugor äro avsedda att användas endast för lapparnas renskötsel, beslutet givetvis som regel innebär skyldighet för den försumlige att avhända sig stugan.

Då kommittén således i anslutning till vad ovan anförts föreslagit, att åt de renskötande lapparna inrymmes rätt att å renbeteslanden för renskötselns utövande uppföra timrade stugor, har det dock skett med vissa förbehåll. Till en början har kommittén, i likhet för övrigt med vad genomgående föreslagits även i andra hänseenden, ansett den enskilde jordägaren icke böra betungas genom de lappska privilegierna mera än som för tillgodoseende av de renskötande lapparnas behov är nödvändigt. På grund härav och då behovet av renvaktarstugor enligt kommitténs mening kan tillgodoses i tillräcklig omfattning utan anlitande av enskild mark, har kommittén begränsat rätten att uppföra dylika stugor till kronans mark samt i fråga om enskild mark hänvisat de renskötande lapparna att härutinnan i vanlig ordning träffa avtal med vederbörande ägare. Vidare har kommittén icke funnit lämpligt överlämna valet av plats för stugorna åt de renskötande lapparnas eget bestämmande. Erfarenheten från de tider, då bebyggelsen å renbeteslanden skedde utan tillbörlig kontroll från myndigheternas sida, har nämligen givit vid handen, att för stugorna ofta utsetts platser, valda mera med hänsyn till vederbörande lapps åstundan att äga bekväm tillgång till fiske och andra binäringar än ur synpunkten av att därifrån kunna på ett fullt effektivt sätt övervaka renhjorden. Den okontrollerade bebyggelsen, som lätt nog gav upphov till verkliga jordbrukslägenheter, har även visat sig vara till stort men för hela renhanteringen å trakten. Dessa omständigheter hava föranlett kommittén att göra rätten att uppföra renvaktarstugor beroende av särskild framställning hos Konungens befallningshavande, på vilken det skall ankomma att pröva de omständigheter, som äro att beakta med hänsyn såväl till sökandens egen som de övriga renskötande lapparnas renskötsel å trakten. I anledning av de delvis olika förhållanden, varunder renskötseln drives bland fjällappar och skogslappar, hava ifrågavarande bestämmelser i de båda lagförslagen i vissa hänseenden erhållit en mot dessa förhållanden svarande olika avfattning (19 och 21 §§ i resp. lagförslag).

Odlingar vid visten.

På flera håll hava de renskötande *fjällapparna* upptagit odling å eller i närheten av de visten, där de under våren, sommaren eller hösten mera stadigt uppehålla sig med sina renar. Odlingen — varmed i detta sammanhang icke förstås odling å hemman, som äges eller arrenderas av renskötande fjällapp, eller å nybygge, som av sådan lapp innehaves, eller å lägenhet, som i

särskild ordning till honom upplåtits — består oftast av ett mindre potatisland, avsett att bereda de renskötande fjällapparna bekvämare tillgång till ett även för dem viktigt födoämne, som de eljest skulle nödgas köpa av den bofasta befolkningen. Här och var vid vistena förekommer även, att de renskötande fjällapparna utan särskild upplåtelse avbärga naturliga ängar i ändamål att anskaffa vinterfoder åt getter eller andra kreatur.

Visserligen torde på många håll de naturliga betingelserna för odling av potatis eller för grästäkt vara så ogynnsamma, att ett sådant bruk av jorden förbjuder sig självt, vadan särskilda bestämmelser kunde synas onödiga. Å andra håll däremot äro förutsättningarna för jordbruk relativt goda. Erfarenheten från trakter med rikare möjligheter har givit vid handen, att lapparna stundom, med åsidosättande av skyldigheten att tillbörligen vårda renarna, ägna sitt huvudintresse åt jordbruksarbetet. Till förekommande av dylikt missförhållande har kommittén föreslagit, att en viss ordning skall iakttagas, då fråga är om upptagande av odling eller avbärgande av naturliga ängar (23 och 53 §§ i lagen om fjällrenskötsel). Därjämte har kommittén begränsat rätten att upptaga odling samt att nyttja naturliga ängar för grästäkt till att gälla endast kronans mark. I fråga om enskild mark hava de renskötande fjällapparna hänvisats att härutinnan i vanlig ordning träffa avtal med vederbörande ägare.

Vad de renskötande *skogslapparna* angår hava även dessa, såsom redan tidigare antytts, upptagit odlingar omkring sina hemvist, i regel mera allmänt och mera omfattande än vad fallet är bland de renskötande fjällapparna, varjämte även de renskötande skogslapparna nyttja naturliga ängar för grästäkt. I den mån skogslapparna för sin utkomst kunna anses vara i behov att upptaga odlingar eller att avbärga ängar annat än å egna hemman och nybyggen eller till dem upplåtna lägenheter, har kommittén funnit sig böra meddela bestämmelser, som reglera ifrågavarande odlingar och grästäkt. Vad härutinnan av kommittén föreslagits i lagen om skogsrenskötsel (23 och 54 §§) ansluter sig till de för fjällapparna föreslagna bestämmelserna, dock med en viss jämkning för tillgodoseende av skogslapparnas större behov i förevarande hänseenden.

Hinder torde naturligtvis icke möta för att renskötande lapp, vilken söker tillstånd att få uppföra en renvaktarstuga, i samband därmed även söker rätt att upptaga odling eller att avbärga ängar.

Förening av renskötsel och egentligt jordbruk.

Såsom ovan erinrats förefinnes bland de renskötande lapparna ett avsevärt antal, som jämsides med renskötseln även brukar egna eller arrenderade hemman eller nybyggen eller ock lägenheter, vilka i särskild ordning upplåtits.

En sådan förening av renskötsel och jordbruk förekommer allmännast bland *skogslapparna* och huvudsakligast bland dem, som vistas i de sydligare och östligare delarna av de trakter, där skogsrenskötsel drives, såsom i Gällivare, Arvidsjaurs och Malå socknar inom lappmarkerna samt Pajala och Tärendö med flera socknar nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län. I de nordligare och västligare delarna av samma trakter däremot, såsom i Muonionalusta och Vittangi kapellförsamlingar, drives renskötseln av skogslapparna i regel utan samband med jordbruk.

Bland de renskötande *fjällapparna* i Norrbottens län finnes visserligen ett icke obetydligt antal, som äger hemman eller annan jordbruksfastighet, men, med undantag för enstaka fall i Semisjaur-Njargs lappby, äro fastigheterna utarrenderade till andra, vadan man kan säga, att de renskötande fjällapparna i detta län — bortsett från obetydligare odlingar och grästäkt vid vistena, vilket inom vissa lappbyar förekommer — i regel icke jämsides med sin renskötsel driva jordbruk i den bemärkelse, varom här är fråga.

Vad angår Västerbottens län finner man här ett betydande antal renskötande fjällappar, som äga hemman eller annan jordbruksfastighet och jämsides med renskötseln bruka fastigheterna.

I Jämtlands län och i Idre socken av Kopparbergs län förekommer sådant endast i ett eller annat fall. I allmänhet äro dessa båda näringar där icke förenade. Anmärkas bör emellertid i detta sammanhang, att dessa renskötande fjällappar, vilka i en del fall upptagit odlingar av den mera primitiva typ, varom i det föregående talats, stundom uppdrivit dessa odlingar till en omfattning närmande sig bruket av hemman eller lägenhet.

Den meningen har gjorts gällande, att renskötsel och jordbruk var för sig vore yrken av så krävande beskaffenhet, att de icke annat än under särskilda förutsättningar kunde drivas samtidigt. Förelåge icke sådana förutsättningar, bleve, enligt vad erfarenheten givit vid handen, om icke båda näringarna, så i allt fall renskötseln försummad.

Frågan har varit föremål för ingående överläggningar med den lappska allmogen å sammanträden, som kommittén hållit å ort och ställe, särskilt bland skogslapparna och bland fjällapparna i Västerbottens län.

Vad angår *skogslapparna* har å trakter, där båda näringarna mera allmänt samtidigt utövas, anförts, att de renskötande skogslapparna i regel hade ett vida ringare antal renar än de renskötande fjällapparna, och att det för deras vidkommande vore ett livsvillkor, betingat av renskötselns otillräcklighet för uppehället, att som hittills med renskötseln förena jordbruk. Å vissa trakter däremot, där de renskötande skogslapparna till övervägande delen fortfarande driva renskötsel utan samband med jordbruk, har ett samtidigt utövande av båda näringarna ansetts lända till förfång för renskötseln.

Liknande mening, som sist anförts, har uttalats av övervägande flertalet bland de renskötande *fjällapparna* i Norrbottens och Jämtlands län samt i Idre socken av Kopparbergs län. I den mån en annan mening härutinnan i nämnda län kommit till uttryck bland lapparna, har dock tillika på alla håll framhållits, att jordbruk icke gärna kunde förenas med renskötsel under annan förutsättning, än att vederbörande lapp hade så god tillgång på arbetsfolk, att han kunde avdela särskilt folk för renskötseln och särskilt folk för jordbruket.

De renskötande fjällapparna i Västerbottens län åter hava under överläggningarna med kommittén framhållit fördelen av att i god tid förskaffa sig ett jordbruk, på vars avkastning lappen kunde falla tillbaka på ålderdomen eller så snart han av andra orsaker nödgades upphöra med renskötseln. Ävenledes har den uppfattningen kommit till uttryck, att en renskötande fjällapp, som hade en jordbruksfastighet, redde sig bättre i ekonomiskt hänseende än andra. Sedan emellertid lapparna beretts tillfälle att sinsemellan överlägga inför en lappfödd ledamot av kommittén, hava de enat sig om det uttalande, att en renskötande lapp borde tillåtas att jämsides med renskötseln driva jordbruk endast under förutsättning, att han hade tillgång till arbetsfolk, tillräckligt att på ett tillfredsställande sätt sköta båda näringarna, samt att försumlighet i avseende å renvården borde, därest icke efter förut meddelad varning rättelse skedde, medföra skyldighet att överlämna renarna, vare sig alla eller, efter nedslaktning eller försäljning av en del, ett begränsat antal i vård till annan renskötande lapp.

Såsom i det föregående erinrats söker den övervägande delen av de renskötande skogslapparna sin utkomst av renskötsel i förening med jordbruk. Detta förhållande har bestått sedan mycket lång tid tillbaka. Kommittén har med hänsyn såväl härtill som till skogslapparnas trånga villkor i allmänhet, vilka knappast skulle tåla vid ett reglerande ingripande, ansett sig för skogs-

)C/CL/Utskr:1997-04-11

lapparnas vidkommande icke böra föreslå några inskränkande bestämmelser i fråga om förening av renskötsel med jordbruk. Till denna kommitténs ståndpunkt har ock medverkat, att de olägenheter, som skogsrenskötseln onekligen medför för den jordbrukande befolkningen, av skäl, som nedan (sid. 126) närmare angivas, icke synas vara av den betydelse, att skogsrenskötseln bör genom lagstiftning förbjudas.

Vad däremot angår de renskötande fjällapparna, finner kommittén övervägande skäl tala för den meningen, att en förening av båda näringarna endast i undantagsfall är lycklig. Uttalanden från lapparnas egen sida och erfarenheter i övrigt giva ett starkt stöd för en dylik uppfattning. Då emellertid, särskilt i Västerbottens län, en förening av ifrågavarande båda näringar faktiskt förekommer i stor omfattning, har kommittén icke ansett sig böra stadga något förbud mot att med fjällrenskötseln förena jordbruk. Med hänsyn dock till de nära till hands liggande olägenheterna för renskötseln, som kunna härflyta av en sådan förening, har kommittén i anslutning till ovan omförmälda uttalanden från lapparnas sida föreslagit (24 § i lagen om fjällrenskötsel) vissa stadganden i syfte att förhindra en förening av de båda näringarna i det fall, att renskötseln kan antagas bliva lidande härav. Tillika har kommittén, för att icke alltför hårt ingripa i bestående förhållanden, ansett det angivna stadgandet böra komma i tillämpning endast å sådana fall av förening av renskötsel med jordbruk, som inträffa genom upptagande av jordbruk efter det den föreslagna lagen om fjällrenskötsel trätt i kraft (övergångsstadganden 2 mom.).

Skogsfångst. I fråga om de renskötande lapparnas rätt till skogsfångst har kommittén (27—33 §§ i lagen om fjällrenskötsel och 25—31 §§ i lagen om skogsrenskötsel) bibehållit grunderna i 1898 års renbeteslag, likväl med vissa jämkningar och förtydliganden, som påkallats av erfarenheterna under den tid, nämnda lag varit i tillämpning. Sålunda har kommittén, enär de renskötande lapparnas rätt att tillgodogöra sig virke från skogarna till andra bostäder än kåtor varit omtvistad, i anslutning till kommitténs uppfattning i bostadsfrågan uttryckligen stadgat rätt för dem att taga virke till renvaktarstugor, dock allenast å kronans mark. Emellertid har kommittén ansett lapparnas behov av virke för angivna ändamål bliva tillräckligt tillgodosett, om de renskötande fjällapparna få taga virket till stugorna å trakterna ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen, samt de renskötande skogslapparna å trakterna inom lappmarkerna.

Vad angår de renskötande skogslapparna, vilka året om uppehålla sig nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län, hava de i huvudsak, dock med vissa inskränkningar, tillerkänts samma rätt till skogsfångst, som nu tillkommer andra renskötande lappar, under de tider av året, de lagligen få med sina renar vistas i dessa trakter.

Jakt och fiske. Stadgandena i 1898 års renbeteslag, som angå de renskötande lapparnas rätt att jaga och fiska inom lappmarkerna och å renbetesfjällen, hava med vissa smärre jämkningar upptagits oförändrade i kommitténs lagförslag (34 § i lagen om fjällrenskötseln och 32 § i lagen om skogsrenskötsel).

Ersättningsskyldighet för renskador. Vad angår de renskötande lapparnas skyldighet att ersätta skador, som å den bofasta befolkningens egendom orsakas genom renar, äro de av kommittén föreslagna stadgandena härutinnan till sitt huvudsakliga innehåll lika med motsvarande bestämmelser i 1898 års renbeteslag. Vissa ändringar hava dock ansetts behövliga för att mera rättvist än nu är fallet fördela ansvaret för dylika skador mellan dem, vars intressen stå emot varandra å vidkommande trakter, nämligen den jordbrukande befolkningen, å ena, samt de renskötande lapparna, å andra sidan.

Erfarenheten har givit vid handen, att å stora delar av de områden, som äro upplåtna åt lapparna för renbete, den jordbrukande befolkningen ofta underlåter att till skydd för sin bärgade gröda vidtaga erforderliga åtgärder, såsom att uppföra lador eller kringgärda eller i rimlig tid hemföra densamma, oaktat sådant utan större kostnad eller svårighet kunnat ske. I anledning härav har kommittén föreslagit vissa bestämmelser (35 § 2 mom. och 36 § 2 mom. i lagen om fjällrenskötsel samt 33 § 2 mom., 34 § 2 mom. och 35 § i lagen om skogsrenskötsel), enligt vilka grödans ägare, därest vårdslöshet av i lagrummen närmare angiven beskaffenhet får anses ligga honom till last i avseende å grödans bevarande och under vissa förutsättningar i övrigt, själv skall stå skada, som å grödan orsakas av renar. Bestämmelserna härutinnan kunna visserligen, särskilt innan den påbörjade indragningen av strövängarna genomförts, för den jordbrukande befolkningen synas innebära någon skärpning av nu gällande stadganden, men ansluta sig dock principiellt till dessa (15 § 3 mom. i 1898 års renbeteslag). Kommittén förväntar i övrigt, att bestämmelserna i längden skola komma att verka till den jordbrukande befolkningens egen fördel såsom innebärande en uppfordran att i görligaste mån taga vård om grödan.

För den lättnad i lapparnas ersättningsskyldighet, som sålunda föreslagits, har kommittén berett den jordbrukande befolkningen en i viss mån motsvarande fördel genom att, på sätt nedan närmare omförmäles, för vissa månader av året föreslå en utvidgning av lapparnas ansvarighet för skador, orsakade av renar.

Enligt gällande bestämmelser äro de renskötande lapparna skyldiga att ovillkorligen ersätta allenast sådana skador, som ovan odlingsgränsen under månaderna juni—augusti samt nedanför odlingsgränsen under månaderna maj—september förorsakas av renar å växande eller avskuren, men ej bärgad gröda. Mot dessa bestämmelser har anmärkts, att desamma visserligen bereda skydd för gröda, så länge den växer eller, ehuru avskuren, kvarligger å marken, men däremot icke för gröda, som för torkning är uppsatt å hässja. Kommittén har nu föreslagit sådan ändring i gällande bestämmelser, att de renskötande lapparnas ovillkorliga ersättningsskyldighet under angivna månader skall omfatta all skada genom renar å grödan, således även skada å bärgad gröda, som icke införts i lada, utan lämnats utestående i stack eller hässja (35 § 1 mom. och 36 § 1 mom. i lagen om fjällrenskötsel samt 33 § 1 mom. och 34 § 1 mom. samt 35 § i lagen om skogsrenskötsel).

Den bofasta befolkningens hundar.

Å samtliga trakter i riket, där lapparna uppehålla sig med sina renar, utgöra den bofasta befolkningens hundar en icke ringa fara för renarna. Sin natur likmätigt bruka hundarna jaga och sarga renarna och kunna stundom även döda dem. Där hundar angripa renar i mera samlad flock, kunna de skingra och sprida renarna över milsvida områden. Uppenbart torde vara, att lapparna härigenom åsamkas ej blott direkta förluster av värdefull egendom utan även kostnader och besvär för renarnas hopsamlande. Då renarna under skingringen äro undandragna lapparnas bevakning, inträffar även, att renarna orsaka skador å den bofasta befolkningens ägor, vilka skador eljest kunnat undvikas.

I syfte att bereda lapparna skydd mot den fara, som sålunda hotar deras egendom från hundarnas sida, hava i 1898 års renbeteslag meddelats åtskilliga bestämmelser. Flertalet av dessa bestämmelser har i kommitténs lagförslag upptagits till sitt innehåll oförändrade. Övriga hava, enär de i vissa hänseenden visat sig mindre effektiva, av kommittén omarbetats och fullständigats. Härvid hava delvis legat till grund de i renbeteskonventionen mellan Sverige

och Norge i ämnet meddelade bestämmelser. Sålunda har därifrån upptagits föreskriften att ej allenast de hundar, vilka, såsom i 1898 års renbeteslag upptages, »kunna jaga ren», skola vid renarnas uppehåll i trakten omhändertagas, utan att så överhuvud skall ske med samtliga hundar. Känt är nämligen att i allmänhet alla slag av hundar pläga ofreda renar. Även små och eljest för renarna ofarliga hundar kunna genom sitt skall skrämma renarna. Bland övriga mera väsentliga ändringar, som av kommittén föreslagits, må nämnas att, medan enligt 1898 års renbeteslag endast den hund saklöst får dödas, som anträffas jagande ren, kommittén ansett samma påföljd böra gälla även om hund, som anträffas utan tillsyn omedelbart efter det den jagat ren. I anslutning till dessa bestämmelser har kommittén, på sätt av det följande framgår, även ansett påkallat att föreslå en viss ändring uti de i allmänhet gällande reglerna om bevisningsskyldighetens fördelning.

Renarna betas i allmänhet mera avsides från bebyggda trakter. I allt fall torde sällan inträffa, att en renskötande lapp eller annan, som påträffar en lös hund, då den jagar ren eller omedelbart efter det den jagat ren, är åtföljd av personer, vilka enligt gällande rättegångsordning kunna tillåtas avlägga vittnesmål rörande de omständigheter, varunder hunden påträffats. Lappen är oftast ensam eller, då han har sällskap, i bästa fall åtföljd av någon falmiljemedlem eller annan besläktad anhörig. Ehuru han således må hava varit lagligen befogad att utan påföljder oskadliggöra hunden, är han dock av omständigheter, som ligga utanför hans bestämmande, tvingad antingen att låta hunden löpa, med sannolikhet för att den vid givet tillfälle åter kommer att göra åverkan å renar, eller ock att, i händelse av rättegång, i saknad av tillräckliga bevismedel, ersätta hundens ägare för förlust av djuret. Lappen är alltså för närvarande rätt så ogynnsamt ställd ifråga om rätten att inskrida mot hund, som jagar eller ofredar hans renar, och lider till följd härav också kännbara förluster. Kommittén förmenar emellertid, att det rimligen bör åligga hundägaren att taga sådan vård om sin hund, att densamma icke vållar skada å annans egendom. Vid övervägande av dessa förhållanden har kommittén, såsom ovan antytts, ansett sig böra föreslå en ändring i bevisningsreglerna av innebörd att, om hundens ägare påstår, att hunden blivit dödad utan att sådana omständigheter förelegat, som, efter vad kommittén härutinnan föreslagit, må föranleda dylik åtgärd, och den, som dödat hunden, icke kan styrka att han varit därtill berättigad, han i allt fall skall vara fri från ansvar och ersättningsskyldighet, så framt icke hundens ägare visar sannolika skäl för sitt påstående (46 § 3 mom. i båda lagförslagen).

Skötesrenar. En betydelsefull fråga, som icke minst på senare tider varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet, är spörsmålet om den icke renskötande befolkningens, vare sig lappars eller andras, rätt att hava renar under vård av lappar, som föra dem på bete å kronomark eller å annan mark, varöver renägaren icke förfogar (skötesrenar).

Innan kommittén närmare ingår på denna fråga, anser sig kommittén böra meddela några uppgifter angående reninnehavet bland lapparna och den övriga befolkningen.

Enligt allmän renräkning, som med Kungl. Maj:ts bemyndigande ägde rum i början av år 1921, uppgick renantalet i riket vid nämnda tid till sammanlagt 161 577, däribland 157 697 med känd ägare samt 3 880 utan känd ägare, nämligen:

	Känd ägare	Okänd ägare	S:a
i Norrbottens län	114 799	2 180	116 979
i Västerbottens »	27 302	1 207	28 509
i Jämtlands » och Idre socken	15 596	493	16 089
	157 697	3 880	161 577

Fördelat på de renskötande lapparna och deras hushållsmedlemmar, å ena, samt andra renägare, vare sig lappar eller icke lappar, å andra sidan, ställer sig innehavet av renar med känd ägare som följer:

	Hushållsrenar	Skötesrenar	S:a
Norrbottens län	88 159	26 640	114 799
Västerbottens »	19 010	8 292	27 302
Jämtlands » och Idre socken	13 190	2 406	15 596
	120 359	37 338	157 697

Hushållsrenarnas och skötesrenarnas fördelning på fjällrenar och skogsrenar är följande·

	Hushållsrenar		Skötesrenar		
	Fjäll-renar	Skogs-renar	Fjäll-renar	Skogs-renar	S:a
Norrbottens län	77 206	10 953	14 159	12 481	114 799
Västerbottens »	17 058	1 952	7 577	715	27 302
Jämtlands » och Idre socken	13 190	—	2 406	—	15 596
	107 454	12 905	24 142	13 196	157 697

Skötesrenarnas fördelning på lappar, å ena, samt icke lappar, å andra sidan, är följande:

	Skötesrenar				
	Fjällrenar		Skogsrenar		
	Lappar	Icke lappar	Lappar	Icke lappar	S:a
Norrbottens län	7 111	7 048	3 179	9 302	26 640
Västerbottens »	7 455	132	694	21	8 292
Jämtlands » och Idre socken	2 406	—	—	—	2 406
	16 962	7 180	3 873	9 323	37 338

Undersöker man bland den icke renskötande *lappska* allmogen förhållandet mellan å ena sidan antalet skötesrenägare och å andra sidan dem, som icke hava skötesrenar, framgår, att i Norrbottens län, där antalet icke renskötande lappar uppgår till 2 829, omkring 580 eller 20 %, i Västerbottens län, där antalet icke renskötande lappar uppgår till 1 670, bortåt 200 eller 10—12 % samt i Jämtlands län jämte Idre socken, där antalet icke renskötande lappar uppgår till 678, omkring 118 eller 17 % äro ägare av skötesrenar.

Undersökningen giver vidare vid handen, att av de *lappska* skötesrenägarna vid tiden för renräkningen minst 80 % hade, inräknat kalvar, 25 skötesrenar eller mindre, nämligen omkring 41 % 1—5 renar, 18 % 6—10 renar, 11 % 11—15 renar, 6 % 16—20 renar och 5 % 21—25 renar, medan omkring 13 % hade 26—60 skötesrenar, nämligen 3 % 26—30 renar, 5 % 31—40 renar, 3·5 % 41—50 renar och 2 % 51—60 renar, samt slutligen att omkring 7 % hade 61 renar eller flera.

Undersöker man bland den *icke lappska* befolkningen förhållandet mellan skötesrenägarna, å ena, samt dem, som icke hava skötesrenar, framgår att inom

Norrbottens läns lappmarker, där folkmängden, frånräknat lapparna, den 31 december 1920 uppgick till 47 411 personer, omkring 980 eller 2 % hade skötesrenar.

Vidare framgår av undersökningen att bland dessa skötesrenägare vid tiden för renräkningen omkring 87 % hade, inräknat kalvar, 25 renar eller mindre, nämligen 48 % 1—5 renar, 20 % 6—10 renar, 9 % 11—15 renar, 6 % 16—20 renar och 4 % 21—25 renar, medan omkring 10 % hade 26—60 renar, nämligen 3 % 26—30 renar, 4 % 31—40 renar, 1 % 41—50 renar och 2 % 51—60 renar, samt omkring 3 % hade 61 renar eller flera.

I detta sammanhang bör erinras att, vad angår reninnehavet hos den icke lappska befolkningen i Norrbottens läns lappmarker, antalet skötesrenägare är minst i Karesuando socken, omkring 8 personer, samt störst i Gällivare socken, omkring 314 personer. Härnäst kommer Arvidsjaurs socken med 195, Jokkmokks socken med 157, Arjepluogs socken med 153 och Jukkasjärvi socken med 153 personer.

I fråga om rätten att innehava skötesrenar gäller enligt 1898 års renbeteslag, vad angår lapparna (35 § i dess lydelse enligt lagen den 19 juni 1917), såsom huvudregel, att de äro berättigade att i obegränsad omfattning lämna renar i vård hos annan lapp. Ett väsentligt undantag från denna regel finnes dock (38 § renbeteslagen). Av skäl, som närmare angivas i kungl. propositionen den 23 mars 1917 (nr 169) sid. 55, hava nämligen i sistnämnda lagrum meddelats bestämmelser av innehåll, att personer av lappsk härstamning, som kommit ifrån renskötseln och i likhet med den bofasta befolkningen söka sin utkomst såsom jordbrukare, skogsarbetare, tjänare hos bofasta och så vidare, under vissa förhållanden skola vara likställda med den bofasta, icke lappska befolkningen i fråga om rätten att hava skötesrenar och således, allt efter omständigheterna, antingen vara förbjudna att hålla skötesrenar eller ock berättigade att innehava dylika renar endast i begränsad omfattning.

Kommittén, som i detta sammanhang icke ingår på förhållandena nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län, har i fråga om de renskötande lapparna ävensom andra lappar, vilka på ett stadigvarande sätt deltagit i renskötsel, bibehållit nu gällande bestämmelser oförändrade; dock att rätten att lämna renarna i vård till annan lapp i regel begränsats till den lappby, där vederbörande hör eller hört hemma. Sistnämnda bestämmelse är närmast en ordningsföreskrift till förekommande av överbelastning av betesmarkerna i andra lappbyar och därav följande intrång för renskötseln därstädes.

Beträffande sådana lappar, vilka enligt lagförslagen icke äro att anse såsom renskötande och icke heller på ett stadigvarande sätt deltagit i renskötsel, har kommittén föreslagit delvis ändrade bestämmelser (47 § 2 mom. i lagförslagen).

Såsom bekant finnas i de trakter, där lappar och bofast befolkning leva vid sidan av varandra, vissa anledningar till slitningar. En av dessa anledningar är att lappar, som slutat att driva renskötsel och söka sin utkomst såsom hemmansägare eller eljest såsom jordbrukare eller såsom skogsarbetare eller i andra yrken, fortfarande åtnjuta särskilda förmåner framför den icke lappska befolkningen, eller, med andra ord uttryckt, att sistnämnda befolkning, vilken är hänvisad att söka sin utkomst under i regel samma betingelser som ifrågavarande lappar, emellertid saknar förmånen av de särskilda lappska privilegierna. Sålunda kan inträffa, att av två hemmansägare, som äro grannar, den ena är lapp med rätt bland annat att hålla skötesrenar i obegränsat antal, den andra åter såsom icke lapp antingen helt saknar rätt att hava skötesrenar eller ock äger hålla sådana renar endast i mycket begränsat antal. Då, icke minst av skäl, som sammanhänga med grunderna för renbeteskonventionen mellan Sverige och Norge, det icke kan ifrågakomma, åtminstone beträffande

den övervägande största delen av de trakter, där renbetning får äga rum, att utvidga rätten för den icke lappska befolkningen att hålla renar i vård hos lapparna, har kommittén, i syfte att i detta liksom i andra hänseenden söka utjämna de påtagliga motsatserna mellan de båda folkslagen och i görligaste mån undanröja anledningarna till misshälligheter dem emellan, ansett sig böra föreslå vissa inskränkningar i den icke renskötande lappska allmogens rätt uti förevarande hänseende.

Vad kommittén härutinnan hemställt ansluter sig till den tanke, som ligger till grund för stadgandet i 38 § i 1898 års renbeteslag eller att i förevarande hänseende likställa lappar, som kommit ifrån renskötseln och söka sin utkomst på liknande sätt som den övriga bofasta befolkningen, med sistnämnda befolkning. Dock har kommittén åt nyssberörda stadgande givit en mera vidsträckt omfattning, i det att kommittén *dels* fråntagit vissa av ifrågavarande lappar rätten att hålla skötesrenar *dels och*, där kommittén endast begränsat samma rätt, låtit begränsningen avse icke blott, såsom stadgandet i 38 § renbeteslagen, vissa lappar, utan samtliga lappar, som icke äro att anse såsom renskötande och icke heller på ett stadigvarande sätt deltagit i renskötsel.

Den av kommittén föreslagna begränsningen i reninnehavet till i regel högst 20 renar torde i praktiken icke förnärma ifrågavarande lappars intressen. Av ovan anförda siffror framgår nämligen, hurusom det övervägande flertalet av de icke renskötande lapparna icke håller några skötesrenar i vård hos sina stamfränder och att för det mindretal av dem, som äga skötesrenar, renantalet, med enstaka undantag, i regel understiger vad av kommittén härutinnan föreslagits.

Då kommittén, vidkommande lappar, som äro bosatta utanför de trakter, där enligt förslaget rätt att hålla skötesrenar skall vara medgiven, upphävt deras rätt i sådant avseende, har kommittén utgått ifrån, att lappar, som flyttat från de egentliga lapptrakterna och utanför dem söka sin utkomst, icke skäligen kunna göra anspråk på de lappska privilegierna. För övrigt är antalet dylika lappar ganska obetydligt och deras renantal ringa.

Hela Jämtlands län har medtagits bland de trakter, där rätt att hålla skötesrenar fortfarande skall vara medgiven, bland annat av det skäl att länsgränsen i öster i stort sett kan anses motsvara lappmarksgränsen i de båda nordligare landskapen.

Slutligen må erinras, att de av kommittén föreslagna stadgandena icke äro avsedda att tillämpas förr än efter tio år, räknat från den dag lagarna trätt i kraft (övergångsstadganden 1 mom. i lagen om fjällrenskötsel och övergångsstadgandet i lagen om skogsrenskötsel).

Vad därefter angår rätten för den icke lappska befolkningen att hålla skötesrenar har kommittén — med vissa undantag för trakterna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län, vartill kommittén längre fram återkommer — bibehållit nu gällande stadganden med vissa jämkningar endast beträffande sättet för sköteslegans erläggande, vadan, med angivna undantag, sådan rätt fortfarande som hittills skall tillkomma endast den, som är bosatt inom Norrbottens läns lappmarker och där äger eller brukar jordbruksfastighet (48 § i lagförslagen). Kommittén har så mycket mindre ansett sig böra frångå renbeteslagens restriktiva stadganden i fråga om de bofastas renägarskap, som dessa helt nyligen, nämligen genom lagen den 19 juni 1917, införts och behovet för de bofasta att hålla skötesrenar genom nämnda stadganden måste anses i tillbörlig grad tillgodosett.

Visserligen hava, särskilt från den bofasta befolkningen i Gellivare socken, framförts önskemål om utvidgad rätt att hålla skötesrenar, varvid såsom skäl åberopats, att den jordbrukande befolkningen i socknen, därest densamma

icke medgåves rätt att över lag hava minst 50 renar, skulle sakna nödtorftig utkomst och förty vara hotad till sin existens.

Kommittén har, föranledd därtill av nådiga remisser den 21 februari 1920 och den 7 februari 1921, verkställt en ingående undersökning av förhållandena i berörda socken såvitt angår jordbrukets beroende av reninnehavet. Därvid har kommittén funnit, att inom socknen högst 1 000 personer såsom ägare eller brukare av jordbruksfastighet voro berättigade att hålla skötesrenar. Med beräkning av inemot 5 personer för hushåll, kunde den del av socknens jordbrukande befolkning, som skulle vara beroende av jordbruk och reninnehav, uppskattas till c:a 25 % av den totala folkmängen i socknen den 1 januari 1921. Av undersökningen framgick vidare, att av det nämnda antalet ägare eller brukare av jordbruksfastighet endast omkring 300 eller således knappt $^1/_3$ begagnade sig av rätten att hålla skötesrenar, medan återstående $^2/_3$ icke innehade skötesrenar. En närmare undersökning av renantalet hos renägarna gav vid handen, att om, såsom även lagen förutsätter, till det tillåtna renantalet av 20 lägges ytterligare det antal kalvar, vartill årsavkastningen kan beräknas eller i genomsnitt 5, endast 46 ägde ett större antal renar än 25 samt att bland dessa 46 renägare renantalet i 29 fall understeg och endast i 17 fall översteg 50. Därtill kom att bland dessa 17 största renägarna övervägande delen, även bortsett från själva reninnehavet, tillhörde ortens mest välbärgade jordbrukare.

Kommittén vill för sin del icke göra gällande, att det anförda exemplet från Gällivare socken i alla avseenden skulle vara tillämpligt å övriga socknar uti ifrågavarande trakter. Kommittén anser detsamma dock med hänsyn till de snarlika förhållanden i jordbrukshänseende, som råda i andra lappmarkssocknar, där befolkningen reder sig antingen utan eller med ett mindre antal renar, ådagalägga, att påståendet om jordbrukarens väsentliga beroende av reninnehav för sin utkomst i viss mån saknar grund.

Renskötsel nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län.

Såsom ovan anmärkts har kommittén med hänsyn till förhållandena i trakterna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län föreslagit en principiellt betydelsefull utvidgning av de områden i riket, där renar enligt nu gällande bestämmelser må föras på bete under hela året, och i sammanhang därmed även föreslagit vissa utsträckta rättigheter för befolkningen i angivna trakter.

Till en början vill kommittén något erinra om vad tidigare i denna fråga förekommit.

Under förarbetena till 1886 års renbeteslag uppmärksammades (sid. 42 i betänkandet), att i flertalet socknar nedanför lappmarksgränsen, nämligen Pajala, Tärendö, Korpilombolo, Övertorneå, Överkalix, Karl Gustafs, Nedertorneå, Nederkalix, Råneå och Överluleå, funnes lappar, vilka dels för egen del hade renar dels ock skötte renar åt den övriga befolkningen i socknarna samt förde renarna på bete därstädes å kronoparker och enskild mark eller ock, ehuru mera sällan, inom närgränsande lappmarkssocknar. Renantalet beräknades till över 15 000. Under de senare åren hade, enligt vad kommitterade anförde, inflyttningen av lappar till dessa socknar tilltagit och renantalet ökats. Särskilt från de närmare kusten belägna socknarna Nederkalix, Nedertorneå och Karl Gustaf, där de allmänna skogarna vore få, hade klagomål framställts mot den sed, som börjat inrota sig att hålla renar året om å trakter, som nästan uteslutande tillhörde enskilda. Kommitterade förväntade att, då det vore ett fåtal hemmansägare, som begagnade sig av den självtagna rätten att låta renarna underhållas på andras bekostnad, och då med jordbruksnäringens utveckling i trakterna närmast Bottenviken renskötsel därstädes icke gärna

kunde drivas, skogsrenarna inom en icke avlägsen framtid, åtminstone för sommartiden, måste avlägsnas därifrån. Emellertid föreslogo 1886 års kommitterade intet särskilt stadgande i ämnet.

Frågan om skogsrenskötseln i angivna trakter upptogs ånyo till behandling under förarbetena till 1898 års renbeteslag (sid. 70 i betänkandet). Kommitterade konstaterade att, mot den av 1886 års kommitterade uttryckta förväntningen, renantalet uti ifrågavarande socknar tilltagit. Det beräknades år 1895 till c:a 19 000, därav 13 000 tillhörde den bofasta svenska befolkningen men liksom de övriga vårdades av lappar. Kommitterade hade i rättsfrågan samma uppfattning som 1886 års kommitterade eller att något lagligt berättigande för ägarna till dessa renar att till deras underhåll använda annan mark än renägarens egen eller den han genom särskilt avtal kunde hava fått åt sig för ändamålet upplåten icke funnes. De erinrade att, vad anginge kronoparkerna, på sin tid varit ifrågasatt att bemyndiga Konungens befallningshavande att medgiva lapparna betesrätt därstädes, men att genom kungl. brev den 26 mars 1831 förklarats att, innan Kungl. Maj:t härom ville fatta beslut, närmare utredning erfordrades av frågan och de för och mot densamma förekommande skäl och omständigheter, samt att, såvitt kommitterade kände, något vidare besked i ämnet sedermera icke meddelats. I fråga om enskildas marker hade, enligt vad kommitterade anförde, aldrig varit ifrågasatt att där medgiva lapparna sommarbetesrätt för deras renar. Den rennäring, som inom socknarna förekomme, bestode således utan laglig hemul blott genom jordägarens, inberäknat kronans, tysta medgivande och hade av gällande lagstiftning lämnats helt och hållet å sido. Kommitterade anförde vidare, att de redan vid redaktionen av 1 § i sitt förslag sökt göra tydligt, att kronoparkerna icke ovillkorligen, utan endast med uttryckligt medgivande skulle stå öppna för renbete under sommarmånaderna. Härtill förklarades i 38 § i kommitterades förslag, att enskildas ägor ej finge för ändamålet anlitas utan jordägarens samtycke, att renägaren i följd därav vore pliktig att om renarna taga sådan vård, att de ej olovligen inkomme på andras ägor och att försümmelse av detta åliggande straffades efter allmän lag.

I ett annat lagrum, nämligen 27 § 2 mom. i förslaget, föreslogs därjämte, i sammanhang med begränsningen av den bofasta befolkningens rätt att hava skötesrenar, att, med undantag för vissa lappmarkssocknar, lapp vid begagnande av sin rätt till renbete enligt förslaget icke finge under sin vård hava renar, tillhörande annan än lapp.

Över kommitterades förslag hördes, såvitt tillgängliga handlingar utvisa, befolkningen nedanför lappmarksgränsen i länet endast i vissa socknar, nämligen Pajala, Tärendö, Korpilombolo, Överkalix och Piteå.

I dessa socknar, med undantag av Piteå socken, gjordes gällande bland annat att, därest kommitterades förslag i angivna delar bleve godkänt av statsmakterna, såväl den bofasta renägaren som inhysingar och andra komme att förlora ett husdjur, som vore oundgängligen nödvändigt dels för framforsling av hö från utängarna och ved till husbehov vid tillfällen, då djup snö på ofrusen mark omöjliggjorde dessa körslors verkställande med häst, dels ock för andra körslor ävensom att renen i övrigt vore oumbärlig för befolkningens hushållning. Förlusten av renarna skulle medföra, att en stor del av jordägarna och alla inhysingar nödgades minska sin kreatursstock till följd av att foder åt densamma icke kunde i tillräcklig mängd hemforslas. De inom socknarna vistande lapparna, som hade en avsevärd inkomst genom att sköta andras renar, komme därefter att sakna nödiga existensmöjligheter, då de icke finge mottaga renar i vård från den övriga befolkningen och således även bleve utestängda från möjligheten att erhålla tillstånd att året om vistas på den bofastas skogsmark. De föreslagna bestämmelserna komme således att

:/CL/Utskr:1997-04-11

medföra en allvarlig rubbning i socknarnas ekonomi och öka den redan förut stora fattigvårdsbördan. Tillika erinrades, att fjällrenarna icke voro till någon nytta i dessa socknar, emedan de nödvändiga körslorna måste utföras innan fjällrenarna anlänt dit. Det hemställdes förty, dels att åtminstone den jordbrukande befolkningen måtte erhålla rätt att fortfarande äga renar att vårdas av inom socknarna vistande skogslappar, dels ock att renskötande lapp, som erhållit tillstånd av enskild jordägare att vistas å hans skogsområde, även borde tillåtas att med sina renar vistas å kronoparker och häradsallmänningar i socknarna, emedan eljest hans vistelse på de enskildas jämförelsevis små och spridda skogsområden bleve så gott som omöjlig.

Konungens befallningshavande i länet anslöt sig till de framförda synpunkterna så till vida, att Konungens befallningshavande hemställde om sådan ändring i de föreslagna bestämmelserna, att lapp i Norrbottens län måtte medgivas rätt bland annat att i vård mottaga dragrenar från personer, bosatta inom Pajala, Tärendö och Korpilombolo socknar.

Riksdagen antog för sin del ett tillägg till den av kommitterade föreslagna 27 § av innehåll, att lapp vid begagnande av sin rätt till renbete enligt renbeteslagen skulle äga hava dragrenar i sin vård även om dessa tillhörde annan än lapp, och blev detta tillägg sedermera lagfäst. Däremot vunno befolkningens önskemål i övrigt icke statsmakternas bifall.

I kungl. propositionen den 23 mars 1917 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag uppmärksammades ånyo skogsrenskötseln nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län. Det konstaterades, hurusom fortfarande ett icke obetydligt antal renar därstädes hölles året om, tillhörande till övervägande delen bofasta personer, som ej vore att anse såsom lappar. Vidare anfördes, att renarna oupphörligen olovligen inkomme på såväl kronoparkerna som främmande enskild mark samt att i själva verket särskilt kronoparkerna utgjorde en ej oväsentlig del av renarnas betesmarker. Klagomål hade tid efter annan framställts såväl av enskilda som av statens skogstjänstemän. Ville man göra allvar av förbudet mot att låta de under renbeteslagen ej fallande renarna beta å främmande mark, torde, såsom i propositionen vidare anfördes, vid sidan av de i lagen antydda påföljderna av ansvar och skadestånd verksammare medel böra anlitas. I sådant hänseende föreslogos vissa skärpta exekutionsbestämmelser mot ägarne till ifrågavarande renar. Dessa bestämmelser blevo sedermera antagna av riksdagen (42 § 2 stycket i 1898 års lag enligt dess lydelse jämlikt lagen den 19 juni 1917).

Frågan om skogsrenarna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län drogs ånyo, ehuru icke i hela sin omfattning, inför riksdagen år 1918 genom två i ämnet väckta likalydande motioner, avlämnade, den ena (nr 111) av herr Hellström med flera i första kammaren och den andra (nr 246) av herr Lundström med flera i andra kammaren. Motionärerna åberopade en av Pajala socknemän biträdd framställning från befolkningen i Muonionalusta kapellförsamling, i vilken erinrades bland annat, att en stor del av befolkningen vore i saknad av andra dragare än renar, vilka djur för övrigt särskilt under snötid på grund av sin större förmåga att taga sig fram mångenstädes vore lämpligare än hästar, att befolkningen jämväl för utförande av andra för dess uppehälle nödvändiga körslor ävensom för sin hushållning i allmänhet vore beroende av att innehava renar, samt att de av riksdagen år 1917 antagna exekutionsbestämmelserna innebure ett hot av allvarligaste slag mot befolkningens och församlingens ekonomi. Då motionärerna ansågo, att det för den ifrågavarande landsändan och dess fattiga befolkning vore av den allra största betydelse, att de stora svårigheter, som genom den ifrågavarande lagstiftningen uppstått, så snart som möjligt avhjälptes, hemställde motionärerna, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärder i sådant syfte.

I anledning av den inom andra kammaren väckta motionen begärde kammarens femte tillfälliga utskott, dit motionen överlämnats, yttrande i ärendet från domänstyrelsen, varvid särskilt påkallades upplysning om, vilka åtgärder i motionen omförmälda förhållanden föranlett från styrelsens sida.

I yttrande den 22 maj 1918 anförde domänstyrelsen bland annat, att styrelsen till en början funnit sig föranlåten att genom skrivelse till överjägmästarna i övre och nedre Norrbottens distrikt erinra om det effektiva skydd mot olaglig inkräktning av renar, som de skärpta exekutionsbestämmelserna medfört. På grund av under år 1917 rådande exceptionella förhållanden hade styrelsen emellertid sedermera i förnyad skrivelse till överjägmästarna funnit sig böra meddela att, därest icke i något fall särskilt stor skadegörelse av renar förekommit, med påkallande av nedslaktningsåtgärder kunde anstå till hösten 1918. I övrigt ansåge styrelsen ingen anledning föreligga att beträffande Muonionalusta kapellförsamling, en landsända, som med avseende å klimatologiska och biologiska förhållanden långt mera överensstämde med lappmarken än det så kallade kustlandet, påkalla tillämpning av bestämmelserna angående nedslaktning av renar.

Vidare begärde utskottet utlåtande från Konungens befallningshavande i Norrbottens län.

Konungens befallningshavande, som låtit verkställa särskild utredning i ärendet, framhöll i utlåtande den 7 maj 1918, hurusom av utredningen framgått,

att jordbruket i Muonionalusta kapellförsamling på grund av det avlägsna läget (9 mil till närmaste landsväg — sådan vore dock under byggnad — samt c:a 25 mil till närmaste järnvägsstation) och de dåliga kommunikationerna vore synnerligen efterblivet samt mest inriktat på kreatursskötsel;

att jordbrukarna för sitt jordbruk vore i behov av dragrenar till ganska betydande antal för hemtransport av myrhö, bränsle med mera;

att skogsrenarna utgjorde en så viktig faktor i jordbrukarnas hushållning, att det skulle innebära en allvarlig rubbning att utan inskränkning genomföra gällande lag av den 19 juni 1917;

att 56 % av lägenheterna inom kapellförsamlingen utgjordes av torp och backstugor, vilkas innehavare huvudsakligen vore hänvisade till tillfälliga arbetsförtjänster, förnämligast genom timmerutdrivning, anskaffning av flottbindningsvirke, flottningsarbete med mera, vilket allt krävde tillgång på dragrenar;

att dessa lägenhetsinnehavare dock i stor utsträckning stödde sin utkomst på kreatursskötsel och jämväl för detta ändamål vore i trängande behov av dragrenar; samt

att skogsrenarna för dessa kapellförsamlingens invånare vore av största betydelse för tillgodoseende av deras behov av föda, skor och dylikt.

Vidare anförde Konungens befallningshavande, att jordbruket icke torde kunna höjas till sådan nivå, att renen kunde undvaras, vare sig såsom dragare eller för hushållningen i övrigt, förrän kommunikationerna blivit avsevärt förbättrade, såväl genom landsvägsbyggnader som järnvägsnätets utsträckning längre in i finnbygden, så att konstgödsel, kraftfoder och dylikt till rimligt pris kunde göras tillgängligt, samt att befolkningen stode inför en nog så betydelsefull omedelbar omläggning i sina förtjänstmöjligheter genom införande av lösflottning i gränsälven. Slutligen framhöll Konungens befallningshavande, att dragrenar med större fördel toges bland skogsrenar, som vore större och starkare än fjällrenar. På grund av den utredning, som sålunda åstadkommits, föreslog Konungens befallningshavande den jämkningen i gällande renbeteslag, att den, som inom kapellförsamlingen ägde eller brukade jordbruksfastighet, måtte erhålla samma rätt att hava renar under vård av renskötande lapp, som tillkomme dylik person boende inom lappmarkerna.

Andra kammarens femte tillfälliga utskott ansåg i likhet med första kammarens första tillfälliga utskott, dit motsvarande motion överlämnats, en möjlighet att tillgodose ifrågavarande behov kunna öppnas, därest den bofasta befolkningen inom kapellaget kunde erhålla utvidgad rätt till bete för dragrenar å kronoparker. Emellertid ansågo utskotten sig icke böra taga något initiativ beträffande berörda spörsmål, som låge utanför motionernas ram och syntes böra kunna utredas utan särskild framställning från riksdagens sida. På grund härav och under hänvisning till den förestående allmänna revisionen av lapplagstiftningen hemställde utskotten, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vad utskotten sålunda hemställt bifölls av båda kamrarna.

Den i utskottens utlåtanden åberopade framställningen från Muonionalusta kapellförsamling har sedermera av Kungl. Maj:t överlämnats till kommittén för att tagas i övervägande vid fullgörande av kommitténs uppdrag. För samma ändamål överlämnades samtidigt till kommittén en av 167 renägande hemmansägare och arbetare biträdd framställning till Kungl. Maj:t från Tärendö socken, dagtecknad den 7 april 1918, i vilken framställning, under erinran om renens oumbärlighet för befolkningens hushållning samt under åberopande av samma skäl i övrigt, som tidigare gjorts gällande i frågan, hemställdes att Kungl. Maj:t ville anbefalla utredning angående möjligheten för den renägande befolkningen i socknen att, oberoende av bestämmelserna i 42 § renbeteslagen, under vissa förutsättningar få behålla sin renstam. Framställningen var åtföljd av ett yttrande från Konungens befallningshavande i länet, dagtecknat den 7 maj 1918, däri den begärda utredningen förordades och tillika hemställdes att, då förhållandena vore likartade inom Pajala, Junosuando och Korpilombolo socknar, den blivande utredningen även måtte omfatta sistnämnda socknar.

Vidare har till kommittén överlämnats en av 182 hemmansägare, torpare, arbetare och andra yrkesmän i Juoksengi med flera byar i Övertorneå socken undertecknad framställning till Kungl. Maj:t, dagtecknad den 2 januari 1918, i vilken, under åberopande av det trångmål i ekonomiskt hänseende renbeteslagen, därest den tillämpades, komme att medföra för befolkningen, hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte åtminstone utsträcka slakttiden till 2 år, därest Kungl. Maj:t icke kunde upphäva lagen i förevarande del eller medverka till dess upphävande. Framställningen var, då den överlämnades till kommittén, åtföljd av ett yttrande från domänstyrelsen, dagtecknat den 2 februari 1918, däri styrelsen av anförda skäl meddelade, att det för skogsskötseln i Norrbottens läns kustland icke vore av avgörande betydelse, om med nedslaktande av skogsrenarna skulle anstå ett eller två år.

I en den 2 april 1919 dagtecknad och till kommittén likaledes överlämnad framställning till Kungl. Maj:t har sedermera Konungens befallningshavande i länet, under förnyad erinran om den stora betydelse frågan om dragrenar innebure för väsentliga delar av länet, anhållit att erforderliga medel måtte ställas till Konungens befallningshavandes förfogande för utredning av möjligheterna att trygga befolkningens behov av dylika renar ej endast i de socknar, för vilkas vidkommande Konungens befallningshavande redan tidigare hemställt om sådan utredning, utan även i Övertorneå socken.

Slutligen har till kommittén överlämnats ytterligare en från Övertorneå socken inkommen framställning till Kungl. Maj:t den 13 juni 1919, i vilken socknemännen även för sin del anhållit om särskild undersökning i fråga om skogsrenarnas bibehållande inom denna socken. Framställningen var åtföljd av protokollsutdrag från kommunalstämman i socknen den 30 mars 1918, däri stämman förordade renarnas bibehållande.

I anledning av berörda framställningar och vad i övrigt i frågan förekommit har kommittén vidtagit undersökningar av hithörande förhållanden i socknarna nedanför lappmarksgränsen i Norrbottens län.

Kommittén har sålunda för överläggningar med befolkningen företagit resor i Muonionalusta, Pajala, Junosuando, Tärendö, Korpilombolo, Överkalix, Övertorneå, Hietaniemi, Nedertorneå, Karl Gustafs, Nederkalix, Töre och Råneå församlingar. Vidare har kommittén i såväl nu angivna som i övriga socknar å trakten inhämtat yttrande från vederbörande kommunala myndighet angående dess uppfattning i frågan samt skälen för och emot skogsrenarnas bibehållande, varjämte kommittén i sammanhang med den allmänna renräkningen sökt fastställa antalet lappar, som vistas å trakten, samt inom vilka socknar och till vilket antal renar där föras på bete.

Av undersökningarna framgår, att den stam av renar, som tillhör befolkningen nedanför lappmarksgränsen i förevarande län, vid tiden för renräkningen eller i början av år 1921, uppgick till närmare 7 000 djur, fördelade å följande socknar med nedannämnda approximativt beräknade antal:

Muonionalusta	1 950	Nedertorneå	110
Pajala	450	Karl Gustaf	50
Junosuando	500	Nederkalix	300
Tärendö	660	Töre	50
Korpilombolo	350	Råneå	250
Överkalix	770	Edefors	190
Övertorneå	830	Övriga	50
Hietaniemi	470		6 980

Av ifrågavarande renar vårdas ett mindre antal av fjällappar eller skogslappar, som höra hemma ovan lappmarksgränsen, och kommer i regel icke nedanför nämnda gräns annat än då lapparna utsträcka sina vinterflyttningar dit. En annan mindre del av renarna vårdas av lappar, som höra hemma i de till lappmarken gränsande socknarna. Dessa renar pläga regelbundet, i vissa fall under sommaren, i andra fall under vintern föras på bete nedanför lappmarksgränsen. Det övervägande flertalet av ifrågavarande renar däremot, minst 6 000 djur, betas året om nedanför lappmarksgränsen, varvid de under olika årstider år efter år föras till bestämda efter årstiden avpassade betesmarker.

Renbetning året om äger enligt tillgängliga upplysningar rum i Muonionalusta, Pajala, Junosuando, Tärendö, Korpilombolo, Hietaniemi, Övertorneå, Överkalix, Nederkalix och Edefors församlingar, varvid de största renmassorna förekomma i de längre mot norr eller österut belägna församlingarna, såsom Pajala med Muonionalusta, Junosuando, Tärendö, Överkalix, Övertorneå och Hietaniemi. Av uteslutande vinterbetning beröras Karl Gustafs, Nedertorneå och Råneå församlingar. I Töre, Överluleå, Nederluleå, Älvsby, Norrfjärdens, Hortlax och Piteå församlingar synas renar, varom nu är fråga, antingen alls icke förekomma eller ock uppträda endast i större eller mindre grupper från angränsande församlingar.

De renar, som året om föras på bete å ifrågavarande trakter, äro i regel satta i vård hos någon lapp, som antingen för egen räkning driver renskötsel eller ock är anställd såsom renvårdare hos särskilda, bland renägarna i socknarna bildade sammanslutningar, s. k. renägarföreningar. Anmärkas bör dock, att i ett fåtal fall, såsom i Överkalix och Nederkalix socknar, renskötseln utövas av personer, vilka icke äro att hänföra till lappar.

Nedanför lappmarksgränsen finnas minst 563 personer, tillhörande den lappska allmogen. De fördela sig så gott som å samtliga socknar, men förekomma talrikast där, på sätt ovan anmärkts, skogsrenskötsel mera allmänt

:/CL/Utskr:1997-04-11

bedrives. De renskötande lapparnas antal kan uppskattas till omkring 100 män, kvinnor och barn med ett renantal av c:a 1 300. Övriga lappar torde äga omkring 1 200 renar.

Vad angår den tid, under vilken skogsrenskötsel bedrivits å ifrågavarande trakter, meddelades å de av kommittén anordnade mötena med befolkningen åtskilliga upplysningar.

I Muonionalusta uppgavs, att skogsrenskötselns begynnelse i kapellaget låge så långt tillbaka, att det numera vore omöjligt att bestämma tiden härför.

I Pajala sades den första lappska renvårdaren hava kommit till trakten för minst 200 år sedan.

I Junosuando berättades om märken efter gamla rengärden och dylikt, som tydde på att skogsrenskötsel där bedrivits i många mansåldrar.

I Tärendö åberopades spår av lappska sommarvallar, å vilka numera uppvuxit timmerträd av stora dimensioner.

I Korpilombolo uppgavs, att på västra sidan av Kalix älv skogsrenskötsel bedrivits under 100 år och än längre, medan densamma på östra sidan av älven begynt för 50—60 år sedan.

I Överkalix berättades, att skogsrenskötsel i alla tider bedrivits av lappar, antingen dem, som nu vore renskötare, eller deras föräldrar och dessas förfäder.

I Övertorneå uppgavs allmänt, att skogsrenskötsel sannolikt förekommit å trakten sedan urminnes tid. Än i dag funnes märken efter gamla kåtaplatser, i vars mitt numera stode träd, som vore 100 år gamla eller ännu äldre; och även kyrkoböckerna, så långt de ginge tillbaka i tiden, gåve vid handen, att å trakten funnits renskötande lappar.

I Nederkalix uppgavs, att skogsrenskötsel sedan urminnes tid bedrivits i trakten av Tjärnträsk, medan den begynt i Över-Morjärv för 50—60 år och i Lantjärv för 20 år sedan.

I Nedertorneå och Karl Gustafs socknar berättades, förutom om lämningar efter gamla lappkåtor här och var å trakten, att förr i tiden en namngiven lapp haft kåta sommartid å Seskarön.

Vidkommande de övriga socknarna har kommittén icke varit i tillfälle att inhämta upplysningar, huruvida skogsrenskötsel av förevarande beskaffenhet där bedrivits i äldre tider, men torde, åtminstone vad angår de intill lappmarken gränsande socknarna, där sådan renskötsel fortfarande förekommer, med stor visshet kunna antagas, att den härleder sig från äldre tid.

Då kommittén med befolkningen dryftat behovet att hålla renar, hava å sådana trakter, där skogsrenarna ännu mera allmänt förekomma, såsom i Muonionalusta, Pajala, Junosuando, Tärendö, Korpilombolo, Överkalix, Övertorneå och Hietaniemi, för skogsrenarnas bibehållande i allmänhet anförts samma skäl som, på sätt framgår av det föregående, tidigare gjorts gällande från en del av nämnda församlingar, nämligen att renen vore oumbärlig såsom dragare eller eljest i hushållningen för en avsevärd del av befolkningen. Tillika har, särskilt i fråga om befolkningens rätt att hålla dragrenar i vård av lapp, anförts, att det vore behövligt att hava dragrenarna tillgängliga å tider om hösten, då lappmarkslapparna ännu icke hunnit ned till ifrågavarande trakter under sina vinterflyttningar, och att dragrenarna även behövdes om vårarna, sedan lappmarkslapparna återvänt därifrån. Befolkningen vore således i behov av att på närmare håll låta vårda sina dragrenar. Om detta behov vunne beaktande, vore emellertid även nödvändigt att för återväxten hava en stam av avelsrenar på trakten.

Även de kommunala styrelserna (kommunalfullmäktige, kommunalstämma) i nyssnämnda socknar samt i Edefors och Älvsby socknar hava, då de inkommit till kommittén med yttrande i frågan, efter övervägande av fördelarna

och nackdelarna av skogsrenskötseln, enhälligt och med förbehåll allenast av betryggande åtgärder till förekommande av skadegörelser förordat skogsrenarnas bibehållande.

I övriga socknar, där skogsrenskötseln tydligen icke omfattats med mera allmänt intresse, har den meningen gjort sig gällande, att sådan renskötsel framdeles alls icke eller åtminstone icke under annan tid av året än möjligen under den egentliga vintern borde tillåtas.

Då det gällt för kommittén att taga ställning till frågan om skogsrenskötseln nedanför lappmarksgränsen i länet, har kommittén utgått ifrån, att sådan renskötsel å stora delar av ifrågavarande trakter tydligen förekommit sedan mycket lång tid tillbaka. Kommittén har härvid icke förbisett, att det allt sedan tiden för tillkomsten av 1886 års renbeteslag varit i lag förbjudet att, på sätt som sker, året om hålla renar på främmande mark nedom lappmarksgränsen. Uppmärksammas må emellertid, att oaktat detta förbud och oaktat de skärpta exekutionsbestämmelserna av år 1917 förhållandena icke undergått någon nämnvärd förändring. Domänstyrelsen har för sin del uttalat, att läget icke vore sådant, att det påkallade en omedelbar tillämpning av nämnda skärpta bestämmelser. Ej heller eljest hava, såvitt kommittén erfarit, renbeteslagens stadganden härutinnan annat än i undantagsfall ansetts böra tillämpas. Vad angår de enskilda jordägarna torde de fall vara räknade, då dessa begärt åtgärder mot skogsrenar, som olovligen uppehållit sig å deras mark. I stort sett torde alltså kunna sägas, att skogsrenskötseln å ifrågavarande trakter, ehuru densamma formellt utövats i strid med gällande lag, i allt fall faktiskt fått med myndigheters och enskildas goda minne fortgå, utan att, annat än undantagsvis, ingripande förekommit mot densamma från deras sida. Därtill kommer, att åtminstone inom vissa trakter den övertygelsen är allmän, att ett verkligt behov föreligger att även i fortsättningen behålla skogsrenskötseln.

Vad angår de olägenheter, som genom skogsrenskötseln må tillskyndas den jordbrukande befolkningen, låter det sig icke förnekas, att skogsrenarna förorsaka vissa skador, men synas dessa icke vara av mera väsentlig betydelse, särskilt som det redan under nuvarande förhållanden icke visat sig möta några egentliga svårigheter för de bofasta att få skadorna till fullo ersatta.

Kommittén anser således goda skäl föreligga att, med tillmötesgående av de från befolkningens sida framställda önskemålen, åtminstone i viss utsträckning legalisera den renskötsel, som å förevarande trakter bedrives, och har kommittén framlagt förslag i sådant hänseende.

Kommittén håller före, att allt efter som näringarna utvecklas och kommunikationerna förbättras i de socknar, där renskötseln alltjämt bedrives, dess betydelse för hushållningen kommer att med tiden minskas och efter hand försvinna. På grund härav har kommittén, då den föreslagit legalisering av här ifrågavarande skogsrenskötsel, sökt att åt bestämmelserna giva en sådan avfattning, att desamma öppna en möjlighet att å trakter, där ett mera allmänt intresse kan anses påkalla sådant, bibehålla skogsrenarna, men å andra sidan icke lägga hinder i vägen för skogsrenskötselns avskaffande å trakter, där densamma icke längre fyller något verkligt behov för de bredare lagren av befolkningen. Kommittén har ansett sig enklast uppnå detta syftemål genom att göra skogsrenskötselns bibehållande beroende av koncession utav Konungens befallningshavande, som har att i varje särskilt fall pröva förhållandena och eventuellt lämna tillstånd därtill för viss tid, ej överstigande 10 år åt gången.

Av utredningen i ärendet framgår, att befolkningen, säkerligen i känslan av att renskötseln är ett lapparnas särskilda yrke, så gott som undantagslöst satt

O.DOC/CL/Utskr:1997-04-11

sina renar i vård hos lappar, vilka antingen redan förut varit bosatta på orten eller ock för ändamålet ditkallats från lappmarken. Med hänsyn härtill och då renskötseln i övrigt är ett lapparnas uteslutande privilegium, har kommittén ansett, att även skogsrenskötseln å här ifrågavarande trakter bör överlåtas allenast åt personer, tillhöriga den lappska allmogen, och har kommittén för den skull bundit rätten att driva sådan renskötsel vid egenskapen av att vara lapp. Därvid förutsätter kommittén emellertid, att i koncessionen för vederbörande lapp stadgas skyldighet att i mån av behov och utrymme mottaga renar i vård från den övriga befolkningen.

Bland de renar, som tillhöra befolkningen å trakterna i fråga, finnes ett betydligt antal dragrenar; övervägande flertalet av renarna synes emellertid utgöras av andra renar än dragrenar. Kommittén har, med hänsyn till bestående förhållanden och av förut vidrörda praktiska skäl, icke ansett lämpligt att begränsa rätten för befolkningen att hålla renar i vård hos renskötande lapp endast till dragrenar, men har kommittén, vars utredningar givit vid handen, att de bofastas renantal i allmänhet icke plägar stiga till någon högre siffra, ansett befolkningens behov av renar vara tillbörligt tillgodosett, om renantalet för den enskilde sättes till högst 20, dragrenar inräknade. Ett undantag har härutinnan gjorts för lappar, som tidigare å trakten drivit skogsrenskötsel, i det att kommittén lagt i Konungens befallningshavandes hand att för deras vidkommande medgiva ett högre antal än 20, detta därför, att ifrågavarande lappar, till skillnad från den övriga befolkningen i allmänhet besitta flera renar och mer än denna torde vara ekonomiskt beroende av sitt reninnehav. Emellertid utgår kommittén ifrån, att Konungens befallningshavande, när utrymmet tvingar till en begränsning av renantalet i dess helhet, i detta fall såväl som eljest för de enskilda vidtager de reduktioner i renantalet, som för en var finnas påkallade av det större eller mindre behovet av att hava renar.

I överensstämmelse med den princip beträffande bofastas reninnehav, som redan nu gäller ovan lappmarksgränsen i länet, har kommittén, vilken anser berörda princip böra tillämpas även i fortsättningen, gjort rätten för den icke lappska befolkningen att hålla skötesrenar i vård hos renskötande lapp beroende av, huruvida vederbörande äger eller brukar jordbruksfastighet. Med den vidsträckta tolkning, som i praktiken givits åt detta stadgande, anser kommittén, att befolkningens behov av att hava renar får anses skäligen tillgodosett, i synnerhet som rätten att hålla dragrenar icke är bunden vid annat villkor än att antalet i intet fall får överstiga 20.

Med hänsyn till att renägarna inom de särskilda betesområdena, vilka i regel äro av stor utsträckning, i allmänhet äro eller före 1917 års lagstiftning varit sammanslutna i renägarföreningar, och då dessa föreningar, särskilt vid reglering av renskador, visat sig så ändamålsenliga, att befolkningen mångenstädes ansett tillvaron av sådana föreningar utgöra en nödvändig förutsättning för skogsrenskötsel inom här ifrågavarande trakter, har kommittén föreslagit befogenhet för Konungens befallningshavande att ålägga renägarna skyldighet att sammansluta sig i dylika föreningar.

Beträffande renskötseln i övrigt å ifrågavarande trakter har kommittén i allmänhet föreslagit samma bestämmelser, som skola gälla för den vanliga skogsrenskötseln, dock med vissa skärpningar till förmån för den jordbruksidkande befolkningen.

Nyttjanderättsupplåtelser å kronomark inom lappmarkerna och renbetesfjällen.

Såsom framgår av det förut anförda upptaga de av kommittén framlagda lagförslagen om fjällrenskötsel och om skogsrenskötsel i främsta rummet bestämmelser rörande de renskötande lapparnas privilegier och skyldigheter. I vissa avseenden meddelas emellertid i lagförslagen bestämmelser även angå-

ende andra än lappar liksom beträffande andra lappar än de renskötande. Dessa senare bestämmelser avse, dels att för lappar, vilka förut idkat renskötsel men lämnat detta näringsfång, förmedla övergången till levnadssätt som bofasta, dels att bereda lappar i allmänhet viss förmån vid förvärv av lägenhet inom lappmarkerna eller renbetesfjällen, dels ock att medgiva personer av lappsk stam vissa större rättigheter att hava skötesrenar hos renskötande lapp.

Bestämmelserna i förstnämnda båda avseenden återfinnas i 53 § i förslaget om fjällrenskötsel och 54 § i förslaget om skogsrenskötsel.

Sedan gammalt har det varit vanligt, att lappar, som i följd av ålder eller sjukdom ej kunnat följa renarna på deras vandringar, slagit sig ned vid något fiskevatten eller å annan plats. Här hava de dragit sig fram, förutom genom avkastningen av de renar, som de tilläventyrs ännu haft i behåll och överlämnat i andra lappars vård, genom fiske och jakt. Ofta har även förekommit att nomadlappar, som av en eller annan anledning, såsom genom olyckshändelse, rovdjurs härjningar eller sjukdomar hos renarna, förlorat dessa eller som, ehuru ännu arbetsföra, tröttnat på nomadlivet, på liknande sätt skaffat sig fast bostad. De lägenheter, som sålunda uppkommit, utgöras mången gång endast av bostad, bestående av en torvkåta eller en stuga. Vanligen upptages dock någon odling och anskaffas några husdjur, såsom getter eller en och annan ko. I en del fall hava lägenheterna småningom utvecklat sig till verkliga jordbruk.

Att orkeslösa och fattiga lappar slagit sig ned såsom »fiskarlappar», har, såsom ovan berörts, stöd i gammal sedvana, även om intet därom finnes stadgat i lagstiftningen. Allt efter som de orkeslösa lapparna avlidit eller förhållandena i övrigt förändrats, lära väl ofta de upptagna lägenheterna hava fått förfalla och försvunnit. I många fall, särskilt om ställena utvecklats till jordbrukslägenheter, hava de alltjämt funnits kvar och övergått från en innehavare till en annan.

Från lappsk sida har understundom gjorts gällande, att lapparna skulle hava en vidsträkt rätt särskilt till lappskattelanden, varmed avsåges områden, i vilka länsstyrelserna tidigare plägade giva särskilda lappar inrymning, innebärande befogenhet för vederbörande lapp att inom det till honom upplåtna området med andras uteslutande föra sina renar på bete. I de första författningar, som beröra lapparnas rättigheter, såsom 1749 års reglemente rörande nybyggesupplåtelser i Lappland och 1760 års lappfogdeinstruktion, gives lapparna rätt till »rendjursbete, fisk- och djurfång». I länsstyrelsernas inrymningsbrev å lappskattelanden bindes allmänt lapparnas rätt vid landens nyttjande för renskötselns behov. Liknande bestämmelser återfinnas i 1873 års avvittringsstadga. I ämnet har år 1922 av docenten Åke Holmbäck avgivits en omfattande, efter offentligt uppdrag verkställd utredning, benämnd »Om lappskattelandsinstitutet och dess historiska utveckling». Häri uttalar Holmbäck den uppfattningen, att något godkännande av en lapparnas äganderätt till lappskattelanden aldrig ägt rum. Den rätt, lappen genom inrymningsbrevet fick till landet, omfattade enligt Holmbäcks mening tydligen blott renbetet och vad därmed sammanhängde.

Den bebyggelse, som genom lapparnas jordbrukslägenheter uppstått i lappmarkerna och å renbetesfjällen, har i många avseenden medfört men och verkat störande för renskötseln, i det att lägenheterna ofta anlagts å renarnas kalvningstrakter och i övrigt å för renskötseln ömtåliga marker. Ytterligare svårigheter hava uppstått när, såsom icke sällan varit fallet, dylika lägenheter kommit ur sin lappska innehavares hand och övergått till personer, som ej av rashänsyn manats till överseende i fråga om skador av renar.

Vid sidan av ovannämnda av lappar verkställda bosättning har i icke ringa

utsträckning förekommit, att personer av icke lappsk härkomst utan tillstånd upptagit lägenheter å kronans marker ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, varjämte i ett antal fall inträffat, att myndigheterna ansett sig befogade att med stöd av författningarna rörande skogstorp och odlingslägenheter upplåta dylika jordbruk jämväl ovan odlingsgränsen.

För att uppordna förhållandena ovan odlingsgränsen beträffande nyss omnämnda utan särskilt tillstånd upptagna lägenheter verkställdes för några år sedan inom Norrbottens och Västerbottens län undersökning rörande befintliga dylika lägenheter. Därefter blevo flertalet av desamma upplåtna till sina innehavare med nyttjanderätt på längre tid eller på livstid och på villkor bland annat, att de skulle hava att själva skydda sina ägor från skadegörelse av renar. Såvitt angår lägenheter i Västerbottens län tillerkändes en del lägenhetsinnehavare i samband med den nyligen avslutade avvittringen i länets fjälltrakter och med stöd av avvittringsförfattningarna äganderätt till sina lägenheter. Ett mindre antal dylika lägenheter ansågos med hänsyn till sitt läge i förhållande till renskötseln icke kunna bibehållas. Innehavarna av sådana ställen hava anvisats andra platser för bosättning jämte penningbidrag av staten för ditflyttningen.

I anslutning till de åtgärder, som sålunda vidtogos för legaliserande av bebyggelsen ovan odlingsgränsen, tillkommo vissa författningsbestämmelser, avseende att för framtiden så vitt möjligt förhindra uppkomsten av nedsättningar samt reglera ordningen för lägenhetsupplåtelser. Genom en efter riksdagens hörande utfärdad kungörelse av den 3 juni 1915 (nr 169) förordnades sålunda, att vad som funnes stadgat rörande upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker icke skulle äga tillämpning i avseende å områdena ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt att nyttjanderättsupplåtelse av mark å dessa trakter i allmänhet icke heller eljest finge vidtagas i annan ordning än som stadgades i 1898 års renbeteslag; dock att på Kungl. Maj:t skulle ankomma att, där i något fall synnerliga skäl förelåge, vidtaga upplåtelse av odlingslägenhet eller eljest med nyttjanderätt upplåta mark inom samma trakter.

Vad särskilt angår lapparnas rätt att bosätta sig å kronomarker ovan odlingsgränsen samt å renbetesfjällen i Jämtlands län, framlades i den proposition (nr 169) rörande ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag, som avlåts till 1917 års riksdag, förslag därutinnan. Likasom alla i nämnda proposition upptagna förslag, vilka berörde lapparnas bosättningsfråga och vad därmed ägde sammanhang, blev jämväl spörsmålet om lägenhetsupplåtelser åt lapparna av riksdagen utbrutet från slutlig behandling och hänvisat till förnyat övervägande i samband med den förestående revisionen av hela lapplagstiftningen. Emeltid infördes efter riksdagens förslag bland de år 1917 vidtagna ändringarna i renbeteslagen en övergångsbestämmelse, innebärande förbud för lapparna att utan tillstånd av Kungl. Maj:t uppföra boningshus eller ladugård eller upptaga odling å kronojord inom lappmarkerna och å renbetesfjällen.

I sitt förslag angående lapparnas rätt att slå sig ned på kronomark har kommittén ansett sig kunna i stort sett ansluta sig till det i 1917 års proposition framlagda förslaget. Upplåtelser, varom här är fråga, kunna enligt kommitténs förslag medgivas å de uteslutande av kronomark bestående renbetesfjällen i Jämtlands län och till dessas utvidgning inköpta fastigheter samt å kronomark såväl ovan som nedom odlingsgränsen inom lappmarkerna. I samband med den nyligen avslutade avvittringen inom Västerbottens läns fjälltrakter hava avsatts vissa områden för att, därest framdeles så skulle finnas lämpligt, upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, vilka helt eller huvudsakligen övergivit nomadlivet. Dessa områden och eventuellt annan mark, med avseende å vilken lapparna kunna anses hava särskilda rättigheter, böra

enligt kommitténs mening i främsta rummet komma till användning för ifrågavarande ändamål.

Vid bestämmande av upplåtelsernas storlek samt ordningen i övrigt för deras meddelande har man att taga hänsyn till olika fall. En särskild ställning intages av de lappar, vilka idkat renskötsel, men i följd av ålder eller sjukdom icke längre kunna fortsätta att därigenom vinna sitt uppehälle. I många fall torde väl en sådan lapp, om han får en mindre lägenhet, kunna genom fiske och jakt samt hållande av getter eller någon ko eller genom avkastningen av egna renar vinna sitt uppehälle. Är emellertid lappen helt orkeslös och saknar han tillgångar eller underhåll av anhöriga eller andra, blir det nödvändigt att genom ingripande från det allmännas sida bereda honom möjlighet till försörjning. I dylikt fall uppstår en fattigvårdsfråga, vilken torde böra behandlas i samband med övriga spörsmål angående lapparnas fattigvård. Genom markupplåtelser för eventuella hem för dylika lappars omhändertagande synes fattigvårdsfrågans lösning kunna underlättas.

Vid de sammanträden, som kommittén hållit med lappallmogen, har framlagts och diskuterats en plan rörande upprättande av kolonier för ålderstigna och sjuka lappar. Man har, delvis med erfarenhet från redan bestående anordningar, tänkt sig ett centralhem, å vilket lappar, som vore helt oförmögna att försörja sig själva och icke finge hjälp från annat håll, kunde intagas för vård under en föreståndares ledning. Frågan i vad mån understöd av allmänna medel kan komma att tarvas för de å hemmet intagna må bliva beroende av förhållandena i de särskilda fallen. I närheten av och i anslutning till sådant centralhem skulle mindre lägenheter upplåtas åt lappar, som vore något arbetsföra eller som i övrigt med stöd av egna tillgångar eller med andras bistånd kunde draga sig fram utan att behöva anlita hemmets tillgångar. Vid sagda lägenheter skulle få upptagas odling och hållas hemdjur, varjämte i mån av tillgång tillfälle skulle beredas till fiske och jakt.

Nämnda plan har vid sammanträdena av lapparna mottagits med gillande och tacksamhet. Genom en dylik ordning kan i största utsträckning undvikas anstaltsformen för understöd, vilken för de vid friheten i fjällen vana lapparna kännes särskilt tryckande.

Under förhoppning att nödiga medel för upprättande av hem och kolonier av ifrågavarande slag genom Kungl. Maj:ts föranstaltande måtte i sinom tid beredas, har kommitten, utan att närmare ingå på frågan om lapparnas fattigvård, vilken kommittén med hänsyn till den begränsade tiden för dess arbete icke medhunnit att behandla, föreslagit bestämmelser för att möjliggöra genomförandet av en plan sådan som den ovan antydda eller för upplåtande i övrigt av lägenheter åt ifrågavarande grupp av lappar. Med hänsyn till de förutsättningar, under vilka dylika lägenhetsupplåtelser enligt det ovan sagda skulle få äga rum, böra icke lägenheterna få växa ut till verkliga odlingslägenheter, för vilkas brukande kräves nedläggande av ett betydligt större arbete än innehavarna själva kunna åstadkomma. Hus och andra byggnader böra fördenskull ej heller byggas större än som för lägenheternas nyss angivna ändamål är nödigt. Vidare må framhållas att, sedan en lägenhet upptagits och bebyggts, efterträdaren givetvis kommer i en gynnsammare ställning än den, som först upptagit lägenheten. Under sådana omständigheter synes med billighet överensstämma, att en ny lägenhetsinnehavare må, därest hans förmögenhetsförhållanden i övrigt det medgiva, kunna tillförpliktas att för lägenheten utgiva viss mindre årlig avgift.

Emellertid inträffa fall, då lapp, som icke orkar driva renskötsel, icke önskar förvärva egen lägenhet utan slår sig ned hos någon bofast. För beredande av lättnad i sådan lapps uppehälle, när behov därav föreligger, må enligt lagförslagen åt honom kunna upplåtas vissa förmåner av fiske och jakt samt skogsfångst ävensom rätt att hålla getter å kronomark.

Ovan har talats om upplåtelse av lägenheter med mera åt lappar, som av orkeslöshet övergiva av dem förut idkad renskötsel. Emellertid kunna humanitära skäl och social omtänksamhet påkalla, att staten träder emellan och genom lägenhetsupplåtelser bistår även arbetsföra lappar — såväl sådana som varit renskötande som andra — vilka råkat i ekonomiskt betryck. Särskilt kunna ömmande omständigheter föreligga beträffande renskötande lappar, som genom förlusten av sina renar råkat i fattigdom och måste på annat sätt söka sin utkomst.

Vid upplåtelser åt arbetsföra lappar bör avses skapandet av verkliga jordbrukslägenheter, varå lapparna kunna grunda sin utkomst. Dylika upplåtelser böra ske i mån av tillgång på lämplig mark och sökandenas egna kvalifikationer, varjämte bör iakttagas, att upplåtelserna ej lända till förfång för de renskötande lapparna. Med nyttjanderätten bör, särskilt innan jordbruket å lägenhet hunnit utvecklas, kunna förenas upplåtelse av utängsslåtter å kronomark.

Beträffande alla ovan omförmälda upplåtelser bör gälla, att vederbörande myndighet, som har att medgiva upplåtelsen, skall äga bestämma närmare villkor för densamma. *Ett* dylikt villkor bör alltid vara, att lägenhetsinnehavarna själva skola hava att svara för de skador, som av renar kunna förorsakas å upplåtna områden.

Odlingsgränsen m. m.

I 53 § i lagförslaget om fjällrenskötsel och 54 § i lagförslaget om skogsrenskötsel hava intagits, förutom ovanberörda särskilda föreskrifter rörande upplåtelser åt personer av lappsk härkomst, jämväl samtliga de *allmänna* bestämmelser, vilka reglera upplåtelser av jord och andra förmåner å kronomarker inom de trakter, där lapparna åtnjuta särskilda vidsträcktare privilegier, d. v. s. områdena ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt renbetesfjällen i Jämtlands län. I nyssnämnda §§ återfinnas motsvarande bestämmelser, som för närvarande äro intagna i ovan omförmälda kungörelse av 1915 rörande upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen samt föreskrifterna i 31 § av 1898 års renbeteslag.

Beträffande upplåtelse av andra förmåner än jakt och fiske hava bestämmelserna i sistnämnda lagrum förtydligats i anslutning till den princip, som låg till grund för stadgandena däri samt den tillämpning samma stadganden erhållit. En förändring har emellertid föreslagits. Enligt nyssnämnda lagrum får upplåtelse av bete, slåtter eller inägor ej ske, utan att lapparna därtill lämnat sitt samtycke. Kommittén har för sin del ansett mindre lämpligt att helt göra dylika upplåtelser beroende av lapparnas godkännande utan förmenat det vara tillräckligt för de lappska synpunkternas beaktande, att lapparna beredas tillfälle att i uppkommande frågor avgiva yttrande. Det kan inträffa, att lappar utan giltig grund motsätta sig en upplåtelse, som i själva verket ej länder dem till förfång utan tvärtom till nytta på samma gång som den ur andra synpunkter är önskvärd. I sistnämnda hänseende erinras om det behov, som den bofasta befolkningen, särskilt under år med dålig höskörd, kan hava att till utfyllning av egen fodertillgång få arrendera ströängar på kronomarken. Detta bör icke kunna omöjliggöras genom ett bestridande från lapparnas sida.

Vad angår upplåtelse av rätt till jakt och fiske hava bestämmelserna härom fullständigats i anslutning till ett av de år 1915 förordnade jakt- och fiskesakkunnige avgivet förslag, vilket innebär vissa förtydliganden av förut gällande föreskrifter samt dessutom avser att under särskilda förhållanden bereda statens befattningshavare möjlighet till en begränsad utövning av nämnda förmåner. Vidare har i nämnda föreskrifter företagits viss mindre jämkning till förmån för lapparna bland annat därutinnan, att med hänsyn till vunnen

erfarenhet upplåtelser av jakt och fiske å ifrågavarande områden skola få ske allenast, då icke genom upplåtelsen »besvärande intrång» förorsakas de renskötande lapparna. Enligt 1898 års lag kräves endast, att upplåtelse ej skall vara till »skada för dem».

I samband med de föreslagna bestämmelserna om upplåtelse av jordbruksiägenheter å kronomark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen må något beröras frågan om det utrymme, såväl med hänsyn till tillgången på odlingsmark som renskötseln, som må finnas därstädes för uppkomsten av nya jordbruk.

Till kommittén har för yttrande överlämnats en av länsstyrelsen i Norrbottens län till Kungl. Maj:t ingiven framställning rörande inventering av kronan tillhöriga odlingsmarker ovan odlingsgränsen. Såsom skäl för en dylik åtgärd har anförts önskvärdheten av att vid uppkommande frågor om upplåtelse av jordbruksiägenheter i berörda trakter äga tillgång till en plan över de områden, där förutsättning förelåge att ur ett jordbruk hämta en huvudsaklig eller åtminstone mera väsentlig del av utkomsten, utan att lapparnas intressen därigenom träddes för nära.

Kommittén har i sina förslag utgått från odlingsgränsens bibehållande med hänsyn till dess grundläggande betydelse särskilt för de renskötande fjälllapparna. Kommittén vill gärna medgiva, att genom odlingsgränsen icke vunnits allt det skydd för renskötselns intressen, som vid dess tillkomst avsågs. Man tänkte sig då att, såväl till skydd för renskötseln som till förhindrande av uppkomsten av jordbruk, vilka icke kunde skänka sina innehavare nödig utkomst, inom odlingsgränsen innesluta ett område, där nybyggen icke vidare skulle få anläggas. Förhållandena hava emellertid dels genom uppdelning av redan före odlingsgränsens tillkomst medgivna nybyggesanläggningar dels ock genom lägenhetsupplåtelser och av andra anledningar utvecklat sig i delvis annan riktning. Även om sålunda fastställandet av en odlingsgräns icke förhindrat uppkomsten av en avsevärd jordbrukskultur, må man dock icke förbise, att lapparna ovan nämnda gräns tillgodonjuta avsevärda särskilda förmåner. Bestämmelserna rörande lapparnas skyldighet att utgiva ersättning för skador, som av renarna förorsakas å de bofastas ägor, äro där för lapparna fördelaktigare än nedanför odlingsgränsen och i flera andra avseenden hava de en friare ställning, varjämte med stöd av den historiska utvecklingen för deras räkning tillgodogöres avkastningen av upplåtelser av slåtter, jakt och fiske med mera å kronomarkerna. Dessa fördelar hava ock ingivit lapparna en känsla av större oberoende och kommit dem att betrakta ifrågavarande trakter såsom deras egentliga hemvist.

Varsamhet synes därför böra iakttagas vid vidtagandet av åtgärder, som innebära ytterligare kringskärning av de renskötande lapparnas ställning ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen. Otvivelaktigt torde dock vara — och kommittén har i sitt förut omförmälda förslag angående lägenhetsupplåtelser ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen utgått därifrån — att inom berörda trakter finnes mark, vilken såväl till sin beskaffenhet som belägenhet i förhållande till renskötseln erbjuder möjlighet till uppkomsten av nya rätt så bärkraftiga jordbruk. Med hänsyn till den jämförelsevis begränsade utsträckning, vari dylik mark lärer förekomma, samt förhållandena i övrigt torde fördelen av en allmän inventering av odlingsmöjligheterna inom de vidsträckta kronomarkerna därstädes dock näppeligen motsvara de med en sådan förrättning förenade kostnader. En undersökning av särskilda mera begränsade områden kan däremot vara lämplig, såsom inom trakt, där veterligen för odling tjänlig mark är att finna och vilken i övrigt har sådan belägenhet att, å ena sidan, utsikter föreligga att brukaren kan bereda sig utkomst och, å andra sidan, lapparnas berättigade intressen icke trädas för när.

Vidkommande frågan om odlingsgränsens sträckning har till kommittén för utlåtande överlämnats några ärenden, som beröra sagda ämne. I en ansökning av februari 1917 från byamän i ett flertal byar i Vilhelmina socken har hemställts om sådan omläggning av odlingsgränsen, att sagda byars ägoområden måtte komma nedanför samma gräns. Å andra sidan har i en till länsstyrelsen i Västerbottens län ingiven skrivelse den 10 april 1919 av en lappman gjorts en framställning, som, därest den vunne bifall, skulle kunna medföra ett förläggande ovan odlingsgränsen av vissa för närvarande nedanför densamma belägna områden.

I enlighet med vad ovan av kommittén anförts har kommittén som regel utgått från odlingsgränsens bibehållande i dess nuvarande sträckning. Kommittén är emellertid av den uppfattningen, att i särskilda fall en jämkning av gränsen å viss sträcka kan vara av förhållandena påkallad, dock så, att enskild tillhörig mark, som nu är belägen nedom odlingsgränsen, icke utan ägarens samtycke bör kunna föras ovan densamma.

Lappbyar m. m. Av kommittén föreslagna bestämmelser, avseende de renskötande lapparnas indelning i lappbyar och ordningen i övrigt dem emellan (54—58 §§ i lagen om fjällrenskötsel samt 55—59 §§ i lagen om skogsrenskötsel) ansluta sig med vissa jämkningar till vad härutinnan gäller enligt 1898 års renbeteslag.

Straffbestämmelser. I gällande renbeteslag meddelade straffbestämmelser hava sammanförts under en särskild §, varjämte straffbestämmelserna utökats i anledning av vissa av kommittén föreslagna nya stadganden. Strafflatituden, som, i den mån icke annorlunda stadgas i allmän lag, föreslagits till böter, lägst 5 och högst 500 kronor, har av kommittén uppdelats med hänsyn till förseelsernas beskaffenhet i tre skalor, en från och med 5 till och med 100 kronor, en från och med 5 till och med 300 kronor och en från och med 5 till och med 500 kronor, i syfte huvudsakligen att vid straffets utmätande lämna vägledning åt vederbörande domare (59 § i lagen om fjällrenskötsel och 60 § i lagen om skogsrenskötsel).

Renmärken. Förslaget till lag om renmärken är med smärre jämkningar och tillägg överensstämmande med nu gällande lag, detta även i formellt hänseende.

Renmärkesförteckning. I kungörelsen om renmärkesförtecknings förande och vad i sammanhang därmed iakttagas skall har av kommittén icke vidtagits någon mera väsentlig ändring.

Specialmotivering

för förslaget till

Lag om fjällrenskötsel.

Allmänna bestämmelser.

1—4 §§.

I 1 §, första och andra styckena, har kommittén givit uttryck åt den sedan gammalt vedertagna satsen att rätten att driva renskötsel i riket är ett de svenska lapparnas privilegium. Tillika har kommittén i anslutning till gällande renbeteslag (1 § 3 mom. och 27 §) här angivit den allmänna innebörden av ifrågavarande privilegium.

Tredje stycket i denna § syftar på vissa föreskrifter med avseende å norska lappars rätt till renbetning i Sverige, vilka återfinnas i lagen den 20 juni 1919, innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning.

2 §.

Såsom i den allmänna motiveringen anförts har kommittén funnit erforderligt att i särskilda stadganden angiva de förutsättningar, under vilka en person skall räknas såsom lapp och i sådan egenskap komma i åtnjutande av de i lagförslaget angivna lappska privilegierna.

Huvudregeln härutinnan återfinnes i 1 mom. av förevarande §. Beträffande grunderna för detta mom. hänvisar kommittén till den allmänna motiveringen.

I förordningen den 3 december 1915 angående kyrkoböckers förande föreskrives, såvitt angår lappsk allmoge, i 46 § enligt dess lydelse jämlikt förordningen den 11 oktober 1918, att för den nomadiserande lappbefolkningen å vissa orter skall gälla vad därom i vissa avseenden särskilt är eller kan varda stadgat. De särskilda stadganden, varom sålunda talas, lära, enligt vad kommittén inhämtat, utgöras *dels* av vissa bestämmelser angående lapparnas i Jämtlands län kyrkobokföring i fyra icke territoriella lappförsamlingar, nämligen Hotagens, Frostvikens, Undersåkers och Hede, *dels* av vissa kungl. brev angående lapparnas kyrkliga förhållanden i Jukkasjärvi socken, nämligen ett den 8 november 1912, varigenom området omkring Vittangi by utbrutits till en kapellförsamling och tillika bestämts, att alla till socknen hörande lappar skulle kyrkoskrivas i nämnda kapellförsamling, samt ett den 11 oktober 1918, varigenom med ändring av nyssnämnda brev bestämts, att från och med den 1 maj 1919 lappar tillhörande Talma, Rautasvuoma och Kaalasvuoma lappbyar skulle kyrkoskrivas i Jukkasjärvi gamla kyrkoby, *dels och* av ett kungl. brev den 17 maj 1923 angående de kyrkliga förhållandena i Jokkmokks socken, varigenom för Kvikkjokks kapellförsamling, vars område dittills icke varit fastställt, särskilda gränser blivit bestämda och tillika föreskrifter meddelats angående kyrkobokföringsorten för de nomadiserande lapparna.

Kyrkobokföringsförordningen och de särskilda bestämmelser, som sålunda meddelats, avse tydligen endast den nomadiserande lappbefolkningen, men icke hela denna befolkning, utan endast befolkningen å vissa orter. Bestämmelserna åsyfta vidare att fastslå kyrkobokföringsorten för ifrågavarande del av den nomadiserande lappbefolkningen och att reglera i sammanhang därmed stående förhållanden. De avse däremot icke att angiva förutsättningarna, under vilka en person skall anses såsom nomadiserande lapp, och än mindre att

angiva, huru man har att bedöma, om en person överhuvudtaget skall räknas såsom lapp.

Kommittén, som lagt i vederbörande kyrkobokförares hand att avgöra, huruvida en församlingsmedlem är att anse som lapp eller icke, förutsätter att nämnda förhållande bör kunna otvetydigt framgå av kyrkoböckerna. I saknad av erforderliga föreskrifter uti här ifrågavarande avseende är kyrkobokföringen, även i de egentliga lappmarksförsamlingarna, för närvarande synnerligen bristfällig och opålitlig ur den nu anlagda synpunkten. Med hänsyn till den betydelse, berörda kyrkoboksanteckningar skulle komma att få enligt kommitténs förslag, anser kommittén alltså nödvändigt att till vederbörandes ledning särskilda bestämmelser utfärdas.

På grund av begränsningen av den tid, inom vilken kommitténs arbete skall vara fullbordat, har kommittén icke medhunnit att upprätta förslag till dylika bestämmelser, utan måste inskränka sig till att härutinnan i huvudsak hänvisa till de allmänna riktlinjer, som av kommittén angivits i den allmänna motiveringen. Kommittén vill emellertid tillägga att, då kommitténs förslag avser lappbefolkningen i hela riket, särskild kyrkobokföring för lappar torde böra anordnas icke blott inom församlingarna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Kopparbergs län, utan även i församlingarna utanför nämnda län, varvid för överskådlighetens skull lapparna synas böra upptagas i kyrkoböckerna för sig, skilda från den övriga befolkningen, eller, vad angår församlingar utom de egentliga lapptrakterna, anteckning i varje fall göras, så snart någon är att anse som lapp. Utöver vad i den allmänna motiveringen anförts vill kommittén vidare i detta sammanhang giva uttryck åt sin uppfattning i vissa enskildheter. Enligt kommitténs mening bör det, om någon, som icke finnes upptagen i kyrkoböckerna såsom lapp, åstundar att bliva kyrkoskriven som sådan, ankomma på honom att, i den mån vederbörande kyrkobokförare icke finner förhållandet vara uppenbart, själv förebringa erforderlig utredning. Å andra sidan torde det icke böra förmenas den, som är kyrkoskriven såsom lapp, att på begäran få anteckningen härom utesluten å prästbevis, som för honom utfärdas. Dock torde anteckningen böra kvarstå i kyrkoböckerna. Likaledes bör, då lapp flyttar från ett kyrkobokföringsområde till ett annat, till det senare i lämplig form lämnas meddelande om den flyttandes egenskap av lapp, för vederbörlig anteckning i det nya kyrkobokföringsområdet.

För underlättande av den omläggning av lapparnas kyrkobokföring, varom kommittén sålunda hemställer, har kommittén tänkt sig, att vederbörande pastorsämbeten borde få del av den utredning angående lapparnas fördelning å de särskilda församlingarna i riket, som kommittén låtit verkställa.

I detta sammanhang vill kommittén även framhålla lämpligheten av att kyrkobokföringen av lappar i Jämtlands län i särskilda, icke territoriella församlingar upphör och att lapparna därstädes, i likhet med vad som skett i fråga om deras mantalsskrivning, även kyrkoskrivas i de territoriella församlingar, dit de rätteligen höra.

Från den i 1 mom. meddelade huvudregeln i fråga om dem, som enligt lagförslaget skola räknas såsom lappar, hava i 2 och 3 mom. gjorts vissa undantag beträffande gifta kvinnor.

Sistnämnda mom. utgår från att lappsk kvinna, som ingått äktenskap med annan än lapp, i regel skall vara likställd med denne i rättsligt hänseende och således icke åtnjuta andra förmåner än dem, som enligt förslaget kan tillkomma annan än lapp. Emellertid kunna i vissa fall föreligga särskilda omständigheter, vilka böra påkalla avvikelse från den i detta mom. stadgade regeln. Exempelvis torde man böra medgiva lappska, som före äktenskapet

drivit renskötsel, att, om särskilda skäl kunna åberopas, även under äktenskapet ägna sig åt denna näring. Vidare torde man skäligen böra bereda henne, därest hon till äventyrs i boet medfört renar, viss övergångstid för att nedbringa renantalet i överensstämmelse med vad härutinnan är stadgat. Även torde lämpligheten tala för att kvinnan under någon tid efter äktenskapets ingående må behålla renarna, för den händelse makarna finna barnen, då de vuxit upp, böra ägna sig åt renskötsel. Prövningen av nu anförda och andra omständigheter av liknande beskaffenhet har kommittén ansett böra ankomma på Kungl. Maj:t.

3 §.

Medan i 2 § meddelats bestämmelser i fråga om dem, som över huvud skola räknas såsom lappar, har i förevarande § föreslagits stadganden rörande dem bland lapparna, som skola anses såsom renskötande. Dessa stadganden äro påkallade därav, att vissa i lagförslaget angivna förmåner äro avsedda att tillkomma endast de sistnämnda.

4 §.

Denna § bör ses i sammanhang med 11 § i förslaget och svarar tillika med sistnämnda lagrums 1 och 2 mom. mot 1 § i gällande renbeteslag. I 4 § angivas de trakter, där de renskötande fjällapparna skola vara berättigade att föra sina renar på bete.

Vad angår trakterna ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt inom renbetesfjällen i Jämtlands län utgår stadgandet ifrån att dessa trakter alltjämt äro att betrakta som fjällapparnas egentliga hemvist och att dessa där skola äga uppehålla sig under varje tid av året med sina renar. I 11 § 3 mom. har kommittén dock uttryckligen lagt i Konungens befallningshavandes hand att ifråga om tiden för fjällapparnas vistelse därstädes ävensom beträffande omfattningen av betesrättens utövning göra vissa inskränkningar. Tillägget innefattar emellertid ingen egentlig nyhet, utan är i huvudsak endast ett förtydligande av gällande bestämmelser. Redan nu ankommer det på Konungens befallningshavande jämlikt 9 § renbeteslagen att meddela föreskrifter angående ordningen för renskötselns bedrivande å ifrågavarande trakter, och har Konungens befallningshavande med stöd av sistnämnda lagrum på sina håll utfärdat bestämmelser i förevarande hänseende. Sålunda har Konungens befallningshavande i ett flertal byordningar i syfte att för tider med ogynnsamma betesförhållanden reservera betesmarker för renarna, s. k. besparingsområden, bestämt, att betning icke får förekomma därstädes annat än under hastig genomflyttning. Vidare har Konungens befallningshavande likaledes i ett flertal byordningar till skydd för renarnas vår- och höstbetesmarker föreskrivit, att fjällapparna å bestämd tid under hösten skola med sina renar befinna sig nedanför en viss angiven geografisk linje samt att denna linje på uppflyttningen till fjällen om våren icke får överskridas före en bestämd dag. I liknande syfte har Konungens befallningshavande i förslaget uttryckligen tillagts befogenhet att, då sådant av förhållandena påkallas, även kunna påbjuda, att betning av renar inom viss trakt må äga rum endast i begränsad omfattning.

I gällande lag (1 § renbeteslagen) bestämmas, vad angår trakterna nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen, de områden, där fjällapparna äga föra sina renar på bete, i stort sett av sedvanerättens omfattning. Kommittén har härutinnan verkställt undersökningar i syfte att söka utröna, huru långt nedåt Bottniska viken lapparna sedan äldre tid plägat utsträcka sina vinterflyttningar. Av utredningen synes framgå, att sedvanerätten, vad angår Norrbottens län, omfattar åtminstone landet norr och väster om en linje, dragen från trakten av Kuusiniemi någon mil söder om Parkajokis mynning i Muonio-

älv till trakten av Lumivaara och därifrån söderut, följande trakterna öster om Lainioälv, nedåt Torneälv fram mot Antis, Juhonpieti och Pajala byar, vidare till Tärendö by och därifrån söderut mot trakterna av Ängeså och Landsjärvs byar, samt vidare in i Råneå socken och fram till kusten i Nederluleå socken samt socknarna söder därom.

Vad angår Västerbottens och Västernorrlands län torde kunna sägas att sedvanerätten omfattar länen i deras helhet.

I fråga om Jämtlands län har utredningen givit vid handen, att så gott som samtliga socknar besökts av lapparna för renbete; och torde vidkommande Gävleborgs län, förhållandena där i stort sett vara lika, åtminstone såvitt angår den del av länet, som tillhör Hälsingland.

Beträffande Kopparbergs län torde förutom Idre socken även vissa mindre områden omedelbart mot gränsen till Jämtlands län hava besökts av lappar för renbete.

Gränserna för sedvanerättens geografiska omfattning hava av kommittén endast kunnat approximativt bestämmas. För många av ifrågavarande trakter gäller, att de regelbundet besökas av lapparna, för andra åter och särskilt dem, som ligga längre bort från fjällen, att de endast uppsökas, då renarnas behov av bete icke lämpligen kan tillgodoses på närmare håll. Långa tider kunna således, beroende av betestillgången, förflyta mellan besöken å särskilda trakter. Uppenbart torde emellertid vara, att sedvanerätten, som grundar sig mindre på lapparnas vilja än på renarnas behov av föda, icke utan vidare får betraktas såsom upphävd därför att längre tid förflutit mellan lapparnas besök.

Kommittén har av praktiska skäl icke ansett sig böra i förslaget angiva några gränser för sedvaneområdet, utan har härutinnan i sak bibehållit stadgandena i 1898 års renbeteslag.

I huvudsaklig anslutning till vad nu gäller har kommittén i sitt förslag begränsat rätten för fjällapparna att beta sina renar nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen till månaderna oktober—april, där icke särskilda förhållanden föreligga, som närmare angivas i 11 § 2 mom.

Förslaget innebär, såsom i den allmänna motiveringen antytts, endast en oväsentlig avvikelse från gällande rätt. Jämlikt 1 § 1 mom. i 1898 års renbeteslag, som ju har avseende såväl å fjällappar som skogslappar, äga lapparna att även under månaderna maj—september uppehålla sig å vissa områden nedanför odlingsgränsen, nämligen å sådan mark, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskilda, vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder varit såsom sådant land använd. Denna bestämmelse saknar i stort sett praktisk betydelse för fjällapparna. Enligt vad kommittén inhämtat föreligger nämligen intet behov för dem att annat än under vissa ogynnsamma väderleks- och betesförhållanden vistas nedanför odlingsgränsen å annan tid än under månaderna oktober—april, och ifrågavarande lappar hava även för egen del i allmänhet plägat iakttaga dessa tider. På grund härav och för att åstadkomma tillbörlig reda i fjällapparnas och skogslapparnas betesförhållanden har kommittén i 11 § 2 mom. begränsat tiden för vistelsen därstädes på sätt som skett.

Även beträffande trakterna nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen har Konungens befallningshavande av kommittén tillagts befogenhet att meddela särskilda föreskrifter beträffande betesområdenas nyttjande, närmare angivna i 11 § 3 mom. av förslaget.

Heilborns Advokatbyrå

- grundad 1926 -

HEILBORNS ADVOKATBYRÅ HB
Org nr 993200-1085
Box 3, 831 21 ÖSTERSUND

Kontorsadress Kyrkgatan 49
Bankgiro 285-7282
Postgiro 14 10 84 – 4
Telefon 063 – 12 48 30 vx
Telefax 063 – 12 02 00
E-mail advokat@heilborns.com
Hemsida www.heilborns.com

ADVOKAT GÖSTA HEILBORN JR
Gösta Heilborn Jr Advokat AB
Org nr 556185-5205

ADVOKAT GUSTAF KAHM
Gustaf Kahm Advokat AB
Org nr 556311-6366

ADVOKAT JAN HEILBORN
Jan Heilborn Advokat AB
Org nr 556561-8054

JUR KAND LEIF ANDERSSON
Biträdande jurist

ADVOKAT OLLE HILLSTRÖM
Intern konsult

Vid brev- och telefonkontakt
anges nr

Östersund 1999-08-30

Nils Larsson

Fax 023-28074

Avvittringsstadga mm

Jag bifogar utdrag av ingressen och 8 § avvittringsstadgan samt ytterligare ett uttalande ur prop 1886:2, som kan vara av intresse.

Bästa hälsningar

Leif Andersson

LEDAMÖTER AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Kongl. Maj:ts nådiga Stadga om afwittring i Westerbottens och Norrbottens länslappmarker; Gifwen Stockholms Slott den 30 Maj 1873.

Wi OSCAR, med Guds Nåde, Sweriges, Norges, Götes och Wendes Konung, göre weterligt: att som allmänna stadganden om afwittring i Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker funnits wara af behofwet påkallade, samt Wi, som ansett föreskrifter i sammanhang dermed böra meddelas för betryggande af skogens framtida bestånd och bewarande af Lapparnes renbetesrätt, derom uti nådig Proposition den 3 sistlidne Januari till Riksdagen gjort framställning; så och efter det denna framställning blifwit af Riksdagen enligt underdånig skrifwelse den 22 sistlidne Mars godkänd med allenast en mindre, af Oss bifallen förändring, hafwe Wi i nåder funnit godt att, med upphäfwande af hwad genom nådiga Stadgan för afwittring och skattläggning i Luleå lappmark den 13 December 1850 är om afwittring förordnadt, till efterrättelse påbjuda följande

Stadga

om afwittring i Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker

§ 1

Genom allmän afwittring skola från Kronans marker nödiga områden tilldelas så wäl de i lappmarken förut warande, icke behörigen afwittrade hemman och nybyggen, som ock de nybyggen, hwilka kunna wid afwittringen i laga ordning tillkomma.

Tillika bestämmes ränta och mantal för provisionellt skattlagda hemman och förut behörigen upplåtna nybyggen och dylika jordlägenheter, ehwad de äro större eller mindre, samt för nybyggen, som wid afwittringen tillkomma.

Wid afwittringen skall ock en gräns bestämmas emellan de delar af lappmarken, som äro tjenliga för odling, och den mark, der nybyggesanläggningar icke widare må tillåtas.

§ 8

Hemman och nybyggen skola, såwidt tillgång finnes, erhålla skog ej blott till husbehof utan ock till afsalu; dock att egare af frälse- och skattehemman och lägenheter ej må öfwer den wid afwittringen tilldelade skogen ega widsträcktare dispositionsrätt, än enligt § 1 af nådiga förordningen den 29 juni 1866, angående dispositionsrätten öfwer skogen å wissa skattehemman, är egare af deri omförmälda hemman förunnad; och skola, äfwen efter afwittringen, Lapparne wara, såsom hittills, berättigade att för renhjordarna begagna bete å all skogsmark inom lappmarkernas nuwarande område, dock å enskildes skogar inom de till odling tjenliga delarna af landet endast wintertiden, äfwensom ega att, i den mån för betesrättens utöfwande är nödigt, till hushållsbehof begagna skogen. Renbetesland, som kunna finnas inom den blifwande gränsen för de till odling tjenliga delarna af lappmarken, må, såwidt för Lapparnes behof af renbete erfordras, fortfarande dertill anwändas.

I denna serie finns också

Anhållen eller häktad
Familjerätt
Förvaltningslagen
Har du en fordran på någon
Offentlighet och sekretess hos det allmänna
Offentlighetsprincipen och ADB

Enstaka exemplar av skriftserien kan beställas hos
JUSTITIEDEPARTEMENTET
103 33 STOCKHOLM
Tel. 08/763 47 11

Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 1991
11-0738

INFORMATION FRÅN
JUSTITIEDEPARTEMENTE

Avvittringarna i lappmarkerna

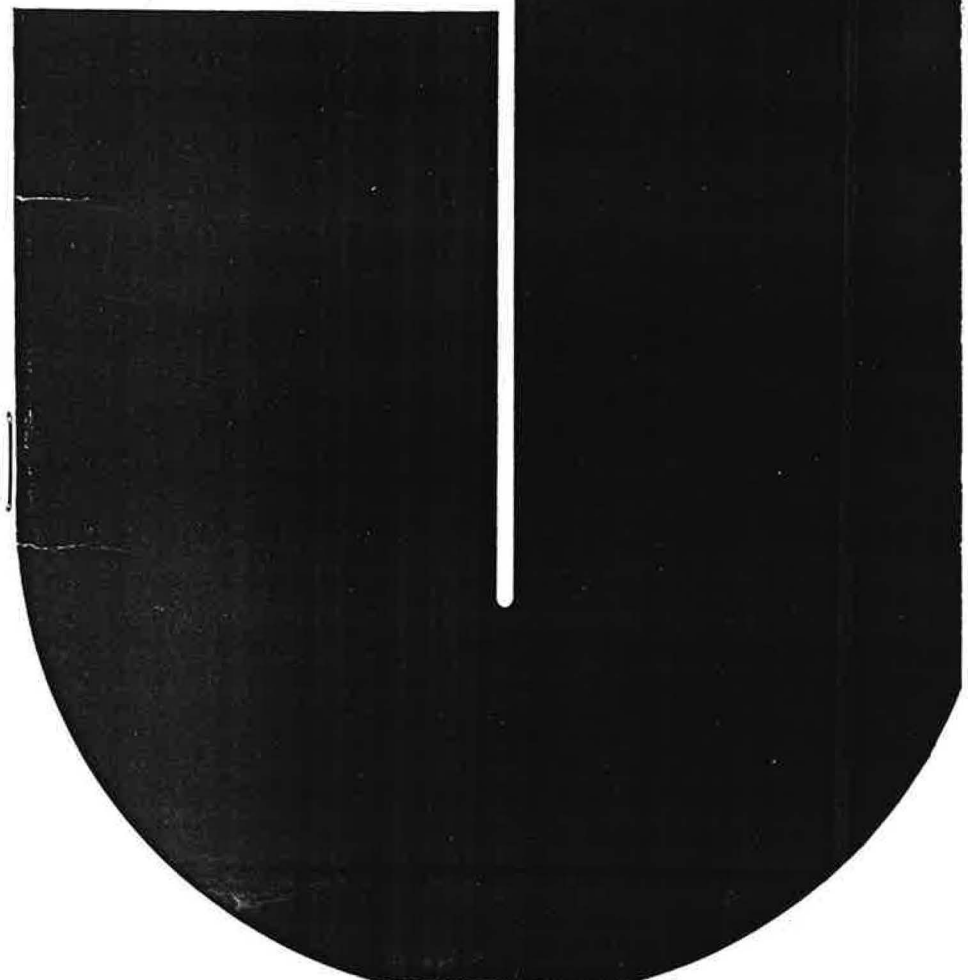

Rätten till jakt och fiske

Avvittringsstadgan innehåller inte några bestämmer om avvittringens följder för den bofasta befolkningens jakt- och fiskerätt. Frågor om jakt- och fiskerätt behandlades som regel inte heller i avvittringsutslagen. Högsta domstolen har emellertid i ett flertal fall prövat frågor om jakträtt och fiskerätt efter avvittringarna. Rättsfallen berättigar till följande allmänna slutsatser.

Den rätt att jaga och fiska på kringliggande mark som nybyggarna hade enligt äldre författningar gäller inte längre efter avvittringen, såvida rätten inte har förbehållits i avvittringsutslaget. Fastighetsägarens rätt är i stället begränsad till den egna fastigheten och dess vattenområden samt till den samfällda mark som fastigheten har del i, exempelvis samfälld husbehovsskog och allmänning. På den egna fastigheten har fastighetsägarens å andra sidan fått ensamrätt till jakt och fiske (med visst undantag för samernas rätt, se nästa avsnitt).

I avvittringsutslag som avsåg områdena ovanför odlingsgränsen förbehölls hemmansägare och åbor *tills vidare* den rätt till fiske som dittills tillkommit deras hemman eller nybygge. Denna ''tills-vidare-rätt'' upphävdes emellertid i samband med tillkomsten av 1926 års lag.

Det har hänt att fastighetsägare har gjort gällande att de på grund av urminnes hävd fortfarande har jakt- eller fiskerätt på kronomark eller på annan enskilds mark. Liknande anspråk har framställts med hänvisning till de förordningar, som reglerade kolonisationen av Lappland. I domstolarna har sådana anspråk som regel inte godtagits. Långvarigt utövande av jakt och fiske har inte ansetts innebära urminnes hävd, när utövandet haft sitt ursprung i upplåtelse från kronan.

Rennäringen och samernas rätt

Avvittringsstadgan innehöll vissa regler som avsåg att skydda samernas intressen. Odlingsgränsen kom till i samma syfte. I 1909 års kungörelse uppställdes ytterligare skyddsregler beträffande samernas behov av renbete m. m. För samer som slutat med rennäringen fick särskilda nybyggeslägenheter upplåtas (s.k. lapprutor).

I stort sett innebar stadgans bestämmelser en bekräftelse av bestående förhållanden. Samerna behöll den renbetesrätt som de tidigare haft. Avvittringen medförde inte heller någon inskränkning i samernas rätt till jakt och fiske.

Numera regleras samernas renskötselrätt och rätt till jakt och fiske i rennäringslagen (1971:437).

Enligt denna lag får — såvitt gäller lappmarkerna — **renskötsel** bedrivas hela året *dels* ovanför odlingsgränsen *och dels* nedanför odlingsgränsen på kronomark och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren och hösten. Med renbetesland menas mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant. I övriga delar av lappmarkerna får renskötsel som regel bedrivas den 1 oktober—den 30 april. Den mark där renskötsel får bedrivas är fördelad mellan olika samebyar. Lagen innehåller särskilda bestämmelser om hur renskötselrätten får utövas. — Den som är medlem i en sameby får bedriva **jakt och fiske** på utmark inom byns betesområde, när renskötsel är tillåten där.

Ströängar

Vid avvittringen kom en del utängar, som dittills hade hört till visst hemman eller nybygge, att hamna utanför det område som bestämts för fastigheten eller byn. I en del fall bestämdes att sådana ängar skulle få behållas tills vidare. Dessa ängar kom att kallas **ströängar**. Enskilda fastigheter fick behålla ett stort antal ströängar inom framför allt kronoparker, kronoöverloppsmark och de vid avvittringarna avsatta allmänningsskogarna.

Sedermera tillkom lagstiftning som syftade till att avveckla ströängarna. Enligt en kungörelse från 1916 skulle det företas s. k. **tilläggsavvittring** i vissa delar av Västerbottens län. Dessa bestämmelser kom — sedan de år 1919 utsträckts till vissa ytterligare områden — i huvudsak att gälla för områdena ovanför odlingsgränsen. År 1921 tillkom en lag om indragande av ströängar till kronan. Den gällde i övriga delar av Västerbottens läns lappmarker men skulle inte tillämpas på ströängar som låg inom allmänningsskogar och enskilda fastigheter. Tilläggsavvittringen och ströängsindragningen pågick till

Justitierådet Olivercrona:

”Genom 1873 års stadga om afvittring i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker har Kongl. Maj:t visserligen uttryckligen medgifvit, att Lapparne skola ega att under hela året inom lappmarkernas dåvarande områden för sina renhjordar begagna bete å all skogsmark, så ock å all såsom renbetesland vid afvittring betecknad mark, dock å enskildes skogar inom de till odling tjenliga delarne av landet endast vintertiden, äfvensom att, i den mån sådant är för betesrättens utöfvande nödigt, till hushållsbehof få begagna skogen. Men härtill inskränka sig de åt Lapparne af kronan vid afvittringen beviljade rättigheter och förmåner”.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1:

”Uti 8 § af berörda afvittringsstadga innefattas nu gällande föreskrifter, beträffande området för Lapparnes renbetesrätt inom lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län. Detta lagrum tillförsäkrar Lapparne utan afseende ~~och~~ å afvittringen odlingsgränsen rätt ”såsom hittills” till renbete ~~och~~ å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, likväl endast vintertiden å enskildes skogar nedanför odlingsgränsen”.

Proposition 1992/1993:32, sid 90:

”Samernas rättigheter när det gäller att låta sina renar beta över stora områden liksom rätten att jaga och fiska grundas alltså inte primärt på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal. Däremot är renskötselrättens utövande reglerad och preciserad genom den vid varje tid gällande lagstiftningen……. Konstaterandet att renskötselrätten i grunden bygger på urminnes hävd och inte på upplåtelser eller lagstiftning är av betydelse för de renskötande samernas ställning och trygghet i sin näring”.

STATSRÅDET OCH CHEFEN
FÖR
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

1985-04-10

Info 59/85

Kjell Allerhagen
Krutvakargränd 11
831 38 ÖSTERSUND

Tack för Ditt brev i vilket Du på nytt tagit upp frågan om renbete i Härjedalen.

Samerna har sedan mycket länge en rätt att vintertid utnyttja annans mark för bete i bl.a. Härjedalen. Denna rätt kom för första gången till uttryck i lagstiftningen genom 1886 års renbeteslag. Det klarlades inte då vilka områden som ansågs ha använts för renskötsel på sådant sätt att sedvanerätt uppstått.

Frågan behandlades på nytt i samband med 1928 års renbeteslag. Det framkom då att så gott som samtliga socknar i Jämtlands län utnyttjats för renbete. Av förarbetena till lagen framgår dock inte i vilka socknar bete grundat på sedvanerätt förekommer eller om rätte omfattar hela socknen.

Under arbetet med 1971 års rennäringslag konstaterades att det inte med säkerhet kan utrönas vilka marker som utgör sedvanerättsområden

Det finns därför inga riktlinjer för sedvanerättsområdena. Jordbruksdepartementet kan inte heller utfärda några riktlinjer för avgränsningen av områdena, då detta skall prövas av domstol om tvist uppstår.

Med vänliga hälsningar

Svante Lundkvist

Kop 2 första.
Åter original till
Jöns Fahlén, Box 22.
840 32 KLÖVSJÖ
ok 950515

Ing-Marie
Hansson
Ringdal 5261
842 94 OVE
Fullmaktsren

Fotokopians överensstämmelse
med originalet intygas:

Östersund den 8/4 - 87

Herr Fahlen.

Med annledning av artikel i Öp, gällande renplågan i Härjedalen, vill jag översända en kopia på brev jag erhållit från Svante Lundkvist. Av detta brev gjör jag tolkningen att ingen sedvanerätt inte finns i Härjedalen.
Brevet i fråga fick jag så sent som 1985 och någon lagstiftning om renar i områden i Härjedalen har inte kommit de sista åren.
Eventuelt kan denna kopia ligga till grund.
Avslutar med Vänlig Hälsning

Kjell Allerhagen

Kjell Allerhagen
Krutvaktargränd 11
831 38 Östersund
Tel. 063/101471

Äg. Fnst Fahlén
Box 22.
(84032 Klöfsjö
Tel: 0682-21027.

emellertid också sistnämnda lagförslag från en princip... grundsats, nämligen att de nya reglerna normalt äger giltighet endast beträffande sådana förhållanden som uppkommit efter reglernas ikraftträdande.

Grundsatsen att äldre rättsförhållanden i allmänhet regleras av äldre lag avser egentligen den materiella regleringen. På det processuella området är en annan regel allmänt omfattad. Enligt denna skall ett processuellt förfarande, även om det rör äldre förhållanden, följa de nya reglerna, såvida det utspelas sedan dessa trätt i kraft. Ifrågavarande processuella övergångsnorm får beträffande jordabalkslagstiftningen sin betydelse vad angår bestämmelserna om inskrivningsförfarandet. Att 1909 års promulgationslagförslag accepterat berörda grundsats framgår av att lagförslaget föreskriver, att inskrivningsförfarande, som inletts under äldre rätts bestånd men avgörs först efter de nya reglernas ikraftträdande, skall följa sistnämnda regler (19 §).

De övergångsprinciper som lagts till grund för 1909 års förslag till promulgationslag torde i stort sett förtjäna anslutning i detta förslag. Beträffande de materiella reglerna synes det emellertid påkallat att i övergångshänseende göra åtskillnad mellan sådana regler som avser rättsförhållanden av mera statisk karaktär och övriga bestämmelser. Till den förra kategorien hänförs här innehållet i 1—3 kap. nya jordabalken. Där upptagna bestämmelser om begreppet fastighet och fastighets gränser, om tillbehör till fastighet samt om rättsförhållanden mellan grannar är i själva verket av den art, att de uppenbarligen skall äga generell giltighet och alltså tillämpas även på äldre rättsförhållanden. Också i de nu angivna kapitlen i balken finns block regler, som inte lämpligen bör få retroaktiv verkan, åtminstone inte utan vidare. I det väsentliga bör emellertid beträffande hithörande regler principen vara, att de skall äga retroaktiv verkan. Principen har kommit till uttryck i 14 § promulgationslagen.

I fråga om den materiella regleringen i övrigt, dvs. närmast den i 4—26 kap. inrymda, torde däremot grundsatsen om nya reglers begränsning till att gälla enbart nya rättsförhållanden böra inskrivas i promulgationslagen såsom den i allmänhet giltiga normen. En övergångsregel av denna innebörd har därför intagits i lagen, se 19 §. Givetvis är åtskilliga undantag från ifrågavarande grundsats motiverade. Den närmare regleringen av dessa kommer att bilda huvudparten av innehållet i promulgationslagen.

Vad slutligen angår de väsentligen formellt inriktade inskrivningsreglerna i 27—33 kap. nya jordabalken har den berörda processuellträttsligt vedertagna övergångsprincipen de facto accepterats. Visserligen sägs i 52 § promulgationslagen att inskrivningsförfarande skall följa de äldre reglerna, om det inletts före den nya jordabalkens ikraftträdande. Men de undantag som uppställs härvidlag kommer att innebära, att även förfarande som inletts före de nya reglernas ikraftträdande skall, i den mån det utspelas därefter, beträffande själva den ... proceduren väsentligen följa den nya ordningen.

Härmed har också den redaktionella indelningen av promulgationslagen till stor del blivit antydd. Utöver de nu omnämnda avsnitt som direkt hänför sig till 1—3, 4—26 resp. 27—33 kap. i den nya jordabalken inbegriper promulgationslagen vissa inledande bestämmelser under rubriken »Allmänna bestämmelser». Här möter grundbestämmelsen om tidpunkten för den nya balkens ikraftträdande (1 §), uppräkningen av de författningar som upphävs genom den nya balken (2 §) samt vidare vissa andra bestämmelser av mera allmän syftning (3 §). I detta inledande avsnitt har emellertid också tagits upp ett antal mera speciella föreskrifter, nämligen sådana som sammanhänger med att åtskilliga f. n. förekommande rättsinstitut bringas att upphöra i och med balkens ikraftträdande. Detta förhållande föranleder vissa avvecklingsregler. Bland reglerna av detta slag återfinns exempelvis sådana som rör legala lösningsrätter av äldre ursprung, den särskilda förmånsställning, som tillkommit fordran på ogulden köpeskilling och vissa andra därmed likställda rättigheter, samt urminnes hävd. Främst bland hithörande regler har upptagits de som ansluter sig till regler i äldre jordabalken (JB), och den inbördes ordningen har bestämts av motsvarande ordningsföljd hos ifrågavarande regler. Sålunda möter i detta hänseende först övergångsbestämmelserna rörande lösningsrätterna (4—7 §§), varpå följer bestämmelser om ogulden köpeskillings förmånsrätt (8 §), om urminnes hävd (9 §) och om jordabalkens fortsatta tillämpning på stadgad åborätt eller annan av kronan upplåten nyttjanderätt som ej omfattats av NJL (10 §). Därefter har tagits upp övergångsregler, vilka anknyter till annan upphävd lagstiftning än äldre jordabalken. Ordningen har därvid bestämts av tidsföljden mellan de författningar till vilka reglerna hänför sig. Här återfinns till en början en bestämmelse som delvis bevarar den likställighet med fast egendom, vilken genom 5 § lagen angående vad till fast egendom är att hänföra förlänats vissa äldre begränsade sakrätter (11 §). Därefter följer regler om vad som alltjämt skall behålla giltighet av innehållet i promulgationslagen till NJL (12 §) samt slutligen en övergångsföreskrift anknytande till upphävandet av lagarna den 18 oktober 1907 angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för inteckningar i stamfastigheten samt den 29 mars 1931 om avstyckat eller avsöndrat områdes befriande från ansvar för inteckning i stamfastighet (13 §).

Jordabalksutredningen. Utredningen har inte haft anledning att rubba den redaktionella indelningen av övergångsreglerna. Alltjämt är sålunda dispositionen den, att ett antal allmänna bestämmelser inleder och att därefter följer speciella övergångsbestämmelser med avseende på särskilda avsnitt i balken. Nämnda speciella övergångsbestämmelser anknyter — i saklig överensstämmelse med uppställningen i beredningens motsvarande för-

Departementschefen. Den särskilda förmånsrättsställning som tillkommer fordran på ogulden köpeskilling och vissa andra rättigheter föreslås inte få någon motsvarighet i den nya jordabalken. Man kan dock inte undvara en regel som övergångsvis bevarar den förmånsrätt som skulle ha förelegat med stöd av äldre lag. En bestämmelse härom tas upp i första punkten. Som en andra punkt tas upp en regel av innehåll att rättsinnehavaren för att vara bibehållen vid sin företrädesrätt skall söka inteckning eller inskrivning inom den tid som anges i 11 kap. 2 § JB, om sådan åtgärd ej redan skett. I tredje punkten anges att företrädesrätten för att vara gällande skall anmärkas i beslutet om inteckning eller inskrivning.

Ett särskilt problem föreligger med hänsyn till att äldre s. k. »anonyma» köpeskillingsinteckningar anses ha särskild förmånsrätt, trots att förhållandet inte anmärkts i beslutet om inteckning. Jordabalksutredningen föreslår med stöd av en stark remissopinion att rättighetshavaren i dessa fall skall vara skyldig att inom ett år efter balkens ikraftträdande ansöka om att anteckning om den särskilda förmånsrätten görs i fastighetsboken, vid äventyr att förmånsrätten annars går förlorad. Jag biträder förslaget och anser inte motiverat att, som ett par remissinstanser förordat, införa någon regel om rätt till ersättning för den som gör förlust på grund av preklusionsregeln.

Lagberedningen och jordabalksutredningen har föreslagit en särskild preklusionsregel som innebär att förmånsrätten enligt 11 kap. 2 § JB går förlorad, om inteckning söks mer än tio år efter den nya balkens ikraftträdande. Regeln, som torde ha mycket liten praktisk betydelse, har i departementsförslaget utvidgats till att avse även rättighet för vilken inskrivning söks först efter angivna tid.

6 §.

Paragrafen motsvarar 9 § i lagberedningens och 6 § i jordabalksutredningens förslag.

Lagberedningen. Regler om urminnes hävd finns i 12 kap. 4 § och 15 kap. JB. Som framgår av lagrummen kan urminnes hävd åberopas för att styrka inte bara existensen av äganderätt utan också beståndet av rättighet. Av förarbetena till 1734 års lag har ansetts framgå att bara servitutsliknande rättigheter åsyftats, inte andra begränsade sakrätter. Av 12 kap. 4 § JB skulle vidare enligt beredningens mening kunna utläsas att urminnes hävd kan åberopas också i fråga om rätt till fiske.

Beredningen hänvisar till sina motiv till kapitlet om hävd i balken (23 kap. i beredningens förslag, 16 kap. i det remitterade förslaget), vari beredningen närmare utvecklat skälen för att bestämmelser om urminnes hävd inte bör tas upp i en ny jordabalk. Den rätt som någon enligt äldre lag redan äger på grund av urminnes hävd får dock inte rubbas. Beredningen tar därför upp[illegible]n särskil[illegible]vergångsbestämmelse som slår fast detta förhållande.

Föreligger urminnes hävd redan före balkens ikraftträdande bör det vara av betydelse för den som kan göra hävden gällande att snarast låta ta upp bevisning därom till framtida säkerhet. Beredningen konstaterar att möjlighet till sådan bevisupptagning finns jämlikt 41 kap. RB. Utvägen att i förtid säkerställa bevisning om urminnes hävd anvisades också i 1909 års förslag. För att upptagen bevisning inte skall bli bortglömd lämnar beredningen genom särskilda regler en möjlighet att få anteckning om bevisupptagningen gjord i grundbok. Reglerna har inte på sätt som skedde i 1909 års förslag begränsats till att avse urminnes hävd till servitut och vittnesbevisning härom upptagen inom tio år efter det balken trätt i kraft. Föreskriften har i stället fått allmän syftning på förtida bevisning angående urminnes hävd.

Departementschefen. I nya balken har i enlighet med beredningens förslag inte tagits upp någon motsvarighet till institutet urminnes hävd, vilket alltså inte kommer att fortleva efter balkens ikraftträdande. I likhet med beredningen finner jag det vara klart, att man dock fortfarande bör bevara den rätt någon enligt äldre lag redan äger på grund av urminnes hävd. Beredningens övergångsbestämmelse som avser att slå fast detta förhållande har därför tagits upp i departementsförslaget i sak oförändrad.

I ett andra stycke av paragrafen har beredningen i sitt förslag tagit upp en bestämmelse om rätt för den som låtit ta upp bevisning till framtida säkerhet rörande förekomsten av urminnes hävd att få anteckning om detta gjord i fastighetsboken. Motivet för att ge denna rätt sägs vara att bevisningen annars skulle kunna falla i glömska. Förebilden till bestämmelsen möter i 1909 års förslag, där rätten till anteckning emellertid var begränsad. Dels skulle hävden avse förekomsten av servitut, dels skulle bevisningen ha tagits upp inom tio år från balkens ikraftträdande. Några motsvarande begränsningar föreslås inte nu av beredningen.

För min egen del ställer jag mig tveksam inte så mycket till den föreslagna utvidgningen av rätten till anteckning som till behovet och lämpligheten av en sådan rätt över huvud.

En anteckning i fastighetsboken skulle få sin största betydelse från allmän synpunkt om den gjordes till en skyldighet vars åsidosättande hade den verkan att rättigheten prekluderades. I 1909 års betänkande avvisades emellertid en sådan lösning. Inte heller ansåg man att rättighetshavare som stödde sig på urminnes hävd skulle beredas möjlighet att få sin rätt inskriven i fastighetsboken. Vad som fordrades för servitutshavarens trygghet angavs vara endast att den bevisning om urminnes hävd som stod honom till buds vid balkens ikraftträdande blev bevarad för framtiden, därför att den bevisning som fordrades vid en framtida tvist måste hänföra sig till denna tidpunkt. För att inte bevisningen skulle råka i glömska anvisade man möj-

ligheten till anteckning i fastighetsboken, detta eftersom fastighetsboken ju hade att meddela upplysning om rättigheter av detta slag. Det betonades dock särskilt att det förhållandet i och för sig att anteckning skett — eller inte skett — inte påverkade servitutshavarens rätt.

Det är enligt min mening osäkert i vilken omfattning bevisupptagning till framtida säkerhet rörande urminnes hävd kommer att äga rum efter balkens ikraftträdande. Kanske kommer detta att ske i så ringa utsträckning att en regel om anteckning om bevisningen blir helt utan praktisk betydelse. Men även om utvägen med bevisupptagning till framtida säkerhet kommer att anlitas i nämnvärd utsträckning förefaller det mig tveksamt om fastighetsböckerna bör belastas med anteckningar av sådant slag. Som framhölls redan i 1909 års betänkande får anteckningen i och för sig ingen som helst rättslig betydelse. Risken att till framtida säkerhet upptagen bevisning kan falla i glömska föreligger ju alltid. Detta enda skäl för att genom promulgationslagen införa möjligheten till anteckning finner jag inte tillräckligt vägande, även om man beaktar att rättsförhållanden rörande fast egendom ofta är av långvarig natur. Jag har därför stannat för att inte föreslå någon bestämmelse som ger möjlighet till anteckning om bevisning upptagen till framtida säkerhet motsvarande den i andra stycket av beredningens förslag.

7 §.

Paragrafen motsvarar 10 § i lagberedningens och 7 § i utredningens förslag.

Lagberedningen. Inledningsvis påpekar beredningen att NJL — enligt särskilda övergångsbestämmelser — inte gjordes tillämplig på nyttjanderätt som upplåtits före den 1 januari 1908 och att den inte heller skulle avse upplåtelse under stadgad åborätt. I dessa fall skulle fortfarande tillämpas 16 kap. JB med dess bestämmelser om städsel, lega och fardag samt 17 kap. 1, 2 och 5 §§ JB om avrad och avradsdag å landet och hushyra i staden. Efter en närmare redogörelse för de tidsbegränsningar beträffande nyttjanderättsupplåtelser som skett vid olika tidpunkter före NJL konstaterar beredningen att inga nyttjanderätter av ordinär beskaffenhet och av äldre datum än 1908 torde finnas kvar, när nya balken skall träda i kraft. Beredningen bortser då från sådana upplåtelser, på vilka NJL genom särskilda bestämmelser gjordes tillämplig.

Vissa besittningsrätter, som faller under begreppet nyttjanderätt i vidare mening, har inte varit underkastade de tidsbegränsningar som införts för nyttjanderättsupplåtelser i övrigt. Beredningen syftar på — förutom stadgad åborätt — vissa andra ständiga eller s. k. perpetuella besittningsrätter. Av sådana intar besittningsrätterna till ofri tomt, till grund för vattenverk samt till självständiga fisken genom sin likställighet med fast egendom en särställning och kan i detta sammanhang enligt beredningens mening lämnas

emellertid också sistnämnda lagförslag från en principiell grundsats, nämligen att de nya reglerna normalt äger giltighet endast [illegible]räffande s[illegible]na förhållanden som uppkommit efter reglernas ikraftträdande.

Grundsatsen att äldre rättsförhållanden i allmänhet regleras av äldre lag avser egentligen den materiella regleringen. På det processuella området är en annan regel allmänt omfattad. Enligt denna skall ett processuellt förfarande, även om det rör äldre förhållanden, följa de nya reglerna, såvida det utspelas sedan dessa trätt i kraft. Ifrågavarande processuella övergångsnorm får beträffande jordabalkslagstiftningen sin betydelse vad angår bestämmelserna om inskrivningsförfarandet. Att 1909 års promulgationslagförslag accepterat berörda grundsats framgår av att lagförslaget föreskriver, att inskrivningsförfarande, som inletts under äldre rätts bestånd men avgörs först efter de nya reglernas ikraftträdande, skall följa sistnämnda regler (19 §).

De övergångsprinciper som lagts till grund för 1909 års förslag till promulgationslag torde i stort sett förtjäna anslutning i detta förslag. Beträffande de materiella reglerna synes det emellertid påkallat att i övergångshänseende göra åtskillnad mellan sådana regler som avser rättsförhållanden av mera statisk karaktär och övriga bestämmelser. Till den förra kategorien hänförs här innehållet i 1—3 kap. nya jordabalken. Där upptagna bestämmelser om begreppet fastighet och fastighets gränser, om tillbehör till fastighet samt om rättsförhållanden mellan grannar är i själva verket av den art, att de uppenbarligen skall äga generell giltighet och alltså tillämpas även på äldre rättsförhållanden. Också i de nu angivna kapitlen i balken finns dock regler, som inte lämpligen bör få retroaktiv verkan, åtminstone inte utan vidare. I det väsentliga bör emellertid beträffande hithörande regler principen vara, att de skall äga retroaktiv verkan. Principen har kommit till uttryck i 14 § promulgationslagen.

I fråga om den materiella regleringen i övrigt, dvs. närmast den i 4—26 kap. inrymda, torde däremot grundsatsen om nya reglers begränsning till att gälla enbart nya rättsförhållanden böra inskrivas i promulgationslagen såsom den i allmänhet giltiga normen. En övergångsregel av denna innebörd har därför intagits i lagen, se 19 §. Givetvis är åtskilliga undantag från ifrågavarande grundsats motiverade. Den närmare regleringen av dessa kommer att bilda huvudparten av innehållet i promulgationslagen.

Vad slutligen angår de väsentligen formellt inriktade inskrivningsreglerna i 27—33 kap. nya jordabalken har den berörda processuellträttsligt vedertagna övergångsprincipen de facto accepterats. Visserligen sägs i 52 § promulgationslagen att inskrivningsförfarande skall följa de äldre reglerna, om det inletts före den nya jordabalkens ikraftträdande. Men de undantag som uppställs härvidlag kommer att innebära, att även förfarande som inletts före de nya reglernas ikraftträdande skall, i den mån det utspelas därefter, beträffande själva den yttre procedure[illegible]ningen.

Härmed har också den re[illegible]ktionella in[illegible] till stor del blivit antydd. Utöver de nu o[illegible] för sig till 1—3, 4—26 resp. 27—33 kap promulgationslagen vissa inledande best[illegible]na bestämmelser». Här möter grundbe[illegible] nya balkens ikraftträdande (1 §), up[illegible] upphävs genom den nya balken (2 § ser av mera allmän syftning (3 §). I också tagits upp ett antal mera speciell[illegible] sammanhänger med att åtskilliga f. n. förekom[illegible] att upphöra i och med balkens ikraftträdande. Detta förut[illegible] vissa avvecklingsregler. Bland reglerna av detta slag återfinns ex. sådana som rör legala lösningsrätter av äldre ursprung, den särskilda förmånsställning, som tillkommit fordran på ogulden köpeskilling och vissa andra därmed likställda rättigheter, samt urminnes hävd. Främst bland hithörande regler har upptagits de som ansluter sig till regler i äldre jordabalken (JB), och den inbördes ordningen har bestämts av motsvarande ordningsföljd hos ifrågavarande regler. Sålunda möter i detta hänseende först övergångsbestämmelserna rörande lösningsrätterna (4—7 §§), varpå följer bestämmelser om ogulden köpeskillings förmånsrätt (8 §), om urminnes hävd (9 §) och om jordabalkens fortsatta tillämpning på stadgad åborätt eller annan av kronan upplåten nyttjanderätt som ej omfattats av NJL (10 §). Därefter har tagits upp övergångsregler, vilka anknyter till annan upphävd lagstiftning än äldre jordabalken. Ordningen har därvid bestämts av tidsföljden mellan de författningar till vilka reglerna hänför sig. Här återfinns till en början en bestämmelse som delvis bevarar den likställighet med fast egendom, vilken genom 5 § lagen angående vad till fast egendom är att hänföra förlänats vissa äldre begränsade sakrätter (11 §). Därefter följer regler om vad som alltjämt skall behålla giltighet av innehållet i promulgationslagen till NJL (12 §) samt slutligen en övergångsföreskrift anknytande till upphävandet av lagarna den 18 oktober 1907 angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för inteckningar i stamfastigheten samt den 29 mars 1931 om avstyckat eller avsöndrat områdes befriande från ansvar för inteckning i stamfastighet (13 §).

Jordabalksutredningen. Utredningen har inte haft anledning att rubba den redaktionella indelningen av övergångsreglerna. Alltjämt är sålunda dispositionen den, att ett antal allmänna bestämmelser inleder och att därefter följer speciella övergångsbestämmelser med avseende på särskilda avsnitt i balken. Nämnda speciella övergångsbestämmelser anknyter — i saklig överensstämmelse med uppställningen i beredningens motsvarande för-

Regeringens proposition 1992/93: 32

om samerna och samisk kultur m.m.

Prop.
1992/93: 32

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 1 oktober 1992 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Per Unckel

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag om inrättande av en särskild statlig myndighet - ett Sameting - med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur. Ledamöterna i tinget utses genom val bland den samiska befolkningen. Grundläggande bestämmelser om Sametingets uppgifter och om hur det utses och organiseras föreslås bli givna i en särskild lag - sametingslagen.

I den föreslagna lagen ges bl.a. en definition av vem som är same i sametingslagens mening och därigenom har rösträtt vid val till Sametinget och är valbar till tinget. Sametinget föreslås bestå av 31 ledamöter. Med hänsyn till att tinget föreslås bli en statlig myndighet kommer regeringen att på förslag av Sametinget förordna ordförande i tinget. För att sköta den löpande verksamheten föreslås Sametinget utse en styrelse. Vidare skall en valnämnd utses som skall svara för valet till Sametinget. I övrigt får tinget tillsätta de nämnder som kan behövas för beredning, förvaltning och verkställighet.

1 *Riksdagen 1992/93. 1 saml. Nr 32*

Val till Sametinget skall hållas vart fjärde år. Valdag är den tredje söndagen i maj. Landet bildar en valkrets. Rösträtt till Sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd.

Val till Sametinget kan ske på två sätt, antingen genom röstning i vallokal eller genom brevröstning.

Särskilda föreskrifter om att sameröstlängden får föras med hjälp av automatisk databehandling föreslås bli intagna i sametingslagen.

Sametingslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1993 och det första valet till Sametinget hållas den 16 maj 1993. En särskild organisationskommitté får i uppgift att planera och genomföra det första valet till Sametinget och i övrigt förbereda bildandet av den nya myndigheten.

I propositionen behandlas vidare frågan om reglering av samernas rättsliga ställning som den framgår av regeringsformen. I denna ges i dag skydd för samerna som etnisk minoritet i Sverige. Någon ändring av nuvarande grundlagsreglering föreslås inte.

Frågan om ratificering av ILO:s konvention (nr 169) om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder behandlas. I propositionen föreslås att Sverige inte bör tillträda konventionen.

Inom *Jordbruksdepartementets ansvarsområde* föreslås ett flertal ändringar i rennäringslagen (1971:437).

Lagens inledande bestämmelser ändras så att det framgår att renskötselrätten är en för den samiska befolkningen kollektiv rätt som bygger på urminnes hävd. Renskötselrätten skall bara kunna upphävas av regeringen om det behövs för att tillgodose något av de i expropriationslagen uppräknade expropriationsändamålen. På året runt-markerna förbjuds ingrepp som innebär avsevärd olägenhet för renskötseln även om ingreppet inte innebär en ändrad markanvändning.

När högsta renantal fastställs för en sameby skall hänsyn tas till andra intressen. Länsstyrelsen skall vid vite kunna förelägga en sameby att minska antalet renar till det tillåtna, att hålla årlig renräkning och att upprätta renlängd. Länsstyrelsen ges befogenhet att kontrollera att renräkningen sker på ett korrekt sätt. Om renar förekommer på område där renskötsel inte är tillåten skall länsstyrelsen kunna vid vite förelägga samebyn att driva bort renarna. Länsstyrelsens möjlighet att besluta om slakt försvinner utom vad gäller koncessionssamebyarna.

Rätten till barmarkskörning i terräng i samband med renskötsel preciseras.

Möjligheterna till upplåtelse av rätt till jakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen utökas kraftigt. Hälften av upplåtelseavgiften för fisket skall tillfalla samebyn. Kostnaden för administrationen, bevakningen samt viltvården och fiskevården skall täckas genom en särskild avgift.

En same som utan att vara medlem i sameby i en inte oväsentlig utsträckning ägnar sig åt sameslöjd skall kunna få tillstånd att utan kostnad ta slöjdvirke på kronomark.

Väglagen (1971:948) och lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter ändras för att klargöra att när det i lagen talas om särskild rätt till fastighet avses också renskötselrätt.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1993.

I propositionen förordas vidare att rennäringen årligen skall få disponera ett belopp motsvarande skäligt värde av de renar som rivits av rovdjur. Sametinget skall besluta om hur medlen skall användas.

Principer för ett nytt prisstöd till rennäringen som innebär att ersättningen per slaktad ren ersätts med ett stöd som baserar sig på slaktvikt.

När det gäller den samiska kulturen föreslås inom *Kulturdepartementets ansvarsområde* bl.a. att medel avsätts för att trygga den samiska slöjdens fortlevnad och utveckling samt säkra den samiska bibliotekskonsulentservicen.

2 Förslag till Lag om ändring i rennäringslagen (1971:437)

Härigenom föreskrivs i fråga om rennäringslagen (1971:437)[1]

dels att 2 § skall upphöra att gälla,

dels att 1, 3, 11, 12, 14, 15, 17, 26, 30, 35, 59, 65, 66, 68, 71, 85, 86, 89, 94 och 99 §§ och rubriken närmast före 1 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 65 a och 66 a §§ samt närmast före 3 § en ny rubrik av följande lydelse,

dels att det i lagen närmast före 31 § skall införas en ny rubrik som skall lyda "Upplåtelse av mark och vatten m.m.".

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Renskötsel m.m.	**Renskötselrätt**
	1 §
Rätt att enligt denna lag *begagna* mark och vatten till underhåll för sig och sina renar *(renskötselrätt) har den som är av samisk härkomst, om hans fader eller moder eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke.*	*Den som är av samisk härkomst (same) får enligt bestämmelserna i* denna lag *använda* mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. *Rätten enligt första stycket (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd.* *Renskötselrätten får utövas av den som är medlem i sameby.*
Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen medge person med samisk härkomst renskötselrätt, även i annat fall än som avses i första stycket.	
	Renskötselområdet m.m.
	3 §[2]
Renskötsel får bedrivas	Renskötsel får bedrivas *inom följande områden (renskötselområdet)*
1. hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrives* under våren, sommaren eller hösten,	1. hela året *(året-runt-markerna)* i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark *där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten och marken antingen tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) eller utgör renbetesland,*
på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången	på renbetesfjällen i Jämtlands län, inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som vid utgången

[1] Lagen omtryckt 1985:919.
[2] Senaste lydelse 1992:785.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete,	av juni 1992 tillhörde staten och var särskilt upplåtna till renbete,
2. den 1 oktober–den 30 april	2. den 1 oktober–den 30 april (vinterbetesmarkerna)
i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,	i övriga delar av lappmarkerna nedanför odlingsgränsen,
inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrives* vissa tider av året.	inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder *bedrivs* vissa tider av året.
Med renbetesland förstås mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. Med renbetesfjällen förstås de vid avvittringen för samerna avsatta renbetesfjällen och de områden som sedermera upplåtits till utvidgning av dessa fjäll.	
11 §	
Medlem i sameby är	Medlem i sameby är
1. *renskötselberättigad* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,	1. *same* som deltar i renskötseln inom byns betesområde,
2. *renskötselberättigad* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *samt ej* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,	2. *same* som har deltagit i renskötsel inom byns betesområde och haft detta som stadigvarande yrke *och inte* övergått till annat huvudsakligt förvärvsarbete,
3. *renskötselberättigad* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.	3. *den* som är make eller hemmavarande barn till medlem som avses under 1 eller 2 eller som är efterlevande make eller underårigt barn till avliden sådan medlem.
12 §	
Sameby kan som medlem *antaga* annan *renskötselberättigad* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.	Sameby kan som medlem *anta* annan *same* än som anges i 11 §, om han avser att med egna renar driva renskötsel inom byns betesområde.
Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om särskilda skäl *föreligger.*	Vägras sökanden inträde som medlem, kan länsstyrelsen medge honom inträde, om *det finns* särskilda skäl.
14 §	
Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *renskötselberättigad* dödsbodelägare under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år.	Renskötande medlems dödsbo får fortsätta den av medlemmen bedrivna renskötseln under tre år från dödsfallet. Är *dödsbodelägare* under 18 år, räknas tiden från det han fyller 18 år. *Kravet i 1 § tredje stycket om medlemskap i sameby gäller inte för rätt till renskötsel som avses här.*

medför i sin tur större möjligheter för dem att öka sina inkomster och är dessutom positivt för sysselsättningen i glesbygd.

Mitt förslag om naturvårdshänsyn vid renskötseln medför att rennäringen åtminstone delvis på ett annat sätt än tidigare måste ta sådana hänsyn. Hänsynen behöver dock aldrig sträcka sig så långt att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Hänsynstagandet motsvarar det som en jordbrukare eller skogsbrukare redan i dag är skyldig att ta vid skötseln av skog resp. jordbruksmark. Förslaget kan innebära vissa omställningssvårigheter för rennäringen men med ringa ekonomiska effekter. Statens kostnader vid genomförandet kommer att öka genom att föreskrifter skall utarbetas och genom de föreläggande och förbud som kan bli aktuella.

Inte heller för övriga markanvändningsintressen bedömer jag att det kommer att uppstå inkomstbortfall eller kostnadsökningar av betydelse.

Sammantaget bedömer jag sålunda att vare sig rennäringen eller andra markanvändningsintressen i ekonomiskt hänseende drabbas negativt av mina förslag. Inte heller kommer sysselsättningsunderlaget att försämras.

Statens kostnader vid genomförandet av mina förslag bedömer jag kunna täckas inom ramen för tillgängliga medel. Det gäller t.ex. kostnaderna för den kontroll av renräkningen som länsstyrelserna skall utföra. Frågan om resurser för betesinventering bör, som jag tidigare har framhållit, beaktas av Jordbruksverket vid de överläggningar med företrädare för samerna som föregår fördelningen av statligt stöd till rennäringen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Jordbruksdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i väglagen (1971:948),
3. lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för Kommunikationsdepartementet och förslaget under 3 i samråd med chefen för Näringsdepartementet.

5 Specialmotivering

5.1 Rennäringslagen

1 §

I 1 och 2 §§ rennäringslagen anges i dess nuvarande lydelse vilka personer som har renskötselrätt.

I den nya 1 § anges den personkrets som har renskötselrätt. För närvarande gäller enligt 1 § första stycket att renskötselrätt tillkommer den som är av samisk härkomst om hans far eller mor eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Enligt andra stycket

kan länsstyrelsen medge även annan person av samisk härkomst renskötselrätt om särskilda skäl föreligger.

I fortsättningen får alla samer renskötselrätt. Skälen till ändringen har utvecklats i det föregående (avsnitt 2.2). Som anförts där finns det inte någon allmänt accepterad definition av begreppet same i svensk lagstiftning. Det måste därför överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same.

Med renskötselrätt avses även i fortsättningen rätten att enligt bestämmelserna i rennäringslagen använda mark och vatten till underhåll för renägaren och hans renar. Uttrycket "enligt bestämmelserna i denna lag" innebär att utövandet begränsas av rennäringslagens bestämmelser. Det innebär också att renskötselrätten är uttömmande reglerad i lagen.

Paragrafens första stycke har utformats efter förslag av Lagrådet med den jämkningen att kravet på medlemskap i sameby förts till ett nytt tredje stycke.

I det nya andra stycket slås fast att renskötselrätten tillkommer den samiska befolkningen i Sverige. Det ställs dock inte något krav på svenskt medborgarskap för att vara bärare av renskötselrätten. Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 omfattas även andra nordiska medborgare som är samer av bestämmelserna i den mån de förvärvar medlemskap i en svensk sameby. I andra stycket finns också en grundläggande definition av renskötselrättens art och ursprung. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) grundar sig samernas rättigheter vad gäller renbete, jakt och fiske inte på lagstiftning eller på upplåtelse. Samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna bygger på urminnes hävd. Detta förhållande är av så grundläggande betydelse att det bör framgå av lagtexten.

3 §

I 3 § 1 föreskrivs inom vilka områden renskötseln får bedrivas hela året och i 3 § 2 inom vilka områden den får bedrivas under vinterhalvåret. Ändringen innebär att de allmänt vedertagna uttrycken "året-runt-markerna" resp. "vinterbetesmarkerna" förs in i lagtexten. Vidare införs benämningen "renskötselområdet" i lagtexten. Någon ändring av det område inom vilket renskötsel får ske är inte avsedd.

Enligt 3 § första stycket 1 får renskötsel bedrivas hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten. Paragrafens andra stycke innehåller vissa definitioner. Med renbetesland förstås enligt bestämmelsen mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. I lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, som föregick den nuvarande rennäringslagen, gjordes skillnad mellan fjällrenskötselns och skogsrenskötselns rätt till betesområden. Skogssamerna fick enligt 3 § 1 mom. lagen uppehålla sig med sina renar hela året inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen samt nedanför denna gräns på mark som antingen tillhör kronan eller utgör renbetesland, "dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer un-

der våren, sommaren eller hösten". I betänkandet (SOU 1968:16) Rennäringen i Sverige föreslog 1964 års Rennäringssakkunniga att rådande skillnad i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötseln skulle avskaffas. "Någon väsentlig vare sig inskränkning eller utvidgning av de nuvarande rättigheterna, vilka lagfästs efter ingående överväganden och numera får betraktas som hävdvunna, har inte ansetts böra vidtagas," anförde de sakkunniga. Rennäringssakkunnigas förslag om renskötselområdets omfattning antogs i det väsentliga av riksdagen (prop. 1971:51, bet. 1971:JoU37). Någon diskussion om ändring av områdesbestämningen förekom inte, vare sig i propositionen eller i utskottets betänkande. Bestämmelsen har i sin nuvarande lydelse vid tillämpningen ibland uppfattats så, att renskötsel får bedrivas hela året på all mark nedanför odlingsgränsen som tillhör staten (bet. 1990/91:JoU22). Genom en redaktionell ändring av punkten 1 framgår klarare att som villkor för att renskötseln skall få bedrivas hela året krävs, även i fråga om kronomark, att skogsrenskötsel av ålder bedrivs där under våren, sommaren eller hösten. Även i övrigt har några redaktionella ändringar gjorts.

11 §

I 11 § anges för närvarande att medlem i sameby skall vara renskötselberättigad. Uttrycket renskötselberättigad, som förekommer i nuvarande 2, 11, 12, 14, 85 och 86 §§, är en benämning för den som har renskötselrätt. Enligt den nya 1 § har alla samer renskötselrätt. Det saknas därför anledning att behålla uppdelningen i renskötselberättigade och icke renskötselberättigade samer. Detta ord utmönstras därför ur paragrafen och ersätts i punkterna 1 och 2 med ordet same. I ett avseende får det ändrade synsättet på vem som har renskötselrätt betydelse. Enligt nuvarande 2 § förvärvar nämligen den som ingår äktenskap med renskötselberättigad renskötselrätt. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) anförs att renskötselrätten skall vara förbehållen samerna och att något undantag från detta betraktelsesätt inte bör göras. Den nuvarande 2 § slopas därför. För att den som har gift sig med en same utan att själv vara same skall kunna bli delaktig i samebyns renskötsel bör denne kunna antas som medlem i byn. I paragrafens tredje punkt har därför en ändring gjorts som innebär att den som är make till en medlem i en sameby eller efterlevande make till sådan medlem också är medlem i byn. I denna egenskap får medlemmen utöva renskötselrätt i enlighet med rennäringslagens bestämmelser utan att själv ha någon renskötselrätt.

Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 torde det inte vara möjligt att analogivis utsträcka bestämmelsens tillämpning till sambo-förhållanden.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

12 §

I paragarafen har ordet "renskötselberättigad" bytts ut mot "same". Skälen till ändringen har utvecklats under 11 §.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

KVITTO

05/10/95 14:56

SESSION NR. = 628

ID=LRF JURIDISKA BYRÅN AB

DATU	TID	SÄ/MO TID	MOTSTÅENDE FAX ID	LÄGE	SIDOR	RESULT	
05/10	14:49	07'17"	46 23 28074	ECM-S	11	OK	0000

LRF JURIDISKA BYRÅN

L E F A X

TILL Nils Larsson

FAX NR 023-28074

FRÅN Leif

ADRESS: RÅDHUSGATAN 46 TEL. 063-145910
831 34 ÖSTERSUND FAX. 063-145911

TEXT

ANTAL SIDOR INKL. DENNA 11

slutade same- och rennäringspolitiken ligga fast. Kommitténs förslag avsåg att avhjälpa de brister i tillämpningen av politiken som ansågs föreligga.

Även jag anser att grunden för rennäringspolitiken bör ligga fast. De utredningsförslag som nu finns från Samerättsutredningen och Lantbruksstyrelsen samt remissyttrandena över dem bildar enligt min mening ett gott underlag för de ytterligare beslut som behövs och som i stora delar aktualiserades redan av Rennäringskommittén. Mina förslag i det följande innebär en komplettering av tidigare beslut och därmed en fortsatt angelägen förstärkning av rennäringens ställning. Bl.a. mot bakgrund av domen i skattefjällsmålet finns det nu anledning att se över rennäringslagstiftningen.

Som helhet betraktad har rennäringslagen genom den nya organisation som beslutades år 1971 inneburit väsentliga förbättringar i fråga om samordning och fördjupat samarbete mellan medlemmarna. Förändringar i fråga om driften och när det gäller renägarnas inbördes förhållanden har emellertid inte skett i den utsträckning som avsågs med lagen. Att det har gått långsamt att genomföra rennäringslagens intentioner kan förklaras med de svårigheter som är förbundna med att, på grundval av den begränsade naturresurs som betesmarkerna utgör, kombinera enskilt företagande med en gemensam driftsuppläggning. Av betydelse i sammanhanget är också den konkurrens om markutnyttjandet som finns mellan rennäringen och andra intressen. Jag vill i detta sammanhang betona att rennäringen, i likhet med andra areella näringar, har att ta hänsyn till bl.a. naturvårdens intressen.

Den utveckling som skett inom rennäringen och som alltså inte till alla delar varit den önskade har bl.a. lett till problem med att det faktiska renantalet är för högt inom vissa områden. Det finns också anledning att överväga åtgärder för att skapa större rättvisa mellan de enskilda renskötselföretagen inom samebyarna.

I det följande behandlar jag i olika avsnitt bl.a. följande frågor, nämligen olika aspekter på renskötselrätten, det folkrättsliga skyddet för rennäringen, frågor om ersättningsbestämmelser, åtgärder vid för högt renantal och mot strövrenar, vissa rösträttsfrågor, företagsregister, några preciseringar vad gäller koncessionsrenskötseln, hänsynen vid renskötseln till naturvårdens intressen, barmarkskörning i terräng, upplåtelser av jakt- och fiskerätt, vissa åtgärder för vilt- och fiskevården, samebyarnas verksamhetsområde, ersättningssystemet för rovdjursrivna renar, renforskning, prisstöd till rennäringen, rätt att ta slöjdvirke för annan än samebymedlem samt fiskesamerna.

2.2 Renskötselrätten

Mitt förslag: Rennäringslagens inledande bestämmelser ändras så att det av lagen framgår att renskötselrätten är en för den samiska befolkningen kollektiv rätt som bygger på urminnes hävd.

Samerättsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt. Enligt utredningen bör det i rennäringslagen dessutom föras in att renskötselrätt utgör en särskild rätt till fastighet.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. De som tillstyrker förslaget, däribland de samiska organisationerna, anser att det genom Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet klarlagts att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. De som motsätter sig förslaget påpekar att domen endast avser förhållandena på viss statlig mark i Jämtlands län. Kammarrätten i Sundsvall anser att utredningens konstaterande att renskötselrätten är en kollektiv rätt som tillkommer alla samer i Sverige snarast strider mot Högsta domstolens bedömning i målet att rätten vilar på urminnes hävd. Svea hovrätt anser att uttrycket "särskild rätt" till fastighet endast bör användas för servitut, nyttjanderätt och annan begränsad sakrätt till fastighet än fordringsrätt. Enligt hovrätten är i dessa fall, till skillnad från vad som gäller i fråga om renskötselrätten, den särskilda rätten så preciserad att dess anknytning till fastigheten är lätt att konstatera.

Skälen för mitt förslag:

Urminnes hävd

Omfattningen och beskaffenheten av de renskötande samernas ursprungliga rättigheter inom renskötselområdet är sedan gammalt en omtvistad fråga. Samernas anspråk på en starkare rätt till sina områden än den som följer av rennäringslagen har, som jag redan nämnt, varit föremål för domstolsprövning i det s.k. skattefjällsmålet.

Högsta domstolen fann i skattefjällsdomen att samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna, renskötselrätten, bygger på urminnes hävd.

HD har till grund för sina överväganden, som endast avser förhållandena i Jämtland, lagt den omständigheten att samerna utnyttjat markerna för sina näringar innan områdena började tas i anspråk av den söderifrån inflyttande befolkningen. Vidare konstaterar HD att samerna härefter fortsatt att utnyttja markerna på i princip samma sätt. Samerna på skattefjällen hade enligt HD vid tiden för freden i Brömsebro år 1645 på grund av sin långvariga användning av fjällområdena en starkt skyddad bruksrätt som i vart fall torde ha omfattat rätt till renbete, jakt och fiske samt skogsfång till husbehov.

Samma förhållanden gällde alltjämt när 1789 års förordning om kronohemmans försäljning till skatte infördes. Genom förordningen fick skattebönderna en sådan trygghet i rätten till sina hemman att det därefter finns skäl att betrakta denna rätt som äganderätt i modern mening. Domstolen konstaterar att förordningen inte omfattar samernas rätt till brukade fjällområden. Samernas rätt till renbete, jakt och fiske torde emellertid då ha varit skyddad mot intrång av enskilda. Även härefter förblev rättsläget oförändrat. Man kan därför enligt HD vid tillkomsten av den första svenska renbeteslagen år 1886 säga att de befogenheter som samerna sammantaget hade utgjorde en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag.

Flera remissinstanser påpekar att skattefjällsdomen endast rör förhållandena på de skattefjäll i Jämtland som var aktuella i målet. I så måtto är invändningen befogad att skattefjällsdomen självfallet inte är prejudicerande utanför de jämtländska skattefjällen. Beträffande grunden för samernas rät-

tigheter görs emellertid i domskälen uttalanden som rör också andra delar av renskötselområdet. I den lagrådsremiss som den dåvarande regeringen beslöt den 17 maj 1990 anfördes bl.a. att vad HD uttalat fick anses innebära att 1886 års renbeteslag i huvudsak innebar att det dåvarande rättsläget lagfästes. Lagen skulle sålunda grundas på uppfattningen att samernas rättigheter inom renskötselområdet, bl.a. rätten till renbete, utgörs av en bruksrätt som vilar på urminnes hävd.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 anfört att en försiktig tolkning av domskälen måste anses motsäga de nyss nämnda uttalandena i lagrådsremissen. Enligt Lagrådets mening har HD lämnat öppet huruvida 1886 års lag innebar en kodifiering av faktiskt gällande rättsläge i andra delar av landet än skattefjällen. Lagstiftningen kan enligt Lagrådet ändå nu sägas vila på en betydligt stabilare grund vad gäller såväl det rättsliga underlaget som förankringen inom den samiska folkgruppen. Lagrådet anmäler inte heller någon tvekan i fråga om den principiella utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen. Om nya processer rörande renskötselrätten inom andra delar av landet skulle bli aktuella och leda till andra bedömningar av renskötselrättens natur kan det enligt Lagrådet förutsättas att lagstiftningen prövas om, i den mån det är påkallat.

Lagrådets yttrande i den här delen föranleder inte några särskilda synpunkter från min sida.

Samernas rättigheter när det gäller att låta sina renar beta över stora områden liksom rätten att jaga och fiska grundas alltså inte primärt på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal. Däremot är renskötselrättens utövande reglerad och preciserad genom den vid varje tid gällande lagstiftningen. I det avseendet påminner alltså renskötselrätten om äganderätten som består även utan lagstiftning men vars innehåll och utövande regleras genom bestämmelser i olika lagar. Konstaterandet att renskötselrätten i grunden bygger på urminnes hävd och inte på upplåtelser eller lagstiftning är av betydelse för de renskötande samernas ställning och trygghet i sin näring. Det är också av betydelse för hela det samiska folket med hänsyn till att dess kulturtraditioner i så hög grad är knutna till renskötseln. Tidigare oklarheter om arten av samernas rättigheter har haft negativa konsekvenser för rennäringen. Många missförstånd och konflikter kan troligen härledas till det tidigare oklara rättsläget. Renskötselrättens ursprung är enligt min mening så betydelsefullt att renskötselrättens natur bör komma till uttryck i rennäringslagen. Jag föreslår därför att det i lagen skall anges att renskötselrätten bygger på urminnes hävd.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om hur allmänheten kan tillhandahållas information om vilken mark som renskötsel får bedrivas på. Någon fullständig redovisning av på vilka marker renskötselrätt föreligger går visserligen inte att åstadkomma. Vissa av de i renskötselrätten ingående befogenheterna är emellertid beroende av om marken har karaktär av kronomark. I fråga om sådan mark är möjligheterna till redovisning större.

Med kronomark avses numera enligt rennäringslagen mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Den nya innebörden i begreppet kronomark medför att det kan vara svårt för den enskilde att få kunskap om huruvida marken utgör kronomark. Riksdagen uttalade i samband med

behandlingen av propositionen angående Domänverkets bolagisering att frågan om bestämmelser om anteckning i fastighetsbok borde övervägas (bet. 1991/92:NU33 s. 14, rskr. 1991/92:351).

Inom regeringskansliet har därefter övervägts om anteckningar rörande kronomark lämpligen bör föras in i den fastighetsredovisning som inskrivningsmyndigheterna eller fastighetsregistermyndigheterna tillhandahåller. Inskrivningsmyndigheternas redovisning sker i fastighetsbok eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i inskrivningsregister. Denna redovisning avser i huvudsak lagfarts- och inteckningsförhållanden. I fastighetsboken och inskrivningsregistret kan också nyttjanderätter och servitut skrivas in under förutsättning att de grundar sig på avtal. Fastighetsregistermyndigheterna redovisar fastighetsindelningen i jordregistret eller, där fastighetsdatareformen är genomförd, i fastighetsregistret. Jord- och fastighetsregistren upptar emellertid också information om marks användning såsom bestämmelser meddelade med stöd av plan- och bygglagen och naturvårdslagen. Eftersom anteckningar om vad som utgör kronomark inte avser avtalade rättigheter och därför principiellt skiljer sig från de uppgifter som i övrigt antecknas i fastighetsboken och inskrivningsregistret har det ansetts att sådana anteckningar i stället bör tas in i fastighets- resp. jordregistren. Den som vill ha uppgift om innehållet i fastighetsregistret kan få det i form av s.k. fastighetsbevis.

Regeringen har därför den 3 september 1992 beslutat om förordningsändringar som möjliggör en löpande redovisning i jord- resp. fastighetsregistren av vilken mark som utgör kronomark. Redovisningen kommer inte att uppta sådan mark som fortfarande ägs av staten och den kommer endast att avse de landsdelar där frågan är av betydelse, nämligen Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Älvdalens kommun i Kopparbergs län.

Renskötselrätten får utövas enligt bestämmelserna i rennäringslagen

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Renskötselrätten beskrivs i 1 § rennäringslagen som en rätt för vissa personer av samisk härkomst att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl.a. renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Renskötseln får bedrivas på såväl statlig och kommunal som på privat mark. Rätten tillkommer personer av samisk härkomst som kan åberopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Sådan person benämns i lagen renskötselberättigad.

Om det finns särskilda skäl kan länsstyrelsen enligt 1 § andra stycket utvidga kretsen av dessa "renskötselberättigade" personer. Också den som gifter sig med en renskötselberättigad person förvärvar renskötselrätt. Uppdelningen i samer med och samer utan renskötselrätt tillkom genom 1928 års renbeteslag. Enligt tidigare renbeteslagar hade "envar lapp" rätt att syssla med renskötsel.

Renskötselrätten som sådan medför emellertid ingen given rätt att bedriva renskötsel. Av 6 § rennäringslagen följer att det för renskötseln finns same-

byar och att i princip all den mark inom vilken renskötsel får bedrivas är uppdelad mellan dessa byar. Enligt 15 § får samebyns betesområde användas för renbete av samebyn för medlemmarnas gemensamma behov. Jakt och fiske får enligt 25 § endast utövas av den som är medlem i sameby. Utövandet av renskötselrätten kräver således medlemskap i sameby. Denna begränsning är betingad av näringsmässiga skäl och har funnits sedan den första renbeteslagen år 1886.

Även i fortsättningen bör rätten att bedriva renskötsel förutsätta medlemskap i en sameby. Renantalet begränsas av tillgången på bete och bestämmer därmed det antal personer som kan försörja sig på renskötsel. Rennäringslagens bestämmelser om att renskötseln skall bedrivas inom samebyar innebär följaktligen en nödvändig begränsning av renskötselrätten. Att utöver kravet på medlemskap i sameby kräva viss kvalifikation för renskötselrätten anser jag däremot inte vara nödvändigt.

Den gränsdragning som nu görs i rennäringslagens inledning mellan renskötselberättigade samer och samer som saknar sådan rätt anser jag kunna undvaras. Enligt min mening är det från principiell synpunkt riktigare att beskriva renskötselrätten som en rätt som tillkommer den samiska befolkningen och konstatera att varje medlem av den befolkningen, dvs. varje same, får bedriva renskötsel enligt rennäringslagens bestämmelser. Det sistnämnda innebär bl.a. krav på medlemskap i sameby.

Det synsätt jag nu har redovisat innebär att renskötselrätten är förbehållen den som är same och är en rätt som varken kan överlåtas eller upplåtas. Några undantag som innebär avsteg från ett sådant betraktelsesätt behöver enligt min mening inte göras. Jag anser därför att man kan slopa de nuvarande reglerna om förvärv av renskötselrätt genom giftermål. Däremot bör den som har gift sig med en same och inte själv är same kunna bli delaktig i renskötseln genom att han antas som medlem i en sameby.

Mitt förslag innebär att rennäringslagen liksom hittills inleds med en beskrivning av renskötselrätten och en erinran om att rätten får utövas enligt bestämmelserna i lagen.

Lagrådet har i sitt yttrande den 18 juni 1990 framhållit att medlemskap i en sameby har en så central betydelse för utövandet av renskötselrätten att detta villkor bör anges i lagtexten. Jag biträder förslaget.

Mitt förslag innebär också att den som är same – inte bara samer vars släktingar i föregående led ägnat sig åt renskötsel – kan komma i fråga som medlem i sameby. Frågan om medlemskap skall liksom hittills avgöras av samebyn och vara beroende av om den som avser att bedriva renskötsel inom byns betesområde är eller har varit knuten till renskötseln inom byn. Samebyns ställningstagande försvåras knappast av att det inte längre kommer att krävas att den som vill bli medlem är barn eller barnbarn till renskötare. Självfallet kan det alltid diskuteras vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same. Samerättsutredningen har inte föreslagit någon definition av vem som är same i rennäringslagens mening. Någon allmänt accepterad definition av begreppet same har hittills inte funnits i svensk lagstiftning. Det bör enligt min mening i detta sammanhang inte ställas något annat krav än att vederbörande skall tillhöra den samiska folkgruppen, en tillhörighet som kan ha sitt ursprung i ett avlägset led. I enlighet med vad *Lagrådet*

har anfört bör det av lagtexten framgå att med same menas den som är av samisk härkomst.

Chefen för Utbildningsdepartementet har i sitt nu framlagda förslag till sametingslag en definition av vem som skall anses som same vid tillämpningen av den lagen. De som uppfyller kriterierna enligt sametingslagen får utan vidare anses vara samer också i rennäringslagens mening. I övrigt måste det överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt att han är same. Som jag anfört kommer emellertid möjligheten till medlemskap i sameby att vara begränsad med hänsyn till det antal renar som det är möjligt att hålla i samebyn, varför frågan inte bör bli aktuell särskilt ofta.

Renskötselrättens karaktär

Renskötselrätten är i sin egenskap av bruksrätt enligt skattefjällsdomen uttömmande reglerad i rennäringslagen. Detta gäller enligt HD "även de rättigheter till grustäkt och liknande för husbehov, till annat bete än renbete och till slåtter, vilka inte omtalas i lagen" men vilka rättigheter enligt HD ingår i renskötselrätten.

I lagstiftningen finns bestämmelser som direkt tar sikte på att skydda renskötselrätten, men också bestämmelser som mera indirekt får betydelse för innehavarna av renskötselrätt. Till den senare kategorin hör bestämmelserna i skogsvårdslagstiftningen som kräver hänsyn till rennäringen.

I skattefjällsmålet uttalar HD att den samiska bruksrätten står på civilrättslig grund och, på samma sätt som äganderätten, är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning. Enligt HD belastar renskötselrätten de fastigheter där den får utövas och den företer även i övrigt stora likheter med nyttjanderätt och annan liknande rätt till fast egendom.

Renskötselrätten belastar fastigheterna inom drygt en tredjedel av Sveriges yta men innebär i allmänhet ett extensivt utnyttjande av marken. Rennäringen utnyttjar olika markområden mer eller mindre intensivt. Vissa områden är synnerligen betydelsefulla och används regelbundet medan andra är av ringa betydelse och används mer sporadiskt, i vissa fall med flera års mellanrum. Renskötselrätten är starkast på året-runt-markerna. Den varierar emellertid i styrka från trakt till trakt, och även över tiden, beroende på hur renskötseln bedrivits. Enligt 3 § punkten 2 rennäringslagen får renskötsel bedrivas under tiden den 1 oktober–den 30 april bl.a. inom sådana trakter utanför lappmarkerna och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året. Mot den bakgrunden är det knappast möjligt att med generell giltighet ange hur renskötselrätten belastar de enskilda fastigheterna och vilka inskränkningar i förfogandet som rätten förorsakar ägarna av dessa fastigheter eller att ens ange vilka fastigheter som belastas av renskötselrätt.

Som HD framhållit är renskötselrätten således i flera avseenden av ett speciellt slag. Samerättsutredningen har föreslagit att det i bl.a. rennäringslagen skall föras in en bestämmelse om att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet. Enligt utredningen är det av stor betydelse för bl.a. ersättningsfrågorna att renskötselrätten behandlas som ett enskilt intresse, en särskild rätt till fastighet, och inte enbart ett allmänt intresse till vilken hänsyn skall tas.

Ett konstaterande i rennäringslagen av att renskötselrätten utgör en särskild rätt till fastighet skulle enligt min mening inte medföra någon förändring vad gäller förhållandet mellan rennäringen och motstående intressen. Renskötselrätten skulle även fortsättningsvis regleras i rennäringslagen. En rättighet som utgör särskild rätt till fastighet kan varken helt eller delvis tas ifrån innehavaren utan ersättning. Enligt 28 § rennäringslagen lämnas ersättning för skada eller olägenhet för renskötseln och för samebymedlems rätt till jakt och fiske vid upphävande av renskötselrätt. Jag kommer närmare att redogöra för detta i avsnitt 2.6. Som jag kommer att visa i avnitt 2.4 kan i princip varje intrång i renskötselrätten grunda rätt till skadeersättning. Av förarbetena till rennäringslagen (prop. 1971:51 s. 126) framgår klart att renskötselrätten är att betrakta som en särskild rätt till fastighet. Denna särskilda rätt kan visserligen tas i anspråk eller inskränkas genom förfoganden antingen med stöd av rennäringslagen eller med stöd av annan lagstiftning, t.ex. vattenlagen (1983:291), minerallagen (1991:45) eller väglagen (1971:948). Sådana förfoganden förutsätter emellertid att ersättning lämnas för intrånget. Enligt min mening visar varken den hittillsvarande rättstillämpningen eller några andra omständigheter på något behov av förtydligande av rennäringslagens lagtext i det här avseendet.

Däremot finns det motiv för att göra vissa förtydliganden i två andra lagar, nämligen lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter och väglagen. I den förstnämnda lagen finns en exemplifiering av vad som vid tillämpningen av den lagen skall anses vara särskild rätt till fastighet. När i annat sammanhang en sådan exemplifiering görs, nämligen i minerallagen, finns renskötselrätt med bland exemplen. För att undanröja varje anledning till missförstånd bör exemplifieringen i de båda lagarna bringas att överensstämma. Detta sker lämpligen genom en ändring i lagen om vissa torvfyndigheter. Att också väglagen behöver ändras beror på att ersättningsbestämmelsen i 55 § lagen bara behandlar sådan särskild rätt till fastighet som grundar sig på upplåtelse. Dit hör inte renskötselrätten. Den nämnda paragrafen bör därför ges en ny utformning.

2.3 Upphävande av renskötselrätt

Mitt förslag: Renskötselrätten skall bara kunna upphävas om det behövs för att tillgodose något av de i expropriationslagen (1972:719) uppräknade expropriationsändamålen.

Samerättsutredningens förslag: Utredningen föreslår att rennäringslagens bestämmelser om förutsättningarna för att upphäva renskötselrätt och om hur ersättningen då skall bestämmas ersätts med hänvisningar till expropriationslagen.

Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget.

Skälen för mitt förslag: Regeringen kan enligt 26 § rennäringslagen upphäva renskötselrätten helt eller delvis när ett område behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen eller för annat ändamål av väsentlig

medför i sin tur större möjligheter för dem att öka sina inkomster och är dessutom positivt för sysselsättningen i glesbygd.

Mitt förslag om naturvårdshänsyn vid renskötseln medför att rennäringen åtminstone delvis på ett annat sätt än tidigare måste ta sådana hänsyn. Hänsynen behöver dock aldrig sträcka sig så långt att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Hänsynstagandet motsvarar det som en jordbrukare eller skogsbrukare redan i dag är skyldig att ta vid skötseln av skog resp. jordbruksmark. Förslaget kan innebära vissa omställningssvårigheter för rennäringen men med ringa ekonomiska effekter. Statens kostnader vid genomförandet kommer att öka genom att föreskrifter skall utarbetas och genom de förelägganden och förbud som kan bli aktuella.

Inte heller för övriga markanvändningsintressen bedömer jag att det kommer att uppstå inkomstbortfall eller kostnadsökningar av betydelse.

Sammantaget bedömer jag sålunda att vare sig rennäringen eller andra markanvändningsintressen i ekonomiskt hänseende drabbas negativt av mina förslag. Inte heller kommer sysselsättningsunderlaget att försämras.

Statens kostnader vid genomförandet av mina förslag bedömer jag kunna täckas inom ramen för tillgängliga medel. Det gäller t.ex. kostnaderna för den kontroll av renräkningen som länsstyrelserna skall utföra. Frågan om resurser för betesinventering bör, som jag tidigare har framhållit, beaktas av Jordbruksverket vid de överläggningar med företrädare för samerna som föregår fördelningen av statligt stöd till rennäringen.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom Jordbruksdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i rennäringslagen (1971:437),
2. lag om ändring i väglagen (1971:948),
3. lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för Kommunikationsdepartementet och förslaget under 3 i samråd med chefen för Näringsdepartementet.

5 Specialmotivering

5.1 Rennäringslagen

1 §

I 1 och 2 §§ rennäringslagen anges i dess nuvarande lydelse vilka personer som har renskötselrätt.

I den nya 1 § anges den personkrets som har renskötselrätt. För närvarande gäller enligt 1 § första stycket att renskötselrätt tillkommer den som är av samisk härkomst om hans far eller mor eller någon av hans far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. Enligt andra stycket

kan länsstyrelsen medge även annan person av samisk härkomst renskötselrätt om särskilda skäl föreligger.

I fortsättningen får alla samer renskötselrätt. Skälen till ändringen har utvecklats i det föregående (avsnitt 2.2). Som anförts där finns det inte någon allmänt accepterad definition av begreppet same i svensk lagstiftning. Det måste därför överlämnas till rättspraxis att avgöra vad som skall krävas för att någon skall anses ha styrkt sig vara same.

Med renskötselrätt avses även i fortsättningen rätten att enligt bestämmelserna i rennäringslagen använda mark och vatten till underhåll för renägaren och hans renar. Uttrycket "enligt bestämmelserna i denna lag" innebär att utövandet begränsas av rennäringslagens bestämmelser. Det innebär också att renskötselrätten är uttömmande reglerad i lagen.

Paragrafens första stycke har utformats efter förslag av Lagrådet med den jämkningen att kravet på medlemskap i sameby förts till ett nytt tredje stycke.

I det nya andra stycket slås fast att renskötselrätten tillkommer den samiska befolkningen i Sverige. Det ställs dock inte något krav på svenskt medborgarskap för att vara bärare av renskötselrätten. Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 omfattas även andra nordiska medborgare som är samer av bestämmelserna i den mån de förvärvar medlemskap i en svensk sameby. I andra stycket finns också en grundläggande definition av renskötselrättens art och ursprung. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) grundar sig samernas rättigheter vad gäller renbete, jakt och fiske inte på lagstiftning eller på upplåtelse. Samernas särskilda bruksrätt till renbetesmarkerna bygger på urminnes hävd. Detta förhållande är av så grundläggande betydelse att det bör framgå av lagtexten.

3 §

I 3 § 1 föreskrivs inom vilka områden renskötseln får bedrivas hela året och i 3 § 2 inom vilka områden den får bedrivas under vinterhalvåret. Ändringen innebär att de allmänt vedertagna uttrycken "året-runt-markerna" resp. "vinterbetesmarkerna" förs in i lagtexten. Vidare införs benämningen "renskötselområdet" i lagtexten. Någon ändring av det område inom vilket renskötsel får ske är inte avsedd.

Enligt 3 § första stycket 1 får renskötsel bedrivas hela året i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten (kronomark) och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten. Paragrafens andra stycke innehåller vissa definitioner. Med renbetesland förstås enligt bestämmelsen mark som vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder använts som sådant land. I lagen (1928:309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, som föregick den nuvarande rennäringslagen, gjordes skillnad mellan fjällrenskötselns och skogsrenskötselns rätt till betesområden. Skogssamerna fick enligt 3 § 1 mom. lagen uppehålla sig med sina renar hela året inom lappmarkerna ovanför odlingsgränsen samt nedanför denna gräns på mark som antingen tillhör kronan eller utgör renbetesland, "dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer un-

der våren, sommaren eller hösten". I betänkandet (SOU 1968:16) Rennäringen i Sverige föreslog 1964 års Rennäringssakkunniga att rådande skillnad i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötseln skulle avskaffas. "Någon väsentlig vare sig inskränkning eller utvidgning av de nuvarande rättigheterna, vilka lagfästs efter ingående överväganden och numera får betraktas som hävdvunna, har inte ansetts böra vidtagas," anförde de sakkunniga. Rennäringssakkunnigas förslag om renskötselområdets omfattning antogs i det väsentliga av riksdagen (prop. 1971:51, bet. 1971:JoU37). Någon diskussion om ändring av områdesbestämningen förekom inte, vare sig i propositionen eller i utskottets betänkande. Bestämmelsen har i sin nuvarande lydelse vid tillämpningen ibland uppfattats så, att renskötsel får bedrivas hela året på all mark nedanför odlingsgränsen som tillhör staten (bet. 1990/91:JoU22). Genom en redaktionell ändring av punkten 1 framgår klart att som villkor för att renskötseln skall få bedrivas hela året krävs, även i fråga om kronomark, att skogsrenskötsel av ålder bedrivs där under våren, sommaren eller hösten. Även i övrigt har några redaktionella ändringar gjorts.

11 §

I 11 § anges för närvarande att medlem i sameby skall vara renskötselberättigad. Uttrycket renskötselberättigad, som förekommer i nuvarande 2, 11, 12, 14, 85 och 86 §§, är en benämning för den som har renskötselrätt. Enligt den nya 1 § har alla samer renskötselrätt. Det saknas därför anledning att behålla uppdelningen i renskötselberättigade och icke renskötselberättigade samer. Detta ord utmönstras därför ur paragrafen och ersätts i punkterna 1 och 2 med ordet same. I ett avseende får det ändrade synsättet på vem som har renskötselrätt betydelse. Enligt nuvarande 2 § förvärvar nämligen den som ingår äktenskap med renskötselberättigad renskötselrätt. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) anförs att renskötselrätten skall vara förbehållen samerna och att något undantag från detta betraktelsesätt inte bör göras. Den nuvarande 2 § slopas därför. För att den som har gift sig med en same utan att själv vara same skall kunna bli delaktig i samebyns renskötsel bör denne kunna antas som medlem i byn. I paragrafens tredje punkt har därför en ändring gjorts som innebär att den som är make till en medlem i en sameby eller efterlevande make till sådan medlem också är medlem i byn. I denna egenskap får medlemmen utöva renskötselrätt i enlighet med rennäringslagens bestämmelser utan att själv ha någon renskötselrätt.

Som *Lagrådet* har påpekat i sitt yttrande den 18 juni 1990 torde det inte vara möjligt att analogivis utsträcka bestämmelsens tillämpning till sambohållanden.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

12 §

I paragarafen har ordet "renskötselberättigad" bytts ut mot "same". Skälen till ändringen har utvecklats under 11 §.

I paragrafen har vidare några redaktionella ändringar gjorts.

(Uppläses från predikstolen.)

KONGL. MAJ:TS NÅDIGA KUNGÖRELSE

i fråga om fridlysningstid för rådjur inom Jönköpings och Kronobergs län;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: att Vi, med anledning af särskilda underdåniga framställningar om fridlysning af rådjur inom Jönköpings och Kronobergs län, öfver hvilka framställningar Vår Domänstyrelse afgifvit infordrade underdåniga utlåtanden, funnit godt i nåder förordna:

att all jagt å rådjur inom nämnda län skall under åren 1886—1890 vara förbjuden med undantag af tiden från och med den 1 September till och med den 31 Oktober.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 4 Juni 1886.

OSCAR.

(L. S.)

GUST. TAMM.

N:r 37, ½ ark, utgifvet i Stockholm den 29 Juni 1886.

Stockholm 1886. **Kongl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.**

(Uppläses från predikstolen i kyrkorna inom Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands och Vesternorrlands län.)

Lag,

angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: det Vi, med Riksdagen, funnit godt förordna som följer:

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller framdeles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffes med böter till belopp första gången af högst fyratio kronor och annan gång af högst dubbelt.

2 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ega Lapparne att till eget behof

utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, som ej för Lapparne bibehållas, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega Lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land, der Lapparne enligt 1 § ega uppehålla sig med sina renar, må Lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som Lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att på begäran god man i stället utse. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

3 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 2 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter högst fyratio kronor, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar.

Virke, som Lapparne vid deras visten lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan Lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som häremot bryter, straffes, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar, med böter högst fyratio kronor.

4 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de för dem afsatta land; vare dock skyldige att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befallningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må Lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

5 §.

De för Lapparne afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som genom afvittring eller annan åtgärd för Lapparne särskildt bibehållas, skola delas i lappbyar. Inom lappby må ej andra Lappar sommartiden uppehålla sig med sina renar än de, hvilka sjelfva erhållit rätt dertill, eller hvilkas förfäder tillhört lappbyn eller egt rätt att vistas inom dess område.

Konungens Befallningshafvande åligger att, efter det de Lappar, hvilkas rätt är i fråga, blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar. Konungens Befallningshafvande ege ock, der så nödigt finnes, att, efter det Lapparne blifvit hörda, förena två eller flera lappbyar till en lappby eller fördela en lappby i två eller flera.

6 §.

Vill Lapp erhålla rätt att med sina renar flytta till annan lappby, ingifve ansökan derom jemte uppgift om antalet af sina renar till Konungens Befallningshafvande i det län, der lappbyn är belägen, foge ock vid ansökningen afklipp af renmärke, som är åsatt de renar, med hvilka han vill inflytta. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande inför häradsrätten höra Lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjeningen samt, der särskild uppsyningsman finnes tillsatt för upprätthållande af ordning inom lappväsendet, från denne fullständig utredning, huru vida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme

och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Befallningshafvande, der Lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

7 §.

Finner Konungens Befallningshafvande, att inom en lappby flera Lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege Konungens Befallningshafvande, efter det Lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i 6 § sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den Lapp företrädesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra Lappars renar under sin vård, framför den Lapp, hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofaste; och ega af de Lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del hafva egna eller andra Lappars renar under sin vård, de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfve eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.

Hänvisas Lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas Lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har Lapp, hvilken blifvit till vite fäld, då vitet skall uttagas, under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

8 §.

Varder å trakt, der Lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan emottaga, och blifver förty enligt förordningen den 6 Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska Lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska Lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

9 §.

Uti hvarje lappby skola Lapparne inför länsmannen inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger:

1:o) att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande Lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de Lappar, som tillhöra byn, inom dess område föra renar på bete, detta anmäla hos länsmannen eller ock hos uppsyningsmannen, der sådan finnes;

2:o) att tillhålla Lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

3:o) att söka befordra god ordning inom lappbyn och för länsmannen eller uppsyningsmannen anmäla, när något deremot stridande förekommer, samt att i öfrigt lemna länsmannen och uppsyningsmannen erforderligt biträde;

4:o) att för allmän åklagare eller uppsyningsman anmäla förseelser mot lagen angående renmärken;

5:o) att vid uppkommande tvister, så väl emellan Lapparne och de bofaste som emellan Lapparne inbördes, söka bilägga desamma;

6:o) att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande Lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt; samt att likaledes närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller

andra allmänna sammanträden, som hållas med Lapparne, och, när så erfordras, dervid uppgifva antalet renar, som beta inom lappbyns område, och dessas egare, äfvensom särskildt antalet af de skötningsrenar hvar och en Lapp har under sin vård.

Ordningsmannen utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall från befattningen afgå. Konungens Befallningshafvande ege att, när så skäligt pröfvas, före tjenstgöringstidens utgång ordningsman entlediga.

Till Konungens Befallningshafvande skall länsman ofördröjligen insända uppgift på de Lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som inom de till hans distrikt hörande lappbyar blifvit till ordningsmän utsedde; och låte Konungens Befallningshafvande i länskungörelserna derom meddela underrättelse.

10 §.

1. Förorsaka Lapparnes renar i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i annan trakt från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker sådan skada genom Lapparnes renar å annan tid än här ofvan sägs, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande.

3. Sker genom Lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslåtter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej Lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, vare lag som i 2 mom. sägs.

11 §.

Der inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den

för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslåtter, hvarom i 10 § sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen blifvit förordnadt, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning.

12 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat att renarne gjort skada, som enligt hvad i 10 och 11 §§ stadgas skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång högst fyratio kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare den Lapp, genom hvars renar skadan åstadkommits.

13 §.

Äro inom en trakt de för Lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan trakten förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de Lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker, under Juni, Juli och Augusti månader, eller inom Jemtlands län under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å egor af den beskaffenhet, hvarom i 10 § sägs, och kan ej utrönas genom

hvilkens eller hvilkas renar den blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de Lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar å de land, som äro belägna inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, skadan skedde, renar tillhörande andra än de Lappar, som ega rätt att vistas å landen, der uppehöllo sig, skola äfven dessa Lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar Lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

Lapp, som uppehåller sig med sina renar å land, beläget inom skadeersättningsområde, skall för ordningsmannen uppgifva antalet af de renar, han har under sin vård, och dessas egare. Öfverstiger renantalet med en femtedel eller mera det af honom uppgifna, böte högst fyratio kronor.

14 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som af renar förorsakats, och är det ostridigt, af hvilken skadan bör gäldas, varde, der den som skadan lidit det äskar, frågan efter syn och uppskattning pröfvad af tre ojäfvige skiljemän, bland hvilka en utses af hvardera parten och de sålunda utsedde tillkalla den tredje. Tredskas den, mot hvilken anspråket väckes, att utse skiljeman eller kunna de utsedde ej om valet af den tredje sig förena, ege Konungens Befallningshafvande att på ansökan af den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömdt, skall den ersättningsskyldige ock förpligtas att gälda kostnaden för syneförrättningen. Sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före synen bjudit, gälde den, som anspråket väckt, synekostnaden.

Hvad de fleste skiljemännen säga skall, änskönt någondera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, der ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.

Vill den, som fordrar ersättning, hellre genast lita domstol än skiljemän till, stånde det honom öppet.

15 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 13 § sägs blifvit till ansvarighet för inträffad skada dömde eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, som icke öfverstiger det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillagd godtgörelse för synekostnader, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra Lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som på andra Lappar belöper. Sådan talan må dock ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

16 §.

Hålla flere Lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse Lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

17 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar Lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst fyratio kronor, så framt icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Lag samma vare, om någon med uppsåt eller af groft vållande förorsakar att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat otillbörligt sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att dem derifrån fördrifva.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, skall skada, som dergenom tillfogas renen, af hundens egare till fullo ersättas, äfven om skadan icke förorsakats genom någons uppsåt eller vållande.

Varder renhjord, som betar å tillåtet uppehållsställe, skingrad af hund, och förorsaka renarne derigenom skada, den skada skall af hundens egare ersättas.

Hund, som har till vana att döda renar eller ock upprepade gånger jagat renar äfven på tillåtet uppehållsställe, skall af egaren, efter före-

skrift af polismyndigheten, dödas, och åligger det polismyndigheten att, der egaren sådant underlåter, genast låta döda hunden.

18 §.

När i denna lag talas om Lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka äro under deras vård.

Bofaste, hvilka lemnat renar till vård åt Lappar, hafva i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som Lappar, hvilkas renar äro under annans vård.

19 §.

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas Lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

20 §.

Der för samfärdselns uppehållande pröfvas nödigt, eger Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter, första gången högst fyratio kronor och annan gång högst dubbelt.

21 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

22 §.

Ej må bete eller slåtter å de för Lapparne afsatta land af dem upplåtas till bofaste. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild. Varder bete eller slåtter å något för Lapparne afsatt land af dem ej användt, och finnes upplåtelse af sådant bete eller sådan slåtter tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf åter för Lapparne uppstår. Medel, som härigenom inflyta, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, till förmån för Lapparne användas.

Rätt till jagt och fiske å de för Lapparne afsatta land må ej af dem till annan upplåtas. Finnes upplåtelse af rätt till jagt eller fiske å dylikt land kunna ske utan skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att, sedan de Lappar, hvilka ega rätt att med sina renar å landet uppehålla sig, blifvit hörde i ärendet, tills vidare tillåta annan att emot afgift å landet jemte dessa Lappar utöfva jagt eller fiske; och gälle om användandet af medel, som härigenom inflyta, hvad ofvan i fråga om lega för bete eller slåtter finnes stadgadt.

23 §.

Har kronopark, belägen utom de trakter, hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, ankommer på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af Lapparne der utöfvas.

24 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 19 § omförmälda ändamål, eller för att bereda Lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan landen, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

25 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. I händelse af bristande tillgång förvandlas böterna enligt allmän strafflag.

26 §.

De i 3 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, så ock de förseelser, om hvilka i 17 § handlas, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden dem till sådant åtal angifvit. Annan förseelse mot denna lag må ej, der den endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas af annan än målseganden.

Denna lag träder i kraft den 1 Januari 1887 utom hvad angår Jemtlands län, der lagen träder i kraft den 1 Januari 1889; dock att §§ 19, 23 och 24 må jemväl i fråga om Jemtlands län från och med förstnämnde dag vinna tillämpning.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 4 Juni 1886.

OSCAR.
(L. S.)

NILS VON STEYERN.

N:r 38, 1½ ark, utgifvet i Stockholm den 1 Juli 1886.

Kongl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

(Gifven från predikstolen i kyrkorna inom Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands och Vesternorrlands län.)

Lag,

angående renmärken;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

VI OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, göre veterligt: det Vi, med Riksdagen, funnit godt förordna som följer:

1 §.

Det märke i rens öron, som Lapp vill begagna till att skilja sina renar från annans, skall af honom uppvisas inför häradsrätten i den ort, der han har sitt hemvist. Bofast renegare uppvise det renmärke, som han vill använda, inför häradsrätten i den ort, der Lapp, som sköter hans renar, har sitt hemvist.

Häradsrätten låte ordningsmännen i lappbyarne inom tingslaget samt öfriga Lappar, hvilka äro vid häradsrätten tillstädes, så ock uppsyningsmannen, der sådan i orten finnes, yttra sig öfver märket.

2 §.

Finner häradsrätten märket vara sådant, att det tydligt skiljer sig från äldre renmärken, som användas, samt att det ej lätteligen kan till sådant äldre märke förvandlas, fastställe häradsrätten märket.

N:r 65, 2¹/₂ ark. Stockholm 1898. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

(Detta nummer har från trycket utkommit den 13 Juli 1898.)

(Rubrik och datum kungöras från predikstolen.)

Lag

om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige;

gifven Stockholms slott den 1 Juli 1898.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: att Vi, med Riksdagen, funnit godt att, med upphäfvande af lagen den 4 Juni 1886 angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, i nåder förordna som följer:

1 §.

1. Lapparne äro berättigade att uppehålla sig med sina renar under hvarje tid af året inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskilde, vid afvittringen förklarats utgöra renbetesland eller af ålder varit såsom sådant land använd, samt inom Jemtlands län å renbetesfjellen, hvarunder inbegripas såväl de vid afvittringen för lapparne afsatta renbetesfjell som ock de till utvidgning af dessa fjell sedermera upplåtna områden.

2. Å annan mark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, än ofvan sägs, så ock å de trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjellen i Jemtlands län, hvilka lapparne efter gammal sedvana hafva besökt, ega lapparne jemväl att uppehålla sig med renarne, dock endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, för så vidt icke antingen aftal träffats med veder-

börande jordegare eller brukare om rätt för lapparne att uppehålla sig der under annan tid af året, eller ock ovanliga väderleksförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

3. Der lapparne efter ty nu är sagdt äro berättigade att uppehålla sig med sina renar, ega de att under iakttagande af de i denna lag meddelade bestämmelser begagna sig af land och vatten till underhåll för sig och renarne.

2 §.

Uppehåller sig lapp med sina renar å trakt, der han icke eger under någon tid af året vistas, eller på trakt, som i 1 § 2 mom. omförmäles, under tid, då rätt till vistelse der icke är honom medgifven, böte från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

Finnes å trakt utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län stam af renar, hvilken utan att stå under någons vård år efter år fortlefver å trakten och förorsakar de bofaste skada, meddelar Konungen de bestämmelser, hvilka äro erforderliga för att denna renstam må dödas å tid, då lappar icke ega att med renar uppehålla sig å trakten.

3 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å renbetesfjellen i Jemtlands län ega lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, der lapparne enligt hvad i 1 § 2 mom. sägs ega uppehålla sig endast viss tid af året, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, der lapparne enligt 1 § 2 mom. ega uppehålla sig med sina renar, må lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar, samt, för tillfälliga behof, å utmark växande

löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege kronofogde, lappfogde eller länsman att på begäran i stället utse god man. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

4 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 3 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag.

Virke, som lapparne vid sina visten lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som bryter häremot, straffes, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag, med böter från och med fem till och med femtio kronor.

5 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de åt dem till renbete upplåtna områden; vare dock skyldiga att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befallningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

6 §.

De trakter, der lapparne efter ty i 1 § 1 mom. sägs ega uppehålla sig under hvarje tid af året, skola indelas i lappbyar; och ege Konungens

Befallningshafvande att, efter det de lappar, hvilkas rätt är i fråga, så ock lappfogde blifvit hörda, verkställa sådan indelning äfvensom vidtaga den ändring i verkställd indelning, som af omständigheterna påkallas.

Inom lappby må ej andra lappar under Maj, Juni, Juli, Augusti och September månader uppehålla sig med sina renar än de, hvilka tillhöra lappbyn. Den, som bryter häremot eller eljest uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att hans renar under nämnda tid inkomma på främmande lappbys område, böte från och med fem till och med tvåhundra kronor. Derest med afseende å särskilda lappbyar skulle visa sig behöfligt, att hvad här stadgats om förbud för lappar att med sina renar uppehålla sig inom främmande lappbys område utsträckes att gälla äfven för annan tid af året än nu är sagdt, ankomme på Konungen att derom förordna.

7 §.

Ej må lapp med sina renar flytta från en lappby till annan utan att hafva dertill erhållit tillstånd på sätt här nedan sägs. Ansökning om dylikt tillstånd ingifves till Konungens Befallningshafvande i det län, dit den lappby hörer, till hvilken inflyttning ifrågasättes, och skall sökanden dervid foga uppgift om antalet af de renar, med hvilka han vill inflytta, samt afklipp af renmärke, som är renarne åsatt. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande höra lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjening och lappfogde fullständig utredning, huruvida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Befallningshafvande, der lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

8 §.

Befinnes inom en lappby antalet renar vara större, än lägenheten medgifver, så att betet ej för dem alla blifver tillräckligt eller skada å bofastes egor förorsakas, och finnas inom lappbyn renar, tillhörande andra än lappar, må Konungens Befallningshafvande, efter det lapparne, kronobetjeningen och lappfogden blifvit hörda, förordna, att så stort antal af dessa renar, som pröfvas för ändamålet nödigt, inom viss förelagd tid från lappbyn afföres, vid äfventyr att renarne af lappbyns ordningsman omhändertagas och lefvande eller slagtade för lappbyns räkning försäljas. Närmare föreskrifter i fråga om verkställighet häraf meddelas af Konungens Befallningshafvande, som dervid har att tillse, att genom den föreskrifna åtgärden icke någon renegare framför andra oskäligt betungas.

Finnes, sedan alla renar, tillhöriga andra än lappar, från lappbyn afförts, utrymmet ändå otillräckligt för de återstående renarne, ege Konungens Befallningshafvande att, efter det lapparne såväl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit hörda och erforderlig utredning i öfrigt åstadkommits på sätt i 7 § sägs, hänvisa en eller flere lappar till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege de lappar företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfva eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar, dock att härvid afseende äfven må fästas å det antal renar, en hvar lapp har under sin vård, och det utrymme, som genom flyttningen skall beredas eller som inom annan lappby finnes.

Hänvisas lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har lapp, hvilken blifvit fäld till vite, då vitet skall uttagas under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

9 §.

För hvarje lappby skall finnas en byordning, innehållande, i den mån sådant finnes erforderligt, föreskrifter angående ordningen för renskötselns

bedrifvande inom byn eller eljest angående förhållandet mellan lapparne inbördes, såsom om:

fördelning af sommarbetet inom lappbyn eller ordnandet i öfrigt af betesrättens utöfning;

renhjordarnas bevakning, antal renvaktare, som böra finnas, samt hjordarnas ordnande och sammanhållande vid flyttningar;

renhjords samlande för märkning, för urskiljning af främmande renar eller för annat ändamål;

förfarande vid renmärkning och renslagt, särskildt vid nedslagtning af omärkta renar eller af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade, äfvensom vid försäljning af dylika slagtade eller lefvande renar, så ock tid och förfarande vid uppvisning, som i 10 § af lagen om renmärken sägs, af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

ersättning till ordningsman eller annan lapp för märkning af annans ren eller för tillfällig vård om främmande renar, eller till ordningsman för omhändertagande och vidare förfarande med omärkta renar eller med renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

förvaltning, användning och redovisning af lappbyn gemensamt tillhöriga medel; samt

sättet för öfverläggning och beslut i ämnen, som röra lappbyn gemensamt.

Sedan lapparne inom byn lemnats tillfälle att uppgöra förslag till byordning, deri jemväl må stadgas vite af två till etthundra kronor för underlåtenhet att ställa sig i byordningen meddelade föreskrifter till efterrättelse, ege Konungens Befallningshafvande efter kronobetjeningens och lappfogdens hörande i ämnet besluta och byordningen till efterlefnad utfärda.

10 §.

I hvarje lappby skola de renskötande lapparne vid sammanträde, som i enlighet med Konungens Befallningshafvandes förordnande hålles inför lappfogde eller länsman, inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger, utöfver hvad i denna lag och lagen om renmärken finnes honom särskildt uppdraget:

att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de lappar, som tillhöra byn, sommartiden föra renar på bete inom dess område, derom göra anmälan hos lappfogde eller länsman;

att tillhålla lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

att vaka öfver efterlefnad af lagen om renmärken och af den för lappbyn fastställda byordning samt hos lappfogde eller länsman anmäla förseelser deremot;

att jemväl i öfrigt söka befordra god ordning inom lappbyn och hos lappfogde eller länsman anmäla, när något deremot stridande förekommer;

att vid uppkommande tvister såväl emellan lapparne och de bofaste som ock emellan lapparne inbördes söka bilägga desamma;

att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt, samt att närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller andra allmänna sammanträden, som hållas med lapparne, och dervid, när så erfordras, förete den i 11 § omförmälda längd öfver antalet renar inom lappbyn; samt

att i förekommande fall, då kronofogde, lappfogde eller länsman å tjenstens vägnar sådant påfordrar, lemna dem erforderligt biträde.

Ordningsman utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall afgå från befattningen. Till Konungens Befallningshafvande skall lappfogde eller länsman ofördröjligen insända uppgift på de lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som blifvit inför honom till ordningsmän utsedde, jemte utlåtande om deras lämplighet för befattningen. För de valde, om de befinnas lämplige, utfärde Konungens Befallningshafvande förordnande och låte derom i länskungörelserna meddela underrättelse. Konungens Befallningshafvande ege ock, när så pröfvas skäligt, före tjenstgöringstidens utgång entlediga ordningsman.

Ordningsman åtnjute i och för sin befattning enahanda skydd som tjensteman. Visar han vårdslöshet eller försummelse i befattningen, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

11 §.

För hvarje lappby skall vid sammanträde, som i enlighet med Konungens Befallningshafvandes förordnande årligen hålles inför lappfogde eller länsman, efter lapparnes uppgifter eller, der enighet ej kan vinnas, efter bestämmande af ordningsmannen och, om lapparne det önska, två vid tillfället utsedde lappar upprättas en längd, upptagande antalet renar tillhörande hvarje särskild lapp inom lappbyn äfvensom hvarje annan person, som har renar i vård hos sådan lapp. Derest lappbys område till någon del utgöres af eller ingår i sådant skadeersättningsområde, som i 18 § omförmäles, skall särskild längd för sådan del af lappbyn upprättas. Längden, som bör till rigtigheten bestyrkas af ordningsmannen och två vid sammanträdet närvarande lappar, länder sedermera, intill dess ny längd blifvit på enahanda sätt upprättad, till efterrättelse i de fall, då enligt denna lag eller byordning lapparnes rättigheter och skyldigheter bestämmas efter antalet renar, så vida ej styrkas kan, att detta antal under tiden genom olycksfall eller af annan tillfällig anledning väsentligen förändrats.

Af längden upprättas två exemplar, af hvilka det ena förvaras af ordningsmannen och det andra insändes till Konungens Befallningshafvande.

12 §.

Lapp, som med renar flyttar utom den socken, der han har sitt hemvist, skall för hvarje socken, som under flyttning af honom besökes, senast åtta dagar efter det han dit ankommit anmäla sig hos länsmannen i distriktet och dervid uppgifva namn och hemvist samt, om han har andras renar under sin vård, egarne till dessa renar; egande lappen att genast utan ersättning erhålla bevis om anmälningsskyldighetens fullgörande.

Konungens Befallningshafvande ege, om det finnes nödigt, förordna en eller flere andra personer inom hvarje socken, bosatta å platser, som ligga i lapparnes flyttningsväg, att mottaga anmälan, som här sägs, och utfärda bevis deröfver, och skall i sådant fall underrättelse om de förordnades namn och bostad årligen intagas i länskungörelserna. Uppgifter, hvilka af sådan person mottagas, skola af honom så fort ske kan öfverlemnas till länsmannen, hvilken det åligger att öfver samtliga inkomna uppgifter föra dagbok.

Försummar lapp att göra anmälan, som i denna § sägs, eller lemnar han veterligen origtig uppgift, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

13 §.

Varder å trakt, der lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan mottaga, och blifver förty, enligt förordningen den 6 Juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

14 §.

1. Förorsaka lapparnes renar ofvan odlingsgränsen i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under Juni, Juli och Augusti månader eller å annan trakt, der lapparne under hela eller någon del af året ega uppehålla sig med sina renar, under Maj, Juni, Juli, Augusti och September månader skada å växande eller afskuren, men ej bergad gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker skada, som i 1 mom. sägs, å annan tid än der förmäles, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning varit till skadan vållande.

3. Sker å trakt, som i 1 mom. sägs, genom lapparnes renar skada å annan utmark än der afsedda utängsslåtter, och egde ej lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, skall skadan af renegaren ersättas, när den, som haft renarne i vård, vållat skadan genom uppsåt eller vårdslöshet vid renarnes bevakning.

15 §.

1. För skada, som inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker af renar förorsakas på bergadt hö, hvilket icke blifvit infördt i lada utan lemnats utestående å mark i stack eller hässja, vare egaren ej berättigad till ersättning i annat fall, än då skadan tillkommit med uppsåt eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning. Sker skadan inom annan trakt under tid, då lapparne ega med renar vistas å trakten, vare lag samma.

2. Har utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker å trakt, der lapparne under någon del af året ega uppehålla sig med sina renar, bergadt hö lemnats utestående å tid, då lapparne icke egde att å trakten uppehålla sig, skall skada, som derå af renar förorsakas, ersättas af renegaren, ändå att den ej tillkommit på sätt i nästföregående mom. sägs.

3. Finnes å viss trakt i följd af brist på virke eller af annan orsak uppförande af lador blifva för den bofasta befolkningen oskäligt betungande, ankomme på Konungen att förordna, att å den trakt ersättning skall utgå för all skada, som af renar förorsakats å bergadt hö i stack eller hässja, derest stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen förordnas.

16 §.

Skada, som af lapparnes renar förorsakas å trakt, der lapparne icke ega rätt att med sina renar uppehålla sig under någon tid af året, skall af renarnes egare ersättas.

17 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat, att renarne gjort skada, som enligt 14, 15 eller 16 § skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång från och med fem till och med två hundra kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande, eller den ersättningsskyldige gjort sådant medgifvande, att efter ty i 20 § sägs utmätning för ersättningens belopp må hos honom ske. För

gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare egaren till de renar, genom hvilka skadan åstadkommits.

18 §.

Äro inom en trakt, som efter hvad i 1 § 1 mom. sägs får i sin helhet eller till någon del af lapparne begagnas till sommarbete för deras renar, betesmarkerna så belägna, att de renar, som der föras på bete, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som inom trakten af renar göres å den bofasta befolkningens egor, kan antagas icke hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra lappar än dem, som uppehålla sig inom trakten, kan denna förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde skada af den beskaffenhet, hvarom i 14 § 1 mom. eller i 15 § 2 eller 3 mom. sägs, och kan ej utrönas, genom hvilkens eller hvilkas renar skadan blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, då skadan skedde, renar tillhörande andra än de lappar, som tillhöra området, der uppehöllo sig, skola äfven dessa lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

19 §.

Hålla flere lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse lappar pligtige att i förhållande till

det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

20 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som förorsakats af lapparnes renar, ege han att för syn och värdering å skadan utse dels för egen räkning en god man, dels för lapparnes räkning en af de personer, som, på sätt i 22 § sägs, hafva i uppdrag att inom trakten tjenstgöra såsom gode män å lapparnes sida, hvarefter desse båda, eller, om de ej kunna enas om valet, kronofogde, lappfogde eller länsman utse en tredje god man. Desse gode män skola, på kallelse af den bland dem, som utsetts för sökandens räkning, sammanträda å stället, der skadan skett, samt, såvidt möjligt är, åstadkomma och i protokoll intaga noggrann utredning om skadans uppkomst och beskaffenhet, om tiden, då den kan antagas hafva skett, så ock om annat, som gode männen kunna finna lända till utredning i saken, och skola gode männen derjemte efter bästa förstånd och öfvertygelse i penningar uppskatta skadan; börande gode männen vid förrättningen hafva sin uppmärksamhet fästad derå att den frånvarandes rätt icke förnärmas.

För det belopp, hvartill skadan af de fleste gode männen uppskattats, äfvensom för synekostnad må utmätning ske hos lapp, som medgifver, att han är skyldig ersätta skadan. Har den ersättningsskyldige före synen bjudit skadeersättning, ej understigande hvad gode männen bestämt, stände sökanden sjelf synekostnaden.

Hvad nu är stadgadt utgöre ej hinder för den, som undergått utmätning, att i fråga om ersättningens belopp söka domaren, eller för den, som lidit skada, att, der utmätning ej skett, instämma sitt ersättningsanspråk till domstol; skolande i förstnämnda fall talan anhängiggöras inom ett år från utmätningsdagen.

21 §.

För syneförrättning, hvarom i 20 § sägs, njute god man ersättning med fyra kronor femtio öre om dagen. Erfordras resa till förrättningsstället, vare han berättigad till godtgörelse för skjuts efter en häst eller

för billigaste plats å ångfartyg eller jernväg, der sådant fortskaffningsmedel lämpligen kan användas. Kostnaden för inkallande af god man skall ersättas med det belopp, hvartill samma kostnad uppgått, dock ej utöfver tre kronor.

22 §.

Inom hvarje lappby skola lapparne vid sammanträde, som omförmäles i 11 §, årligen inför lappfogde eller länsman välja för hvarje trakt, som efter hvad erfarenheten visat företrädesvis är utsatt för skadegörelse af renar tillhörande lappbyn, så många bland den bofasta befolkningen eller bland lappar med stadigt hemvist inom trakten, som Konungens Befallningshafvande bestämmer, att under tiden till nästa val tjenstgöra såsom gode män vid fall, som i 20 § sägs. Underlåta lapparne att välja, anmäles sådant af lappfogden eller länsmannen hos Konungens Befallningshafvande, som i lapparnes ställe utser gode män. Förteckning å de utsedde intages i länskungörelserna.

23 §.

Talan mot samtlige lappar inom ett skadeersättningsområde om sådan gemensam ansvarighet, som stadgas i 18 §, anhängiggöres mot ordningsmannen i den lappby, till hvilken lapparne höra; egande ordningsmannen att föra talan i målet på vederbörande lappars vägnar samt att, om skäl dertill finnes, å lapparnes vägnar ingå förlikning angående såväl skadeersättning som syne- och rättegångskostnader. Tilltror ordningsmannen sig kunna visa, genom hvilkens eller hvilkas renar skada blifvit förorsakad, eller att jemte de till skadeersättningsområdet hörande lappar äfven andra böra ansvara för skadan, ege han att låta instämma den eller de skyldiga eller i senare fallet dem, mot hvilka anspråk väckes om deltagande i ersättningen, på det de må sjelfva svara i saken.

Ådömes flere lappar ersättningsskyldighet efter 18 §, skall i domen för en hvar fastställas, huru mycket han har att gälda.

Mål, deri efter ty nu är sagdt ordningsman vid underrätt fört talan, må ock af honom i högre rätt fullföljas.

24 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 18 § sägs blifvit dömda till ansvarighet för inträffad skada eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som belöper på andra lappar, dock, der ersättningen bestämts genom förlikning, ej utöfver det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillägg af synekostnaden. Sådan talan må ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

25 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar lapparnes renar eller uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att fördrifva dem derifrån, straffes, der ej förseelsen är efter allmän lag straffbar, med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor; ersätte ock skadan.

Lag samma vare, der någon uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att vid skogsafverkning renar skadas eller dödas genom fällning af träd. Har vid arbetet anställd person gjort sig dertill skyldig, vare jemväl den, för hvars räkning afverkningen sker, ansvarig för skadans ersättande.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, vare hundens egare pligtig ersätta skadan, äfven om ofredandet skett utan någons uppsåt eller vållande.

Under skada, som i denna § afses, skall förstås icke blott skada, som tillfogats ren, utan ock, der i något af de angifna fallen renhjord blifvit skingrad, kostnad och besvär, som uppkommit för renhjordens hopsamlande, äfvensom skada, som renarne genom skingringen kunna hafva förorsakat.

26 §.

Under tid, då lappar med renar uppehålla sig å trakt, der de enligt denna lag då ega vistas, skola samtliga i trakten befintliga, den bofasta befolkningen tillhöriga hundar vara försedda med halsband utvisande egarens namn och bostad. Hundar, som kunna jaga ren, skola derjemte hållas bundna, då de icke användas till jagt. Öfverträdelse häraf straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor. Hund, som anträffas jagande ren på tillåtet uppehållsställe, må saklöst dödas.

27 §.

1. När i denna lag talas om lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka de, på sätt här nedan sägs, ega taga under sin vård.

2. Vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag må, med de undantag som i 3 mom. omnämnas, lapp icke hafva under sin vård renar, hvilka tillhöra annan än lapp. Anträffas under lapps vård eller eljest inom lappbys område renar tillhörande andra än lappar, vare dessa renar förbrutna till lappbyn, och ege ordningsmannen att för byns räkning omhändertaga och lefvande eller slagtade försälja dylika renar.

3. Renar, som användas till körslor, s. k. dragrenar, må lapp vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag hafva under sin vård, äfven om de tillhöra annan än lapp. Inom Norrbottens län må derjemte lapp, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel, tills vidare hafva under sin vård jemväl andra renar, som tillhöra annan än lapp, derest renegaren är bosatt inom länets lappmark och der eger eller brukar jordbruksfastighet. Upphör sådan renegare att ega eller bruka jordbruksfastighet inom länets lappmark, åligger det honom att inom ett år derefter hafva afhändt sig renarne, vid äfventyr att desamma må omhändertagas af vederbörande ordningsman, som med dem förfar på sätt i 2 mom. sägs.

4. Renegare, hvilken lemnat renar i vård åt lapp, har i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som lappen för sina renar.

28 §.

1. Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

2. Har den i 1 § lapparne medgifna rätt att sommartiden föra renar på bete å visst område nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker visat sig medföra synnerlig olägenhet för den jordbrukande befolkningen i trakten eller vara hinderlig för odlingens fortgång, ankomme på Konungen att förordna, att dylikt område ej vidare må till sommarbete för renar begagnas; börande i sådant fall, der det finnes nödigt, annat sommarviste anvisas de lappar, som dittills haft dylikt viste å området.

29 §.

Der det pröfvas nödigt för samfärdselns uppehållande, ege Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

30 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å sådana områden, der de enligt hvad i 1 § 1 mom. sägs ega vistas hvarje tid af året, utan äfven å annan utmark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

31 §.

Ej må å de områden, som blifvit till lapparnes uteslutande begagnande anvisade, bete, slåtter, jagt eller fiske af lapparne till annan upplåtas. Sker sådan upplåtelse, vare den ogill.

Varder bete eller slåtter å dylikt område af lapparne ej använd t, och finnes upplåtelse deraf tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf för lapparne åter uppstår. Kan å dylikt område upplåtelse af rätt till jagt eller fiske ske utan skada för lapparne, ege ock Konungens Befallningshafvande att tills vidare tillåta annan att emot afgift å området jemte lapparne utöfva jagt eller fiske. På sådana områden, som upplåtits till utvidgning af de vid afvittringen afsatta renbetesfjell i Jemtlands län, må jemväl inegor, som icke äro för lapparne behöfliga, utarrenderas. Vid utarrendering af bete, slåtter eller inegor skall fästas det vilkor, att arrendatorn sjelf må freda såväl växande som bergad gröda från intrång af renar.

Upplåtelse, som ofvan förmäles, må dock ej ega rum, utan att de lappar, hvilka ega rätt att å området uppehålla sig med sina renar, blifvit i ärendet hörda samt, då fråga är om upplåtelse af bete, slåtter eller inegor, dertill lemnat sitt samtycke. Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, användas till förmån för lapparne.

32 §.

Varder kronan tillhörig mark, belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, af Konungen upplåten till renbete, ankomme på Konungen att bestämma det omfång hvari och de vilkor hvarunder rätt till bete och skogsfång, jagt och fiske får af lapparne der utöfvas, äfvensom att förordna, till hvilken lappby området skall räknas, eller om det skall utgöra särskild lappby.

33 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 28 § 1 mom. omförmälda ändamål, eller för att bereda lapparne vid de för dem afsatta områden tillgång till skogsmark

eller bete eller till vägar öfver inegor emellan områdena, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

34 §.

Lapp, som har renhjord under sin vård, vare vid ansvar, som i allmän lag finnes bestämdt, pligtig att, då kronofogde, lappfogde eller länsman för verkställande af utmätning, ransakning efter stulna renar eller annan laga orsak påfordrar renhjordens hopsamlande, sådant verkställa.

35 §.

Öfver de af Konungens Befallningshafvande utfärdade byordningar äfvensom öfver de närmare föreskrifter eller åtgärder, hvilka det enligt denna lag eljest tillkommer Konungens Befallningshafvande att meddela eller vidtaga, ege den, som anser sin rätt deraf förnärmad eller obehörigen inskränkt, att hos Konungen anföra besvär inom den tid, som är bestämd för öfverklagande af förvaltande myndigheters och embetsverks beslut; skolande dock, der ej ändringssökandet derigenom varder onyttigt, beslutet utan hinder af besvär gälla till efterrättelse, intill dess annorlunda kan blifva vederbörligen förordnadt.

36 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Viten, ådömda för öfverträdelse af byordning, tillfalla lappbyn. Saknas tillgång till fulla gäldandet af böter eller viten, förvandlas de enligt allmän strafflag.

37 §.

1. Öfverträdelser af denna lag äfvensom af byordning åtalas vid allmän domstol och höra, der ej annorlunda här nedan sägs, under allmänt åtal.

2. De i 4 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden angifver dem till sådant åtal. Lag samma vare beträffande förseelser, om

hvilka i 25 § handlas. Har ren blifvit olofligen fäld eller misshandlad, och är renen omärkt eller målseganden ej känd, ege allmän åklagare utan angifvelse tala i saken, jemväl i fråga om skadestånd, hvilket i ty fall skall tillfalla den lappby, dit renen kan antagas hafva hört.

3. Förseelse, som är belagd med straff enligt 2 eller 17 §, må, der den rörer enskild persons rätt, åtalas endast af målsegande.

38 §.

1. Hvad i denna lag stadgas gälle ej i fråga om renar, som med vederbörande jordegares samtycke året om föras på bete nedom lappmarksgränsen i Norrbottens län. Egare af sådana renar vare pligtig att om dem taga sådan vård, att de ej olofligen inkomma på annans egor. Sker det ändå, böte enligt allmän lag och ersätte skadan.

2. Denna lag eger, så vidt den stadgar förpligtelser för lapparne utöfver hvad lagstiftningen rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, innehåller, icke tillämpning å norska lappar, som vintertiden uppehålla sig i Sverige.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1899, dock att stadgandena i 27 § 2 och 3 mom. ej skola ega tillämpning förr än fem år derefter förflutit.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 1 Juli 1898.

OSCAR.

(L. S.)

L. ANNERSTEDT.

(Justitiedepartementet.)

SVENSK FÖRFATTNINGSSAMLING.

1947
Nr 225—228.

Utkom från trycket
den 7 juni 1947.

Nr 225.

Lag

angående ändrad lydelse av 56 § lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige;

given Stockholms slott den 23 maj 1947.

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen[1], funnit gott förordna, att 56 § lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

56 §.

Ej må — — — den ogill.

Finnes inom sådant område bete, slåtter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, som icke av lapparna användes, och kan upplåtelse därav ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse kunna av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer mot avgift meddelas.

Kan inom sådant område upplåtelse av jakt eller fiske ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för lapparna, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer tillåta annan att mot avgift därstädes jämte lapparna utöva jakt eller fiske.

Innes ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen upplåtelse av nyttjanderätt till inägor kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln eller prövas upplåtelse av nyttjanderätt till mark inom sådant område böra ske med hänsyn till den allmänna samfärdseln, må Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer mot avgift meddela dylik upplåtelse. Där synnerliga skäl föreligga, må även eljest meddelas upplåtelse av nyttjanderätt till mark för bostad eller annat liknande ändamål.

Har bete — — — honom förlust.

Innan upplåtelse — — — i ärendet.

Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna eller verksamheten å den mark upplåtelsen avser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1947.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 23 maj 1947.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.
(L. S.)

(Jordbruksdepartementet.)

PER EDVIN SKÖLD.

[1] Riksdagens skrivelse 1947: 177.

SVENSK FÖRFATTNINGSSAMLING.

1928
N. 309—314.

Utkom från trycket
den 25 juli 1928.

Nr 309.

(Rubrik och datum kungöras från predikstolen.)

Lag

om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige;

given Stockholms slott den 18 juli 1928.

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen[1], funnit gott förordna som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

1. Rätt till renskötsel, varom i denna lag sägs, tillkommer den som är av lapsk härkomst, såframt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar såsom stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri eller ock Konungens befallningshavande medgiver honom rätt därtill. Sådant medgivande må lämnas endast när särskilda skäl därtill äro.

Rätt till renskötsel tillkommer ock kvinna, som är eller varit gift med man med dylik rätt. Ingår kvinna, som har rätt till renskötsel, äktenskap med man, som saknar dylik rätt, går hon rätten förlustig; Konungens befallningshavande obetaget att, där i något fall synnerliga skäl föreligga, medgiva, att hon, med de begränsningar i fråga om tid och renantal som kunna finnas lämpliga, må bibehållas vid rättigheten.

Med lapp avses i denna lag en var, som enligt vad nu är sagt äger rätt till renskötsel; och den lapp, som själv eller genom medlemmar av sitt hushåll driver renskötsel, kallas renskötande lapp.

2. Rätt till renskötsel innefattar befogenhet för lapp att, enligt vad nedan sägs, å de trakter, där han äger uppehålla sig med sina renar, begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna. Lapp, som ej tillhör lappby, må dock icke utöva nämnda befogenhet i vidare mån än i 14 § 2 mom. sägs.

Rörande den omfattning, i vilken lapp må inom nationalpark utöva nu nämnda rätt, är särskilt stadgat.

När i denna lag talas om lapps renar, förstås därmed icke allenast hans egna utan ock sådana renar, som annan i enlighet med denna lag satt i hans vård (skötesrenar).

2 §.

1. Lappar, som driva *fjällrenskötsel* (fjällappar), äro berättigade att under varje tid av året uppehålla sig med sina renar dels inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker å trakterna ovan odlingsgränsen dels ock inom Jämtlands län å renbetesfjällen, varmed i denna lag förstås såväl de vid avvittringen för lapparna avsatta renbetesfjällen som ock de till utvidgning av dessa fjäll sedermera upplåtna områdena.

2. Fjällappar må ock uppehålla sig med sina renar å trakterna nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker samt å de

[1] Riksdagens skrivelse 1928: 230.

trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjällen, som lapparna efter gammal sedvana besökt med sina renar, dock endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader, såvitt icke antingen avtal träffats med vederbörande jordägare eller brukare om rätt för lapparna att uppehålla sig där under annan tid av året eller ock otjänliga väderleks- eller betesförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

3. Prövas beträffande visst område utövandet av den rätt, som tillkommer fjällapparna enligt 1 och 2 mom., vara i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen, må Konungen förordna, att området ej vidare må begagnas för fjällrenskötsel. I ty fall skall dock annat lämpligt område anvisas lapparna.

4. Om expropriation för fjällrenskötselns behov är särskilt stadgat.

3 §.

1. Lappar, som driva *skogsrenskötsel* (skogslappar), äro berättigade att under varje tid av året uppehålla sig med sina renar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskild, vid avvittringen förklarats utgöra renbetesland eller av ålder varit såsom sådant land använd, dock att de må uppehålla sig endast å trakter, där skogsrenskötsel av ålder förekommer under våren, sommaren eller hösten.

2. Skogslappar må ock uppehålla sig med sina renar å annan mark inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, som av ålder användes för skogsrenskötsel, samt å de trakter utom nämnda lappmarker, vilka skogslappar från lappmarkerna efter gammal sedvana vissa tider av året besöka med sina renar, dock endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader, såvitt icke antingen avtal träffats med vederbörande jordägare eller brukare om rätt för lapparna att uppehålla sig där under annan tid av året eller ock otjänliga väderleks- eller betesförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

3. Prövas beträffande visst område utövandet av den rätt, som tillkommer skogslapparna enligt 1 och 2 mom., vara i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen eller hinderligt för odlingens fortgång eller ock medföra väsentligt hinder eller avsevärd skada för fjällrenskötseln, må Konungen förordna, att området ej vidare må begagnas för skogsrenskötsel.

4 §.

Utan hinder av vad i 2 och 3 §§ stadgats må Konungens befallningshavande, där det med hänsyn till renbetets bevarande eller eljest för renskötselns behov prövas nödigt, påbjuda, att å viss trakt betning av renar må äga rum allenast i begränsad omfattning eller ock skall tills vidare eller för viss tid upphöra.

5 §.

Finner Konungen visst område å trakt, där lapparna äga uppehålla sig med sina renar, oundgängligen erforderligt för särskilt ändamål av större betydelse, må sådant område undantagas från lapparnas begagnande.

Är område, som sålunda undantages, beläget ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, skall skälig gottgörelse lämnas för det intrång, som genom områdets undantagande orsakas för renskötseln. Sådan gottgörelse skall enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna.

6 §.

Där det för samfärdselns uppehållande prövas nödigt, äger Konungens befallningshavande förordna, att visst område vid färdväg ej må begagnas

för annan betning av renar än den, som ifrågakommer under flyttning eller eljest vid färd å vägen, så ock att visst område omkring kyrkplats, tingsställe, marknadsplats eller annan därmed jämförlig plats icke må begagnas för betning av andra renar än dragrenar, som användas vid besök å platsen.

Om lappby.

7 §.

För renskötselns drivande skola lapparna vara indelade i lappbyar.

De trakter, där renskötsel må drivas under varje tid av året, skola fördelas mellan lappbyarna på det sätt, att gränser fastställas för de områden, inom vilka betesrätt må utövas av de särskilda lappbyarna. Det ankommer på Konungens befallningshavande att efter hörande av de lappar, vilkas rätt är i fråga, verkställa sådan indelning ävensom vidtaga den ändring i verkställd indelning, som av omständigheterna påkallas.

För lappby må i den mån så prövas möjligt och lämpligt i enahanda ordning fastställas betesområden med bestämda gränser jämväl inom de trakter, där lapparna äga uppehålla sig med sina renar allenast under del av året.

För två eller flera lappbyar må fastställas gemensamt betesområde.

8 §.

Till lappby höra:

a) lapp, som inom lappbyn driver renskötsel eller biträder i sådan näring;

b) lapp, som inom lappbyn drivit eller på stadigvarande sätt biträtt i renskötsel men upphört därmed och icke stadigvarande ägnat sig åt annat yrke, dock ej tjänare från främmande lappby;

c) lapp, som innehar tillstånd jämlikt 9 § att inflytta till lappbyn; samt

d) hustru och hemmavarande barn till lapp, som avses i a)—c), ävensom änka och omyndigt barn till avliden sådan lapp, ändå att de icke själva driva eller biträda i renskötsel.

9 §.

1. Vill lapp med sina renar inflytta till lappby, har han att söka tillstånd därtill hos Konungens befallningshavande i det län, dit lappbyn hör. Vid ansökningen skall fogas uppgift om antalet av de renar, med vilka sökanden vill inflytta, samt avbildning av renmärke, som är renarna åsatt. Över ansökningen skall Konungens befallningshavande höra lapparna i byn samt, där inflyttningen kan beröra lappby inom annat län, Konungens befallningshavande därstädes. Giver den i ärendet verkställda utredningen vid handen, att nödigt utrymme finnes inom lappbyn, och prövas inflyttningen eljest lämpligen kunna ske, meddelar Konungens befallningshavande sökanden rätt att inflytta och föreskriver därvid tillika, inom vilken tid inflyttningen skall vara verkställd. Vad sålunda stadgats skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse för det fall att lapp vill inflytta till lappby för att driva renskötsel med där redan befintliga renar.

Lapp, vilken tagit tjänst som biträde i renskötsel inom främmande lappby, är berättigad att utan tillstånd, varom nyss är sagt, återflytta med sina renar till den lappby han förut tillhört.

2. Där lapp i strid med bestämmelserna i 1 mom. inflyttar till lappby, äger Konungens befallningshavande förelägga honom vid vite att inom viss tid med sina renar avflytta från lappbyn; och må i fall av tredska Konungens befallningshavande utdöma vitet och antingen förelägga nytt vite eller ock föreskriva vidtagande på den tredskandes bekostnad av nödiga åtgärder för rättelses vinnande. Därvid må Konungens befallningshavande, om rättelse icke annorledes kan vinnas, förordna, att renarna skola levande eller slaktade försäljas för ägarens räkning.

10 §.

Lapp må ej utan tillstånd av Konungens befallningshavande uppehålla sig med sina renar å främmande lappbys till gränserna bestämda betesområde.

Låter lapp olovligen sina renar inkomma på sådant område, äger Konungens befallningshavande förelägga honom vid vite att inom viss tid bortföra renarna därifrån; och vare i fall av tredska lag som i 9 § 2 mom. sägs.

11 §.

1. För varje lappby skall finnas en byordning. Denna utfärdas av Konungens befallningshavande efter lapparnas hörande.

Byordningen skall, i den mån det finnes erforderligt, innehålla föreskrifter angående ordningen för renskötselns drivande inom lappbyn samt i övrigt angående förhållandet mellan lapparna inbördes, såsom om:

a) fördelning av betet inom lappbyn, flyttningar, som för renbetets bevarande och renskötselns ändamålsenliga drivande anses nödiga, och ordnande i övrigt av betesrättens utövning;

b) antalet renar, som må föras på bete å visst betesområde;

c) renhjordarnas bevakning, antalet renvaktare, dessas anskaffande i fall av tredska på den tredskandes bekostnad ävensom hjordarnas ordnande och sammanhållande vid flyttningar;

d) renhjords samlande för märkning, för frånskiljande av främmande renar eller för annat ändamål;

e) förfarandet vid renmärkning och renslakt, särskilt vid nedslaktning av omärkta renar eller av renar, vilkas märken blivit förstörda eller förfalskade eller äro okända, ävensom vid försäljning av dylika renar, levande eller slaktade, så ock tid för och förfarande vid uppvisning enligt lagen om renmärken av renar, vilkas märken blivit förstörda eller förfalskade eller äro okända;

f) ersättning till lapp för märkning av annans ren eller för tillfällig vård om främmande renar eller till ordningsman för omhändertagande och vidare förfarande med omärkta renar eller med renar, vilkas märken blivit förstörda eller förfalskade eller äro okända;

g) förvaltning, användning och redovisning av lappbyn gemensamt tillhöriga medel; samt

h) sättet för överläggning och beslut i ämnen, som röra lappbyn gemensamt, ävensom i vilka fall lappbyn må uppdraga åt fullmäktige att besluta å lappbyns vägnar och i vilken ordning dessa skola utses.

2. I byordning må, där ej ansvar enligt denna lag är bestämt, stadgas vite från och med fem till och med femhundra kronor för underlåtenhet att ställa sig byordningens bestämmelser till efterrättelse. Den som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot byordning, fortsätter samma förseelse skall, när han varder lagligen förvunnen härtill, för varje gång stämning utfärdats och delgivits fällas till vite efter ty i byordningen är sagt.

12 §.

Med lappby skall minst en gång om året, å tid som för lappbyn är lämplig, efter Konungens befallningshavandes förordnande hållas sammanträde inför lappfogde eller landsfiskal.

Över ärenden, som å sammanträde behandlas, skall föras protokoll av den, inför vilken sammanträdet hålles.

13 §.

1. I lappby skall finnas en ordningsman, vilken de till lappbyn hörande, renskötande lapparna äga inom sig utse vid sammanträde, som efter Konungens befallningshavandes förordnande hålles inför lappfogde eller landsfiskal.

Om valet skall Konungens befallningshavande genast underrättas genom den, inför vilken sammanträdet hållits. Det ankommer på Konungens befallningshavande att pröva den valdes lämplighet för befattningen samt, dock han finnes lämplig, meddela honom förordnande men i annat fall föreskriva nytt val.

Ordningsman utses för en tid av sex år med rätt för honom att efter två år eller, därest giltig ursäkt visas, dessförinnan av Konungens befallningshavande erhålla entledigande från befattningen; vare han dock skyldig att bestrida densamma, intill dess Konungens befallningshavande utfärdat förordnande för annan ordningsman.

Konungens befallningshavande äger ock eljest, när skäl därtill är, före tjänstgöringstidens utgång entlediga ordningsman.

2. Ordningsman åligger att vaka över efterlevnaden av gällande lagar rörande renskötseln och av den för lappbyn utfärdade byordningen samt att i övrigt ställa sig till efterrättelse den instruktion Konungens befallningshavande utfärdar för honom.

Ordningsman åtnjuter det skydd och är underkastad det ansvar, som i lag stadgas beträffande tjänsteman. Till ordningsman skall av allmänna medel utgå ersättning enligt vad därom särskilt stadgas.

Om skötesrenar.

14 §.

1. Lapp är berättigad att hava renar i vård hos renskötande lapp, dock icke utan Konungens befallningshavandes samtycke hos lapp inom annan lappby än den han själv tillhör.

2. Tillhör lapp ej lappby, må han ändock, därest han har sitt hemvist inom Norrbottens eller Västerbottens läns lappmarker eller inom Jämtlands [illegible] eller inom Idre socken av Kopparbergs län, hava renar i vård hos renskötande lapp till ett antal av högst tjugu renar för hushåll, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna; Konungens befallningshavande obetaget att, där det med hänsyn till förhållandena prövas skäligt och lämpligt, tillåta ett antal av intill femtio eller, då synnerliga skäl därtill äro, ett högre antal, dock ej över etthundra.

Erhåller renar utöver förstnämnda antal vid bodelning eller genom arv, testamente eller gåva tillfallit lapp, som ej tillhör lappby, må han dock under en tid av tre år utan särskilt tillstånd hava jämväl det överskjutande antalet renar i vård hos renskötande lapp.

15 §.

1. Inom Norrbottens län må tills vidare även den som ej är lapp men har sitt hemvist inom länets lappmarker och där äger eller brukar jordbruksfastighet, hava renar i vård hos renskötande lapp, som ej är i annans tjänst. Antalet sådana renar må för hushåll icke överstiga tjugu, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna, Konungens befallningshavande obetaget att, där det med hänsyn till förhållandena prövas skäligt och lämpligt, tillåta ett högre antal, dock ej över femtio.

Flyttar renägare utom länets lappmarker eller upphör han att där äga eller bruka jordbruksfastighet, skall han inom ett år därefter avhända sig skötesrenarna. Dör renägare, må renarna behållas av dödsboet, så länge boet äger eller brukar jordbruksfastighet inom länets lappmarker.

2. Den som med stöd av stadgandena i 1 mom. har renar i vård hos renskötande lapp, skall för varje ren, fjolårskalvar inbegripna, erlägga sköteslega för löpande kalenderår, vilken lega ej må understiga ett av Konungens befallningshavande fastställt minsta belopp. Denna lega skall

erläggas för skötesrenar hos *fjällapp* före den 1 april samt hos *skogslapp* före den 1 juni. Inom samma tid skall renägaren hos lappfogden anmäla antalet skötesrenar ävensom renskötarens namn. I samband med anmälan skall för varje anmäld ren erläggas en särskild avgift av femtio öre, som enligt närmare föreskrifter av Konungen skall användas såsom bidrag till bekostande av allmänna renräkningar samt till åtgärder för renskötselns främjande.

För renkalv, som under året födes, utgår ej skötesleга eller särskild avgift. Den omständigheten att ren, för vilken skötesleга erlagts, före årets utgång slaktas för renägarens räkning eller ock förgås eller förkommer medför icke rätt för renägaren att återbekomma någon del av erlagt belopp.

Närmare föreskrifter i avseende å anmälningars mottagande samt uppbärande och redovisande av de särskilda avgifterna meddelas av Konungens befallningshavande. Där särskild lapptillsyningsman finnes, äger Konungens befallningshavande förordna denne att i lappfogdens ställe fullgöra hans åligganden i nu angivna hänseenden.

3. Skötesrenägare, som avses i denna paragraf, skall hava samtliga sina renar under vård av en och samma lapp.

16 §.

Dragrenar må en var hava i vård hos renskötande lapp; och skola sådana skötesrenar ej i något hänseende vara inbegripna under bestämmelserna i 14 och 15 §§.

17 §.

Renägare, vilken lämnat renar i vård hos renskötande lapp, står i fråga om dessa renar samma ansvar enligt denna lag som lappen för sina egna renar.

18 §.

Har någon renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än ovan är medgivet, eller har någon, som begagnat honom jämlikt 15 § medgiven rätt att hava renar i lapps vård, åsidosatt något av vad i nämnda lagrum stadgats i avseende å sådan rätts utövande, må Konungens befallningshavande förordna, att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försäljas för renägarens räkning; och skall kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen.

Försummar renägare att erlägga den särskilda avgiften, skall han erlägga dubbel avgift.

Om renlängd.

19 §.

För lappby skall årligen vid sammanträde, varom i 12 § sägs, upprättas en längd, upptagande en var, som inom lappbyn driver renskötsel eller där har renar i vård hos annan, ävensom det antal där befintliga renar han äger. Längden upprättas med ledning av lapparnas uppgifter eller, där enighet ej kan vinnas, efter bestämmande av ordningsmannen och, om lapparna det önska, två av dem vid tillfället utsedda lappar. Därest lappbys område till någon del utgöres av eller ingår i skadeersättningsområde, varom i 33 § förmäles, skall särskild längd upprättas för sådan del av lappbyn.

Längden skall bestyrkas av ordningsmannen och två vid sammanträdet närvarande lappar och länder sedermera, intill dess ny längd blivit på enahanda sätt upprättad, till efterrättelse i de fall, då enligt denna lag eller enligt byordning lapparnas rättigheter och skyldigheter bestämmas efter antalet renar, såvitt ej antingen styrkas kan, att det i längden upptagna renantalet genom olycksfall eller av annan tillfällig anledning under tiden

väsentligen förändrats eller ock vid tillfällig renräkning, varom förmäles i 20 § 2 mom., befunnits, att längden är felaktig.

Av längden upprättas tre exemplar, av vilka ett överlämnas till Konungens befallningshavande och ett till lappfogden samt ett förvaras av ordningsmannen.

Om renräkning.

20 §.

1. Allmän renräkning skall hållas, då Konungen bestämmer. Närmare föreskrifter angående räkningens verkställande meddelas av Konungen.

Om räkning minst vart tredje år av renar inom vissa lappbyar i Norrbottens län är särskilt stadgat.

2. Konungens befallningshavande må förordna om hållande av tillfällig renräkning i nödig omfattning, där grundad anledning finnes, att renlängd, som enligt 19 § upprättats, är felaktig i avseende å en eller flera renägares renantal. Utvisar renräkningen betydande felaktighet i renlängden, skall kostnaden för räkningen gäldas av lapp, vars uppgifter till längden angående renantalet med hänsyn till felets storlek måste anses lämnade mot bättre vetande.

3. Renskötande lapp är pliktig att utan ersättning samla och biträda vid räknandet av den hjord, till vilken hans renar höra, vid äventyr att nödig hjälp eljest må anskaffas på hans bekostnad.

Om flyttningar.

21 §.

Lapp må med sina renar flytta mellan de områden, å vilka han äger uppehålla sig med renarna; vare dock skyldig att taga väg, där minsta skada förorsakas. Konungens befallningshavande har att i händelse av tvist bestämma var flyttningsväg må tagas.

22 §.

Lapp åligger att tillse, att såvitt möjligt renar icke vid flyttning lämnas efter eller under flyttning eller innan flyttning anträdes utan bevakning ströva i förväg. Sker det ändock, skall lappen så fort ske kan samla renarna och återföra dem till hjorden, vid äventyr att lappfogden eljest äger verkställa detta på lappens bekostnad eller, då fråga är om allenast ett fåtal renar, vidtaga annan lämplig åtgärd.

23 §.

Flyttningsväg, som lapparna av ålder nyttjat, må fortfarande av dem användas; dock att när ändring av sådan väg är av synnerliga skäl påkallad och finnes kunna ske utan väsentlig olägenhet för lapparna, Konungens befallningshavande må förordna härom samt anvisa ny, för lapparna tjänlig flyttningsväg. Ej må genom röjning, uppodling av jord, uppförande av hägnad, utläggande av timmerbommar eller annorledes flyttningsväg göras obrukbar för lapparna eller framkomligheten å sådan väg i väsentlig mån förminskas.

24 §.

Lapp, som med sina renar flyttar utom den socken, där han har sitt hemvist, skall för varje socken, som under flyttningen av honom besökes, inom åtta dagar efter ankomsten göra anmälan hos landsfiskalen och därvid uppgiva namn och hemvist samt, om han har andras renar i sin vård, ägarna till dessa renar; och äger lappen utan ersättning erhålla bevis om anmälningsskyldighetens fullgörande.

Konungens befallningshavande äger, då så finnes nödigt, förordna en eller flera personer, bosatta å platser som ligga i flyttningsväg, att mottaga an-

målningar, varom ovan sägs, och utfärda bevis däröver. Underrättelse om den eller de förordnades namn och bostad skall tillställas ordningsmännen i de lappbyar, som begagna vägen, samt årligen intagas i länskungörelserna. Anmälningar, vilka mottagas av sålunda förordnad person, skola så fort ske kan överlämnas till landsfiskalen.

Det åligger landsfiskalen att föra dagbok över samtliga till honom inkomna anmälningar.

Om ringgärden och andra stängsel.

25 §.

1. Lapp är berättigad att å område, där han äger uppehålla sig med sina renar, uppföra gärde för mjölkning, märkning eller skiljning av renar (ringgärde) ävensom annat stängsel för tillfälligt behov och av ringa utsträckning.

Nedom odlingsgränsen samt utom renbetesfjällen må dock ringgärde, avsett för stadigvarande bruk, uppföras endast efter anvisning av vederbörande jordägare eller brukare eller, då fråga är om kronomark under kronans omedelbara disposition eller område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, av lappfogden efter samråd med vederbörande skogstjänsteman. Åtnöjes ej lappen med jordägares eller brukares anvisning, må plats för gärdet bestämmas av lappfogden.

2. Annat stängsel för renar än i 1 mom. sägs må uppföras allenast efter särskilt tillstånd av Konungens befallningshavande.

Om renarnas bevakning och om försumlighet i renskötseln.

26 §.

Renskötande lapp skall i överensstämmelse med fordringarna på god renskötsel övervaka sina renar.

Ådagalägger lapp försumlighet i renskötseln, så att därigenom skada eller annan olägenhet förorsakas, må Konungens befallningshavande tilldela honom varning. Är försumligheten av svårare beskaffenhet, eller låter han icke rätta sig av meddelad varning, äger Konungens befallningshavande föreskriva lämpliga åtgärder för åstadkommande av bättre bevakning av renarna eller förordna, att renarna skola för viss tid eller tills vidare överlämnas till vård åt annan renskötande lapp, eller föreskriva, att renantalet skall minskas genom försäljning av renar, levande eller slaktade, eller ock, där Konungens befallningshavande efter lapparnas hörande finner den försumlige uppenbart olämplig att sköta renar, förklara honom förlustig rätten att vidare vara renskötare.

Närmare bestämmelser om verkställigheten av föreskrivna åtgärder meddelas av Konungens befallningshavande, som därvid äger förelägga vite samt i fall av tredska utdöma vitet och antingen förelägga nytt vite eller ock låta vidtaga åtgärderna på den tredskandes bekostnad.

Om ersättningsskyldighet för skada genom renar.

27 §.

1. Förorsaka *fjällapps* renar ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen skada å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda på åker eller äng eller sådan utängsslåtter, vilken blivit odlad eller inhägnad eller utan att vara inhägnad år efter annat varit till höfångst brukad och därtill alltjämt brukas samt genom lador, hässjor, diken, röjning eller på annat sätt tydligt framträder såsom utängsslåtter, skall skadan, där den inträffar under juni, juli eller augusti månad, ersättas av ägaren till de renar, vilka förorsakat skadan.

Inträffar skadan å annan tid, skall den ersättas endast i det fall att den, vilken vården om renarna ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan. Kan vårdslöshet anses ligga renens ägare till last, ity att han underlåtit att inom rimlig tid hemföra grödan eller att, där den lämnats utestående i stack eller hässja, till dess skyddande vidtaga åtgärder, som utan större kostnad eller svårighet kunnat verkställas, är han dock pliktig att själv stå skadan, utan så är att den, vilken vården om renarna, ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Ersättningsskyldighet, varom nu sagts, äger ej rum för skada, som innehavaren av den fastighet, där skadan skett, enligt vid upplåtelsen meddelade eller eljest gällande bestämmelser själv skall stå.

2. Förorsaka *fjällapps* renar ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen skada å gröda på annan mark än i 1 mom. sägs, skall grödans ägare själv stå skadan, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

3. Förorsaka *skogslapps* renar ovan odlingsgränsen å trakt, där sådana lappar jämlikt 3 § äga uppehålla sig med sina renar, skada å gröda, skall vad i 1 och 2 mom. sägs äga motsvarande tillämpning.

28 §.

1. Förorsaka *fjällapps* renar nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen å trakt, där sådana lappar jämlikt 2 § äga uppehålla sig med sina renar, skada å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda på mark, som avses i 27 § 1 mom., skall skadan, där den inträffar under tid, då betesrätt ej är medgiven, ersättas av ägaren till de renar, vilka förorsakat skadan.

Inträffar skadan å annan tid, skall den ersättas endast i det fall att den, vilken vården om renarna ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan. Kan vårdslöshet anses ligga renens ägare till last, ity att han underlåtit att inom rimlig tid hemföra grödan eller att, där den lämnats utestående i stack eller hässja, till dess skyddande vidtaga åtgärder, som utan större kostnad eller svårighet kunnat verkställas, är han dock pliktig att själv stå skadan, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

2. Förorsaka *skogslapps* renar nedom odlingsgränsen å trakt, där sådana lappar jämlikt 3 § äga uppehålla sig med sina renar, skada å gröda på mark, som avses i 27 § 1 mom., skall skadan ersättas av renarnas ägare:

a) om skadan sker å växande eller avskuren men ej bärgad gröda och inträffar under maj, juni, juli, augusti eller september månad;

b) om skadan sker å bärgad gröda, som lämnats utestående i stack eller hässja, och inträffar under juni, juli eller augusti månad.

Inträffar skadan å annan tid, gälle vad i 1 mom. andra stycket sägs; dock att renarnas ägare alltid skall ersätta skada, som sker å tid, då betesrätt ej är medgiven å trakten.

3. Förorsaka *fjällapps* eller *skogslapps* renar nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen skada å gröda på annan mark än som avses i 27 § 1 mom., och inträffar skadan under tid, då sådana lappar jämlikt 2 eller 3 § äga uppehålla sig å trakten med sina renar, skall grödans ägare själv stå skadan, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Inträffar skadan å annan tid, skall den ersättas av renarnas ägare, där den, vilken vården om renarna ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning varit vållande till skadan.

29 §.

Skada, som av *fjällapps* eller *skogslapps* renar förorsakas å trakt, där sådana lappar icke jämlikt 2 eller 3 § äga uppehålla sig med sina renar under någon tid av året, skall ersättas av renarnas ägare.

30 §.

Fordrar någon ersättning för skada genom renar och träffas ej uppgörelse, äger han att för syn och värdering av skadan dels för egen räkning utse en god man, dels nämna en av de personer, som på sätt i 31 § sägs hava i uppdrag att inom trakten tjänstgöra såsom gode män å lapparnas sida, varefter dessa båda, eller, om de ej kunna enas, lappfogden eller landsfiskalen utser en tredje god man. På kallelse av den sistnämnde skola godemännen sammanträda å stället, där skadan skett, samt verkställa noggrann utredning om dess uppkomst och beskaffenhet, om tiden, då den kan antagas hava skett, så ock om annat, som kan lända till upplysning i saken. Med stöd av den utredning, som sålunda vunnits, skola gode männen med behörigt iakttagande av frånvarandes rätt uppskatta skadan i penningar. Över förrättningen skall föras protokoll.

För det belopp, vartill skadan av de flesta gode männen uppskattats, även som för synekostnad må utmätning ske hos den som medgiver, att han är skyldig ersätta skadan. Har den ersättningsskyldige före synen bjudit skadeersättning, ej understigande vad gode männen bestämt, må utmätning för synekostnaden ej ske utan skall sökanden själv stå samma kostnad.

Utan hinder av vad nu är stadgat äger den, hos vilken utmätning skett, så ock den, som lidit skada, där han ej låtit saken gå till utmätning, att instämma sin talan till domstol; skolande den, hos vilken utmätning skett, anhängiggöra sin talan inom ett år från utmätningsdagen.

För syneförrättning njuter god man ersättning efter samma grunder som nämndeman.

31 §.

Lappby skall vid sammanträde, som omförmäles i 12 §, för en tid av högst tre år bland den bofasta befolkningen eller bland lappar, som icke driva renskötsel, välja erforderligt antal gode män att under tiden till nästa val för lappbyn deltaga i syn och värdering, varom i 30 § förmäles. Underlåter lappby att anställa sådant val, göres av lappfogden eller den landsfiskal, in för vilken sammanträdet hållits, anmälan härom hos Konungens befallningshavande, som i lappbyns ställe utser lämpligt antal gode män.

Förteckning å de utsedda gode männen intages i länskungörelserna och tillställes en var av gode männen.

32 §.

Hålla flera lappar sina renar tillsammans i en hjord eller har lapp i sin hjord såväl egna som skötesrenar, och sker genom renar, som höra till hjorden, skada, vilken enligt denna lag skall ersättas, skola, där det ej kan utrönas, genom vilkens eller vilkas renar skadan uppkommit, renarnas ägare vara pliktiga att i förhållande till det antal renar, en var av dem har i hjorden, ersätta skadan jämte syne- och rättegångskostnader. Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning i det fall att renar, tillhörande olika hjordar, blivit sammanblandade till en hjord.

33 §.

Inträffa å en trakt år efter annat skador av större betydelse, vilka måste anses väsentligen bero på försumlighet i renvården, må Konungen förklara att visst till gränserna bestämt område skall tills vidare och intill dess annorlunda förordnas utgöra ett skadeersättningsområde.

Sker inom sålunda fastställt skadeersättningsområde skada genom renar, vilken enligt denna lag skall ersättas, skall, där det ej kan utrönas, genom

vilkens eller vilkas renar skadan uppkommit, ersättningsskyldigheten åligga de lappar, vilka äga där uppehålla sig med sina renar; och skall ersättningsbeloppet jämte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelas i förhållande till det antal renar, en var av dem har inom området. Om vid den tid, då skadan skedde, å området funnos renar i vård hos annan än nämnda lappar, skall även ägaren av dessa renar i förhållande till renarnas antal deltaga i ersättningen. Visar lapp, förr än uppgörelse eller förlikning träffats eller dom givits om dylik ersättning, att skadan ej förorsakats av hans renar, vare han fri från deltagande i ersättningen.

34 §.

Fordrar någon ersättning på grund av sådan gemensam ansvarighet, som avses i 33 §, äger han med sitt yrkande vända sig mot ordningsmannen eller ordningsmännen i den eller de lappbyar, som lapparna inom skadeersättningsområdet tillhöra; ägande ordningsman att efter samråd med lappfogden på vederbörande lappars vägnar träffa uppgörelse om ersättning. Ordningsman äger ock att på lapparnas vägnar föra talan i mål om dylik ersättning samt efter samråd med lappfogden ingå förlikning angående såväl skadeersättning som syne- och rättegångskostnader.

Ådömes ersättningsskyldighet flera lappar, skall i domen för en var fastställas, huru mycket han har att gälda.

Mål, vari ordningsman vid underrätt fört talan, må av honom fullföljas i högre rätt.

35 §.

Den som efter vad i 32 eller 33 § sägs blivit dömd att ersätta inträffad skada eller träffat uppgörelse eller förlikning om erläggande av sådan ersättning vare oförhindrad att, i händelse det utrönes, att skadan förorsakats av renar, tillhörande annan, eller att vid den tid, då skadan skedde, i hjorden eller inom skadeersättningsområdet funnos renar, tillhörande annan än dem som enligt domen, uppgörelsen eller förlikningen ansetts ersättningsskyldiga, söka gottgörelse av ägaren till dessa renar för vad han erlagt eller för den del därav, som belöper på renägaren. Där ersättningen bestämts genom uppgörelse eller förlikning, må gottgörelse ej fordras för mer än vad på renägaren belöper i förhållande till det belopp, vartill skadan må hava blivit värderad vid syn, med tillägg av synekostnaden.

Om förbud mot ofredande av lapparnas renar m. m.

36 §.

1. Den som uppsåtligen eller genom vårdslöshet dödar, skadar, skrämmer eller på annat sätt ofredar lapparnas renar, medan de befinna sig på område, varest renar då må föras på bete, eller ock söker obehörigen fördriva dem från sådant område, skall ersätta därigenom för lapparna uppkommen skada.

Lag samma vare, där någon å område, som ovan avses, uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att vid skogsavverkning ren dödas eller skadas genom fällning av träd. Har vid avverkningen anställd person gjort sig skyldig därtill, skall jämväl den, för vars räkning avverkningen sker, ansvara för skadans ersättande.

Har ren blivit dödad vid skogsavverkning, åligger det den som förestår avverkningen att genast göra anmälan hos lapparna, därest de finnas å trakten, eller, om så ej är fallet, hos landsfiskalen, till vilken det dödade djurets öron därvid skola i hopsittande skick insändas. När anmälan inkommit till landsfiskalen, har denne att skyndsamt underrätta renägaren eller, om denne ej är känd, lappfogden samt vidtaga de åtgärder, som finnas tjänliga för det dödade djurets tillgodogörande.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsområde av hund, skall hundens ägare ersätta skadan, även om ofredandet skett utan någons uppsåt eller vållande.

Med skada, som i detta moment avses, förstås icke blott skada, som tillfogats ren, utan ock, där renar blivit skingrade, kostnader och besvär, som uppkommit för deras hopsamlande eller i sammanhang därmed, ävensom utgiven ersättning för skada, som renarna till följd av skingringen kunna hava förorsakat.

Är ren, som skadats, omärkt, eller är ägaren ej känd, skall skadeståndet tillfalla den lappby, dit renen kan antagas hava hört.

2. Om ersättning för skada, som tillfogats ren till följd av järnvägs drift, är särskilt stadgat.

37 §.

Inom lappmarkerna och å renbetesfjällen skall hund, som icke användes i lapparnas renskötsel, vara försedd med halsband, därå ägarens namn och bostad skola vara tydligt anbragta; dock att halsbandet må avlägsnas, medan hunden hålles instängd, ävensom under pågående jagt, när fara föreligger, att hunden kan lida men av detsamma. Vad nu sagts skall ock där Konungens befallningshavande med hänsyn till renskötseln finner nödigt härom förordna, gälla för trakt utom lappmarkerna och renbetesfjällen, inom vilken lapparna äga uppehålla sig med sina renar, ävensom å trakt därintill.

38 §.

1. Under den tid lappar med sina renar uppehålla sig å trakt, där renar då må föras på bete, skola å denna trakt och å trakter därintill hundar, vilka icke användas i lapparnas renskötsel, antingen hållas i band eller instängda eller vara försedda med klubba i enlighet med närmare föreskrifter, som meddelas av Konungens befallningshavande. Dock må Konungens befallningshavande för viss trakt eller för särskilda fall medgiva befrielse från vad sålunda stadgats, där det finnes kunna ske utan men för renskötseln.

Under det flyttning med renar sker förbi gård, skola därvarande hundar hållas i band eller instängda. När sådan flyttning förestår, skola lapparna, där så ske kan, i förväg underrätta om sin ankomst.

2. Finnes hund, som är känd för att jaga renar, å trakt där renbete må äga rum, och hålles hunden icke i band eller instängd eller försedd med klubba, då renar under tillåten tid befinna sig där, må hunden dödas genom lappfogdens eller polismyndighetens försorg.

3. Påträffas hund, medan den jagar eller annorledes ofredar ren, som befinner sig å trakt, där renar vid tillfället må föras på bete, må hunden dödas. Lag samma vare, då hund anträffas å sådan trakt utan tillsyn omedelbart efter det den jagat eller annorledes ofredat ren.

Påstår hundens ägare, att hunden blivit dödad utan att sådana omständigheter förelegat, som efter vad nu sagts må föranleda dylik åtgärd, och kan den som dödat hunden icke styrka, att han varit därtill berättigad, vare han likväl fri från ansvar och ersättningsskyldighet, såframt ej hundens ägare kan visa sannolika skäl för sitt påstående.

Om minskning av renantalet inom lappby.

39 §.

Därest inom lappby antalet renar befinnes vara så stort, att betet kan befaras bliva otillräckligt eller skada eller andra olägenheter förorsakas eller svårigheter annorledes yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom

lappbyn, må Konungens befallningshavande efter lapparnas hörande vidtaga åtgärder för renantalets minskning på sätt nedan sägs.

1) Finnas inom lappbyn renar, tillhörande andra än lappar, må Konungens befallningshavande förordna, att så stort antal av dessa renar, som prövas för ändamålet nödigt, inom viss förelagd tid skall från lappbyn avlägsnas, vid äventyr att renarna av lappfogden eller ordningsmannen omhändertagas och levande eller slaktade för ägarnas räkning försäljas.

2) Befinnes, sedan renar, tillhörande andra än lappar, avlägsnats från lappbyn, de återstående renarnas antal ändock vara för stort och finnes utrymme inom annan lappby, till vilken inflyttning utan avsevärd olägenhet kan ske, äger Konungens befallningshavande, efter det jämväl lapparna i sistnämnda lappby blivit hörda, dit hänvisa en eller flera lappar; och skall i sådant fall bestämmas viss tid, inom vilken flyttningen skall hava verkställts. Härvid skall Konungens befallningshavande tillse, att lapp, som själv eller vars förfäder länge tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar, icke utan synnerliga skäl mot sin vilja hänvisas till annan lappby.

3) Kan hänvisning i behövlig omfattning icke lämpligen ske, äger Konungens befallningshavande förordna, att lappbyns renantal skall inom viss av Konungens befallningshavande bestämd tid genom nedslaktning, försäljning eller annorledes nedbringas till viss storlek. Kan enighet mellan lapparna ej vinnas angående verkställandet av sålunda föreskriven åtgärd, må Konungens befallningshavande förordna, huru minskningen skall verkställas. Därvid skall iakttagas, att i första hand de renägare, vilka med hänsyn tagen jämväl till antalet hushållsmedlemmar hava det största renantalet, ålägges att minska sina renhjordar.

Vad i punkterna 1)—3) här ovan är stadgat beträffande den inbördes ordning, i vilken de i samma punkter angivna åtgärderna må komma till användning, skall icke utgöra hinder för Konungens befallningshavande att, då särskilda skäl därtill föreligga, annorlunda bestämma.

Närmare bestämmelser rörande verkställigheten av föreskriven åtgärd meddelas av Konungens befallningshavande, som därvid har att tillse, såväl att de särskilda renägarnas rätt och bästa i görligaste mån iakttages som ock att renskötande lapp icke i oskälig grad kringskäres i sin näring.

Där i fall, som i punkterna 2) och 3) avses, renarnas ägare eller den, vilken vården om renarna åligger, enligt Konungens befallningshavandes bestämmande skall vidtaga åtgärd, må Konungens befallningshavande förelägga honom vite samt i fall av tredska utdöma vitet och antingen förelägga honom nytt vite eller ock låta vidtaga åtgärden på den tredskandes bekostnad.

Om förvildade renar.

40 §.

Finnas å viss trakt förvildade renar, ankommer på Konungens befallningshavande att förordna, att dessa renar skola dödas, samt meddela i sådant hänseende erforderliga föreskrifter.

Behållna värdet av sålunda dödade renar skall enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna.

Om lapparnas bostäder m. m. samt om odlingar.

41 §.

Lapp må å område, där han äger uppehålla sig med sina renar, i erfor-

derlig omfattning åt sig inrätta tältkåta eller annan kåta med lapsk eldstad (aran) samt uppföra bod för förvaring av sina tillhörigheter eller därför vidtaga andra anordningar.

Å inägor må kåta eller bod icke uppföras, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke.

Å utmark till enskild eller kommun tillhörig fastighet, område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, dock undantaget, eller till kronohemman eller kronolägenhet, som ej står under kronans omedelbara disposition, må, nedom odlingsgränsen eller utom renbetesfjällen, fast kåta eller bod icke uppföras annat än efter anvisning av jordägaren eller brukaren eller, där lappen icke åtnöjes därmed, av lappfogden.

42 §.

I den mån för renskötselns drivande erfordras må lapp å område inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, där han äger uppehålla sig med sina renar, uppföra stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad, dock med följande begränsningar:

1) Å enskild eller kommun tillhörig fastighet eller å kronomark, som ej står under kronans omedelbara disposition, må dylik byggnad icke uppföras, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke.

2) Å annan kronomark må byggnad, varom ovan sägs, uppföras allenast efter särskilt tillstånd, som på därom gjord ansökning meddelas, vad angår trakt ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av Konungens befallningshavande samt i fråga om övriga trakter av domänstyrelsen efter samråd med Konungens befallningshavande. Över sådan ansökan skola de lappar höras, vilka äga uppehålla sig med sina renar å trakten. Vid prövning av ansökningen har myndigheten ej mindre att tillse, att byggnaden förlägges å plats, som med hänsyn till renskötseln å trakten och andra förhållanden är lämplig, samt att den icke göres större än för dess ändamål av bostad åt lapp, som driver renskötsel å trakten, är nödvändigt, än även att meddela de särskilda bestämmelser i avseende å byggnadens beskaffenhet och nyttjande, som prövas erforderliga.

Upphör lapp, som innehar med tillstånd jämlikt nästföregående stycke uppförd byggnad, att driva renskötsel å trakten, eller överlåtes byggnaden å annan än lapp, som driver renskötsel och tillhör samma lappby, har den myndighet, som meddelat tillståndet, att pröva, huruvida och på vilka villkor byggnaden må kvarstå. Anses byggnaden icke böra bibehållas, äger myndigheten bestämma, huruvida och i vad mån gottgörelse må utgå för å byggnaden nedlagt arbete samt för virke därtill, som icke erhållits avgiftsfritt av kronan.

43 §.

Å kronomark under kronans omedelbara disposition, belägen inom lappmarkerna eller å renbetesfjällen, må lapp efter särskilt, på därom gjord ansökan lämnat tillstånd upptaga odling av mindre omfattning.

Sådant tillstånd meddelas, efter hörande av de lappar, vilka äga uppehålla sig med sina renar å trakten, vad angå trakt ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av Konungens befallningshavande samt i fråga om övriga trakter av domänstyrelsen efter samråd med Konungens befallningshavande. Tillstånd må lämnas allenast där odlingen finnes icke vara till hinder för renskötseln å trakten och sökanden ej kan antagas genom odlingens nyttjande komma att eftersätta vården om sina renar. Storleken och beskaffenheten av odlingen bestämmas av vederbörande myndighet.

Tillstånd till upptagande av odling må återkallas, när omständigheterna därtill föranleda.

Den som upptagit odling är pliktig att själv stå skada, som å odlingen förorsakas av renar, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Om hållande av getter.

44 §.

Å kronomark under kronans omedelbara disposition äger *fjällapp* hava [illegible]r på bete under tid, då han är berättigad att där uppehålla sig med [illegible] renar; dock må antalet getter icke överstiga fem för hushåll.

Om skogsfång.

45 §.

Å kronomark under kronans omedelbara disposition samt å område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, är lapp berättigad att till eget behov av virke använda skogen, dock med följande begränsningar:

1) Ovan odlingsgränsen samt å renbetesfjällen må virke till uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad samt växande träd till uppförande av sådant stängsel, som avses i 25 § 2 mom., tagas allenast efter anvisning eller utsyning.

2) I fråga om lapps rätt att nedom odlingsgränsen inom lappmarkerna taga virke till uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad skall gälla vad under 1) sägs. Å dessa trakter må lapp ej heller taga växande barrträd till uppförande eller ombyggnad av fast kåta, bod eller stängsel annat än efter anvisning eller utsyning.

3) Utom lappmarkerna och renbetesfjällen må tagas allenast torra träd, vindfällen, skogsavfall samt en- och videbuskar ävensom för tillfälligt behov i [illegible]mark växande lövträd. Därjämte må tall- och grantjur tagas till slöjdvirke.

46 §.

Beträffande enskild eller kommun tillhörig mark, område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, dock undantaget, så ock kronomark, som ej står under kronans omedelbara disposition, skall i fråga om lapps r[illegible] till skogsfång gälla följande:

1) Ovan odlingsgränsen samt å renbetesfjällen äger lapp till eget behov av virke använda skogen i enahanda ordning och omfattning, som i 45 § stadgats med avseende å samma trakter, dock må virke till uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad ej tagas, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke; ej heller må växande träd till uppförande eller ombyggnad av fast kåta, bod eller stängsel, som avses i 25 § 1 mom., tagas utan anvisning eller utsyning.

2) Nedom odlingsgränsen inom lappmarkerna må *fjällapp* använda skogen till eget behov av virke, dock med iakttagande av att virke till uppförande, ombyggnad eller underhåll av stuga eller därmed jämförlig bostadsbyggnad ej må tagas, med mindre vederbörande jordägare eller brukare därtill givit sitt samtycke, ävensom att virke till nyssnämnda ändamål eller växande träd till uppförande eller ombyggnad av fast kåta, bod eller stängsel ej må tagas annat än efter anvisning eller utsyning.

Skogslapp äger å de trakter, som avses i nästföregående stycke, till eget behov under flyttning med sina renar taga bränsle samt virke till tältstänger, kåtor, bodar och ställningar för förvaring av sina tillhörigheter

ävensom slöjdvirke; dock må växande barrträd tagas allenast efter anvisning eller utsyning.

3) Utom lappmarkerna och renbetesfjällen gäller om *fjällapps* rätt till skogsfång vad i 45 § i sådant avseende stadgats.

Skogslapp äger utom lappmarkerna till eget behov under flyttning med sina renar för de under 2) andra stycket omförmälda ändamål taga torra träd, vindfällen, skogsavfall samt en- och videbuskar ävensom å utmark växande lövträd. Därjämte må tall- och grantjur tagas till slöjdvirke.

47 §.

För virke, som tages å kronomark under kronans omedelbara disposition eller å område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, erlägges icke betalning.

Vad angår skogsfång å annan mark erlägges för virke, som må tagas allenast med samtycke av vederbörande jordägare eller brukare, betalning enligt överenskommelse. I övrigt skall, där jordägaren eller brukaren det fordrar, för virke, som enligt vad i 46 § stadgas ej må tagas annat än efter anvisning eller utsyning, ävensom för växande lövträd samt tall- och grantjur, som tages utom lappmarkerna och renbetesfjällen, givas en billig ersättning, vilken i brist av åsämjande bestämmes av en av Konungens befallningshavande förordnad värderingsman.

48 §.

Finnes beträffande mark, som avses i 46 §, att skogens fortsatta nyttjande invid boplats för vedfång åt lapparna är i synnerlig mån betungande för vederbörande jordägare eller brukare, må Konungens befallningshavande på framställning av denne förbjuda, att bränsle tages annat än efter anvisning.

49 §.

Lapp, som äger eller brukar fastighet eller är i tjänst hos ägare eller brukare av fastighet, må icke använda sin rätt till skogsfång enligt denna lag för fastighetens behov av virke vare sig till byggnader, stängsel, bränsle eller annat ändamål.

50 §.

Då det är oundgängligen nödvändigt för renarnas uppehälle, må lapp å område, där han äger uppehålla sig med sina renar, fälla lavbevuxna träd; dock skall, såvitt ske kan, vederbörande skogstjänsteman, jordägare eller brukare förut underrättas och tillfälle lämnas honom att anvisa träd, som må fällas, samt i annat fall anmälan om fällningen snarast göras till skogstjänstemannen, jordägaren eller brukaren.

Vid fällning av lavträd skola i främsta rummet torra eller oväxtliga träd tagas.

51 §.

Konungen äger för viss tid förbjuda, att växande tall, gran eller björk tages av lapparna på område, där avverkning uppenbarligen kan medföra fara för skogens bevarande eller återväxt.

Skulle Konungens befallningshavande finna, att nyttjandet av viss plats såsom fast viloplats eller boplats åt lapparna uppenbarligen medför fara för skogens bevarande eller återväxt, äger Konungens befallningshavande för viss tid förbjuda platsens begagnande för sådant ändamål.

Förbud, varom nu sagts, må, där det ej påkallas till skydd mot björkskogsgränsens eller barrskogsgränsens nedgående, icke meddelas, om nyttjandet av tillåtet betesområde eller, vad angår förbud enligt andra stycket, flyttning på tillåten flyttningsväg därigenom skulle i väsentlig mån försvåras för lapparna.

52 §.

Virke, som lapp lagligen tagit och använt eller upplagt till framtida användning, må icke utan hans samtycke av jordägaren eller brukaren bortföras eller göras obrukbart.

Har stängsel, vartill virke uttagits efter anvisning eller utsyning, olovligen blivit bortfört eller gjorts obrukbart, äger lappen utan anvisning eller utsyning å samma skog taga vad som oundgängligen behöves för uppförande av nytt stängsel.

53 §.

Lapp är pliktig att efterkomma de föreskrifter, som vid anvisning eller utsyning må hava lämnats, samt att i övrigt vid all avverkning iakttaga nödig varsamhet.

Särskilt skall uppmärksammas:

a) att kalavverkning ej äger rum utan tvingande skäl;

b) att växande träd ej avverkas, därest å platsen finnas för ändamålet användbara torra träd, nedfallna kvistar och grenar, avverkningsbara stubbar, vindfällen eller en- eller videbuskar;

c) att bland växande träd i främsta rummet avverkas sådana, som äro oväxtliga, överåriga eller skadade;

d) att vid fällning av träd höjden av den kvarlämnade stubben icke må överstiga femton centimeter från översta rotgrenen, med mindre skare eller hårt packad snö gör det nödvändigt att kvarlämna större del av stammen; samt

e) att lövträd, som ej äro avsedda till bränsle, omedelbart efter fällningen barkbarkas.

54 §.

Anvisning eller utsyning, varom i 45, 46 och 48 §§ sägs, verkställes kostnadsfritt av vederbörande skogstjänsteman. Anvisningen eller utsyningen skall verkställas snarast möjligt; och skall lappen i god tid därom underrättas. Träd, som anvisas eller utsynas, skola vara för avsett ändamål fullt lämpliga och, såvitt möjligt, för lappen lätt tillgängliga.

Om jakt och fiske.

55 §.

Fjällapp och *skogslapp* äro berättigade att å utmark jaga och fiska icke allenast å områden, där sådana lappar jämlikt 2 eller 3 § äga vistas under varje tid av året, utan även å andra områden inom lappmarkerna under den tid de äga att där uppehålla sig med sina renar; vare dock underkastade de inskränkningar i fråga om nyttjande av jakt och fiske, som eljest gälla.

Om vissa nyttjanderättsupplåtelser.

56 §.

Ej må å de områden, som blivit till lapparnas uteslutande begagnande anvisade, bete, slåtter, grustäkt, jakt eller fiske eller annan därmed jämförlig nyttighet av lapp upplåtas till annan. Sker ändock upplåtelse, vare den ogill.

Finnes inom sådant område bete, slåtter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, som icke av lapparna användes, och kan upplåtelse därav ske utan intrång eller skada för renskötseln, må sådan upplåtelse kunna av Konungens befallningshavande mot avgift meddelas.

Kan inom sådant område upplåtelse av jakt eller fiske ske utan fara för tillgången på vilt eller fisk och utan besvärande intrång för lapparna, äger Konungens befallningshavande tillåta annan att mot avgift därstädes jämte lapparna utöva jakt eller fiske.

Finnes ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen upplåtelse av nyttjanderätt till inägor kunna äga rum utan avsevärt men för renskötseln, må Konungens befallningshavande mot avgift meddela sådan upplåtelse.

Har bete, slåtter eller nyttjanderätt till inägor upplåtits, är den, till vilken upplåtelsen skett, pliktig att själv stå skada, som av renar förorsakas å växande eller avskuren men ej i lada införd gröda, utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Innan upplåtelse, varom i denna paragraf är stadgat, äger rum, skola de lappar, vilka äga uppehålla sig med sina renar å området, höras i ärendet.

Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till förmån för lapparna.

Om renskötsel å vissa trakter nedom lappmarksgränsen.

57 §.

Å trakter i Norrbottens län nedom lappmarksgränsen, där renskötsel året om av ålder förekommer, må lapp efter särskilt tillstånd av Konungens befallningshavande driva skogsrenskötsel.

Vill lapp erhålla sådant tillstånd, har han att till Konungens befallningshavande ingiva ansökan med uppgift om den trakt, inom vilken han vill driva renskötsel, det antal renar han och hans husfolk avse att innehava för egen räkning samt huruvida och i sådant fall till vilket antal han avser att hava skötesrenar i sin vård. Över ansökningen skall yttrande inhämtas från den kommun, där renskötseln är avsedd att drivas.

Finner Konungens befallningshavande behov föreligga för en väsentlig del av traktens befolkning, att renskötsel fortfarande drives å trakten, och anses sökanden lämplig såsom renskötare samt möter ej heller i övrigt hinder för bifall till ansökningen, må Konungens befallningshavande lämna sökanden tillstånd att viss tid, ej överstigande tio år, driva renskötsel å den angivna trakten; och skall Konungens befallningshavande i sammanhang härmed bestämma det område, varinom renskötseln må drivas, varest och huru flyttningsvägar må tagas, det högsta antal renar sökanden må föra på bete samt, därest sökanden avser att hava skötesrenar i sin vård, huru stor del av renhjorden, som sökanden och hans husfolk högst må innehava för egen räkning, ävensom de särskilda villkor i övrigt, under vilka renskötseln må äga rum.

Hava efter tillståndets meddelande förutsättningarna för renskötselns drivande inom den angivna trakten ändrats eller finnes eljest rättighetens utövande medföra olägenheter, må Konungens befallningshavande återkalla det givna tillståndet eller vidtaga ändring i de föreskrivna villkoren eller meddela nya villkor.

Varder lapp, som innehar tillstånd till renskötsel, stadigvarande förhindrad att begagna den medgivna rättigheten, äger Konungens befallningshavande utan kommunens hörande medgiva annan lapp att på enahanda villkor under återstoden av tiden eller någon del därav driva renskötsel inom området. Lag samma vare, där lappen avlider och dödsbodelägarna anses icke lämpligen kunna eller böra utöva rättigheten.

58 §.

I fråga om sådan renskötsel, som avses i 57 §, skola de i denna lag meddelade bestämmelserna i tillämpliga delar lända till efterrättelse, dock med följande tillägg och undantag:

1) Till lappby hör lapp, som innehar tillstånd att där driva renskötsel, såvensom hans hustru och hemmavarande barn samt lapska tjänare. Såsom tillhörande lappby räknas jämväl ägare av skötesrenar, vilka sådan lapp har i sin vård; dock må skötesrenägare ej deltaga i överläggningar och beslut i andra frågor än som röra hans rätt såsom renägare i byn.

Ordningsman i lappby utses av Konungens befallningshavande.

2) Adagalägger lapp, som erhållit tillstånd till renskötsel, försumlighet däri, eller finnes han eljest olämplig såsom renskötare, äger Konungens befallningshavande utan iakttagande av vad i 26 § stadgats fråntaga honom den medgivna rättigheten; och skall i fråga om Konungens befallningshavandes befogenhet att medgiva annan lapp att i hans ställe driva renskötsel vad i 57 § sista stycket stadgats äga motsvarande tillämpning.

3) Beträffande rätt till skogsfång tillkommer lapp, som här avses, att till bränsle, tältstänger, kåtor, bodar och ställningar för förvaring av lappens tillhörigheter taga torra träd, vindfällen, skogsavfall, en- och videbuskar, såvensom, för tillfälligt behov, å utmark växande lövträd samt till slöjdvirke, tall- och grantjur, dock å annan mark än kronomark under kronans omedelbara disposition eller område, som vid avvittring blivit utlagt till allmänningsskog, endast under flyttning och mot betalning enligt ortens pris.

4) Vad i 55 § stadgats om rätt till jakt och fiske skall icke äga tillämpning.

5) För all skada, som förorsakas av renar, skall ersättning givas av renarnas ägare. Lappby skall enligt Konungens befallningshavandes bestämmande utgöra ett eller flera skadeersättningsområden, och skall beträffande skada, som inträffar inom sådant område, gälla vad i 33—35 §§ stadgas.

6) Beträffande skyldighet enligt 38 § 1 mom. för ägare av hund att hålla hunden i band eller instängd eller försedd med klubba må Konungens befallningshavande medgiva den lättnad, som av förhållandena påkallas.

7) Beträffande skötesrenar skall gälla:

Innefattar tillstånd att driva renskötsel rätt för lappen att hava skötesrenar, må den som är bosatt inom lappbyn och där äger eller brukar jordbruksfastighet på de närmare villkor och i den utsträckning Konungens befallningshavande bestämmer hava renar i vård hos lappen, dock ej flera för hushåll räknat än tjugu, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna.

Dragrenar må även annan renägare hava i vård hos lapp på sätt här sägs.

Skötesrenägare står i fråga om skötesrenarna samma ansvar enligt denna lag som lappen för sina egna renar.

Åsidosättes något av vad Konungens befallningshavande föreskrivit med avseende å rätten att hava skötesrenar, må Konungens befallningshavande förordna, att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försäljas för renägarens räkning; och skall kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen.

8) Renräkning skall hållas, när Konungens befallningshavande så prövar nödigt, dock att mellan varje renräkning ej må förflyta mera än fem år. Kostnad för sådan renräkning bestrides av renägarna i förhållande till vars och ens renantal.

Straffbestämmelser m. m.

59 §.

1. Med böter från och med fem till och med femhundra kronor straffas:

a) lapp, som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar, att hans renar inkomma å område, där rätt till renbete enligt denna lag icke är medgiven eller vid den tid icke må utövas, eller å främmande lappbys till gränserna bestämda område;

b) lapp, som i strid mot bestämmelserna i 9 § 1 mom. inflyttar till lappby;

c) den som gör flyttningsväg obrukbar för lapparna eller i väsentlig mån förminskar framkomligheten å sådan väg;

d) den som mot stadgandet i 52 § första stycket bortför virke eller gör virke obrukbart;

e) den som i fall, som avses i 36 §, uppsåtligen eller genom vårdslöshet dödar, skadar eller ofredar ren eller förorsakar, att ren vid skogsavverkning dödas eller skadas;

f) den som i strid mot vad i denna lag är stadgat underlåter att hålla hund i band eller instängd eller försedd med klubba; samt

g) den som uppsåtligen förhindrar eller stör renräkning, varom i denna lag sägs.

2. Med böter från och med fem till och med trehundra kronor straffas:

a) lapp, som av skogen tager mera virke än till hans eget behov erfordras, eller som eljest tager virke i strid mot bestämmelserna i 45, 46, 49, 50 eller 58 §;

b) lapp, som uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen av sina renar vållar, att renarna göra skada, som skall ersättas enligt denna lag, dock endast såframt ej uppgörelse eller förlikning träffats om skadans ersättande eller den ersättningsskyldige gjort sådant medgivande, att efter ty i 30 § sägs utmätning för ersättningens belopp må ske hos honom; samt

c) lapp, som mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift vid upprättande av renlängd.

3. Med böter från och med fem till och med etthundra kronor straffas:

a) den som underlåter att i behörig ordning göra anmälan, varom i 24 § eller 36 § 1 mom. tredje stycket förmäles, eller i sådan anmälan mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift;

b) lapp, som i fall, varom i 44 § förmäles, har getter på bete till större antal än där sägs;

c) lapp, som i strid mot bestämmelserna i 25 § uppför ringgärde eller annat stängsel;

d) lapp, som överträder jämlikt 48 eller 51 § meddelat förbud;

e) lapp, som vid avverkning uppenbart åsidosätter föreskrift, som meddelats jämlikt 53 §;

f) den som i strid mot stadgandet i 37 § eller med stöd därav meddelad föreskrift underlåter att hålla hund försedd med halsband; samt

g) den som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än denna lag medgiver eller som vid begagnande av rättighet att hava renar i lapps vård åsidosätter något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande.

60 §.

Hållas renar i vård av någon, som ej har rätt till renskötsel enligt denna lag, må dessa renar icke föras på bete å mark, varöver renägaren ej förfogar, vid påföljd av böter enligt allmän lag samt skyldighet att ersätta skadan. Är i fråga om sådan renhjord allmänt veterligt, att därtill hörande

djur pläga olovligen inkomma på annans mark, äger Konungens befallningshavande att på ansökan av markens ägare förordna, att hjorden skall nedslaktas och försäljas för renägarens räkning; och skall kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen.

Om åtal, besvär och verkställighet.

61 §.

1. Förseelse mot denna lag eller mot byordning åtalas vid allmän domstol.

Förseelse, som avses i 59 § 1 mom. d) eller 2 mom. a) eller 3 mom. c) e), må, där den förnärmar endast enskild persons rätt, ej åtalas av allmän åklagare, såvitt ej målsägaren angiver förseelsen till åtal. Lag samma vare beträffande förseelse, som avses i 59 § 1 mom. e); dock att, där renen är omärkt eller målsägaren ej känd, allmän åklagare äger utan angivelse tala i saken. I sådant fall må åklagaren föra talan jämväl i fråga om skadestånd.

3. Förseelse, som avses i 59 § 1 mom. a) eller 2 mom. b), må, där den förnärmar endast enskild persons rätt, icke åtalas av annan än målsägare.

62 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Viten, ådömda för överträdelse av byordning, skola enligt bestämmelser, som meddelas av Konungen, användas till förmån för lapparna. Saknas tillgång till fulla gäldandet av böter eller viten, förvandlas de enligt allmän strafflag.

63 §.

Lapp, som har renhjord under sin vård, är pliktig att, då Konungens befallningshavande, landsfogde, lappfogde eller landsfiskal för verkställande av utmätning eller rannsakning efter stulna renar eller av annan laga orsak påfordrar renhjordens hopsamlande eller frånskiljande av ren från andra renar i hjorden, verkställa sådan handräckning.

Fordras lapp att lämna fordrad handräckning, må sådan anskaffas på den framfordrandes bekostnad.

64 §.

Över beslut, varigenom Konungens befallningshavande utfärdat byordning eller eljest meddelat föreskrift eller vidtagit åtgärd för tillämpning av denna lag, äger den, som anser sin rätt därav förnärmad att hos Konungen anföra besvär inom tid, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut; dock skall, där ej ändringssökandet därigenom varder onyttigt, beslutet utan hinder av besvären lända till efterättelse intill dess annorlunda kan bliva vederbörligen förordnat.

Övergångsbestämmelser.

65 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1929.

Genom denna lag upphävas lagen den 1 juli 1898 (nr 66) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige tillika med alla de stadganden, vilka innehålla ändring i eller tillägg till nämnda lag, ävensom lagen den 6 juni 1925 (nr 181) angående minskning i vissa fall av renantalet inom lappby.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall sådan bestämmelse i stället tillämpas.

Den som vid nya lagens ikraftträdande med laga rätt driver renskötsel skall anses hava rätt till renskötsel enligt 1 § 1 mom. första stycket, ändå att han ej uppfyller där angivna förutsättningar; och skall vad i nya lagen sägs om lapp äga tillämpning å honom.

Lapp, som vid nya lagens ikraftträdande driver renskötsel å trakt, som omförmäles i 57 §, åligger, såframt han vill fortsätta därmed, att senast den 31 december 1929 göra ansökan, som avses i samma paragraf; och må renskötseln utan särskilt tillstånd fortsättas, till dess ansökningen hunnit prövas.

Intill utgången av år 1933 skola lapparna bibehållas vid dem nu tillkommande rätt att hava renar i vård hos annan.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 18 juli 1928.

GUSTAF.

(L. S.)

(Socialdepartementet.) JAKOB PETTERSSON.

Nr 310.

Lag

om renmärken;

given Stockholms slott den 18 juli 1928.

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen[1], funnit gott förordna som följer:

1 §.

Ren, som föres på bete enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, skall vara försedd med ägarens av häradsrätten fastställda märke, anbragt i renens öron.

2 §.

Fastställelse å renmärke sökes vid häradsrätten i den ort, där renägaren eller, om han icke själv är renskötande lapp, den lapp, som vårdar hans renar, har sitt hemvist; och skall sökanden därvid i två exemplar inlämna en avbildning av märket enligt den form och av den storlek, nedanstående figur utvisar. Över ansökningen skall utlåtande avgivas av lappfogden, som hör renägarna i orten och inhämtar särskilt yttrande av vederbörande ordningsman.

Finner häradsrätten märket vara så inrättat, som i 3 § sägs, och möter ej heller i övrigt enligt denna lag hinder, fastställer häradsrätten märket.

Fram.

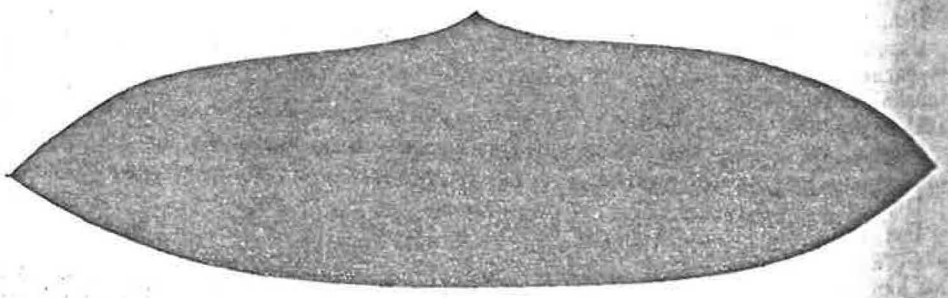

[1] Riksdagens skrivelse 1928: 230.

⊗ ESSELTE 699 33 Jopareg. A4, 10 otryckta flikar

Förslag

till

Lag om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Med upphäfvande af lagen den 4 juni 1886 angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige förordnas som följer:

1 §.

1. Lapparne äro berättigade att uppehålla sig med sina renar under hvarje tid af året inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskilde, vid afvittringen förklarats utgöra renbetesland eller af ålder varit såsom sådant land använd, samt inom Jemtlands län å renbetesfjellen, hvarunder inbegripas såväl de vid afvittringen för lapparne afsatta renbetesfjell som ock de till utvidgning af dessa fjell sedermera upplåtna områden.

2. Å annan mark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, än ofvan sägs, så ock å de trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjellen i Jemtlands län, hvilka lapparne efter gammal sedvana hafva besökt, ega lapparne jemväl att uppehålla sig med renarne, dock endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader, för så vidt icke antingen aftal träffats med vederbörande jordegare eller brukare om rätt för lapparne att uppehålla sig der under annan tid af året, eller ock ovanliga väderleksförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

3. Der lapparne efter ty nu är sagdt äro berättigade att uppehålla sig med sina renar, ega de att under iakttagande af de i denna

lag meddelade bestämmelser begagna sig af land och vatten till underhåll för sig och renarne.

2 §.

Uppehåller sig lapp med sina renar å trakt, der han icke eger under någon tid af året vistas, eller på trakt, som i 1 § 2 mom. omförmäles, under tid, då rätt till vistelse der icke är honom medgifven, böte från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

Finnes å trakt utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län stam af renar, hvilken utan att stå under någons vård år efter år fortlefver å trakten och förorsakar de bofaste skada, meddelar Konungen de bestämmelser, hvilka äro erforderliga för att denna renstam må dödas å tid, då lappar icke ega att med renar uppehålla sig å trakten.

3 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å renbetesfjellen i Jemtlands län ega lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, der lapparne enligt hvad i 1 § 2 mom. sägs ega uppehålla sig endast viss tid af året, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, der lapparne enligt 1 § 2 mom. ega uppehålla sig med sina renar, må lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller

kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege konofogde, lappfogde eller länsman att på begäran i stället utse god man. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

4 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 3 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag.

Virke, som lapparne vid sina visten lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som bryter häremot, straffes, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag, med böter från och med fem till och med femtio kronor.

5 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de åt dem till renbete upplåtna områden; vare dock skyldiga att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens befallninghafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

6 §.

De trakter, der lapparne efter ty i 1 § 1 mom. sägs ega uppehålla sig under hvarje tid af året, skola indelas i lappbyar. Inom lappby må ej andra lappar under maj, juni, juli, augusti och september månader uppehålla sig med sina renar än de, hvilka tillhöra lappbyn. Den, som bryter häremot eller eljest uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att hans renar under nämnda tid inkomma på främmande lappbys område, böte från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Konungens befallningshafvande ege att, efter det de lappar, hvilkas rätt är i fråga, så ock lappfogde blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar äfvensom vidtaga den ändring i verkställd indelning, som af omständigheterna påkallas.

7 §.

Ej må lapp med sina renar flytta från en lappby till annan utan att hafva dertill erhållit tillstånd på sätt här nedan sägs. Ansökning om dylikt tillstånd ingifves till Konungens befallningshafvande i det län, dit den lappby hörer, till hvilken inflyttning ifrågasättes, och skall sökanden dervid foga uppgift om antalet af de renar, med hvilka han vill inflytta, samt afklipp af renmärke, som är renarne åsatt. Öfver ansökningen låte Konungens befallningshafvande höra lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjening och lappfogde fullständig utredning, huruvida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens befallningshafvande, der lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

8 §.

Befinnes inom en lappby antalet renar vara större, än lägenheten medgifver, så att betet ej för dem alla blifver tillräckligt eller skada å bofastes egor förorsakas, och finnas inom lappbyn renar, tillhörande andra än lappar, må Konungens befallningshafvande, efter det lapparne, kronobetjeningen och lappfogden blifvit hörda, förordna, att så stort antal af dessa renar, som pröfvas för ändamålet nödigt, inom viss förelagd tid från lappbyn afföres, vid äfventyr att renarne af lappbyns ordningsman omhändertagas och lefvande eller slagtade för lappbyns räkning försäljas. Närmare föreskrifter i fråga om verkställighet häraf meddelas af Konungens befallningshafvande, som dervid har att tillse, att genom den föreskrifna åtgärden icke någon renegare framför andra oskäligt betungas.

Finnes, sedan alla renar, tillhöriga andra än lappar, från lappbyn afförts, utrymmet ändå otillräckligt för de återstående renarne, ege Konungens befallningshafvande att, efter det lapparne såväl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit hörda, och erforderlig utredning i öfrigt åstadkommits på sätt i 7 § sägs, hänvisa en eller flere lappar till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege de lappar företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfva eller hvilkas förfäder längst

tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar, dock att härvid afseende äfven må fästas å det antal renar, en hvar lapp har under sin vård, och det utymme, som genom flyttningen skall beredas eller som inom annan lappby finnes.

Hänvisas lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har lapp, hvilken blifvit fäld till vite, då vitet skall uttagas under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

9 §.

För hvarje lappby skall finnas en byordning, innehållande, i den mån sådant finnes erforderligt, föreskrifter angående ordningen för renskötselns bedrifvande inom byn eller eljest angående förhållandet mellan lapparne inbördes, såsom om:

fördelning af sommarbetet inom lappbyn eller ordnandet i öfrigt af betesrättens utöfning;

renhjordarnas bevakning, antal renvaktare, som böra finnas, samt hjordarnas ordnande och sammanhållande vid flyttningar;

renhjords samlande för märkning, för urskiljning af främmande renar eller för annat ändamål;

förfarande vid renmärkning och renslagt, särskildt vid nedslagtning af omärkta renar eller af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade, äfvensom vid försäljning af dylika slagtade eller lefvande renar, så ock tid och förfarande vid uppvisning, som i 10 § af lagen om renmärken sägs, af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

ersättning till ordningsman eller annan lapp för märkning af annans ren eller för tillfällig vård om främmande renar, eller till ordningsman för omhändertagande och vidare förfarande med omärkta renar eller med renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

förvaltning, användning och redovisning af lappbyn gemensamt tillhöriga medel; samt

sättet för öfverläggning och beslut i ämnen, som röra lappbyn gemensamt.

Sedan lapparne inom byn lemnats tillfälle att uppgöra förslag till byordning, deri jemväl må stadgas vite af två till etthundra kronor för underlåtenhet att ställa sig i byordningen meddelade föreskrifter till efterrättelse, ege Konungens befallningshafvande efter kronobetjeningens och lappfogdens hörande i ämnet besluta och byordningen till efterlefnad utfärda.

10 §.

I hvarje lappby skola de renskötande lapparne vid sammanträde, som i enlighet med Konungens befallningshafvandes förordnande hålles inför lappfogde eller länsman, inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger, utöfver hvad i denna lag och lagen om renmärken finnes honom särskildt uppdraget:

att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de lappar, som tillhöra byn, sommartiden föra renar på bete inom dess område, derom göra anmälan hos lappfogde eller länsman;

att tillhålla lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

att vaka öfver efterlefnad af lagen om renmärken och af den för lappbyn fastställda byordning samt hos lappfogde eller länsman anmäla förseelser deremot;

att jemväl i öfrigt söka befordra god ordning inom lappbyn och hos lappfogde eller länsman anmäla, när något deremot stridande förekommer;

att vid uppkommande tvister såväl emellan lapparne och de bofaste som ock emellan lapparne inbördes söka bilägga desamma;

att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt, samt att närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller andra allmänna sammanträden, som hållas med lapparne, och dervid, när så erfordras, förete den i 11 § omförmälda längd öfver antalet renar inom lappbyn; samt

att i förekommande fall, då kronofogde, lappfogde eller länsman å tjenstens vägnar sådant påfordrar, lemna dem erforderligt biträde.

Ordningsman utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde

att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall afgå från befattningen. Till Konungens befallningshafvande skall lappfogde eller länsman ofördröjligen insända uppgift på de lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som blifvit inför honom till ordningsmän utsedde, jemte utlåtande om deras lämplighet för befattningen. För de valde, om de befinnas lämplige, utfärde Konungens befallningshafvande förordnande och låte derom i länskungörelserna meddela underrättelse. Konungens befallningshafvande ege ock, när så pröfvas skäligt, före tjenstgöringstidens utgång entlediga ordningsman.

Ordningsman åtnjute i och för sin befattning enahanda skydd som tjensteman. Visar han vårdslöshet eller försummelse i befattningen, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

11 §.

För hvarje lappby skall vid sammanträde, som i enlighet med Konungens befallningshafvandes förordnande årligen hålles inför lappfogde eller länsman, efter lapparnes uppgifter eller, der enighet ej kan vinnas, efter bestämmande af ordningsmannen och, om lapparne det önska, två vid tillfället utsedde lappar upprättas en längd, upptagande antalet renar tillhörande hvarje särskild lapp inom lappbyn äfvensom hvarje annan person, som har renar i vård hos sådan lapp. Derest lappbys område till någon del utgöres af eller ingår i sådant skadeersättningsområde, som i 17 § omförmäles, skall särskild längd för sådan del af lappbyn upprättas. Längden, som bör till rigtigheten bestyrkas af ordningsmannen och två vid sammanträdet närvarande lappar, länder sedermera, intill dess ny längd blifvit på enahanda sätt upprättad, till efterrättelse i de fall, då enligt denna lag eller byordning lapparnes rättigheter och skyldigheter bestämmas efter antalet renar, så vida ej styrkas kan, att detta antal under tiden genom olycksfall eller af annan tillfällig anledning väsentligen förändrats.

Af längden upprättas två exemplar, af hvilka det ena förvaras af ordningsmannen och det andra insändes till Konungens befallningshafvande.

12 §.

Lapp, som med renar flyttar utom den socken, der han har sitt hemvist, skall för hvarje socken, som under flyttning af honom besökes, senast åtta dagar efter det han dit ankommit anmäla sig hos länsmannen i distriktet och dervid uppgifva namn och hemvist samt,

om han har andras renar under sin vård, egarne till dessa renar; egande lappen att genast utan ersättning erhålla bevis om anmälningsskyldighetens fullgörande.

Konungens befallningshafvande ege, om det finnes nödigt, förordna en eller flere andra personer inom hvarje socken, bosatta å platser, som ligga i lapparnes flyttningsväg, att mottaga anmälan som här sägs och utfärda bevis deröfver, och skall i sådant fall underrättelse om de förordnades namn och bostad årligen intagas i länskungörelserna. Uppgifter, hvilka af sådan person mottagas, skola af honom så fort ske kan öfverlemnas till länsmannen, hvilken det åligger att öfver samtliga inkomna uppgifter föra dagbok.

Försummar lapp att göra anmälan, som i denna § sägs, eller lemnar han veterligen origtig uppgift, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

13 §.

Varder å trakt, der lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan mottaga, och blifver förty, enligt förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

14 §.

1. Förorsaka lapparnes renar ofvan odlingsgränsen i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under juni, juli och augusti månader eller å annan trakt under maj, juni, juli, augusti och september månader skada å växande eller afskuren, men ej bergad gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker skada, som i 1 mom. sägs, å annan tid än der förmäles, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården

om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning varit till skadan vållande.

3. Sker genom lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslåtter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, skall skadan af renegaren ersättas, när den, som haft renarne i vård, vållat skadan genom uppsåt eller vårdslöshet vid renarnes bevakning.

15 §.

1. För skada, som inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker af renar förorsakas på bergadt hö, hvilket icke blifvit infördt i lada utan lemnats utestående å mark i stack eller hässja, vare egaren ej berättigad till ersättning i annat fall, än då skadan tillkommit med uppsåt eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning. Sker skadan inom annan trakt under tid, då lapparne ega med renar vistas å trakten, vare lag samma.

2. Har utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker bergadt hö lemnats utestående å tid, då lapparne icke egde att å trakten uppehålla sig, skall skada, som deraf renar förorsakas, ersättas af renegaren, ändå att den ej tillkommit på sätt i nästföregående mom. sägs.

3. Finnes å viss trakt i följd af brist på virke eller af annan orsak uppförande af lador blifva för den bofasta befolkningen oskäligt betungande, ankomme på Konungen att förordna, att å den trakt ersättning skall utgå för all skada, som af renar förorsakats å bergadt hö i stack eller hässja, derest stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen förordnas.

16 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat, att renarne gjort skada, som enligt 14 eller 15 § skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång från och med fem till och med tvåhundra kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande, eller den ersättningsskyldige gjort sådant medgifvande, att efter ty i 19 § sägs utmätning för ersättningens belopp må hos honom ske. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare egaren till de renar, genom hvilka skadan åstadkommits.

17 §.

Äro inom en trakt, som efter hvad i 1 § 1 mom. sägs får i sin helhet eller till någon del af lapparne begagnas till sommarbete för deras renar, betesmarkerna så belägna, att de renar, som der föras på bete, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som inom trakten af renar göres å den bofasta befolkningens egor, kan antagas icke hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra lappar än dem, som uppehålla sig inom trakten, kan denna förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde skada af den beskaffenhet, hvarom i 14 § 1 mom. eller i 15 § 2 eller 3 mom. sägs, och kan ej utrönas, genom hvilkens eller hvilkas renar skadan blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, då skadan skedde, renar tillhörande andra än de lappar, som tillhöra området, der uppehöllo sig, skola äfven dessa lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

18 §.

Hålla flere lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

19 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som förorsakats af lapparnes renar, ege han att för syn och värdering å skadan utse dels för egen räkning en god man dels för lapparnes räkning en af de personer, som, på sätt i 21 § sägs, hafva i uppdrag att inom trakten tjenstgöra såsom gode män å lapparnes sida, hvarefter desse båda, eller, om de ej kunna enas om valet, kronofogde, lappfogde eller länsman utse en tredje god man. Desse gode män skola, på kallelse af den bland dem, som utsetts för sökandens räkning, sammanträda å stället, der skadan skett, samt, såvidt möjligt är, åstadkomma och i protokoll intaga noggrann utredning om skadans uppkomst och beskaffenhet, om tiden, då den kan antagas hafva skett, så ock om annat, som gode männen kunna finna lända till utredning i saken, och skola gode männen derjemte efter bästa förstånd och öfvertygelse i penningar uppskatta skadan; börande gode männen vid förrättningen hafva sin uppmärksamhet fästad derå att den frånvarandes rätt icke förnärmas.

För det belopp, hvartill skadan af de fleste gode männen uppskattats, äfvensom för synekostnad må utmätning ske hos lapp, som medgifver, att han är skyldig ersätta skadan. Har den ersättningsskyldige före synen bjudit skadeersättning, ej understigande hvad gode männen bestämt, stånde sökanden sjelf synekostnaden.

Hvad nu är stadgadt utgöre ej hinder för den, som undergått utmätning, att i fråga om ersättningens belopp söka domaren, eller för den, som lidit skada, att, der utmätning ej skett, instämma sitt ersättningsanspråk till domstol; skolande i förstnämnda fall talan anhängiggöras inom ett år från utmätningsdagen.

20 §.

För syneförrättning, hvarom i 19 § sägs, njute god man ersättning med fyra kronor femtio öre om dagen. Erfordras resa till förrättningsstället, vare han berättigad till godtgörelse för skjuts efter en häst eller för billigaste plats å ångfartyg eller jernväg, der sådant fortskaffningsmedel lämpligen kan användas. Kostnaden för inkallande af god man skall ersättas med det belopp, hvartill samma kostnad uppgått, dock ej utöfver tre kronor.

21 §.

Inom hvarje lappby skola lapparne vid sammanträde, som omförmäles i 11 §, årligen inför lappfogde eller länsman välja för hvarje trakt, som efter hvad erfarenheten visat företrädesvis är utsatt för skadegörelse af renar tillhörande lappbyn, så många bland den bofasta befolkningen eller bland lappar med stadigt hemvist inom trakten, som Konungens befallningshafvande bestämmer, att under tiden till nästa val tjenstgöra såsom gode män vid fall, som i 19 § sägs. Underlåta lapparne att välja, anmäles sådant af lappfogden eller länsmannen hos Konungens befallningshafvande, som i lapparnes ställe utser gode män. Förteckning å de utsedde intages i länskungörelserna.

22 §.

Talan mot samtliga lappar inom ett skadeersättningsområde om sådan gemensam ansvarighet, som stadgas i 17 §, anhängiggöres mot ordningsmannen i den lappby, till hvilken lapparne höra; egande ordningsmannen att föra talan i målet på vederbörande lappars vägnar samt att, om skäl dertill finnes, å lapparnes vägnar ingå förlikning angående såväl skadeersättning som syne- och rättegångskostnader. Tilltror ordningsmannen sig kunna visa, genom hvilkens eller hvilkas renar skada blifvit förorsakad, eller att jemte de till skadeersättningsområdet hörande lappar äfven andra böra ansvara för skadan, ege han att låta instämma den eller de skyldiga eller i senare fallet dem, mot hvilka anspråk väckes om deltagande i ersättningen, på det de må sjelfva svara i saken.

Ådömes flere lappar ersättningsskyldighet efter 17 §, skall i domen för en hvar fastställas, huru mycket han har att gälda.

Mål, deri efter ty nu är sagdt ordningsman vid underrätt fört talan, må ock af honom i högre rätt fullföljas.

23 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 17 § sägs blifvit dömda till ansvarighet för inträffad skada eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättnings-

området och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som belöper på andra lappar, dock, der ersättningen bestämts genom förlikning, ej utöfver det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillägg af synekostnaden. Sådan talan må ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

24 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar lapparnes renar eller uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att fördrifva dem derifrån, straffes, der ej förseelsen är efter allmän lag straffbar, med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor; ersätte ock skadan.

Lag samma vare, der någon uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att vid skogsafverkning renar skadas eller dödas genom fällning af träd. Har vid arbetet anställd person gjort sig dertill skyldig, vare jemväl den, för hvars räkning afverkningen sker, ansvarig för skadans ersättande.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, vare hundens egare pligtig ersätta skadan, äfven om ofredandet skett utan någons uppsåt eller vållande.

Under skada, som i denna § afses, skall förstås icke blott skada, som tillfogats ren, utan ock, der i något af de angifna fallen renhjord blifvit skingrad, kostnad och besvär, som uppkommit för renhjordens hopsamlande, äfvensom skada, som renarne genom skingringen kunna hafva förorsakat.

25 §.

Under tid, då lappar med renar uppehålla sig å trakt, der de enligt denna lag då ega vistas, skola samtliga i trakten befintliga, den bofasta befolkningen tillhöriga hundar vara försedda med halsband utvisande egarens namn och bostad. Hundar, som kunna jaga ren, skola derjemte hållas bundna, då de icke användas till jagt. Öfverträdelse häraf straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor. Hund, som anträffas jagande ren på tillåtet uppehållsställe, må saklöst dödas.

26 §.

1. När i denna lag talas om lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka de, på sätt här nedan sägs, ega taga under sin vård.

2. Vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag må, med det undantag, som i 3 mom. sägs, lapp icke hafva under sin vård renar, hvilka tillhöra annan än lapp. Anträffas under lapps vård eller eljest inom lappbys område renar tillhörande andra än lappar, vare dessa renar förbrutna till lappbyn, och ege ordningsmannen att för byns räkning omhändertaga och lefvande eller slagtade försälja dylika renar.

3. Lapp inom Norrbottens län, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel, må tills vidare vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag hafva under sin vård jemväl renar tillhörande annan än lapp, derest renegaren är bosatt inom länets lappmark och der eger eller brukar jordbruksfastighet. Upphör sådan renegare att ega eller bruka jordbruksfastighet inom länets lappmark, åligger det honom att inom ett år derefter hafva afhändt sig renarne, vid äfventyr att desamma må omhändertagas af vederbörande ordningsman, som med dem förfar på sätt i 2 mom. sägs.

4. Renegare, hvilken lemnat renar i vård åt lapp, har i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som lappen för sina renar.

27 §.

1. Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

2. Har den i 1 § lapparne medgifna rätt att sommartiden föra renar på bete å visst område nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker visat sig medföra synnerlig olägenhet för den jordbrukande befolkningen i trakten eller vara hinderlig för odlingens fortgång, ankomme på Konungen att förordna, att dylikt område ej vidare må till sommarbete för renar begagnas; börande i sådant fall, der det finnes nödigt, annat sommarviste anvisas de lappar, som dittills haft dylikt viste å området.

28 §.

Der det pröfvas nödigt för samfärdselns uppehållande, ege Konungens befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

29 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å sådana områden, der de enligt hvad i 1 § 1 mom. sägs ega vistas hvarje tid af året, utan äfven å annan utmark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

30 §.

Ej må å de områden, som blifvit till lapparnes uteslutande begagnande anvisade, bete, slåtter, jagt eller fiske af lapparne till annan upplåtas. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild.

Varder bete eller slåtter å dylikt område af lapparne ej användt, och finnes upplåtelse deraf tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för lapparne, ege Konungens befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf för lapparne åter uppstår. Kan å dylikt område upplåtelse af rätt till jagt eller fiske ske utan skada för lapparne, ege ock Konungens befallningshafvande att tills vidare tillåta annan att emot afgift å området jemte lapparne utöfva jagt eller fiske. På sådana områden, som upplåtits till utvidgning af de vid afvittringen afsatta renbetesfjell i Jemtlands län, må jemväl inegor, som icke äro för lapparne behöfliga, utarrenderas. Vid utarrendering af bete, slåtter eller inegor skall fästas det vilkor, att arrendatorn sjelf må freda såväl växande som bergad gröda från intrång af renar.

Innan upplåtelse, som ofvan förmäles, må ega rum, skola de lappar, hvilka ega rätt att å området uppehålla sig med sina renar, i ärendet höras. Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, användas till förmån för lapparne.

31 §.

Varder kronan tillhörig mark, belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, af Konungen upplåten till renbete, ankomme på Konungen att bestämma det omfång hvari, och de vilkor hvarunder rätt till bete och skogsfång, jagt och fiske får af lapparne der utöfvas, äfvensom att förordna, till hvilken lappby området skall räknas, eller om det skall utgöra särskild lappby.

32 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 27 § 1 mom. omförmälda ändamål, eller för att bereda lapparne vid de för dem afsatta områden tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan områdena, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

33 §.

Lapp, som har renhjord under sin vård, vare vid ansvar, som i allmän lag finnes bestämdt, pligtig att, då kronofogde, lappfogde eller länsman för verkställande af utmätning, ransakning efter stulna renar eller annan laga orsak påfordrar renhjordens hopsamlande, sådant verkställa.

34 §.

Öfver de af Konungens befallningshafvande utfärdade byordningar äfvensom öfver de närmare föreskrifter eller åtgärder, hvilka det enligt denna lag eljest tillkommer Konungens befallningshafvande att meddela eller vidtaga, ege den, som anser sin rätt deraf förnärmad eller obehörigen inskränkt, att hos Konungen anföra besvär inom den tid, som är bestämd för öfverklagande af förvaltande myndigheters och embetsverks beslut; skolande dock, der ej ändringssökandet derigenom varder onyttigt, beslutet utan hinder af besvär gälla till efterrättelse, intill dess annorlunda kan blifva vederbörligen förordnadt.

35 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Viten, ådömda för öfverträdelse af byordning, tillfalla lappbyn. Saknas tillgång till fulla gäldandet af böter eller viten, förvandlas de enligt allmän strafflag.

36 §.

1. Öfverträdelser af denna lag äfvensom af byordning åtalas vid allmän domstol och höra, der ej annorlunda här nedan sägs, under allmänt åtal.

2. De i 4 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden angifver dem till sådant åtal. Lag samma vare beträffande förseelser, om hvilka i 24 § handlas. Har ren blifvit olofligen fäld eller misshandlad, och är renen omärkt eller målseganden ej känd, ege allmän åklagare utan angifvelse tala i saken, jemväl i fråga om skadestånd, hvilket i ty fall skall tillfalla den lappby, dit renen kan antagas hafva hört.

3. Förseelse, som är belagd med straff enligt 2 eller 16 §, må, der den rörer enskild persons rätt, åtalas endast af målsegande.

37 §.

1. Hvad i denna lag stadgas gälle ej i fråga om renar, som med vederbörande jordegares samtycke året om föras på bete nedom lappmarksgränsen i Norrbottens län. Egare af sådana renar vare pligtig att om dem taga sådan vård, att de ej olofligen inkomma på annans egor. Sker det ändå, böte enligt allmän lag och ersätte skadan.

2. Denna lag eger, så vidt den stadgar förpligtelser för lapparne utöfver hvad lagstiftningen rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, innehåller, icke tillämpning å norska lappar, som vintertiden uppehålla sig i Sverige.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1899, dock att stadgandena i 26 § 2 och 3 mom. ej skola ega tillämpning förr än fem år derefter förflutit.

Förslag

till

Lag om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Med upphäfvande af lagen den 4 juni 1886 angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige förordnas som följer:

1 §.

1. Lapparne äro berättigade att uppehålla sig med sina renar under hvarje tid af året inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskilde, vid afvittringen förklarats utgöra renbetesland eller af ålder varit såsom sådant land använd, samt inom Jemtlands län å renbetesfjellen, hvarunder inbegripas såväl de vid afvittringen för lapparne afsatta renbetesfjell som ock de till utvidgning af dessa fjell sedermera upplåtna områden.

2. Å annan mark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, än ofvan sägs, så ock å de trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjellen i Jemtlands län, hvilka lapparne efter gammal sedvana hafva besökt, ega lapparne jemväl att uppehålla sig med renarne, dock endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader, för så vidt icke antingen aftal träffats med vederbörande jordegare eller brukare om rätt för lapparne att uppehålla sig der under annan tid af året, eller ock ovanliga väderleksförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

3. Der lapparne efter ty nu är sagdt äro berättigade att uppehålla sig med sina renar, ega de att under iakttagande af de i denna

lag meddelade bestämmelser begagna sig af land och vatten till underhåll för sig och renarne.

2 §.

Uppehåller sig lapp med sina renar å trakt, der han icke eger under någon tid af året vistas, eller på trakt, som i 1 § 2 mom. omförmäles, under tid, då rätt till vistelse der icke är honom medgifven, böte från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

Finnes å trakt utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län stam af renar, hvilken utan att stå under någons vård år efter år fortlefver å trakten och förorsakar de bofaste skada, meddelar Konungen de bestämmelser, hvilka äro erforderliga för att denna renstam må dödas å tid, då lappar icke ega att med renar uppehålla sig å trakten.

3 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å renbetesfjellen i Jemtlands län ega lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, der lapparne enligt hvad i 1 § 2 mom. sägs ega uppehålla sig endast viss tid af året, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, der lapparne enligt 1 § 2 mom. ega uppehålla sig med sina renar, må lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller

kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege konofogde, lappfogde eller länsman att på begäran i stället utse god man. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

4 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 3 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag.

Virke, som lapparne vid sina visten lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som bryter häremot, straffes, der ej förseelsen är straffbar efter allmän lag, med böter från och med fem till och med femtio kronor.

5 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de åt dem till renbete upplåtna områden; vare dock skyldiga att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens befallninghafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

6 §.

De trakter, der lapparne efter ty i 1 § 1 mom. sägs ega uppehålla sig under hvarje tid af året, skola indelas i lappbyar. Inom lappby må ej andra lappar under maj, juni, juli, augusti och september månader uppehålla sig med sina renar än de, hvilka tillhöra lappbyn. Den, som bryter häremot eller eljest uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att hans renar under nämnda tid inkomma på främmande lappbys område, böte från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Konungens befallningshafvande ege att, efter det de lappar, hvilkas rätt är i fråga, så ock lappfogde blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar äfvensom vidtaga den ändring i verkställd indelning, som af omständigheterna påkallas.

7 §.

Ej må lapp med sina renar flytta från en lappby till annan utan att hafva dertill erhållit tillstånd på sätt här nedan sägs. Ansökning om dylikt tillstånd ingifves till Konungens befallningshafvande i det län, dit den lappby hörer, till hvilken inflyttning ifrågasättes, och skall sökanden dervid foga uppgift om antalet af de renar, med hvilka han vill inflytta, samt afklipp af renmärke, som är renarne åsatt. Öfver ansökningen låte Konungens befallningshafvande höra lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjening och lappfogde fullständig utredning, huruvida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens befallningshafvande, der lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

8 §.

Befinnes inom en lappby antalet renar vara större, än lägenheten medgifver, så att betet ej för dem alla blifver tillräckligt eller skada å bofastes egor förorsakas, och finnas inom lappbyn renar, tillhörande andra än lappar, må Konungens befallningshafvande, efter det lapparne, kronobetjeningen och lappfogden blifvit hörda, förordna, att så stort antal af dessa renar, som pröfvas för ändamålet nödigt, inom viss förelagd tid från lappbyn afföres, vid äfventyr att renarne af lappbyordningsman omhändertagas och lefvande eller slagtade för lappbyns räkning försäljas. Närmare föreskrifter i fråga om verkställighet häraf meddelas af Konungens befallningshafvande, som dervid har att tillse, att genom den föreskrifna åtgärden icke någon renegare framför andra oskäligt betungas.

Finnes, sedan alla renar, tillhöriga andra än lappar, från lappbyn afförts, utrymmet ändå otillräckligt för de återstående renarne, ege Konungens befallningshafvande att, efter det lapparne såväl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit hörda, och erforderlig utredning i öfrigt åstadkommits på sätt i 7 § sägs, hänvisa en eller flere lappar till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege de lappar företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfva eller hvilkas förfäder längst

tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar, dock att härvid afseende äfven må fästas å det antal renar, en hvar lapp har under sin vård, och det utymme, som genom flyttningen skall beredas eller som inom annan lappby finnes.

Hänvisas lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har lapp, hvilken blifvit fäld till vite, då vitet skall uttagas under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

9 §.

För hvarje lappby skall finnas en byordning, innehållande, i den mån sådant finnes erforderligt, föreskrifter angående ordningen för renskötselns bedrifvande inom byn eller eljest angående förhållandet mellan lapparne inbördes, såsom om:

fördelning af sommarbetet inom lappbyn eller ordnandet i öfrigt af betesrättens utöfning;

renhjordarnas bevakning, antal renvaktare, som böra finnas, samt hjordarnas ordnande och sammanhållande vid flyttningar;

renhjords samlande för märkning, för urskiljning af främmande renar eller för annat ändamål;

förfarande vid renmärkning och renslagt, särskildt vid nedslagtning af omärkta renar eller af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade, äfvensom vid försäljning af dylika slagtade eller lefvande renar, så ock tid och förfarande vid uppvisning, som i 10 § af lagen om renmärken sägs, af renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

ersättning till ordningsman eller annan lapp för märkning af annans ren eller för tillfällig vård om främmande renar, eller till ordningsman för omhändertagande och vidare förfarande med omärkta renar eller med renar, hvilkas märken blifvit förstörda eller förfalskade;

förvaltning, användning och redovisning af lappbyn gemensamt tillhöriga medel; samt

sättet för öfverläggning och beslut i ämnen, som röra lappbyn gemensamt.

Sedan lapparne inom byn lemnats tillfälle att uppgöra förslag till byordning, deri jemväl må stadgas vite af två till etthundra kronor för underlåtenhet att ställa sig i byordningen meddelade föreskrifter till efterrättelse, ege Konungens befallningshafvande efter kronobetjeningens och lappfogdens hörande i ämnet besluta och byordningen till efterlefnad utfärda.

10 §.

I hvarje lappby skola de renskötande lapparne vid sammanträde, som i enlighet med Konungens befallningshafvandes förordnande hålles inför lappfogde eller länsman, inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger, utöfver hvad i denna lag och lagen om renmärken finnes honom särskildt uppdraget:

att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de lappar, som tillhöra byn, sommartiden föra renar på bete inom dess område, derom göra anmälan hos lappfogde eller länsman;

att tillhålla lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

att vaka öfver efterlefnad af lagen om renmärken och af den för lappbyn fastställda byordning samt hos lappfogde eller länsman anmäla förseelser deremot;

att jemväl i öfrigt söka befordra god ordning inom lappbyn och hos lappfogde eller länsman anmäla, när något deremot stridande förekommer;

att vid uppkommande tvister såväl emellan lapparne och de bofaste som ock emellan lapparne inbördes söka bilägga desamma;

att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt, samt att närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller andra allmänna sammanträden, som hållas med lapparne, och dervid, när så erfordras, förete den i 11 § omförmälda längd öfver antalet renar inom lappbyn; samt

att i förekommande fall, då kronofogde, lappfogde eller länsman å tjenstens vägnar sådant påfordrar, lemna dem erforderligt biträde.

Ordningsman utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde

att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall afgå från befattningen. Till Konungens befallningshafvande skall lappfogde eller länsman ofördröjligen insända uppgift på de lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som blifvit inför honom till ordningsmän utsedde, jemte utlåtande om deras lämplighet för befattningen. För de valde, om de befinnas lämplige, utfärde Konungens befallningshafvande förordnande och låte derom i länskungörelserna meddela underrättelse. Konungens befallningshafvande ege ock, när så pröfvas skäligt, före tjenstgöringstidens utgång entlediga ordningsman.

Ordningsman åtnjute i och för sin befattning enahanda skydd som tjensteman. Visar han vårdslöshet eller försummelse i befattningen, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

11 §.

För hvarje lappby skall vid sammanträde, som i enlighet med Konungens befallningshafvandes förordnande årligen hålles inför lappfogde eller länsman, efter lapparnes uppgifter eller, der enighet ej kan vinnas, efter bestämmande af ordningsmannen och, om lapparne det önska, två vid tillfället utsedde lappar upprättas en längd, upptagande antalet renar tillhörande hvarje särskild lapp inom lappbyn äfvensom hvarje annan person, som har renar i vård hos sådan lapp. Derest lappbys område till någon del utgöres af eller ingår i sådant skadeersättningsområde, som i 17 § omförmäles, skall särskild längd för sådan del af lappbyn upprättas. Längden, som bör till rigtigheten bestyrkas af ordningsmannen och två vid sammanträdet närvarande lappar, länder sedermera, intill dess ny längd blifvit på enahanda sätt upprättad, till efterrättelse i de fall, då enligt denna lag eller byordning lapparnes rättigheter och skyldigheter bestämmas efter antalet renar, så vida ej styrkas kan, att detta antal under tiden genom olycksfall eller af annan tillfällig anledning väsentligen förändrats.

Af längden upprättas två exemplar, af hvilka det ena förvaras af ordningsmannen och det andra insändes till Konungens befallningshafvande.

12 §.

Lapp, som med renar flyttar utom den socken, der han har sitt hemvist, skall för hvarje socken, som under flyttning af honom besökes, senast åtta dagar efter det han dit ankommit anmäla sig hos länsmannen i distriktet och dervid uppgifva namn och hemvist samt,

om han har andras renar under sin vård, egarne till dessa renar; egande lappen att genast utan ersättning erhålla bevis om anmälningsskyldighetens fullgörande.

Konungens befallningshafvande ege, om det finnes nödigt, förordna en eller flere andra personer inom hvarje socken, bosatta å platser, som ligga i lapparnes flyttningsväg, att mottaga anmälan som här sägs och utfärda bevis deröfver, och skall i sådant fall underrättelse om de förordnades namn och bostad årligen intagas i länskungörelserna. Uppgifter, hvilka af sådan person mottagas, skola af honom så fort ske kan öfverlemnas till länsmannen, hvilken det åligger att öfver samtliga inkomna uppgifter föra dagbok.

Försummar lapp att göra anmälan, som i denna § sägs, eller lemnar han veterligen origtig uppgift, straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor.

13 §.

Varder å trakt, der lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan mottaga, och blifver förty, enligt förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

14 §.

1. Förorsaka lapparnes renar ofvan odlingsgränsen i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under juni, juli och augusti månader eller å annan trakt under maj, juni, juli, augusti och september månader skada å växande eller afskuren, men ej bergad gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker skada, som i 1 mom. sägs, å annan tid än der förmäles, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården

om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning varit till skadan vållande.

3. Sker genom lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslåtter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, skall skadan af renegaren ersättas, när den, som haft renarne i vård, vållat skadan genom uppsåt eller vårdslöshet vid renarnes bevakning.

15 §.

1. För skada, som inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker af renar förorsakas på bergadt hö, hvilket icke blifvit infördt i lada utan lemnats utestående å mark i stack eller hässja, vare egaren ej berättigad till ersättning i annat fall, än då skadan tillkommit med uppsåt eller genom vårdslöshet vid renarnes bevakning. Sker skadan inom annan trakt under tid, då lapparne ega med renar vistas å trakten, vare lag samma.

2. Har utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker bergadt hö lemnats utestående å tid, då lapparne icke egde att å trakten uppehålla sig, skall skada, som deraf af renar förorsakas, ersättas af renegaren, ändå att den ej tillkommit på sätt i nästföregående mom. sägs.

3. Finnes å viss trakt i följd af brist på virke eller af annan orsak uppförande af lador blifva för den bofasta befolkningen oskäligt betungande, ankomme på Konungen att förordna, att å den trakt ersättning skall utgå för all skada, som af renar förorsakats å bergadt hö i stack eller hässja, derest stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen förordnas.

16 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat, att renarne gjort skada, som enligt 14 eller 15 § skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång från och med fem till och med tvåhundra kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande, eller den ersättningsskyldige gjort sådant medgifvande, att efter ty i 19 § sägs utmätning för ersättningens belopp må hos honom ske. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare egaren till de renar, genom hvilka skadan åstadkommits.

17 §.

Äro inom en trakt, som efter hvad i 1 § 1 mom. sägs får i sin helhet eller till någon del af lapparne begagnas till sommarbete för deras renar, betesmarkerna så belägna, att de renar, som der föras på bete, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som inom trakten af renar göres å den bofasta befolkningens egor, kan antagas icke hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra lappar än dem, som uppehålla sig inom trakten, kan denna förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde skada af den beskaffenhet, hvarom i 14 § 1 mom. eller i 15 § 2 eller 3 mom. sägs, och kan ej utrönas, genom hvilkens eller hvilkas renar skadan blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, då skadan skedde, renar tillhörande andra än de lappar, som tillhöra området, der uppehöllo sig, skola äfven dessa lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

18 §.

Hålla flere lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

19 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som förorsakats af lapparnes renar, ege han att för syn och värdering å skadan utse dels för egen räkning en god man dels för lapparnes räkning en af de personer, som, på sätt i 21 § sägs, hafva i uppdrag att inom trakten tjenstgöra såsom gode män å lapparnes sida, hvarefter desse båda, eller, om de ej kunna enas om valet, kronofogde, lappfogde eller länsman utse en tredje god man. Desse gode män skola, på kallelse af den bland dem, som utsetts för sökandens räkning, sammanträda å stället, der skadan skett, samt, såvidt möjligt är, åstadkomma och i protokoll intaga noggrann utredning om skadans uppkomst och beskaffenhet, om tiden, då den kan antagas hafva skett, så ock om annat, som gode männen kunna finna lända till utredning i saken, och skola gode männen derjemte efter bästa förstånd och öfvertygelse i penningar uppskatta skadan; börande gode männen vid förrättningen hafva sin uppmärksamhet fästad derå att den frånvarandes rätt icke förnärmas.

För det belopp, hvartill skadan af de fleste gode männen uppskattats, äfvensom för synekostnad må utmätning ske hos lapp, som medgifver, att han är skyldig ersätta skadan. Har den ersättningsskyldige före synen bjudit skadeersättning, ej understigande hvad gode männen bestämt, stånde sökanden sjelf synekostnaden.

Hvad nu är stadgadt utgöre ej hinder för den, som undergått utmätning, att i fråga om ersättningens belopp söka domaren, eller för den, som lidit skada, att, der utmätning ej skett, instämma sitt ersättningsanspråk till domstol; skolande i förstnämnda fall talan anhängiggöras inom ett år från utmätningsdagen.

20 §.

För syneförrättning, hvarom i 19 § sägs, njute god man ersättning med fyra kronor femtio öre om dagen. Erfordras resa till förrättningsstället, vare han berättigad till godtgörelse för skjuts efter en häst eller för billigaste plats å ångfartyg eller jernväg, der sådant fortskaffningsmedel lämpligen kan användas. Kostnaden för inkallande af god man skall ersättas med det belopp, hvartill samma kostnad uppgått, dock ej utöfver tre kronor.

21 §.

Inom hvarje lappby skola lapparne vid sammanträde, som omförmäles i 11 §, årligen inför lappfogde eller länsman välja för hvarje trakt, som efter hvad erfarenheten visat företrädesvis är utsatt för skadegörelse af renar tillhörande lappbyn, så många bland den bofasta befolkningen eller bland lappar med stadigt hemvist inom trakten, som Konungens befallningshafvande bestämmer, att under tiden till nästa val tjenstgöra såsom gode män vid fall, som i 19 § sägs. Underlåta lapparne att välja, anmäles sådant af lappfogden eller länsmannen hos Konungens befallningshafvande, som i lapparnes ställe utser gode män. Förteckning å de utsedde intages i länskungörelserna.

22 §.

Talan mot samtliga lappar inom ett skadeersättningsområde om sådan gemensam ansvarighet, som stadgas i 17 §, anhängiggöres mot ordningsmannen i den lappby, till hvilken lapparne höra; egande ordningsmannen att föra talan i målet på vederbörande lappars vägnar samt att, om skäl dertill finnes, å lapparnes vägnar ingå förlikning angående såväl skadeersättning som syne- och rättegångskostnader. Tilltror ordningsmannen sig kunna visa, genom hvilkens eller hvilkas renar skada blifvit förorsakad, eller att jemte de till skadeersättningsområdet hörande lappar äfven andra böra ansvara för skadan, ege han att låta instämma den eller de skyldiga eller i senare fallet dem, mot hvilka anspråk väckes om deltagande i ersättningen, på det de må sjelfva svara i saken.

Ådömes flere lappar ersättningsskyldighet efter 17 §, skall i domen för en hvar fastställas, huru mycket han har att gälda.

Mål, deri efter ty nu är sagdt ordningsman vid underrätt fört talan, må ock af honom i högre rätt fullföljas.

23 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 17 § sägs blifvit dömda till ansvarighet för inträffad skada eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättnings-

området och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som belöper på andra lappar, dock, der ersättningen bestämts genom förlikning, ej utöfver det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillägg af synekostnaden. Sådan talan må ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

24 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar lapparnes renar eller uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att fördrifva dem derifrån, straffes, der ej förseelsen är efter allmän lag straffbar, med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor; ersätte ock skadan.

Lag samma vare, der någon uppsåtligen eller genom vårdslöshet förorsakar, att vid skogsafverkning renar skadas eller dödas genom fällning af träd. Har vid arbetet anställd person gjort sig dertill skyldig, vare jemväl den, för hvars räkning afverkningen sker, ansvarig för skadans ersättande.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, vare hundens egare pligtig ersätta skadan, äfven om ofredandet skett utan någons uppsåt eller vållande.

Under skada, som i denna § afses, skall förstås icke blott skada, som tillfogats ren, utan ock, der i något af de angifna fallen renhjord blifvit skingrad, kostnad och besvär, som uppkommit för renhjordens hopsamlande, äfvensom skada, som renarne genom skingringen kunna hafva förorsakat.

25 §.

Under tid, då lappar med renar uppehålla sig å trakt, der de enligt denna lag då ega vistas, skola samtliga i trakten befintliga, den bofasta befolkningen tillhöriga hundar vara försedda med halsband utvisande egarens namn och bostad. Hundar, som kunna jaga ren, skola derjemte hållas bundna, då de icke användas till jagt. Öfverträdelse häraf straffes med böter från och med fem till och med femtio kronor. Hund, som anträffas jagande ren på tillåtet uppehållsställe, må saklöst dödas.

26 §.

1. När i denna lag talas om lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka de, på sätt här nedan sägs, ega taga under sin vård.

2. Vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag må, med det undantag, som i 3 mom. sägs, lapp icke hafva under sin vård renar, hvilka tillhöra annan än lapp. Anträffas under lapps vård eller eljest inom lappbys område renar tillhörande andra än lappar, vare dessa renar förbrutna till lappbyn, och ege ordningsmannen att för byns räkning omhändertaga och lefvande eller slagtade försälja dylika renar.

3. Lapp inom Norrbottens län, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel, må tills vidare vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag hafva under sin vård jemväl renar tillhörande annan än lapp, derest renegaren är bosatt inom länets lappmark och der eger eller brukar jordbruksfastighet. Upphör sådan renegare att ega eller bruka jordbruksfastighet inom länets lappmark, åligger det honom att inom ett år derefter hafva afhändt sig renarne, vid äfventyr att desamma må omhändertagas af vederbörande ordningsman, som med dem förfar på sätt i 2 mom. sägs.

4. Renegare, hvilken lemnat renar i vård åt lapp, har i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som lappen för sina renar.

27 §.

1. Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

2. Har den i 1 § lapparne medgifna rätt att sommartiden föra renar på bete å visst område nedom odlingsgränsen i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker visat sig medföra synnerlig olägenhet för den jordbrukande befolkningen i trakten eller vara hinderlig för odlingens fortgång, ankomme på Konungen att förordna, att dylikt område ej vidare må till sommarbete för renar begagnas; börande i sådant fall, der det finnes nödigt, annat sommarviste anvisas de lappar, som dittills haft dylikt viste å området.

28 §.

Der det pröfvas nödigt för samfärdselns uppehållande, ege Konungens befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter från och med tjugufem till och med tvåhundra kronor.

29 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å sådana områden, der de enligt hvad i 1 § 1 mom. sägs ega vistas hvarje tid af året, utan äfven å annan utmark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

30 §.

Ej må å de områden, som blifvit till lapparnes uteslutande begagnande anvisade, bete, slåtter, jagt eller fiske af lapparne till annan upplåtas. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild.

Varder bete eller slåtter å dylikt område af lapparne ej användt, och finnes upplåtelse deraf tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för lapparne, ege Konungens befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf för lapparne åter uppstår. Kan å dylikt område upplåtelse af rätt till jagt eller fiske ske utan skada för lapparne, ege ock Konungens befallningshafvande att tills vidare tillåta annan att emot afgift å området jemte lapparne utöfva jagt eller fiske. På sådana områden, som upplåtits till utvidgning af de vid afvittringen afsatta renbetesfjell i Jemtlands län, må jemväl inegor, som icke äro för lapparne behöfliga, utarrenderas. Vid utarrendering af bete, slåtter eller inegor skall fästas det vilkor, att arrendatorn sjelf må freda såväl växande som bergad gröda från intrång af renar.

Innan upplåtelse, som ofvan förmäles, må ega rum, skola de lappar, hvilka ega rätt att å området uppehålla sig med sina renar, i ärendet höras. Medel, som inflyta genom sådan upplåtelse, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, användas till förmån för lapparne.

31 §.

Varder kronan tillhörig mark, belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt renbetesfjellen i Jemtlands län, af Konungen upplåten till renbete, ankomme på Konungen att bestämma det omfång hvari, och de vilkor hvarunder rätt till bete och skogsfång, jagt och fiske får af lapparne der utöfvas, äfvensom att förordna, till hvilken lappby området skall räknas, eller om det skall utgöra särskild lappby.

32 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 27 § 1 mom. omförmälda ändamål, eller för att bereda lapparne vid de för dem afsatta områden tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan områdena, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

33 §.

Lapp, som har renhjord under sin vård, vare vid ansvar, som i allmän lag finnes bestämdt, pligtig att, då kronofogde, lappfogde eller länsman för verkställande af utmätning, ransakning efter stulna renar eller annan laga orsak påfordrar renhjordens hopsamlande, sådant verkställa.

34 §.

Öfver de af Konungens befallningshafvande utfärdade byordningar äfvensom öfver de närmare föreskrifter eller åtgärder, hvilka det enligt denna lag eljest tillkommer Konungens befallningshafvande att meddela eller vidtaga, ege den, som anser sin rätt deraf förnärmad eller obehörigen inskränkt, att hos Konungen anföra besvär inom den tid, som är bestämd för öfverklagande af förvaltande myndigheters och embetsverks beslut; skolande dock, der ej ändringssökandet derigenom varder onyttigt, beslutet utan hinder af besvär gälla till efterrättelse, intill dess annorlunda kan blifva vederbörligen förordnadt.

35 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Viten, ådömda för öfverträdelse af byordning, tillfalla lappbyn. Saknas tillgång till fulla gäldandet af böter eller viten, förvandlas de enligt allmän strafflag.

36 §.

1. Öfverträdelser af denna lag äfvensom af byordning åtalas vid allmän domstol och höra, der ej annorlunda här nedan sägs, under allmänt åtal.

2. De i 4 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden angifver dem till sådant åtal. Lag samma vare beträffande förseelser, om hvilka i 24 § handlas. Har ren blifvit olofligen fäld eller misshandlad, och är renen omärkt eller målseganden ej känd, ege allmän åklagare utan angifvelse tala i saken, jemväl i fråga om skadestånd, hvilket i ty fall skall tillfalla den lappby, dit renen kan antagas hafva hört.

3. Förseelse, som är belagd med straff enligt 2 eller 16 §, må, der den rörer enskild persons rätt, åtalas endast af målsegande.

37 §.

1. Hvad i denna lag stadgas gälle ej i fråga om renar, som med vederbörande jordegares samtycke året om föras på bete nedom lappmarksgränsen i Norrbottens län. Egare af sådana renar vare pligtig att om dem taga sådan vård, att de ej olofligen inkomma på annans egor. Sker det ändå, böte enligt allmän lag och ersätte skadan.

2. Denna lag eger, så vidt den stadgar förpligtelser för lapparne utöfver hvad lagstiftningen rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, innehåller, icke tillämpning å norska lappar, som vintertiden uppehålla sig i Sverige.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 Januari 1899, dock att stadgandena i 26 § 2 och 3 mom. ej skola ega tillämpning förr än fem år derefter förflutit.

(Uppläses från predikstolen i kyrkorna inom Norrbottens, Vesterbottens, Jemtlands och Vesternorrlands län.)

Lag,

angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige;

gifven Stockholms slott den 4 Juni 1886.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: det Vi, med Riksdagen, funnit godt förordna som följer:

1 §.

Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna lag meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker och å de för dem inom Jemtlands län afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. På enskildes egor, belägna utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom de delar af dessa lappmarker, som vid redan förrättad eller framdeles skeende afvittring förklarats tjenlige för odling, må dock Lapparne utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke uppehålla sig endast under Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader, der ej sådana egor vid afvittringen bibehållits jemväl såsom renbetesland, eller ovanliga väderleksförhållanden utgöra hinder för flyttningen. Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffes med böter till belopp första gången af högst fyratio kronor och annan gång af högst dubbelt.

2 §.

I Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt å de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ega Lapparne att till eget behof

utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, som ej för Lapparne bibehållas, må de icke för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lemnas dem af vederbörande skogsbetjent; dock ega Lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel utan anvisning eller utsyning taga äfven växande träd.

Å de trakter utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land, der Lapparne enligt 1 § ega uppehålla sig med sina renar, må Lapparne taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Der skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning. Ej heller erlägges betalning för torra träd och vindfällen samt en och videbuskar i enskild man tillhörig skog. För växande löfträd, som Lapparne taga ur sådan skog, skall deremot, der egaren det påfordrar, gifvas en billig ersättning, som i brist af åsämjande bestämmes af tre gode män, af hvilka hvardera parten utser en och dessa tillkalla den tredje. Tredskas endera parten att utse god man, eller kunna de utsedde ej enas om valet af den tredje, ege Konungens Befallningshafvande att på begäran god man i stället utse. Emot gode männens beslut må talan ej föras.

3 §.

Lapp, som tager mera virke än till hans eget behof erfordras, eller som öfverträder det i 2 § gifna förbud att utan anvisning eller utsyning taga växande träd, straffes med böter högst fyratio kronor, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar.

Virke, som Lapparne vid deras visten lagligen användt till kåtor, stängsel eller annat varaktigt bruk, må ej af jordegaren utan Lapparnes samtycke bortföras eller göras för dem obrukbart. Jordegare, som häremot bryter, straffes, der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar, med böter högst fyratio kronor.

4 §.

Lapparne må icke förmenas att flytta med sina renar emellan de för dem afsatta land; vare dock skyldige att vid flyttning öfver enskild mark taga väg, der minsta skada förorsakas; och ege Konungens Befallningshafvande att, der tvist uppstår, bestämma hvar flyttningsväg må tagas.

Genom rödjning eller uppodling af jord eller uppförande af hägnader må Lapparne ej beröfvas sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga.

5 §.

De för Lapparne afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som genom afvittring eller annan åtgärd för Lapparne särskildt bibehållas, skola delas i lappbyar. Inom lappby må ej andra Lappar sommartiden uppehålla sig med sina renar än de, hvilka sjelfva erhållit rätt dertill, eller hvilkas förfäder tillhört lappbyn eller egt rätt att vistas inom dess område.

Konungens Befallningshafvande åligger att, efter det de Lappar, hvilkas rätt är i fråga, blifvit hörda, verkställa indelningen i lappbyar. Konungens Befallningshafvande ege ock, der så nödigt finnes, att, efter det Lapparne blifvit hörda, förena två eller flera lappbyar till en lappby eller fördela en lappby i två eller flera.

6 §.

Vill Lapp erhålla rätt att med sina renar flytta till annan lappby, ingifve ansökan derom jemte uppgift om antalet af sina renar till Konungens Befallningshafvande i det län, der lappbyn är belägen, foge ock vid ansökningen afklipp af renmärke, som är åsatt de renar, med hvilka han vill inflytta. Öfver ansökningen låte Konungens Befallningshafvande inför häradsrätten höra Lapparne i denna by, infordre ock från kronobetjeningen samt, der särskild uppsyningsman finnes tillsatt för upprätthållande af ordning inom lappväsendet, från denne fullständig utredning, huru vida utrymmet i lappbyn medgifver inflyttningen. Finnes utrymme

och pröfvas inflyttningen lämpligen kunna ske, meddele Konungens Befallningshafvande sökanden rätt att inflytta; skolande Konungens Befallningshafvande, der Lapp, hvilken sålunda erhållit rätt till inflyttning, förut tillhört lappby inom annat län, underrätta Konungens Befallningshafvande i detta län om det beslut, hvarigenom inflyttningen blifvit beviljad.

7 §.

Finner Konungens Befallningshafvande, att inom en lappby flera Lappar ega rätt att vistas med sina renar, än lägenhet finnes, så att trängsel derigenom uppstår eller skada å kringliggande trakter förorsakas, ege Konungens Befallningshafvande, efter det Lapparne så väl i denna lappby som i den eller de lappbyar, dit inflyttning kan ifrågakomma, blifvit inför häradsrätt hörda och erforderlig utredning i öfrigt blifvit åstadkommen på sätt i 6 § sägs, hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby, der utrymme finnes och dit inflyttning utan olägenhet kan ske. Skall på grund af bristande utrymme någon hänvisas till annan lappby, ege den Lapp företrädesrätt att qvarstanna, hvilken uteslutande eller hufvudsakligen har egna eller andra Lappars renar under sin vård, framför den Lapp, hvilkens renhjord uteslutande eller till hufvudsaklig del tillhör bofaste; och ega af de Lappar, som uteslutande eller till hufvudsaklig del hafva egna eller andra Lappars renar under sin vård, de företrädesrätt att qvarstanna, som sjelfve eller hvilkas förfäder längst tillhört lappbyn eller inom dess område haft rätt till bete för sina renar.

Hänvisas Lapp att med de renar, som äro under hans vård, flytta till annan lappby, förelägge Konungens Befallningshafvande honom vid vite att inom viss tid hafva verkstält flyttningen. Tredskas Lapp att fullgöra hvad honom sålunda blifvit ålagdt, ege Konungens Befallningshafvande fälla honom till vitet samt förelägga honom ny tid och förhöjdt vite.

Har Lapp, hvilken blifvit till vite fäld, då vitet skall uttagas, under sin vård renar tillhörande annan, må jemväl dessa renar tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta eller, derest han flyttat till annan lappby, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades.

8 §.

Varder å trakt, der Lappar, som flytta emellan Sverige och Norge, uppehålla sig med sina renar, antalet renar vintertiden större, än trakten väl kan emottaga, och blifver förty enligt förordningen den 6 Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, af Konungen bestämdt, att distriktsindelning i sådan trakt eller anmälningsskyldighet för norska Lappar, som dit inflytta, bör ega rum, skall hvad i nämnda förordning i sådant hänseende stadgas tillämpas äfven på svenska Lappar i den utsträckning Konungen förordnar.

9 §.

Uti hvarje lappby skola Lapparne inför länsmannen inom sig välja en ordningsman.

Ordningsmannen åligger:

1:o) att förskaffa sig kännedom om de till byn hörande Lappars uppehållsställen under de särskilda årstiderna samt att, i händelse det skulle visa sig, att andra än de Lappar, som tillhöra byn, inom dess område föra renar på bete, detta anmäla hos länsmannen eller ock hos uppsyningsmannen, der sådan finnes;

2:o) att tillhålla Lapparne att noga bevaka sina renar, samt att söka utreda, genom hvilkens eller hvilkas renar angifven skada å bofastes egor blifvit förorsakad;

3:o) att söka befordra god ordning inom lappbyn och för länsmannen eller uppsyningsmannen anmäla, när något deremot stridande förekommer, samt att i öfrigt lemna länsmannen och uppsyningsmannen erforderligt biträde;

4:o) att för allmän åklagare eller uppsyningsman anmäla förseelser mot lagen angående renmärken;

5:o) att vid uppkommande tvister, så väl emellan Lapparne och de bofaste som emellan Lapparne inbördes, söka bilägga desamma;

6:o) att inställa sig vid häradsrätt, när de till lappbyn hörande Lappar skola inför rätten höras i ärenden, som röra dem gemensamt; samt att likaledes närvara vid de mantalsskrifningar, uppbördsstämmor eller

andra allmänna sammanträden, som hållas med Lapparne, och, när så erfordras, dervid uppgifva antalet renar, som beta inom lappbyns område, och dessas egare, äfvensom särskildt antalet af de skötningsrenar hvar och en Lapp har under sin vård.

Ordningsmannen utses för en tid af sex år, med rätt för den utsedde att efter två år eller ock dessförinnan vid laga förfall från befattningen afgå. Konungens Befallningshafvande ege att, när så skäligt pröfvas, före tjenstgöringstidens utgång ordningsman entlediga.

Till Konungens Befallningshafvande skall länsman ofördröjligen insända uppgift på de Lappars namn och vanligaste uppehållsställen, som inom de till hans distrikt hörande lappbyar blifvit till ordningsmän utsedde; och låte Konungens Befallningshafvande i länskungörelserna derom meddela underrättelse.

10 §.

1. Förorsaka Lapparnes renar i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i annan trakt från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, hvilka antingen äro inhägnade eller, utan att vara inhägnade, år efter annat varit till höfångst brukade och dertill brukas, samt genom hässjor, diken, rödjning eller på annat sätt tydligen framträda såsom utängsslåtter, skall skadan ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan skett.

2. Sker sådan skada genom Lapparnes renar å annan tid än här ofvan sägs, skall skadan ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande.

3. Sker genom Lapparnes renar skada å annan utmark än utängsslåtter, hvarom här ofvan sägs, och egde ej Lapparne att, när skadan skedde, å den utmark uppehålla sig med sina renar, vare lag som i 2 mom. sägs.

11 §.

Der inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker eller inom den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den

för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, slaget och bergadt hö å äng eller utängsslåtter, hvarom i 10 § sägs, icke förvaras i lador utan i stackar eller hässjor, vare ej egaren berättigad till ersättning för skada, som derå förorsakats af renar, så framt ej antingen stacken eller hässjan varit försedd med sådant stängsel, som af Konungen blifvit förordnadt, eller skadan tillkommit med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning.

12 §.

Lapp, hvilken uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid bevakningen af sina renar vållat att renarne gjort skada, som enligt hvad i 10 och 11 §§ stadgas skall ersättas, böte derjemte för hvarje gång högst fyratio kronor, der ej förlikning träffats om skadans ersättande. För gäldande af de böter, som sålunda kunna ådömas renvaktare, ansvare den Lapp, genom hvars renar skadan åstadkommits.

13 §.

Äro inom en trakt de för Lapparne afsatta land så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten, och äro omständigheterna i öfrigt sådana, att skada, som af renar göres å angränsande, den bofasta befolkningen tillhöriga egor, icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land, kan trakten förklaras skola utgöra ett skadeersättningsområde, inom hvilket de Lappar, som der med sina renar uppehålla sig, skola i de fall nedan sägs vara underkastade gemensam ansvarighet för skada, som af renarne tillskyndas den bofasta befolkningens egendom. Konungen bestämmer, hvilka trakter skola förklaras utgöra särskilda skadeersättningsområden, och fastställer gränserna för ett hvart af dem.

Sker inom skadeersättningsområde i Norrbottens eller Vesterbottens läns lappmarker, under Juni, Juli och Augusti månader, eller inom Jemtlands län under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober skada å egor af den beskaffenhet, hvarom i 10 § sägs, och kan ej utrönas genom

hvilkens eller hvilkas renar den blifvit förorsakad, åligger ersättningsskyldigheten de Lappar, hvilka uppehålla sig med sina renar å de land, som äro belägna inom skadeersättningsområdet, och varde ersättningsbeloppet jemte syne- och rättegångskostnader dem emellan fördelade i förhållande till det antal renar, hvarmed en hvar af dem tillhörer området. Om vid den tid, skadan skedde, renar tillhörande andra än de Lappar, som ega rätt att vistas å landen, der uppehöllo sig, skola äfven dessa Lappar i förhållande till antalet af sådana renar i ersättningen deltaga. Visar Lapp, förr än förlikning träffats eller dom i målet gifvits, att skadan ej blifvit föröfvad af hans renar, vare han från deltagande i ersättningen fri.

Lapp, som uppehåller sig med sina renar å land, beläget inom skadeersättningsområde, skall för ordningsmannen uppgifva antalet af de renar, han har under sin vård, och dessas egare. Öfverstiger renantalet med en femtedel eller mera det af honom uppgifna, böte högst fyratio kronor.

14 §.

Fordrar någon ersättning för skada, som af renar förorsakats, och är det ostridigt, af hvilken skadan bör gäldas, varde, der den som skadan lidit det äskar, frågan efter syn och uppskattning pröfvad af tre ojäfvige skiljemän, bland hvilka en utses af hvardera parten och de sålunda utsedde tillkalla den tredje. Tredskas den, mot hvilken anspråket väckes, att utse skiljeman eller kunna de utsedde ej om valet af den tredje sig förena, ege Konungens Befallningshafvande att på ansökan af den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömdt, skall den ersättningsskyldige ock förpligtas att gälda kostnaden för syneförrättningen. Sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före synen bjudit, gälde den, som anspråket väckt, synekostnaden.

Hvad de fleste skiljemännen säga skall, änskönt någondera parten vill söka domaren, gå i verkställighet, der ej domaren eller öfverexekutor annorlunda förordnar.

Vill den, som fordrar ersättning, hellre genast lita domstol än skiljemän till, stånde det honom öppet.

15 §.

Lappar, hvilka efter hvad i 13 § sägs blifvit till ansvarighet för inträffad skada dömde eller ingått förlikning om erläggande af ersättning, som icke öfverstiger det belopp, hvartill skadan blifvit vid syn värderad, med tillagd godtgörelse för synekostnader, vare oförhindrade att, i händelse kännedom sedermera erhålles, att skadan är föröfvad af renar tillhörande någon annan, eller att andra Lappar vid den tid, då skadan skedde, haft renar inom skadeersättningsområdet och sålunda böra deltaga i ersättningen, väcka talan om godtgörelse för hvad de erlagt eller för den del deraf, som på andra Lappar belöper. Sådan talan må dock ej anhängiggöras senare än ett år efter det laga kraft egande utslag fallit eller förlikning träffats angående skadeersättningens utgifvande.

16 §.

Hålla flere Lappar sina renar tillsammans i en hjord och sker skada af renar, som höra till hjorden, vare, der ej utrönas kan, genom hvilkens renar skadan blifvit föröfvad, desse Lappar pligtige att i förhållande till det antal renar, en hvar af dem har i hjorden, ersätta skadan jemte syne- och rättegångskostnader.

17 §.

Den, som olofligen fäller eller misshandlar Lapparnes renar, skall, utom full ersättning för skadan, böta högst fyratio kronor, så framt icke förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar. Lag samma vare, om någon med uppsåt eller af groft vållande förorsakar att renarne genom skrämskott, af hundar eller på annat otillbörligt sätt ofredas på tillåtna uppehållsställen, eller söker att dem derifrån fördrifva.

Ofredas ren på tillåtet uppehållsställe af hund, skall skada, som derigenom tillfogas renen, af hundens egare till fullo ersättas, äfven om skadan icke förorsakats genom någons uppsåt eller vållande.

Varder renhjord, som betar å tillåtet uppehållsställe, skingrad af hund, och förorsaka renarne derigenom skada, den skada skall af hundens egare ersättas.

Hund, som har till vana att döda renar eller ock upprepade gånger jagat renar äfven på tillåtet uppehållsställe, skall af egaren, efter före-

skrift af polismyndigheten, dödas, och åligger det polismyndigheten att, der egaren sådant underlåter, genast låta döda hunden.

18 §.

När i denna lag talas om Lapparnes renar, förstås dermed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka äro under deras vård.

Bofaste, hvilka lemnat renar till vård åt Lappar, hafva i fråga om dessa renar enahanda förpligtelser enligt denna lag, som Lappar, hvilkas renar äro under annans vård.

19 §.

Der underhåll af renar å något visst område pröfvas för den jordbrukande befolkningen vara i synnerlig mån betungande, kan Konungen förordna, att det område ej vidare må till sådant ändamål begagnas, mot det att erforderlig betesmark anvisas Lapparne på annan landsträcka, som dertill finnes tjenlig.

20 §.

Der för samfärdselns uppehållande pröfvas nödigt, eger Konungens Befallningshafvande förordna, att vissa områden vid färdväg ej må begagnas till annat bete för renar än det, som ifrågakommer under flyttning eller annan färd å vägen, så ock att viss trakt omkring kyrka, tingsstad eller marknadsplats ej må användas till annat bete för renar än för deras körrenar, som besöka sådan plats. Öfverträdelse af sådant förordnande straffes med böter, första gången högst fyratio kronor och annan gång högst dubbelt.

21 §.

Lapparne äro berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid de ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

22 §.

Ej må bete eller slåtter å de för Lapparne afsatta land af dem upplåtas till bofaste. Sker sådan upplåtelse, vare den ogild. Varder bete eller slåtter å något för Lapparne afsatt land af dem ej använd t, och finnes upplåtelse af sådant bete eller sådan slåtter tills vidare kunna ske utan intrång eller skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att mot lega upplåta betet eller slåttern, intill dess behof deraf åter för Lapparne uppstår. Medel, som härigenom inflyta, skola enligt de bestämmelser, som gifvas af Konungen, till förmån för Lapparne användas.

Rätt till jagt och fiske å de för Lapparne afsatta land må ej af dem till annan upplåtas. Finnes upplåtelse af rätt till jagt eller fiske å dylikt land kunna ske utan skada för Lapparne, ege Konungens Befallningshafvande att, sedan de Lappar, hvilka ega rätt att med sina renar å landet uppehålla sig, blifvit hörde i ärendet, tills vidare tillåta annan att emot afgift å landet jemte dessa Lappar utöfva jagt eller fiske; och gälle om användandet af medel, som härigenom inflyta, hvad ofvan i fråga om lega för bete eller slåtter finnes stadgadt.

23 §.

Har kronopark, belägen utom de trakter, hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, ankommer på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af Lapparne der utöfvas.

24 §.

Pröfvar Konungen nödigt, att jord, som tillhör enskild, skall begagnas antingen för det i 19 § omförmälda ändamål, eller för att bereda Lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver inegor emellan landen, eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, vare egaren pligtig att afstå jorden mot ersättning, som, der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas, bestämmes enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof.

25 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. I händelse af bristande tillgång förvandlas böterna enligt allmän strafflag.

26 §.

De i 3 § omförmälda förseelser, hvilka endast förnärma enskild persons rätt, så ock de förseelser, om hvilka i 17 § handlas, må ej åtalas af allmän åklagare, der ej målseganden dem till sådant åtal angifvit. Annan förseelse mot denna lag må ej, der den endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas af annan än målseganden.

Denna lag träder i kraft den 1 Januari 1887 utom hvad angår Jemtlands län, der lagen träder i kraft den 1 Januari 1889; dock att §§ 19, 23 och 24 må jemväl i fråga om Jemtlands län från och med förstnämnde dag vinna tillämpning.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 4 Juni 1886.

OSCAR.
(L. S.)

NILS VON STEYERN.

N:r 38, 1½ ark, utgifvet i Stockholm den 1 Juli 1886.

Kongl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

Motiv.

Förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige.

Innan komiterade redogöra för de allmänna grunderna till det af dem utarbetade lagförslag, hafva de ansett sig böra lemna en utredning om de nomadiserande Lapparnes nuvarande utbredning inom Sverige, om de olika sätt, på hvilka desse å skilda trakter utöfva sin näring, samt om förhållandet emellan de bofaste och Lapparne inom de särskilda orterna, hvilket allt synes komiterade kunna underlätta uppfattningen samt bedömandet af de åtgärder, som böra från statsmagternas sida vidtagas, för att Lapparnes näringsfång — renskötseln — må kunna utöfvas utan att röna allt för menlig inverkan af jordbruksnäringen eller lägga något väsentligt hinder för denna senares bedrifvande å trakter, som derför lämpa sig.

Inom den del af Sverige, som ligger norr om 62 breddgraden, ströfva för närvarande Lappar, som hafva renskötsel till sitt egentliga näringsfång. De fjäll, som ligga på gränsen emellan Herjeådalen och Dalarne, samt den fjällrygg, som går utmed riksgränsen mot Norge, och från hvilken många under ganska stora sträckor skoglösa fjällgrenar utgå långt mot öster, erbjuda vidsträckta betesmarker för renhjordarne vår, sommar och höst. De skogrika trakter, som vidtaga öster om dessa fjällgrenar, lemna genom den renlaf, som marken derinom flerstädes framalstrar, näring åt renarne under vintermånaderna. De floder, som hafva sina källor i närheten af riksgränsen och sina tillflöden från dessa fjällgrenar, bilda djupt nedskurna dalar, i hvilka tall- och granskog bekläder fjällsidorna långt in mot riksgränsen och der björkskog här och hvar går ända till och öfver denna gräns. Många af dessa dalar klädas derjemte af en riklig gräsvegetation, hvilken i mån, som den uppspirar, begärligt afbetas af renarne, men hvilken ock framkallat bosättningar och bedrifvande af nötboskapsskötsel till och med i björkregionen och invid sjelfva riksgränsen. Ju längre mot norr, ju större areal upptages af kala eller med undertryckt björkskog beväxta marker; ju längre mot norr, ju längre derför ock afståndet mellan Kölen och de fasta bostäderna. Inom den ofvan angifna stora

delen af vårt fädernesland förekomma visserligen trakter, hvilka Lapparne under ströftågen med renhjordarne hvarken för det närvarande besöka eller i mannaminne besökt. Synnerligen gäller detta om vissa delar af kustlandskapen invid Bottenviken, men, i stort taget, torde dock den begränsning, som här ofvan gjorts med afseende på den del af Sverige, der Lappar vistas, kunna anses tillfyllestgörande och rigtig.

De nomadiserande Lapparne indelas i fjäll- och skogslappar, de senare ett fåtal i jemförelse med de förra. Fjällapparne vistas vissa tider af året i fjälltrakterna; skogslapparne hålla sig uteslutande inom skogslandet. Allt efter den olika naturbeskaffenheten af de trakter, å hvilka Lapparne föra sina renar på bete, vexlar sättet för utöfvandet af renskötseln. Sålunda tillvägagå icke allenast fjäll- och skogslapparne härvid olika, utan detta göra äfven fjällapparne inom skilda orter. Lapparne frångå ej gerna de sedvanor i afseende på flyttningarne med renarne, som förfädren haft. Dessa sedvanor kunna sägas vara framkallade såväl af renbetets skiljaktighet för olika trakter i anseende till dess beskaffenhet och tidpunkten för dess förefintlighet som ock, åtminstone i någon mån, deraf att renarne, lemnade åt sig sjelfva, af instinkt år efter år dragas till samma vår-, sommar- och höstbetesmarker, som de tillförene besökt. Under den tid af året, då marken är bar, låter sig en renhjord vida lättare sammanhålla, om den, just när växtlighetsförhållandena det medgifva, föres till samma betestrakter som vid motsvarande tid under förutgående år, än om Lapparne skulle söka införa en annan ordning för flyttningarna. Det senare lyckas dem visserligen, dock alltid med större eller mindre uppoffring af rendjur. Under den tid af året, då marken är snöbetäckt, möter deremot ingen svårighet för Lapparne att föra renarne till sådane betesmarker, der de förut ej varit.

Då, såsom ofvan blifvit anmärkt, renskötseln bedrifves olika inom särskilda delar af Norrland, hafva komiterade ansett en bild deraf samt af Lapparnes och nybyggarnes inbördes förhållande icke kunna erhållas med mindre redogörelse lemnas för, huru detta för närvarande gestaltar sig i hvarje särskild lappmarksförsamling, i tillgränsande delar af kustlandet samt uti Jemtland och Herjeådalen. För att göra denna utredning fattlig och åskådlig hafva komiterade låtit komplettera bifogade exemplar af Haahrs karta öfver Norrland med flyttningsvägar, skattefjäll m. m. —

Norrbottens län. Den nordligaste af de svenska lappmarkerna är *Tornio*, af hvilken en mindre del vid fredsslutet 1809 afträddes till Ryssland. Den svenska delen af Tornio Lappmark bildar för närvarande tvänne socknar, *Enontekis* och *Jukkasjärvi*.

om detta stora vatten. Inom Stensele förekomma blott tvänne renbetesland, inom Tärna kapellförsamling deremot femton, hvilka land innefatta såväl fjällskogsmark som lågfjäll. De begagnas såsom renbetesland höst och vår, då hvarje Lapp, som ensam är inrymd på något land, endast har *sina* renar under vård, eller, der flere äro å landet inrymde, deras renar hållas tillsamman i en hjord. Vid midsommaren draga de till fjälls samt gå ned i Norge, der de under en del af Juli och Augusti månader beta sina renar dels å de fjällsluttningar och fjällplatåer, som ligga i närheten af riksgränsen dels längre österut inom Ranens och Wefsens dalgångar. Till höstvistena komma de i början af September, qvarstanna der under slagttiden på hösten samt börja i November, när snö fallit, draga österut och uppehålla sig under vintern antingen i skogarne inom Lycksele eller, och detta är det vanligaste, i kustlandet, ströfvande der utan någon egentlig ordning tvärsöfver och längs dalgångarne, ofta nog ända ned mot kusten. Uti ingen af Westerbottens läns lappmarker har odlingen sträckt sig så långt mot fjällen som efter Umans dal. Ehuru barrskogen slutar en half mil öster om Tärna kyrka, belägen, efter vattendraget räknadt, omkring sex mil från riksgränsen, finnas nybyggen i björkregionen här och hvar ända in mot sjelfva gränsen. Samfärdseln mellan Norge och Tärna går efter detta vattendrag och är vintertiden ganska liflig.

Af den bofasta befolkningen inom Tärna, hvilken uppgår till ett antal af 508 personer, äro *de* fattige, som icke jemte jordbruket hafva renar. Inom Stensele är antalet bofaste personer 1,865. Flere hemmansegare i denna socken äro äfven renegare; och gäller om dessa detsamma, som här ofvan under Sorsele är anfördt. Tvister emellan de bofaste och Lapparne rörande skadegörelse å hö i hässjor, som icke äro omhägnade, — den enda, som här kan varda af någon betydelse, — uppgifves emellertid vara af ringa omfång, dels derföre att de bofaste i Stensele, åtminstone de som bo i östra delen af församlingen, i allmänhet hafva sitt hö förvaradt uti lador, dels derföre att Stensele- eller Tärna-Lapparne bäst af alla Lappar i Westerbottens län vårda sina renar, hvilket lärer orsakas deraf, att flertalet af dem tillika har små hemmansbruk i fjälltrakterna.

Inom *Åsele* lappmark, hvilken omfattar socknarne *Åsele*, *Fredrika*, *Wilhelmina* och *Dorothea*, finnas för närvarande ej renegande Lappar annat än i de tvänne sistnämnda. Af dessa tvänne socknar sträcker sig Wilhelmina till riksgränsen, Dorothea deremot ej. Denna senare bildar en mot fjällen inskjuten kil emellan Ångermanland, Jemtland och Wilhelmina. I Dorothea finnas nybyggen upp till socknens vestligaste punkt, hvilken ligger fem till sex mil från riksgränsen.

Särskilda lappbyar förekomma ej inom dessa socknar. Äfven här hafva Lapparne blifvit inrymda i renbetesland, å hvilka de uppehålla sig höst och vår. Inom Wilhelmina förekomma 13 sådana land med ett renantal af 10,300 på en lappsk befolkning af 523 personer; inom Dorothea finnas tre land med ett renantal af 2,200 samt en lappsk befolkning af 11 personer. Ehuru nybyggesanläggningar förekomma långt i vester efter de tvänne stora vattendrag, som börja vid riksgränsen i Wilhelmina socken och sedan förenade bilda Ångermanelfven, hafva de flesta Wilhelmina-Lappar sina vår- och höstvisten i trakten der vester om. En del af dem uppehåller sig ock hela sommaren på de fjäll, som ligga invid riksgränsen, andra deremot beta under högsommaren sina renar äfven på norskt område. Dorothea-Lapparne vistas under vår- och hösttid vester om Risbäcks kapell å Gits- och Burgfjäll, hvilka till större delen falla inom Wilhelmina socken. De föra renarne på bete å ömse sidor om riksgränsen under högsommaren. Redan i November äro dessa socknars Lappar på tåg österut samt finnas då vid Åsele och Fredrika, men draga sedan än längre mot öster och komma de flesta år, följande Ångermandalen, ända ned till kusten, der de till och med lägra sig i närheten af Hernösand. Dessa Lappar lemna sålunda sina renbetesland och höstvisten i regeln tidigare än de Lappar, om hvilka komiterade förut talat.

De bofaste utgöra inom Wilhelmina 4,137 och inom Dorothea 2,202 personer. Förhållandet emellan de begge nationaliteterna är i allmänhet godt. Skadegörelse af renar består uteslutande af sådan å hö i hässjor. Lapparne förorsaka aldrig skada på åker. Skadan å äng och utängsslåtter är knappt nämnvärd. Den sker egentligen vårtiden, medan betet är ringa för vajorna, och kan svårligen af Lapparne undvikas, hvarför den ock med tålamod fördrages af den bofasta befolkningen. Skada på hö uti hässjor å fjällmyrer, hvilka hässjor i brist af virke icke kunna omhägnas, sker endast vissa år uti dessa längst i vester liggande trakter när höet är välbergadt och när hungern, förorsakad af *flen* (isskorpa på marken), drifver renarne att förtära det. Deremot sker skada oftare, då dessa Lappar med sina renar under hösten begifva sig från renbeteslanden på vandring nedåt nedra delen af lappmarkssocknarne och kustlandet. Häröfver klaga de bofaste mycket och hålla före, att Lapparne begifva sig för tidigt på flyttning. De bofaste hafva nemligen under de flesta år vid den tid, då Lapparne ankomma, ännu ej, i saknad af slädföre, isbelagda vatten och frusna myrer, hunnit hemföra höet eller föra in det i de stora skogslador,

som de för höets förvarande uppfört. Hägnad kring höstackar och hässjor lärer ej heller i de trakter, hvarom nu är fråga, användas.

Lappskatten från socknarne inom Vesterbottens läns lappmarker utgör för Lycksele härads socknar 105 kronor 34 öre; för Åsele socken 12 kronor 62 öre; för Fredrika socken 7 kronor 75 öre; för Dorothea socken 11 kronor 50 öre samt för Vilhelmina socken 32 kronor 37 öre. —

Jemtlands lappmarker hafva icke, såsom de till Norr- och Vesterbottens län hörande, blifvit i förra århundradet genom ordentliga gränslinier skilda från de öfriga delarna af provinsen Jemtland. Något territorielt bestämdt Lappland finnes således ej i denna provins. I äldre handlingar omnämnas, under provinsen Jemtland, Föllinge och Undersåkers lappmarker. Af en år 1784 upprättad karta med tillhörande beskrifning framgår emellertid, att odlingen vid den tiden ej hade hunnit till den trakt, som numera upptages af Frostvikens socken och en del af de marker, som ligga öster om densamma. I beskrifningen säges ock bland annat, att ofvanför en angifven gräns vidtaga lappskogarne, "hvilkas yttersta gränser man ännu icke nått". Af andra äldre handlingar och gamla beskrifningar framgår, att Lapparne vår och höst fört sina renar på trakter, som numera innehafvas med full eganderätt af bofaste. Afvittringen uti Jemtland, hvilken blef inställd 1786, påbörjades ånyo 1821. Stadgan för denna senare afvittring är utfärdad den 8 December 1820, och många af de trakter af provinsen Jemtland, i hvilka Lappar med renar vistats och vistas, hafva varit föremål för afvittring enligt denna stadga. Afvittringens föremål var efter densamma förnämligast att skilja kronans mark från enskildes egor, att tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof eller urskilja hvad hemman utöfver deras mantal och ränta innehade samt att lemna tillfälle för idoge arbetare till nya hemmans anläggning å kronoallmänningar och öfverloppsmarker; och skulle denna afvittring sträcka sig till alla kronoallmänningar och afradsland samt till alla de byar, hemman och nybyggen, som ej redan voro genom laga kraft egande åtgärd afvittrade. Uti hela denna stadga förekommer icke ett ord om Lapparne och lappmarkerna. I 10 § stadgas, att, om efter afvittring kronomarker återstå, som för bristande odlingslägenheter icke kunna till nyhemmans anläggning användas, så böra de särskildt afrösas och såsom *kronoallmänningar* till framtida behof användas, samt att *mulbetet* derå mot smörränta må tillsvidare upplåtas. Om renbetet nämnes deremot i denna § icke ett ord. Det vill nästan af afvittringsstadgans föreskrifter förefalla, som om afsigten skulle hafva varit att antingen indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad mark samt

Jemtland.

således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för så vidt den vore för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparne och deras behof af mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. Såvidt komiterade kunnat finna, hafva ej heller Lapparne vid afvittring af mark, som legat nära fjällen, varit kallade till de sammanträden, genom hvilka här och hvar stora fjällsträckningar blifvit upplåtna till enskilde. I de flera efterföljande, under årens lopp utfärdade föreskrifter med afseende på afvittringen i Jemtland synes ej heller någon uppmärksamhet eller någon tanke egnats Lapparne och deras behof. Kongl. brefvet den 10 Februari 1824 angående afvittringen i Herjeådalen talar om rättighet för hemmansegare att *tills vidare* begagna å fjälltrakterna liggande fäbodlägenheter, oaktadt de ej finnas vara inbegripna i hemmanens mantal och ränta; Kongl. brefvet den 14 Juni 1826 talar om odlingslägenheterna i *fjälltrakter* och tillvägagåendet vid deras afvittring, om nybyggen i *fjälltrakter* och deras skattläggning efter den för Vesterbottens läns lappmarks nybyggen stadgade metod; i Kongl. brefvet den 6 Mars 1831, som utgjorde svar på riksdagsfullmäktiges från Jemtland framställning bland annat derom, att *fjälltrakterna* måtte få indelas i tjenliga fäbodlägenheter, förordnas, att de fjälltrakter, som endast kunna till bete begagnas, må vid afvittringen indelas i ordentliga fäbodlägenheter, hvilka skulle till de hemmansegare, som vore deraf mest i behof och dertill sig anmälde, mot smörränta upplåtas, dock på högst femton år i sender. Först i ett Kongl. bref den 26 Mars 1831 synes frågan om Lapparnes behof af särskilda renbetestrakter hafva varit före, ehuru deraf icke blef något resultat. På en af fjällordningsmannen från Jemtland Jon Andersson gjord framställning, att lappallmogen mot afradsränta måtte få begagna de trakter, deras fäder innehaft, svarar nemligen Kongl. Maj:t, att afvittringsstadgan för länet med flera i ämnet meddelade föreskrifter skulle i sådant afseende gälla till efterrättelse, beroende på framtida pröfning i sammanhang med afvittringen, om för Lapparnes *vinterstamhåll* några särskilda trakter skulle afsättas och dem enskildt till begagnande förbehållas. Sedan härefter i Kongl. brefvet den 9 November 1836 bestämts sättet för skattläggningen och storleken af räntan m. m. å fjällhemmanen i Jemtland, har ändtligen genom Kongl. brefvet den 20 April 1841 angående grunderna för afvittringen inom Hede i Herjeådalen äfvensom genom ett Kongl. bref af samma år och dag "angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetestrakter", — detta senare bref föranledt af fjällallmogens i Undersåkers socken gjorda underdåniga ansökan att varda bibehållen vid de renbetestrakter, den af

renegande lapparne äro få, deras hjordar obetydliga. Å många af de stora fjällsträckor, som höra till denna bys område, föras numera icke några renar på bete. Orsaken till detta tillbakagående är utan tvifvel den hos dessa Lappar, likasom hos Arjepluogs-Lapparne i allmänhet, inrotade benägenheten för bränvin, hvilket de bofaste tillhandahållit dem mot ersättning i renar. Ett sådant sätt straffar sig sjelf. Fattigdom blir till sist såväl Lapparnes som de bofastes lott. Arjepluogs befolkning, den bofasta åtminstone, borde numera hafva insigt derom och känner nu verkningarne af det sätt, den användt mot Lapparne, i ökad fattigvård, ökade utskylder i öfrigt och minskad möjlighet att dem utgöra.

Semisjaurs-Lapparne intaga landet på ömse sidor om Hornafvan och Sädvajaure, och utgör Laiselfven, en biflod till Windeln, gräns i söder för deras land. Dessa Lappars hufvudvisten ligga i björkregionen i det land, som omgifver vestra ändan af Hornafvan och sträcker sig derifrån ned till Laiselfven, hvarest de hafva goda betesmarker höst och vår. De flytta i början af Juli från dessa visten i hastiga dagsmarcher mot riksgränsen och in i Norge, der flere af denna bys Lappar erhållit upplåtelse af renbetesland i de dalgångar, som genomskära fjällen. Från Norge flytta de i September, lika hastigt som vid ditflyttningen, tillbaka till sina visten, hvilka de åter hafva intagit i senare delen af denna månad. Stora och goda betesmarker inom det svenska fjällområdet öfverfara de sålunda blott vid flyttningen; och å en ej obetydlig del af det land, som hör inom denna bys område, förekomma numera aldrig renar, utan ligger det obegagnadt. Inemot jul lemna dessa lappar sina visten och flytta längre österut in i skogslandet. Inträffa ogynsamma betesår i lappmarken, flyttar en del af dem ända ned till kusten inom Vesterbottens län, men i allmänhet göra de ej under vintern längre flyttningar utan hålla sig vanligtvis inom socknen samt bo åter på sina visten i April och föra renarne på bete å de lågfjäll, som omgifva öfre delen af Hornafvan och Sädvajaure.

Mellan Laiselfven och Vesterbottens länsgräns ligga *Sörvesterby*-Lapparnes hufvudvisten uti björkskogsregionen. Äfven dessa Lappar hafva för vana att vid samma tid, som här nästförut är angifven för Semisjaurs-Lapparne, flytta öfver till Norge, men de uppehålla sig icke derstädes så länge, utan anlita tillika i väsentlig mån de betesmarker, som ligga i dalarne på denna sidan om Nasa och slutta ned till Laiselfven. I September komma de åter till hufvudvistena, hvilka de derefter under vanliga förhållanden lemna först omkring jul. De af dessa Lappar, som hafva renar i vård för bofasta inom det svenska kustlandet, flytta derefter ned mot kusten, för så vidt de erfara, att betet

derstädes är godt; de deremot, som icke hafva sådana skötningsrenar, qvarstanna inom lappmarken och inom församlingen, så vida de icke nödgas draga mot kusten till följd af att antingen renbetet blifvit förstördt genom att is betäckt marken eller till följd af att vargar uppträda i fjälltrakterna.

Arjepluogs lappby utgöres uteslutande af skogslappar. De bo i östra delen af socknen. Flera hafva under de senare årtiondena förlorat sina egna renar och förtroendet att sköta renar åt andra, hvadan de slagit sig ned såsom fiskare vid de stora sjöarne samt börjat upptaga jord och skaffa sig fasta bostäder, så att det numera blott är ett fåtal, som egnar sig åt renskötsel såsom hufvudnäring. Dessa skogslappar hafva, hvilket icke annat än i få fall är förhållandet med fjällapparne, renbetesland åt sig upplåtna, å hvilka de från början af Maj till början af December månad föra sina renar på bete. Dessa land ligga i östligaste och sydligaste delen af socknen. Inom sina renbetesland hafva de ett hufvudviste, beläget vid en sjö eller vid ett rinnande vattendrag, samt dessutom en mängd mindre visten, mellan hvilka de flytta under den tid af sommaren, då de hafva renarne under vård. Denna tid infaller under Juli och Augusti månader, hvilket är detsamma som den egentliga myggtiden. Skogslapparne kunna nemligen icke hålla sina renar under vård från den tid på våren, då marken blir bar, till dess myggtiden inträder, ej heller kunna de det efter dennas slut och till dess marken varder snöbetäckt. Renarne gå under de nu sagda tiderna i villan, men hålla sig dock i allmänhet inom renbeteslandet. Under dessa tider bor skogslappen vid hufvudvistet samt sysslar med fiske och jagt. Kalla, och till följd deraf myggfattiga somrar kan skogslappen knappt hålla renarne någon tid tillsammans; varande derföre ock den längre eller kortare tid, under hvilken renarne kunna under somrarne sammanhållas, beroende af, om sommaren är gynsam eller ej för myggens fortplantning och utveckling. I regeln flytta skogslapparne under vintermånaderna ur församlingen och ned till sjelfva kusten, dels inom Vesterbottens, dels inom Norrbottens län. En stor missräkning är det för dessa Lappar, om de något år under vintermånaderna nödgas qvarstanna inom lappmarken. Så inträffar, då renlafven i kustlandet genom isskorpa på marken, hård skare m. m. blir oåtkomlig för renarne. Orsaken, hvarföre skogslapparna med sådan begärlighet söka kustlandet om vintern, är dels den att de sköta renar åt allmogen inom de trakter, der de hafva sina vanliga vinterstamhåll, dels den att de inom kustlandet med större lätthet vinna afsättning för sina tillverkningar af lappskor, tåg eller

andra varor, i hvilkas förfärdigande de ega skicklighet, dels att de derinom kunna för billigare pris än inom lappmarken tillbyta eller tillhandla sig de produkter, mjöl, tobak, kaffe m. m., som för dem äro nödvändiga, dels ändtligen att Lapparne af kustlandsbefolkningen mottagas och omhuldas med en välvilja, hvilken de i allmänhet icke röna af de bofaste inom lappmarken. I slutet af April eller i Maj vända de från kusten åter till hufvudvistena.

De bofaste uti Arjepluog äro 977 personer, och de fleste af dem bo vid de stora sjöarne Hornafvan, Uddjaure och Storafvan samt utgreningarne från dem. Socknen är af ringa bördighet. Flere bland de bofaste ligga i handel med Lapparne och ega renar, som Lappar vårda.

Under hänvisning till hvad ofvanföre är yttradt under *Norrvesterby*, torde vara skäl att upprepa, då omdömet gäller hela socknen och de bofastes förhållande till Lapparne i allmänhet, att de förre under gångna tider hafva inverkat skadligt på den lappska befolkningen och rubbat välståndet bland denna. Numera torde de fleste bofaste kommit till insigt derom, att de skadat sig sjelfva, genom att de bland annat gifvit näring åt Lapparnes begär efter starka drycker. Sedan Lapparne blifvit demoraliserade, har följden kommit i form af fattigdom, der välstånd förut rådt. När det folk, på hvilket de bofaste skola till ej ringa del lefva , blir fattigt, då varder det illa ställdt för både den ena och den andra nationaliteten. Det går icke fort att upprätta hvad de bofaste genom sitt vinstbegär brutit; men det torde dock icke vara omöjligt, om de, såsom komiterade hört uppgifvas, klart uppfatta ställningen, sådan den inom kommunen numera blifvit, och önska en förändring till ett bättre. Några stridigheter förekomma icke inom denna socken emellan nybyggare och Lappar.

I denna lappmark hafva äfven fjällapparne i likhet med skogslapparne kåtor och bodar af trä vid sina hufvudvisten. Dessa ligga vanligtvis ock så till, att en eller tvänne medlemmar af familjen der qvarstanna under sommarmånaderna, sysslande med fiske och jagt, under det de öfrige af familjen flytta med renarne vesterut och till Norge. Dessa lappvisten, hufvudvisten samt höst- och vårvisten, om hvilka här ofvan blifvit så ofta ordadt, äro för Lapparne lika kära som hemmet för den bofaste. De ligga i allmänhet invid någon sjö eller ett fiskrikt vattendrag. Deras belägenhet är i de allra flesta fall täck; björkar, omsorgsfullt vårdade, omgifva dem. Lapparne hafva ock en djupt känd önskan att varda vid dem bibehållna. Emellertid hafva Lapparne i denna socken genom inflytanden, som ofvanföre äro antydda, och andra omständigheter försvagats och nersjunkit i maklig-

het, hvilket framkallat förlust af renar och fattigdom. Skärpta bestämmelser för Lapparne i afseende på renvården och en menniskovänligare uppfattning hos nybyggarne om det sätt, på hvilket de böra umgås med Lapparne, skola komma de förre att inse, att de endast genom arbete och sträfsamhet kunna vinna framgång i sin näring, samt de senare att medverka dertill.

Slutligen torde här böra omnämnas, att många nybyggare hafva kommit i besittning af stora renbetesland inom skogslandet, hvilka förut egts af skogslappar och för hvilka de med Lapparne deltaga i utgörande af lappskatten. Å dessa renbetesland upplåta de mot betalning renbete vintertiden åt fjällapparne och beskatta dem dervid oftast öfverhöfvan.

Lapparne uti *Arvidsjaurs* lappby äro skogslappar. Deras antal uppgick år 1880 till 642 personer. Denna lappby omfattar hela Arvidsjaurs socken och den derifrån år 1869 skilda, till Vesterbottens län förlagda Malå kapellförsamling. Dessa tvänne församlingar äro indelade uti 36 lappskatteland, för hvilka i skatt erläggas 33 kronor och å hvilka Lappar haft eller hafva inrymning. Inom de land, som ligga omkring Piteå elf, bo skogslapparne hela året om, förande sina renar på bete än till ett, än till ett annat ställe af landet. Öfrige Lappar vistas, likasom förut blifvit angifvet för skogslapparne uti Arjepluog, från Maj inemot jul inom sina land, men flytta derefter vanligen till kustlandet, dels af Norr- dels af Vesterbottens län. Renantalet har under de senare åren icke obetydligt nedgått och beräknas numera utgöra blott 7,000 till 8,000. Flera skogslappar hafva nedsjunkit till blott fiskarelappar; andra hafva öfvergått till nybyggare. Många af ofvan omnämnda 36 renbetesland hafva derför blifvit utan innehafvare och användas antingen af de Lappar, som hafva renar och äro i behof af ökadt utrymme, eller ock icke alls för renbete.

De flesta såväl renskötande som renegande Lappar hafva under afvittringen fått sig nybyggesområden tilldelade, några på grund af vid afvittringen gjord ansökan, de fleste på grund deraf, att de före afvittringen fått sig beviljade kronotorp till anläggning på sina lappskatteland. Antagligt är, att de härå vinna full besittningsrätt och att flertalet bland dem småningom kommer att öfvergå från nomadlifvet till jordbrukarens, i den mån denna sistnämnda näring vinner den utveckling, att de deraf kunna erhålla sin utkomst och bergning.

Den bofasta befolkningen inom Arvidsjaur uppgår till 2,616 personer, i Malå till 1,255.

Förhållandet emellan de bofaste och Lapparne är inom dessa församlingar mycket godt. Tvister dem emellan afhöras högst sällan

och äro, när de förekomma, af ringa betydenhet. Den bofasta befolkningen har, jemförd med den bofasta lappmarksbefolkningen i de andra delarne af Norrbottens län, större bildning, hvadan det ej heller kan spåras någon ansats hos dem att tillskansa sig obehöriga fördelar på Lapparnes bekostnad och dymedelst motverka dessas sträfvanden att förskaffa sig utkomst och bergning genom renskötseln.

Den bofasta befolkningen i Arvidsjaur och Malå har icke i allmänhet renar. Skogslapparne i denna socken sköta deremot renar åt allmogen i kustlandet.

Innan komiterade lemna redogörelsen för Lapparne inom Norrbottens län, är det i sin ordning att omnämna, det några skogslappar bo inom kustlandssocknarna, i närheten af lappmarksgränsen, hvilka, förnämligast skötande egna renar, föra dem på bete dels inom lappmarken dels inom kustlandet, samt att några Lappar finnas, hvilka, skötande renar åt bönder inom kustlandssocknarna, äfven der föra dem på bete och sällan eller aldrig komma med dem inom lappmarkerna. Så finnas inom Pajala och Tärendö församlingar 4,900 renar, dessa hufvudsakligen tillhörande bofaste. Dessa renar strö̈fva under somrarne in i Gellivare och Jukkasjärvi, då det ligger i de bofastes intresse att hafva dem aflägsnade från sina ängar. Inom Korpilombolo socken finnas 2,450 renar, förnämligast tillhörande skogslappar, hvilka tillika hafva nybyggen. Inom Öfver-Torneå socken är renantalet uppgifvet till 200, inom Karl Gustafs socken till 400 och inom Neder-Torneå socken till 250. Alla dessa sistnämnda renar tillhöra hemmansegare, men skötas af Lappar. Samma är förhållandet med de 250 renar, som finnas uti Neder-Kalix. Bofasta skogslappar finnas äfven i Öfver-Kalix, Råneå och Öfver-Luleå socknar, med respektive 2,500, 500 och 3,900 renar. Alla dessa sköta äfven jordbruk samt föra sina renar på bete dels å kronoparkerna och å enskildes områden inom nämnda socknar, dels inom närgränsande lappsocknar. Under de senare åren har inflyttningen af Lappar till kustlandet tilltagit och renantalet derstädes ökats. Röster, synnerligast från Neder-Kalix, Neder-Torneå och Karl Gustafs socknar, der de allmänna skogarne äro få, höjas mot den sed, som börjat inrota sig, att hålla renar året om å trakter, som nästan uteslutande tillhöra enskilde, och detta utan att någon betesafgift af egarne erlägges. Då det derjemte är ett fåtal hemmansegare, som begagnar sig af en sådan sjelftagen rätt att, så att säga, låta renarne underhållas på andras bekostnad, och då renskötseln icke gerna kan, med den utveckling jordbruksnäringen i trakterna närmast Bottenviken under de senare åren erhållit, derinom bedrifvas jemte sistnämnda näring, vill det synas, som den tid icke borde vara aflägsen, då dessa renar

måste, för sommartiden åtminstone, lemna dessa trakter i närheten af kusten, hvilka de nu intagit, samt föras till andra, der skadegörelse och ohägn icke i någon nämnvärd omfattning kan af dem förorsakas. —

Wester-bottens. län.

Umeå lappmark består af församlingarne *Lycksele* med Örträsk, *Sorsele* och *Stensele* med Tärna Kapell.

Uti *Lycksele* och dess Kapellförsamling Örträsk finnas numera inga renegande Lappar annat än under vintern, då angränsande socknars Lappar antingen derinom taga sina vinterstamhåll eller på flyttningen fram och tillbaka från kusten för kort tid der uppehålla sig med sina renar. Odlingen har der så framskridit, att dessa församlingar mera likna kustlandssocknar än lappmarker. Odlingstillfällen förekomma ock der rikligt, och all anledning är till det antagande, att jordbruksnäringen derstädes, sedan afvittringen blifvit afslutad, skall komma att än ytterligare högst väsentligt utvecklas.

Skogslappar förekomma icke uti Westerbottens län annorstädes än i Malå, för hvilka redogörelse är lemnad under Arvidsjaurs lappby.

Sorsele socken, som ligger efter Windelns vattendrag och går till riksgränsen, har 348 Lappar, fördelade uti tvänne lappbyar, *Ran-* och *Granbyn*. Dessa byar hafva numera icke någon sådan betydelse, som de haft ifrån forno. Lapparne äro nemligen inrymde å särskilda land, en eller flere å hvarje. Dessa renbeteslands antal är 20, af hvilka dock, enligt uppgift från Konungens Befallningshafvande i Westerbottens län, fyra för närvarande ligga öde. Inom dessa land hafva Lapparne sina hufvudvisten, och derå beta de sina renar höst och vår samt hafva kåtor af trä uppförda vid vistena. I det egentliga fjällandet är betet gemensamt, och erlägges för hvarje land en viss andel af lappskatten.

Ranbyns Lappar hafva sina visten å det stora Björkfjället på sluttningen mot Windeln. De flytta vesterut från dessa visten i medlet af Juni samt uppehålla sig under en del af Juli och Augusti månader i Norge uti Ranen, hvarefter de tåga, under några dagars uppehåll här och hvar, åter mot sina hufvudvisten, hvilka de intaga i slutet af September. I December flytta de längre österut och gå då ned mot kusten, någon gång ända ned till hafvet, samt tåga dervid, likasom öfrige Lappar inom detta län, icke blott längs och mellan elfvarne, utan företrädesvis mera rätt i öster och vester, så att de korsa dem. Deras uppehållsorter under vintern bestämmas i främsta rummet af de personers boplatser, af hvilka de emottagit renar att vårda. Dessa fjällappar, äfvensom i allmänhet de Lappar, som tillhöra Westerbottens län, hafva namn om sig att egna renarne en omsorgsfull vård.

Granbyns Lappar hafva sina höst- och vårvisten i björkskogsregionen å Givort- och Amartfjäll samt de fjäll, som ligga på södra sidan af Juktan. Inom sjelfva fjällandet flytta de söder om Windeln efter Juktans floddal samt emellan denna och Windelns. De hafva samma ordningar för sina flyttningståg som Ranbyns Lappar både för sommar- och vintertiden. Antalet renar inom socknen är uppgifvet till 7,360.

Den bofasta befolkningen räknar 1,601 personer och flertalet af dem eger renar. Flere af de bofaste, som bo vester om Sorsele kyrka, äro Lappar och hafva såväl nybyggen som renar. En del af familjen flyttar med renarne, en del sköter jordbruket. Äro sådane lappnybyggare välburgne, händer understundom, att de lemna renarne åt tjenare af lappsk nationalitet samt qvarstanna sjelfve året om å den fasta boningsplatsen, endast tagande noggrannare reda på antalet af dem tillhörande renar, när dessa beta omkring hufvudvistena. Mellan de bofaste, som sålunda äro egare af renhjordar, och nomaderna eger godt förhållande rum. Några klagomål öfver skada, som af renar förorsakas å ängar, afhör man ej under det dessa stå i växt, detta en följd deraf att Lapparne denna tid hålla sig utanför den mark, der ängarne ligga, antingen inom annat rike eller å svenskt område på det omkring sex mil breda bälte, från riksgränsen räknadt, till hvilket odlingen ej sträckt sig eller kommer att sträcka sig, och derå några insynade ängslägenheter icke förefinnas. Klagomål föras deremot deröfver, att Lapparne under sina flyttningar österut göra skada på det hö, som är upplagdt i hässjor och ej blifvit hemfördt. De bofaste önska derföre införandet af den föreskrift, att Lapparne icke må vara berättigade att före jultiden lemna sina höstvisten. Lapparne äro nemligen vid den tiden redan omkring Sorsele, der de då besöka kyrkan, och flytta omedelbart efter helgen längre ned mot kusten, så att de omkring trettondagjul kunna bevista Lycksele marknad och ting, som vid den tiden hållas. Att hägna kring höhässjor är icke inom denna socken och i allmänhet ej inom Westerbottens län sed, ehuru tillgång på virke till hägnad och uppförande af lador torde, åtminstone för de allra flesta trakter, finnas.

Stensele med Tärna kapell. Lapparnes antal är uti Stensele 41 och i Tärna 413 personer; och uppgifves antalet rendjur till 8,000.

Inom denna socken förekomma tvänne Lappbyar: *Umby* och *Wapste*, hvilka, i likhet med hvad ofvan är sagdt för Sorsele, numera, sedan de renegande Lapparne inrymts å land, der de hafva sina höst- och vårvisten, förlorat en del af sin förra betydelse. Umans vattendrag utgjorde skilnad mellan de trakter, inom hvilka dessa Lappar drogo fram, Umbyns Lappar på norra, Wapstes Lappar på södra sidan

om detta stora vatten. Inom Stensele förekomma blott tvänne renbetesland, inom Tärna kapellförsamling deremot femton, hvilka land innefatta såväl fjällskogsmark som lågfjäll. De begagnas såsom renbetesland höst och vår, då hvarje Lapp, som ensam är inrymd på något land, endast har *sina* renar under vård, eller, der flere äro å landet inrymde, deras renar hållas tillsamman i en hjord. Vid midsommaren draga de till fjälls samt gå ned i Norge, der de under en del af Juli och Augusti månader beta sina renar dels å de fjällsluttningar och fjällplatåer, som ligga i närheten af riksgränsen dels längre österut inom Ranéns och Wefsens dalgångar. Till höstvistena komma de i början af September, qvarstanna der under slagttiden på hösten samt börja i November, när snö fallit, draga österut och uppehålla sig under vintern antingen i skogarne inom Lycksele eller, och detta är det vanligaste, i kustlandet, ströfvande der utan någon egentlig ordning tvärsöfver och längs dalgångarne, ofta nog ända ned mot kusten. Uti ingen af Westerbottens läns lappmarker har odlingen sträckt sig så långt mot fjällen som efter Umans dal. Ehuru barrskogen slutar en half mil öster om Tärna kyrka, belägen, efter vattendraget räknadt, omkring sex mil från riksgränsen, finnas nybyggen i björkregionen här och hvar ända in mot sjelfva gränsen. Samfärdseln mellan Norge och Tärna går efter detta vattendrag och är vintertiden ganska liflig.

Af den bofasta befolkningen inom Tärna, hvilken uppgår till ett antal af 508 personer, äro *de* fattige, som icke jemte jordbruket hafva renar. Inom Stensele är antalet bofaste personer 1,865. Flere hemmansegare i denna socken äro äfven renegare; och gäller om dessa detsamma, som här ofvan under Sorsele är anfördt. Tvister emellan de bofaste och Lapparne rörande skadegörelse å hö i hässjor, som icke äro omhägnade, — den enda, som här kan varda af någon betydelse, — uppgifves emellertid vara af ringa omfång, dels derföre att de bofaste i Stensele, åtminstone de som bo i östra delen af församlingen, i allmänhet hafva sitt hö förvaradt uti lador, dels derföre att Stensele- eller Tärna-Lapparne bäst af alla Lappar i Westerbottens län vårda sina renar, hvilket lärer orsakas deraf, att flertalet af dem tillika har små hemmansbruk i fjälltrakterna.

Inom *Åsele* lappmark, hvilken omfattar socknarne *Åsele*, *Fredrika*, *Wilhelmina* och *Dorothea*, finnas för närvarande ej renegaude Lappar annat än i de tvänne sistnämnda. Af dessa tvänne socknar sträcker sig Wilhelmina till riksgränsen, Dorothea deremot ej. Denna senare bildar en mot fjällen inskjuten kil emellan Ångermanland, Jemtland och Wilhelmina. I Dorothea finnas nybyggen upp till socknens vestligaste punkt, hvilken ligger fem till sex mil från riksgränsen.

ålder innehaft, — något skydd för Lapparnes rättighet blifvit stadgadt, hvarjemte bestämmelser meddelats angående sättet för urskiljande och skattläggning af renbetestrakterna. Det sistnämnda Kongl. brefvets 8 punkt bestämmer nemligen, att några nybyggen i fjälltrakterna icke skulle få upplåtas, förrän Lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade; dock kunde, i sammanhang med förrättningen rörande urskiljande af Lapparnes betesmarker, jemväl nybyggen utstakas, "der lägenheter funnos och sökande sig dertill anmälde".

Af hvad komiterade här ofvan anfört, torde vara tydligt, att nybyggesanläggningar ända intill år 1841 fått ega rum öfverallt i fjälltrakterna, att fäbodlägenheter blifvit upplåtna i dessa, och att derigenom Lapparne, hvilkas rätt ingen hade att bevaka, blefvo år efter annat trängde från de trakter, som till en del åtminstone voro behöfliga för dem till renbete, synnerligast vår och höst, och hvilka de tillförene dertill begagnat. Det är visserligen sant, att Lapparne äfven före den särskilda afvittringen af deras renbetestrakter hade till sig för renbete upplåtna vissa fjällsträckningar, för hvilka de erlade så kallad lappskatt, men dessa fjällsträckningar voro icke till sitt omfång angifna och till sina gränser bestämda; de voro ock snarast att likna vid de renbetesland, om hvilka komiterade här ofvan under Vesterbottens läns lappmarker talat, och utgjorde alltså sådana land inom de trakter, der Lapparne ströfvade omkring med sina renar, som egnade sig till uppehållsställen höst och vår för renarne samt sålunda ock till hufvudvisten för Lapparne. När derföre Lapparne sjelfva, seende att stora för renskötseln behöfliga landsträckor genom afvittringen dem frånhändes, började röra på sig för att bibehållas vid renbetesrätt å de trakter, der de dittills af sedvana haft sådan rätt, så utkom ofvannämnda nådiga bref den 20 April 1841. Men det, som förut vid afvittringen blifvit gjordt, kunde derigenom ej göras ogjordt.

Följer man den afvittringsförrättning, som i anledning af meranämnda Kongl. bref blifvit verkställd, så finner man först och främst, rörande frågan om hvad som bör hänföras till Jemtlands lappmarker, att afvittringsutslaget för Offerdals socken den 25 Juni 1852 talar om "afvittring och skattläggning af de inom gränserna för Offerdals socken liggande delarne af *Undersåkers* lappmarker" samt angifver och fastställer gränserna för dessa lappmarker; så har äfven afvittrings- och skattläggningsutslaget för Föllinge uttrycket "lappmark". Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län synes sålunda hafva velat fastläsa begreppet lappmark endast vid de områden, som blifvit vid afvittringen afsatta för Lapparne med deri inbegripna de smärre hemmans

områden, som inneslutas af Lapparnes. Jemtlands lappmarker skulle sålunda, om detta vore rigtigt, egentligen omfatta de högre fjällsträckningar, af hvilka de flesta skattefjäll förnämligast bestå, jemte i dem inskjutna smärre dalgångar. De skulle icke ens utgöra någon sammanhängande del af landet närmast riksgränsen, utan blott här och hvar ligga, så att säga, kringkastade inom provinsens vestliga del. En sådan godtycklig uppfattning af, hvad som menas med lappmark uti Jemtland, kunna komiterade för sin del icke biträda. För komiterade är det deremot tydligt, att de trakter af Jemtland, hvilka gränsa intill de marker, som Lapparne erhållit, och af hvilka en del varit föremål för afvittring samt skattläggning på samma gång som dessa, förr varit såsom lappmarker betraktade och äfven fortfarande böra såsom sådana anses, samt att således lappmarkerna måste innefatta de trakter, som Lapparne äro nödsakade att beträda för att kunna tillgodogöra sig betet å de för dem särskildt afsatta land. Hvad åter angår begränsningen af det område, hvilket bör såsom lappmark i Jemtland betraktas, synes en sådan kunna hemtas från det sätt, hvarpå vissa hemman och lägenheter i vestra delen af provinsen Jemtland blifvit skattlagda. Vid tilldelning af mark i fjälltrakterna åt gamla hemman och upplåtelse af mark till nybyggen derstädes har i flera Kongl. bref, — det äldsta af den 27 November 1792, och det, som vid afvittringen i allmänhet tillämpats, af den 9 November 1836 — förklarats, uti det förstnämnda, att de nybyggen, som äro längst bort belägna i Föllinge och Ströms socknar, skola skattläggas efter den metod, som för Vesterbottens lappmarks nybyggen blifvit antagen, och uti det senare, att nybyggen i fjälltrakten skola utgöra ränta af sex riksdaler 32 skillingar på helt mantal, vara befriade från roteringsskyldighet och kronotionde, men lika med vanliga hemman deltaga i alla efter rök utgående onera, likväl i väghållningsskyldigheten endast till hälften. Alla de hemman, som blifvit skattlagda på sådant sätt, äfvensom all den tillökningsmark, hvilken ränta blifvit åsatt med tillämpning af samma skattläggningsmetod, äro sålunda likställda med nybyggen inom Vesterbottens läns lappmarker och kunna derföre betraktas såsom liggande inom lappmarkerne. Då — huru önskvärd än en sådan åtgärd skulle hafva varit — Jemtlands lappmarker icke samtidigt dermed, att gränserna uppgingos mellan Vesterbottens kustland och dess lappmarker, blefvo afskilda från provinsen Jemtland, har vid ofvan angifna förhållande det antagande synts komiterade fullt berättigadt, att till dessa lappmarker böra hänföras icke allenast de trakter, som Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län räknat dit, utan äfven all den mark, som

blifvit upplåten till enskilde och skattlagts efter den här ofvan omnämnda för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmetod, detta allt för så vidt genom en sådan begränsning bildas ett sammanhängande land invid riksgränsen.

På ofvannämnda karta hafva komiterade dels utmärkt det område, hvilket å 1784 års karta varit betecknadt såsom Föllinge lappmark, dels ock med särskild färg låtit utmärka de efter ofvannämnda metod skattlagda markerna; och det visar sig deraf, att dessa, tillsammans med Lapparnes renbetestrakter, om man undantager ett fåtal hemmans mark, bilda en till bredden omvexlande, men sammanhängande landsträcka längs hela riksgränsen af provinsen Jemtland.

Komiterade anse sig vidare böra framhålla, att, ehuru den nådiga instruktionen för de förrättningsmän, som hade att upprätta förslag till säkra gränser för Lapparnes skattefjäll, bestämde, det *nödiga* betestrakter skulle utstakas särskildt för hvarje skattefjäll, hvarvid derjemte sorgfälligt skulle tillses att, såvidt möjligt vore, nödig skog till bränsle icke saknades, samt ehuru förrättningsmännen om de flesta till Lapparne afsatta trakter uppgifvit, att de lemnade *tillräckligt bete alla tider af året* för ett angifvet antal renar och att skogstillgången å dem vore tillräcklig för Lapparnes behof, har dock sådant icke varit eller kunnat vara förhållandet i fråga om renbetet och — enligt den undersökning, som under de senare åren öfvergått en del skattefjäll — flerestädes icke heller i afseende å skogstillgången. Vid afvittningsutslagens meddelande har Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län visserligen sökt taga hänsyn dertill, att det för renarne så nödvändiga *vårbetet* kunde vara att tillgå inom renbetestrakterna, och derföre afslagit en hel mängd ansökningar om nybyggesanläggningar i fjälltrakterna, äfvensom utlagt några hemman till skattefjällen; men *dels* har åtgärden att afskilja renbetestrakterna kommit för sent, sedan Lapparne redan blifvit genom beviljade hemmansanläggningar allt för mycket kringskurna, *dels* synas ock de, som i första hand haft att bereda och utreda ärendet samt att upprätta förslag rörande renbetestrakterna, ej hafva gjort sig fullt förtrogne med alla de fordringar, som kräfvas uppfylda, för att en fjälltrakt skall inom sig innesluta alla de vilkor, som erfordras för renskötselns utöfvande och renarnes underhåll under årets alla tider. Den närmare redogörelsen för de särskilda renbetestrakterna uti Jemtland, till hvilken komiterade nu öfvergå, skall gifva stöd för det uttalande, som komiterade här ofvan fält.

Uti *Föllinge* lappmark äro renbetesland under namn af skattefjäll afsatta inom *Frostvikens* socken och *Föllinge* socken med Hotagens kapellförsamling.

Inom *Frostviken*, der 273 Lappar finnas, ligga följande skattefjäll: *Blåsjö*, *Orrnäs*, *Millestskog*, *Badstugunäs* och *Klumpvattnet*. De upptaga tillsammans 507,734 tunnland. Någon uppgift förekommer icke i de utslag, hvarigenom skatt för dessa fjäll bestämdes, om det antal renar, som beräknats hafva bete derstädes året om; men förrättningsmännen hafva uppgifvit antalet till 7,400. För närvarande beta å dessa fjäll vår, sommar och höst 4,335 rendjur. Lapparne hafva å dessa skattefjäll enligt afvittningsutslaget rätt till renbete och till skogsfång samt fiskerätt i de derstädes liggande vatten. Trettiosju Lappar hafva i nämnda fjäll erhållit inrymning; och hafva inrymningsbrefven, som äro ständiga, under olika tider affattats olika. De på 1850-talet utfärdade innehålla blott föreskrift derom, att i rätt tid erlägga den för skattefjället eller den del af detsamma, i hvilken inrymning erhållits, belöpande räntan; något senare utfärdade inrymningsbref innehålla, förutom nyssnämnda föreskrift, äfven den, att inrymningen gifver den inrymde rättighet att »i fjällen idka renboskapsskötsel samt fiska uti derinom belägna sjöar», »men ingalunda någon sådan rättighet till sjelfva jorden, att han må kunna någon del deraf för sig afhägna eller till annat ändamål än renbete disponera» (den 20 April 1865). I ännu yngre inrymningsbref stadgas, utom först omnämnda skyldighet i afseende på skatten, att endast till husbehof anlita skogen inom fjällets område och att betet inom fjället icke för annat än för rendjursskötsel använda. Det inrymningsbref af senaste datum (den 4 Mars 1881), komiterade varit i tillfälle att taga kännedom om, innehåller följande bestämmelser: »att årligen och i rätt tid afbörda sig den del af fjällets ränta, som på fjälldelen belöper, att endast till husbehof ålita skogen och att för intet annat ändamål än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjället, der icke heller fast bostad får anläggas.» Bestämmelsen, att skattefjället uteslutande skall användas för rendjursskötsel, synes dock strida mot en bestämmelse uti afvittningsutslaget för denna socken. I detsamma säges nemligen bland annat, »att det må bero på öfverenskommelse emellan fjällets innehafvare och nybyggarne, huruvida de förre vilja till de senare upplåta någon rättighet till markens begagnande under den tid af året, då densamma icke för renbetet erfordras.» Af det senast anförda vill det äfven synas, som Konungens Befallningshafvande tänkt sig, att Lapparne vissa tider af året skulle uppehålla sig på andra trakter än skattefjällen, ehuru det tillika uppgifves, att renarne inom dem hafva bete hela året om. Förhållandet är emellertid, att flere af de Lappar, om hvilka nu är fråga, beta sina renar en del af året inom Norge och uppehålla sig då i närheten af riksgränsen, samt att samma Lappar under vintern flytta med sina

renar från skattefjällen österut. Denna flyttning, som från de särskilda skattefjällen sker ungefär vid samma tid — i slutet af November eller början af December, — går in i Ångermanland genom Tåssjö, Bodums och Fjällsjö socknar ned mot Sollefteå samt vidare efter Ångermandalen till trakterna omkring Hernösand och Sundsvall. I medlet af Mars vända Lapparne åter till sina skattefjäll, till hvilka de anlända i April. Orsaken till dessa långa vinterflyttningar torde till väsentlig del vara sedvana, men till en del ock, att i de Jemtländska fjällen vintertiden plägar bildas isskorpa på marken, hvadan renarne måste ut derifrån för att kunna erhålla föda.

Uti *Föllinge* socken med tillhörande Hotagens kapell finnas 164 Lappar. Derinom ligga följande skattefjäll: *Gåxsjö*, *Mur* och *Winklumpen*, tillsammans 210,539 tunnland. Femton Lappar äro å dessa fjäll inrymde med tillsammans 4,200 renar. Om dessa skattefjäll gäller i allt väsentligt detsamma, som ofvan under Frostviken är anfördt. Vid afvittringen var renantalet å dessa fjäll högst obetydligt, 534 stycken; och uppgafs betet vara tillräckligt hela året om för detta antal. Rörande dessa Lappars flyttningar meddelas: att de alla äro nödsakade att föra sina renar utom skattefjällens område under en tid af vintern, att de derföre under vanliga förhållanden flytta med renarne från hvar sina fjällområden en månad före jul eller i slutet af November, kunnande flyttningstiden vexla, beroende som den är af tidigare eller senare inträffad isbeläggning i fjällen; att tiden för återflyttningen till skattefjällen är högst olika för olika fjäll, samt att Lapparne vid afflyttningen från fjällen först draga med sina renar till de närmast fjällen belägna byars och socknars områden, derefter vissa år, alltefter betets beskaffenhet inom skogsbygden, längre mot öster, äfvensom att de emellanåt tåga in i Norge samt då uppehålla sig inom detta rike förnämligast under vårtiden.

Uti *Undersåkers* lappmark, der antalet Lappar är 218, hafva skattefjäll blifvit afsatta inom *Offerdals*, *Kalls*, *Åre*, *Undersåkers*, *Hallens* och *Ovikens* socknar.

Inom *Offerdal* ligga skattefjällen *Ansätt* och *Sten*, *Grubbdal* och *Ålder*, hvilka tillsammans hafva en areal af 126,630 tunnland och å hvilka tjugo Lappar erhållit inrymning, deraf dock på Grubbdal blott en enda. Antalet renar uppskattas för nutiden till 560. Vid afvittringen beräknades deremot, att på Ansätts och Stens skattefjäll fans utrymme för 4,000 renar, dock ansågs betet då skola varda »otillräckligt vintertiden», men på de begge andra skattefjällen skulle 5,000 renar året om finna tillräckligt bete. Uti afvittningsutslaget för denna socken af den 25 Juni 1852 anmärkes bland annat, »att de till renbete an-

vända trakter blifvit genom i senare tid tillkomna nybyggen mycket inskränkta.» De Lappar, som föra renar på bete å de skattefjäll, om hvilka nu är fråga, vistas icke hela året på desamma, utan flytta derutanför. Under Januari och Februari samt Mars månader uppehålla de sig sålunda antingen å de till skattefjällen gränsande skogstrakterna inom länet eller ock i Norge. Lapparne påstå, att dessa flyttningar äro nödvändiga derföre, att betet å dessa skattefjäll är otillräckligt.

Inom *Kalls* socken äro tvänne skattefjäll: *Sösjö* och *Kohlås* eller *Skjäcker*. Dessa fjäll innehålla 137,793 tunnland. Å det förra, der enligt förrättningsmännens åsigt tillräcklig skog finnes och bete kan beredas för 5,000 renar året om, finnas för närvarande omkring 400 renar; å det senare, om hvilket nyssanförda källa uppgifver, att skogstillgången är tillräcklig och att 8,000 renar under alla tider af året kunna finna »sparsam» näring, är renantalet för närvarande 1,000. Sju Lappar äro inrymde på dessa fjäll. Åfven dessa Lappar lemna fjällen under vintern. Tiden härför är beroende på väderleken och på betets beskaffenhet å fjällen, men senast infaller den i början af Januari. Lapparne föra då renarne på bete å angränsande skattemark eller ock begifva de sig till Norge. De återvända ej till skattefjällen förr än i slutet af April.

Inom *Åre* socken ligger skattefjället *Blåskall*, hvilket har en areal af 3,705 tunnland. Å detta fjäll, som på alla sidor omgifves af bofastes egor, finnes hvarken skog eller fiskevatten. Det är derföre, och till följd af sitt ringa omfång, såsom renbetesland af föga värde och torde icke kunna såsom sådant användas annat än under somrarne. Någon Lapp synes ej heller för närvarande hafva erhållit inrymning i detta skattefjäll. Af uppgifter, som till komiterade lemnats, framgår dock, att omkring 400 renar å detsamma föras på bete under vissa tider af året. Vid afvittringen framstälde Lapparne yrkande om utvidgning af detta fjälls område, men detta yrkande afslogs, då någon utvidgning deraf, huru behöflig den än syntes vara, icke kunde ske, alldenstund genom kringliggande hemmans afvittring dess gränser redan vore bestämda.

Uti *Undersåkers* socken, der alla Lappar inom den lika benämnda lappmarken äro kyrkoskrifna, ligga skattefjällen *Bunner* och *Täfverdal*, *Tranris* och *Hitting* samt *Anaris*, hvilka tillsammans hafva en vidd af 303,569 tunnland. Vid afvittringen beräknades, att på dessa fjäll betet skulle vara tillräckligt för 8,000 renar alla tider af året. För närvarande äro tio Lappar här inrymde, och det antal renar, som å dessa skattefjäll föres på bete, uppgifves till 6,800. Lapparne flytta ifrån sina skattefjäll under vintern, men de göra, i likhet med öfriga Lappar

i denna lappmark, icke långa flyttningar. De å Bunner- och Täfverfjäll inrymde uppehålla sig under sagde tid, och då ej sådana väderleksförhållanden någon gång inträffa att de kunna å skattefjällen qvarstanna, i fjälltrakterna omkring byarne Ottsjö och Wallbo samt å dylika trakter inom Oviken. De öfrige flytta till Håttö, Sellsjö, Hundhögs och Oviksfjällen samt skogstrakterna deromkring. De lemna vanligen sina fjäll i December och återkomma till dem i April.

Inom *Hallens* och *Ovikens* socknar ligga skattefjällen *Sellsjö* samt *Hundhög* och *Tåssås*, hvilka innehålla 208,293 tunnland. Fem Lappar äro å dessa fjäll inrymde, och föras 4,500 renar å dem på bete. Skogstillgången är knapp samt anses för framtiden varda otillräcklig för Lapparne. Å Sellsjö fjäll hafva ej renar betat under sista åren annat än under vintern. Innehafvaren af fjället har nemligen icke egna renar, hvarföre han bortarrenderat betet till andra Lappar, hvilka pläga uppehålla sig å Hundhögsfjället större delen af året men i Januari flytta till Sellsjö och vistas der till slutet af Mars, då de vända åter till Hundhögs- eller andra fjäll inom Undersåkers lappmark. Emellertid nödgas äfven dessa Lappar söka bete för sina renar utom fjällets egentliga område på skattemark. Den tid, detta eger rum, är i vanliga fall uti April och Maj före och efter kalftiden — för vajornas och de späda kalfvarnes vård, skydd och föda måste de då uppsöka lägre belägna trakter, der marken är bar och skog finnes till skydd — samt i Februari och Mars i det fall att snöskorpan till följd af kall väderlek, inträffad efter töväder, hårdnat till is. Under vårarne beta deras renar vanligtvis på fjäll, tillgränsande Rönnåsens och Bastudalens afradsland, samt på Högläkaredalen och Wesongfloarne. Då Lapparne flytta med renar emellan Hundhögs och Sellsjö fjäll, följa de en fjällrygg, som sammanbinder dessa, utan att längre uppehålla sig på skattemark än under en eller annan rast.

Förhållandet mellan de bofaste och Lapparne inom provinsen Jemtland är, om man får döma af de meddelanden, som ingått till komitén, ganska godt. Några större stridigheter och misshälligheter förekomma icke emellan dem. De bofaste klaga visserligen deröfver, att renarne på våren göra skada å vallar vid fäbodlägenheterna i fjällen och å betet, derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och förqväfva växtligheten; äfven klagas stundom öfver, att hö i hässjor nedtrampas af renarne; men komiterade hafva emellertid fått den uppfattningen, att den skada, som af renarne förorsakas inom nu i fråga varande landsdel, är mindre betydande, samt att, hvad det förstnämnda slaget af skada vidkommer, densamma svårligen lärer genom något Lapparnes åtgörande kunna undvikas, när Lapparne på många af

skattefjällen sakna tillgång på mark, som kan erbjuda goda vårbeten för renarne, och detta af anledning att den mark invid fjällen, der sådana beten finnas, blifvit till bofaste upplåten. Den undersökning, som verkstälts å en del af de skattefjäll, för hvilka här ofvan redogjorts, samt hållits under åren 1880 och 1881 af skogsinspektören i Jemtlands distrikt med biträden, gifver stöd för det omdöme, komiterade nyss fält. Af denna undersökningsförrättning framgår äfven, att flera bland de Lappar inom Undersåkers lappmark, hvilka erhållit inrymning i skattefjäll, sjelfva icke hafva renar, utan antingen bortarrendera renbetet åt andra Lappar eller hafva skötningsrenar eller ock upplåta fjälltrakterna åt bofaste i närgränsande socknar till fäbodlägenheter och mulbete, ett sätt hvilket, enligt hvad här ofvan är visadt, icke lärer vara tjenligt för fjällens tillitande för sitt egentliga ändamål, genom den skogsförödelse, som medföljer fäbodväsendet i fjällen. Derjemte lärer vara sed, att Lapparne åtaga sig att å sina skattefjäll hafva tillsyn öfver de hästar, som de bofaste under sommarmånaderna i ett ej ringa antal släppa till fjälls. —

Herjeådalen. Inom *Herjeådalen*, der antalet Lappar är 144, har, såvidt komiterade kunnat utröna, icke funnits någon lappmark i den bemärkelse, som detta ord eger i Norr- och Vesterbottens län samt äfven i provinsen Jemtland. Lappar hafva emellertid antagligen derinom uppehållit sig och idkat renskötsel lika länge, som i de nordligare delarne af Sverige. De hafva intagit de närmast riksgränsen liggande fjällen från Helags- och Skarfdörrens fjäll i norr till Österdalarnes bergklump i söder, samt fört sina renar omkring än på svensk än på norsk sida om gränsen. Vid afvittringen afsattes skattefjäll för Herjeådalslapparne inom *Storsjö* kapell och *Tennäs* socken. Dessa fjäll äro *Mittådals*, *Skärvaxdals* och *Ljungris* på norra sidan om Ljusnan med en areal af 170,587 tunnland samt *Grön-* och *Rutfjället* med en areal af 95,094 tunnland å södra sidan om nämnda vattendrag; hvarjemte, då skattefjällen Skärvaxdalen och Ljungris icke erhöllo nödig skog för Lapparnes behof, *Serffjället* med en vidd af 12,922 tunnland och beläget inom Hede socken afsattes till vinterstamhåll för de Lappar, som voro inrymde på sistnämnda tvänne skattefjäll. Dervid fogades dock den bestämmelsen, att Lapparne icke dit finge föra renar på bete förr än den 1 Januari.

Antalet renar inom *Tennäs* distrikt, d. v. s. inom alla de här ofvan under Herjeådalen omnämnda skattefjäll, är uppgifvet till 10,180, af hvilka Lapparne ej anses ega mer än 4,983 och hemmansegare de öfrige. Alla renarne inom distriktet skötas af Lappar. Sjutton Lappfamiljer, som ega renar, finnas inom distriktet. Vid afvittringen år 1855 innehades fjälltrakterna inom Storsjö af tjugo Lappar; och för

närvarande äro sjutton Lappar inrymde ensamt å Grön- och Rutfjällen. Det är sålunda samma förhållande inom detta distrikt som i Jemtland, att Lappar hafva andel i skattefjäll utan att ega några renar.

Enligt länsmannens i Tennäs uppgift skulle detta distrikts Lappar ej, såsom de allra flesta andra fjällappar, för vintern flytta från sina skattefjäll eller renbetesland till andra trakter utan uppehålla sig åren om å desamma. Det obestridliga faktum, att Herjeådalslapparne under sommaren föra sina renar på bete i fjällen såväl på svensk som på norsk sida om riksgränsen, vederlägger detta påstående, hvilket ock motsäges af andra uppgifter. Dessa senare uppgifter gifva vid handen, dels att de Lappar, som hafva renar å Grönfjället samt å Midtådalsfjället och de öfriga fjällen inom Storsjö kapell, föra dem vintertiden på bete icke allenast å det till vinterstamhåll upplåtna Serffjället och på de omkring detta fjäll liggande skogstrakter utan äfven inom norskt område, dels att Rutfjällslapparne under samma årstid gå ned på Högvålens och Fjetens områden. För öfrigt uppgifves, att de bofaste renegarne gerna se, att de Lappar, som sköta deras renar, åtminstone under vintertiden hålla renarne på utmarken i närheten af egarnes boplatser. Alldeles påtagligt synes det vara, — då de fjäll, som blifvit upplåtna åt Lapparne inom detta distrikt, icke allenast äro snäfva utan äfven, hvad värre är, sakna skog, som kan vid inträffande oväder och i öfrigt under vårtid lemna renarne det skydd, som är nödvändigt, — att Lapparne måste komma med sina renar in på samt beta å enskildes områden, äfven om man härvid bortser från nödvändigheten för Lapparne att föra renarne öfver enskild mark för att komma från ett skattefjäll till ett annat. Det är naturligt, att denna nödvändighet för Lapparne att föra sina renar på bete å enskildes mark skall alstra förvecklingar mellan Lapparne och de bofaste icke allenast för vissa tider af vintern, å trakter der befolkningen använder renlaf till stallfodring för kreaturen, utan äfven på försommaren. Detta varder så mycket mer förhållandet, som, genom det i denna provins florerande fäbodväsendet, en hemmansegare kan hafva flere fäbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke för året drifver boskapen, hvilket måhända nått sin största utveckling i de närmast fjällen liggande delarne af Herjeådalen. En stor mängd vallar och ängar förekomma i dalgångarne och å fjällsidorna ända in mot riksgränsen, hvilka tidigt på vårarne varda fria från snö och börja grönska samt i öfrigt äro af stor bördighet. Dessa vallar och ängar lemna, fredade, ett mycket värderikt foder. Renarne, hvilka det i synnerhet tidigt på våren är svårt att afhålla från dessa vallar och ängar, förorsaka visserligen skada å dem redan då, men skadegörelsen var-

der stor, när de, hvilket icke lärer vara ovanligt, inkomma och drifva omkring på dem under juni månad och senare. Dertill kommer, att det möter stor svårighet att erhålla ersättning för skadegörelsen, emedan det icke är lätt att leda i bevis, af hvilkens eller hvilkas renar den är förorsakad. Det är emellertid på denna markens lämplighet att framalstra på gräs, på dessa saftiga betesmarker för nötboskapen uti sjelfva fjällandet och å fjällsluttningarne, hvilka framkallat upptagandet af denna mängd vallar och lägenheter, vidt kringspridda ända in i sjelfva fjällen, som det beror, att en bofast befolkning här finner sin utkomst. Renskötseln är för desse bofastes boskapsskötsel menlig och farlig äfven derutinnan, att Lapparne i Herjeådalen under de senare åren lära egna renarne mindre noggrann vård än tillförene. Förhållandet torde föga kunna ordnas, med mindre Lapparne erhålla någon utvidgning af sina betesmarker, i all synnerhet för vårbetet, och derjemte tillhållas noggrant vårda sina renar. När afvittringen öfvergick Hede och Tennäs socknar, hade redan bosättningen och fäbodväsendet den utsträckning, som de nu hafva. Landet var redan då, om man undantager de högre fjällen, intaget af en bofast befolkning, och denna måste till och med vid afvittringen frångå många ängar, belägna å de skattefjäll, som vid denna förrättning tilldelades Lapparne, hvilket synes ådagalägga, att uti Herjeådalen till och med å de kala fjällen mark finnes, som egnar sig för ängsodling och gräsbörd.

Den skada, renarne förorsaka på växande gröda (vallar och ängar), är mest kännbar för de bofaste och framkallar de egentligaste klagomålen; mindre väsentlig och i mindre mån föremål för missnöje är deremot den skada, som renarne förorsaka å det hö, uppsatt i stack eller hässja, hvilket icke kan hemföras förr än marken tillfrusit och snö fallit på hösten. Dessa hässjor och stackar äro i allmänhet icke inhägnade och lador kunna ej uppföras af brist på derför lämpligt virke.

Här torde slutligen icke böra lemnas oomnämndt, att under den 19 Augusti 1881 nådigt tillstånd lemnats en Lapp från Herjeådalen att tillsvidare uppehålla sig med sina renar på mark, afsatt till kronopark i Särna socken af Stora Kopparbergs län, mot erläggande af en årlig afgäld af femtio kronor. —

Med ledning af de uppgifter, som till komiterade ingifvits, har följande sammandrag öfver antalet Lappar och renar blifvit upprättadt.

Län.	Socken.	Lappar.	Renar.	Häraf skogsrenar.
Norrbottens . . .	Enontekis	947	50,000	600
	Jukkasjärvi	558	28,300	500
	Gellivare	690	51,500	6,500
	Jockmock med Qickjock . .	572	30,000	4,000
	Arjepluog	375	13,000	2,500
	Arvidsjaur	545	6,000	6,000
	Kustlandet	*200	15,350	15,350
Westerbottens . .	Malå	97	1,000	1,000
	Sorsele	348	7,360	
	Stensele med Tärna . . .	454	8,500	
	Wilhelmina	518	10,300	
	Dorothea	11	2,200	
Jemtlands	Frostviken	273	4,335	
	Föllinge (Hotagen)	164	4,200	
	Undersåkers lappm.	218	13,660	
	Tennäs	144	10,180	
	Summa	6,112	255,885	36,450
Inom Norrbottens län finnas			194,150	
„ Vesterbottens län finnas			29,360	
„ Jemtlands län finnas			32,375	
			Summa 255,885	

Folkmängdsuppgifterna äro för år 1880.

Uppgifterna på antalet renar hafva erhållits från respektive Konungens Befallningshafvande och äro införskaffade genom kronobetjeningen i de särskilda orterna. Flere bland desse tjenstemän uppgifva, att stora svårigheter mött för vinnande af någorlunda exakta upplysningar härutinnan, derföre att Lapparne icke gerna vilja lemna sådana om det antal renar, som är under deras vård. Man kan emellertid antaga, att beräkningen åtminstone för vissa trakter är för låg.

*) Approximativ siffra.

Uti det föregående hafva komiterade antydt, att inom vissa trakter utrymme och bete kan beredas för ett större antal rendjur än det, som för närvarande der finnes. Detta är förhållandet inom Jukkasjärvi, Jockmock och Arjepluog samt inom Vesterbottens läns fjälltrakter. Uti Arjepluog funnos för några årtionden sedan öfver 30,000 renar, men derinom ligga nu alldeles obegagnade stora trakter, som icke på annat sätt kunna till menniskans nytta användas än genom renskötsel. Uti Vesterbottens län kan man spåra en under årtionden fortgående minskning i renhjordarnes antal och storlek. Sedan afvittringen varder afslutad och Lapparnes betestrakter blifva vederbörligen reglerade, såväl med afseende på Lapparnes behof af renbete vår, sommar och höst, som ock till gränserna mot de för odling tjenliga delarne af landet, så att konflikter emellan Lappar och bofaste så vidt möjligt förekommas, skall antagligen renantalet både inom nyssnämnda socknar af Norrbottens län samt inom Vesterbottens läns lappmarker komma att ej obetydligt ökas. Deremot anse komiterade, att såväl i Tornio lappmark och i Gellivare socken af Norrbottens län som ock i Jemtlands län någon nämnvärd förhöjning i renantalet icke kan vara att förvänta.

Såsom af sammandraget synes, finnas uti Norrbottens län 35,450 skogsrenar och inom Malå af Vesterbottens län 1,000 eller tillsammans 36,450 skogsrenar. Om man icke fäster afseende vid de Lappar, som inom kustlandet sköta skogsrenar åt hemmansegare och hvilka Lappar egentligen blott äro dessa hemmansegares legohjon, så framgår af det, som i det föregående blifvit utredt, att flertalet af de Lappar, som hafva skogsrenar, tillika egnar sig åt hemmansbruk. Det är egentligen de Lappar, hvilka bo i Arvidsjaur och Jockmock invid Piteå elf och dess bivatten, som uteslutande äro skogslappar, äfvensom tre Lappar i Arjepluog. För öfrigt hafva skogslapparne antingen redan nyhemman eller åtminstone ansökt om sådana på sina renbetesland. Ett hemmansbruk uti sjelfva fjälltrakterna, der det ej lönar sig att uppodla jord till åker men der gräs växer rikligt, kan måhända förenas med renskötseln, hvilket ock, såsom på annat ställe blifvit omnämndt, med fördel sker i Sorsele, Stensele och Tärna, men i Lapplands skogsland, såsom t. ex. uti de närmast kustlandet liggande delarne af Arvidsjaur och Jockmock, skulle alltid vid en sådan förening antingen båda näringarna komma att lida eller den ena varda eftersatt för den andra. Det skall sålunda aldrig varda något rigtigt jordbruk, någon stor flit och id i jordbruksväg, någon verklig uppodling och skötsel af ett hemmansbruk, så länge renskötseln skall paras med detsamma. Man måste emellertid antaga, att sedan Lappen vant sig vid fast bostad

och börjat komma in i de arbeten, som dermed följa, så skall det varda renskötseln, som blir lidande och vanvårdad samt så småningom går under, ej hemmansbruket. Det är denna skogslappens, låt vara nästan omärkligt fortgående öfvergång från nomadlifvet till bofast, något som under de senaste årtiondena egt rum samt enligt komiterades förmenande framgent skall komma att fortfara, som skall orsaka att många tiotal af år icke skola gå hän, förrän han försvunnit från alla trakter, der jordbruk med någorlunda fördel kan drifvas. Dertill kräfvas ej några åtgärder eller något ingripande, undanträngande eller undertryckande af den lappska folkstammen. Det är en del af denna folkstam, som af eget fritt val öfvergår i de bofastes led och förökar antalet af de armar, som äro kallade att bryta bygd i de stora skogstrakter, som ligga närmast kustlandet i Norrbottens län. Det är också, som förut är omnämndt, blott uti Piteå elfs dalgång och dess bivattens, der allt egnar sig för renskötsels bedrifvande inom skogslandet, som skogslappar komma att framgent ströfva, för så vidt de icke så småningom öfvergå till fjällappar och derefter blott för vintertiden komma att uppehålla sig å de utmärkta vinterbetesland, på hvilka denna dalgångs skogsland är så rikt. Hvad för närvarande ligger vigt uppå, det är att så ordna, att det må varda för de nuvarande renegande och renskötande skogslapparne möjligt att fortfarande såsom hittills utöfva sin näring, samt att de derföre måtte, hvilket ock afvittringsstadgan af 1873 tillstädjer, bibehållas vid sina renbetesland i nedre Lappland, så länge de för sina rendjur af dem äro i behof, äfvensom att det må helt och hållet varda en af dem sjelfva vidtagen åtgärd att öfvergå från det i många hänseenden idylliska, osäkra, men synnerligen fria lif, de föra, till det mera tunga och sträfsamma, men, der arbetet sker med omtanke och urskiljning, mera säkra, som jordbruksnäringen medför.

Att renen aldrig varder rigtigt tam, det kommer hvar och en i erfarenhet af, som något studerat detta djurs natur. Endast med hundens samt för vissa tider myggens och snöns tillhjelp kan renhjorden af Lappen ledas och föras efter hans vilja, men äfven detta kan stundom vara vanskligt, såsom under storm och oväder, när snön blifvit så hård, att den bär renen, när hungern drifver den m. m. Emellertid kan fjällappen sägas hafva renen mera i sin hand än skogslappen. Den senare är under en del af året icke i tillfälle att hafva renen i sin vård, hvarigenom den får vana att ströfva fritt omkring i skog och mark samt varder svårhandterlig och skygg. Emellertid

visar det sig, att ju mindre band, som lägges på renen, ju större och ståtligare blifver den. Sålunda är vildrenen mycket större än skogsrenen, den senare mycket större än fjällrenen. De fjällappar, som hafva så stort antal renar, att de icke behöfva mjölka mer än någon del af vajorna under somrarne, samt tillika hafva sina land så belägna, att hjordarne vissa tider af året kunna lemnas åt sig sjelfva, hafva ock mycket större renar än de fjällappar, som hela året om hafva sina renar under vård. Detta bevisar, att renen först i fritt tillstånd når sin fulla utveckling, och ju lenare det band är, med hvilket den hålles i vård, ju bättre befinner den sig. Häraf kan i någon mån förklaras en del fjällappars benägenhet att under vår och sommar lemna renarne utan ordentlig tillsyn, när de veta, att desse icke äro utsatte för odjur eller kunna blanda sig med andra renar, samt när de tillika känna, att, om renarne förut ströfvat i mindre flockar, de dock sjelfmant åter skola sluta sig samman i September månad. Men det är klart, att när renarne äro på trakter, der de kunna skada annans egendom, så bör icke hänsynen till renarnes bättre befinnande få verka till minskning i fordringarna på tillsyn öfver renarne, utan är det då i sin ordning, att de hållas under sådan uppsigt och vård, att skadegörelse förhindras, något som för fjällappen under de allra flesta förhållanden för sommartiden är möjligt.

Vilkoren för renens välbefinnande äro icke desamma om vintern som om sommaren. Vintertiden närer den sig förnämligast af renlaf, men detta gör den icke under sommaren i annat fall, än när lafven är fuktig, utan äro då gräs, örter och löf af de små videarterna renens naturliga och begärligaste föda. Det nyss ur marken framspirade gräset ätes helst; när det blifvit vuxet, afbiter renen blott toppar och blad. I de lägre fjälldalarne, der gräset växer till med en förvånande fart, der betar renen icke, utan det är på fjällsidorna och fjällplatåerna den ströfvar fram, förtärande gräset allt efter som det uppspirar, hvadan man ock kan säga, att renens betesplatser förändras dag från dag, samt med fog kan påstå, att få djur torde kräfva på en gång så vidsträckta och omvexlande betesmarker som renen. Detta gäller både om fjäll- och skogsrenen, ty den senare ströfvar ock om sommaren vidt omkring samt förtär de fina skogsgräsen och videlöfven, men den afbetar deremot ytterst sällan starren på myrer och ängar, ej heller gräset på dessa sistnämnde, sedan växtligheten å dem blifvit något försigkommen. Renen står derjemte, under det marken är bar, aldrig stilla, när den betar, utan är i ständig rörelse, upphemtande, der den stryker fram, allt det af växter, som för den är begärligt, och för hvarje dag ströfvar den omkring på ganska stora områden, till hvilka den dock

åter kan föras eller af sig sjelf komma efter några dagar. Vid denna framfärd söndertrampar renen den torra, spröda lafven under sina klöfvar. Hösttiden deremot förtär renen begärligast af den mängd olika svamparter, å hvilka björkregionen under våta somrar är ofantligt rik, men i brist deraf renlaf. Sedan snö fallit, är det slut med renens ständiga ströfvande. Renen måste då gräfva bort snön från marken för att kunna åtkomma renlafven, och der denna förefinnes i tillräcklig mängd, flyttar sig renen dagligen helt korta sträckor. Ifrån hösten och så länge snön icke är så hård eller djup, att den gör betningen besvärlig, står renen sig godt samt bibehåller sitt hull, men ju längre det lider på vintern och ju mer hoppackad snön blir, desto besvärligare varder betningen, och det fett, som renen under hösten och förvintern samlat, försvinner då. En vansklig tid inträder för renen, när det lider fram på våren, då solen om dagen uppmjukar snöns yta, och denna under natten tillfryser samt bildar skare, hvilken ofta varder så stark, att man kan köra på den som på is. Renen söker sig då antingen till branta bergsidor, som äro bara eller middagstiden täckta af så upplöst snö, att den möjliggör gräfningen, eller till skogarne under träd, hvarest marken har ett mindre djupt och mindre hårdt snötäcke, eller fälla Lapparne träd, som äro beväxta med laf, hvilket utgör ett nödfoder, eller ock släppas renarne helt och hållet i villan, då de ströfva omkring på skaren från trakt till trakt, från träd till träd, för att förtära de lafsmulor, som finnas å trädens nedhängande grenar. Kommer denna skartid genom inträffadt blidväder tidigt på vintern, varder det en svår tid för Lapparne. Att förse renarne, för så vidt renhjorden är något stor, med gran- och tallaf är ett omöjligt arbete, men, hvad nästan betänkligare är, en ödeläggelse i stort af skog. Det finnes ingen annan utväg under sådana ogynsamma renbetesförhållanden än att låta renarne, med undantag af de för flyttning behöfliga, ströfva fritt omkring och blott samla tall- och granlaf åt de sistnämnde. Sådana tidiga skarår inträffa dock dess bättre ej så ofta, men, när de inträffa, äro de att anse såsom Lapparnes värsta missväxtår. Halfva, ja, stundom hela renhjordar förgås då, och af den del, som kan återstå samt återfinnas, erhållas knappt några årskalfvar. *)

Att en näring, sådan som renskötseln, skall vara underkastad många vanskligheter, det torde framgå af den korta framställning rörande renens lifsbetingelser, som komiterade här ofvan lemnat. Denna

*) Se härom utförligare i Agronomen Hauklands rapporter i "Beskrivelse af Tromsö Amt" pag. XXV–XXVIII, hvarur mycket af det anförda är hemtadt.

näring har goda och dåliga år, såsom hvarje annan; men den torde vara mindre beräknelig än de fleste andra. Lapparne hafva ock derför något af fatalist i sitt väsende; de taga motgångar lugnt och såsom något, som icke kunnat af dem undvikas, när de framkallas genom väder och vind, värme och köld. Under en lång följd af år hafva Lapparne emellertid uti Sverige varit förskonade från sådan svår hemsökelse, om hvilken komiterade här ofvan talat; och renarnes antal har derföre tilltagit allestädes, der ej Lapparne nedsjunkit i lätja och försoffats. Det kan emellertid ej vara annat än lyckligt för ett land, med så vidsträckta fjäll som vårt, att det finnes ett folk och ett djur, hvarigenom dessa stora trakter kunna afvinnas fördelar, och utkomst der skapas åt menniskor, hvilket icke annorledes än genom detta folk och dessa djur lärer kunna ske. Deraf ock nödvändigheten att ställa så, att de vanskligheter, som, utan utöfvarnes förvållande, ligga i sjelfva näringen, icke ökas genom intrång och missgrepp från utöfvare af andra näringar samt från dem, som hafva att afväga rättigheter och skyldigheter å ömse sidor.

Å hvilka trakter Lapparne skola ega att vistas med sina renar.

Komiterade få härefter öfvergå till redogörelse för de allmänna grunderna för förslaget, dervid första frågan blifver, å hvilka orter det för framtiden skall vara Lapparne tillåtet att vistas med sina renar.

Man kunde förmena, att det lämpligaste sättet för denna frågas lösning bestode deri, att Lappen — nomaden — och den jordbrukande befolkningen hänvisades till olika områden, der de hvar för sig egde att idka sina skiljaktiga näringsfång. Att genomföra en sådan tanke är emellertid numera omöjligt. Jordbruket har utbredt sig å trakter, från hvilka Lapparne icke utan att lida väsentlig skada skulle kunna utestängas; att genom expropriation åt Lapparne förvärfva de områden, som å sådana trakter kommit i enskild ego, skulle vålla kostnader, de der öfverstege hvad för dylikt ändamal skäligen kunde ifrågasättas. Planen att åvägabringa en fullständig särskiljning mellan nomaden och jordegaren skulle för öfrigt ej hafva varit lämplig ens å en tid, då densamma kunnat utan svårighet utföras. Såsom redan blifvit anfördt, vistas Lapparne å skilda trakter under årets olika tider. Om då åt dem skolat för uteslutande bruk förbehållas alla de marker, af hvilka de för sin närings bedrifvande hade behof, så skulle odlingen

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli den 2 April 1886, kl. 3 e. m.

Riksdagens Särskilda Utskotts Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts till Utskottet remitterade nådiga proposition med förslag till lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, samt till lag angående renmärken.

Behofvet att genom lag ordna den inom skandinaviska halföns norra hälft nomadiserande befolkningens ställning är gammalt. Redan i förra århundradets midt gaf sig detta behof, för så vidt angick de mellan Sverige och Norge flyttande lapparne, ett uttryck i första bihanget eller codicillen till den mellan dessa riken den $^{7}/_{18}$ Oktober 1751 afslutade gränsetraktat. Denna codicill afsåg emellertid hufvudsakligen att trygga och begränsa hvartdera landets lappars rätt att uppehålla sig i det andra landet, således att reglera lapparnes flyttningar mellan båda rikena, och meddelade allenast få bestämmelser angående den sida af lappväsendet, hvilken sedermera blifvit den vigtigaste, eller den som rörer lappens förhållanden till den bofaste. Praktisk anledning dertill saknades nemligen, så länge icke odlingens och renbetesmarkernas gränser ännu hunnit mötas. Men sedan odlingen uppnått och börjat inträngа på de områden, der lappen från urminnes tid varit van att fritt ströfva omkring med sina renar, har frågan om mitt och ditt väckts till lif, och rättsregler funnits behöfliga till biläggande eller förekommande af tvister mellan lapparne och de bofaste. För åstadkommande af sådana rättsregler, i hvad angick förenämnda flyttande lappar,

påbörjades omkring 100 år efter tillkomsten af omförmälda codicill, eller år 1843, omfattande arbeten, hvilka, tidtals afbrutna, ej hunno bringas till slut förr än 40 år senare, då den 6 Juni 1883 nådig förordning angående de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, blef af Kongl. Maj:t utfärdad.

Till närmaste föremål hade nyssnämnda arbeten visserligen haft de mellan båda rikena flyttande lapparne och förhållandena å de trakter, förnämligast i Norge, hvilka desse plägat besöka. Men de verkställda undersökningarne och utredningarne hade jemväl varit i hög grad egnade att tydliggöra behofvet af ett ordnande af de likartade förhållandena mellan lapparne under deras vistelse här i landet och dettas bofasta befolkning. Väl förefunnos bestämmelser angående hithörande ämnen uti lappfogdeinstruktioner, afvittringsstadgar och Kongl. bref, men spridda i flere urkunder, otillräckliga för sitt ändamål och föråldrade behöfde de sammanföras, fullständigas och ersättas med nya, dertill förarbetena för den internationella lagen (såsom Kongl. förordningen den 6 Juni 1883 lämpligen kan benämnas) jemväl erbjödo en del material. Och den 16 Juni 1882 uppdrog Kongl. Maj:t åt en komité att utarbeta förslag till sådana lagbestämmelser angående de svenska lapparne och deras förhållanden till landets bofasta befolkning, som ansåges böra tillhöra området för Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma lagstiftningsmakt.

Med underdånig skrifvelse den 25 Augusti 1883 öfverlemnade komiterade af dem utarbetade förslag till särskilda förordningar *dels* angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, *dels* angående renmärken; hvilka förslag, efter det yttranden deröfver infordrats från Konungens Befallningshafvande i Norrbottens, Vesterbottens och Jemtlands län, och sedan förslagen undergått föreskrifven granskning i Högsta Domstolen, med af Kongl. Maj:t vidtagna ändringar blifvit uti nådig Proposition N:o 2 till antagande af Riksdagen framlagda.

Innan Utskottet öfvergår till att yttra sig angående de särskilda lagförslagen, anser Utskottet här böra sammanföras hufvudsakliga innehållet af komiterades i detalj utförda redogörelse för lappstammens nuvarande utbredning inom Sverige, dess flyttningar, beskaffenheten af det näringsfång hvaraf den lefver, dess antal m. m., som kan tjena till belysning af de faktiska förhållanden, hvilka den nya lagstiftningen afser att reglera.

Lappstammens utbredning.

»Inom den del af Sverige», yttra komiterade, »hvilken ligger norr om 62 breddgraden, ströfva för närvarande lappar, som hafva ren-

skötsel till sitt egentliga näringsfång. De fjell, som ligga på gränsen emellan Herjeådalen och Dalarne, samt den fjellrygg, som går utmed riksgränsen mot Norge, och från hvilken många under ganska stora sträckor skoglösa fjellgrenar utgå långt mot öster, erbjuda vidsträckta betesmarker för renhjordarne vår, sommar och höst. De skogrika trakter, som vidtaga öster om dessa fjellgrenar, lemna genom den renlaf, som marken derinom flerestädes framalstrar, näring åt renarne under vintermånaderna. De floder, som hafva sina källor i närheten af riksgränsen och sina tillflöden från dessa fjellgrenar, bilda djupt nedskurna dalar, i hvilka tall- och granskog bekläder fjellsidorna långt in mot riksgränsen och der björkskog här och hvar går ända till och öfver denna gräns. Många af dessa dalar klädas derjemte af en riklig gräsvegetation, hvilken, i mån som den uppspirar, begärligt afbetas af renarne, men hvilken ock framkallat bosättningar och bedrifvande af nötboskapsskötsel till och med i björkregionen och invid sjelfva riksgränsen».

Det nu angifna området, som utgör lapparnes egentliga hemland, utbreder sig i Norr- och Vesterbottens län öfver en rymd af icke mindre än 1,010 qvadratmil, deraf den egentliga fjelltrakten likväl icke utgör mer än omkring 350 qvadratmil, men bildar i Jemtlands län en smalare landssträcka af vexlande bredd.

Då förhållandena äro väsentligen olika uti Norr- och Vesterbottens län, å ena, och i Jemtlands län, å andra sidan, skall den följande redogörelsen först i ett sammanhang behandla de två förstnämnda länen och derefter Jemtland och Herjeådalen.

Norrbottens och Vesterbottens län.

Den Norr- och Vesterbottens län tillhörande delen af förenämnda, såsom lapparnes egentliga hemland ansedda område är Lappland, som i sig innefattar inom *Norrbottens län:* Torneå lappmark med socknarne Enontekis och Jukkasjärvi, Luleå lappmark med socknarne Gellivare och Jockmock jemte dithörande Qvickjocks kapellförsamling, samt Piteå lappmark med Arjepluogs och Arvidsjaurs socknar och inom *Vesterbottens län:* Umeå lappmark med Lycksele, Sorsele och Stensele socknar, jemte den senare tillhörande Tärna kapellförsamling, samt Åsele lappmark med socknarne Åsele, Fredrika, Vilhelmina och Dorothea.

Uti Lycksele, Åsele och Fredrika socknar finnas numera icke renegande lappar å annan tid än under vintern, då lappar från grannsocknarne der taga sitt vinterstamhåll eller flytta öfver de nämnda socknarnes område. Inom lappmarkssocknarne i Norrbottens län samt Sorsele, Stensele och Tärna socknar af Vesterbottens äro lapparne fördelade å lappbyar. Enligt gammal häfd har i Norrbottens län hvarje

lappby sitt särskilda territorium för både sommar- och vinterflyttningar, inom hvilket antingen hvarje lappfamilj har för sina renar sin egen betestrakt, eller ock flere, som hafva små hjordar, beta sina renar tillsammans. Med få undantag hafva inom detta läns lappmarker enskilda lappar icke fått inrymning å särskilda renbetesland. Inom Arjepluogs och Arvidsjaurs socknar af Piteå lappmark liksom inom Vesterbottens län hafva deremot lapparne fått inrymning, en eller flere å hvarje renbetesland. Till följd deraf har jemväl inom nyssnämnda län indelningen i lappbyar, der den förefinnes, förlorat all betydelse i territorielt hänseende.

Fjellappar och skogslappar.

De lappar, som lefva af renskötsel — om de så kallade fiskarlapparne är här icke fråga — pläga, allt efter som de någon del af året flytta upp till fjelltrakterna vid och bortom riksgränsen eller uteslutande hålla sig inom skogslandet, betecknas som fjellappar eller skogslappar. Norrbottens läns lappar äro till större, Vesterbottens läns till allra största delen fjellappar. Såsom fjellapparnes hem, för så vidt detta uttryck kan användas i fråga om nomader, kan man betrakta de i öfversta skogsregionen något öster om riksgränsen kring de stora Norr- och Vesterbottniska elfvarnes källflöden belägna ställen, der de hafva sina höst- och vårvisten, der de under någon tid på våren uppehålla sig, innan de företaga flyttningen till fjells, och dit de vid sommarens slut återvända för att der stanna qvar under hösten och början af vintern, innan vinterflyttningarne till skogslandet vidtaga. Skogslappar finnas i Torneå lappmark högst få. I Luleå lappmark äro de något flere. I dalgångarne efter Piteelf och dess bivatten förekomma de talrikast. Arjepluogs samt Arvidsjaurs lappbyar, den senare omfattande hela socknen af samma namn, bestå uteslutande af skogslappar, hvarförutom sådana finnas i kustsocknarne i närheten af lappmarksgränsen. Inom Vesterbottens län vistas icke skogslappar utom i den detta län tillhörande Malå socken, hvilken räknas till Piteå lappmark. Skogslappen, hvilken icke uteslutande egnar sig åt renskötseln, enär han derjemte ofta idkar hemmansbruk, och hvilken stundom endast är renskötare åt bofaste, kan till följd deraf betraktas såsom ett slags öfvergångsform mellan nomad och bofast. Ej sällan öfvergår han helt och hållet till jordbrukareyrket, liksom han understundom fullständigt antager fjellappens lefnadssätt.

Lapparnes flyttningar.

Tiden för lapparnes flyttningar är olika snart sagdt för hvarje större lappsamhälle. Under tiden från början af November till jul kan man emellertid säga, att lapparne anträda sina vinterflyttningar. Under

dessa hålla sig inom Norrbottens län fjellapparne i allmänhet inom egen eller angränsande sockens skogsland och öfverskrida i regeln icke lappmarksgränsen. Undantag härifrån eger emellertid rum med lapparne från Enontekis. Sedan nemligen ryska regeringen 1852 förbjudit den förut tillåtna flyttningen af så väl finska som norska lappar öfver gränsen mellan Finland och Norge, hafva lappar med ett stort antal renar från den vid fredsslutet 1809 till Ryssland afträdda delen af Enontekis' socken samt från Kautokeino härad i Norge inflyttat till Enontekis och Jukkasjärvi socknar i Sverige, hvarigenom vinterbetena i synnerhet i Enontekis blifvit otillräckliga och för lapparne uppstått nödtvång att utsträcka sina vinterflyttningar jemväl till kustlandet. Lapparne i Vesterbottens län, af hvilka många inom Stensele socken och dertill hörande Tärna kapellförsamling jemte renskötseln idka hemmansbruk, flytta vanligen under vintrarne fram till kusten, Dorothealapparne ofta efter Ångermanelfvens floddal ända ned till Hernösand. Skogslappen uppsöker vid vinterns inträde kustlandet. Åt allmogen derstädes är han nemligen ofta renskötare. I kustlandet finner han lättare afsättning för sina tillverkningar af lappskor och tåg m. m., hvarjemte han der kan billigare förskaffa sig sina nödvändighetsartiklar.

I Mars och April månader börja lapparne vända om åt norr och vester. I Maj och Juni äro fjellapparne åter vid sina vår- (och höst-) visten, derifrån de i sistnämnde eller i Juli månad flytta upp till högfjellen invid riksgränsen samt, hvad angår lapparne från Torneå lappmark allmänt, öfver denna gräns föra sina renar in i Norge. Jemväl från Luleå lappmark ske flyttningar till Norge, men flertalet lappar hafva här sina sommarbeten på svenska sidan invid riksgränsen. Fjelllapparne från Arjepluogs socken föra äfven stundom sina renar till Norge, der flere af dem hafva renbetesland. Lapparne från Umeå lappmark vistas under månaderna Juli—Augusti i Norge och lapparne från Åsele lappmark beta under högsommaren sina renar å båda sidor om riksgränsen. Skogslapparne flytta, som förut är nämndt, icke under sommaren ur skogslandet, der de med undantag af en del af sommaren låta sina renar utan tillsyn »gå i villan» från våren till hösten. I Augusti och September månader återkomma fjellapparne till sina höst- (och vår-)visten, der de stanna qvar tills vinterflyttningen åter börjar.

Förhållandet till bofaste.

Inom Norrbottens län är förhållandet mellan lappar och bofaste i allmänhet godt. En hufvudsaklig anledning till tvister dem emellan är, att här liksom i rikets öfriga norra län den jordbrukande befolkningen

inbergar en del af sitt foder å icke inhägnade myr- och utängsslåtter, belägna å utmark. Dessa utängsslåtter äro ej tillgängliga för dragare, innan myrarne tillfrusit och snö fallit, då det i stackar och hässjor uppsatta höet vanligen på förvintern plägar hemfraktas. Har detta, i anledning af sen vinter eller annan orsak, icke skett, innan lapparne med sina renar ankomma till trakten, är höet utsatt för att af renarne skadas. För detta län gäller Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866, enligt hvilket det åligger *dels* nybyggare eller hemmansinnehafvare i lappmarkerna att, då de ej hafva sitt hö förvaradt i lador utan lägga det i stackar, förse dessa med stängsel till skydd mot renarne, *dels* ock renegare vid laga påföljd att taga sådan vård om sina renar, att de icke skada växande eller afskuren gröda på åker, äng eller slåttermyrar under tiden från den 1 Juni till den 1 September. Tvister af berörda anledning förekomma derför icke heller inom Enontekis' socken, der missnöje försports allenast deröfver, att lapparne med sina renar slå sig ned vid gårdarne och de allmänna färdvägarne, hvarigenom snön af renarne tilltrampas så hårdt, att renlafven blir oåtkomlig för de dragrenar, hvilka de bofaste hålla. I de nordligaste kustlandssocknarne, der icke nämnda Kongl. bref är tillämpligt, våga lapparne väl ej i allmänhet inflytta förr än frampå vintern, då de med tillhjelp af den djupa snön hafva renarne i sin hand och då höet å utängarne i regeln är hemfördt. Då emellertid sådant undantagsvis icke skett, uppstå i dessa kustlandssocknar tvistigheter. I Gellivare socken är förhållandet mellan lappar och bofaste godt, utom då vintern kommer sent och höet å utängarne till följd deraf ej hunnit bringas i säkerhet förr än renarne anlända. I Jockmocks socken ega de bofaste, som här hafva för sed att hägna om sitt hö och sina röjningsland, sjelfve renar, dem lapparne sköta, hvarigenom uppstått en gemensamhet i intressen, hvilken utjemnar anledningarne till osämja. Undantag från ofvanstående omdöme i fråga om Norrbottens län gör Jukkasjärvi socken, der inflyttade Kautokeinolappar liksom annorstädes stiftat oreda i lappväsendet, och der förhållandet mellan lappar och bofaste är ytterst spändt af flera anledningar, bland annat, att de bofaste ej hägna kring sitt hö och att de söka välta en större del af kommunens utgifter på lapparne än som enligt desses åsigt vederbör. För öfrigt är det hufvudsakligen mellan de bofaste och skogslapparne inom ifrågavarande län som missämja eger rum i anseende till de senares slappare vård om sina renar, hvilka sommartiden nedtrampa jordbrukarens utängsslåtter, ett förhållande som i synnerhet börjat öfverklagas i kustlandssocknarne,

hvarest de der bosatte skogslapparne hela året om hålla sina renar på trakter, som nästan uteslutande tillhöra enskilde.

I Vesterbottens län brukas ej i allmänhet hägnader kring hässjor och höstackar å utängarne, hvaremot de bofaste å somliga orter t. ex. i Stensele och Tärna hafva höet förvaradt i lador. Inom detta läns lappmarker hafva föröfrigt flere bofaste sjelfve renar, som vårdas af lappar, medan å andra sidan många lappar — i de nämnda socknarne flertalet af dem — hafva små hemmansbruk i fjelltrakterna; hvilka förhållanden å ena sidan göra den jordbrukande befolkningen mera öfverseende med lapparne och å den andra mana dessa att taga noggrannare vård om sina renar. I senare hänseendet hafva alla Vesterbottens lappar godt namn om sig. Förhållandet mellan dem och deras bofasta grannar är derför inom detta län i allmänhet godt. Det synes egentligen vara under vinternflyttningarne österut som renarne göra skada å hö, som man ej hunnit hemföra från utmarken, hvarför de bofastes klagomål inom detta län egentligen synes gå ut på, att lapparne borde förbjudas att så tidigt som nu sker företaga nämnda flyttningar.

»Lappland», »Lappmarkerna», Odlingsgränsen.

Utskottet anser sig här böra erinra, att betydelsen af uttrycken »Lappland» och »lappmarkerna» är uteslutande geografisk. Dessa uttryck äro den gamla landskapsbenämning, hvarigenom det territorium, der lapparne af ålder ströfvat omkring, skiljes från Norrlands med provinsnamnen Vesterbotten och Ångermanland betecknade kustbygd. På sätt redan är angifvet, är emellertid lappen icke ensam inom Lappland, utan hafva nybyggare af annan folkstam här och der brutit bygd långt upp i fjellandet. För bestämmande af en gräns, öfver hvilken odlingen icke vidare må inträngа, finnas emellertid numera föreskrifter gifna. Sedan förra delen af detta århundrade har i rikets två nordligaste liksom i Jemtlands län pågått det slags förrättning, som kallas afvittring och som haft till ändamål att skilja kronans marker från enskildes egor, att af de förra tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof, att urskilja, hvad hemman utöfver deras mantal och ränta i egor innehafva, samt att för idoge arbetare bereda tillfälle till nya hemmans anläggning på kronoallmänningar och öfverloppsmarker och således befrämja landets uppodlande och bebyggande. Afvittringen är afslutad för Jemtlands län, men icke inom Norr- och Vesterbottens läns lappmarker. Ursprungligen synes, hvad de sistnämnda länen angår, icke afvittringens uppgift hafva omfattat bestämmande af odlingsgränsen Någon föreskrift derom finnes nemligen icke i den äldsta afvittringsstadgan för berörda län af den 10 Februari 1824. Först i nådiga stadgan för af-

vittring och skattläggning af Luleå lappmark den 13 December 1850 synes hafva blifvit bland afvittringens föremål upptaget bland annat »att urskilja och bestämma de delar af lappmarken, der, tills vidare och intill dess Kongl. Maj:t annorlunda förordnar, anläggningar af nybyggen icke må ega rum, utan lappallmogen skall ega oinskränkt rätt till bete för sina renar». Men denna stadga synes icke hafva blifvit tillämpad. Genom Kongl. brefvet den 13 December 1867 förordnades, att en gräns emellan den egentliga fjellbygden och den till odling tjenliga delen af Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker skulle provisionelt bestämmas, intill dess hithörande förhållanden blifvit genom afvittringen slutligt ordnade, att anläggning af nybyggen ofvanför denna gränslinie tills vidare och intill dess afvittring skett icke finge tillåtas och att redan anlagda nybyggen ofvanför denna gräns, hvilka blefve åbolediga, skulle till allmänna kronomarken återläggas; hvarjemte meddelades föreskrifter om sättet för gränsens bestämmande. I nu gällande stadga om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873 § 1 är föreskrifvet, att vid afvittringen skall bestämmas en gräns emellan de delar af lappmarken, som äro tjenliga för odling, och den mark, der nybyggesanläggningar icke vidare må tillåtas. Och i nyssnämnda lagrum har uppå särskild framställning af komiterade blifvit genom Kongl. kungörelsen den 13 Juli 1883 vidtagen den ändring, att förslaget till odlingsgräns skall af Konungen pröfvas och afgöras.

Jemtlands län. »Jemtlands lappmark».

Hittills har blifvit redogjordt allenast för Norr- och Vesterbottens län, från hvilka Jemtlands län i afseende å hithörande förhållanden väsentligen skiljer sig. I sistnämnda län finnes icke liksom i de förra någon från länets öfriga delar territorielt afskild lappmark. Uti äldre handlingar rörande provinsen Jemtland hafva väl komiterade funnit uttrycken Föllinge och Undersåkers lappmarker liksom äfven uti afvittringsutslag af yngre datum. Med anledning deraf hafva komiterade velat i nu ifrågavarande lag införa begreppet »Jemtlands lappmark», hvarunder komiterade velat innefatta ej endast de vid afvittringen lapparne tilldelade, för det mesta af högre fjellsträckningar bestående områden, de s. k. skattefjellen, utan äfven de mellan dessa inskjutna smärre dalgångar, de områden, som inneslutas af lapparnes, och hvilka desse äro nödsakade att beträda för att tillgodogöra sig betet å sina skattefjell, samt slutligen all den mark, som blifvit upplåten till enskilde och skattlagts efter den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod, detta allt för så vidt genom en sådan begränsning bildas

ett sammanhängande land invid riksgränsen. Men då uttrycket »lappmark» i fråga om Jemtlands län ansetts föranleda missförstånd, beträffande det dermed åsyftade område, har i det af Kongl. Maj:t framlagda lagförslaget detta uttryck blifvit utbytt mot »de inom Jemtlands län för lapparne afsatta land», hvilket emellertid innebär icke allenast ett förtydligande utan jemväl en icke oväsentlig inskränkning af det område i Jemtland, som i fråga om lapparnes flyttningsrätt komiterade velat göra likställdt med lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län.

Afvittringen.

Dessa för lapparne i Jemtlands län afsatta land äro skattefjellen. Såsom komiterade af äldre handlingar inhemtat, hafva före afvittringen lapparne vår och höst fört sina renar på trakter, som numera innehafvas af bofaste. Men vid afvittringen i Jemtland, hvilken, inställ år 1786, ånyo påbörjades år 1821, har lapparnes renbetesrätt helt och hållet lemnats ur sigte. Afvittringsstadgan för Jemtland af den 8 December 1820, hvilken genom Kongl. brefvet den 9 Mars 1825 förklarades skola gälla till efterföljd jemväl i Herjeådalen, innehåller ingenting angående lapparne och deras renbete. Af stadgans föreskrifter synes meningen hafva varit att indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad jord samt således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för såvidt den var för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparne och deras behof af mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. År efter annat trängdes de utan att ens blifva hörde från af dem hittills begagnade och delvis för renbete synnerligast vår och höst oundgängligen behöfliga trakter ej endast på det lägre landet utan äfven i sjelfva fjellområdet, der stora sträckningar upplätos åt bofaste. Genom flere Kongl. bref uppmuntrades och ordnades nemligen i fjelltrakterna detta fäbodeväsende, som isynnerhet inom Herjeådalen erbjuder de allvarsammaste anledningar till förveckling emellan lappen och den bofasta befolkningen. Så godt de förmådde, torde nog lapparne sökt att värja sin rätt, ehuru deras bemödanden i detta afseende ej synas haft synnerlig framgång. På en å jemtländska lappallmogens vägnar till Kongl. Maj:t ingifven underdånig skrift, deruti — under anförande att lapparne, som från barndomen ej vant sig vid annat näringsfång än vården af sina renar, befarade sin undergång i framtiden, så vida ingen gräns sattes för vidare inkräktningar genom nybyggesanläggningar på de trakter, deras fäder bebott — lappallmogen, anhållit det måtte dem i nåder tillåtas att begagna de trakter, deras fäder innehaft, emot erläggande af den afradsränta årligen, som kunde i nåder pröfvas skälig, svarades genom Kongl. bref den 26

Mars 1831, att afvittringsstadgan för länet med de flere i ämnet meddelte föreskrifter skulle gälla till efterrättelse. Först genom två Kongl. bref den 20 April 1841 det ena »angående grunderna för afvittringen inom Hede pastorat i Herjeådalen», omfattande Hede, Vemdalens och Tennäs socknar med Storsjö kapellförsamling, hvari stadgades att af de lägenheter, som icke kunde användas till nya hemman, behöfliga områden borde utses och bestämmas till vinterstamhåll för lapparnes renhjordar, samt det andra »angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i Jemtland renbetestrakter», hvilket visserligen innehöll att nybyggen i fjelltrakterna derefter icke borde upplåtas, innan lapparnes betesmarker blifvit behörigen utstakade, men derjemte tillät att i sammanhang med urskiljandet af dessa betesmarker jemväl nybyggen finge utstakas der lägenheter funnes och sökande sig dertill anmälde — först genom dessa två Kongl. bref stadgades *något* skydd för lapparnes rätt till renbeten. Men *dels* kommo dessa föreskrifter för sent för att kunna medföra synnerligt gagn, *dels* har det med sistnämnda nådiga bref åsyftade ändamål icke uppnåtts, enär bestämmelserna deri, att *nödiga* betestrakter skulle utstakas för hvarje skattefjell och att dervid skulle sorgfälligt tillses att såvidt möjligt vore icke saknades *nödig* skog till bränsle, ej synas hafva af dem, som i första hand haft att bereda ärendet, blifvit vederbörligen iakttagna.

Skattefjellen. Lapparnes flyttningar.

De inom Jemtlands län för lapparne vid afvittringen afsatta renbetesland, skattefjellen, utgöra icke ett sammanhängande område utan ligga så att säga kringkastade vid länets norra och vestra gränser. Dessa skattefjell finnas, hvad Jemtland angår, *dels* inom Frostvikens och Föllinge socknar, till hvilken senare hörer Hotagens kapellförsamling, *dels* inom socknarne Offerdal, Kall, Åre, Undersåker, Hallen och Oviken. Å samtliga de jemtländska skattefjellen utom i Åre socken hafva lappar fått inrymning. Inrymningsbrefven hafva under olika tider affattats olika. En del innehålla blott föreskrifter att i rätt tid erlägga räntan för skattefjellet eller den del deraf, hvari inrymningen erhållits, andra meddela derjemte lappen rätt att i fjellen idka renboskapsskötsel och fiske jemte förbud att anlita skogen vidare än till husbehof eller till annat än rendjursskötsel använda eller låta bruka betet inom fjellet.

De jemtländska lapparne lemna sina skattefjell under vintern i slutet af November eller början af December, dertill, oafsedt sedvanan, orsaken är att isskorpa plägar bilda sig å fjellen och enligt lapparnes egen utsago att betet flerestädes är otillräckligt. Längre vinterflyttningar företagas endast af Frostvikens lappar, som pläga sträfva in i

Ångermanland ned mot Sollefteå samt efter Ångermanelfvens floddal ända fram till trakterna kring Hernösand och Sundsvall. Öfriga lappar flytta nemligen endast till skogstrakterna inom de närmast fjellen belägna socknars och byars områden eller till Norge. Till slutet af April äro de åter på sina skattefjell, der de uppehålla sig tills vinterflyttningen å nyo börjar.

I Herjeådalen äro lapparne inrymda å skattefjell inom Storsjö kapellförsamling och Tennäs socken, hvarjemte det inom Hede socken enstaka belägna Serffjellet afsatts till vinterstamhåll för å andra fjell inrymda lappar, hvilka derstädes icke kunde erhålla för sitt behof tillräcklig skog. Angående inrymningsbrefven gäller hvad förut är sagdt om Jemtland. Herjeådalens lappar föra sina renar under sommaren, utom på sina skattefjell, till Norge, samt på vintern så väl till Norge, som till Serffjellet och, i anseende till det knappa utrymmet å skattefjellen, på enskildas egor i dessas närhet.

Samtlige lappar i detta län äro, såsom af det sagda framgår, fjell-lappar.

Förhållandet till bofaste.

Förhållandet i Jemtland mellan lapparne och de bofaste skall, enligt komiterades på ingångna meddelanden grundade utsago vara, ganska godt. Klagomål från de bofastes sida förekomma här deröfver, att renarne på våren göra skada å vallarne vid fäbodlägenheterna i fjelltrakten och å kreatursbetet derigenom att de afbeta det uppspirande gräset och nedtrampa marken, så att växtligheten förqväfves. Äfven klagas öfver att hö i hässjor nedtrampas af renarne. Men, enligt den uppfattning komiterade bildat sig, skall skadegörelsen i denna provins vara mindre betydande och, hvad angår det förstnämnda slaget af skada, vara svår att undvika, emedan lapparne på många af skattefjellen äro i saknad af mark, som kan erbjuda goda vårbeten, enär marken af detta slag vid afvittringen tilldelats de bofaste.

I Herjeådalen äro de nu ifrågavarande förhållandena mest ömtåliga. Åkerbruk drifves ej här med fördel, men boskapsskötseln är en vigtig näring för befolkningen. Å flere trakter använder den bofaste renlaf till utfodring af sina kreatur. Fäbodeväsendet är i hög grad utveckladt. En hemmansegare kan hafva flere fäbodar, emellan hvilka han flyttar med sin boskap under sommaren, samt derjemte en hel del sådana, till hvilka han icke drifver sin boskap hvarje år. De af naturen saftiga betesmarkerna i dalgångarne och å fjellsluttningarne hafva inbjudit till upptagande af en mängd betesvallar och till anläggande af fäbodar vidt omkring i sjelfva fjellen. Vallarne lemna, fre-

dade, ett värderikt foder. Men tidigt på våren då fjellbetet är klent, är det svårt att afhålla renarne från dessa vallar. Inkomma de der under Juni månad eller senare föröfva de stor skada, för hvilken det enligt de grundsatser, som för närvarande gälla, ofta är svårt att vinna ersättning. Mindre väsentlig och i mindre mån föremål för missnöje är den skada, som renarne förorsaka å hö uppsatt i stack eller hässja, hvilket icke kan hemföras förr än marken tillfrusit och snö fallit. Sådan skada föranledes deraf att dessa hässjor och stackar i allmänhet icke äro inhägnade. Lador kunna flerestädes ej uppföras af brist på derför lämpligt virke.

Renen. Orsaken till lappens flyttningar ligger som bekant deri, att han för sin tillvaro är beroende af renen och att detta djurs lifsvilkor icke äro de samma om sommaren som om vintern, hvarför det under olika årstider af en naturdrift, som det ej står i lappens förmåga att betvinga, uppsöker de ställen, der dessa lifsvilkor förefinnas. Komiterade yttra härom: »Vintertiden närer renen sig förnämligast af renlaf, men detta gör den icke under sommaren i annat fall, än när lafven är fuktig, utan äro då gräs, örter och löf af de små videarterna renens naturliga och begärligaste föda. Det nyss ur marken framspirade gräset ätes helst; när det blifvit vuxet, afbiter renen blott toppar och blad. I de lägre fjelldalarne, der gräset växer till med en förvånande fart, der betar renen icke, utan det är på fjellsidorna och fjellplatåerna den ströfvar fram, förtärande gräset allt efter som det uppspirar, hvadan man ock kan säga, att renens betesplatser förändras dag från dag, samt med fog kan påstå, att få djur torde kräfva på en gång så vidsträckta och omvexlande betesmarker som renen. Detta gäller både om fjell- och skogsrenen, ty den senare ströfvar ock om sommaren vidt omkring samt förtär de fina skogsgräsen och videlöfven, men den afbetar deremot ytterst sällan starren på myrar och ängar, ej heller gräset på dessa sistnämnde, sedan växtligheten å dem blifvit något försigkommen. Renen står derjemte, under det marken är bar, aldrig stilla, när den betar, utan är i ständig rörelse, upphemtande, der den stryker fram, allt det af växter, som för den är begärligt, och för hvarje dag ströfvar den omkring på ganska stora områden, till hvilka den dock åter kan föras eller af sig sjelf komma efter några dagar. Vid denna framfärd söndertrampar renen den torra, spröda lafven under sina klöfvar. Hösttiden deremot förtär renen begärligast af den mängd olika svamparter, å hvilka björkregionen under våta somrar är ofantligt rik, men i brist deraf renlaf. Sedan snö fallit, är det slut med renens ständiga

ströfvande. Renen måste då gräfva bort snön från marken för att kunna åtkomma renlafven, och der denna förefinnes i tillräcklig mängd, flyttar sig renen dagligen helt korta sträckor. Ifrån hösten och så länge snön icke är så hård eller djup, att den gör betningen besvärlig, står renen sig godt samt bibehåller sitt hull, men ju längre det lider på vintern och ju mer hoppackad snön blir, desto besvärligare varder betningen, och det fett, som renen under hösten och förvintern samlat, försvinner då. En vansklig tid inträder för renen, när det lider fram på våren, då solen om dagen uppmjukar snöns yta, och denna under natten tillfryser samt bildar skare, hvilken ofta varder så stark, att man kan köra på den som på is. Renen söker sig då antingen till branta bergsidor, som äro bara eller middagstiden täckta af så upplöst snö, att den möjliggör gräfningen, eller till skogarne under träd, hvarest marken har ett mindre djupt och mindre hårdt snötäcke, eller fälla lapparne träd, som äro beväxta med laf, hvilket utgör ett nödfoder, eller ock släppas renarne helt och hållet i villan, då de ströfva omkring på skaren från trakt till trakt, från träd till träd, för att förtära de lafsmulor, som finnas å trädens nedhängande grenar. Kommer denna skartid genom inträffadt blidväder tidigt på vintern, varder det en svår tid för lapparne. Att förse renarne, för så vidt renhjorden är något stor, med gran- och tallaf är ett omöjligt arbete, men, hvad nästan betänkligare är, en ödeläggelse i stort af skog. Det finnes ingen annan utväg under sådana ogynsamma renbetesförhållanden än att låta renarne, med undantag af de för flyttning behöfliga, ströfva fritt omkring och blott samla tall- och granlaf åt de sistnämnde. Sådana tidiga skarår inträffa dock dess bättre ej så ofta, men, när de inträffa, äro de att anse såsom lapparnes värsta missväxtår. Halfva, ja, stundom hela renhjordar förgås då, och af den del, som kan återstå samt återfinnas, erhållas knappt några årskalfvar.»

Antalet lappar och renar.

Enligt till komiterade lemnade uppgifter, hvilka hvad folkmängdsförhållanden angår afse år 1880, finnas

inom	Norrbottens län	3,887	lappar	med	194,150	renar,
»	Vesterbottens »	1,428	»	»	29,360	»
»	Jemtland	655	»	»	22,195	»
»	Herjeådalen	144	»	»	10,180	»
	Summa	6,114	lappar	med	255,885	renar,

i afseende hvarå komiterade upplysa, att uppgiften om renantalet ej får anses exakt, men bör kunna antagas icke vara för hög.

Utskottet öfvergår nu till att yttra sig om de föreliggande lagförslagen, dervid först kommer i betraktande förslaget till

Lag angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Då Utskottet vid granskningen af detta lagförslags särskilda bestämmelser ej funnit skäl till väsentliga ändringar deri, anser sig Utskottet hufvudsakligen hafva att yttra sig angående de grundsatser, på hvilka förslaget är bygdt, dervid Utskottet jemväl får anledning att meddela en öfversigt af de särskilda paragrafernas innehåll.

De områden, hvarinom lapparne må ega att uppehålla sig med sina renar. §§ 1, 4, 19, 23 och 24.

Af dessa grundsatser framställer sig i första rummet till pröfning den, enligt hvilken skola bestämmas de områden, hvarinom lapparne må ega att uppehålla sig med sina renar. I afseende härå har skilnad bort göras mellan sommar- och vintertiden. Under sommaren ströfva fjellapparne med sina renar omkring i fjelltrakterna på svenskt eller norskt område. Inom Norr- och Vesterbottens län erbjuder dem för denna tid landet ofvan om odlingsgränsen mer än tillräckligt utrymme. I Jemtland innesluta visserligen icke skattefjellen allmänt de för renskötseln under våren, sommaren och hösten nödiga förutsättningar, men vid lagförslagets uppställning har man tänkt sig, att bristen i detta hänseende skulle fyllas på det sätt, som nedanför kommer att närmare angifvas. Det har derför kunnat, på sätt i lagförslagets 1 § skett, förbjudas lapparne att med sina renhjordar sommartiden lemna de dem förbehållna trakter inom lappmarkerna eller träda utom de i Jemtlands län dem anvisade skattefjellens gränser. Då detta förbud, som lagförslaget sökt göra verksamt genom att stadga bötesstraff för dess öfverträdande och ovilkorlig ersättningsskyldighet enligt § 10 för sommartiden genom renarne vållad skada å gröda på åker och äng eller dermed lika ansedda utängsslåtter, naturligtvis äfven omfattar skogslapparne, kan man förvänta, att desses osed att under nämda tid släppa sina renar »i villan» utan vaktare torde komma att vederbörligen stäfjas. För såvidt angår sommartiden, har för den skull den nya lagens uppgift varit jemförelsevis enkel och synes från det framlagda lagförslagets synpunkt det område, hvarinom lapparne må ega att uppehålla sig, vara så bestämdt, att anledning till konflikter med de bofaste ej kan anses vara för handen.

Svårare har frågan ställt sig med afseende på vintertiden. Enklaste sättet att lösa den föreliggande uppgiften i denna del vore att föreskrifva uppdragandet af en geografisk gränslinie för det område, hvar-

inom lapparne skulle ega att jemväl vintertiden ströfva omkring, hvilken gränslinie det skulle vara dem förbjudet att under någon omständighet med sina renar öfverskrida. Under ärendets förberedande behandling har uttalats, att denna lösning vore den enda rigtiga. Och jemväl inom Utskottet har en sådan mening gifvit sig tillkänna. Af hvad Utskottet inhemtat, angående beskaffenheten af det näringsfång, hvaraf nomadlappen lefver, eller renskötseln, har emellertid Utskottet vunnit den öfvertygelse, att en sådan delning af landet, äfven om den vore, hvad Utskottet betviflar, praktiskt utförbar, likväl icke skulle kunna upprätthållas och att således det dermed afsedda ändamålet skulle förfelas. Utskottet har ofvanför anfört, huru som renen har helt olika lefnadsbehof vinter och sommar, att han af naturdrift uppsöker de trakter der han år efter år vant sig att få dessa behof tillfredsställda och att fjelltrakterna, som under sommaren erbjuda hvad dertill fordras, icke göra det under vintern. I öfrigt är bekant, att då renen jagas af hunger, snöstormar eller rofdjur ingen renvaktare har makt med honom, och att till följd af allt detta det lika ofta är renen som bestämmer lappens vistelseort som tvärtom. Häraf torde vara klart, att huru den geografiska gränsen för ett lappterritorium än blefve uppdragen, skulle likväl aldrig vinnas trygghet för att ej för lappen kunde under vintern inträda nödtvång att öfverskrida denna gräns. Ett effektivt upprätthållande af gränslinien skulle, förutsatt att det vore möjligt, i många fall för lappen betyda undergång för hans renhjord. Tanken på en geografisk gränslinie med den betydelse förut är sagdt mellan lapparnes land och de bofastes land måste derför betecknas såsom absolut outförbar. På sätt förut blifvit antydt, är gränsen mellan Lappland, å ena, samt Vesterbottens och Norrbottens läns kustland å andra sidan uteslutande territoriel och har ingalunda betydelsen af att vara en sådan demarkationslinie, som här är i fråga. En sådan betydelse har icke heller den inom Lappland på senare tid uppdragna odlingsgränsen, hvarmed blott åsyftats, hvad sjelfva ordet anger, att begränsa odlingen, eller att afskilja det lapparna förbehållna, för deras renbete sommar, höst och vår beräknade minimum af utrymme, å hvilket jordbruket icke vidare skulle ega att inkräkta. Ordalagen i 3 punkten af 1 § i gällande stadga om afvittring i Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker den 30 Maj 1873, sådant detta lagrum lyder enligt Kongl. kungörelsen den 13 Juli 1883, styrka detta påstående.

Men kan således icke området för lapparnes vinterflyttningar förmedelst en yttre, fysisk rålinie utstakas, återstår endast att derför uppdraga juridiska gränser, d. v. s. genom lag ordna dessa flyttningar så,

att de icke medföra en otillbörlig inskränkning af den bofastes egande- och besittningsrätt till sin jord.

Uti 8 § af berörda afvittringsstadga innefattas nu gällande föreskrifter, beträffande området för lapparnes renbetesrätt inom lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län. Detta lagrum tillförsäkrar lapparne utan afseende å afvittringen och odlingsgränsen rätt »såsom hittills» till renbete å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, likväl endast vintertiden å enskildes skogar nedanför odlingsgränsen. Denna lapparnes med afseende å de nämnda länens lappmarker i lag stadgade befogenhet att vintertiden beta sina renar å enskildes skogsmark nedanför odlingsgränsen hafva komiterade, och i likhet med dem fast i något förändrade ordalag Kongl. Maj:t, i lagförslaget utsträckt jemväl till enskildes egor utom lappmarkerna, enär denna befogenhet såsom för lapparne nödvändig och af ålder utöfvad vore grundad i sedvanerätt. Häremot hafva emellertid redan inom komitén, och derefter under ärendets vidare behandling inlagts de allvarligaste gensagor. Man har sagt, *att* upphöjande till lag af lapparnes sedvana att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det odlade landet samt der beta sina hjordar, jaga, fiska och taga nödigt virke vore en kränkning af den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden, *att* sedvänjan ej kunde verka derhän, att sedan jord, hvarå lappen farit fram, lagligen kommit i enskild persons ego utan något stadgande för denne om skyldighet att tåla dess begagnande af lapparne, sådan skyldighet ändock skulle anses åligga jordegaren, *att* lapparnes rätt till dessa flyttningar blifvit af den bofasta befolkningen isynnerhet inom Jemtland och Herjeådalen, inom hvilken senare provins en del bofaste sjelfve använde renlafven eller renmossan till kreatursföda, på det kraftigaste bestridd, *att* lappstammen liksom hvarje annan, som icke ville lemna nomadlifvet, måste gifva vika för mera civiliserade folkstammar och slutligen efter ett tynande lif utdö, *att* slutligen landssedens betydelse enligt 1734 års lag vore att, då den ej hade oskäl med sig, gälla såsom ett undantag, der beskrifven lag ej funnes, men icke att gälla framför den beskrefna lagen.

En del af de framstälda anmärkningarne mot lapparnes rätt till deras sedvanliga flyttningar inlägger i dessa en större praktisk betydelse, än de i verkligheten ega. Såsom förut påpekats, skulle de enligt lagförslagets 1 §, för så vidt enskildes egor antingen nedanför odlingsgränsen inom lappmarkerna eller utom dem deraf skulle komma att beröras, tillåtas allenast för vintertiden, då marken är frusen och snöbetäckt och skadegörelse derå i regeln ej är möjlig. Det bete,

renen dervid uppsöker, är den för hemdjuren under denna tid oåtkomliga renmossan samt lafven på trädens nedre grenar. Der denna mossa, såsom i Herjeådalen, användes för husdjurens vinterutfodring, har den bofaste redan uppsamlat sitt vinterbehof deraf, då renarne anlända. Jagt och fiske äro enligt lagförslagets 21 § icke tillåtna för lapparne utom lappmarkerna i Norr- och Vesterbottens län samt de i Jemtlands län för dem afsatta land, d. v. s. skattefjellen; hvadan bofastes enskilda jagt- och fiskerätt der utom icke kan af lapparnes blifva berörd. De senares rätt att nyttja skogen utan betalning är enligt lagförslagets 2 § å enskildes egor utom nämnda lappmarker — *inom* dem är enligt afvittringsstadgans 8 § lapparne förbehållen enahanda nyttjanderätt till enskildes skogar som till kronans — inskränkt till torra träd, vindfällen samt en- och videbuskar, allt virkesslag som inom skogsbygderna i de inre delarne af Norrland i allmänhet äro af ringa eller intet värde. Det är ock allmänt kändt, att i dess skogar årligen förruttna betydliga virkesmassor, för hvilka man ännu ej lyckats och knappt torde lyckas, äfven der kommunikationerna utvecklats, bereda utväg till afsättning. Af växande skog hafva enligt lagförslaget lapparne ej rätt att å enskild jord utom lappmarkerna taga annat än löfträd och detta *mot betalning*. Under förutsättning att lapparnes flyttningar ske inom de i lagförslaget utstakade gränser i afseende både å betesrättens utsträckning och å utöfningen af de lapparne i sammanhang dermed tillagda befogenheter — och att sörja derför är en annan af den nu ifrågavarande lagstiftningens väsentliga uppgifter — kan således med allt skäl sägas, att det genom dessa flyttningar vållade intrång för de bofaste icke är af synnerligt stor praktisk betydelse.

Hvad derefter angår förhållandet mellan lapparnes flyttningsvana, å ena, och den bofastes egande- och besittningsrätt till jorden, å andra sidan, synas de, som tagit sig an den senares försvar, hafva utgått från den förutsättning, att lappen icke har någon verklig rätt att åberopa, i stället för att undersöka, huru härmed förhåller sig. Man synes alltid hafva gått ut ifrån, att lappens intresse var det obetingadt underordnade. Man har känt medlidande med denna undanträngda race, men man har åberopat den utvecklingens allmänna lag, enligt hvilken det i striden mellan en högre och en lägre kultur är den förras öde att vika och gå under. Nu har man visserligen förbisett, att den kultur, hvars bärare lappen är, å stora vidder inom vårt land är den enda som trifves, att, såsom komiterade yttrat, »det ej kan vara annat än lyckligt för ett land med så vidsträckta fjell som vårt, att det finnes ett folk och ett djur, hvarigenom dessa stora trakter kunna af-

vinnas fördelar och utkomst der skapas åt menniskor, hvilket icke annorledes än genom detta folk och dessa djur lärer kunna ske», att nomadlifvet på många trakter erbjuder vigtiga näringskällor äfven för den bofasta befolkningen, att lappen med sin ren mångenstädes utgör det enda medlet för samfärdsel mellan vidt åtskilda orter o. s. v. Vid jemförelsen mellan nomadkulturen och åkerbruket har man således i allmänhet för djupt underskattat värdet af den förra i ett land med våra naturliga förhållanden. Men hvad man i synnerhet förgätit, är att, om nomadkulturen i Sverige skall försvinna, detta likväl bör inträda såsom den naturliga följden af en fri historisk process och icke i yttre hänseende fortskyndas, allra minst på bekostnad af rätten. Ty lappen eger verkligen en rätt att åberopa för utöfningen enligt urgammal sed af det näringsfång, hvaraf han lefver. Lappen var den som först tog de nordliga trakterna af vårt land i besittning. Innan den förste nybyggaren fälde det första trädet i Norrlands skogar var lappen redan der. Under århundraden hade landet från Kölens fjellrygg till Bottenhafvet varit den obestridt nyttjade betesmarken för hans renar. Och den förste besittningstagarens rätt till jorden måste anses bättre än den, som som senare tillkommit. Men lappens besittningstagande var icke till sin natur sådant, att det i sig inneslöt alla de befogenheter, hvilka tillhöra eganderättens begrepp. Det sträckte sig icke till andra än dem, nomadlifvets inskränkta behof fordrade. Det afsåg endast jordens nyttjande dels till bete för renarne, under sommaren i fjelltrakterna och under vintern i skogslandet, dels till fyllande af de behof, hvilka voro en förutsättning för eller en följd af renbetets begagnande. Lappens rätt till jorden var för den skull allt ifrån begynnelsen till sin natur sådan, att den icke hindrade uppkomsten, så att säga, bredvid sig af eganderätt i kultursamhällets mening. Och en sådan eganderätt framträdde och utbredde sig med odlingen, samt omfattade till sist äfven de trakter, odlingen ej ännu tagit i anspråk, då för omkring 300 år sedan i vårt land började uttalas och tillämpas den grundsats, att »sådana egor som obygda ligga höra Gud, konungen och Sveriges krona till.» Men derigenom kan lappens på det tidigare besittningstagandet grundade rätt till de nödvändiga förutsättningarne för sin existens såsom nomad så mycket mindre anses hafva förfallit, som denna rätt till sin natur var sådan, att den kunde bestå jemte såväl enskildes som statens sedermera tillkomna eganderätt. Och lappens rätt har äfven till närvarande tid bestått och utöfvats. Den kan knappast ännu i dag anses möta någon gensägelse, hvad rikets två nordligaste län angår. Först sedan staten genom afvittringarne i Jemtlands län, utan att, så-

som sig bort, göra det förbehåll, som vid afvittringen i Norr- och Vesterbottens lappmarker iakttages, att nemligen lapparne äfven efter afvittringen skola vara berättigade att utom det dem tilldelade område med eller utan inskränkning till viss årstid såsom förut söka bete för sina renhjordar samt, i den mån för renbetesrättens utöfning är nödigt, till hushållsbehof begagna skogen, kringskurit utrymmet för lappen, så att det blifvit mindre än det nödvändiga, och kollisioner med bofaste derigenom uppkommit — först då hafva de senare, hvilka det sätt, hvarpå afvittringarne förrättades, ingifvit den föreställning, att lappen icke eger någon rätt till vinterflyttningar, börjat bestrida denna rätt. Men icke har sjelfva rätten allenast genom bestridandet kunnat blifva mindre än den i och för sig var. Man medger, att staten gjort lappen orätt, då utan förbehåll hemmansbruket tillåtits upptaga jemväl för renbetet nödiga områden; men derför, säger man, bör ej den *bofaste* lida, som af staten utan inskränkning i afseende å nyttjanderätten förvärfvat sin jord. Dels glömmer man härvid, att lappens rätt var äldre än statens, att staten ej kunnat upplåta jorden med bättre rätt än han sjelf innehade den, att lapparnes flyttningsvana så väl före som efter afvittringen var för den bofasta befolkningen i Jemtlands län väl känd, att den utgjorde, så att säga, en synlig på länets jord hvilande servitut. Dels gör man, genom att fordra att *lappen* skall lida för hvad vid afvittringen blifvit feladt, gällande en grundsats, som står i rak strid mot den, som eljest plägar tillämpas vid lösningen af tvister om rätt till fast egendom. Om A. föryttrar sin fastighet till B. utan förbehåll af den nyttjanderätt dertill, som redan då A. förvärfvade fastigheten och sedan urminnes tider till C:s förmån bestått, och som sedermera hvarken på grund af aftal eller lagens stadgande förlorat gällande kraft, så anses icke uti den konflikt, som derigenom kan uppstå, C. vara den som skall vika. C:s rätt anses tvärtom icke vara i någon mån förminskad genom aftalet mellan A. och B., hvilkas ensak det blir att sinsemellan lösa konflikten. Tillämpades samma grundsats på nu föreliggande spörsmål, så skulle man icke sätta i fråga, att *lappen* skall vara den som bör träda tillbaka. Hans rätt har ej kunnat försämras derigenom, att den blifvit åsidosatt, eller derför, att lappen ej mäktat försvara den. Skulle emellertid upprätthållandet af denna rätt omstörta eller väsentligen rubba besittningsförhållanden, som bildat sig å de trakter, hvarifrån lappen blifvit undanträngd, vore visserligen skäl till tvekan, huru vida densamma skulle nu mera kunna göras gällande. Men då lappens flyttningar kunna ordnas så, att det

intrång, som de för den bofaste medföra, blir af ringa betydelse, saknas anledning till en sådan tvekan.

Landssedens ställning enligt 1 Kap. 11 § af Rättegångs-Balken i 1734 års lag synes icke hafva någon gemenskap med den, som lapparnes berörda sedvana intager till den nu ifrågavarande lagstiftningen. Nämnda lagrum talar om sedvanan såsom norm för *rättsskipningen.* Men här är fråga om en bestående sedvänja såsom material för *lagstiftning* på ett område, för hvilket lag icke finnes. 1734 års lag har icke ordnat våra nomaders och bofastes inbördes rättsförhållanden, åtminstone icke sådana dessa numera gestaltat sig. Hade den det gjort, så skulle ej mellan båda kunnat uppstå det tillstånd af brytningar och missämja, som nu gör lagstiftningens ingripande så nödvändigt. Men då en ny lag skall stiftas, hemtar den gerna sitt innehåll från de förut på det område, för hvilket den skall gälla, bestående sedvänjorna, äfven om de icke öfverensstämma med den gällande lagen. Sålunda härstammar en stor del af den hos oss stiftade lag från gamla sedvänjor, hvilka före lagens tillkomst gälde såsom rätt eller från sådana som bildat sig bredvid lagen. Då nu lapparnes sedvänja att flytta med sina renar ostridigt är ett sedan urminnes tid bestående faktiskt förhållande, så är det så långt ifrån att vare sig andan eller bokstafven af 1734 års lag utgör något hinder för upptagande af berörda sedvänja i den lag, som det nu är fråga om att stifta, att det tvärt om vore en orimlighet att denna nya lag skulle hemta sin grundläggande tanke annorstädes ifrån än från samma sedvänja.

Skulle lapparnes af Utskottet nu förfäktade flyttningsrätt icke vinna erkännande, så skulle för öfrigt den svenske lappen komma i en sämre ställning i eget land än den norske under hans vistelse i Sverige. Enligt 3 §:n i den internationella lagen äro nemligen »lapparne berättigade att årligen med sina renar flytta från det ena riket in i det andra och uppehålla sig å de trakter, hvilka hvartdera rikets lappar efter gammal sedvana hitintills hafva besökt.» De rättigheter, som genom internationella lagen blifvit de norske lapparne här i landet tillförsäkrade, kunna icke genom svensk lagstiftning minskas. Den förnämsta af dessa rättigheter är den nyssnämda. Men denna rätt skulle de, i händelse sedvanan här i Sverige icke skulle erhålla tillbörligt skydd, komma att åtnjuta framför landets egna barn.

Vid pröfningen inom Utskottet af den för nu föreliggande lagförslaget afgörande frågan, angående de områden, hvarinom lapparne böra ega att med sina renar vistas, har den åsigt framträdt, att den föreslagna lagen torde vara lämplig för Norr- och Vesterbottens län,

men icke vore det för Jemtlands. I de förra länen åtskildes det lapparne ensamt förbehållna området ofvan om odlingsgränsen, å ena, samt de bofastes land, kustbygden, å den andra sidan, genom en trakt, lappmarken nedanför nämda gräns, hvilken trakt utgjorde så att säga ett slags neutral zon, der lappar och bofaste egde att vistas jemte hvarandra. I Jemtland deremot sammanstötte renbeteslandens och de odlingen ensam förbehållna trakternas gränser. Och å dessa trakter, som vid afvittringen utan något slags förbehåll kommit i enskild ego, gälde icke för lapparne någon rätt att ens vintertiden beta sina renar och erkändes icke heller af den bofasta befolkningen en sådan rätt. Om den förut funnits, så hade den likväl genom Kongl. brefvet den 20 April 1841, angående bestämmande af säkra gränser för lappallmogens i länet renbetestrakter, blifvit borttagen. Stadgandet af en sådan rätt skulle i Jemtlands län framkalla ett olidligt tillstånd och blifva ödesdigert för länets utveckling. Den föreslagna lagens 1 § innebure en kränkning af den bofasta befolkningens egande och besittningsrätt till jorden och vore å andra sidan äfven otillräcklig att afhjelpa lappstammens betryck, emedan det vore omöjligt för lappen, jemväl under den tid af året, för hvilken han enligt lagförslaget vore ovilkorligen hänvisad till sina skattefjell, att hindra renarne att inträngа på de bofastes egor. Sådant intrång vore isynnerhet att befara under Maj och Juni månader till följd deraf, att vårbetet å en del skattefjell vore alldeles otillräckligt. Jemtlands län borde derför undantagas från den nu föreslagna lagen. För detta län afpassade särskilda anordningar borde efter föregången undersökning af hithörande förhållanden vidtagas. Dessa anordningar skulle i första rummet bestå i utvidgning af lapparnes renbetestrakter *dels* genom upplåtande af kronoparker till renbete, *dels* genom expropriation för samma ändamål af enskild mark, hvarigenom skulle kunna åt lapparne beredas så stort område, att det ej under någon del af året behöfde af dem öfverskridas. Ty lapparnes vinterflyttningar kunde betydligt inskränkas. Deras nuvarande utsträckning föranleddes ofta af helt andra orsaker än renskötselns behof. Medel till berörda utvidgning skulle erhållas genom försäljning af afverkningsbar skog å skattefjellen. Dessas areal utgjorde i rundt tal 1800 tusen tunland och skog skulle otvifvelaktigt från denna areal kunna afyttras för 1800 tusen kronor, hvilket belopp torde motsvara behofvet. Vidare skulle tillsättas myndigheter ibland lappbefolkningen, som kunde öfvervaka vidmakthållande af ordning i lappväsendet och särskildt kontrollera, om ej förhindra, bofastes renegareskap. Slutligen borde lapparne få sig ålagdt att sjelfve sörja för sin fattigvård. Vidtoges dessa anordningar, be-

höfdes ingen särskild lagstiftning för lapparne, åtminstone icke hvad Jemtland vidkomme. Den allmänna lagen vore tillfyllest.

För såvidt den nu relaterade åsigten grundar sig på förutsättningarne dels af möjligheten att kunna för lapparnes räkning afskilja ett område, tillräckligt stort för att icke under någon tid af året behöfva af dem öfverskridas, dels af att genom afvittringarne blifvit afskuren all rätt för lapparne att vintertiden flytta utom sina skattefjell, torde Utskottet kunna hufvudsakligen inskränka sig till att åberopa, hvad i afseende å båda dessa förutsättningar redan blifvit af Utskottet anfördt, samt få anse bådas ohållbarhet uppvisad. Ett par erinringar torde likväl böra här tilläggas. Hvad den förra af de nämnda förutsättningarne vidkommer, synes det uppenbart, att den summa, som komme att inflyta för försäljning af skog i fjelltrakterna, så mycket mindre skulle förslå till inköp af de betydliga egorymder, hvilka skulle behöfvas för att bilda ett territorium, stort nog att i sig innesluta medel till renarnes uppehälle alla årets tider, som skattefjellen i Herjeådalen äro till betydlig del helt och hållet skoglösa. Hvad beträffar den senare förutsättningen, eller den som angick lapparnes rätt att flytta öfver enskildes egor, har såsom ett synnerligen kraftigt stöd för dess rigtighet åberopats Kongl. brefvet den 20 April 1841. Det torde derför böra tillses, huruvida detta Kongl. bref verkligen erbjuder ett sådant stöd. Komiterade, som icke egt tillgång till de handlingar, hvilka utgöra det förberedande underlaget för detta Kongl. bref, hafva likväl på, enligt Utskottets förmenande, fullt giltiga grunder kommit till den åsigt, att det åsyftade *dels* afsättande af vissa gränser, intill hvilka jordbruket skulle få gå, men å andra sidan om hvilka lapparne skulle ega att med jordbrukets utestängande vistas, dels äfven fastställande af lapparnes rätt till betesmark *sommartiden*. Frågan, huruvida lapparne om vintern skulle ega någon rättighet utom den odlingsgräns, hvilken sålunda uppdrogs, vidrördes deremot icke. Egde de förut en sådan rättighet, ej blef den genom det Nådiga brefvet dem betagen. Utskottet, som varit i tillfälle att taga kännedom om innehållet af förenämnda handlingar, har i dem erhållit full bekräftelse på rigtigheten af komiterades uppfattning af ifrågavarande urkunds syfte. Af handlingarne har nemligen Utskottet inhemtat, att det Kongl. brefvet tillkommit med anledning af underdåniga ansökningar, dels en af lappmarkskronolänsmannen A. Hållström för egen del, dels ock två särskilda af samme person i egenskap af ombud för ett antal fjellmän uti Undersåkers, Offerdals och Ovikens tingslag. I den ena af de två senare ansökningarne anhålla sökandena helt allmänt att få hädanefter som i förra

tider begagna sina förut innehafda trakter och att få vara i besittning af sina fordom innehafda rättigheter, men i de båda andra ansökningarne angifva de särskildt sin önskan vara, att få blifva bibehållna vid sin förut egande rätt till »*gräsbete sommartiden*» för sina renar, samt till fiske och skogsfång. Då nu det Kongl. brefvet beviljade hvad lapparne begärt, synes all grund saknas för det påstående, att lapparnes flyttningsrätt *vintertiden* skulle vara genom samma Nådiga bref upphäfd.

Ett ordnande af lappväsendet synes lika litet inom Jemtlands län som annorstädes tänkbart utan att den tid af året, då lappen icke *kan* stängas inom ett särskildt område, eller vintertiden, honom tillåtes utöfva sin i lagförslaget erkända, inskränkta nyttjanderätt till *samma* område som den bofaste. I öfrigt bör ihågkommas, att det är missförhållandena emellan den nomadiserande och den jordbrukande befolkningen just i Jemtlands län som låtit behofvet af en verksam lag djupast förnimmas. I Norr- och Vesterbottens län påkallas icke i samma grad lagstiftningens mellankomst. Redan gällande rättsregler skulle der i många fall vara tillräckliga att utjemna anledningarne till missämja. Men i Jemtlands län är ställningen en helt annan. Det är der som, enligt länsstyrelsens yttrande i detta ämne, »förhållandet år för år blir sämre och ett ordnande med noggranna lagbestämmelser är nödigt, om allvarliga och beklagliga sammanstötningar skola undvikas». Det är om detta län som samma yttrande innehåller följande ord: »Det är redan icke ovanligt att å ena sidan renar och å andra sidan hundar skjutas och steget från att skjuta på hvarandras djur till att skjuta på hvarandra är icke så synnerligen stort, när förbittringen är hög och känslan af lidna, förmenta eller verkliga, oförrätter varm». Tror man på möjligheten att genom upplåtande af kronoparker i skattefjellens närhet till renbete och genom expropriation för samma ändamål af enskild mark kunna för *alla* årets tider bereda lapparne nödigt utrymme, då blir den nu ifrågasatta lagstiftningen visserligen obehöflig. Men på redan anförda skäl tror icke Utskottet på denna möjlighet. Å andra sidan underskattar likväl Utskottet ingalunda betydelsen af de ifrågasatta åtgärderna för utvidgning och arrondering af skattefjellen. Tvärt om anser Utskottet dessa åtgärder vara nödvändiga och böra vidtagas, men icke *i stället för* den nu föreslagna lagen, utan jemte eller *i kraft* af den.

Tanken derpå är för öfrigt icke ny. Redan uti en underdånig skrifvelse den 5 November 1878 yttrade sig Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län för lämpligheten af att de för försåld rätt till skogsafverkning å några lapparnes skattefjell inom länet inflytande

medel blefve i en eller annan form använda till direkt lindrande af lapparnes ekonomiska betryck, eller till förvärfvande åt dem af renbetesrätt mot lega å bofastes intill skattefjellen belägna egor. Och uti ett den 21 September 1882 af nämnde Befallningshafvande afgifvet underdånigt utlåtande öfver till Kongl. Maj:t ingifna framställningar af lappar och bofaste inom Jemtlands län, rörande ordnandet af deras inbördes förhållanden, hade samma tanke uppgått i mera omfattande förslag, dels beträffande användning af redan influtna och framdeles inflytande medel för från skattefjellen försåld skog till dessas utvidgning eller till beredande åt lapparne af betesrätt derutom, dels ock om beredande af det understöd i öfrigt, som i 1878 års underdåniga framställning blifvit antydt; hvarjemte hemställdes, att Skogsstyrelsen måtte erhålla nådigt uppdrag att skyndsamt gå i författning om vederbörliga undersökningar till utrönande af de ännu befintliga afverkningsbara skogstillgångarne å lappskattefjellen och upplåtande af rätt till skogsafverkning derå i föreskrifven ordning. Detta Konungens Befallningshafvandes utlåtande blef jemte tillhörande handlingar den 6 Oktober 1882 remitteradt till komiterade för den nu ifrågavarande lagen, hvilka med anledning deraf afgåfvo ett deras förslag till lagar angående lapparne och de bofaste samt angående renmärken åtföljande särskildt utlåtande. Deri hemstälde komiterade, som funnit tillsättande för Herjeådalens och Undersåkers lapptrakter af en statstjensteman, kallad uppsyningsman, vara en bjudande nödvändighet för vinnande af ordning i lappväsendet särskildt med hänsyn till de förflyttningar af lappar från en lappby till annan, hvilka, om lagförslaget angående lapparne och de bofaste blefve lag, skulle förekomma, att en sådan tjensteman måtte tillsättas med af komiterade i detalj föreslagna åligganden. Vidare hemstäldes, bland annat,

att undersökning måtte ske, om hvilka kronoparker hafva ett sådant läge och till marken äro så beskaffade, att de kunna till renbete under alla eller vissa tider af året upplåtas,

att efter det sådan undersökning blifvit verkställd Kongl. Maj:t måtte förordna att de kronoparker, hvilka funnits till renbete tjenliga, skola åt lapparne upplåtas under de vilkor, Kongl. Maj:t kan finna skäligt att stadga,

att då af en på nådig befallning redan verkställd undersökning öfver tillgången på renbete och skog å de vid afvittringen för lapparne afsatta skattefjellen inom Herjeådalens och Undersåkers lapptrakter samt af sjelfva afvittringshandlingarne och i öfrigt inhemtade upplysningar ovedersägligt framginge, att dessa skattefjell icke erbjuda alla de be-

tingelser som kräfvas för renskötselns utöfvande under vår, sommar och höst, Kongl. Maj:t derjemte måtte anbefalla en noggann undersökning af skattefjellen och dem tillgränsande marker i Jemtlands läns fjelltrakter, dervid borde utrönas, bland annat, hvilka trakter af den till skattefjellen angränsande marken synas böra exproprieras, kostnaden härför, samt den ordningsföljd föreslagna expropriationer böra intaga med afseende å deras vigt och nödvändighet, hvilka hemman och lägenheter synas böra inköpas samt å hvilka hemman och lägenheter renbetesrätt må kunna för evärdlig tid förvärfvas, äfvensom angående skogstillgången inom skattefjellen och möjligheten att utöfver lapparnes behof derå afverka skog.

Såsom syftemål med de åtgärder, hvilka genom de förordade undersökningarne skulle förberedas, beteckna komiterade: »skattefjellens i Jemtlands län arrondering och renbetestrakternas utvidgning, så att lapparne kunna under de tider af året, då marken är bar, finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes för renbete ej upplåtna egor». Konungens Befallningshafvandes förslag i fråga om direkt understöd af skogsmedlen åt behöfvande lappar afstyrkte deremot komiterade, enär det vore att hoppas, att när indelningen i lappbyar blefve genomförd hinder icke torde möta för den anordningen, att lapparne bildade egna fattigvårdssamhällen i likhet med hvad flerestädes inom Norrbottens län vore förhållandet, då de burgne lapparne hvar efter sin förmåga finge i fattigvårdsutgiften deltaga och till följd deraf blefve intresserade af att de öfrige lapparne inom samhället arbetade för sin utkomst, samt statens utgifter till underhåll af fattige lappar i Jemtlands län komme att nedgå.

Det torde här böra nämnas, att vid lapplagens föredragning hos Kongl. Maj:t Herr Justitieministern upplyste, *att* med anledning af komiterades ofvanberörda förslag Kongl. Maj:t medgifvit att under förlidet och innevarande år fått inom Herjeådalens, Ovikens och Undersåkers renbetesfjell med dertill gränsande marker anställas en uppsyningsman med de af komiterade föreslagna åligganden, *att* en undersökning om hvilka kronoparker må finnas tjenliga att till renbete åt lapparne upplåtas på domänstyrelsens föranstaltande skett och förslag å sådana kronoparker afgifvits, *men att* då å dem befintliga slåtter- och renbeteslägenheter blifvit upplåtna på arrende åt enskilde, någon upplåtelse åt lapparne ej kan ega rum förr än arrendetiden utgår, eller år 1890, *och att,* för utrönande af huruvida skogstillgången å skattefjellen medgåfve någon försäljning af skog för beredande af medel till inköp eller expropriation af enskild mark eller till förvärfvande af renbetes-

rätt under sommaren, jemväl anbefalts undersökning, hvars resultat likväl icke ännu blifvit Kongl. Maj:t delgifvet.

Nyttan och ändamålsenligheten af de anordningar, med hvilka man inom Utskottet velat ersätta den nu föreslagna lagen, har således redan blifvit till fullo beaktad. Såsom synes, hafva dessa anordningar jemväl delvis blifvit utförda. Det behof, hvilket de afse att fylla, *är äfven i den mån sådant kunnat ske tillgodosedt i lagförslagets 23 och 24 §§.* Men tillser man, i hvilket förhållande samtliga dessa anordningar stå till den föreslagna lagens bestämmelser i öfrigt, finner man att de, i stället för att uppfylla det med dessa afsedda ändamål, tvärtom förutsätta dem. Uppsyningsmannen, hvilkens befattning i lagförslagets 9 § finnes förutsatt, skall enligt komiterades förslag hafva till åliggande bland annat: att hålla hand deröfver, att gällande lagbud rörande renskötseln efterkommas, att bibringa de bofaste och lapparne noggrann kännedom om hvarderas rättigheter och skyldigheter och söka förekomma öfvergrepp från någondera parten, att om betet å något skattefjell befinnes otillräckligt utreda huruvida bland annat genom utflyttning till annan lappby sådant må kunna afhjelpas, samt att tillse att de till tjenstgöringsområdet hörande ordningsmän fullgöra sina tjenstepligter. Men dessa uppsyningsmannens åligganden förutsätta uppenbarligen, att lagbud angående renskötseln finnas, att regler rörande lappars och bofastes inbördes skyldigheter uppställas, att indelning i lappbyar, hvar med sina ordningsmän, som få sin bestämda instruktion, införes. Den sistnämnda förutsättningen är äfven erforderlig för att ett ordnande af egen fattigvård för lapparne skall vara tänkbart. Hvad beträffar de ifrågasatta åtgärderna till arrondering af lapparnes skattefjell, är icke syftemålet dermed annat än det af komiterade uttryckligen angifna, eller att lapparne må kunna under de tider af året, *då marken är bar,* finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes för renbete ej upplåtna egor. Det är således till fyllande af hvad för närvarande brister i afseende å renbete, *vår, sommar och höst* inom skattefjellen, som berörda åtgärder skulle vidtagas. Att med dessa åtgärder tillfredsställa lapparnes renbetesbehof *vintertiden* har icke varit åsyftadt derför, att man icke ansett ett sådant tillfredsställande på detta sätt vara möjligt. För vintern måste således, oafsedt skattefjellens arrondering, tillämpas den grundsats, som förut gält och finnes rigtig. Men då denna grundsats börjat bestridas, måste den genom positiv lag åter bringas till giltighet. Huru mycket än skattefjellen må arronderas, synes dermed föga vara vunnet för ordningen i lappväsendet, såvida ej bestämmelser finnas angående den tid, hvarunder lapparne icke må

med sina renar träda utom de dem anvisade områden, påföljden för olagligt öfverskridande af områdenas gränser, lapparnes befogenheter utom dem och skyldighet att ersätta skada, som genom olagligt vistande med renarne der utom förorsakas bofaste, angående formerna för skadeersättningens utbekommande, angående de bofastes skyldigheter gent emot lapparne och slutligen angående anordningar för att göra de bestämmelser, som i dessa afseenden kunna uppställas, fullt verksamma. Men att meddela sådana bestämmelser är just den nu ifrågavarande lagens syftemål. I ett och annat af nu nämnda hänseenden finnas visserligen redan meddelade särskilda stadganden; men på goda skäl har det ansetts vara af vigt, att dessa blefve infogade i en enda urkund, som innehölle alla hufvudregler för lappars och bofastes inbördes rättsförhållanden. För Utskottet är det för den skull uppenbart, att de åtgärder, med hvilka man ansett den nya lagen kunna göras obehöflig, tvärtom icke kunna blifva af synnerligt gagn annorledes än under förutsättning af eller jemsides med, att de i föreliggande lagförslaget uppstälda rättsregler bringas till giltighet. Så är saken jemväl uppfattad i lagförslaget, der till komplettering af kardinalstadgandet i 1 §, angående de områden, hvarigenom lapparne må ega att med sina renar sommar och vinter uppehålla sig, intagits bestämmelserna uti §§ 19, 23 och 24. *Dels* är nemligen genom 19 § föreskrifvet att, der hållande af renar å något område blir till synnerlig tunga för den bofasta befolkningen, Konungen kan förordna, att området ej må vidare till sådant ändamål begagnas emot att lapparne erhålla vederlag å annan tjenlig landsträcka; *dels* är genom 23 § medgifvet att om kronopark, belägen utom de trakter hvarom i 1 § sägs, blifvit af Konungen förklarad tjenlig till renbetesland, det må ankomma på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske få af lapparne der utöfvas; *dels* stadgas i 24 § rätt till expropriation af enskild mark för det i 19 § omförmälda ändamål såväl som för att bereda lapparne vid deras skattefjell tillgång till skogsmark eller bete eller till vägar öfver emellan skattefjellen inskjutande inegor eller för att uppföra stängsel till förekommande af skadegörelse af renarne.

På sätt vid lagförslagets föredragning inför Kongl. Maj:t blifvit uttaladt, är visserligen ingalunda att hoppas, att ensamt genom den nya lagen alla missförhållanden mellan lappar och bofaste skola med ens blifva undanröjda, men i den rigtning, som angifves af de grundsatser, hvarpå denna lag blifvit byggd, måste utvecklingen till ett bättre gå; och om de nyss anförda bestämmelserna äfven icke kunna göra

den på dessa grundsatser hvilande lagen i öfrigt obehöflig, erbjuda de likväl vigtiga medel att främja dess verkan.

Då det alltså endast är under den tid marken är bar som afsevärd skada å egor kan af renar förorsakas;

då det måste antagas vara outförbart samt dessutom ej skulle leda till målet att tilldela lapparne ett bestämdt område, der de skulle hafva att jemväl vintertiden med sina renar uppehålla sig, och hvars gränser de icke skulle ega att å någon tid med renarne öfverskrida;

då till följd deraf icke kan undvikas att för vintern gifva lapparne rätt att beta sina renhjordar äfven utom de dem förbehållna områden;

då lapparnes vinterflyttningar öfver enskildes egor äro en sedan urminnes tid bestående, om ej i lag uttryckligt medgifven, likväl såsom faktisk förutsatt sedvana, som dessutom grundar sig å en verklig rätt, rätten att drifva det näringsfång, som utgör vilkoret för deras existens såsom nomader å den jord, hvars första innehafvare de voro;

då denna rätt ej kunnat annulleras, vare sig genom att svenska staten förklarat sig för egare till all af odlingen icke upptagen jord eller derigenom att staten vid afvittringarne utan förbehåll upplåtit jorden åt enskilde, och icke heller blifvit genom något lagbud lapparne frántagen;

och då, i händelse de svenska lapparne skulle betagas rätten till dessa vinterflyttningar öfver enskild mark, de skulle komma i en sämre ställning i eget land än norske lappar, som enligt den internationella lagen ega sådan flyttningsrätt i Sverige;

måste Utskottet fullständigt godkänna den grundsats, som i nu afhandlade fråga blifvit uttalad genom föreliggande lagförslagets 1 §.

Det har inom Utskottet varit ifrågasatt, att från den i 1 § såsom vintertid betecknade del af året skulle uteslutas månaderna Oktober och November, men att dertill skulle läggas Maj månad. Hvad angår de två förstnämda månaderna, har man ansett deras uteslutning vara nödig, emedan de bofaste i vissa trakter i Vesterbottens läns lappmarker då ännu icke skulle hafva hunnit hemföra höet från sina icke inhägnade utängsslåtter. Men utom det att dels den befarade olägenheten häraf blifvit i lagförslaget förebyggd derigenom, att ersättningen för skada å utestående hö på sådana slåtter gjorts beroende deraf, att hässjorna och stackarne, hvari höet uppsamlats, blifvit inhägnade, dels Maj månad, hvarunder växtligheten just börjar komma sig för, icke lärer böra inbegripas i den tid, då renar skola få beta å enskildes egor, så låter sig icke lämpligen göra att bestämma vintertiden annorlunda i denna lag

än i internationella lagen, hvarigenom norska lappar skulle komma att här i landet ega renbetesrätt å tid, då de svenska saknade den.

Då lapparnes rätt att sommartiden beta sina renar å de för dem afsatta land stundom skulle blifva illusorisk, derest det skulle vara dem förmenadt att för flyttning mellan dessa land beträda enskildes mellanliggande egor, kan lagförslagets 4 §, hvarigenom stadgas rätt till flyttningsväg i sådana fall, anses såsom ett korollarium till § 1. Den inskränkning i dispositionsrätten till sin jord, som bofast kan få vidkännas till följd af förbudet i 4 §:ns 2 mom. att genom röjning, uppodling af jord eller uppförande af hägnad beröfva lapparne sådana gamla renvägar, som fortfarande äro för dem behöfliga, torde, om man ej fäster sig vid de redan anförda grunderna för lapparnes flyttningsrätt, ej få anses svårare än den, som en vägservitut i allmänhet ålägger innehafvare af fast egendom. Till stadgandena rörande betesområdet höra, såsom redan nämts, jemväl § 19, enligt hvilken detta område kan, der sådant i de bofastes intresse blifver nödigt, förändras, samt §§ 23 och 24, enligt hvilka det kan vidgas dels genom upplåtande af kronoparker till renbete, dels genom expropriation af enskilda egor i de för lapparne afsatta landens närhet.

Lapparnes befogenheter inom de områden, å hvilka de hafva rätt att med sina renar vistas. §§ 1, 2, 3, 17, 20, 21 och 22.

En annan hufvudfråga i förevarande lagstiftningsärende är den, som angår lapparnes befogenheter inom de områden, å hvilka de hafva rätt att med sina renar vistas. I afseende derpå innehålla, förutom 1 paragrafen, §§ 2, 3, 17, 20, 21 och 22 nödiga bestämmelser.

1 § innehåller i allmänhet, att lapparne å de trakter, der de ega uppehålla sig, skola vara berättigade att betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar, således i första rummet hafva *rätt till bete för dessa.* Och i de andra ofvannämnda paragraferna angifvas och begränsas öfriga dem tillkommande rättigheter. Det är tydligt, att den grundsats, som härvid bort följas, var den, att lapparne under sin vistelse å nämnda trakter böra njuta till godo de rättigheter, som för utöfning af rätten till renbete äro nödvändiga. I sådant hänseende möter först *rätten till skogsfång.* Derom är redan, beträffande Norr- och Vesterbottens läns lappmarker, stadgadt i 8 § af 1873 års afvittringsstadga, att lapparne ega å *all* skogsmark inom dessa lappmarker i den mån för betesrättens utöfvande är nödigt till hushållsbehof begagna skogen. Detta gäller äfven skogar tillhörande enskilde, hvilka enligt samma paragraf och

Reservationer:

af Herr Friherre *Nordenskiöld*, som ansett, att 22 § hade bort erhålla följande lydelse:

»Ej må bete eller slåtter eller rätt till jagt eller fiske å de för Lapparne afsatta land af dem till annan upplåtas. Sker det, vare ogildt. Finnes det kunna utan intrång eller skada för Lapparne ske, ege likväl Konungens Befallningshafvande efter Lapparnes hörande för högst fem år i sänder till annan mot lega upplåta betet eller slåttern eller rätten till jagt eller fiske. Medel, som härigenom inflyta, skola för vederbörande lappbys behof, på sätt Konungens Befallningshafvande finner lämpligt, användas.

Ej heller må Lapp till bete å de för Lapparne afsatta land mottaga renar från bofaste eller främmande, utan medgifvande af renegande Lapparne i den lappby, inom hvars område betesmarken är belägen»;

af Herr *Hedlund:* »Instämmande med Utskottet deri, att de nomadiserande lapparnes rätt till de betesmarker och andra uppehållsorter, som utgöra vilkoren för deras näring, i den mån denna rätt är grundad på det första besittningstagandet och urgammal sedvänja, bör hållas i helgd och i lag ytterligare stadfästas, hyser jag betänklighet mot att låta denna rätt göras gällande mot dem, som vunnit laga fång å ifrågavarande marker, *utan egarnes medgifvande och utan ersättning till dem.* Då emellertid detta må varda föremål för framtida uppgörelse mellan kronan och desse jordegare, hvaraf lapparnes äldre och bättre rätt icke må göras beroende, så har jag gerna biträdt Utskottets betänkande i alla stycken, för så vidt jag kunnat bilda mig ett omdöme om dessa aflägsna trakters säregna förhållanden»;

af Herr *Hellgrén:* »Som jag inom Särskilda Utskottet deltagit vid behandling af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med

skiljer sig från äldre renmärken, som i orten veterligen användas, samt att det ej lätteligen kan till sådant äldre märke förvandlas, fastställe Häradsrätten märket och meddele derom sökanden bevis.

§ 3.

Sökes å samma rättegångsdag fastställelse å samma renmärken, eller å renmärken, af hvilka det ena icke tydligt skiljer sig från det andra, eller det ena lätteligen kan till det andra förändras, eger den renegare, som sjelf eller hvars förfäder längst användt uppvisadt renmärke, att derå erhålla fastställelse.

§ 4.

Vid Häradsrätten skall föras särskild bok, upptagande de af Rätten fastställde renmärken, tillika med uppgift på de renegare, för hvilkas räkning märken blifvit fastställda.

§ 5.

Den, som i sviklig afsigt lägger märke å ren, som hörer annan till, eller förändrar eller utplånar annans renmärke, straffes såsom för bedrägeri, enligt gällande strafflag.

Och ehuru grunderna för detta förslag af Utskottets majoritet icke gillats, och jag till följd deraf icke vågat hoppas det något afseende vid förslaget skulle af Riksdagen fästas, har jag dock i denna min reservation inrymt förslaget för att derigenom närmare motivera mitt härmed vördsamt framstälda yrkande *om afslag, ej mindre å Kongl. Maj:ts, än äfven å särskilda Utskottets förslag till »lag angående renmärken»*.

samt af Herrar Friherre *Ericson* och *Grenholm:*

Då vi icke kunnat biträda de beslut, hvartill Utskottet kommit i hvad angår lagstiftningen för Jemtlands län, så hafva vi önskat att för Riksdagen få framlägga de skäl, hvarpå vi stödja vår afvikande mening.

Det torde till en början vara nödigt att i största korthet i minnet återkalla de olika förhållanden, som redan nu genom lagstiftning förefinnas i de tre län, der renskötsel bedrifves. Inom Norr- och Vesterbottens län finnes ett bredt bälte, som åtskiljer renbetesfjellen från den bygd, der jordbruk och boskapsskötsel idkas på jord, som är skattlagd efter samma grunder som skattehemmanen i rikets öfriga delar. Detta mellan nomaden och den bofaste belägna territorium utgör hvad man kallar lappmarker och är genom lagstiftningen så att säga upplåtet till sambruk emellan bofaste jordbrukare och kringströfvande renegare, enär lappen inom detta område tillförsäkrats viss rätt till bete och skogsfångst på de bofastes jord, och desse senare, som fått sina hemman mot vilkor att tåla detta lappens intrång, åtnjuta, jemförda med vanliga svenska hemman, åtskilliga skattelindringar.

Inom Jemtlands län eger ett annat förhållande rum. Der finnas visserligen äfven en del hemman, hvilka antingen helt och hållet eller delvis äro skattlagde enligt samma metod som lappmarkshemmanen i de norra länen, men dels är denna lindrigare skattläggning icke tillkommen af samma orsak som lappmarkshemmanens, och intet vilkor om inskränkning i eganderätten till renskötselns förmån har här stadgats, och dels äro dessa hemman icke så belägna, att de bilda hvarken någon sammanhängande eller tillräcklig skyddsmur emellan de gamla skattehemmanen och renbetesfjellen. De gamla hemmanen gränsa deremot på stora sträckor inom Undersåkers, Hallens, Ovikens och Bergs tingslag inom Jemtland omedelbart intill lappfjellen, och inom Herjeådalen äro alla hemman gammal skatte.

Då sålunda i Jemtlands län saknas den öfvergång emellan nomaden och det område, der han är oinskränkt herre, och det, der den jordbrukande hemmansegaren har samma lagliga rätt, hvilken åstadkommits inom lappmarkerna i Norr- och Vesterbotten, så är tydligt, att konflikten emellan de oförenliga intressena skola här vara både talrikare och af allvarsammare art. De hade kunnat undvikas äfven utan bildande af lappmarker, om vid afyttringen behörigt afseende fästs vid båda näringarna. Så har emellertid icke varit förhållandet, ty för afvittringen i Jemtlands län, som börjats på sjuttonhundratalet, sedan afbrutits och åter fortsatts från början af adertonhundratjugutalet, finnes icke något stadgande om behörigt tillgodoseende af utrymme för renskötseln förr än år 1841, och hade afvittringen då redan så långt framskridit, att rättelse i det begångna felet icke längre var möjligt, annorlunda än undantagsvis. Härigenom har skapats en situation, som gör, enligt vårt förmenande, den föreslagna lagen omöjlig att tillämpa i Jemtlands län,

så vida de båda intresserade parternes kraf på lagens skydd och rättvisa skola tillgodoses.

Lagförslaget, tillkommet i god afsigt, har haft till ögonmärke i främsta rummet att betrygga och förbättra lapparnes vilkor. Att detta i Jemtlands län skulle alldeles misslyckas, äro vi säkra på och anhålla derföre för Riksdagen få framlägga skäl för denna vår öfvertygelse.

Grunden för tillgodoseendet af de ömsesidiga intressena har lagförslaget trott sig kunna bygga derpå, att lappen skulle under den del af året, då grödan i bygden växer och står ute, vara förbunden att icke träda öfver gränserna af de för renbete afsatta land, hvaremot han under den del af året, då grödan är inbergad och marken kan anses vara frusen, skulle få ströfva omkring på de böndernes egor, som han *efter gammal sedvana hittills har besökt* och der få begagna sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Bönderne skulle enligt förslagets motivering böra åläggas detta intrång i sin eganderätt, dels för att under den tid, då grödan står på marken, vara fredade för besök af renhjordar och dels derför, att detta skulle vara ett, om än icke i lag dem pålagdt, dock i följd af sedvana legaliseradt servitut.

Må det tillåtas oss att först tillse, huru det skulle ställa sig för *lappen* under de nya förhållandena.

Det närmare bestämmandet af de ömsesidiga rättigheterna och skyldigheterna samt påföljderna af öfverträdelser upptager en del af lagförslagets paragrafer. Sålunda stadgas i 1 § böter och i 10 § ersättningsskyldighet för den lapp, hvars renar under månaderna Maj—September öfverträda fjellets gränser och göra skada på gröda. Som en naturlig förutsättning för en sådan bestämmelse hade man rätt antaga, att de sålunda till sommaruppehållsort åt lapparne anvisade områden vore så beskaffade, att desse der funno de nödvändiga vilkoren för sin existens under den tid det vid hård påföljd vore dem förbjudet träda der utanför, så att det icke behöfde befaras, att renarne löpte ned på bygden, utan att lappen vore dertill skuld genom vanvård och sjelfsvåld. Så är dock icke förhållandet, utan hafva *alla*, som härom haft att yttra sig, konstaterat att fjellen äro otillräckliga; så säger komitén i sitt förslag; så säga lapparne vid alla de tillfällen, der de egt att säga sin mening om förslaget; så Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län; så Herr Justitieministern, som i sitt anförande till statsrådsprotokollet (pag. 51 i Kongl. Propositionen) yttrar om Jemtlands län, att »skattefjellen icke vidare erbjuda de betingelser, som kräfvas för renskötselns bedrifvande under vår, sommar och höst»; så säga äfven vi, som i Utskottet upprepade gånger framhållit detta, och slutligen, märkligt nog,

äfven Utskottet sjelft (pag. 14 i betänkandet). Det torde således få anses vara ådagalagdt, att de förpligtelser, som man vid ansvarspåföljder, hvilka kunna antaga möjligen ruinerande dimensioner, velat pålägga lappen, icke kunna, på åtminstone en del skattefjell, af honom fullgöras, om icke endast under sällspordt lyckliga förhållanden. Der nemligen utrymmet på fjellet är trångt och odlad mark ligger omedelbart intill, så behöfves icke mera än att nederbörd, som är regn i dalen, drager som snöstorm fram öfver fjellet, för att renarne skola löpa från sina vårdare, hvilka först återfinna dem på ängen eller i kornåkern, der bonden står med skadeersättningsanspråk och länsmannen med fordran på böter. Sedan renen en gång gjort ett sådant besök i bygden, blir han än svårare att hålla på fjellet och vid obetydligaste anledningar springer han ned, och då det inträffar en sommar så våt och kall som den sist förflutna, då icke myggor och flugor ingifva honom respekt för låglandet, så är renen faktiskt omöjlig afhålla från de bofastes egor, såsom det af de bofastes klagomål och lappfogdarnes rapporter visade sig då vara händelsen i Undersåkers och Herjeådalens fjell. Lappen skulle emellertid under tiden ådraga sig ett skuldbelopp för ersättningar och böter, som med all säkerhet skulle inom kort tid ruinera honom.

Åtgärder måste således vidtagas för utvidgning af renbetesfjellen, der de äro för trånga, och för inköp af de inom fjellen belägna hemman och nybyggen, innan så högt ansvar pålägges lappen för renars utflygter öfver gränsen.

Men om detta gäller om förhållandena under sommaren, så är det dessutom tvifvel underkastadt, huru vida de för lappens rättighet att besöka landet under vintermånaderna föreslagna bestämmelser blifva för honom i detta hänseende betryggande. Det är *sedvanerätten*, som skall vara det bestämmande för hvar han får slå sig ned och begagna sig af land och vatten för underhåll åt sig och sina renar och för huru långt han får utsträcka sina vandringar. Att olika tankar om denna rätt komma att yppa sig emellan bonden, som eger höstackarne och skogen, samt lappen, som eger renarne för hvilkas skadegörelse på bondens egendom han endast i fall af bevislig, grof vårdslöshet i vården skall ansvara (§ 10 mom. 2), torde vara gifvet. Domstolarna skola väl då afgöra hvem som har rätt, och att detta icke alltid är så enkelt som man föreställer sig, torde väl ock kunna befaras.

Om således förslaget för lapparne vore ödesdigert, om det blefve lag och på flere ställen inom Jemtlands län skulle utrota dem i stället för att hjelpa dem, så skulle det ock säkerligen från de *bofastes* sida emottages endast med bekymmer och känslor af harm, hvarjemte det

skulle hämma och på sina trakter förhindra landets framsteg i odling. Under nuvarande laglösa tillstånd hafva såsom en nödvändighet utbildat sig vissa vanor och bruk i samfärdseln emellan lappen och hemmansegaren, och dessa göra på många orter rätt god tjenst, då deremot på andra håll, synnerligast i Herjeådalen, der de lokala förhållandena äro sämst, ingen öfverenskommelse kan träffas, ty omständigheter gifvas der som göra att sådan icke skulle ens alltid kunna hållas. Sålunda är på de orter, der förhållandet är jemförelsevis godt, brukligt att lappen betalar den skada hans renar kunna göra, äfvensom på sina ställen den skog han behöfver, och å andra sidan hafva bofaste på många ställen arrenderat af lappar inom fjellen belägna områden, der de anlagt fäbodvallar eller som begagnas till höfångst eller bete. Denna ömsesidiga kommers gör att de i allmänhet akta hvarandras intressen — den bofaste är öfverseende derför, att han vill vid tillfälle begagna bete här och der inom fjellet och i allmänhet får betaldt, om lappen gör skada, och lappen är å sin sida, der dessa förhållanden råda, aktsam i vården af renarne i känslan af det osäkra i sin rätt, då han begifvit sig till bygden med sin hjord och med vetskap om att han får betala skadan utan tidsödande uppskattning och process, så vida han vill undvika att blifva bortvisad. Det som i synnerhet för den bofaste är ömtåligt, är om skada sker på det ofta långt från hemmet i stackar på utängsslåtter befintliga hö, hvilket först senare på vintern, då alla kärr och myrar tillfrusit, kan hemköras. Nu är antagligt, att om lapparne genom lag få rätt att besöka bondens egor och ersättning för nedtrampade höstackar endast skall lemnas, om bonden kan bevisa, att lappen uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning varit dertill vållande — lappens respekt för skada på bondens utängshö blir betydligt reducerad.

Att dessa odlingar på utmarken till slåtter icke förhindras, är dock ett hufvudvilkor för landets vidare uppodlande. Vid skiften i Jemtland har nemligen i allmänhet så förfarits, att, enär ingen ville flytta ut i ödemarken och, der byarne voro belägna vid större vatten, olikheten i de klimatiska förhållandena gjorde hemjorden vid sjöstranden och utjorden i skogen och morasen omöjliga att jemförande uppskatta, skiftena utlagts så, att hemjorden och den närmast derintill och med densamma jemförliga delats på alla skiftesdelegarne, och de återstående egorna, skog och utmark, tilldelats hvar och en i långa, smala egor, hvilka, utgående från hemjordsskiftet, sträcka sig genom hela byalagets egoområde till motsatta gränsen. För att visa Riksdagens ledamöter, hurudan form hemmanens egoområden under sådana förhållanden fått, hafva vi framlagt på hvardera Kammarens bord ett exemplar af en

karta öfver Jemtlands län, der de indragna militie- och civilboställena äro betecknade med ljusröd och de ecklesiastika boställena med violett färg. Nu är gifvet, att uppodlingen af sådana egofigurer möter svårigheter, hvilka, der egorna vid skiftet blifvit mera sammanförda, icke finnas till. De skeden, som uppodlingen här har att genomgå, äro helt naturligt följande. Först söker egaren efter de jordbitar på hans utegor, som naturen sjelf anvisat till gräsbärande, och som genom litet omvårdnad kunna göras dertill lämpliga. Detta blir hans utängsslåtter — i början i de flesta fall vattensjuka. År efter år förbättras den, vatten afledes, tufvor borthuggas, gräsväxten egnas mera omsorg, marken blir fast, så att kreaturen kunna föras dit på bete, och fähus och lada uppföras. Att sedan rödja sten och använda plogen faller af sig sjelf, och snart anmäler sig en spekulant, som arrenderar och bygger boningshus, hvarefter det icke är långt till, att de sålunda åstadkomna inegorna, med tillägg af nödig skog till husbehof, säljas och afsöndras från hemmanet. Detta är den naturliga och enda möjliga gången af landets uppodling, men alltsammans är beroende derpå, att eganderätten hålles i helgd, och att det första steget, upptagande af en utängsslåtter, icke förhindras genom att göras gagnlös derigenom, att de der befintliga höstackarne reguliert plundras och nedtrampas af främmandes djur. Lapparnes rätt till vinterströftåg enligt lagförslaget skulle lägga betänkliga hinder i vägen för hemmansegarnes förmåga att draga nytta af och förbättra sin egendom.

Men det är äfven en annan synpunkt, hvarutur förslaget måste ses, och som gör det i våra ögon förkastligt.

De skyldigheter, man nu vill pålägga hemmansegarne, utgöra en inskränkning i eganderätten till deras jord, som de, enligt vår mening, icke utan kränkning af bestående lag och rättsgrundsatser kunna mot sitt bestridande tillförbindas.

Man har sökt göra gällande, att här vore en lappens sedvanerätt, som stode öfver den vanliga lagliga eganderätten till jord, och man har, så godt sig göra låtit, pläderat för sin sats. Konungens Högsta Domstol har emellertid underkänt bevisningen och förklarat, att här icke existerade någon rätt, som kunde gifva underlag för ett förslag sådant som detta, hvarigenom — säger Domstolens majoritet — »den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas».

Efter ett sådant uttalande af landets högsta dömande myndighet skola vi för vår del icke tillägga något i den frågan.

Man har velat påstå, att från hemmansegarnes sida ett frivilligt medgifvande till lapparnes flyttningar vore gifvet, då, såsom Komitén påstår, de fått opåtaldt ega rum eller då, såsom Herr Departementschefen anför i sitt underdåniga utlåtande, denna flyttning icke mött någon gensägelse från den bofasta befolkningens sida. De handlingar, som till Utskottet medföljt den Kongl. propositionen, visa emellertid, att antagandet af ett sådant medgifvande från hemmansegarnes sida är fullkomligt origtigt, och vi bifoga vår reservation alla de utlåtanden, som vid kommunalstämmor afgifvits öfver lagförslaget, hvarutaf Riksdagens herrar ledamöter behagade finna, att ifrågavarande flyttningsrätt blifvit på det ifrigaste af den bofasta befolkningen bestridd.

På grund af hvad vi sålunda haft äran anföra, och då vi äro öfvertygade, att den föreslagna lagen skulle i Jemtlands län lika illa tillgodose lappens som den bofastes intressen, vilja vi hemställa,

a) att det nu framlagda förslaget till lag angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige icke måtte antagas att blifva gällande för Jemtlands län.

En lagstiftning, som ordnar renbetesförhållandena inom Jemtlands län, är dock högeligen af behofvet påkallad och bör snarast möjligt komma till stånd, om beklagliga oordningar skola kunna undvikas; men den måste fotas på sådana grunder, att den är möjlig att tillämpa, fyller sitt ändamål att åstadkomma fred emellan de båda näringarne, och hvilar på grunder, som icke kränka enskild rätt.

Något annat medel finnes icke än att utvidga gränserna för lapparnes renbetes- och vistelserätt, och detta kan ske, enligt vårt förmenande, utan att andra statsmedel behöfva användas än sådana, som härflyta ur inkomster från de redan till renbete afsatta fjell.

En af Kongl. Domänstyrelsen under förlidet års sommar på Kongl. Maj:ts befallning anbefald undersökning, verkställd af jägeritjenstemän, öfver tillgången inom lappfjellen i Jemtland på öfvermogen skog, hvilken, utan skada för lapparnes behof af bränsle och skydd för kalfvarne, kunde afverkas och försäljas, har gifvit vid handen, att här utan någon skada vore att realisera ett belopp, för hvilket betydande tillökningar skulle kunna vinnas till de nu allt för snäft tilltagna områden för renskötselns bedrifvande i Jemtlands län. Ingenting vore väl naturligare,

än att de tillgångar, som från de en gång åt lapparne afsatta land kunde beredas, användes till utvidgning af dessa land, då deraf visat sig behof. Sådana utvidgningar till renskötselns bästa kunna åstadkommas på flere sätt, såsom genom köp, expropriation och förvärfvande genom öfverenskommelse af rätt till sådan inskränkning i vissa hemmansegares dispositionsrätt öfver sina hemman, som är gällande i Vester- och Norrbottens lappmarker, och som föreliggande lagförslag afser att på tvångsväg pålägga dem. Både Herr Departementschefen och Utskottet ställa äfven i utsigt, att sådana utvidgningar genom köp skulle kunna åstadkommas, för att förbättra de erkändt för trånga fjellen; men att *först* utfärda lagen, som man indirekt erkänner icke kan tillämpas, och *sedan* vidtaga åtgärder, som skulle göra den möjlig, är i vår tanke ett bakvändt sätt att gå till väga, och detta i all synnerhet som det icke lärer ligga i Kongl. Maj:ts skön att ensam bestämma öfver de medel, som skulle för ändamålet användas, utan Riksdagens medgifvande torde vara behöfligt.

En undersökning, verkställd af med orten och förhållandena förtrogne män, skulle emellertid föregå inköp och förvärfvande af renbetesrätt till fjellens utvidgning, och i denna undersökning borde tillfälle lemnas lapparne att genom utsedde ombud deltaga och göra sina åsigter och önskningar kända.

De områden, som sålunda förvärfvades, borde, der utsträckning och belägenhet gjorde dem dertill lämpliga, göras till kronoparker och ställas under domänstyrelsens vård med föreskrift att vid dessa parkers skötsel alltid iakttages, att lapparnes behof af virke och skydd tillgodoses, innan någon afverkning får ega rum.

Vi hemställa derför ytterligare, att Riksdagen behagade besluta:

b) att hos Kongl. Maj:t anhålla det Kongl. Maj:t täcktes så snart ske kan anbefalla en noggrann undersökning af skattefjellen och dem tillgränsande marker i Jemtlands län, för att derigenom må utrönas, hvilka trakter af den till skattefjellen angränsande marken böra förvärfvas för att bereda lapparne nödigt utrymme för renskötsel, och att lapparne vid dessa undersökningar få genom ombud deltaga för att göra sina önskningar kända;

att, sedan sålunda utrönts hvad som erfordras, Kongl. Maj:t ville gå i författning om förvärfvande för statens räkning, medelst köp, expropriation eller

aftal om nyttjanderätt, af de som erforderliga befunna marker, så långt de för ändamålet disponibla medel dertill lemna tillgång;

att de medel, som redan finnas reserverade eller kunna erhållas genom ytterligare afverkning af öfvermogen, inom lappfjellen växande skog, der sådan afverkning finnes utan olägenhet för renskötseln kunna ske, må af Kongl. Maj:t för ändamålet disponeras;

att de sålunda för statens räkning inköpta områden må, der de dertill lämpa sig, göras till kronoparker och ställas under domänstyrelsens vård, under iakttagande att lapparnes behof af skog inom dessa parker alltid tillgodoses, innan någon afverkning der får ega rum; samt

att, sedan dessa förhållanden blifvit ordnade, Kongl. Maj:t behagade till Riksdagen afgifva det förslag till lag för ordnande af lapparnes och de bofastes rättigheter och skyldigheter i Jemtlands län, hvartill der rådande förhållanden kunna gifva anledning.

Ett argument, som inom Utskottet låtit mycket höra af sig, är, att man skulle genom att icke bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit om lapparnes rätt till flyttningar in på de bofastes egor utom lappmarkerna sätta landets egna barn i en sämre ställning än den, som genom internationela lapplagen beviljats norske lappar. Dessa norske lappar beviljade rättigheter, hvilka här afses, äro att flytta in på svenska bygden med sina renar å de trakter, hvilka de efter gammal sedvana hittills hafva besökt. För förhållandena i Jemtlands län har detta stadgande ingen betydelse, enär det icke finnes någon norsk lapp, som haft för sedvana att besöka Jemtlands eller Herjeådalens bebygda trakter.

Vi bifoga denna vår reservation protokollen vid de med lapparne och de bofaste hållna sammanträden, hvaraf Riksdagens herrar ledamöter blifva bäst i tillfälle erfara de åsigter och önskningar, som i Jemtlands län af hvardera parten hysas med afseende på lagförslaget.

Den karta öfver Jemtlands län, som af oss är framlagd på Kamrarnes bord, är afsedd att genom olika färgläggningar åskådliggöra åt-

skilliga för frågans bedömande vigtiga förhållanden. Sålunda äro renbetesfjellen utmärkta genom en gul gräns, och deraf synes tydligast, huru hemman och nybyggen tillåtits inträngа och delvis anlagts midt upp uti fjellen, till obotlig skada för renskötseln. Alla indragna boställen äro betecknade med ljusröd färg och alla ecklesiastika boställen med violett. Kronoparkerna äro färglagda med grönt.

Slutligen vilja vi tillkännagifva, att vi dela de betänkligheter emot lagens antagande för Vesterbottens län, hvilka af Herr Hellgrén i hans afgifna reservation framhållits.

Bilagor

till

Herrar Friherre **Ericsons** och **Grenholms** reservation.

I.

Protokollet vid blandade sammanträdet i Funäsdalen den 25 Oktober 1883 med bilagorna Litt. A, F, G, H, I och K.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande, genom kungörelse under den 18 sistlidne September kallat den lappska befolkningen inom *Tännäs* och *Hede* lappmarks område och den bofasta befolkningen inom *Tännäs* socken och *Storsjö* kapellförsamling till sammanträde inför landshöfdingen denna dag i Funäsdalen, dervid undertecknad förordnats att föra protokollet, för att höras öfver det af särskildt i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, äfvensom angående renmärken, öppnades sammanträdet af landshöfdingen medelst en kort redogörelse för anledningen dertill och uppmaning till såväl lappbefolkningen som den talrikt närvarande jordegande befolkningen att fritt och öppet uttala sig öfver samma lagförslag.

1:o Till en början framträdde fjerdingsmannen M. Långström från Funäsdalen och aflemnade ett protokollsutdrag, hvaraf framgick, att ett förberedande möte af jordegare och lappar blifvit hållet under den 22 i denna månad här i Funäsdalen (Se bil. Litt. A.)

2:o Fullmakter aflemnades:

af kommunalnämndsordföranden Ol. Ingebrektsson i Ljungdalen (Se bil. Litt. B.)

af hemmansegaren Carl Östensson i Storsjö (Se bil. Litt. C.)

af hemmansegaren Sven Norberg i Messlingen (Se bil. Litt. D.)

af hemmansegaren Richard Felt i Serfsjö (Se bil. Litt. E.)

3:o Ett längre skriftligt anförande (Se bil. Litt. F.), undertecknadt af 63 jordegare från Funäsdalen, Tännäs, Valmåsen, Messlingen, Ljungdalen, Storsjö, Serfsjö och Malmagen, aflemnades af hemmansegaren Östen Hansson i Tännäs; ett skriftligt anförande (Se bil. Litt. G.), undertecknadt af 12 stycken lappar från Herjeådalens fjell, framlemnades af handlanden O. E. Olson i Funäsdalen.

De vid sammanträdet närvarande lapparne uppgåfvo som sitt ombud bemälde handlanden Olson.

Sedan bemälda handlingar voro öfverlemnade, genomgicks lagförslaget i följande ordning och diskuterades:

§ 1.

Handlanden Fr. Sjöstedt i Funäsdalen: Då hemmansegarne här på orten genom afvittringen blifvit tilldelade vissa områden, vore det väl ock regeringens pligt tillse, att samme hemmansegare blefve bibehållne vid dessa, och att skydd lemnades dem mot det intrång, som från den lappska befolkningen gjordes, och ingalunda bifalla det gjorda förslaget att upplåta jordegarnes mark för lapparne och de af dem vallade renhjordarne;

Handlanden O. E. Olson: Lapparne kunna möjligen existera, derest det icke lemnas dem öppen rätt att tränga in på böndernas områden. Under sommaren uppehålla lapparne sig på fjellen, men mot våren, under Maj och in i Juni månader, hafva de behof af skydd för de nyfödda renkalfvarne och söka sig derför ned i skogsområdet.

Handlanden Sjöstedt *ville icke bestrida sanningen häraf.* Det vore likväl obilligt att närboende hemmansegare skulle derför lida förluster, och det vore i detta fall statens pligt att träda emellan. Bruksegaren W. Farup vid Ljusnedals bruk lemnade derpå en redogörelse om, huru förhållandena på orten utvecklat sig. Under afvittringen hade stora sträckor mark gått förlorade såväl för Ljusnedals bruk (cirka 30—40,000 tunnland) och Funäsdalen samt Tännäs, och hade lapparne tillräckligt utrymme för närvarande för sina renar, endast de vårdade *sina egna* renar. (Och hänvisade för öfrigt till sitt i lagförslaget gjorda tillägg till § 1.)

Mot bruksegaren W. Farups påståenden invände handlanden Olson: att det tvärtom vore lapparne som vid afvittringen förlorat mark, och att åtskilliga lapparnes vinterstamhåll numera innehades af den bofasta befolkningen och anhöll han att få inkomma med en skriftlig uppsats om förhållandet.

Lapparne kunna under vintern uti stormväder icke uppehålla sig på fjellen, utan hafva behof af skogsmark samt önska derför återbekomma samma sina förlorade vinterstamhåll.

Bruksegaren Farup: Lapparne hafva icke behof af att flytta in på bondens marker, dit de i forna tider icke heller gjort flyttningar, annat än tillfälligtvis.

Fjerdingsmannen M. Långström: Det är behöfligt för lapparne att flytta utom sina områden. Lapparne förlorade vid afvittringen de vinterstamhåll, som äro för dem af nöden, och det må dem beredas, på ett eller annat sätt, vidgadt utrymme.

Bruksegaren Farup gendref Olsons och Långströms påståenden. Renegareintresset vill utvidga lapparnes områden till intrång för bönderna; framhöll att lagförslaget icke på något ställe förbjuder lappen att med renar vistas på bondens område. Önskar att ett sådant förbud må införas.

§ 2.

Lapparne gilla, men jordegarne ogilla paragrafen.

§ 3.

Lika med § 2.

§ 4.

Lika med § 2.

§ 5.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 6.

Handlanden Sjöstedt: Lapparne må gerna flytta äfven öfver bondens område, endast de taga väg, der minsta skadan sker.

Lapparne gilla paragrafen.

Handlanden Sjöstedt: Lapp bör förbjudas att med renar taga väg hvarest bonden odlat jorden.

Bruksegaren W. Farup: Ville att paragrafen skulle godkännas.

§ 12.

Jordegarne godkänna ej paragrafen. Lapparne önska tiden förändrad från den 15 Juni till 15 Oktober och från den 15 Oktober till den 15 Juni.

§ 13.

Jordegarne ogilla paragrafen. Lapparne godkänna densamma.

§ 15.

Jordegarne ogilla paragrafen. Lapparne godkänna bruksegaren W. Farups reservation, derest stängsel uppföres tillräckligt högt.

§ 7.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 8.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 9.

Lapparne gilla paragrafen äfven sedan deras uppmärksamhet blifvit fäst vid paragrafens vigt.

Handlanden Sjöstedt instämmer i bruksegaren Farups reservation.

§ 10.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 11.

Lapparne gilla paragrafen.

§ 17.

Jordegarne hänvisa till yttrandena under § 1.

Lapparne önska tiden från 15 Juni till 15 Oktober; godkänna paragrafen i öfrigt.

Bruksegaren W. Farup vill hafva tiden ändrad till: från 15 Maj till 15 December.

§ 20.

Lapparne godkänna paragrafen.

§ 26.

Lapparne genom handlanden Olson önska att sjelfve göra sig till godo de fisken och slåtter, som på deras områden finnas eller att det fick fortgå såsom det hitintills tillgått. Vid utarrenderandet hade så tillgått, att en eller flere lappar, utan att inhemta de öfriges önskan, utarrenderat dels fiske,

dels slåtter, och arrendesumman sedermera gått till den lapp som utarrenderat trakten, utan att denne delat den med andra lappar, som egt del deri. Detta hade varit det vanliga.

Kommunalnämndsordföranden P. Norberg i Funäsdalen visste dock berätta, det han, som sjelf arrenderat slått af lappar i fjellen, funnit att arrendesumman blifvit delad mellan de lappar, som egde inrymningsbref på fjellet.

Handlanden Sjöstedt fann paragrafen vara till fördel för lapparne och borde inflyta i lagen.

Lapparne önska fortfarande mottaga de bofastes renar till vård och ogilla derför bruksegaren Farups reservation; klagomålen från jordegarnes sida, säga de, är ej annat än afund. Och vilja de icke höra talas om någon inskränkning i den rätt de hitintills egt att mottaga jordegares renar till vård.

Bruksegaren Farup framhöll vådan för lapparne att mottaga ett obegränsadt antal jordegares renar.

Förslaget till lag om renmärken

gillades, under förmodan att en renegare har rätt ega flera renmärken.

Sedan de båda förslagen voro genomgångna, tillfrågades närvarande lappar, hvilka trakter de önskade måtte införlifvas med deras nuvarande renbetesland, dervid

lappmännen Pål Zakrisson och Nils Ransberg m. fl. på Rutfjellet uppgåfvo en trakt efter södra sidan af Malmogen och vidare österut efter Tenån till öfra Tensjön, trakt i Örgdalen, dito i Fiskbäcksdalen och dito i Myskeldalen, hvilka orter nu tillhöra jordegare i Malmagen, Funäsdalen och Tännäs byar;

lappmannen Anders Larsson Doj på Grönfjellet uppgaf Gröndalen, (som nu tillhör Ljusnedals bruk) Andersjöåkälen (tillhör Funäsdalens byamän) och en mindre trakt nordost om sjön Glän, (som nu tillhör Funäsdalen m. fl.)

lappmännen Per Andersson och Jo Larsson uppgåfvo en trakt på norra och södra sidan om Mittån (som nu tillhör Ljusnedals bruk) och till vinterrenbeten: Henvålen, Kraftraen och Brännåsen.

lappmannen Jo Jacobsson önskar Anåfjellet till vinterbetestrakt (tillhör Ljusnedals bruk).

lapphustrun Sofia Fjellström dito dito.

Funäsdalen som ofvan.

V. Behm.

Bil. Litt. A.

Utdrag ur protokollet, fördt den 22 Oktober 1883.

S. D. Till denna dag hade hemmansegare och lappbefolkning inom Tännäs socken och Storsjö kapell sammankommit uti Funäsdalens skolhus för att taga närmare kännedom om det förslag, som blifvit utarbetadt till lag mellan de bofaste jordegarne i Sverige och den lappska befolkningen, och sedan fjerdingsmannen M. Långström i Funäsdalen blifvit utsedd till ordförande vid mötet, och derpå för de församlade tydligt uppläst förslaget till lag, och de närvarande uppmanats att uttala sig om samma förslag, genomgicks hvarje paragraf särskildt, dervid anmärktes om

§ 1.

Af lappmannen Pål Zachrisson från Rutfjellet m. fl., att det för lapparne vore omöjligt existera, derest de icke med sina renar finge flytta utom lapparnes område, och ville påpeka, att lapparne göra mindre skada inom bondens område, än bonden sjelf, dermed att bonden ofta sjelf genom eld skadar såväl skog som mark.

Åtskillige jordegare framhöllo, att lapparne vid sina flyttningar göra större eller mindre skada å bergadt hö, derför fordrades, att lapparne ovilkorligen skulle godtgöra bönderna, ty eljest se de sig omöjligt kunna existera. En del jordegare medgåfvo lapparne rätt till flyttning å bondens område; en del slöt sig till det af Herr Bruksegaren W. Farup under samma paragraf gjorda tillägg.

§ 2.

Godkändes; dock ville lappmannen Nils Rensberg att björk måtte tagas fritt.

§§ 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Godkändes.

§ 13.

Bör utgå hvad det afser denna ort.

§ 14.

Godkändes.

§ 15.

Mötet slöt sig till det af bruksegaren W. Farup uttalade förslag med tillägg, att tilltänkt flyttning in på jordegares område ej får ske före den 1 Januari, och bör lapp då 8 à 14 dagar förut underrätta vederbörande jordegare derom; mot hvilket beslut lapparne önskade få fortfarande framhålla den 15 December.

§ 16.

Godkändes.

§ 17.

Godkändes med tillägg efter orden »hvart af dem»: Sedan de lappar, hvilka komme att tillhöra skadeersättningsområdet, varit i tillfälle uttala sin tanke derom inför vederbörlig häradsrätt.

§ 18.

Godkändes.

§ 19.

Godkändes, dock att tiden för ersättningsanspråk förlänges till 10 år från det utbetalning skedde.

§ 20.

Godkändes.

§ 21.

Godkändes, med tillägg: Skadas ren på tillåtet eller otillåtet ställe. Hund, som bevisligen dödar ren må af lappen saklöst dödas.

§§ 22, 23, 24.

Godkändes.

§ 25.

Godkändes, dock med ändring: att rätt till jagt och fiske endast inom det område afvittringen bestämt må lapparne medgifvas.

§§ 26, 27, 28, 29, 30.

Godkändes.

Förslaget angående förordning om renmärken godkändes.

Som ett tillägg till förestående tvenne förslag uttalar mötet den önskan: att lappallmogen måtte hafva att kostnadsfritt tillgå ett juridiskt ombud, hvilket torde kunna blifva den af herrar komiterade uti förslaget omordade uppsyningsmannen.

Som ofvan.

M. Långström.

Justeras af:

J. Björklund.

Nils Rensberg.

Rätt utdraget, betygar

Som ofvan

V. Behm.

Reservation: Närvarande vid förberörda sammanträde och vald att justera det dervid förda protokoll, skiljer jag mig likväl i de flesta fall ifrån de medgifvanden, som då gjorde sig gällande till lapparnes förmån enligt nämnda protokoll, och instämmer i väsentliga delar uti brukspatron W. Farups anförande.

Funäsdalen den 25 Oktober 1883.

J. Björklund.

Bil. Litt. F.

Högvälborne Herr Landshöfding!

Kallade att inför Herr Landshöfdingen den 25 i denna månad afgifva yttranden rörande det af särskildt i nåder tillsatt komité utarbetade förslag till förordningar angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, anhålla vi att vördsamligen få anföra:

Efter att vi å denna ort på senare tiden från renegarnes och lapparnes sida varit utstta för ett nära nog ohejdadt intrång af renar på våra förr i detta afseende nästan helt och hållet fredade egor, hafva deröfver upprepade klagomål ingått till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande som ock slutligen till Kongl. Maj:t.

Vi förmoda att det är dessa klagomål som ock klagomål från andra delar af landet, som framkallat det nu föreliggande förslaget till förordning, men efter vår öfvertygelse, grundad på mångårig erfarenhet och på noggrann kännedom om förhållandena, skall en sådan förordning icke medföra någon lycklig verkan, utan tvärt om framkalla ökade strider.

Hvad som i första rummet saknas uti förordningen är anvisandet af medel, hvarigenom den, hvars rätt kränkes, kan häfda denna sin rätt. Om en bonde olofligen nedsätter sig på annans egor, så kan handräckning genast erhållas för hans vräkning; om han låter sina kreatur beta på annans egor, så kunna dessa genast beslagläggas, och om han på ena eller andra sättet tränger in på det för lapparne afsatta området, så är lagen densamma, och i alla dessa fall straffas rättskränkaren med böter. Men om lappar olofligen taga bondens egor i besittning, så kan denne enligt förslaget icke erhålla någon handräckning för att åter komma i ensam besittning af sin egendom, och om sjelfva den faktiska kränkningen af eganderätten sålunda är nog så klar, så kan bonden enligt förslaget icke ens få någon lapp pliktfäld utan efter en sannolikt långvarig och tvifvelaktig rättegång för att med vittnen visa dels att den skada, som skett, förorsakats af just denne lapps renar och dels att skadan skett uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet från hans sida, hvilket allt under härvarande förhållanden är nära nog omöjligt.

I klagomålen till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och till Kongl. Maj:t har en stor del af ortens befolkning begärt skydd emot renegarnes ohejdade intrång, men komiterade hafva deremot funnit skäligt att öppna dörrarne för renegarne på vid gafvel, så att hvarje försvar från vår sida emot intrång af renar skall nära nog omöjliggöras, i ty förslaget icke upptager något förbud för renegarne att tränga in på och taga våra egor i besittning när de behaga.

Någon ersättning för den skada, som göres af renar, kan enligt förslaget måhända erhållas, om jordegaren är nog skicklig att bevaka sin rätt och kan offra tillräckligt med tid och kostnad på bevakningen, samt skaffa vittnen på huru den skada, som sker, tillkommit. Men knappast någon af oss vill i regeln kunna öfverkomma detta.

Ehuru förslagets 1:sta § säger att lapparne skola vara berättigade att vintertiden vistas med sina renar äfven utanför deras eget område, der de efter gammal sedvana hafva brukat vistas, men något förbud för dem icke finnes upptaget i förslaget att till hvilken tid som helst vistas med sina renar hvar de behaga, och det förslaget åtföljande betänkande specielt framhåller Herjeå-

dalen såsom ett land, till hvilket odlingen icke borde hafva fått framtränga af orsak, att vi här för en del begagna mossa till utfodring af våra kreatur, så skulle säkerligen hvarken ett så beskaffadt lagförslag eller sådana yttranden kunna hafva framkommit, om ej ändamålet vore att drifva oss ut från våra urgamla hemman, der lapparne dock af ålder icke vistats med renar, men först på senare tiden trängt ned, dels olofligen, dels indragne af jordegare sjelfve, som slagit lapparnas renhjordar under sig. Äfven andra personer kunna hafva varit oförsigtiga nog att af välvilja fast emot ersättning tidtals intaga lappar på sina egor, hvarigenom dock någon laglig rätt att för framtiden vistas der icke blifvit upplåten. Men vi kunna icke erkänna det berättigade uti ett sådant syfte. Mossa har af ålder begagnats öfver hela Herjeådalen och i vida kretsar derutanför såsom kreatursfoder, och då lapparne äfven här söka göra troligt att de blifvit fördrifna af odlingen, så saknar detta föregifvande all grund.

Mellan oss och lappområdet har genom afvittringen säkra gränser blifvit uppdragna, hvarigenom stora landsträckningar gingo för oss förlorade och tillföllo lapparne för att skaffa dem utrymme, och nu, efter att lapparne intagit å det dem upplåtna området bofastas renar till större antal än de sjelfva råda om och som området varit afsedt för, och utrymmet derigenom måhända blifvit knappt nog, nu vill man afhjelpa detta vid att göra hela Herjeådalen till lappmarker, derföre att mossa der begagnas till utfodring af kreatur, samt ålägga äfven oss att stänga kring våra höstackar vintertiden och i vissa fall äfven omkring våra slåtter sommartiden, fast lapparne aldrig haft och icke heller nu hafva någon laglig rättighet att på våra egor vistas med sina renar.

Vi kunna icke föreställa oss att ändamålet med uppdragandet af säkra gränser mellan oss och våra grannar lapparne skulle hafva varit, att på ena sidan beröfva oss våra gamla rättigheter inom de lapparne vid afvittringen tilldelade områden, men deremot på andra sidan bereda lapparne rättighet att när och hvar de behaga öfverskrida gränserna och anse dem som obefintlige.

En sådan uppfattning står i öppen strid med såväl Kongl. brefvet den 20:de April 1841 som med den uppfattning, som vid afvittringen gjorde sig gällande hos både jordegarne och lapparne här i orten och inom hela länet, som ock hos förrättningsmännen och hos Kongl Maj:ts Befallningshafvande, och efter att de lapparne tilldelade skattefjell till större delen blifvit upptagne af bofastes renar och utrymmet derigenom blifvit för trångt, så kan detta knappast vara öfvensstämmande med rättvisa och billighet och utgöra giltig grund till att beröfva oss våra egor eller tvinga oss till att dela dem med renegarne, vare sig att de äro lappar eller bofaste, helst de deruti förr icke haft någon del.

Att detta måste vara lagförslagets syfte framgår klart och tydligt deraf att det icke upptager något *förbud* för renegarne att vistas med sina renar på våra egor, ty all vår lagstiftning visar att direkta straffbestämmelser varit nöd-

vändiga för att bereda eganderätten helgd, der den uppsåtligen kränkes, och vi begära och tro oss berättigade att få åtnjuta eganderättens helgd för vår egendom gent emot lapparne och renegarne lika mycket som lapparne gent emot oss.

I vår ort har först på senare tiden uppstått strid med lapparne och renegarne, ty lapparne hafva här i allmänhet förr blifvit bemötta med välvilja, och de hafva ofta blifvit tålda på våra egor fast de der gjort oss icke ringa skada.

Skulle nu detta vårt välvilliga tillmötesgående hafva den påföljd, att hvilken som helst renegare förklaras vara berättigad att sjelf taga hvad vi förr genom välvilligt bemötande låtit komma någon lapp till del? Annorlunda kunna vi icke tyda lagförslaget, alldenstund det icke anvisar oss någon lämplig utväg att freda våra egor, ty något *förbud* för renegarne att begagna dem för sina renar finnes der icke. Men ett sådant bemötande skall säkerligen icke vara af beskaffenhet att framkalla välvilliga känslor eller ett välvilligt bemötande emot renegarne och icke heller mot lapparne. Men vi anse att lagen bör bereda båda parter, såväl de skattdragande jordegarne som de icke skattdragande renegarne och lapparne möjlighet att försvara sin rätt, så att icke den ena parten skall öfverlemnas till den andra partens godtycke. Derföre måste vi till alla delar instämma uti det betänkandet bifogade särskilda yttrandet af Herr Wilh. Farup, och anse äfven att det skall föga verka att lagen förbjuder jordegaren att skada renegarnes eller lapparnes renar och egendom, om den icke på samma gång äfven förbjuder renegarne och lapparne att olagligen nyttja jordegarnes egor och bereder denna möjlighet att å laglig väg försvara dessa jemte derå befintlig gröda.

Äfven anhålla vi få fästa uppmärksamhet derå att då gemensam ersättningsskyldighet för skada å bondens gröda enligt förslaget skall inskränkas till tiden från den 15:de Maj och till den 1:sta Oktober, så kunna vi, för den händelse de lokala förhållandena i vår ort skulle finnas af beskaffenhet att uppfylla de nog stränga vilkor, som i § 17 föreskrifvas för indelning i skadeersättningsområden, måhända hafva något hopp om att erhålla någon ersättning för den skada, som vi lida å vår växande gröda vårtiden, för så vidt den nemligen låter sig fixera och i bevis leda, men med afseende å den skadan, som måtte tillfogas oss höstiden efter den 1:sta Oktober, blifva vi enligt förslaget uppenbarligen sämre ställda än förut, för så vidt som ingen förr haft den föreställning, att icke de »säkra gränserna» skola utgöra gränser äfven för lapparne, ty det är just tiden efter den 1:sta Oktober och till början af December månad då skadan å höet helst sker, och då bruka lapparne ännu mindre än sommartiden och vårtiden hafva renarne under vård eller i samlad hjord, hvadan någon bevisning om hvem som är egare af de renar, som göra skada höstiden — hädanefter lika litet som förut — skall kunna åstadkommas. Skall

alltså den gemensamma ansvarigheten här medföra någon verkan, så måste tiden utsträckas till den 15:de December.

Slutligen få vi vördsamlingen framhålla, att som de i förslaget utsatta vitesbestämmelserna icke väl kunna tillämpas i annat fall än der det kan ledas i bevis, att *viss person* gjort sig skyldig i att skada sker å bondens egor, *uppsåtligen eller af grof vårdslöshet,* men sådan bevisning hädanefter icke blir lättare utan tvärt om svårare än förut, om förslaget blir lag, så torde sagde vitesbestämmelser knappast blifva annat än ord på papperet af föga betydelse.

Funäsdalen och Tännäs den 24 Oktober 1883.

Vördnadsfullt:

Kasper Larson.
Måns Erson.
Olof Larson.
Jöns Jnson.
Olof Jonsson.
Nils Olofsson.
Staffan Hansson.
Svän Halfvarsson,
Tännäs.
Erik Christiansson.
Hans Hanson.
Johan Myhr.
Christian Christiansson.
Jöns Persson.
Hans Olofsson.
Jon Salomonsson.
Olof Salomonsson.
Enkan *Maria Jonasdotter.*
Pål Svensson.
I. Paul Dalsten.
Fr. Sjöstedt.
Per Hansson Påls.
I. V. Bedoire,
innehafvare af Kongl. Tullverkets hemman i Funäsdalen.

P. C. Berg.
Hans Salomonsson.
Lars Salomonsson.
Inbrikt Olofsson.
Sven Persson.
P. Hammar.
Sven Salomonsson.
Hans Salomonsson.
Sven Jonsson.
Pehr Pährson.
Sten Bergman,
Tännäs.
Olof Svensson.
Jon Jonsson.
Östen Hansson.
Jon Jonsson Lee.
Gulik Olofsson.
Jon Halwersson
Olof Ingebriktsson.
Olof Halfvarsson.
Sven Jansson.
Pehr Swensson.
O. Bergman.
Per Olofsson.

Halfvar Halfvarsson.
Jonas Ericksson.
Erik Pärsson.
R. Felt,
enligt fullmakt för Serfsjön.
Halwar Erikson.
Helge Larsson.
P. Olofsson.
Lars Hindrikson,
Serfsjön.
Halver Olofsson,
Serfsjön.
Per Svensson.
Julius Persson.
J. M. Enggelin.
Olof Ingebrektsson
i Ljungdalen.
Carl Östensson
i Storsjön.
Swen Norberg,
Messlingen.
Jonas Olofsson,
Funäsdalen.
Pehr Röragen
i Malmagen.
Esten Olofsson
i Malmagen.

Bil. Litt. G.

Inlaga till utlysta sammanträdet i Funäsdalen den 25 Oktober 1883 med lapparne och den bofasta befolkningen, angående lagförslaget för lappar och renskötseln och den bofasta befolkningen.

Aflemnad genom lapparnes talman Olson.

Då det nu beredt oss Herjeådalslappar tillfälle att få yttra oss öfver lagförslaget, rörande oss och de bofaste i Sverige, få vi vördsamt anföra och såsom önskan framhålla följande:

1:o) Att vi måtte efter sedvana, såsom våra förfäder brukat och hitintills skett, få laglig rättighet och utan afgift intill den 10:de Juni uppehålla oss på vissa delar af jordegares område intill våra gränser, emedan hela Maj månad och intill nämnda tid är den egentliga kalfningstiden för renkorna, som då behöfva skydd för oväder och snöstormar samt bete i fjelldalarne, så att kalfvarne ej förgås, hvilket skulle i stor skala inträffa om vi före denna tid blefve tvungna att flytta upp på våra is- och snöbetäckta nakna fjell.

2:o) Att vi utan afgift finge till de nödvändigaste behof taga äfven björkjemte en- och videbuskar under den tid oss medgifves att få bo på annans mark.

3:o) Att icke vårt näringsyrke inskränkes derhän, att vi skulle blifva förbjudna att få vårda de bofastes renar. När vi behöfva varor till våra lifsförnödenheter, köpa vi dem af de bofaste och anlita desse till att frakta våra varor och saker från köpstället till oss och emellan våra många flyttningsställen, synnerligast under sommartiden. För allt detta jemte mycken annan hjelp, vi behöfva af de bofaste, hafva vi långa tider icke annat betalningsmedel än att lemna någon ren till öfverenskommet värde. Sådana renar åtaga vi oss villigt att vårda till de blifva slagtbara. Skulle nu våra bofasta grannar, som till största antalet äro hemmansegare, icke af oss få köpa renar och hafva dessa hos oss, så blifva vi tvungna att försälja våra renar antingen till Norge eller annorstädes längre bort. Då finge vi ej heller mera kredit och hjelp till frakt vid våra flyttningar utaf våra bofasta grannar. Vi skulle då nödgas att många gånger lemna våra bostäder och vården öfver renarna utan tillsyn, för att på långa vägar sjelfva skaffa och frakta våra lifsförnödenheter. Om de bofasta från oss återtaga sina renar, så blifva våra qvarvarande renhjordar allt för små att behålla och vårda, ty då skulle vi icke med våra hundar och med vår bästa vilja kunna föra en liten renhjord dit vi ville, hvarföre vi oftare än förr blefvo alldeles utan renar och således öfverlemnade åt hunger och nöd.

4:o) Skulle vi icke få laglig rättighet att under ofvannämnde kalfningstid till den 10 Juni, få uppehålla oss vid skogsbandet inpå hemmansegarnes område, så yrka vi att de bofaste måtte stänga omkring sina intill och på fjellen liggande fäbodevallar och kring sitt hö, åtminstone i skogbärande trakter. Under ofvanskrifne tid måste vi egna uteslutande vård åt de kalfvande renkorna, och då är det alldeles omöjligt för oss att afhålla de öfriga renarne från att en och annan gång från oss ströfva ned på i fjelldalarne liggande slåtter och fäbodevallar.

Slutligen yrka vi att föreliggande lagförslag icke måtte till lag fastställas förr än en noggrannare undersökning sker af våra och de bofastes förhållanden till hvarandra, angående renskötseln i sin helhet inom Herjeådalen, så att en rättvislig och på sanna förhållanden grundad belysning i saken måtte vinnas. Derigenom skall det faktiskt bevisas att våra förfäder och vi på samma gång förlorade genom afvittringen en stor mängd vinter- och sommarstamhåll, som lades till Storsjö kapellag, Ljusnedals bruk och Tännäs sockens hemmansegare, och vi trängdes till de nakna fjellen.

Funäsdalen den 26 Oktober 1883.

Pål Zakrisson.	*Nils Rensberg.*	*J. E. Jakobsson.*
Anders Larsson dåi.	*Lars Jonsson.*	*Olof Klemetsson.*
John Larsson.	*Anders Andersson Fjellström.*	*Per Andersson.*
Hans Olofsson.	*Nils Andersson.*	*Hans Olofsson Keint.*

Litt. H.

Till Herr ordföranden uti det sammanträde som är utlyst att hållas inför Herr Landshöfdingen i Jemtlands län å Funäsdalens gästgifvaregård den 25 Oktober 1882, rörande det af dertill af Kongl. Maj:t utsedde komiterade upprättadt förslag till ny lapplag!

Undertecknad tillåter sig härmed ödmjukligen anföra följande:

Herrar komiterade hafva föreslagit att en lag skall stiftas, som ger lapparne rättighet att under vintertiden med sina renar flytta in och till långt in på våren vistas på den bofasta befolkningens eget område, som är skattlagdt efter s. k. lappmarksmetod; detta anser jag vara ett svårt ingrepp i den bofastes eganderätt och skulle i flera afseenden för den icke renegande bofasta befolkningen medföra svåra följder.

1:o) Ity att på de trakter der lapparne med sina renar i åratal under vintertiden uppehålla sig skulle all *ungskog* och *trädplantor* under det de äro frusna och sköra, af renhjordarne totalt nedtrampas och förstöras; och någon återväxt af skog på sådana ställen vore icke tänkbar, och marken derstädes efter årtionden och efter det de äldre träden vore uthuggna, endast vara en *kal* fjelltrakt.

2:o) I öfrigt slutar jag mig helt och hållet till bruksegaren och komitéledamoten W. Farups anförande till ifrågavarande lapplagsförslag.

Funäsdalen den 25 Oktober 1883.

H. Fundin.

Egare af 6 trög i Funäsdalen och af 5 trög i Tännäs kyrkoby.

Litt. I.

Till Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län!

Enligt det mig såsom jordegare inom Tännäs socken af Herjeådalens fögderi vid sammanträdet inför Herr Landshöfdingen den 25 i denna månad i Funäsdalen gjorda medgifvande att få afgifva en historik öfver lapparnes framträngande i Herjeådalen, anhåller jag, för så vidt det kan inverka på en blifvande lagstiftning, vördsamligen få anföra:

De i riksarkivet förvarade äldre jordaböcker utvisa, att medan lappar från äldre tider funnits inom provinsen Jemtland, så synas de deremot icke hafva förekommit inom Herjeådalen förr än år 1761, då en lapp — Anders Jonsson — der erlade skatt för Skar- och Helagsfjell, som äro belägna på gränsen af Jemtland.

Enligt Hülphers beskrifning öfver Herjeådalen hade lapparne omkring 1780 råkat i strid med jordegarne inom Storsjö kapell, hvilka hafva sina egor söder och öster om nämnda fjell, hvilken strid bilades med öfverenskommelse om en rågång, som lapparne icke skulle få öfverskrida.

På 1840-talet hade de likväl trängt längre ned åt söder och dåvarande egare af Ljusnedals bruk sökte genom en långvarig rättegång att freda brukets gamla egor, specielt i Midtådalen, hvilken rättegång slutade med att bruksegarne hänvisades till den blifvande afvittringen.

Omkring samma tid trängde lapparne äfven in på Långå bys egor af Hede socken, derifrån de den gången likväl lyckligen drefvos tillbaka, fast med våldsamma åtgärder.

Att äfven under denna tid lappar af välvillige jordegare, deraf redan då några få voro renegare, tillätos att vintertiden flytta in på deras egor, är ett obestridligt faktum, och äfven att lapparne der fingo uppföra vinterkojor af resvirke. Lapparne lockades till och med icke sällan till sådana utflyttningar af spekulative jordegare, för att lättare med dem kunna uppgöra affärer, hvars sorgliga verkningar nu ligga allt för klart i dagen. Till andra jordegare, t. ex. egarne af Ljusnedals bruk, erlade lapparne tidtals afgift för att få flytta in på deras egor.

Denna gästfrihet, detta tillmötesgående lönas nu på så sätt att lapparne, eller rättare de bofaste renegarne, söka att leda i bevis, att dessa utflyttningar varit från gammalt vanliga, och att de lapparne upplåtne »sittplatser» varit deras gamle så kallade stamhåll, och på denna grund hafva de redan nu för såväl sommar- som vintertid faktiskt tagit i besittning för sina renar nära nog hela Tännäs socken och Ljusnedals bruks egor.

Hvad som inom denna ort i synnerhet framkallat stora farhågor är, att komitéflertalets framställning af förhållandena inom Herjeådalen — hvilken framställning ock af renegarne omfattats med synnerlig förkärlek — skall kunna medföra något slags rättigheter till utflyttningar för lapparne vintertiden, i ty det oerhörda förstörande af ungskog, som dervid förorsakas, snart skulle göra äfven denna ort skoglös.

Vintertiden hållas renarne gerna samlade i större hjordar, ofta på flere tusen djur, och der en sådan hjord vistas någon tid, eller till och med blott en enda gång framdrifves, då djuren bruka gå sida vid sida tätt samlade, undgår i synnerhet under mindre starka snövintrar endast ett mindre antal af de unga skogsplantorna förödelse eller skada, ty under den starka vinterkölden, då äfven de små plantorna äro frusna och spröda, äro de mycket ömtåliga för all slags åverkan, och hvad som ej skadas genom nedtrampning, det skadas gerna af renarnes hvassa klöfvar vid uppsparkningen af snön för att åtkomma mossan. Blidare väderlek då snön blir kram, och isskorpa lätt bildar sig till följd af renarnes trampning, hvarigenom växtligheten qväfves, verkar icke mindre skadligt.

Längre ned åt landet, der vilkoren för växtligheten äro gynsammare, är faran för skogens utrotande mindre, men i fjelltrakter, der vilkoren för återväxt alltid äro ogynsamma, har erfarenheten visat, att der större renskötsel finnes, försvinner ungskogen helt och hållet, och fast lapparne i allmänhet äro rädda om skogen, så måste denna likväl gå under, der ingen återväxt får ske.

Renskötseln är derföre i hög grad fiendtlig emot skogsvården, derom förhållandena i synnerhet inom Herjeådalens fjelltrakter ovedersägligen vittna.

Genom afvittringen erhöllo lapparne här vida större renbetestrakter än de förr hade haft, hvilka trakter bofaste renegare nu till större delen tillgodogöra sig, och det är här starka skäl till farhågor att renegarne genom expropriationer

sk o la lemnas ökadt tillfälle till att än ytterligare ofreda oss, och åtminstone i granskapet af rågångarne förstöra våra skogar.

Vördsamligen anhålles att denna min inlaga må få åtfölja protokollet vid sammanträdet i Funäsdalen den 25 i denna månad.

Ljusnedals bruk den 27 Oktober 1883.

Will. Farup.

Litt. K.

Till Herr Landshöfdingen Friherre John Ph. Ericson!

Lemnad tillfälle att till Herr Landshöfdingen få inkomma med vidare uppgifter rörande lapparne inom Herjeådalen, får jag såsom ombud för lappbefolkningen härmed vördsammast upplysa det lapparne såväl i äldre som senare tider både före och under afvittringen uppehållit sig på följande ställen, hvilka bära otvifvelaktigt vittne om det lapparne derstädes för längre tider såväl vår, sommar som vinter varit bosatta och hvaraf ostridigt framgår det lapparne till dessa trakter borde ega full sedvanerätt.

Inom Ljusnedals bruks område:

i Gröndalen finnas tvenne vallar, Gränsjövallen och Storstensvallen, på södra sidan om Gränsjön;

i Mittådalen på norra sidan om Mittån i Högbacken och längre österut på samma sida af ån öster om nuvarande Storvallen, på södra sidan om nyssnämnde å finnas vallar på båda sidor om Daddån och vid Gunnarsstöten på två ställen; följande Mittåns dalföre ännu längre mot öster träffas gamla bostäder vid vestra och södra sidan af Kapprust på gränsen mot Messlinge bys område;

i Ljusnedalen på norra sidan, i Tvärålien på båda sidor om Tvärån och på vestra sidan om Grufvålen finnas på flera ställen vallar;

I Anådalen vid Anåkraken på östra sidan om ån är en mycket stor vall hvarå synes tomter efter många kojor, och har denna vall förr varit bebodd under kalfningstiden i Maj och början af Juni månader; längre österut på norra sidan om Anån och vid s. k. Lillasen är en mycket gammal vinterbostad, hvarå kojorna för längre tid sedan äro nerfallna, så att äfven der endast tomterna vittna att der funnits sådana;

på södra sidan om nämnde å längre österut vid Andsjöns östra ända är en mycket stor vinterbovall, hvarå ännu qvarstår gamla sparrar efter derstädes uppförda kojor; ännu längre österut på samma sida om ån mellan fjellet och s. k.

Bodsjön är en mycket gammal bovall, hvarå knappt tydliga märken efter kojor finnas, men äldre lappmän påstå att deras förfäder begagnat denna till vinterbovall, men måst flytta derifrån af brist på skog. Ännu längre österut på samma sida om ån midt emot Storröstvallen finnes äfven en vinterbovall mycket gammal;

i Tenådalen på södra sidan om ån och söder om Backvallen, bruksegarens fäbovall, är en mycket gammal vinterbovall, som af lapparne besutits senast åren 1849—52;

i Qvannildalen på södra sidan i s. k. Lakatjernåsen är en mycket stor vinterbovall, som lärer, enligt hvad äldre personer berätta, vara mycket gammal och i äldre tider ofta bebodd; vidare finnas inom Ljusnedals bruksområde vallar på två ställen i Kålbensdalen, hvilka alla sistnämnda vallar ligga vid foten af Lillfjellet.

Inom Långå bys område:

i Sörstädjan och Norstädjan, som gränsa mot östra Grundsjön, finnas bovallar på två ställen.

Inom Messlinge bys område:

vester om Messlinge by på norra sidan om Mittån i s. k. Öjerne finnas vallar på två ställen samt i Serfdalen på flere ställen, de senare få dock med byamannens medgifvande mot erläggande af något arrende af lapparne tidtals bebos.

Inom Serfsjöbys område:

i Lapprösten vid vägen som går emellan Serfsjön och Messlingen och på östra sidan om Gangelåsarna och i Grundvålen samt på båda sidor om Grafvarbäcken och Farråtjernerna finnas vallar på flera ställen; vid Kraftrust och Vånstätmaren på nordöstra sidan af Serffjellet samt i Hendålen finnas äfvenledes vallar.

Inom Ljungdalens område:

i Skervagsdalen, Högvallan, Stugulandet m. fl. ställen öster om Äjungsjöån samt emellan Äjungsjön och Lillsjön samt på norra sidan Äjungsjön finnas flera bovallar.

Inom Storsjö bys område:

i Rensnäfvet finnas vallar på flera ställen, i Serfdalen på båda sidor om Serfån samt vid Högrensvålen finnas flera vallar.

Inom Tännäs sockens område:

i Össjedalen på södra sidan Össjesjöarne finnas vallar på flera ställen, likaledes i Andersjökälen på södra sidan om Sjenörsfjellet och vester om Skurfvarna finnas vallar på många ställen; vid Langbråttsjöarne och Glön finnas äfven vallar samt strax vester om Malmagssjön, der nu en fäbovall är uppförd under hemmanet N:o 2 Malmagen; vid Östra ändan af Malmagssjön, der nu är uppbygdt fäbovall under hemmanet N:o 34 Funäsdalen. På båda sidor om Fiskbackvålen

finnas vallar på flera ställen. Öster om Kärringsjöarna på båda sidor om vägen som går till Ragen och ännu längre i öster ända till sjöarna Abborvikarna, ända till Felsjäri finnas på flera ställen vallar; i Staåsarna och Gellåsen, tillhörige Tännäs socken, finnas äfvenledes gamla bovallar

Inom Högvålens område funnes vallar på flere ställen i Rändingsvålen.

Då nu, efter hvad visadt är, alla dessa bovallar blifvit genom afvittringen lapparne fråntagne, anhålla de vördsammast att åtminstone till någon del återfå hvad som af ålder varit deras rättmätiga egendom.

Funäsdalen den 5 November 1883.

O. Em. Olson.

II.

Protokoll vid lappsammanträden.

Circulär.

Till länsmannen!

Utom de yttranden, hvartill föredragningen af komiterades förslag till »Förordning angående de svenske lapparne och de bofaste i Sverige» kan gifva anledning, önskar jag att vid det sammanträde, som den 27 dennes af Eder hålles med lappar, få särskildt och tydligt höra lapparnes åsigter och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nu varande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Om så icke är, hvar önskas utvidgning?

2:o) Finnas inom orten kronan tillhörige marker som kunna anses vara behöfliga för lapparne? Och i så fall hvilka?

3:o) Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och, i så fall, hvilka?

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparne till indelning i *lappbyar,* utseende af *ordningsman,* frivillig och tvungen *utflyttning* m. m.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o) Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättigheter till slåtter m. m. å de för lapparnes renskötsel afsatta områden.

7:o) Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofaste.

I hvad mån detta bruk, om det får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel som drifves af lappar med egna renar?

Om emottagande af bofastes renar till vård fortfarande skall tillåtas utan medgifvande af öfrige till området rätt egande lappar?

Om den inkomst som kan tillfalla lappar genom att vårda och föda bofastes renar bör ensamt tillfalla den lapp som mottagit djuren, eller om han bör dela med sig åt andra lappar, som hafva rätt till bete inom området?

8:o) Yttrande öfver förslaget till »Förordning angående renmärken».

Östersund i landskontoret den 17 Oktober 1883.

JOHN ERICSON.

C. H. Ekberg.

Protokoll, fördt vid det med lapparne inom *Fröstvikens* fjelltrakt den 27 Oktober 1883 hållna sammanträdet för desammas hörande öfver af komiterade utarbetade »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» samt om renmärken.

S. D. Vid sammanträdet infunno sig såsom ombud för fjellen i Frostvikens socken följande: för Blåsjöfjell: Anders Nilsson, Thomas Larsson, Torkel Jonsson och Lars Bengtsson; för Orrnäsfjell: Anders Andersson Nordqvist, Anders Andersson och Nils Mattsson Orrén; för Milletskogsfjell: Nils Thomasson Allmark; för Badstugunäsfjell: Olof Olofsson och Nils Hansson, samt för Klumpvattensfjell: Jonas Hansson.

Efter uppläsandet af komiterades förslag och sedan lapparne lemnats tid till öfverläggning, anhöllo de vördsammast få till protokoll göra följande anmärkningar:

§ 2.

Att då lapparne behöfva i vilda skogar uppresa kojor flera gånger för hvar familj, ett visst medelpris, så lågt som möjligt, måtte bestämmas å för en sådan koja erforderligt virke.

§ 5.

Att mellan orden »användas» och »till stängsel» måtte insättas orden *som grundpålar*, emedan det är omöjligt att afbarka de mindre träd och buskar, hvilka användas till egentligt stängsel, alldenstund qvistarne utgöra det väsentliga hindret för renarne.

§ 7.

Att mom. 1 får följande tillägg: eller då de till lappbyn hörande gifva sin tillåtelse åt någon lapp att af förekommande skäl tillfälligtvis uppehålla sig inom densamma.

§ 9.

Att till mom. 1 lägges: börande likväl, för så vidt ej någon inom lappbyn vill flytta, de bofaste först vara skyldiga att sina renar återtaga, innan någon hänvisas till annan lappby; och till mom. 2 efter orden: »inom viss tid» lägges: som dock ej bör bestämmas kortare än 2 år.

§ 11.

Att här måtte i första stycket efter orden »föra renar på bete» tilläggas: mot byamännens vilja.

§ 12.

Tiden från och med den 15 Maj är mindre väl vald, och kan den ej bestämmas från och med den 15 Juni bör den nödvändigt för renkornas skull bestämmas från och med den 1 Juni äfven för Jemtland, för hvilket tiden på hösten gerna kunde förlängas till den 15 Oktober eller den 1 November, i hvilket fall 2 mom. i samma paragraf ändras derefter.

§ 16.

Att slutet borde lyda: för gäldande af den skadeersättning och de böter, som kunna renvaktaren ådömas; skolande den senare deri deltaga med hälften, om han eger medel.

§ 17.

Att mom. 2 ändras så, att efter orden »inom Jemtlands län under tiden från och med den» sättes: 1 eller 15 Juni till den 1 eller 15 Oktober.

§ 21.

Beklagligt är, att lag tillåter jagt på vildren, emedan derigenom många märkta renar af jagthundar misshandlas, hvarföre bestämmelser nödvändigt borde inflyta derom:

att den bofasta befolkningen inom lappmarkerna ej måtte vara tillåtet inom sommartid medtaga sina hundar till fäbodarne eller vintertid hafva sådana med sig, då de köra efter foder, emedan hundarne värre än vargar derigenom komma i tillfälle jaga renhjordarne, hvarigenom stor skada ofta åstadkommes;

att hundar, som i allmänhet ej borde finnas inom för lapparne bestämda land, måtte inom lappmarkerna hållas bundna under April, Maj och Juni månader, under hvilken tid renkornas kalfning sker;

att hund, som börjat jaga eller döda renar, skall af egaren, efter vänlig tillsägelse derom, genast tagas i band eller dödas, och veta ej byns invånare, hvem som är egare till hunden, må hunden, om han anträffas lös, af hvem som helst saklöst nedskjutas;

att skada, som genom hund uppkommer, ersättes af dess egare eller, om det ej kan utrönas hvem hunden tillhör, af de hundegande byamän, inom hvilkas område skadan skett, i förhållande till det antal hundar enhvar sådan eger eller har under sin vård; samt

att minsta ersättningsskyldighet för förskingring af renhjord, änskönt intet djur stupar, må sättas till 40 kronor, emedan derigenom uppkommen förlust ofta uppgår till flera hundra kronor.

§ 25.

Att lapparne måtte få betjena sig af jagt och fiske å för dem afsatta områden äfven inom Jemtlands län.

§ 26.

Att lapparne förunnas rätt att upplåta mindre betes- och slåtterlägenheter åt närmast boende svenska grannar, emedan just genom utbyte af lapparne tillhörig slått eller bete å ena sidan och bofaste tillhörigt renbete å den andra, sämja ofta kan åstadkommas i mindre tvistiga fall; deremot borde det ej vara tillåtet hvarken för lappar eller någon myndighet, att inom det för lapparne afsatta land upplåta rätt till jagt af det skäl, att hundar derigenom få anledning ströfva omkring.

Rörande förslag till »Förordning angående *renmärken*«, önskas att i 1 § må ingå bestämmelse:

att lapp, som eger eller vårdar renar, vare skyldig begagna renmärken samt att inom år och dag märka de omärkte, äfvensom att en paragraf må inflyta af det innehåll, att ingen måtte få nyuppfunna renmärken af häradsrätten fastställda förr än efter 2 år sedan denna förordning börjat tillämpas, inom hvilken tid de, som hafva gamla ärfda eller köpta märken, må kunna hinna få dem behörigen fastställda.

På till sist framställd proposition svarades, att de åt lapparne inom orten anvisade fjell äro knappa för deras renskötsel, och att inom Orrnäsfjell ligger ett kronohemman, benämndt Dajma, som för lapparne derstädes skulle vara en kärkommen och väl behöflig tillökning i deras områden; liggande för öfrigt nämnde kronohemman midt i den derstädes belägna renbetesmarken och således svårt att undvika. Härjemte ansågo lapparne högst nödvändigt, att en paragraf i förslaget kunde få ungefär följande lydelse:

Att under särdeles tvingande omständigheter, då renmossa genom isskorpa är alldeles oåtkomlig för renarne, lapparne då måtte ega rättighet att fälla lavbeväxta björk- och mindre barrträd.

Frostvikens sockenstuga den 27 Oktober 1883.

P. Anderson,
t. f. länsman.

Anders Nilsson.

Torkel T. Jonsson,
Blåsjöfjell.

Anders Andersson Nordqvist.

Anders Andersson

Nils Mathson Årnen,
Orrnäsfjell.

Nils Thomasson Allmarck,
Mellanskogsfjell.

Olof O. Olofsson
i Badstugunäsfjell.

Nils Hansson
i Badstugunäsfjell.

Jonas Hansson
i Klumpvattenfjell.

Publ. den 28 Oktober 1883 af

A. F. Winnbergh.

Protokoll, hållet vid sammanträde med lappallmogen i de inom *Fällinge* och *Hotagens* socknar belägna fjelltrakter, uti Hotagens sockenstuga den 27:de Oktober 1883.

På grund af Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län, jemlikt skrifvelse den 18 nästlidne September mig lemnade uppdrag att såsom ordförande

leda förhandlingarne vid det af samma Konungens Befallningshafvande till denna dag utsatta sammanträde härstädes för att höra lappallmogen öfver det förslag till Förordningar angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige äfvenvensom angående renmärken, upprättadt af de dertill särskildt i nåder förordnade komiterade, instälde sig undertecknad länsman härstädes för att nämnda uppdrag fullgöra.

Sedan sammanträdet förklarats öppnadt upplästes för den församlade lappallmogen Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18 sistlidne September, hvarigenom lappallmogen inom Fällinge och Hotagens socknar blifvit kallade till sammanträde härstädes denna dag jemte det af kapellpredikanten J. U. Bjurberg den 16 i denna månad utfärdadt bevis derom att bemälde kungörelse blifvit uppläst i Hotagens kyrka den 30 September och den 14 i denna månad, hvarefter berörda lagförslag föredrogs. Sedan en lämplig tid förlupit afgåfvo lappallmogen, eller de härstädes församlade lapparne, följande yttranden:

§ 1.

Godkändes till sitt hela innehåll.

§ 2.

Rörande innehållet af denna paragraf önskade lapparne att få sig tillerkänd rättighet att å enskildas skogar utan betalning få taga löfträd till uppförande af kojor samt barr till betäckning af marken inom kojorna.

§ 3.

Enär efterlefnad af denna paragraf är för lapparne nästan omöjlig i thy att renarne af en eller annan anledning draga sig åt ett annat håll än dess egare ämnat och hvarföre en sådan anvisning, hvarom paragrafen handlar, sålunda på förhand omöjliggöres, vilja lapparne hemställa, om icke under sådant förhållande dem måtte tillåtas, att i skog, belägen utom de för lapparne afsatta land, för uppförande eller ombyggnad af bostad, visthus eller stängsel, nödig skog dertill får tagas, med skyldighet för lapparne att underrätta egaren eller brukaren af den lägenhet, hvarå detta behof uppstår, derom, äfvensom med honom öfverenskomma om ersättningen derför.

§ 4

Denna paragraf godkändes till alla delar.

§ 5.

Äfven denna paragraf godkändes, likväl med den önskade förändringen, att endast s. k. grundpålar, motsvarande gärdselstör, må afbarkas, men ej de trän i öfrigt, som, motsvarande gärdsel, till stängsel användas, enär dessa trän vanligen användas oafqvistade.

§ 6.

Mot föreskriften i denna paragraf hade lapparne icke något att anmärka, hvarföre de för sin del godkände densamma.

§ 7.

Godkändes likaså, likväl med den uttalade önskan, att innan indelning af lappbyar första gången sker, Landshöfdingen ville inhemta lappallmogens yttrande om lämpligheten derutinnan samt, om förändring af redan gjord indelning skulle i framtiden anses nödig, bör, innan sådan företages, uppsyningsmännen inom de lappbyar, förändringen berör, dessförinnan höras.

§§ 8, 9 och 10 samt 11.

Godkändes till alla delar.

§ 12.

Rörande innehållet i denna paragraf uttalades den önskan, att tiden för vårdande af renarne, så att de ej göra skada å växande eller afskuren gröda på åker och äng eller utängsslåtter, måtte inom Jemtland bestämmas lika med Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, eller från och med den 1:sta Juni till den 1:sta September, enär, enligt bestämmelsen i denna paragraf angående förstnämnda län, lapparne under tiden mellan den 15 Maj och 1 Juni svårligen kunna afhålla sina renar från att inkomma på åtminstone utängsegor.

§§ 13, 14, 15, 16 och 17.

Blefvo utan anmärkning godkända.

§ 18.

Godkändes, dock önskade lapparne att slutet af denna paragraf finge uteslutas, så att den, »som ersättning fordrar» ej må söka domstol förrän skiljomän blifvit påkallade.

§§ 19 och 20.

Godkändes utan anmärkning eller framställd ändring eller tillägg.

§ 21.

Godkändes äfvenså med uttryckt önskan derom, att egare till hundar, boende närmast intill de för lapparne tillåtna uppehållsställen, skall åläggas vid lämplig påföljd ej allenast vårda sina hundar, så att de icke vålla lapparne skada på renar eller förorsaka förskingring af renarne, utan äfven förse sina hundar med »halse», hvarå hundegarens namn bör vara anbragt, samt att hund — ej försedd med sådant märke — som anträffas bland renarne och desse ofreda, må saklöst dödas.

§§ 22, 23 och 24.

Godkändes till alla delar.

§ 25.

Godkändes ock, likväl med tillägg, att lapparne inom Jemtland måtte tillerkännas lika rättigheter, som blifvit lapparne inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker tillerkände.

§ 26.

Denna § ansågo lapparne böra ur lagförslaget utgå på den grund, att om någon slåtterlägenhet skulle finnas inom de till lapparne afsatta land, som icke användas till bete, dessa slotterlägenheter hellre borde emellan vederbörande lappar fördelas, och hvar och en af dem finge komma i fullt åtnjutande af fri brukningsrätt af sagde lägenheter och använda afkomsten deraf dem bäst synas kan; tillika uttrycktes önskvärdheten och behofvet för en del af lappallmogen vara, att, å inom fjellmarkerna befintliga, särskilda ställen, icke renegande lapp, eller lapp, som eger allenast ett fåtal renar, måtte beviljas rättighet att uppföra fasta bostäder, då derigenom för större renegare beredes tillfälle till förvarande och bevarande af den egendom, hvilken de ej kunna medföra under sina flyttningar; på enahanda grunder anse lapparne fiskevattnen böra få användas och, om möjligt är, fördelas.

§§ 27, 28, 29 och 30 godkändes.

Beträffande åter förslaget till förordning angående renmärken, så, efter det samma förslag nu blifvit uppläst, godkändes detsamma i sin helhet med den uttalade önskan, att sådan bestämmelse må inflyta, hvarigenom de lappar, som

under de två förstkommande år efter det denna förordning börjar tillämpas, skola få sina renmärken fastställda, böra vara skyldige genom intyg af dels lappar och dels någon annan inom församlingen trovärdig person styrka att de någon tid haft i bruk de märken, hvarå fastställelse sökes; börande inga nyuppfunna märken under sagde tid af Häradsrätten fastställas, på det att de, som hafva gamla märken, antingen ärfda eller annorlunda förvärfvade, derunder må först hinna få sina fastställda.

Uppå derom väckt fråga förklarade lapparne att renbetesfjellen inom orten vore alldeles otillräckliga, att lapparne till följd deraf måst flytta till andra fjell för att skaffa sig bete för sina renar; hemställa derföre att hemmanen Munsvattnet inom Frostvikens socken och Almdalen inom Fällinge socken, helt och hållet omgifna af fjellområden, det förra af Murfjell och det senare af Vinklump och Gaxsjö fjell, måtte återvinnas till kronan från nu varande egare och förunnas lapparne till betestrakter; att kronoparkerna inom distriktet nemligen Erfjellet (en trakt liggande mellan Löfhögen, Ålviken och lapparnes område) inom Fällinge och Juthatten inom Hotagen kunde till renbete upplåtas, hvarförutom påyrkades att, enär vid inom orten anställd afvittring hemmanen inom byarne Hotagen, Valsjön och Gunnarvattnet inom Hotagens socken blifvit tilldelade egor så nära renbetesfjellet Vinklumpen, att endast kala fjellet tillhör lapparne, gränslinien mellan nämnde byar och sagda fjell måtte varda lagd på $^1/_8$ eller $^1/_{16}$ mils afstånd från fjellet; att i händelse renbete ändå skulle komma att fattas, lapparne önskade helst få sig anvisade renbetesfjell på söder härifrån belägna sådana.

Slutligen framstälde lapparne, hurusom det borde blifva en ovilkorlig skyldighet för de närmast intill de åt lapparne afsatta land belägne jordegare att uppföra lador för bevarande af sin afbergade gröda, på det att skada deraf må kunna undvikas, och anse de att icke något hinder för en sådan åtgärd bör kunna möta, samt att de böter, som kunna varda ådömda på grund af bestämmelserna i ifrågavarande förslag måtte modereras efter brottets större eller mindre beskaffenhet, dock likväl icke till högre belopp än 40 kronor.

Då något vidare till anteckning ej förekom upplöstes sammanträdet.

Hotagens socknestuga som ofvan.

J. Widmark,
Kronolänsman.

Uppläst och justeradt betyga:

Nils Rönqvist,
Goxsjöfjell.

Anders Påhlsson,
Vinklumpsfjell.

Protokoll hållet vid sammanträde med lappbefolkningen inom *Undersåkers, Kalls* och *Åre* socknar å Stamgärde gästgifvaregård den 27:de Oktober 1883.

S. D. Enligt Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18:de sistlidne September, hvilken i behörig ordning blifvit uppläst uti distriktets kyrkor, hade till denna dag sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar blifvit utsatt att inför undertecknad härstädes hållas, för att höra lapparna öfver det af komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige äfvensom angående renmärken; Och hade för sådant ändamål undertecknad, Kronolänsman, sig nu derstädes å utsatt timme infunnit, dervid till sammanträdet hörande frågor företogos i följande ordning:

§ 1.

Upplästes af komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparna och de bofasta i Sverige äfvensom angående renmärken för tillstädesvarande lappar, hvarefter nödig tid för öfverläggning lemnades dem.

§ 2.

Uti 2 § lagförslaget intagna bestämmelser rörande skogsfång önskade lapparna enhälligt få ändrade derhän, att de å enskildes skogar utom lappmarkerna skulle ega rätt att utan ersättning taga växande träd *för tillfälligt behof* utan någon förpligtelse att före afflyttningen från trakten för egaren anmäla hvad användt blifvit.

§ 3.

Att 12 § ändrades så, att tiden inom hvilken lapparna skulle vara skyldiga att taga sådan vård om sina renar, att de ej göra skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller utängsslåtter, bestämdes till endast 2:ne månader, räknadt från och med den 1:sta Juli till och med den 1:sta September. I öfrigt godkändes lagförslaget.

§ 4.

Lagförslaget angående renmärken godkändes till alla delar.

§ 5.

Att justera detta protokoll utsågos kronofjerdingsmannen Erik Andersson i Edsåsen och handlanden C. Bergstedt i Stamgärde, hvarefter sammanträdet upplästes.

Dag som ofvan.

J. Löfgren.

Justeradt af

Erik Andersson.
Carl Bergstedt.

Protokoll hållet vid sammanträde med lappbefolkningen inom *Undersåkers, Kalls* och *Åre* socknar, å Stamgärde gästgifvaregård i Undersåkers socken den 27:de Oktober 1883.

S. D. På grund af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse den 17:de i denna månad, deri Konungens Befallningshafvande anmodat mig att vid det sammanträde med lappbefolkningen inom Undersåkers, Kalls och Åre socknar, hvilket i enlighet med Konungens Befallningshafvandes Kungörelse den 18:de sistlidne September blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag, höra lapparnas åsigter och uppfattning uti följande punkter:

»1:o. Äro de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel? Om så icke är hvar önskas utvidgning?

2:o. Finnas inom orten kronan tillhöriga marker som kunna anses vara behöfliga för lapparna och i så fall hvilka?

3:o. Räcka icke de nu varande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildes marker och i så fall hvilka?

4:o. Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheter för lapparna till indelning *i lappbyar* utseende af *ordningsman,* frivillig och tvungen *utflyttning* m. m.

5:o. Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

6:o. Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättighet till slåtter m. m. å de för lapparnas renskötsel afsatta områden.

7:o. Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofasta;

I hvad mån detta bruk, om det får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar?

Om emottagande af bofastes renar till vård fortfarande skall tillåtas utan medgifvande af öfriga till området rätt egande lappar?

Om den inkomst, som kan tillfalla lappar genom att vårda och föda bofastes renar, bör ensamt tillfalla den lapp, som mottagit djuren, eller om han bör dela med sig åt andra lappar, som hafva rätt till bete inom området», hafva nu omförmälda punkter blifvit för lapparna föredragna, dervid de afgåfvo följande utlåtanden:

§ 1.

Beträffande första punkten uttalades enhälligt den åsigten, att de åt lapparna inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning, voro alldeles otillräckliga för deras renskötsel äfven om inom orten kronan tillhöriga marker upplåtas åt dem till renbetestrakter.

För att deras behof i detta hänseende skulle kunna fullt tillgodoses, borde Kongl. Maj:t låta inköpa och till lappallmogens disposition öfverlåta följande inom Kalls, Undersåkers och Åre socknar belägna fjellbyar och kronoparker nemligen: Kålåsen, Gånelfven, Gråsjön, Backsjönäset, Sågen, Sandnäs, Björkede, Bergsjö, Ede, St. Rännsjön, Vestra Flandern, Äggesjön, Skalstugan, Medstugan, Gråsjölien, Storlien, Lilla Tevedalen, Enkroken, Enbogen, Handöl, Bunnerviken, Bunnervikens kronopark, Skorsdalen, Våladalen, Vallbo, Fångamon samt Hattö och Amuns kronoparker.

Genom en sådan anordning skulle de ständiga klagomålen öfver bristande utrymme från lappbefolkningens sida och intrång af lapparna från den bofasta befolkningens sida snart upphöra.

§ 2.

Emot bestämmelserna i 7, 8, 9, 10 och 11 §§ i lagförslaget, om skyldighet för lapparna till indelning i lappbyar, utseende af ordningsman, frivillig och tvungen utflyttning m. m. gjordes ingen anmärkning, utan godkändes dessa paragrafer i sin helhet.

Hvad särskildt beträffar indelning i lappbyar bestämdes att följande fjell hvar för sig skulle utgöra en lappby: inom Kalls socken *Skjöckerfjell* och *Sösjöfjell,* inom Åre socken, *Blåskall,* inom Undersåkers socken *Handölsdalen* (omfattande Bunner och Tevedalsfjellen) *Tranris* och *Anaris.*

Att dessa byar skulle bära samma namn som fjellen, utom Bunner och Tevedalsfjell, som skulle benämnas »Handölsdalen».

§ 3.

Några särskilda skadeersättningsområden enligt 17 § lagförslaget ansågs icke behöfva indelas inom härvarande fjelltrakter.

20 § godkändes i sin helhet.

§ 4.

Hvad i 26 § föreslagna förbud om upplåtelse åt bofasta af rättighet till slåtter, jagt och fiske vidkommer, voro åsigterna derom delade, i ty att en del ansåg rättvist, att den lapp, som inom sitt skattefjell egde slåtter, jagt och fiske, skulle ega rätt att till bofasta upplåta dessa rättigheter och derför ensam uppbära godtgörelse, hvaremot en del påyrkade, att der upplåtelse af nämnda rättigheter kunde ifrågakomma, sådan upplåtelse borde ske genom Konungens Befallningshafvande, samt att medel, som derigenom inflöto, måtte till förmån för lapparna gemensamt användas.

Efter en stunds diskussion härom enades flertalet om att 26 §:s lagbestämmelser i sin helhet skulle antagas.

§ 5.

Hvad till sist frågorna i 7:de punkten vidkommer, så uttalades enhälligt den önskan, att lapparna fortfarande såsom hitintills måtte tillåtas emottaga till vård renar, som tillhöra den bofasta befolkningen, utan medgifvande af öfriga till området rätt egande lappar, samt att den inkomst, som tillfölle lappar genom att vårda och föda bofastes renar, bör ensamt tillfalla den lapp, som mottagit djuren, förutsatt att denne har erhållit inrymning i skattefjell. Bruket att emottaga och vårda bofastes renar ansågs icke i ringaste mån kunna inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar.

§ 6.

Att justera detta protokoll utsågos kronofjerdingsmannen Erik Andersson i Edsåsen och handlanden C. Bergstedt i Stamgärde, hvarefter sammanträdet upplöstes.

Dag som ofvan.

J. Löfgren.

Justeradt af

Erik Andersson.
Carl Bergstedt.

Protokoll hållet vid utsatt sammanträde med lappbefolkningen inom *Offerdals* socken, å Ånge gästgifvaregård den 27:de Oktober 1883.

Närvarande undertecknad af Konungens Befallningshafvande t. f. ordförande, samt af lapparna Pål Thorkelsson, Lars Larsson, Mårten Thorkelsson, Jonas Thorkelsson, Pål Nilsson, Johan Larsson och Klement Jonsson från Ansätt och Stenfjellen, Johan Larsson från Oldfjellet och Pål Pålsson från Grubbdalsfjell, hvilka upplyste att alla inom distriktet bosatta lappar hafva af kungörelse rörande sammanträdet i god tid erhållit behörig del.

Sedan Konungens Befallningshafvandes kungörelse af den 18 sistlidne September samt skrifvelser i ämnet upplästs, togs förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige i betraktande, dervid anmärkningar gjordes emot följande paragrafer:

§ 3.

Yrkas att erforderligt virke må få tagas utan föregående utsyning för uppförande af tälten under flyttningarna, hvilka på förhand ej kunna bestämmas och hvartill anses erfordras cirka 20 stycken mindre träd för hvarje koja.

§§ 7, 8.

Att lapparne sjelfva må träffa öfverenskommelse med hvarandra att vistas med renarna inpå hvarandras fjellområde.

§ 12.

Under Maj och Juni månader då renarna hufvudsakligen framföda sina foster, är omöjligt hålla dem i fjellen, utan söka de då skogsmarkerna, der gräset börjar grönska, och söka då der sin hufvudsakliga näring, och kunna ej kalfvarna under denna tid lefva af uteslutande renmossa.

§ 15.

Att tillförlitlig stängsel uppföres kring stackar och hässjor, der ej fodret förvaras i lador, hvilket på de flesta ställen vore af större vigt och utan betydlig kostnad kunde uppföras.

§ 16.

Med största flit och tillsyn kunna ej renarna tidtals bevakas. Skall detta då räknas för uppsåt eller grof vårdslöshet?

§ 17.

Som renarna ströfva omkring från flera fjell och ej kunna hållas tillsammans, bör fullständigt utredas hvilkens renar förorsaka skada och ej gemensam anvarighet.

§ 21.

Hund, som jagar eller förorsakar skada bland renar i fjellet, må, då ojäfviga vittnen kunna sådant intyga, genast dödas, utan föreskrift af polismyndighet.

§ 25.

Rättighet till jagt och fiske för Jemtlands län i likhet med Norr- och Vesterbotten.

§ 26.

Rörande bete och slåtter, som möjligen kunna upplåtas åt enskilda, bör som hittills tillhöra lapparne att derom uppgöra, helst som genom sådant förfaringssätt många tvistigheter biläggas.

Rörande förslaget till förordning angående renmärken må inflyta:

Att ingen må taga nytt märke än hvad hittills brukats förr än två år förflutit efter det blifvande förordning kommer att tillämpas, samt att om flera skulle hafva samma märke, det som är äldre då må ega företräde, äfvensom att det tillåtes samma person vara egare af flera märken, då sådant honom genom arf eller köp tillkommit. Dessutom anmärktes på framstälda frågor:

Att de åt lapparna inom orten anvisade fjell och rättighet till flyttning och bete vore otillräckliga för renskötseln, och att utvidgning må ske till angränsande skogsmarker för vårbete, emedan fjellen under vintermånaderna blifva belagda med is, då mossan blifver oåtkomlig för renarna; och torde sådan utvidgning ske af kronan tillhörig mark benämnd »Oldens öfverloppsmark» att tilläggas Ansätt- och Stenfjellet, »Grubbdalens öfverloppsmark» att tilläggas Grubbdalsfjellet, samt dessutom bör tilläggas Ansätt- och Stenfjellet samt Grubbdals fjell norrut af Rörvattnets by i Hotagen samt Oldfjellet utvidgas med Huså kopparverk i Kall tillhörig skogsmark benämnd »Åkroken».

Inom distriktet finnas få af den bofasta befolkningen, som ega renar hvilka vårdas af lapparna, och de som ega några hafva då endast få och kunna ej då inkräkta på lapparnas renskötsel, samt att den lilla ersättning, som tillfaller den lapp, som sköter renarna, må af honom ensam behållas.

För öfrigt gjordes ej några anmärkningar eller förslag.

Sålunda förlupit betygar

Dag som ofvan.

Adolf Souve.

Protokoll, hållet vid sammanträde med lappallmogen inom *Ovikens och Hallens* socknar belägna fjelltrakter å Borgens gästgifvaregård den 27 Oktober 1883.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande i länet medelst utfärdad kungörelse den 18 nästlidne September, som enligt föreskrift i flera exemplar blifvit spridd bland lappallmogen inom härvarande fjelltrakter och tillika uppläst i Ovikens och Myssjö kyrkor den 30 i samma månad, kallat bemälde allmoge till sammanträde denna dag, för att höras öfver af komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige äfvensom angående renmärken, samt undertecknad, kronolänsman och landsfiskal, blifvit förordnad att såsom ordförande härvid leda förhandlingarne, så hade jag för sådant ändamål mig härstädes inställt; och som klockan redan slagit 10 f. m. samt åtskilliga lappar och renegare tillstädeskommit, bland hvilka följande må nämnas: Olof Jansson, Thomas Andersson, Anders Jonasson Fjällberg, Lars Pålsson, Elias Fredriksson, Nils Nilsson, Nils Fredriksson, Lisbet Nilsdotter, Maria Fredriksdotter från Ovikens fjäll samt Thomas Olofsson och Anna Nilsdotter från Hallens fjäll, så öppnades sammanträdet med uppläsande af till en början Konungens Befallningshafvandes omförmälda kungörelse jemte förordnande, hvarefter lagförslagen föredrogos för samtlige närvarande, hvilka efter öfverläggning deremot enades om följande anmärkningar, som uti protokollet antecknas skulle:

1:o) *Förordningen angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige.*

§ 12.

I denna paragraf förekommande stadgande, att det skulle åligga lapparne inom Jemtlands län taga sådan vård om sina renar, att de ej under tiden från den 15

Maj till den 1 Oktober göra skada å växande eller afskuren gröda på åker o.s. v., ansågs, hvad den föreslagna tiden beträffar, icke lämpligt; det vore nemligen, i anseende till den å fjellbetena ännu qvarliggande isskorpan, nästan alltid omöjligt för lapparne att före den 1 Juni med sina renhjordar flytta från sina vinterqvarter nere på de skogsbärande markerna, å hvilka kunna finnas bofaste tillhöriga, ohägnade slåtterlägenheter, och mången gång kunde till och med af enahanda orsak någon flyttning ej företagas förr än i medio af Juni månad; med anledning häraf framställdes den önskan, att den i paragrafen för Jemtlands län föreslagna tiden från den 15 Maj till den 1 Oktober måtte ändras till från den 15 Juni till den 1 Oktober.

§ 15.

De närvarande yrkade, att föreskriften uti denna paragraf måtte, i fråga om stängselskyldigheten omkring slaget och bergadt hö, som icke förvaras i lador utan i stackar och hässjor, utsträckas till alla sådana hemman och lägenheter inom Jemtland, hvilka gränsa intill lapparnes områden, utan inskränkning af tiden, på sätt, för Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker finnes föreslaget.

§ 21.

Enligt denna paragrafs sista moment skall hund, som har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, af egaren, efter polismyndighetens föreskrift, dödas. Ett stadgande, som vore egnadt att lemna skydd för lapparnes renar emot hundar, hvilka hafva omnämnda elaka vana, ansågs visserligen af behofvet högeligen påkalladt; men att en lappman, hvars renhjord ofredas af en ilsken hund, enligt förslagets lydelse skulle vara tvungen att först anmäla förhållandet för polismyndigheten innan han kunde påräkna att efter mycket besvär och många omvägar blifva qvitt sina renars plågoris, ansågs föga tillfredsställande för syftemålets vinnande; ty först och främst kunde en hund med omnämnda egenskaper under den långa tid, som ovilkorligen måste gå till ända innan alla formaliteter för hundens undanrödjande blifvit iakttagna, hinna göra oberäknelig skada, och vidare kunde det förhållande inträffa, att hundens egare vore okänd, i hvilket fall man stode alldeles rättslös. Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt ansågs, att lagens bestämmelser i berörda hänseende borde blifva sådan, att hund, som bevisligen har till vana att å tillåtna uppehållsställen döda eller jaga renar, eller ock å nämnda ställen träffas på »bar gerning», må saklöst dödas utan föregången anmälan för polismyndigheten i orten.

§ 26.

Då de för lapparnes renskötsel afsatta land med dertill hörande rätt till jagt och fiske inom Hundshögs och Tossås skattefjell jemlikt inrymningsbref sedan längre tid tillbaka innehafves af vissa lappmän, ansågs att desse lappmän och deras arfvingar eller rättsinnehafvare borde fortfarande få oinskränkt bibehålla denna sin rätt, jemväl hvad upplåtelse af såväl slåtter och bete, som jagt och fiske åt bofaste beträffar, utan inskränkning från länsstyrelsens sida.

2:o) *Förordningen angående renmärken.*

Emot förslaget till denna förordning hade de närvarande ingenting att anmärka, men ville dock särskildt framhålla denna sin önskan, att då förordningen skulle komma att träda i kraft, de renegare, som af ålder haft bestämda renmärken, hvilka likväl hittills icke blifvit inför häradsrätt företedda, måtte tillerkännas företrädesrätt att framför annan använda dessa märken.

Mot öfriga paragrafer i föreliggande 2:ne lagförslag framställdes inga anmärkningar, utan tvärt om uttalade de närvarande sin fulla belåtenhet dermed.

Härförutan hade från Konungens Befallningshafvande ytterligare ankommit en skrifvelse af den 17 i denna månad, hvaröfver särskildt infordras lapparnes åsigt och uppfattning i följande punkter:

1:o) Äro de åt lapparne inom orten anvisade fjell och nuvarande rättigheter till flyttning och bete tillräckliga för deras renskötsel?

Härpå svarades Nej! Utvidgning önskas derföre åt kronoparkerna Rönnåsen och Bastudalen inom Hallens område för vinter- och vårbete.

2:o) Finnes inom orten kronan tillhöriga marker, som kunna anses vara behöflige för lapparne, och i så fall hvilka?

Svar: Vesterhallams-, Mantals- och Mustabodarnes-, samt Öster- och Vesterarådalens kronoparker inom Ovikens socken till vårbete, äfvensom Hottöns och Huckrens kronoparker inom Undersåkers socken till vår- och höstbete.

3:o) Räcka icke de nuvarande skattefjellen och kronan tillhörig mark till, utan behöfves utvidgning till enskildas marker och, i så fall, hvilka?

Utvidgning till sistnämnda marker ansågs ej erforderlig.

4:o) Yttrande öfver hvad i §§ 7—11 föreslås om skyldigheten för lapparne till indelning i *lappbyar*, utseendet af *ordningsman*, frivillig och tvungen *utflyttning* m. m.

Närvarande lappar förklarade på fråga härom, att de godkände lagförslagets bestämmelser i förevarande fall, hvilket äfven torde inhemtas af slutliga uttalandet till protokollet.

5:o) Yttrande öfver hvad i §§ 17 och 20 föreslås om indelning i skadeersättningsområden och gemensam ansvarsskyldighet i vissa fall.

Enahanda upplysningar, som i nästföregående punkt blifvit meddelad, åberopas härom.

6:o) Yttrande om det i § 26 föreslagna förbud mot upplåtelse åt bofaste af rättighet till slåtter m. m. å de för lapparnes renskötsel afsatta områden.

Med anledning häraf hänvisas till den i protokollet här ofvan rörande ifrågavarande paragraf förut intagna anmärkning.

7:o) Yttrande öfver det på senare tider allt mer tilltagande bruk, att lappar emottaga till vård renar, som tillhöra bofaste.

I hvad mån, om detta bruk får ohejdadt fortgå, kan anses inkräkta på den renskötsel, som drifves af lappar med egna renar?

Bruket att emottaga skötningsrenar, hvilket icke anses menligt för lapparnes egen renskötsel, önskades att såsom hittills fortfarande få bibehållas, men inkomsten deraf bör ensamt tillfalla den lapp, som emottagit djuren, ehuru bofastes renar ej må, utan medgifvande från öfrige till betesområdet rätt egande lappar, till vård emottagas.

8:o) Yttrande öfver förslaget till »Förordning angående renmärken» är förut till protokollet afgifvet och torde således ej ånyo här böra upprepas.

Då ingenting vidare förekom till anteckning, upplöstes sammanträdet, sedan kyrkovärden Anders Olofsson och Handlanden O. A. Borg i Borgen å närvarandes vägnar blifvit utsedde att justera protokollet.

År och dag som ofvan.

L. M. Tirén.

Justeradt:

Anders Olsson i Borgen.

Olof Anders Borg.

III.

Kommunalstämmoprotokoll.

Cirkulär

Till Ordföranden i — — — — — — Kommunalstämma.

Utom de yttranden, hvartill föredragning af förslaget i öfrigt kan föranleda, önskar jag särskildt få höra den bofasta befolkningens uppfattning om hvad förslaget innehåller om att göra vissa trakter af Jemtland likställda med

Norr- och Vesterbottens lappmarker med deraf följande inskränkning till renskötselns förmån i jordegarnes hittills varande fria dispositionsrätt öfver skog och mark.

De delar af förslaget, som härom handla, återfinnas hufvudsakligast i motiveringen sid. 50 och 51 samt i §§ 1, 2, 6, 12, 13 och 15, hvilka ställen i förslaget således böra särskildt föredragas och tydligt besvaras.

I öfrigt önskar jag menighetens uttalande öfver företrädet emellan komiterades förslag och reservanten Herr Farups i alla de punkter der deras meningar äro olika.

Östersund i Landskontoret den 17 Oktober 1883.

JOHN ERICSON.

C. H. Ekberg.

Utdrag af protokollet hållet vid kommunalstämma med *Ströms* socknemän uti dess sockenstuga den 27 Oktober 1883.

§ 4.

S. D. Uti skrifvelse den 18 sistlidne September hade Konungens Befallningshafvande i länet anmodat ordföranden att utlysa kommunalstämma för socknemännens hörande om »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige»; och hade i anledning deraf vid till 30 sistlidne September utlyst kommunalstämma, socknemännen valt trenne komitterade, bestående af Inspektoren Ad. Lindberg, f. Länsmannen P. Holm och Häradsdomaren A. Rosenberg i Ölm, som hade att, efter tagen noga kännedom af ifrågavarande lagförslag, vid denna stämma med upplysningar tillhandagå.

Sedan nu lagförslaget i stämman föredragits, upplästes en af nämnde komiterade till stämman ingifven skrifvelse, så lydande:

»Till Ströms sockens kommunalstämma!

Undertecknade, utsedde att afgifva utlåtande till stämman öfver »Förslag till förordning angående de svenske lapparne och de bofaste i Sverige», hafva, efter tagen kännedom deraf, att till stämman öfverlemna nedanstående redogörelse öfver fullgörandet af detta uppdrag.

Då på senare tider, eller efter den tid då förordningen om stängselskyldigheten upphörde och lapparne ålades att sjelfva sina renar vårda, lapparnes intrång och skadegörelse inom denna socken väl uti någon mindre grad förekommit, men klagomålen varit af mindre allmän beskaffenhet, så torde föreliggande för-

slag i härefter uppräknade fall snarare försämra än förbättra förhållandet och en del paragrafer till lappars och renegares fördel omöjliggöra och tillbakaträngа odlingen af landet långt utom lappmarkens gränser.

§ 1.

Andra punkten, som börjar: »På enskildes egor» etc. kan af lappar och renegare tydas som om deras rättigher skulle vara utan gränser: ett inlägg är här nödvändigt af ungefär denna lydelse: Att lappen eller renegaren skall ovilkorligen till jordegaren anmäla sin ankomst på enskilds egor, på det denne senare må blifva i tillfälle taga vård om sitt foder, binda sina hundar och i öfrigt vaka öfver sin egendom.

§ 2.

Som jordegarne antagligen ej heller hädanefter lära förvägra lapparne eller den bofaste renegarens vallhjon att å skogsmarken taga behöfligt bränsle och stänger, så kan hela denna paragraf saklöst försvinna såsom onödig och ledande till missbruk; hvad bestämmelserna om rätt att taga växande skog beträffar, så äro dessa rent af skadliga för så vidt det rörer enskildes skog, enär man icke har att vänta en sådan försynthet hos lappen att han anmäler hvad han tagit; lappen, som ej skänker bort sina produkter, må likasom hvarje annan köpa sitt behof af skog, der han får det billigast.

Missbruk och deraf följande ovänskap mellan den bofaste och lapparne måste blifva en naturlig följd af att sålunda gifva en sådan ej förr spord rättighet åt lapparne.

§§ 3, 4.

Böra utgå, enär derigenom lappar och renegare skulle kunna inbilla sig det de erhållit rätt att bygga visten hvar de behaga, och det äfven tyckes framgå af den förra paragrafen, som om vederbörande tjenstemän skulle ega utsyna äfven å enskildes skogar.

§ 6.

Andra punkten bör utgå, enär utflyttningar och odlingar derigenom skulle kunna förhindras.

§ 13.

Bör helt och hållet utgå såsom egentligen ett upphäfvande af § 12, och lemnar lappar och renegare för stor frihet, åläggande jordegare omöjliga skyldigheter.

§ 15.

Bör utgå, enär detta kan vara första steget att till förmån för lappar och renegare tillbakaträngа odlingen först inom dessa byar, sedan uti angränsande.

§ 21.

Bör utgå, då allmän lag derom eger fullt tillräckliga och tillämpliga bestämmelser.

§§ 23, 28.

Böra utgå, då af dessa paragrafer kan följa att lapparne inom Norrbotten och Vesterbotten blifva till Jemtland förflyttade i och för att inom förenämnde bereda plats åt de bofastes renhjordar derstädes.

Visserligen ordas uti »Motiv» till detta lagförslag att det eller det icke kommer att inträffa; förvissad kan man dock vara att såväl lappen som de bofaste renegarne alltjemt tyda bestämmelserna till sin fördel i största utsträckning, hvadan de påpekade paragraferna äro för jordegarne mycket farliga och tillföljd deraf i befintligt skick oantagliga.

Ström den 4 Oktober 1883.

Ad. Lindberg, P. Holm, A. Rosenberg.»

Efter uppläsandet häraf förklarade socknemännen enhälligt, att de till alla delar instämde uti det i skrifvelsen afgifna utlåtande, och ville ytterligare för sin del betona obehöfligheten af lagförslaget, samt instämde uti reservanten Wilh. Farups särskilda yttrande, enär detta, enligt socknemännens förmenande, bättre tillgodoser rättvisa och billighet än lagförslaget.

I betraktande af det stora utrymme som af lappar och renegare till renbetesland nu innehafves, anser stämman någon utvidgning af land för deras räkning och deraf följande inskränkning i jordegarnes rätt icke böra förekomma.

Att justera protokollet utsågos inspektoren Adolf Lindberg i Gärde och bonden Mårten Olofsson i Näset.

Som ofvan.

Zach. Åslund.

Justeradt:

Ad. Lindberg.

M. Olsson.

Rätt utdraget betygar:

Ex officio:

Zach. Åslund.

Utdrag af protokoll, fördt vid kommunalstämma i *Alanäs* den 28 Oktober 1883.

Sedan innehållet af förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige», samt »Förordning angående renmärken» blifvit af dertill utsedda personer inhemtadt, sammanträdde socknemännen för att afgifva utlåtande öfver nämnda förslag. Hufvuddragen af förslagens innehåll föredrogos och framgick af den derpå följande diskussionen, att socknemännen i allt gillade Herr Farups särskilda yttrande och förslag till ändringar. Hvad särskildt angår förslagets innehåll å sid. 50 och 51, der komiterades önskan tyckes vara, att alla hemman med s. k. lappskatt borde anses som lappmark, der lapparne under alla tider af året skulle ega rätt att uppehålla sig med sina renar, kunde ej af socknemännen biträdas på den grund, att det i så fall vore för de bofaste omöjligt att skydda sitt myrfoder, hvilket i dessa trakter utgör en hufvudsaklig del af deras kreaturs vinterföda, och att omkring foderhässjor och foderstackar uppföra stängsel skulle i de flesta fall medföra större kostnader, än hvad de vore mäktiga att betala.

Dag som ofvan.

E. Blix.

Justeradt:

Ol. Johansson.

P. Sundberg.

Rätt utdraget betygar:

E. Blix.

Utdrag af protokoll, fördt vid extra kommunalstämma med *Frostvikens* kommun den 28 Oktober 1883.

S. D. Sedan socknemännen, enligt i laga ordning från predikstolen uppläst kungörelse, sammanträdt, föredrogos det af komiterade upprättade »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» samt om renmärken äfvensom Herr Landshöfdingens skrifvelse af den 17 innevarande Oktober, hvarefter först togs i öfvervägande förslagets och nämnde skrifvelses

innehåll om »inskränkning till renskötselns förmån i jordegarnes hittills varande fria dispositionsrätt öfver skog och mark»; — framhållande dervid socknemännen:

att, derest vederbörande skulle finna för godt att till renskötselns förmån i alla afseenden göra Frostvikens kommun likställd med Norr- och Vesterbottens läns lappmarker, Frostvikens kommun också då ville åtnjuta samma fri- och rättigheter som de bofaste inom dessa lappmarker, hvaremot, om kommunen ej kan göras likställig med sagde lappmarker, kommunen då måtte afskiljas från lappmarken med deraf följande, de bofastes hemman utom lappmarken tillhörande rättigheter med afseende på renskötseln m. m.; öfverlemnade stämman saken till vederbörandes afgörande;

att som den skog och mark, som åtföljt de hemman, hvilka afhändts kronan och tillegnats den enskilde, utgöra den senares egendom, borde också jordegaren åtnjuta oinskränkt dispositionsrätt öfver dessa (skog och mark), om de än låge inom och framdeles komme att tillhöra lappmarken; samt

att, berörda inskränkning ej gerna torde sättas i fråga annorlunda än genom fritt aftal och öfverenskommelse med jordegaren.

Härefter påpekades, att byarne Ankarvattnet och Blåsjön egde fjelltrakter, som syntes passande att af kronan återlösas till förmån för lapparne, om nemligen sådant skulle befinnas behöfligt.

Efter öfverläggning beslöts vidare, att stämman skulle göra framställning om följande:

att mom. 1 i 2 § finge följande slutbestämmelse: *de senare mot skälig ersättning till jordegaren äfven inom lappmarkerna*, eller någon annan bestämmelse, som tillförsäkrade jordegarne inom lappmarkerna samma rättigheter som jordegarne utom de samma, enligt 2 mom. i samma paragraf;

att mom. 2 i 6 § måtte utgå;

att förslagets 13 och 15 §§ hellre måtte helt och hållet uteslutas än qvarstå och innehålla bestämmelser, som för de bofaste i många fall blefve, snart sagdt, omöjliga att efterkomma, samt dessutom vore, hvad stängselskyldigheten beträffade, till skada för fodret, alldenstund erfarenheten visat, det stängsel omkring foderstackar och hässjor vållat, att snön packats intill stacken och hässjan, så att fodret ruttnat och blifvit odugligt; ty skulle den bofasta befolkningen förse sina foderhässjor och foderstackar med stängsel, måste stängselvirke inom vissa fjelltrakter fraktas långa afstånd, emedan virke för detsamma ej finnes öfverallt, och ganska svårt, i de flesta fall omöjligt, torde det blifva att styrka, det foderskada, förorsakad af renar, »tillkommit med uppsåt eller grof vårdslöshet vid renarnes bevakning», och hvem som egt de renar, som åstadkommit skadan.

Den bofasta befolkningen syntes på så sätt få nog många svårigheter att öfvervinna, för att freda sin tillhörighet och skaffa sig rätt, och komme, om

sådana bestämmelser som de anförda upphöjdes till lag, att stå både råd- och rättslös gent emot lapparne samt nödgas öfverlemna sig åt deras godtycke.

Med fäst afseende på alla dessa omständigheter kunde socknemännen ej finna annat, än att samma lagstadganden borde gälla för lapparne som för de bofaste i fråga om grödas och egors ofredande eller vid af dem sjelfva eller af deras renar föröfvad åverkan å gröda och egor; kommunalstämman således derutinnan till hufvudsaklig del instämmande i Herr Farups reservation.

Att justera detta protokoll utsågos Ol. Sandström och M. Wassdahl i Gäddede.

Frostvikens sockenstuga som ofvan.

In fidem

P. Andersson,
ordförande.

Justeradt:

Ol. Sandström.

M. Wassdahl.

Publ. den 4 Nov. 1883 af *A. F. Vinberg.*

Rätt utdraget intygar:

P. Andersson,
kommunalstämmans ordförande.

Utdrag af protokoll, fördt i kommunalstämma i *Hotagens* sockenstuga den 28 Oktober 1883.

S. D. Enligt kungörelse, upplåst i Hotagens kyrka den 30 September, 14, 21 och 28 Oktober innevarande år, inträdde Hotagens sockens bofasta befolkning mangrant i sockenstugan för att afgifva yttrande öfver dels »Förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» dels »Förslag till förordning angående renmärken», och, sedan stämman förklarats öppnad, inleddes och fortsattes förhandlingarna i följande ordning:

§ 1.

Tvenne skrifvelser till stämmans ordförande från Landshöfdingeembetet, enligt hvilka stämman blifvit utlyst, den ena af den 18 sistlidne September och den andra af den 17 innevarande Oktober, upplästes, hvarefter de ofvan nämnda förslagen af stämmans ordförande äfvenledes ljudeligen upplästes, och de vid kommunalstämma den 30 September d. å. utsedde att af förslagen på förhand taga kännedom, för att vid denna stämma tillhandagå med upplysningar, afgåfvo skriftliga så väl upplysningar om förslagens innehåll som yttranden öfver de samma, och ansåg stämman den enes, Anders Olssons, skrifvelse böra af honom i korthet sammandragas och detta protokoll biläggas, *Litt. A,* hvarpå granskning af förslagens paragrafer företogs i följande ordning, och efter hållna öfverläggningar och framstälda propositioner afgåfvos yttranden, som följa:

1:sta § i komiterades förslag ansågs af en del böra godtagas, hvaremot de fleste ansågo herr Farups förslag hafva företrädet och böra antagas;

2:dra § bör godtagas, dock med den ändring att, hvad Jemtland angår, ingen skilnad bör göras mellan enskildes egor, belägna å trakter inom och utom lappmarkerna, och ansåg stämman, att hvar helst i det föreliggande förslaget denna skilnad göres, den bör utgå, och att alla enskildes hemman och lägenheter inom Jemtland böra likställas;

3:dje § godkändes, utom att framför ordet »olofligen» bör sättas: af bofaste;

4:de § bör godkännas;

5:te § bör ändras så, att blott grundpålarne böra afbarkas men ej det öfriga, enär vid sådana stängslen begagnas björk, gran och andra qvistar, hvilka skäligen ej kunna afbarkas;

6:te § bör godtagas, dock med tillägg, att flyttning ej bör ske på sommaren utan blott vintertiden, och att lapparne böra på förhand derom underrätta jordegarne;

7:de och 8:de §§ böra godkännas;

9:de § i komiterades förslag godtogs af stämmans ordförande, hvaremot de öfrige ansågo herr Farups förslag hafva företrädet;

10:de § bör godtagas;

11:te § godtogs, dock bör i 1:sta momentet efter ordet »föra renar på bete» sättas: mot byemännens vilja;

12:te § ansågo de fleste bör ändras så att tiden blir från den 1:sta Juni på våren till den 15:de November på hösten; några ansågo det § bör oförändrad antagas;

13:de § bör helt och hållet utgå;

14:de § bör godtagas;

15:de § ansågo alla, utom en, böra få den lydelse, den har i herr Farups förslag, och den, som ej biträdde denna åsigt, ansåg ock, att § ej bör hafva tillämpning, hvad Jemtland angår;

16:de § godtogs;

17:de § godtogs, utom att tidsbestämmelserna ändras i enlighet med hvad som yttrats öfver 12:te §;

18:de § godtogs, utom att 3:dje momentet bör helt och hållet utgå;

19:de och 20:de §§ godkändes;

21:sta § godtogs, och herr Farups förslag ansågs ej böra vinna godkännande;

22:dra, 23:dje och 24:de §§ godkändes;

25:te § godkändes, utom att i första punkten bör i stället för »eller» sättas: så ock å;

26:te § ansågs böra ändras så, att lapparne sjelfva få rätt att disponera öfver bete, slåtter, jagt och fiske efter eget godtfinnande å de för dem afsatta land, emedan sämja emellan lapparne och de bofaste i mindre tvistiga fall derigenom kan åstadkommas, så ock emedan lappska befolkningen billigtvis bör ega sådan dispositionsrätt öfver åt dem tilldelade land — herr Farups förslag bör lemnas utan afseende;

27:de § godtogs;

28:de § ansågs böra godtagas, dock med den förändring, att efter orden: »der godvillig öfverenskommelse ej kan träffas» bör stå: bestämmes af godemän, som i § 2 äro nämnde, till hemmanens eller lägenheternas värde inom orten, och ej »enligt gällande förordning angående jords afstående för allmänt behof».

29:de och 30:de §§ böra godtagas.

De flesta ansågo, att der ordet »grof» framför »vårdslöshet» förekommer, bör ordet »grof» utgå. Allmänheten ansåg sig äfven på grund af gamla kungabref böra bibehållas vid rättighet att fritt och oqvald få disponera öfver lagligen tillvunnen skog och mark; äfven ansågs det lappmarkshemmanen böra i så måtto likställas med det öfriga Jemtland, att ej renskötselns bedrifvande mer må betunga dessa i flera afseenden vanlottade trakter än det öfriga Jemtland.

Det här ofvan yttrade ansåg stämman äfven vara menighetens uttalande öfver företrädet mellan komiterades förslag och reservanten herr Farups i alla de punkter, der deras meningar äro olika.

Äfven inlemnades till stämman ett skriftligt yttrande öfver förslaget af följande innehåll:

»Vid betraktandet af förslaget i dess helhet finner man lätt, att ett betydelsefullt steg är taget till förbättring af lappska nationens i flera hänseenden hopplösa ställning. Lappen, Sveriges urinvånare, som, man må väl erkänna det, bebott fäderneärfd jord, har varit nästan rättslös gent emot nybyggarne,

som utan lappens hörande och mot hans vilja, understödd och uppmuntrad af regeringen, har tagit nästan allt det dugliga landet i besittning, och lappen är undanträngd till de mest obeboeliga trakterna, men icke heller der har han känt sig säker, ty regeringen, icke lappen, har disponerat öfver äfven fjellen. Uti det föreliggande förslaget synes dock lappen hafva tillförsäkrats rättighet att få på sätt och vis fritt bebo fjellen som ock få under vissa tider besöka och betjena sig af det nedra landet.

Förslaget innehåller ock bestämningar om en sorts styrelse för och öfver lapparne (såsom t. ex. om indelning i lappbyar, om ordningsmän och uppsyningsmän m. m.), hvilka dock ej töra vara till synnerlig förmån för lapparne och af dem troligen ej så komma att betraktas, i ty att de inkräkta på deras egendomliga nationalförhållanden. Dessa lagbestämmelser töra af lapparne betraktas med misstänksamma blickar och motses med dystra aningar.

Mig tyckes, att ett lagförslag af denna beskaffenhet bort vara upprättadt i samråd med och till någon del af lappar, ty äfven med den bästa vilja lära de med lappska förhållanden och egendomligheter oinvigde ej kunna upprätta ett lagförslag af så egendomlig beskaffenhet, som verkar för att missförhållanden och oenigheter mellan lappar och bofaste upphöra och som blir en egentlig »lapplag», som kraftigt griper in i lapparnes så väl ekonomiska som rättsliga förhållanden, till nytta och förkofran för lappska nationen, hvars mod börjat sjunka, och hvars hopp för framtiden börjat slockna.

Hvad jag anser ett förslag till lapplag bort grundas vid och byggas på är följande:

1) att lappska befolkningen bör tillförsäkras ej blott nyttjande- utan eganderätten till skattefjellen mot vissa vilkor och enligt särskilda bestämmelser. Dessa böra vara: att fritt få disponera öfver den fjelltrakt, de lagligen tillvunnit sig, samt öfver å trakten befintlig skog, slått, bete, jagt och fiske samt hafva rätt att att sälja trakten, dock ej till bofaste utan blott till lappar och till renbete. Skogen, om sådan finnes, torde ej böra få säljas utan konungens särskilda tillstånd att afverkas och mot att medlen derför böra användas till för nationen nyttiga ändamål eller för uppköp af renar för de lappar, som inga hafva. Detta bör ej anses obilligt, helst om man tar i betraktande fjelltrakternas odugliga beskaffenhet och att till bofaste bortdisponerats både skog och mark af trakter af vida bättre beskaffenhet och som varit behöfliga för renskötselns behof. Lapparne böra äfven njuta lika förvärfsrätt för renskötselns bedrifvande, fast desse, Sveriges äldste beboare, ännu ej ega någon jord. Må billig rättvisa tillerkännas äfven lapparne!

2) att lappkommuner bildas och en lappsk kommunallag utarbetas med hänseende till deras egendomliga förhållanden, på det att lapparne må vänjas vid

att sköta sina ekonomiska förhållanden och blifva i tillfälle att sjelfva sträfva för nationens förkofran.

3) att lappska nationen måtte få rätt att sända representanter till svenska Riksdagen, och böra dessa väljas af lappar inom deras egen nation å lappsk kommunalstämma, hvarom särskilda bestämmelser böra utarbetas. Hvarför skola lapparne sakna denna rättighet, då andra i Sverige hafva den?

På det att lappska nationen ej skall gå en säker undergång till mötes, utan förkofras och upphjelpas, så måste de lappska förhållandena tidsenligt ordnas och en sund utveckling komma till stånd.

Detta förslag torde närmare böra tagas i öfvervägande i samband med det föreliggande förslaget till förordning angående de svenske lapparne.»

Yttrandet innehöll för öfrigt, hvad de bofaste angå, i hufvudsak lika åsigter som Anders Olssons; se bilagan *Litt. A.*

§ 2.

Öfver »Förslag till förordning angående renmärken» yttrade stämman, att det bör antagas med herr Farups förslag, dock med det tillägg, att häradsrätten ej bör fastställa nyuppfunna renmärken förr än efter två år från det förordningen träder i kraft, på det innehafvare af gamla, ärfda, köpta eller skänkta renmärken må först hinna få dem fastställda.

§ 3.

Att jemte ordföranden justera detta protokoll valdes hemmansegarne C. F. Lönn i Häggsjön och Nils Andersson i Hotagen.

Hotagens sockenstuga som ofvan.

J. O. Wallin,
St. Ordförande.

Justeradt på socknemännens vägnar betyga:
C. F. Lönn.
Nils Andersson.»

Rätt utdraget betygar:

J. O. Wallin,
St. Ordförande.

Bilaga till protokoll, fördt i kommunalstämma i *Hotagens* sockenstuga den 28 Oktober 1883, Litt. *A*.

På grund af kommunalstämmouppdrag att afgifva mitt yttrande öfver »Förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige», får jag andraga följande.

Först vill jag dock nämna att, som förhållandena inom Norr- och Vesterbotten äro mig alldeles obekanta, så afser mitt anförande endast Jemtlands län och företrädesvis Jemtlands lappmarker.

Hvad det föreliggande lagförslaget vidkommer, så synes detsamma nog så mycket ingripa uti bofastes rättigheter, i synnerhet hvad de så kallade lappmarkshemmanen beträffa.

Då man tager förslagets särskilda bestämmelser i öfvervägande, så finner man, att dess 1 § tillägger lapparne rättighet att under vintertiden uppehålla sig å de bofastes trakter, som de af gammal sedvana hittills hafva besökt, hvaraf tyckes framgå, att lapparne under vintern ega uppehåll asig med sina renar hvar de behaga inom bondens område, blott de besökt samma trakter förut, så att gammal sedvana kan åberopas. Har bonden af undseende med eller ömmande omständigheter för lapparne tillåtit, att dessa någon tid på året hittills fått opåtaldt vistas inom hans område, så kan detta betraktas såsom gammal sedvana, hvarigenom lapparne hädanefter skulle anse sig ega laglig rätt att samma trakter besöka. Mig synes, att der afvittringen är afslutad och gränserna reglerade emellan bofastes område och de för lapparne afsatta land, må hvar och en hålla sig inom sina gränser, så väl vinter som sommar. Af förslagets 26 § framgår, att bondens husdjur icke få beta på de för lapparne afsatta land, äfven om lapparne sjelfve skulle tillåta det, lika litet måtte då lapparne med sina djur ega uppehålla sig inom bofastes område, helst som bondens husdjur icke skulle göra annan skada å lapparnes land, än att de afbetade gräset. Renarne deremot göra skada å bofastes egor på flera sätt icke allenast om vintern, då de nedslå och förderfva i stackar eller hässjor förvaradt utängshö, utan ock, och det nästan värre, om våren och sommaren. Den något litet sett huru det ser ut, der en renhjord på försommaren öfverfarit uttängsslåtter, kan nog föreställa sig skadan; icke nog med att renar afbeta gräset, utan der de anträffa slåtter, hvars öfversta jordlager består af lösare beskaffenhet, hvilket ofta är förhållandet med skogsslåtter, upptrampa de ängen eller myren, så att återväxt icke kan ske på flera år, och om renar anträffa en gräsart, som för dem är af mer begärlighet, nöja de sig icke blott med den uppskjutande brodden, utan uppgräfva ock roten. En annan omständighet, som icke heller är af så ringa vigt, husdjuren vantrifvas och vilja ogerna beta, der renar förut varit, likasom de om vintern icke heller vilja hålla till godo det af renar utsparkade och nedsmutsade höet. Om

ordalydelsen i 1 § »att der betjenar sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar» äfven hänsyftar på jagt och fiske, hvilket ock antydes i 25 §, så lärer väl ingen bestrida lapparne denna rättighet inom de för dem afsatta land, men inom bofastes område synes mig ingen rättighet dertill kunna dem tillerkännas. Jagtstadgan, som förmodligen gäller för alla Sveriges invånare, stadgar ju, att ingen får, utan lof, idka jagt inom annans område, och Fiskeristadgan, att fiskevatten, som äro belägna inom enskilda hemmans rå och rör, nyttje strandegare, utan andras intrång.

Förslagets 2 § tillägger lapparne rättighet att under sin vistelse inom lappmarkerna använda skogen till eget behof, och det utan betalning. Lapparnes behof af vedbrand vintertiden torde väl ej vara så litet, och ega de använda skogen utan urskilning, så lära de icke behöfva spara på de vackraste träd. Förmodligen hafva de flesta hemmansegare inom lappmarken försålt afverkningsrätten till växande furu- och granskog, men måhända någon vid köpets upprättande kommit i håg att förbehålla behöflig skog för lapparne. Undrar just, hvem förlusten i sådant fall skulle drabba? Rättvist tyckes det mig skulle vara, att egare af skog inom lappmarkerna göres lika berättigad som egare utom lappmarkerna, till ersättning för af lapparne använd växande skog.

Enligt 3 § ega lapparne, der stängsel vid deras visten blifvit olofligen bortfördt eller gjordt obrukbart, att till uppförande af nytt stängsel taga växande träd, och det förmodligen efter eget godtycke och utan betalning; antagligen syftar ordet »olofligen» på bofaste, enär uti § 4 stadgas böter på jordegare som i nämnda hänseende bryter, men äfven utan jordegarens åtgöranden kan stängslet förstöras, en stormil kan bortföra det, en snödrifva sönderbryta och göra det obrukbart, en gnista från lapparnes lägereld itända och uppbränna det, i sådana fall torde ej jordegaren behöfva släppa till skogen.

5 § straffbestämmelse för lapp, som underlåter att barka virke till stängsel, anser jag ej böra tillämpas, då björk användes.

Om lapparne vid sina flyttningar emellan de för dem afsatta land äro nödsakade taga väg öfver bofastes mark, hvarom i 6 § talas, fordrar billigheten att sådant vintertiden icke förmenas dem, då de der icke uppehålla sig längre, än hvad en fortsatt flyttning fordrar dock böra lapparne en lämplig tid förut, derom underrätta jordegaren.

12 § tyckes tillerkänna de bofaste så inom som utom lappmarkerna rättighet till ersättning för skada som å växande eller afskuren gröda på åker, äng, eller sådana utängsslåtter som der nämnas, af renarne förorsakas, dock så att ersättningsskyldigheten från och med den 1 Oktober till den 15 Maj är vilkorlig. Men 15 § tyckes till väsentlig del tillintetgöra 12 §:s bestämmelser, i hvad den afser lapparnes skadeersättningsskyldighet. Om man jemför 12 och 15 §§, säger den förra att det åligger lapparne ovilkorlig ersättningsskyldighet för

skada, som sker å der omnämnda egor inom Jemtlands län från och med 15 Maj till 1 Oktober och från sistnämnda dag till 15 Maj, om skada tillkommit med uppsåt eller grof vårdslöshet; enligt 15 § tyckes det som, hvad Jemtlands lappmarkshemman beträffar, samma skyldighet åligger lapparna blott från och med den 15 Maj och tills höet är uppsatt i stackar och sedan, endast om stacken är försedd med sådant stängsel, som Konungen förordnar. Att jordegaren, derför att han bebor så kalladt lappmarkshemman, skulle åläggas stänga omkring sina höstackar på egna egor, synes vara obilligt. Sådant stängsel skulle blifva honom en dryg kostnad, så mycket mera som de slåtterslägenheter, hvilka vore mest utsatta för renarnes besök, till större delen ligga i mera skoglösa trakter. En betydlig del af den för bonden så oumbärliga bergningstiden skulle då måst uppoffras för virkets framskaffande och stängslets anbringande, och sedan skulle samma stängsel årligen hindra bergningsarbetet.

Det i 13 § omtalade stängsel, hvarvid hänsyftas på hägnadens uppförande af bofaste, förefaller mig både orimligt och ändamålslöst; orimligt skulle det ju vara, om bonden ålades det oerhördt dryga och skogsödande arbete, som erfordrades för att stänga omkring sina utängsslåtter till skydd mot renarne; tvärt om tyckes en sådan skyldighet åligga lapparne, om jordegaren dertill lemnade bifall. Om det skulle låta sig göra att uppföra hägnad till skydd mot renarnes infall å bofastes egor, så borde hägnaden anbringas i gränsen mellan de för lapparne afsatta land och de bofastes, och i sådan hägnad synes mig som lapparne borde deltaga enligt stängselförordningen, dock, ändamålslös vore i alla fall hägnaden; de starka fjellvindarne och de hopade snödrifvorna skulle snart förstöra stängslet, så att de lättfotade och viga renarne lätt öfverklättrade detsamma; dessutom kunde ju hvem som helst nedrifva det.

Uti 14 § talas om skada å annan utmark än i 12 § sägs; dermed torde synnerligast menas den bofastes betesmark, hvarå, om skada göres, den skall ock ersättas, dock med det ofta uttryckta vilkoret »uppsåt eller grof vårdslöshet.»

I 21 § är intagen bestämmelse för hundegare, om hund å tillåtet uppehållsställe ofredar, skadar eller dödar renar; huru vida dessa bestämmelser gälla lapparne sins emellan kan jag icke inse, men påtagligen afses dermed bofastes hundar. Månne ej enahanda bestämmelser också borde gälla, om lapparnes hundar inom bofatses område skulle skada eller döda bondens djur?

Öfriga paragrafer i förslaget, hvilka jag förbigått, såsom hufvudsakligast rörande lapparne sinsemellan, har jag icke funnit något särskildt vid att anföra.

Ytterligare vill jag anföra följande:

Att de bofaste inom Jemtlands lappmarker, enligt förslaget, äro under kastade större inskränkningar från lapparnes sida än andra hemmansegare, tyckes, enligt hvad motiveringen för förslaget förmäler, härleda sig, dels deraf, att komiterade hafva ansett, det de förrättningsmän, som hade att upprätta för-

slag till säkra gränser för lapparnes skattefjell, ej hafva gjort sig fullt förtrogna med alla de fordringar, som kräfvas uppfyllda, för att en fjelltrakt skall inom sig innesluta alla de vilkor, som erfordras för renskötselns utöfvande och renarnes underhåll under årets alla tider, dels ock deraf, att hemmanen äro skattlagda efter lappmarksmetod. Ingendera af dessa anföranden tyckes mig vara hållbara skäl för förslaget i nämnda hänseende. Hvad det förra beträffar, så nämnes äfven i motiveringen att förrättningsmännen om de flesta till lapparne afsatta trakter uppgifvit, att de lemnade tillräckligt bete alla tider af året för ett angifvet antal renar, och att skogstillgången å dem vore tillräcklig för lapparnes behof samt att vid afvittringsutslagens meddelande Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län visserligen sökt taga hänsyn dertill, att det för renarne så nödvändiga vårbetet kunde vara att tillgå inom renbetestrakterna, och derföre afslagit en hel mängd ansökningar om nybyggesanläggningar i fjelltrakterna, äfvensom utlagt några hemman till skattefjellen. Hvad senare anförandet vidkommer, nemligen skattläggningsmetoden, så kan jag icke inse att den står i något skyldighetsförhållande till lapparne. Komiterade anföra några Kongl. bref, som röra Jemtlands lappmark, deribland »det äldsta», af den 27 November 1792. Äldre Kongl. bref finnas ock, som beröra samma lappmarker, nemligen af den 27 September 1673 och 3 September 1695, hvilka uppmanat de svenska att flytta till Jemtlands, med andra i riket varande lappmarker och sig dersammastädes husligen nederlåta och boställen upptaga, med löften, bland annat, att intet mehn, hinder eller intrång skulle dem tillfogas då eller i tillkommande tider. På sådana Kongl. uppmaningar och löften var det antagligen som våra förfäder flyttade till härvarande lappmarker, anlade nybyggen och upparbetade dem till hemman, hvarå sedan skattemannarätt förvärfvats att med allt hvad under hemmanets ränta inbegripet är ega och bruka. Mig synes således klart vara, att lappskattehemman i Jemtland må vara med andra hemman inom länet icke allenast lika berättigade att sina egor och tillhörigheter oqvalda och utan intrång ega och besitta, utan ock att njuta lika skydd af lagen mot lapparnes inkräktningar, ty lappmarkshemmanens hufvudnäring är boskapsskötsel.

I förslaget förekommer ofta uttrycket »med uppsåt eller grof vårdslöshet vid renarnes bevakning». Ordet grof tyckes gifva anledning till den tydning, att lapparne ega utöfva någon vårdslöshet, blott den icke öfvergår till grofhet; i alla fall tyckes det vara svårt att träffa på rätta gränsen mellan en gröfre vårdslöshet och en mindre.

Förslaget angående renmärken, som hufvudsakligen afser renegare finner jag intet vid att anföra.

Slutligen vill jag omnämna, det jag instämmer uti komitéledamoten Farups enskilda anföranden, i allo hvad det rörer bofaste inom Jemtlands lappmarker, och i hufvudsak i hvad det angår öfriga Jemtlands län.

Med anledning af hvad jag sålunda antydt, vill jag föreslå kommunalstämman att, såsom sitt önskningsmål till protokollet uttala,

1:o) att i förslagets alla paragrafer, der det förekommer särskilda bestämmelser för bofaste inom Jemtlands lappmarker, dessa bestämmelser uteslutas, så att lika stadgande blifver för hela Jemtlands län;

2:o) att ordet »grof», der det förekommer framför vårdslöshet, borttages;

3:o) att uti 3 § framför ordet »olofligen» sättes: af bofaste;

4:o) att böter ej må åläggas lapp, som till stängsel vid sina visten använder obarkad björk;

5:o) att 6 § förändras så, att om lapparne vid sin flyttning mellan de för dem afsatta land må taga väg öfver bofastes mark, de äro skyldige att derom någon viss tid förut underrätta jordegaren, samt att sådan flyttning är dem tillåten endast vintertiden;

6:o) att 13 § utgår helt och hållet;

7:o) att 1, 9, 15 21 och 26 §§ godkännas på sätt af Herr Farup är föreslaget; och

8:o) att öfriga paragrafer, under härofvan i punkt. 1, 2 anförda vilkor, antagas.

Häggsjön den 28 Oktober 1883.

Anders Olofsson.

Utdrag af protokoll, fördt uti lagligen utlyst kommunalstämma med *Föllinge* kommun i dess sockenstuga den 28 Oktober 1883.

§ 1.

S. D. Som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län, i skrifvelse af den 18 sistlidne September och den 17 Oktober, med öfversändande af utaf i nåder förordnade komiterade utarbetadt förslag till »Förordning angående svenska lapparne och de bofaste i Sverige» äfvensom till »Förordning angående renmärken» jemte komiterades motiverade, underdåniga remiss samt en af Herr Farup afgifven reservation, anmodat kommunalstämmans ordförande i Föllinge att, sedan en komité valts, som granskade förslaget och inkomme till stämman med utlåtande, den 28 Oktober inhemta kommunalstämmans yttrande, hvarvid särskildt yttrande äskats öfver Herr Farups reservation, hade socknemännen efter vederbörlig kallelse sammanträdt för att afgifva infordradt yttrande; hvar-

vid kommunalstämman, för hvilken hela den föreslagna Förordningen paragraf för paragraf upplästes, fästande sig vid det af kommunalstämmans utsedde komiterade uppgjorda förslaget, förbigående de paragrafer, hvilka ansågos böra fastställas till lag, och med godkännande af Herr Farups reservation utom i hvad i här nedan anförda skiljaktigheter anföres, enades om följande beslut på uppgifna skäl:

§ 1

i Förslaget till Förordningen ansågs, såsom gripande alltför mycket in uti eganderätten, hvadan det åsyftade ändamålet att stifta fred emellan bofaste och lapparne skall förfelas och illvilja i stället uppstå, i händelse inkräktning på enskildes rättigheter sker, böra få följande önskade lydelse: Lapparne äro berättigade att, under iakttagande af de i denna förordning meddelade föreskrifter, uppehålla sig med sina renar icke allenast å de för dem afsatta land, utan äfven å de trakter i öfrigt, som de efter gammal sedvana hitintills besökt, och att der betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Öfver enskildes egor utom lappmarken må ingen med sina eller andras renhjordar flytta eller der sig uppehålla utan föregången tillåtelse af kommunalstyrelsen dertill. Kommunalstämma bör ega rätt föreskrifva de vägar och orter, hvilka lapparne med sina renar lämpligast må befara och der de sig må uppehålla, utan att derigenom tillfoga den bofaste nämnvärd skada.

§ 5

bör utgå på den grund att stängsel för renar, om det skall göra afsedd nytta, måste uppföras af oqvistade träd.

§ 6

ansågs böra antagas, sedan den blifvit ändrad i öfverensstämmelse med den föreslagna ändringen i § 1, då mom. 2 bör utgå.

§ 12.

Den ändring borde här företagas, att i Jemtlands län tiden bestämmes från den 15 Maj till den 15 December samt att all den skada, som sker å egor af ofvannämnda beskaffenhet, med uppsåt eller grof vårdslöshet, under hvad tid som helst på året, skall ersättas och den skyldige fällas till böter, som i § 16 sägs.

§ 13

bör utgå af det skäl, att vare sig tillgång på stängselvirke fins i närheten eller icke, så skulle erforderlig gärdesgård blifva alltför kostsam i förhållande till den inkomst de bofaste hafva af grödan, om denna paragraf antogs, hvaraf skulle följa slåtternas ödeläggande, hvilket skulle menligt inverka på den i dessa aflägsna trakter drifna boskapsskötseln.

§ 15.

I denna paragraf böra de hemmans innehafvare, som blifvit skattlagde enligt den för lappmarkerna gällande metod, åläggas uppföra lador för sitt foder, vid äfventyr af förlust af skadeersättning för skada, som sker mellan den 15 December och 15 Maj. Sista tillägget: lag samma vare etc., bör utgå.

§ 17.

Tiden i Jemtlands län bör framflyttas från den 1 Oktober till den 15 December.

§ 18.

Sista tillägget bör utgå, emedan onödiga omkostnader deraf kunna uppstå.

§ 19.

I händelse lapparne, som godtgjort skadan, sedan hafva rätt att återfå hela det erlagda beloppet eller någon del deraf, bör det redan erlagda utkräfvas af lappar, hvars renar gjort omförmälda skada, emedan lapparne bäst kunna veta, hvilkas renar föröfvat skadan, såsom vid tillfället uppehållande sig å orten.

§ 21.

Mom. 2 bör utgå såsom öfverflödigt och orättvist.

§ 24.

I stället för Kongl. Maj:ts Befallningshafvande borde kommunalstämman ega bestämma området.

§ 25.

Såsom ingripande alltför mycket i enskildes eganderätt bör mom. 2 utgå.

I förslaget till Förordning angående renmärken ansågs ingen annan förändring eller något tillägg erfordras, utom att kommunalstyrelsen borde erhålla alla af häradsrätten fastställda renmärken för att tillhandahållas allmänheten.

Beträffande det underdåniga utlåtandet af komitén, i anledning af nådig remiss den 6 Oktober 1882, i hvilket komiterade ansett nödvändigheten af att först vidtaga åtgärder för utrönande af renbetestillgång äfvensom utredning rörande lapparnes ställning till den bofaste, jemte utredning rörande skogstillgången m. m. inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker, kunde kommunalstämman härstädes icke uti detta komiterades yttrande instämma af följande skäl: Brist på renbete och öfverbefolkning af lappar nödgade lapparne inom Föllinge lappmarks distrikt under åren 1873 och 1874 att af lapparne inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker arrendera renbetesrätten, der Föllingelapparne uppehöllo sig, allt till 1881, då de under förhoppning att renbeten under bortovaron tillväxt återvände till större delen, hvilket åtminstone å vissa trakter torde hafva skett; af lapparnes yttranden efter återkomsten framgår, att inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker finnes rik tillgång på renbete, hvadan deras renhjordar under vistelsen derstädes i betydlig grad tillväxt och befunnits välmående. Af det understöd, som årligen af statsmedel utgår inom Jemtlands län, befinnes det största beloppet utdelas inom Föllinge lappmarks distrikt, hvilket måst förökas årligen till följd deraf att antalet af fattiga lappar tillväxer. För att nu i någon mån afhjelpa dessa betrycktes ställning vill kommunalstämman föreslå, att kronan måtte inlösa ett lappmarkshemman, Almdalen, som är på alla sidor omgifvet af lappar och som genom sitt olämpliga läge midt uti fjellet ej lemnar odlaren någon säd, endast dålig gräsväxt, hvadan endast elände och fattigdom der tilltager, för att öfverlemnas till lapparne, då jorden kan användas till renbete samt husen efter någon förbättring och reparation begagnas till hem åt fattiga och ålderstigna lappar.

Inom lapparnes område finnas minst etthundratusen stora och öfvermogna timmer- och bjelkträd, deraf icke en obetydlig del utaf fjellvinden bräckes, skadas och årligen nedfaller, hvarför det vore uti både statens och lapparnes intresse att, fortast ske kan, gå i författning om undersökning och reglering af dessa förhållanden i öfverensstämmelse med hvad komiterade föreslagit uti underdånigt utlåtande till Kongl. Maj:t den 6 Oktober 1882. Af dessa anförda skäl anser kommunalstämman härstädes sig ej kunna instämma i komiterades yttrande rörande behöfligheten och nödvändigheten af reglering af misshälligheter inom Undersåkers och Herjeådalens lappmarker före reglering inom Föllinge lappmark, då förhållandena i den sistnämnda äro såsom här ofvan blifvit andraget.

Kommunalstämman, hvilken för sin del anser behöfligheten af en uppsyningsman för ordningens upprätthållande och freds stiftande bland så väl de bofaste och lapparne som ibland de senare inbördes, enligt med hvad de komiterade föreslagit, finner den för honom föreslagna resekostnadsersättningen vara för högt tilltagen, hvarför stämman för sin del ansåg att honom borde tillkomma ersättning för resor endast efter en häst, emedan den föreslagna lönen af 3,000 kronor synes vara för honom tillräcklig.

§ 2.

Att jemte ordföranden justera detta protokoll utsågs Kjel Nilsson i Backen och Olof Olofson i Ålåsen.

Föllinge som ofvan.

In fidem

Lars Nilsson.
ordförande.

Uppläst och justeradt af *Kjel Nilsson, Olof Olofson.*

Rigtigheten häraf bestyrkt.

Ex officio

Lars Nilsson,
ordförande i kommunalstämman.

Protokoll, hållet vid allmän i laga tid utlyst kommunalstämma med de bofaste inom *Offerdals* socken, den 28 Oktober 1883.

S. D. Med anledning af Konungens Befallningshafvandes skrifvelse af den 18 sistlidne September till ordföranden i kommunalstämman, med förständigande, att den bofasta befolkningen inom Offerdals socken skulle i kommunalstämma yttra sig öfver förslaget till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, samt till förordning om renmärken, så hade Offerdals sockens bofaste blifvit till denna dag till allmän kommunalstämma inkallade för att deröfver sitt yttrande afgifva.

Innan stämman dock ginge att yttra sig öfver förslagets paragrafer, hvilka rörde de bofastes och lapparnes förhållande till hvarandra, så ville den först uttala det, att ett godt förhållande alltid varit rådande mellan lapparne och de bofaste inom denna församling, så att aldrig några stridigheter och processer förekommit; men hvilket goda förhållande säkerligen ej skulle komma att fortfara, om det föreliggande förslaget blefve lag. Vidare ville den hafva uttalat det, att om alla Jemtlands fjellhemman blefve likställda med Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, så skulle deraf följa en allt för stor inskränkning, till renskötselns förmån, i de bofastes hittills varande fria dispositionsrätt till skog och mark, emedan dessa hemman nu för det mesta under sommaren användas till bete och således äro oumbärliga för jordbrukets bedrifvande, dess utveckling och framåtskridande, samt att åtskilliga sådana hemman äfven med fördel kunna genom odling uppdrifvas, så att ladugårdsprodukter kunna afsättas, i följd hvaraf fördel vinnes såväl för den enskilde som för samhället, om ifrågavarande hemman bibehållas för jordbrukets fortkomst.

Derefter togos förslagets paragrafer i öfvervägande, hvilka angå lapparnes och de bofastes förhållande till hvarandra, med särskildt afseende å de paragrafer, i hvilka herr Farup hyllat en annan mening än de andre komiterade; och afgaf stämman följande yttranden:

§ 1.

Förslaget ansågs hafva utsträckt lapparnes rättighet allt för långt på de bofastes bekostnad, isynnerhet om det blefve lag, hvad som är föreslaget i § 26 »att bete eller slåtter i de för lapparne afsatta land af dem ej får upplåtas till bofaste»; ty då kunna icke de bofaste, såsom hittills skett, få, i gengäld för lapparnes intrång på deras marker och skog, under sommaren till någon del nyttja bete på deras fjellmark; och hvarigenom sämjan alltid hållits god. För öfrigt anser stämman herr Farups förslag vara mera tryggande och hindrande stridigheter och processer.

§ 2.

Att lappen må ega rätt att taga nedfallna träd och torrskog medgifves; men han bör förbjudas att taga växande skog, vid påföljd af hvad allmän lag stadgar, såvida han icke för skogens egare förut anmäler sitt behof deraf.

§ 6.

Flyttning med renar öfver bofastes egor bör vara tillåtet endast vintertiden, så att jordegaren icke må vara hindrad odla, rödja och uppföra hägnader, der läglighet för odling förefinnes.

§ 9.

Stämman förenar sig med reservanten herr Farup deri, att lapparne ej böra lida intrång i bete af de bofastes renar.

§ 12.

Ett bestämdt vite, utom ersättning af skadan, åsättes lapp eller renegare, som med sina renar gör skada å växande eller afskuren gröda å tiden mellan den 15 April och den 15 December, till hvilken tid allt hö, i hässjor och stackar, vanligtvis blifvit hemfördt.

§ 13.

Stämman delar herr Farups åsigt, att denna paragraf bör utgå, såsom allt för betungande för hemmansegarne, emedan det är, snart sagdt, omöjligt att stänga omkring hässjor och stackar, så att ej renen kan åtkomma dem.

§ 15.

Jordegaren bör fritagas från all stängselskyldighet för lapparnes renar, emedan, såsom förut är nämndt, det är omöjligt att stänga för renen. Om det skulle stängas för renen, så att han ej kunde göra skada å höhässjor eller stackar, så skulle stängseln i värde högt öfvergå höets. Således bör, i likhet med hvad i 12 paragrafen föreslaget är, all skada som sker å växande eller afskuren gröda mellan den 15 April och den 15 December ersättas; men å tiden mellan den 15 December och den 15 April må lappen eller renegaren hafva rättighet att fritt begagna sig af renbete å de bofastes marker.

§ 26.

Utom det att stämman förenar sig uti herr Farups yttrande med afseende på denna paragraf, så vill den dessutom på det högsta beklaga om densamma blefve lag; ty då ville deraf uppstå stora olägligheter och stridigheter emellan lapparne och de bofaste, åtminstone inom Offerdals socken och, vi tro det, äfven i andra socknar gränsande till fjellen. Förut är nämndt, att ett godt förhållande alltid varit rådande emellan lapparne och de bofaste inom denna socken; och detta i följd deraf, att de å ömse sidor gått hvarandra till mötes, så att om lappen förorsakat den bofaste någon skada, så har den bofaste fått den ersatt eller öfversett den derigenom att han under sommaren fått begagna lappen till

hörigt bete, hvilket han för sommaren icke behöfver, emedan renen då vistas i högsta fjellet. En sådan öfverenskommelse skulle nu tillintetgöras, om lappen fråntoges rätt att under sommaren råda öfver betet på sin tillerkända mark. Om Konungens Befallningshafvande finge rättighet att å offentlig auktion åt den högstbjudande upplåta betet under sommaren å en viss fjelltrakt, så blefve visserligen betalningen för densamma ej så stor och inbringande för lapparne, att den skulle kunna ersätta den skada, som de i många fall derigenom komme att lida af de bofaste. Det är, till exempel, väl bekant, att många lappar tigga. Årligen gifves icke så litet af de bofaste. Skulle det nu blifva lag hvad i denna paragraf föreslaget är, så skulle lapparne ej blifva hulpna af de bofaste, såsom de nu blifva det. Blefve det så nogräknadt med lapparnes bete, så blefve nog också de bofaste nogräknade, och så komme stridigheter utan all ända att uppkomma.

Dessutom, om vi antaga, att en spekulant, sjelf utan kreatur, löste på auktion sommarbetet i lappmarkerna — huru skulle han icke kunna komma till att trakassera icke blott dem, som hafva åt sig upplåtna fäbodar, så väl gränsande intill som liggande inklämda mellan lapparnes marker, utan äfven andra, som dels hafva legt fäbodar af lapparne och dels icke alls hafva någon rättighet till fjellet, der dock, emedan det ansetts som ett »gemensamt godt,» gå tusentals större, och mindre kreatur, samt hundratals hästar, ditsläppta från alla delar af landet.

Vid förordningen angående renmärken förenar sig stämman med hvad reservanten herr Farup föreslagit.

Landstingsmannen Lars Nord i Ekeberg, kyrkovärden Nils Ersson i Ede och orgelnisten A. Aspgren valdes att protokollet justera och underskrifva.

År och dag som ofvan.

In fidem

O. A. Staaff,
ordförande.

Justeradt af

Lars Nord.

Nils Ersson.

A. Aspgren.

Lika lydande med originalprotokollet intygas af

O. A. Staaff
ordförande.

Protokoll, hållet vid kommunalstämma med *Kalls* kommun den 28 Oktober 1883.

S. D. Med anledning af Konungens Befallningshafvandes i Jemtlands län skrifvelse den 18 sistlidne September hade kommunalstämma, enligt kungörelse uppläst i Kalls kyrka den 14 i denna månad, blifvit utsatt att hållas härstädes denna dag i ändamål att höra den bofasta befolkningen inom socken rörande det af vederbörande i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, och efter det ifrågavarande förslag blifvit af dertill vid en föregående stämma utsedde personer genomsedt för att vid denna stämma lemna upplysning om dess innehåll, och stämman behörigen öppnats, företeddes nu förberörda förslag för stämman, och blefvo särskildt föredragna och upplästa de ställen deri, som äro angifna i Konungens Befallningshafvandes i länet skrifvelse den 17 i denna månad; och efter öfverläggning härom beslöt stämman enhälligt att förkasta lagförslaget, enär stämman ansåg att lapparne som ofta nog ändå tränga sig in på de bofastes områden, skulle genom en sådan förordning erhålla allt för stora fri- och rättigheter att vistas och bo å den bofastes egendom, och derigenom skulle komma att endast uppstå osämja emellan lapparne och de bofaste.

Beträffande förslag till förordning om renmärken, ansåg stämman sig icke derom hafva något yttrande att afgifva.

Som ofvan.

Eric Larsson,
st. ordförande.

Justeradt:
Olof Johansson i Hårdlund.
Anders Larsson i Västgård.

Rätt afskrifvet, betygar:
Eric Larson.

Utdrag af protokoll, hållet vid ordinarie kommunalstämma i *Åre* den 20 Oktober 1883.

§ 2.

S. D. Sedan Konungens Befallningshafvande uti skrifvelse den 18 nästlidne September anmodat undertecknad ordförande att uti kommunalstämma höra Åre sockens bofasta befolkning rörande komiterades förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige» äfvensom »angående renmärken», och i anledning häraf stämman den 30 i samma månad utsett landtbrukarne Johannes Mölner i Enaforss, Per Persson i Medstugan, Jacob Pettersson i Vik och f. d. kommunalnämndsordföranden Per Jacobsson i Björnänge, att taga kännedom om berörda lagförslag och uti kommunalstämma, som till denna dag blifvit i laga ordning kungjord, inkomma med förberedande yttrande rörande samma förslag; så och efter det socknens bofasta befolkning nu talrikt sammanträdt och förenämnde personer redogjort för lagförslagens innehåll, beslöt kommunalstämman enhälligt att rörande nämnda lagförslag afgifva följande yttrande.

1:o. Rörande förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofasta i Sverige».

Hvad som vid frågans behandling väckte den bofasta befolkningens synnerliga uppmärksamhet innefattas hufvudsakligen i lagförslagets §§ 1, 2, 3, 6, 12, 13 och 15. Uti dessa paragrafer föreslås rättigheter åt lapparne att uppehålla sig med sina renar icke allenast å de för dem afsatta land, utan äfven å trakter i öfrigt, de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt, och att der betjena sig af land, vatten, skog och flyttningsvägar till underhåll för sig och sina renar, liksom bestämmelserna, hvad Jemtlands län angår, att der, hvarest hemman blifvit skattlagda enligt den för lappmarkerna då gällande skattläggningsmetod, äfvensom »annan trakt» göres till renbetesmarker.

Om de sålunda för lapparne föreslagna rättigheterna erhålla helgd af lag, skulle hela Jemtlands län varda förvandladt till renbetesmarker. Lappen, som af naturen är lat och likgiltig och i följd deraf gör ingenting annat för sin utkomst än att flytta från trakt till trakt, då renbetet å senaste vistelseorten af honom anses tryta, skall alltid kunna åberopa sig på gammal sedvana vid valet af vistelseort i den mest vidsträckta skala, dertill han äfven vunnit ett slags uppmuntran af den bofasta befolkningens undseende med hans vistelse på denna befolknings egor. Att nu af den nämnda lappens naturliga fallenhet och den bofasta befolkningens undseende med honom vilja lagstadga en rättighet, hvargenom den förra skulle kunna nedslå sina bopålar och begagna sig af bete för

sina renhjordar äfvensom skog på den senares egor, skulle på samma gång utgöra en så betänklig åtgärd till uppmuntran af lappbefolkningens likgiltighet som den vore en uppenbar kränkning af den bofasta befolkningens eganderättsförhållanden, att stämman aldrig kunde föreställa sig att hvarken svensk regering eller representation dertill kan vilja gifva sitt samtycke. Att gifva tvenne till näringssätt så olika folkstammar som lappar och bofaste rättighet att från samma trakter hemta medlen för sitt lifs uppehållande och för sin öfriga utkomst skall dessutom för visso medföra ökade strider emellan de båda folkstammarne, framkalla våldsamheter och lagöfverträdelser från båda sidor och sluta med den bofasta befolkningens säkra undergång. Jordbruket är i allmänhet behäftadt med dryga onera af mångahanda slag, och dess bedrifvande, synnerligast i Jemtlands fjelltrakter, der endast boskapsskötsel kan idkas, men ej spanmålsodling, måste af befolkningen verkställas med stor ansträngning, omtänksamhet och sparsamhet, och med tillhjelp af den enda utväg naturen der anvisat, nemligen förutom anlitande af bete sommartiden, insamling af en så riklig fodertillgång, som under den korta somrarne kan bergas för kreaturens utfodring under de långa vintrarne; och för detta ändamål måste befolkningen i dessa trakter tillgodogöra sig den fodertillgång, som kan finnas att tillgå å s. k. skogsslåtter, myrar och utängsslåtter, enär uteslutande jordens odling för erhållande af nödig fodertillgång i anseende till jordmånens magra beskaffenhet i dessa trakter och dermed förenade kostnader för arbete och gödning icke lönar sig. Skulle nu derjemte den bofasta befolkningen i dessa fjelltrakter nödgas upplåta sina egor till betestrakter för renhjordar, samt underkastas skyldigheten att med stängsel omgärda sina vidsträckta skogsslåtter, sina ofta för hvarje hemmansegare från 50 till ett par hundratal uppgående vidt kringspridda foderstackar och hässjor, der skog ej finnes eller der sådan finnes, är rotdiger och qvistig samt till stängsel ej användbar, samt dessutom ändå se sig nödsakade att bekosta erforderligt antal vittnen i fjelltrakterna, den enda utväg som finnes att tillgå för att försäkra sig om ersättning af lapparne, då deras renar göra skada på slåtter och foder, för så vidt uppsåt och grof vårdslöshet, som för skadan kan hafva legat till grund, skall kunna, ehuru sådant jemväl af vittnen synes hardt nära omöjligt, bevisas, så måste den jordbrukande befolkningens utarmande och undergång i dessa trakter under dylika ytterligare bördor blifva en gifven följd. Förenämnde Johannes Mölner med flere, som erhållit stämmans uppdrag att förbereda dess yttrande angående lagförslaget, hafva verkstält en ungefärlig beräkning angående längden af de gärdesgårdar, som erfordras för att inhägna skogsslåtterna inom denna socken, och dervid kommit till det resultatet, att dertill behöfdes mera än 90 svenska mil hägnader, oberäknadt stängsel omkring stackar, hässjor, hemegor och fäbovallar. Tager man derjemte i betraktande de vidsträckta trakter, der skog saknas, eller der sådan finnes af den beskaffenhet, att den till stängsel ej

kan användas, och att stängselvirket således måste anskaffas från flere mil aflägse skogstrakter, så borde hvar och en kunna inse att en dylik stängselskyldighet icke af några få hemmansegare inom fjelltrakterna någonsin skall kunna utgöras. Vanliga gärdesgårdar skulle dessutom icke kunna hindra renhjordarne att gå deröfver, då hägnader i fjelltrakterna vintertiden till största delen helt och hållat betäckas med snö eller snödrifvor, så att rendjuren obehindrade kunna uppsöka stackar och hässjor, ofvanpå dessa sparka undan snön och sedermera uppäta och nedtrampa i dem förvaradt foder.

Kommunalstämman ansåg sig vidare böra framhålla, att den svenska lagstiftningen sjelf genom utfärdade förordningar uppmanat den bofasta befolkningen till hemmans upparbetande i de jemtländska fjelltrakterna och att samma befolkning således och vidare genom skatteköp på fullt lagenlig väg förvärfvat sig oqvald egande- och nyttjanderätt till sina hemman jemväl i dessa trakter liksom egarne till äldre skattehemman inom andra orter. Den i Jemtland verkstälda afvittringen har vidare skilt den enskildes egor från kronans; och hemmanens områden hafva sålunda jemväl blifvit lagligen bestämda. Någon skyldighet för den bofasta befolkningen att på sina egor mottaga lappar och renhjordar till näring och underhåll har denna befolkning aldrig blifvit ålagd; och om något sådant skulle hafva blifvit ifrågasatt, då till hemmansanläggningen uppmanades, vid skatteköpen eller vid afvittringen, skulle helt säkert den bofasta befolkningen icke vågat antaga och nedlägga arbete och kostnader på hemman, hvarmed en dylik äfventyrlig skyldighet varit förbunden.

Kommunalstämman kunde således icke föreställa sig att hvarken Kongl. Maj:t eller Riksdagen kan vilja skänka sitt bifall till ett lagförslag som det ifrågavarande, hvilket, om det antages, skulle medföra så sorgliga följder, som stämman här ofvan sökt ådagalägga.

Den vackra grundsatsen, att hvar, som hemdjur eger, vare pligtig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt om dem hålla sådan vård, att de icke olofligen inkomma på annans egor, ansåg stämman böra göras för lappbefolkningen lika tydlig och klar som för den bofaste. En lagstiftning, som tillåter lappen att våldgästa hos den bofasta befolkningen, föder liknöjdhet hos den förra och verkar demoraliserande på den senare i sitt förhållande till bestående ordning i samhället. En dylik lagstiftning borde derföre undvikas. Ansågos emellertid renbetstrakterna på något håll otillräckliga, hvaröfver lapparne visserligen klaga, dock hvad förhållandena i det fallet särskildt inom provinsen Jemtland vidkommer oftast utan skälig anledning, så förefinnes en god utväg till renbetestrakternas utvidgning och som på samma gång innebär rättvisa mot den bofasta befolkningen, att nemligen för statsmedel under hand, när tillfälle dertill erbjuder sig, inköpa hemman i fjelltrakterna, så belägna att dessa hemmans marker tillsammans med lapparnes skattefjell bilda sammanhängande landsträckor,

hvarå lapparne kunde erhålla betesrätt för sina renhjordar. Den uppoffring, som genom dylika hemmansköp ålades statsverket, vore knappast nämnvärd, enär hemman i fjelltrakterna vanligen betinga en i jemförelse med hemman i bördigare trakter låg köpeskilling.

2:o. Rörande förslag till »Förordning angående renmärken».

Angående detta lagförslag ansåg sig kommunalstämman endast böra såsom sin mening yttra, att Häradsrättens fastställelse af renmärken ingalunda kan anses utgöra skydd mot förändring af dylikt märke, alldenstund en oärlig lapp, som vill tillegna sig annan lapps renar, icke derföre nödvändigt behöfver förändra sitt eget renmärke till likhet med märket på annan lapps renar, utan kan likaväl för sådant ändamål begagna den utvägen, att ändra märket på dennes och flere andras renar till fullkomlig likhet med märket på sina egna renar. Sådana fall hafva förekommit, i synnerhet då renar aflägsnat sig från den hjord, de tillhört, och sällat sig tillsammans med en i aflägse fjelltrakter befintlig annan renhjord och der af brist på samfärdsel emellan lapparne uppehållit sig så lång tid, att det ändrade märket hunnit »växa igen» med hud och hår. Finnas således ej andra omständigheter, som kunna utgöra bevisning för eganderätten till renar, än märken klippta i dessa djurs öron, så kan lika litet eganderätten fullständigt bevaras till rendjur som den icke ensamt genom märkning någonsin kunnat försvaras eller bevisas i förefallande tvister angående getter och fårkreatur, som af den bofasta befolkningen jemväl förses med märken. Och detta lagförslag ansågs således icke kunna tillmätas den betydelse, som komiterade synas föreställa sig.

Dag som ofvan.

Johan Mårtensson,
Ordförande.

Justeradt:

Jacob Pettersson i Vik.
Per Jacobsson i Björnänge.

Att förestående utdrag är likalydande med original-protokollet, intygas

Johan Mårtensson,
Kommunalstämmo-ordförande
i Åre socken.

Utdrag af protokollet, hållet i extra kommunalstämma med *Undersåkers* församlings bofasta befolkning den 28 Oktober 1883.

§ 1.

S. D. Till följd af Konungens Befallningshafvandes i länet skrifvelse af den 3 i denna månad till undertecknad ordförande, var församlingens bofasta befolkning i laga ordning kallad att i dag sammanträda till extra kommunalstämma för att granska komiterades afgifna förslag till Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige, äfvensom till Förordning angående renmärken och deröfver afgifva utlåtande.

Sedan ett stort antal af församlingens bofasta befolkning, deribland äfven de personer, som vid en tidigare, härstädes hållen kommunalstämma blifvit utsedde att närmare granska förslagen i fråga, för att nu kunna med upplysningar tillhandagå kommit tillstädes, och kommunalstämman förklarats öppnad, samt omförmälda lagförslag blifvit i behörig ordning föredragna, och ärendet i sin helhet fullständigt framställdt, lemnades vederbörande tillfälle att i frågan öfverlägga, hvarefter kommunalstämman i afseende å förslaget till Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige enade sig om att afgifva följande utlåtande.

Alldenstund lapparne, som hafva rätt att vistas inom Undersåkers lappmarks område, inom sina skattefjell, synnerligast om de erhålla rätt till bete och skogsfång å dem angränsande kronoparker, hafva så riklig tillgång på alla för renskötselns bedrifvande erforderliga förnödenheter, bör någon inskränkning i den enskilde jordegarens eganderätt icke med fog ifrågakomma, hvadan alla de punkter i förslaget, som gifva stöd för sådan tydning, att den enskildes egande- och dispositionsrätt öfver skog och mark derigenom på något sätt förnärmas, icke kan af kommunalstämman godkännas. Men skulle, emot förmodan, denna åsigt af vederbörande icke gillas, så må lapparne ej lemnas rätt att vistas på enskildes mark längre än ifrån den 1 November till den 1 April, dock med skyldighet, att godtgöra all den skada, som de under denna tid kunna tillfoga den bofasta befolkningen å deras skog och utestående hö.

I öfrigt förklarade sig kommunalstämman instämma uti komitéledamoten Herr W. Farups reservation.

§ 2.

I fråga om förslaget till Förordning angående renmärken ansåg kommunalstämman, att hvar och en renegare bör vid vite eller annan verkande påföljd tillförbindas hafva sina renar märkta med af Häradsrätten fastställdt märke.

§ 3.

Att justera detta protokoll valdes hemmansegarne Olof Andersson i Håland och Jacob Andersson i Vålådalen.

Som ofvan.

Gust. Nilsson,
Kommunalstämmo-Ordförande.

Justeradt

Olof Andersson.
Jacob Andersson
i Vålådalen.

Rätt utdraget betyga
Gust. Nilsson.
Kommunalstämmo-Ordförande.

Utdrag af protokollet, hållet vid extra kommunalstämma med *Hallens* sockens bofasta befolkning i sockenstugan den 28 Oktober 1883.

S. D. Efter det att Konungens Befallningshafvande i länet uti skrifvelse af den 18 sistlidne September anmodat undertecknad ordförande att till denna dag utlysa kommunalstämma med socknens bofasta befolkning för att erhålla dess yttrande öfver af komiterade utarbetadt förslag till »Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige» äfvensom till »Förordning angående renmärken», så hafva vid kommunalstämma den 10 i denna månad Hemmansegarne Nils Hellman i Höla och Olaus Ifvarsson i Låsböle blifvit utsedde att af förslagen på förhand taga del för att nu med upplysningar stämman tillhandagå.

Sedan stämman förklarats öppnad, upplästes såväl kungörelsen i ämnet som åberopade skrifvelsen från Konungens Befallningshafvande, hvarförutom tillkännagafs, att från nämnde embetsmyndighet jemväl ankommit en skrifvelse af den 17 dennes, hvaruti Konungens Befallningshafvande önskade särskildt erhålla yttrande öfver §§ 1, 2, 6, 12, 13 och 15 i förslaget till nya lapplagen, äfvensom menighetens uttalande öfver företrädet emellan komiterades förslag och reservanten Herr Farups i de punkter, der deras meningar äro olika; och fördrogs nu och genomgicks hvarje paragraf särskildt af förstnämnda förslag, dervid man i allmänhet ingenting hade att anmärka, utom med afseende å § 12, der man i likhet

med Farupska förslagets första alternativ i samma afseende anså tidsbestämmelserna för Jemtland böra vara lika med dem för Norr- och Vesterbotten. För öfrigt ogillades Herr Farups förslag.

Hvad åter beträffar förslaget till »Förordning angående renmärken», så ansåg stämman sig böra uttala sin belåtenhet dermed.

För öfrigt ansåg sig stämman icke kunna förorda tillsättandet af den i komiterades betänkande föreslagne uppsyningsmannen, åtminstone ej på de i nämnda betänkande framstälda vilkor, utan ville för sin del i stället föreslå, att inom hvarje tingslag, som stode i beröring med lapparne eller inom sig hade lappby, skulle bland den bofasta befolkningen å kommunalstämma utses en lämplig person, hvilken, sedan fullmakt för honom af Konungens Befallningshafvande på viss tid utfärdats, skulle utan lön, men mot skälig reseersättning fullgöra de åligganden, komiterade tänkt sig böra tillhöra uppsyningsmannen. Ett sådant fyllande af uppsyningsmannens åligganden skulle falla sig betydligt billigare, och dessutom kunde man med skäl antaga, att en sådan bland den bofasta befolkningen inom hvarje tingslag utsedd person skulle ega största kännedom om lapparnes förhållanden och tillräcklig kompetens att söka bilägga förekommande tvister.

Att justera detta protokoll utsågos bemälde Hellman och Ifvarsson.

År och dag som ofvan.

Hugo Sunding,
ordförande.

Uppläst och justeradt betyga:
N. Hellman, Olaus Ifvarsson.

Rätteligen utdraget från originalprotokollet, bestyrker:

Hugo Sunding,
ordförande i Hallens sockens kommunalstämma.

Protokoll, fördt vid kommunalstämma med *Ovikens* församling den 28 Oktober 1883.

S. D. På grund af en från Konungens Befallningshafvande i länet ankommen skrifvelse af den 18:de nästlidne September, af innehåll att sockne-

männen måtte höras, för att afgifva underdåniga yttranden öfver sina åsigter om bestämmelserna i af särskilde i nåder förordnade komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige samt till Förordning angående renmärken, hade socknemännen genom tjuguen dagar förut skedd pålysning blifvit kallade att denna dag sammanträda till kommunalstämma och, sedan densamma förklarats öppnad, förekom bemälde ärende till handläggning.

§ 1.

Först upplästes förslagen äfvensom den af en af de komiterade, herr W. Farup, anförda reservationen, hvarefter, sedan 2:ne af stämmans ledamöter, hvilka för att vid stämman kunna biträda ordföranden med att tillhandagå allmänheten med nödiga upplysningar, i en tjuguen dagar förut hållen kommunalstämma blifvit utsedda att taga närmare kännedom om förslagens bestämmelser och grunderna derför, deröfver afgifvit utlåtande, uppstod en längre rådplägning och öfverläggning, hvarvid till en början anfördes mot hvarandra stridande åsigter. Åtskilliga af socknemännen ansågo det billigheten fordrade att helt och hållet godkänna komiténs förslag, då deremot andra anförde att den skada, som genom renskötselns bedrifvande förorsakas den bofasta befolkningen, icke är så ringa som man så gerna vill antaga, att den närmast fjellen belägna skattejorden, som med få undantag utgöres af de särskilda byarne och skifteslagen vid afvittringen tilldelad fyllnadsjord, åtminstone den inom Oviken belägna, blifvit så högt uppskattad, att rättvisan fordrade, att man åtminstone finge behålla denna jord fredad från främmande intrång; att den skog och det bete, som finnas å sådana trakter, vanligen är så ringa, att, om lapparne tillerkändes rättighet att derå nedsätta sig eller beta sina renar, skulle, så snart skogen toge slut, hvilket, äfven om den anlitades i vidsträcktare mån än hittills, ovilkorligen skulle ske i en snar framtid, jordens äfven nu ringa värde för egaren helt och hållet försvinna. Efter slutad diskussion förklarades såsom stämmans enhälliga åsigt, att lapparne icke borde tillerkännas rättighet att å enskild mark under hvilken som helst årstid begagna sig af skog eller bete eller derå bosätta sig för längre eller kortare tid; men borde komiténs förslag i alla andra delar godkännas samt hafva företräde framför herr Farups.

§ 2.

Särskildt upplästes och föredrogs i motiveringen sidorna 50 och 51, och uttalade stämman sin åsigt deröfver, att den icke vill göra någon förändring i hvad mån som kan vidkomma den bofasta befolkningen för att blifva likställd med Norr- och Vesterbottens lappmarker.

§ 3.

Att justera och å stämmans vägnar underskrifva detta protokoll utsågos hemmansegarne Erik Nilsson i Fastgården och Olof Borin i Skottgården.

Ovikens sockenstuga år och dag som ofvan.

Per Andersson i Bugården,
v. ordförande i stämman.

Uppläst och justeradt af:
Erik Nilsson i Fastgården.
O. Borin i Skottgården.

Uppläst i Ovikens kyrka den 4 November 1883 af
M. Bergman.

Med originalprotokollet lika lydande, betygar:
Per Andersson.

Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta Domstol Fredagen den 21 November 1884.

Andra rummet.

Närvarande:

Justitieråden: RABE,
OLIVECRONA,
VON SEGEBADEN,
LINDHAGEN,
ÖSTERGREN,
WEDBERG,
GLIMSTEDT.

Sedan, till följd af Högsta Domstolens beslut den 16 sistlidne Januari, de till Högsta Domstolen för afgifvande af utlåtande remitterade förslag till förordningar dels angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige samt dels angående renmärken, jemte de till förslagen hörande handlingar cirkulerat emellan Högsta Domstolens ledamöter, så företogos nu dessa ärenden till slutlig behandling; Varande omförmälda förslag bilagda detta protokoll.

1:o

Förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Glimstedt* afstyrkte, att det remitterade förslaget gjordes till underlag för nådig proposition till Riksdagen, enär detsamma hvilade på den enligt justitie-

rådens mening ohållbara grund, att den sedvana Lapparne haft att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det nedre, odlade landet samt der beta sina hjordar, jaga, fiska och taga nödigt virke, skulle upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, hvarigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas, — en lagstiftningsåtgärd, som måste blifva än mer förhatlig till följd deraf, att renhjordarne numera ej uteslutande tillhörde Lapparne, utan egdes till ej ringa del och i allt större utsträckning af personer, tillhörande den bofasta svenska och norska befolkningen, hvadan till försvar för densamma ej kunde åberopas ens den ömmande omständigheten, att hon skulle utgöra ett skydd uteslutande för den svaga lappska stammen; Och yttrade bemälde justitieråd, till närmare utveckling af skälen för afstyrkandet hvar för sig som följer:

Justitierådet *Glimstedt:*

»Komiterade, som förmäla sig hafva funnit tjenligt att till grund för den tillernade lagstiftningen lägga de regler, hvilka enligt redan bestående rätt gälla i frågan, å hvilka trakter Lapparne må ega att vistas med sina hjordar, åberopa i sådant afseende hufvudsakligen, — jemte stadgandet i 8 § af afvittringsstadgan den 30 Maj 1873 om rätt för Lapparne att gagna skog och skogsmark jemväl å enskildes egor inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker — hurusom Lapparne af ålder brukat vintertiden flytta med sina renar utom dessa lappmarkers område och utom fjelltrakterna i Jemtlands län, hvarvid de för sina behof anlitat jemväl enskildes egor; och då dessa flyttningar, hvilka i en mängd fall företoges till följd af ett ovilkorligt bjudande behof, om de än stundom utsträcktes längre än behofvet kräfver, allt intill våra dagar opåtaldt egt rum, anse komiterade dessa flyttningar vara grundade på sedvanerätt, — en rätt, som i åberopade § af afvittringsstadgan uttryckligen erkändes för Lapparne inom Norrbottens och Vesterbottens län och således, då förhållandena i Jemtlands län vore väsentligen enahanda, borde anses lika gällande till förmån för Lapparne derstädes.

Denna argumentering kan jag icke finna bevisande. Hvad vigt än må tillmätas ett uttalande, som förekommer i afvittringsstadgan såsom motiv för en lagbestämmelse rörande skogsmarken inom Norrbottens och Vesterbottens län, så lärer sådant uttalande icke kunna tillerkännas någon bevisningskraft i afseende å förhållanden på andra orter än som der afses.

Icke heller torde man ega att på grund af bruket eller sedvänjan

hos Lapparne konstruera ett rättsförhållande mellan denna folkstam, å ena, samt den enskilde jordegaren, å andra sidan, af beskaffenhet att privaträttens grundsatser om häfd och servitut kunna deråöfverföras. Den åberopade sedvänjan synes ej kunna verka derhän, att sedan jord, hvarå Lappen fritt farit fram, lagligen kommit i enskild persons ego utan något stadgande för denne om skyldighet att tåla dess begagnande af Lapparne, sådan skyldighet ändock må anses åligga jordegaren; Och det, att den enskilde jordegaren sedermera i längre eller kortare tid tolererat den gamla sedvänjan, kan ej hafva grundlagt skyldighet att för all framtid tåla densamma.

Jag kan följaktligen icke dela komiterades åsigt, att den föreslagna lagstiftningen har något giltigt stöd i nu bestående rätt, utan anser jag tvärtom, att denna lagstiftning till förmån för Lapparne i afseende å annan jord i enskild ego, än skogsmark inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, skulle innefatta inskränkning i den rätt, som nu enligt lag tillkommer den enskilde jordegaren.

Å andra sidan synes mig den bestämmelse, hvarigenom Lappen skulle underkastas flyttningsskyldighet enligt administrativ myndighets förordnande, innebära ett betänkligt ingrepp i den personliga friheten.»

Justitierådet *Östergren:*

»Såsom af § 1 inhemtas, åsyftar förslaget att genom lag förklara Lapparne berättigade att med sina renar uppehålla sig icke allenast å de områden, der de enligt nu gällande lagbestämmelser ega vistas hela året, nemligen inom lappmarkerna samt i Jemtlands län å de för Lapparne genom afvittring afsatta skattefjell, utan äfven å de trakter i öfrigt, de efter gammal sedvana hittills hafva besökt, en bestämmelse, som på somliga orter skulle gifva Lapparnes flyttningar ända ned till kusten det stöd af lag, som nu saknas. Grunden för detta stadgande hafva Komiterade velat finna deri, att en sedvanerätt af nämnda art redan skulle finnas till, något som hvad Norrbottens och Vesterbottens läns kustland angår skulle vara ostridigt och som skulle gälla äfven beträffande Jemtlands län, ehuru frågan härom i anledning af det sätt, hvarpå afvittringen i sistnämnda län tillkommit, måst göras till föremål för en särskild undersökning, som bibringat komiterade den åsigt, att nämnda afvittring afsett endast att vinna en gräns, den jordbruket ej skulle få öfvergå, men ej att bestämma all Lapparnes rätt till betesmark, så att de äfven vintertiden skulle vara inskränkta till de åt dem genom afvittringen afsatta fjell.

Att Lapparne på flera ställen sedan gammalt opåtaldt fått öfverskrida lappmarkernas och skattefjellens områden är en känd sak, men

för att upphöja denna vana till rätt och genom lag för all framtid godkänna densamma att gälla på hvarje trakt, der den nu utöfvas, torde kräfvas andra förutsättningar, än blotta tillvaron af en sådan vana, och det är troligt, att om befolkningen inom kustlandet i Vesterbottens och Norrbottens län samt inom Vesternorrlands län fått tillfälle att yttra sig öfver komiterades förslag, att Lapparne hädanefter skulle få lagstadgad rätt att under de fem vintermånaderna icke allenast beta sina renar, utan äfven idka jagt och fiske samt med vissa förbehåll taga skog å alla de enskilda egor, som Lapparne af gammal sedvana besökt, skulle samma förslag mötts af de kraftigaste protester. Hvad de nordligaste trakterna af Norrbottens läns kustland beträffar, kan Lapparnes rätt att ditföra sina renar, efter de upplysningar, motiven och utlåtandet från Enontekis socken innehålla, ingalunda anses vara af befolkningen obestridd. I det sydligaste af de landskap, om hvilka nu är fråga, Herjedalen, äro jordegarne, som sjelfve använda renlaf till stallfordring för sina kreatur, så långt ifrån att medgifva Lapparne den föreslagna utflyttningsrätten vintertiden, att de tvärtom på det kraftigaste motsatt sig en legalisering af utflyttningarna, under uppgift att dessa först på senare tider kommit i bruk; och i Jemtlands län har den del af den bofasta befolkningen, som öfver förslaget blifvit hörd, nästan utan undantag, bestridt hvarje inskränkning till Lapparnes förmån i de bofastes egande- och dispositionsrätt, den de anse genom afvittringen hafva blifvit i fullaste betydelse dem tillförsäkrad, och i denna uppfattning hafva myndigheterna i allmänhet varit ense med befolkningen. Om man i nödvändigheten för Lapparne att företaga ifrågavarande flyttningar vill söka en giltig grund för ifrågavarande lagstadgande, mötes man af skiljaktiga uppgifter i nämnda afseende, ty, om också ifrågavarande behof i allmänhet blifvit af komiterade vitsordadt, under förklaring, att Lapparne i regeln ej utan att lida skada kunna afstå från sina flyttningar i den utsträckning, hvari dessa hittills egt rum, finnas dock på flera ställen i motiven uppgifna äfven andra orsaker till Lapparnes flyttningar, än renarnes förseende med nödigt bete, och i Jemtlands län har nödvändigheten för Lapparne att flytta utom sina skattefjell på flera håll blifvit bestridd. Men äfven i de fall, att ett sådant behof verkligen under vissa omständigheter kan uppstå, torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke Lapparne åt dessa vinterflyttningar gifva en längre utsträckning än behofvet kräfver, och huruvida, för att anföra ett exempel, det skulle kunna låta försvara sig att gifva Frostvikens Lappar laglig rätt att hvart år draga med sina renar ned genom hela Ångermanland till trakterna omkring Hernösand och Sundsvall med ty åtföljande befogenhet att i viss mån äfven anlita

skogen å de trakter, som de genomströfva. Då man tillika erinrar sig, att enligt förslaget samma rättigheter skulle tillkomma Lapparne för andras renar, som för deras egna, hvaraf blefve en följd att, i händelse renarne äro i de bofastes ego, den rätt att vintertiden begagna bete å enskild mark, som genom ifrågavarande stadgande skulle gifvas kraft af lag, komme icke allenast Lapparne utan ock andra enskilde personer till godo, något som i synnerhet om, såsom i Herjedalen redan skett, renarne till något större antal komma att öfvergå i de bofastes ego, säkerligen skulle af markens egare kännas såsom en hög grad af orättvisa, kan man med skäl hysa ännu större betänklighet mot att förorda ifrågavarande stadgande.

Om möjlighet förefunnes att, med noggrant iakttagande af Lapparnes närvarande behof i förevarande afseende och utan att anlita en rätt, som vid utöfningen kan blifva föremål för så många tvister som sedvanerätten, kunna bestämdt angifva hvarest och i hvilken utsträckning Lapparnes ifrågavarande utflyttningar må försiggå, skulle måhända rättighet dertill kunna dem meddelas, men i saknad af möjlighet härtill, kan en sådan rätt, obestämd som den är både till sitt nuvarande omfång och till sina framtida verkningar, icke af mig tillstyrkas hvad angår enskild mark utom lappmarkernas och skattefjellens områden. Skulle den betydliga utsträckning lappmarkerna intaga icke vara tillräcklig för att motsvara Lapparnes behof af bete för sina renar all den tid af året, Lapparne tillbringa här i riket, återstår endast att tillse, huruvida icke kronans mark kan fylla hvad som brister, såsom komiterade sjelfve i viss mån medgifvit kunna ske i Norrbottens läns nordligaste kustsocknar; och hvad Jemtlands län beträffar, der man icke såsom i lappmarkerna vid afvittringen förbehållit Lapparne rätt att vintertiden begagna bete å de af odling upptagna trakterna, torde äfven häri en anledning kunna finnas att tillse, om icke, medelst förvärfvande af eganderätt eller ock endast nyttjanderätt till erforderlig mark, Lapparnes verkliga behof i detta afseende utan allt för stora svårigheter kunde tillgodoses.»

Justitierådet *Olivecrona:*

»Utgångspunkten för ifrågavarande till utlåtande af Högsta Domstolen remitterade lagförslag, sjelfva grundprincipen, hvarpå hela den af komiterade utarbetade lagbyggnaden hvilar, är antagandet af en bestående *sedvanerätt*, hvilken icke blott bör tillerkännas helgd lika med de af statsmakterna stiftade lagar utan ock, der stridighet förefunnes mellan rättsuppfattningen enligt dessa och sedvanan, tilläggas ett afgjordt företräde. Vid sådant förhållande torde här vara nödigt, att

först undersöka den rättsliga betydelsen af sedvanerätt och derefter tillse huruvida de sedvanor, som särskildt Lappallmogen uppgifves under en lång följd af år hafva iakttagit, äro af beskaffenhet att kunna delvis eller helt och hållet paralysera rättigheter, hvilka eljest anses åtfölja den af allmänna lagen skyddade eganderätten till fast egendom i Sverige.

1734 års lagstiftare har ingalunda lemnat gammal sedvana eller »landssed» utan uppmärksamhet. Uti 1 kap. 11 § Rättegångsbalken är det domaren medgifvet att grunda sin dom på landssed, dock med det uttryckliga vilkor, att sådan sed »icke har oskäl med sig» och att »beskrifven» eller stiftad »lag icke finnes». Den plats, som lagstiftaren, alltså tillerkänt landsseden i det svenska folkets rättsförfattning, är följaktligen allena en underordnad. Landsseden är deri upptagen såsom ett *undantag* från regeln, hvilket domaren tillåtes tillämpa endast i saknad af lagar, som utgått från den lagstiftande makten. Detta är en omständighet, som i närvarande fall ingalunda bör förbises. Den gällande allmänna lagen tillägger jordegare i Sverige rätt att, inom de af lagen sjelf eller särskilda författningar stadgade gränser, fritt disponera öfver sin fasta egendom utan allt intrång af främmande personer, derest icke dessa, på grund af öfverenskommelse eller lagens bestämmelser, äro dertill särskildt berättigade. Men något rimligt skäl gifves icke hvarföre jordegare i de norra länen skola för beständigt stanna i en sämre ställning än jordegare i öfriga delar af riket och att de för all framtid skola nödgas tåla årligen återkommande invasioner af en nomadiserande folkstam, hvilken, då den påfordrar rätt att beta sina renhjordar på de bofaste jordegarnes områden och att der få jaga och fiska samt använda skogen för sina hushållsbehof, icke kan åberopa annan grund för en dylik vidsträckt rätt än långvarig *sedvana*.

Det är visserligen icke osannolikt, om ock säkra bevis saknas, att, långt innan den nuvarande svenska folkstammens förfäder bemägtigat sig och börjat odla det södra och mellersta Sveriges slättbygder, Lapparne med sina renhjordar fritt strövat omkring öfver hela den skandinaviska halfön. Men allt efter som landets uppodling under århundraden fortgått och sträckt sig äfven till en icke obetydlig del af de nordligast belägna landskapen, hafva ock Lapparne med naturnödvändighet blifvit tillbakaträngda och nu till sist hänvisade till de för åkerbruk otillgängliga fjelltrakterna i det nordliga Sverige. Genom 1873 års stadga om afvittring i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker har Kongl. Maj:t visserligen uttryckligen medgifvit, att Lapparne skola ega att under hela året *inom lappmarkernas ödvarande områden* för sina renhjordar *begagna bete å all skogsmark*, så ock å all

såsom renbetesland vid afvittring betecknad mark, dock å enskildes skogar inom de till odling tjenliga delarne af landet *endast vintertiden*, äfvensom att, i den mån sådant är för betesrättens utöfvande nödigt, till hushållsbehof få begagna skogen. Men härtill inskränka sig de åt Lapparne af kronan vid afvittringen beviljade rättigheter och förmåner. Likartade medgifvanden hafva äfven vunnit tillämpning med hänseende till de för Lapparne i Jemtland afsatta så kallade *skattefjell*. Det är emellertid ifrån dessa åt Lapparne anvisade lappmarker och skattefjell, som de vintertiden företaga sina ströftåg ofta ända ned till Bottniska vikens kuststräckor för att söka, såsom det uppgifves, bete för sina renhjordar, men stundom äfven för köpenskap eller andra ändamål, under hvilka ströftåg de, med anledning af förutnämnda sedvana, anse sig berättigade att för sina behof begagna enskilde jordegares mark och vatten. Det är denna af den bofasta befolkningen ofta under mycket knot tolererade sedvana, hvilken, på sätt det remitterade förslaget innehåller, skulle *legaliseras*, och dermed för framtiden en tyngande börda befästas, hvilken, enligt mitt förmenande, i längden måste ganska hämmande inverka på all vidare utveckling af åkerbruksnäringen och annan industri i de trakter, dem Lapparne, efter berörda sedvana, under sina vandringar plägat hemsöka.

Då 1734 års lagstiftare, såsom jag anmärkt, uppfattat sedvanans rättsliga betydelse allenast såsom ett *undantag*, hvilket må tilläggas kraft af lag för så vidt det icke innebär något oskäligt eller oförnuftigt och i hvarje fall, då fråga uppstår om sedvanans tillämpande, beskrifven lag icke förefinnes, har lagstiftaren sannolikt erinrat sig hvad den Romerska rätten innehåller, då den förklarar att, om ock en icke ringa auktoritet kan tillerkännas åt gammal sed, så får likväl denna icke utsträckas derhän, att den kränker hvad som är eller bör vara förnuftigt, eller att den tillintetgör hvad lagen redan stadgat. Men om Lapparnes på gammal sed grundade ströftåg på de bofaste jordegarnes marker utanför lappmarkerna samt deras i Jemtland för dem afsatta så kallade skattefjell skola uttryckligen i lag såsom *berättigade* erkännas, om de förres anspråk på nyttjanderätt till de senares egendom skall genom stadgad lag fastställas, då skola, enligt min uppfattning, statens förnuftiga intressen komma att i betänklig grad åsidosättas och den lag, som hittills skyddat den privata eganderätten till jord, gifvas till spillo. Jag vill derföre i korthet visa skäl för ett sådant påstående.

Ett för allt framåtskridande till högre civilisation gällande, oförändeligt vilkor hos hvarje folk är, att detsamma eger *fasta* bostäder. De folkstammar, hvilka icke vilja lemna nomadlifvet, måste med nöd-

vändighet stanna på en lägre kulturgrad, gifva vika för de mera civiliserade, bofasta stammarne och slutligen, efter ett tynande lif, utdö. Menskligheten historia visar, att så har förhållandet varit i alla trakter af jorden, och de nomadiserande Lapparne måste vara underkastade samma lag och gå under, derest de icke efter hand vilja egna sig åt jordbruk eller sysselsättningar, som endast äro förenliga med stadigt hemvist. Staten, hvars intresse det måste vara att befrämja en *högre* civilisation, kan icke annat än med rätta gynna åkerbruket. För detta statsintresses skull har ock den svenska kronan, sedan mer än 300 år tillbaka, tillerkänt sig ensam jordegenderätt till all der förut varande öde mark i de norra länen. Tid efter annan har ock kronan af de norrländska öde skogarne, för åkerbruks bedrifvande och boskapsskötsel, upplåtit betydande jordområden åt nybyggare, hvilka dervid erhållit, dels stadgad åborätt, dels full skattemannarätt till jorden. Man frågar sig med skäl: Är det möjligt, att staten numera kan underlåta att befordra den högre civilisationens oafvisliga kraf eller att befrämja jordbruk och industriela företag i de norrländska provinserna? Nej, säkerligen icke. Om man delar Sverige på midten af dess längd, så utgöres den *norra* hälften af allt land beläget norr om staden Sundsvall. Besinnar man nu, att Lapparne stundom utsträcka sina vandringar ända till de närmaste trakterna intill denna stad och intill Hernösand, så inses lätt hvilken ofantligt stor del af hela riket skulle röna en för all vidare utveckling af framåtgående kultur förderflig inverkan, om genom lag skulle åt den nomadiserande lappallmogen formligen garanteras alla de rättigheter, som det remitterade förslaget åsyftar att, på jordegarnes bekostnad, medgifva densamma. Jordbruket har i de norra länen under de sista femtio åren gjort högst betydande framsteg. Det har visat sig att i dalgångarne, efter de stora elfvarne kan jorden gifva goda skördar och Jemtlands högslätter ega en jordmån af så bördig beskaffenhet, att den kan bestå i täflan med den bästa åkerjord i mellersta Sverige. Med det utvidgade jordbruket har uppvuxit en icke blott för Norrland utan ock för hela riket ur nationalekonomisk synpunkt utomordentligt vigtig industri i sågverksrörelsen, hvilken under de trenne sista årtiondena antagit en förut aldrig anad kolossal utsträckning. Denna storartade industri, som nu sysselsätter tusentals menniskor, har, för anskaffande af arbetskrafter, i sin mån ej ringa medverkat för landets uppodlande och skapandet af en bofast befolkning. Äfven jernindustrien har följt landets uppodlande i spåren. Sedan jernväg blifvit genom Jemtland dragen till riksgränsen och mot norr till Sollefteå, måste en sådan kommunikationsled komma att betydligt påskynda landets fortsatta uppodlande och mana till kapitalers

nedläggande i industriela företag i de trakter, der användning af vattenkraft erbjuder sig och jernväg framgår. En ny jernväg skall snart bana sig fram från Luleå tvärs igenom Norrbottens läns lappmarker mot Nordsjöhafvet för att bringa en del af landets stora mineralrikedomar ut på verldsmarknaden, och att döma af de flera jernvägsförslag, som redan framställas, komma nog de nordliga länen att genomskäras i flera riktningar af jernvägar, hvilka, hvarhelst de stryka fram, skola föranleda till landets uppodlande och förseende med en bofast befolkning, som skall egna sig åt den industri, som bäst lämpar sig efter landets beskaffenhet och dess naturliga förmåner. Ännu då 1873 års afvittringsstadga utfärdades, hade man icke någon utsigt att kunna framdraga jernvägar genom Norrland. Men den allmänna meningen härom är nu en helt annan. När erfarenheten bekräftat att skogens alster i senare tider varit i ett successivt stigande värde, måste trävaruindustriens produkter blifva för de nordliga länen af den allra största betydelse. Men i samma mån som denna industri derstädes vinner i omfång och blifver dessa landsdelars förnämsta inkomstkälla, påkallar densamma med nödvändighet att åtnjuta *skydd* emot Lapparnes tilltag att i de enskilde jordegarnes skogar hugga hvad dem göres behof för sig och sina renar. Den tid torde också icke vara allt för aflägsen, då det kommer att äfven i Norrland löna mödan att på ett ändamålsenligt sätt *vårda* äfvensom att *odla* skog genom markens besåning med trädfrön, såsom för närvarande sker i ganska många trakter af det sydliga och mellersta Sverige. Det är derföre, enligt min uppfattning, i det hela stridande emot statens pligt att främja civilisationens och den högre kulturens berättigade intressen att nu söka *legalisera* Lapparnes fortsatta ströftåg utom gränserna för lappmarkerna och de jemtländska skattefjellen, att uttryckligen berättiga dem till intrång på den utanför lappmarkerna och skattefjellen befintliga bofasta befolkningens jordegendomar och derigenom för all framtid *genom lagstadganden lägga hinder i vägen för en fortskridande odling* i trakter, der en högre kultur visat sig vara både möjlig och gagnande. Den allmänna lagen har hittills, såsom ofvan blifvit antydt, skyddat den privata jordeganderätten emot intrång i jordegarens rätt att använda och sköta jorden efter sitt behag, derest icke servituter till förmån för egare af annan jord, eller särskild öfverenskommelse, kunnat häri göra ändring. Men här är icke fråga om servituter eller besvär, pålagda genom öfverenskommelse, utan en på så kallad sedvana allena grundad rättighet, som skulle tillkomma hela den nomadiserande lappallmogen. Då nu allmän lag finnes, hvilken för länge sedan utstakat gränserna för jordegares rättigheter och skyldigheter, kan jag ingalunda

finna det vara med andan af eller ordalagen i 1734 års lag förenligt att i en särskild författning, angående Lapparne, *såsom ledande grundsats uppställa, att sedvanan skall gälla framför den beskrefna lagen.*

Det legislativa problem, som det remitterade förslaget är afsedt att lösa, är förmedlingen af konflikten mellan de nomadiserande Lapparnes rättigheter och anspråk på skydd, å ena sidan, samt den bofasta, åkerbrukande eller annan industri idkande befolkningens rättigheter och intressen, å den andra. Det är den gamla striden mellan den lägre och högre civilisationen, mellan en kultur, som kämpar sista kampen för sin tillvaro, och den kultur, som utsträckande sina välsignelser åt alla håll ensam har framtiden i sin famn. Förslaget har, enligt mitt förmenande, ingalunda lyckats gifva den tillfredsställande lösning åt det ifrågavarande problemet, hvilken varit önskvärd, i det att förslaget underskattat den högre civilisationens oafvisliga kraf och statens skyldighet att värna och vidga denna civilisations berättigade intressen. Någon annan fullt riktig lösning af den nämnda konflikten finnes säkerligen icke, än att gifva åt nomadlifvet sitt bestämda område, utanför hvilket det icke må tillåtas uppträda, samt derigenom söka freda och bevara hela det öfriga landet åt den högre kulturens framåtgående utvecklingsträfvanden. Det måste derföre, enligt min mening, uppdragas en noga bestämd geografisk gräns, en demarkationslinie, hvilken det icke skall vara de nomadiserande Lapparne tillåtet att med sina renar öfverskrida. Man har invändt, att det skulle vara nära en omöjlighet eller förenadt med stora svårigheter och kostnader att bestämma en sådan gräns. Men svårigheterna och kostnaderna böra dock ingalunda vara af den betydenhet, att de icke kunna besegras, synnerligen sedan den redan gjorda afvittringen mellan de enskildes jord och kronan förbehållna marker betydligt underlättar den omnämnda gränslinieus uppdragande. I Norrbottens och Vesterbottens län är redan det territorium geografiskt bestämdt, som innefattas under begreppet *lappmarker*, hvarest Lapparne ega att fritt under hela året ströfva omkring med sina renhjordar. Om de äfven der må ega rätt att beträda mark, som *inom* lappmarkerna må vara åt enskilde jordegare eller kronoåbor förut upplåten, måste bero af de med upplåtelsen förbundna vilkor. I nämnda län hafva ock vid afvittring vissa såsom för odling tjenliga marker blifvit afsatta till så kallade renbetesland, hvilka befinna sig nedanför lappmarksgränsen och inom kulturområdet. Skulle Lapparne med sina renhjordar icke kunna komma till dessa särskilda, för dem tills vidare afsatta renbetesland, utan att nödgas beträda de enskilde jordegarnes områden, hvilka böra vara skyddade emot intrång och skada från Lapparnes eller deras renars

sida, finnes dock alltid för staten utväg att antingen af de enskilde jordegarne genom öfverenskommelse köpa eller ock i laga ordning expropriera de jordrymder, som måtte vara erforderliga för Lapparnes framtågande med sina hjordar. — Den utväg, som det remitterade förslaget äfven i § 128 sjelf anvisat. I Jemtlands län, äro, såsom redan blifvit anmärkt, genom afvittring åt Lapparne afsöndrade vissa bestämda så kallade skattefjell, der de ega att obehindradt vistas hela året om. Demarkationslinien är der således redan bestämdt uppdragen, inom hvilken Lapparnes rätt att nyttja och bruka marken är fullt erkänd. Derinom böra de ock för framtiden förblifva och icke genom sina vandringar med renhjordar, bland hvilka ofta ett stort antal djur eges af främmande personer, utgöra hinder för en högre kulturs utveckling i nejder, der jordens egare böra njuta till godo det skydd emot intrång och skada, som allmänna lagen på andra orter inom riket tillerkänner besittningen af fast egendom.

Konseqvensen af den undantagslagstiftning till förmån för de nomadiserande Lapparne, hvilken det remitterade förslaget åsyftat att tillskapa, måste blifva den, att desse Lappar, i afseende på rätt till jagt och fiskfångst samt begagnande af skog på *enskilde* jordegares områden, skulle försättas i en mycket fördelaktigare rättslig ställning än andra svenska medborgare i riket. Ja, denna deras ställning skulle de fortfarande kunna komma att bibehålla äfven om de sjelfve icke egde en enda ren, utan blott vore renskötare åt andra personer och bland desse äfven sådane, hvilka tillhörde den jordbrukande befolkningen och som åt dem anförtrodde vården af *sina* renar. Hvad helst en sådan ny lagstiftning må innebära, icke är det *rättvisa* emot landets öfriga befolkning.

Lika med Justitierådet Glimstedt anser ock jag den i förslaget uttalade bestämmelse vara förkastlig, att Lappar från en trakt i de Norrländska provinserna skulle jemte deras renhjordar till en annan ort kunna förvisas. I ett konstitutionelt styrdt rike, såsom Sverige, bör det icke åt den administrativa myndigheten vara öfverlemnadt att kunna förflytta eller förvisa någon oförvitlig person från en landsort till en annan. Sådant är dessutom i fullkomlig strid med den i 16 § Regeringsformen uttryckta grundsats om det skydd för den personliga friheten här i riket, hvilken Konungen svurit sina undersåtare att upprätthålla.»

Justitierådet *Lindhagen*: »Jag delar i allo den uppfattning af förevarande fråga, som blifvit uttalad och från olika synpunkter närmare utvecklad af Justitieråden Olivecrona, Östergren och Glimstedt. Det är en stor skilnad mellan att godvilligt tåla ett intrång i sin egande-

och nyttjanderätt och att få sig genom lag ålagdt att lida ett sådant intrång. Den bofaste ser Lappens framfärd med mera jemnmod och likgiltighet, så länge han vet sig ega rätt att när som helst afvisa den objudne gästen från sina egor; och Lappen å sin sida är, så länge detta förhållande varar, helt naturligen mera försynt och försigtig i sitt uppträdande. Helt annorlunda måste saken gestalta sig, om sedvanan upphöjes till lag. Den bofaste blir då mera ömtålig och retlig samt uppmärksammar mera äfven det minsta intrång från Lappens sida, under det att denne helt naturligen blir långt mera pockande och söker utsträcka sin rätt så långt som möjligt; och det bör svårligen lida något tvifvel att en lag, sådan som den föreslagna, skulle alstra ett olidligt samhällstillstånd mångenstädes i Norrland. Svårligen lärer man heller kunna öfvertyga någon af den idoga befolkning, som i Norrland odlar jorden eller der drifver trävarurörelse eller annan industri, att det kan vara rättvist eller billigt att beröfva honom den trygghet i egande- och besittningsrätten till jorden, som tillkommer inbyggarne uti hela riket i öfrigt, och som från ålder ansetts oskiljaktigt förbunden med ett ordnadt samhällstillstånd. Norrland har nu hunnit till den utveckling, att det i afseende å landets odling börjar blifva fullt jemförligt med öfriga riket. Till och med jernvägsnätet har uppnått Norrland och utbreder sig der med fart till och med inom sjelfva Lappland. Det ligger en anakronism uti att just vid en sådan tidpunkt framkommer ett förslag, som vill sätta Norrland i ett undantagstillstånd i afseende å tryggad besittningsrätt till jorden. Det hjelper ej heller att till försvar för ett sådant förslag åberopa, att enahanda lagbestämmelser, som nu äro i fråga, helt nyligen antagits af Konung och Riksdag uti förordningen rörande de Lappar, som med renar flytta mellan de förenade konungarikena Sverige och Norge; ty dels har denna förordning en ojemförligt mindre utsträckt tillämpning, än som skulle blifva fallet med den nu föreslagna, och dels bör ett vid lagstiftningen begånget misstag, om sådant förefinnes, lända till varning men ej till efterföljd vid ett senare vigtigt tillfälle.»

Då Högsta Domstolen härefter öfvergick till att meddela yttrande om förslagets särskilda §§, förklarade Justitierådet *Glimstedt* att, då, i enlighet med hvad Justitierådet här ofvan anfört, förslaget i hufvudsakliga delar hvilade på grunder, som efter hans uppfattning icke vore öfverensstämmande med begreppen om den enskildes eganderätt och

skrifves, skadan skall ersättas af egaren eller egarne till de renar, genom hvilka skadan åstadkommits; samt

att, om så beskaffad skada göres af Lapparnes renar å annan tid än i första stycket nämnes, skadan jemväl skall ersättas af renarnes egare, så framt den, hvilken vården om renarne ålegat, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållat, att skadan skett;

samt, hvad anginge 14 §:

På grund af hvad jag vid 12 § yttrat och till förekommande af tvifvel angående rätta meningen med det föreslagna stadgandet i 14 §, hemställer jag, att sistnämde § måtte omredigeras så, att om Lapparnes renar göra skada å annan utmark, än de i 12 §:ns första stycke omförmälda utängsslåtter, och Lapparne icke egde under någon tid af året eller under den tid, då skadan skedde, å utmarken vistas med sina renar, skadan skall ersättas af renarnes egare, der den uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållats af den, hvilken vården om renarne ålegat.

13 §.

Justitierådet *Rabe* yttrade: Redaktionen af denna § synes mig böra undergå en sådan ändring, att under de förutsättningar, som §:n innehåller, det skall åligga jordegare att, om Konungen sådant förordnar, å trakt, hvarom i §:n är fråga, hålla stängsel af beskaffenhet, som Konungen bestämmer, vid äfventyr, att eljest jordegaren sjelf skall stå skadan, så framt ej af omständigheterna finnes, att den med uppsåt eller genom grof vårdslöshet, såsom i 12 § sägs, tillkommit.

Justitierådet *Olivecrona* anförde: Den stängselskyldighet emot Lapparnes renar, hvilken denna § åsyftar att pålägga jordegaren, anser jag vara i hög grad orättvis; och föreskriften i §:n att »Konungen skulle bestämma *beskaffenheten* af stängseln» kring utängsslåtter, innebär att på Kongl. Maj:t lägga en pröfning af en så underordnad beskaffenhet, att Regeringen derifrån med fullt skäl borde anses vara befriad. Jag hemställer derföre att hela denna § utur förslaget må utgå.

15 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren* ansågo skäl saknas för den af komiterade föreslagna utsträckning af nu gällande skyldighet för hemmansegare att hägna omkring hö i stack eller hässja.

Justitierådet *Rabe*, med hvilken Justitierådet *von Segebaden* instämde, yttrade: Enär, efter mitt omdöme, hvad första stycket i 12 § innehåller är och äfven bör vara tillämpligt å skada på hö, som är bergadt i stackar eller hässjor, *utestående på äng eller i berörde § beskrifna utängsslåtter*, anser jag mig icke ega anledning till annan hufvudsaklig anmärkning vid 15 §, än att, då §:n, såsom motiven utvisa, skall afse allenast *sådant* hö, detta bör bestämdt uttryckas. För öfrigt synes mig redaktionen böra undergå den ändring, att tydligen angifves, att den del af Jemtlands län, som afses, är den, hvarest hemmanen blifvit skattlagda efter den för Westerbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmethod, samt att, då af omständigheterna bör bedömas, huruvida skada, hvarom fråga är, med uppsåt eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållats af den, hvilken vården om renarne ålegat, orden i slutet af första punkten: »och det visats, att» måtte, såsom öfverflödiga och möjligen vilseledande, utgå.

Justitierådet *Wedberg* erinrade, att då, enligt Justitierådets uppfattning af 12 och 15 §§, den förra skulle gälla om gröda, som växte, eller, ehuru afskuren, ännu icke vore så torkad, att den kunde införas i lada, men den senare §:n deremot afsåg gröda, som, efter i öfrigt slutadt bergningsarbete, i stället att införas i lada, lemnades utestående i stack eller hässja, denna skilnad emellan de begge §§ borde tydligare uttryckas; hvarjemte Justitierådet tillstyrkte, att det måtte blifva särskildt utmärkt, att sista punkten af 15 § gälde endast i fråga om annan trakt, der Lapparne ega med sina renar vistas.

16 §.

Justitieråden *Rabe*, *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* ansågo första punkten af denna § böra omredigeras så, att af dess innehåll tydligen framginge, att straffbestämmelsen afsåge de fall, då den, hvilken hade renar i sin vård, uppsåtligen eller genom grof vårdslöshet vid renarnes bevakning vållat, att renarne gjort skada, som enligt de i punkten åberopade §§ skulle ersättas.

Beträffande sista punkten i §:n erinrades af Justitieråden *Olivecrona* och *Östergren*, att den, för att uttrycka hvad som enligt motiven åsyftas, nämligen att göra husbonde ansvarig för tjenares förseelse, bör omredigeras. Efter nuvarande lydelsen står husbonde visserligen i ansvarighet för gäldandet af tjenare ådömda böter, men han kan icke vid bristande tillgång till böter förpligtas att undergå förvandlingsstraff.

17 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen* och *Östergren* förenade sig om följande yttrande: Vid bedömande af de här föreslagna stadganden bör erinras om den pröfning, som föregick införandet i den internationela lagen af motsvarande bestämmelser, hvilka der, likasom i förevarande förslag, hafva till utgångspunkt distriktindelning och de förutsättningar, som af en sådan indelning betingas. Tanken att genom en Lapparne under vissa förhållanden åliggande gemensam ansvarighet söka bereda den bofaste, som lidit skada af renarne, tillfälle att med mera lätthet vinna ersättning, en tanke, som redan af den år 1843 för ordnandet af Lapparnes rättsförhållanden nedsatta komité omfattats, fastän på ett sätt, som icke vunnit godkännande, upptogs ånyo af 1866 års komité, under erinran om nödvändigheten att åt den ifrågasatta ansvarigheten gifva en begränsning, som vore med rättvisa och billighet öfverensstämmande. Komitén, som förestälde sig, att distriktindelning af nämnda art ej skulle ifrågakomma annorstädes än i de delar af Norge, hvarifrån de svåraste klagomålen afhördes och der den således kunde anses nödvändig, föreslog, i ändamål att gifva distrikten en begränsning sådan nyss blifvit antydd, att gränserna borde, med ledning af landets naturliga beskaffenhet, af dervarande berg, elfvar och hafsstränder, bestämmas sålunda, att de Lappar, hvilka slagit sig ned inom hvarje sådant distrikt, icke skulle behöfva, utom vid flyttningarna, för erhållande af bete eller annat ändamål drifva sina renar utom distriktet, och att renarne kunde antagas ej heller skola af sig sjelfva, vid mer eller mindre vårdslös bevakning, gå öfver gränsen in i andra distrikt. Af de upplysningar angående landets beskaffenhet, som komitén å stället inhemtat, hade öfvertygelse vunnits derom, att någon särdeles svårighet ej skulle möta mot verkställigheten af detta förslag, som, enligt hvad de norske ledamöterne anfört, säkerligen aldrig blifvit framställdt, om det stode i de bofastes förmåga att utan Lapparnes tillhjelp förete full bevisning om renarnes egare. Jordbrukets vidmagthållande ansågs erfordra detta extraordinära medel, och om distrikten ej gjordes för stora, utan så små, att renarna inom dem ständigt vore blandade tillsamman och tillika kunde antagas ej lätteligen vandra öfver i ett annat distrikt, skulle man undgå, hvad eljest visserligen kunde tänkas, att den oskyldige komme att lida jemte den skyldige. För de delar af Tromsö amt, der distriktindelningen ansågs böra ifrågakomma, hade komiténs norske medlemmar afgifvit förslag till indelning, hvarjemte de, under förutsättning att gemensam ansva-

righet blefve införd, föreslogo vissa sedermera verkställda administrativa åtgärder, åsyftande att för Lapparne underlätta besväret med hjordarnes bevakning och hindra skada å de bofastes egendom, såsom inköp af vissa fastigheter med mera, så att sedermera på ställen, der ständiga stridigheter förut inträffat, blifvit fullkomligt fri och obehindrad flyttningsväg; och för att undanrödja hvarje betänklighet mot ifrågavarande bestämmelse med den begränsning, hvarunder komitén tänkt sig den, åberopades slutligen, hurusom samtlige Lappar, som varit tillstädes vid komiténs möten, förklarat sig finna stadgandet billigt.

Sedan det föreslagna stadgandet angående den gemensamma ansvarigheten, vid förslagets granskning i Högsta Domstolen år 1868, blifvit afstyrkt af dess samtlige ledamöter, framhölls till bemötande häraf å norsk sida dels det omsorgsfulla sätt, hvarpå förslaget till indelning af den ifrågavarande delen af Tromsö amt blifvit förberedt, och dels såsom förut att distrikten skulle bestämmas af naturliga gränser, lika som man också förut å norsk sida ansett ett noggrant iakttagande af den regeln, att hvart område skulle omfatta renar, som icke lätt komme att gå öfver till annat distrikt, böra aflägsna en väsentlig del af de betänkligheter, som kunde hysas emot den gemensamma ansvarigheten, den der ansågs med nödvändighet påkallad af erfarenheten inom de trakter af Norge, der tillströmningen af renhjordar var störst, nämligen Tromsö och Finnmarkens amt. För att distriktindelning och gemensam ansvarighet för Lapparne å svensk sida skulle kunna medgifvas, fordrade emellertid dåvarande justitiestatsministern, att Lapparne ej skulle bindas till ersättning för skador, som omöjligen kunde af dem förhindras, hvartill i främsta rummet hörde, att tillträde till de åt dem upplåtna betesmarker kunde erhållas, utan att renarne måste öfvergå odlade trakter, och sålunda tillkom en bestämmelse i nämnde syftning. Genom en annan bestämmelse ville man förekomma att distrikten gjordes större, än att de Lappar, som derinom sökte bete för sina renar, tillsamman kunde bilda ett följe eller bolag, som gemensamt ordnade tillsynen öfver renarne. Då äfven å norsk sida erkändes, att en brist i komiténs förslag i detta afseende förefans, och att man således med lagen i hand skulle kunna göra distrikten allt för stora och derigenom frambringa en onaturlig, utöfver den gemensamma ansvarighetens grund och ändamål gående gemensamhet emellan fjerran från hvarandra betande hjordar, då det vidare ansågs obetänksamt att utelemna hela den ifrågavarande punkten i förtroende dertill att distriktindelningen fastställdes af Konungen, och då det medgafs vara en billig fordran, att det i komiténs regel liggande ensidiga korrektiv emot alltför små distrikt ledsagades af en motsvarande regel för afvärjande af allt för

stora, föreslog man den nuvarande lydelsen af ifrågavarande stadgande, i ändamål att distrikten icke skulle göras större, än att möjlighet förefans, i att hvilken som helst af de distriktet tillhörande renar, när man tänkte sig djuren öfverlemnade åt sig sjelfva, ströfvade omkring i hela distriktet och alltså kunde hafva deltagit i den skada, som skedde på hvilken punkt som helst inom distriktet.

Under förslagets behandling hade Tromsö amt blifvit uppmätt och kartlagdt, och gränserna för distrikten, sådana de blifvit tills vidare föreslagna, utmärkta å kartan, så att, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Norrbottens län i utlåtande öfver förslaget anmärkte, en blick på kartan klargjorde för hvar och en, att, der indelning i distrikt kan ifrågakomma, sjelfva terrängen anvisade deras storlek och utsträckning.

Samma ändamål, som ligger till grund för distriktindelningen, har äfven föranledt föreliggande förslag om skadeersättningsområden, nemligen att till de bofastes förmån inom lokala gränser binda Lapparne till gemensam ansvarighet för skada, som renarne förorsaka. Men, äfven om komitén icke sjelf medgifvit, att en indelning i distrikt af den art, som i internationela lagen omförmäles, icke låter sig härstädes verkställa och att nämnda lags föreskrift angående distriktens begränsning hänvisar på lokala förhållanden i Norge, de der ej äga motsvarighet inom vårt land, skulle med skäl kunna betviflas, att Sveriges natur egnar sig för den begränsning af dessa områden, som, efter hvad ofvan är anfördt, alltjemt ansetts och bör anses utgöra det vilkor, utan hvilket en ansvarighet af ifrågavarande slag icke kan ur rättvisans och billighetens synpunkt försvaras. Komitén har ej heller kunnat uppställa någon annan grund för bestämmande af ifrågavarande områden, än den att belägenheten af de för Lapparne afsatta land och omständigheterna i öfrigt skola vara sådana, att skadan icke kan antagas hafva blifvit förorsakad af renar, tillhörande andra Lappar än dem, som uppehålla sig å dessa land; men om också en sådan begränsning vore tänkbar här i landet, har dock å andra sidan icke tagits tillräcklig hänsyn till den vid internationela lagens behandling till fullo beaktade fara, som ligger deri, att dessa områden kunna komma att göras större, än med rättvisa är förenligt. Förutom dessa tvifvelsmål i afseende å möjligheten att finna en lämplig begränsning för dylika områden, bör emot införande af ifrågavarande ansvarighet här i landet anmärkas dels att den starka tillströmning af renar sommartiden i Tromsö amt, der distriktindelningen egentligen var afsedd att användas, säkerligen saknar all motsvarighet i Sverige, och dels att härstädes redan på grund af Kongl. brefvet den 4 November 1817 finnes införd en jemväl i

förevarande förslag, vid sidan om den nu ifrågavarande, upptagen gemensam ansvarighet, som icke egde tillämpning i Norge, hvarest äfven på grund deraf ett stadgande af ifrågavarande slag kunde anses mera af behofvet påkalladt än förhållandet är i Sverige, der man för öfrigt efter hvad de inkomna yttrandena gifva vid handen icke ens kan undanrödja betänkligheterna med åberopande af Lapparnes enstämmiga samtycke till den föreslagna ansvarigheten.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt ansågo Justitieråden sig böra afstyrka införande här i riket af ifrågavarande gemensamma ansvarighet och hemstälde derföre, att 17 § måtte ur förslaget utgå.

19 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen* och *Östergren* erinrade, att denna §, såsom egande omedelbart sammanhang med 17 §, hvilken bemälte Justitieråd ansett böra utgå, borde jemväl ur förslaget uteslutas.

Justitierådet *Wedberg* hemstälde, att, då här tillätes att i visst fall, oaktadt dom eller förlikning om erläggande af ersättning, väcka talan om *återgäldande* af det erlagda, men meningen ej kunde vara att den som uppburit ersättningen skulle återbära något deraf, denna § måtte omredigeras, så att rätta meningen tydligt framginge.

20 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren* anförde: Om den i förevarande § föreskrifna ersättningsskyldighet blefve Lapparne solidariskt ålagd, så skulle derigenom Lapparne sporras till större pligttrohet och nit vid renarnes vaktande, på samma gång som möjligheten för de bofaste att erhålla ersättning för lidna skador underlättades. En sådan anordning vore icke stridande mot gällande rättsgrundsatser. Tvärtom kan, för att anföra ett exempel, stöd derför hemtas ur stadgandet uti 10 § i förordningen den 30 December 1880 om allmän flottled.

21 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* åberopade hvad de vid 4 § anmärkt, — och ansågo bemälte Justitieråd äfvensom Justitierådet *Rabe*, att de i sista stycket af 21

å de för dem afsatta land; så ock för öfrigt å all inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker belägen utmark, när de derstädes lofligen uppehålla sig med sina renar.

Mot nämnda styckes nuvarande innehåll förekommer,

att, efter ordalydelsen, Lapparne icke skulle vara berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten inom de för dem i Jemtlands län afsatta skattefjell;

att ordet »eller» blifvit användt i stället för »och eller samt»;

att Lapparne skulle äga sommartiden rätt till jagt och fiske äfven å sådan, enskilde tillhörig, inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker belägen utmark, der de, jemlikt 1 §, endast under vintertiden fått rättighet att med sina renar sig uppehålla; samt

att innehållet icke lägger hinder i vägen för antagande, att den Lapparne tillerkända jagt- och fiskerätt inom andra trakter, än de för dem afsatta land, finge utöfvas äfven vid andra tillfällen, än när de för bete åt sina renar besöka dessa trakter.

Vidkommande stadgandet i andra stycket af ifrågavarande §, så inhemtas af motiven till förslaget, att ändamålet med berörda stadgande varit att å andra trakter, än som afses i första stycket, gifva *alla* Lappar samma rätt till jagt och fiske, som förordningen den 6 Juni 1883 tillagt de Lappar, hvilka med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge. Men hvad omförmälda förordning innehåller angående den rätt till jagt och fiske, som skulle tillkomma de Lappar, hvilka med sina renar flytta från det ena riket in i det andra, afser uppenbarligen allenast den rätt i nämnda hänseenden, som de svenska Lapparne skulle äga i Norge och de norska Lapparne i Sverige, men utvisar icke de svenska Lapparnes rätt till jagt och fiske i Sverige. Vid sådant förhållande och *då* förslaget bör handla om de svenska Lapparne men icke om de norska, *då* de svenska Lapparne äro svenske undersåtar, *då* förslaget bör, hvad de svenska Lapparne angår, icke träda i stället för de angående jagt och fiskerätt för *alla* rikets undersåtar gällande författningar, utan allenast bestämma den rätt till jagt och fiske, som skall Lapparne *särskildt* tillkomma i sammanhang med deras rätt till bete i Sverige för sina renar och *då* giltigt skäl ej förefinnes att dervid i nämnda hänseenden tillerkänna de svenska Lapparne vidsträcktare rättigheter, än som skulle följa af första stycket i denna § sådant detsamma borde, efter hvad ofvan föreslagits, lyda, hemställes att andra stycket måtte ur §:n uteslutas.

26 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Österberg* förenade sig om

följande yttrande: Med naturen af den rätt Lapparne ega att för renskötselns behof begagna mark, som ostridigt är kronans tillhörighet, låter det visserligen icke förena sig att Lapparne å nämnda mark upplåta rätt till bete, slåtter, jagt eller fiske åt bofaste, förutsatt att de Lapparne tilldelade inrymningsbref icke undantagsvis kunna innebära rätt till dylika upplåtelser, men då erforderlig rättelse af de missbruk, som i ifrågavarande hänseende yppat sig, torde kunna ske utan att något lagstadgande derom är af nöden, och den föreslagna ordningen för dylika upplåtelser af kronans mark, der sådana anses kunna ega rum, icke faller inom civillagens område, torde denna § böra utgå.

27 §.

Justitieråden *Rabe*, *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* ansågo, att såsom mera öfverensstämmande med den mening, som här skulle uttryckas, åt §:n borde gifvas sådan lydelse, att, om Konungen förklarat en kronopark tjenlig till renbetesland, ankomme på Konungen att bestämma det omfång, hvari bete och skogsfång, jagt och fiske, kunna få af Lapparne derstädes utöfvas. Härigenom torde man äfven hafva undvikit den föreställning, att Lapparnes rätt inträder omedelbart efter Konungens omförmälta förklarande, utan att särskild upplåtelse till dem erfordras.

28 §.

Då expropriation af mark, för att den få uppföra stängsel till förekommande af skada af renar, om också påkallad af vissa för Norge egendomliga förhållanden, som föranledt motsvarande bestämmelse i den internationela lagen, deremot i Sverige desto mindre lärer böra ifrågakomma, som ändamålet säkerligen äfven utan expropriation vinnes, derest, såsom antagligt är, jordegaren befrias från all kostnad för stängselns uppförande och således endast får fördelar deraf, ansågo Justitieråden *Olivecrona* och *Lindhagen*, att de åsyftade orden borde ur förslaget utgå.

Slutligen och hvad angick *rubriken* till förslaget, anförde Justitieråden *Rabe*, *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen* och *Östergren* att, då förslaget handlade allenast om de svenska Lapparnes rätt till bete i Sverige för sina renar och om vissa, dermed sammanhang egande, ämnen, rubriken syntes böra erhålla en förändrad lydelse, mera, än nu är förhållandet, afpassad efter förslagets innehåll.

utbytas mot»: Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker»; hvarjemte Justitieråden hemstälde, att bestämdt måtte angifvas, att med »vintertiden» skulle förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

Justitierådet *Rabe* anförde: Angående betydelsen af stadgandena i 2 punkten torde, om förslaget blir lag, tvekan kunna uppstå. Af komiterades motiv inhemtas nemligen, att olika åsigter råda om hvad med Jemtlands läns lappmark bör förstås. Flertalet af de komiterade har emellertid på, såsom mig synes, rigtiga grunder uttalat den åsigt, att till Jemtlands läns lappmark väl borde hänföras icke allenast de inom detta län för Lapparne afsatta land eller skattefjell, utan äfven sådana derintill belägna hemman, som blifvit upplåtna till enskilde och skattlagts efter den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande skattläggningsmethod, men Lapparne ega sommartiden med sina renar uppehålla sig endast inom de dem särskildt tillagda områden. Andra punkten i förevarande § har dock erhållit en sådan lydelse, att man kunde antaga, att Lapparne skulle vara berättigade att jemväl sommartiden med sina renar vistas på enskildes egor inom Jemtlands läns lappmark. Jag hemställer för den skull, att, till förekommande af en sådan mening, andra punkten måtte omredigeras.

Också i andra afseenden bör, enligt min tanka, omförmälda punkt affattas annorlunda, än som skett. Sådan densamma nu lyder, skulle det deri gjorda förbehåll för Lapparne att äfven sommartiden få med sina renar uppehålla sig på enskildes egor utom lappmarkerna eller inom de delar af lappmarkerna, som vid afvittring förklarats tjenliga för odling, så framt dylika egor vid afvittringen blifvit bibehållna jemväl såsom renbetesland, möjligen kunna anses gälla endast mark, som, om förslaget varder lag, blifvit före lagens trädande i kraft bibehållen som renbetesland, men ej mark, hvilken vid sedermera skeende afvittring såsom renbetesland bibehålles; och bör, äfven efter mitt omdöme, bestämdt angifvas, att med »vintertiden» skall, på sätt motiven innehålla, förstås Oktober, November, December, Januari, Februari, Mars och April månader.

2 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren* hemstälde, att det icke måtte i något fall tillstädjas Lapparne att tillgodogöra sig skog å enskildes utom lappmarkerna belägna egor; Och åberopade, till stöd för denna hemställan, bemälde Justitieråd hvad de vid 1 § anfört samt

Justitierådet *Olivecrona* derjemte hvad han förut yttrat angående landssedens förhållande till 1734 års allmänna lag;

Justitierådet *Rabe* yttrade: Jag hemställer, att denna § måtte ändras så, att stadgandet i första stycket, att Lapparne ega i enskildes skogar utom lappmarkerna taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt, för tillfälligt behof, växande träd, äfvensom hvad andra stycket innehåller må komma att gälla jemväl i afseende å skogsfång å de inom Jemtlands läns lappmark belägna, enskilde tillhöriga hemman, hvilkas egare hafva en vidsträcktare dispositionsrätt öfver skogen än som enligt förordningen den 29 Juni 1866 tillkommer enskilde egare af hemman inom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker.

För öfrigt synes mig, till förekommande deraf, att Lapparne ej må utan giltig anledning å enskildes skogar fälla växande träd, föreskrift böra i första stycket införas derom, att Lapparne ej ega att å enskildes skogar, vare sig inom eller utom lappmarkerna, för laftägt fälla växande träd i annat fall, än när sådant för renarnes uppehälle oundgängligen erfordras, och då vara skyldige att derför gifva ersättning, såsom i andra stycket bestämmes.

Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg* instämde i senare delen af Justitierådet Rabes yttrande. Dessutom förklarade Justitieråden von Segebaden och Wedberg, att de ansågo det icke böra gifvas åt gode männens beslut annan gällande kraft, än som i 18 § tillagts beslut af der nämnde skiljemän.

Justitierådet *Rabe* ansåg, att till förekommande af missförstånd angående rätta meningen med stadgandet i föreyarande § borde tydligen utmärkas, att stadgandet icke afser skog, å hvilken Lapparne enligt 2 § ega endast för tillfälligt behof taga växande träd.

Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg* förenade sig om följande yttrande: Enär denna § med den fristående plats den erhållit och dess nuvarande lydelse lätt synes kunna, såsom också inträffat, tydas såsom skulle en utsträckt rätt utöfver hvad föregående § innebär blifvit Lapparne medgifven, att för de här uppräknade behof använda skog hvar helst den än må växa, allenast utsyning sker, ansågo Justitieråden att, antingen genom detta stadgandes förenande med föregående § eller ock

på annat sätt, borde utmärkas, att stadgandet eger tillämpning endast under den förutsättning, att Lapparne, på grund af det allmänna stadgandet rörande deras rätt till skogsfång, ega rätt att för här omförmälda behof anlita skogen å ifrågavarande trakt.

Justitierådet *Östergren*, med hvilken Justitieråden *Olivecrona* och *Lindhagen* instämde, yttrade: Jag erinrar härvid om hvad som vid § 1 blifvit yttradt om uttrycket »de för Lapparne afsatta land». Tages uttrycket här i dess inskränktare bemärkelse, måste §:n så tolkas, att Lapparne icke ega utan utsyning taga skog till hus och stängsel inom de vidsträckta delar af lappmarkerna, der några land icke blifvit åt Lapparne afsatta, en tolkning, som antagligen icke är åsyftad.

4 §.

Justitieråden *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg* ansågo, att de här förekommande hänvisningarna till allmän lag borde ändras så, att ansvarsbestämmelserna komme att gälla der ej straff följde efter allmän lag.

Justitierådet *Rabe* anförde: i afseende å lydelsen af denna § får jag hemställa dels att orden: »i enskild man tillhörig utom lappmarkerna belägen skog» måtte utbytas mot andra, öfverensstämmande med hvad jag vid 2 § yttrat och hemstält, dels ock, att den såväl i första som andra stycket förekommande satsen: »der ej förseelsen efter allmän lag medför högre ansvar» måtte ändras så, att tydligt blir, att allmän lag skall gälla, när de förseelser, om hvilka §:n handlar, äro med högre ansvar i allmänna lagen belagda, men omförmälta §:n deremot gälla, när förseelserna icke äro med ansvar i allmänna lagen belagda eller densamma innehåller eller möjligen kan komma att innehålla lägre ansvar å ifrågavarande förseelser, än som i §:n bestämmes.

5 §.

Såsom flera afgifna yttranden gifva vid handen synes såväl begreppet »stängsel» tarfva närmare förklaring, som ock bestämmelser vara erforderliga, om hvilka delar af ett stängsel böra afbarkas och om sådan åtgärd bör vidtagas med alla slags träd. Med afseende härå och då detta ämne i sin helhet, såsom varande af administrativ art, lämpligen torde, der så erfordras, böra blifva föremål för särskildt stadgande, hem-

ställde Justitieråden *Rabe*, *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg*, att denna § måtte ur förslaget utgå.

7—9 §§.

Justitieråden *Olivecrona* och *Lindhagen* yttrade: Enligt den af komiterade i motiven lemnade framställning skulle anledningen till förslaget i denna del hufvudsakligen vara att söka deri, att de på vissa trakter enskilde Lappar meddelade inrymningsbref uppfattats såsom medförande sådan rätt, att reglering af lappantalet emellan de särskilda lappbyarne derigenom skulle förhindras. I sådant fall lärer för framtiden annan form för dessa upplåtelser böra vidtagas än den hittills vanliga; men att, på sätt i förslaget egt rum, genom lagstadganden söka ordna Lapparnes inbördes förhållanden, i ändamål att jemnt fördela de naturliga tillgångarna dem emellan, ansågo Justitieråden vara olämpligt. I inkomna yttranden har erinrats, särskildt af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vesterbottens län, hurusom det ofta inträffar, att icke Lappen, utan renhjorden bestämmer uppehållsorten; men äfven utan afseende härå torde en administration af ifrågavarande art öfver Lapparnes sätt att bedrifva sin näring för dem blifva ett olidligt band på deras frihet och hos de myndigheter, som skola handhafva denna förvaltning, förutsätta en kännedom om Lapparnes förhållanden och om renbetenas beskaffenhet, som säkerligen skulle blifva synnerligen svår, om ens möjlig, att förvärfva, jemte det dessa myndigheter ålades omsorger af den art och omfattning, att en tillfredsställande utöfning af dem icke ens kunde påfordras. Då ifrågavarande stadganden således synas vara såväl i afseende å sina grunder som ock i betraktande af de med tillämpningen förenade svårigheter olämpliga, hemstälde Justitieråden att dessa §§ måtte ur förslaget utgå.

Justitieråden *Rabe*, *von Segebaden*, *Östergren* och *Wedberg* förenade sig beträffande 9 § om följande yttrande: Sista stycket af denna § bör, efter vår åsigt, erhålla ett förändradt innehåll, enligt hvilket, om Lapp, som blifvit till vite fäld, har, då vitet skall uttagas, under sin vård renar, tillhörande annan, jemväl dessa renar må tagas i mät för vitets gäldande, så framt Lappen fortfarande vistas inom den lappby, hvarifrån han skolat afflytta, eller, derest han till annan lappby flyttat, ej visas kan, att renarne icke voro under hans vård, när vitet honom förelades. Att, på sätt nuvarande ordalydelsen innebär, egaren skulle för gäldandet af vite, som blifvit Lappen ådömdt, vara med sina renar ansvarig äfven om Lappen lemnat den lappby, hvarifrån honom ålagts

afflytta, och styrkas kan, att Lappen först derefter fått renarna i sin vård, vore, efter vårt omdöme, hvarken med rättvisa eller billighet öfverensstämmande.

10 §.

Enär de i det ämne, som i förevarande § afses, uti förordningen den 6 Juni 1883 meddelade stadganden äro inom Sverige tillämpliga endast å norska Lappar, och åt rakt, der distriktindelning enligt nämnda förordning skett eller med afseende å hvilken Konungen särskildt förordnat, att för flyttning dit, anmälningsskyldighet skall ega rum, hemställde Justitieråden *Rabe*, *von Segebaden*, *Östergren* och *Wedberg*, att ifrågavande § måtte ur förslaget utgå eller det deri intagna stadgande utbytas mot annan, för de fall, om hvilka ofvan berörda förordning ej handlar, lämplig föreskrift, derest sådan anses nödig, till förekommande deraf, att Lappar må vintertiden å någon trakt uppehålla sig med större antal renar, än trakten väl kan emottaga.

Justitierådet *Olivecrona*, med hvilken Justitierådet *Lindhagen* sig förenade, yttrade: Då denna § hvilar på förutsättningen af en distriktsindelning, i likhet med den inom Tromsö och Finnmarkens amt i Norge, men en sådan indelning, enligt mitt förmenande, icke utan svåra olägenheter och verklig orättvisa torde kunna anordnas i de norra länen af Riket, hemställer jag att denna § ur förslaget uteslutes.

11 §.

Justitierådet *Olivecrona*, med hvilken Justitierådet *Lindhagen* instämde, yttrade: Då ordningsmansinstitutionen förutsätter den indelning af lappområdena, som Justitierådet ansett sig icke kunna förorda, hemställes att äfven denna § måtte utgå.

12 och 14 §§.

Då det torde vara skäl att i afseende å de ämnen, som i förevarande lagförslag äro föremål för stadganden, meddela, såvidt möjligt är, fullt uttömmande bestämmelser, ansågo Justitieråden *Olivecrona*, *von Segebaden*, *Lindhagen*, *Östergren* och *Wedberg*, att dessa §§ borde innehålla stadganden angående vidden af renegares ersättningsskyldighet i allmänhet och icke endast, såsom den föreslagna 12 §, i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län. Då vidare graden af denna ersättningsskyldighet borde bero derpå, om Lapparne

egde uppehålla sig å trakten, der skadan sker, eller ej, ansågo bemälde Justitieråd, under medgifvande af befogenheten ej mindre af det undantag från Lapparnes betesrätt å enskild mans utmark, som komiterade föreslagit, än ock af den inskränkning i ersättningsskyldigheten, som betingades af billig hänsyn till de med renarnes vård förenade svårigheter, att åt bestämmelserna i förevarande ämne borde gifvas ett sådant innehåll, att all skada, som renar förorsaka, å tid då Lapparne icke lagligen ega rätt att å trakten uppehålla sig, ovilkorligen skulle ersättas af renegaren å hvad slags egor skadan än må hafva skett, att likaledes ovilkorlig ersättningsskyldighet eger rum, då skada sommartiden sker å åker, äng eller utängsslåtter, af den i förslaget omförmälda beskaffenhet, äfven om Lapparne ega att å trakten vistas, men att i sistnämnda händelse skada å nyssberörda egor vintertiden, äfvensom å egentlig utmark, vare sig vinter eller sommar, — förutsatt att Lapparne icke ega betesrätt der, då naturligen ingen ersättning eger rum, — ersättes endast såvida skadan skett under sådana omständigheter, att uppsåt eller grof vårdslöshet finnes vara förhanden hos den, som vårdat renarne.

Justitierådet *Rabe* anförde,

beträffande 12 §:

Då, efter min tanke, stadgande icke bör i förslaget saknas om ersättning för skada, som Lapparnes renar kunna åstadkomma äfven i andra trakter, än Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker samt Jemtlands län;

då, i anledning af 12 §:ns nuvarande lydelse, jemförd med 16 och 22 §§ i förslaget, tvekan möjligen torde kunna uppstå, huruvida i det fall, att Lapp har i sin vård annan tillhöriga renar, genom hvilka skada åstadkommes, ersättningsskyldigheten skall åligga Lappen, som haft renarne i sin vård, eller, såsom jag anser böra vara förhållandet, renarnes egare; och

då det synes mig böra tydligare, än som skett, angifvas, i hvilka fall det skall åligga renegare att ersätta skada, hvarom andra stycket i 12 § handlar,

hemställer jag, att ifrågavarande § måtte erhålla en förändrad lydelse, af hvilken borde framgå,

att, om Lapparnes renar göra i Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker under tiden från och med den 1 Juni till den 1 September eller i Jemtlands län under tiden från och med den 15 Maj till den 1 Oktober eller i andra trakter under tiden från och med den 1 Maj till den 1 Oktober sådan skada, som i §:ns nuvarande första stycke be-

nämna vanlig utmark, ansågo Justitieråden att, vid bestämmande af Lapparnes rätt att upphålla sig med sina renar, sådana ordalag böra väljas, som under iakttagande af Lapparnes rätt till skatteſjellen i Jemtlands län berättiga dem att inom lappmarkerna, oberoende af sedvanerätt, uppehålla sig med sina renar å all mark med undantag af åker, äng samt utängsslåtter af nyssberörda slag, således å all utmark, dock med bifogande af den förklaring af detta ord, som i anledning af nämnda utängsslåtters undantagande kan vara erforderlig.

Enligt hvad de från Jemtlands län afgifna yttranden öfver förslaget utvisa, synes komiterades anförande å sid. 49—51 i motiven, hvaraf, likasom af andra ställen i samma motiv, framgår att komiterade ansett vissa utom lappskatteſjellen belägna områden i nämnda län böra anses såsom Jemtlands lappmarker, föranledt det antagande, att förslaget såväl i denna § som på andra ställen, der uttrycket lappmarker begagnas, dermed afsett icke allenast de delar af Vesterbottens och Norrbottens län, som vanligen innefattas under nämnda uttryck, utan äfven den del af Jemtlands län som komiterade, såsom nyss är nämndt, ansett utgöra lappmark. Att ett sådant antagande strider emot den mening komiterade velat inlägga i ordet lappmarker, der detta i förslaget användes, är att förmoda, men till förekommande af vidare missförstånd ville Justitieråden hemställa, att i denna § likasom å öfriga ställen, der uttrycket lappmarker förekommer, detsamma måtte utbytas mot Vesterbottens och Norrbottens läns lappmarker.

I motiven sägs, att betydelsen af uttrycket »vintertiden» torde framgå af förslagets 10 § och att man, på grund af den jemförelse med den internationella lagen, hvartill nämnda § gifver anledning, skulle hafva att under nämnda uttryck innefatta månaderna från och med Oktober till och med April. Då berörde § endast hänvisar till ett ställe i internationella lagen, hvarest ingen förklaring af sagda uttryck förekommer, men icke till 3 § af samma lag, der den af komiterade åsyftade tidsbestämmelse finnes införd såsom betecknande den tid, då norska Lappar skola ega rätt att med sina renar uppehålla sig i Sverige, torde ifrågavarande begrepp med nödvändighet kräfva en förklaring, helst bemälde Lappars rätt att vistas i Sverige icke är ovilkorligen inskränkt till nämnde månader, utan kan utsträckas utöfver denna tid, så framt ovanliga väderleksförhållanden förhindra flyttningarna, och uttrycket »vintertiden» följaktligen genom endast en hänvisning till internationella lagen skulle blifva fullkomligt obestämdt.

Justitieråden *von Segebaden* och *Wedberg* ansågo lika med Justitieråden *Olivecrona*, *Lindhagen* och *Östergren*, att i denna §, likasom å öfriga ställen, der uttrycket: »lappmarker» förekommer, detsamma borde

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms slott Fredagen den 11 December 1885,

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Statsministern THEMPTANDER,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden: LOVÉN,
VON STEYERN,
Friherre VON OTTER,
HAMMARSKJÖLD,
RICHERT,
RYDING,
VON KRUSENSTJERNA,
Friherre TAMM,
Justitieråden: ÖSTERGREN,
WEDBERG.

1:o.

Departementschefen Statsrådet von Steyern anmälde de af komiterade utarbetade förslag till Förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige samt till Förordning angående renmärken jemte Högsta Domstolens öfver förslagen afgifna yttrande.

Departementschefen erinrade, hurusom under förberedelserna till och öfverläggningarna om den numera antagna förordningen den 6 Juni 1883 rörande de Lappar, som med renar flytta mellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, tydligt framträdt behofvet att samla, öfverse och till närmare öfverensstämmelse med 1883 års förordning bringa de nu i särskilda lappfogdeinstruktioner, afvittrings-

stadgar och Kongl. bref meddelade stadgandena om renbetesrätt för de Lappar, som hafva stadigt uppehåll i Sverige, men som vintertiden esomoftast vistas tillsammans med flyttlapparne. Detta arbete hade på Kongl. Maj:ts befallning verkstälts af omförmälda komité, för hvars förslag äfvensom för Högsta Domstolens deröfver afgifna yttrande Departementschefen nu närmare redogjorde.

Departementschefen anförde vidare:

»Mot förslaget till förordning angående de svenska Lapparne och de bofaste i Sverige har af fyra af Högsta Domstolens ledamöter blifvit anmärkt, att den sedvana Lapparne haft att under vissa tider af året med sina renhjordar genomströfva det nedre odlade landet samt der beta renarne, jaga, fiska och taga nödigt virke icke borde upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, hvarigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter egande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas.

Häremot torde i främsta rummet böra erinras, att Lapparnes sedvana, att med sina renar vintertiden flytta från fjellen nedåt vissa trakter af den sedan äldre tider bebyggda, närmare kusten belägna delen af Norrland och att å skogsmarken inom dessa trakter under nämnda tid beta sina renar, af Lapparne blifvit utöfvad från uråldriga tider, utan att denna flyttning mött någon gensägelse från den bofasta befolkningens sida. Från befolkningen inom det egentliga kustlandet har aldrig försports någon klagan öfver Lapparnes besök under vintern. I denna flyttning — hvars nödvändighet blifvit till fullo ådagalagd genom den utredning, som i detta ärende förebragts angående ej mindre Lapparnes lefnadsvanor än äfven beskaffenheten af de för dem afsatta land — har icke åstadkommits någon förändring genom den fortgående upplåtelsen till enskilda personer af de förut obebyggda trakterna emellan fjellen och den gamla bygden. Äfven de nybyggare, hvilka bosatt sig inom detta område, hafva med enstaka undantag ej framstält någon anmärkning mot sjelfva renflyttningen under vintertiden. De klagomål öfver intrång af Lapparne, hvilka mer eller mindre högljudt å vissa orter försports, hafva nästan utan undantag afsett skada, som af renarne förorsakats under våren eller sommaren, eller ock skada, som skett å höstackar, och svårigheten att derför erhålla ersättning.

Vid angifna förhållande och då Lapparne städse ansett flyttningen vintertiden såsom en rättighet, hvilken af ålder tillkommit dem, synes man med fullt skäl berättigad antaga, det Lapparnes flyttning under vintern å de trakter, som de af gammal sedvana hittills hafva besökt, måste vara icke blott ett af den bofasta befolkningen tåldt intrång utan en verklig rätt, äfven om något uttryckligt lagstadgande till stöd

för denna rätt hittills icke förefunnits. De i 15 kap. 1 § Jordabalken uppställda vilkor för att en rättighet skall kunna grundas å urminnes häfd eller att man en rättighet i så lång tid oqvald och ohindrad besuttit, nyttjat och brukat hafver, att ingen minnes eller af sanna sago vet, huru hans förfäder eller fångesmän först dertill komne äro», hafva tydligen i fråga om denna sedvana blifvit uppfylda. Lapparnes rätt till renbete vintertiden utom gränserna för de till deras uteslutande begagnande upplåtna fjelltrakterna synes derföre fullt jemförlig med den betesrätt, som enligt lag tillkommer en by inom en annan bys område, då visas kan, att en dylik rättighet sedan urminnes tid oqvald och ohindrad brukats. På dessa och öfriga grunder, som i komiterades betänkande blifvit anförda, synes komiterades uppfattning af sedvanans betydelse i fråga om Lapparnes gamla vinterflyttningar vara den rätta.

Men är sålunda Lapparnes flyttning vintertiden för dem en verklig rättighet, kan denna rättighets upptagande i och närmare begränsning genom lagstiftningen icke innebära ett tillspillogifvande af skyddet för den privata eganderätten eller någon inskränkning i den rätt, som nu enligt lag tillkommer den enskilde jordegaren, att fritt disponera öfver sin fasta egendom. Det innebär icke något annat än ett tillbörligt skydd för en rättighet, hvilken kräfver lika värn som eganderätten och hvars åsidosättande »statens förnuftiga intresse» ingalunda tillåter. Mot den af en ledamot i Högsta Domstolen uttalade mening, att de nomadiserande Lapparne måste vara underkastade den allmänna lagen att utdö och gå under, derest de icke efter hand vilja egna sig åt jordbruk eller sysselsättningar, som endast äro förenliga med stadigt hemvist, torde nemligen böra erinras att erfarenheten tillräckligt vitsordat rigtigheten af det i motiven till förevarande lagförslag åberopade förhållande, att i norra delarne af vårt land finnas vidsträckta fjelltrakter, så beskaffade, att endast genom Lapparne och deras renar utkomst åt menniskor der kan skapas.

Från rättslig synpunkt kan den medgifna flyttningsrätten sålunda väl försvaras och denna rätt synes ock i förslaget vara tillräckligt bestämd för att de tvister, som möjligen vid dess utöfning kunna uppkomma, i hvarje fall låta sig utan svårighet afgöra enligt den i 1 § uti förslaget upptagna rättsregeln. Någon svårighet bör nemligen icke kunna uppstå att afgöra, huruvida Lapparne efter gammal sedvana hittills hafva besökt en trakt eller icke.

Af tvenne ledamöter i Högsta Domstolen har uttalats den farhåga, att en i lag medgifven rättighet för Lapparne att vintertiden flytta med sina renar äfven på enskild mark skulle medföra en obillig tunga för den idoga befolkning, som i Norrland odlar jorden eller drifver

trävarurörelse och annan industri, samt hämmande inverka på dessa näringars utveckling. Häremot må erinras, att det icke torde låta sig uppvisa, det i någon trakt af Norrland jordbruksnäringen lider någon skada deraf att renar under tiden från och med Oktober till och med April månad få vistas i trakten och i utmarken uppsöka den renlaf, hvaraf dessa djur under vintertiden hafva sin förnämsta näring. Vid sådant förhållande är det svårt att inse på hvad sätt Lapparnes vistelse under nämnda tid i en trakt skall i och för sig kunna innebära någon särdeles tunga för den jordbrukande befolkningen. Hvad åter angår trävaruindustrien är genom talrika intyg af jordegare och offentlige tjenstemän tillförlitligen ådagalagdt, att Lapparne icke misshushålla med skogen och att de lika litet för laftägt som för andra ändamål utan yttersta nödfall taga sådan skog, som för nämnda industri är användbar, och det synes följaktligen icke kunna befaras, att Lapparnes uppehåll vintertiden å någon trakt skulle kunna för trävarurörelsen eller annan industri i trakten medföra någon som helst olägenhet. Erfarenheten från så väl Ångermanland som de delar af kustlandet inom Vesterbottens och Norrbottens län, der Lappar vintertiden uppehålla sig, ådagalägger ock tillräckligt tydligt grundlösheten af den uttalade farhågan.

De allmänna anmärkningar, som blifvit framstälda mot det remitterade förslaget, kunna sålunda icke af mig biträdas, utan synes förslaget i hufvudsak erbjuda en lämplig grund för ordnandet af de svenska Lapparnes och de bofastes inbördes förhållanden — ett ordnande, som särskildt inom Jemtlands län så väl från de bofastes som från Lapparnes sida ifrigt påyrkas, och hvilket der jemväl torde vara i så hög grad af behofvet påkalladt, att det icke utan synnerligen stor olägenhet kan uppskjutas.

Förslaget kan i många delar karakteriseras såsom en kodifikation och närmare bestämning af hvad som redan förut finnes meddeladt i spridda stadganden eller som eljest iakttages af gammal sedvana. Ett nytt stadgande af större vigt hafva komiterade upptagit i bestämmelsen (§ 13) om stängselskyldighet i vissa fall kring utängsslåtter. Detta förslag har emellertid mött synnerligt motstånd från den bofasta befolkningens sida så väl inom Vesterbottens läns lappmarker som inom Jemtlands län; och nekas kan ej att en sådan skyldighet att hägna kring vidsträckta marker skulle blifva mycket betungande. Det synes ock antagligt att den utan olägenhet kan undvaras. Vid den ännu icke afslutade afvittringen inom lappmarken böra nemligen gränserna emellan de bofastes egor ofvan kulturgränsen och de för Lapparne bibehållna trakter kunna ordnas på det sätt, att något egentligt behof af den ifråga-

satta stängselskyldighetens tillämpning inom lappmarkerna icke kan uppstå, och inom Jemtlands län torde genom inköp eller expropriation af sådana närmast Lapparnes skattefjell belägna utängsslåtter, från hvilka Lapparne oaktadt sorgfällig bevakning ej förmått afhålla renarne, kunna vinnas det mål, som med den ifrågasatta stängselskyldigheten varit afsedt. Bestämmelsen har derföre blifvit ur det reviderade förslaget utesluten. I afseende å förslagets detaljer i öfrigt hafva med anledning af de utaf vederbörande myndigheter framstälda erinringar blifvit vidtagna några jemkningar, som nedan angifvas.

Vid 1 §.

I öfverensstämmelse med hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt har, till förekommande af missförstånd i fråga om omfattningen af den Lapparne tillerkända rättighet till bete för deras renar, lydelsen af denna paragraf blifvit förtydligad.

Derjemte har paragrafen fått ett ur den svensk-norska förordningen af den 6 Juni 1883 hemtadt tillägg, som å ena sidan beaktar nödvändigheten för Lapparne att under ovanliga väderleksförhållanden dröja på enskild mark något öfver den stadgade tiden, men å andra sidan bestämmer böter för Lapp, som utan sådant skäl å förbjuden tid uppehåller sig på enskildes egor. Denna straffbestämmelse afser endast det fall, att Lappen sjelf med sin hjord vistas på andras egor. Har åter endast någon del af hjorden, med eller utan Lappens förskyllan, beträdt enskild mark, tillämpas bestämmelserna i § 10.

Vid 2 §. (2 och 3 §§ i komiterades förslag.)

Af tre ledamöter i Högsta Domstolen har blifvit hemstäldt att det icke måtte i något fall tillstädjas Lapparne att tillgodogöra sig skog å enskildes utom lappmarkerna belägna egor.

Häremot synes mig dock böra erinras, att om Lapparne skola kunna utöfva rättigheten att vintertiden låta sina renar beta på de ställen, der de af gammal sedvana vistats, måste dem lemnas tillåtelse att under denna tid äfven på enskilde tillhörig mark taga den ringa qvantitet skogsprodukter de behöfva. Enligt hvad från alla håll blifvit sammanstämmande uppgifvet, använda Lapparne till bränsle endast torra träd, vindfällen, en och videbuskar samt till sina husgeråd och redskap nästan uteslutande växande björk. En dylik användning från Lapparnes sida af skogen äfven utom lappmarkerna, hvilken använd-

ning, så vidt erfaras kunnat, hittills icke mött någon gensägelse från de bofaste, kan under de skogsförhållanden, som förefinnas i Norrland, icke anses medföra för de bofaste någon uppoffring; och något hinder synes under sådana omständigheter icke kunna möta att låta Lapparne under sina flyttningar vintertiden använda skogen i den omfattning, som blifvit dem i den internationella lagen medgifven.

Då deremot frisk barrskog icke af Lapparne i allmänhet användes för eget behof, och medgifvande af rättighet för dem att taga äfven växande barrträd å enskildes egor sålunda synes kunna föranleda missbruk, har Lapparnes rätt att använda enskildes växande skog utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt de i Jemtlands län för Lapparne afsatta land ansetts böra inskränkas till löfträd, en inskränkning, som vid angifna förhållanden för Lapparne icke medför någon olägenhet.

Det behof, som tillförene funnits för Lapparne att äfven utom lappmarkernas område understundom fälla växande barrträd för att under flyttningarne erhålla laf till föda för sina renar, synes numera, sedan skogsafverkning i stor utsträckning begynt å flertalet trakter inom Norrland, så ytterst sällan böra förekomma, att Lapparne för dylika undantagsfall kunna hänvisas att med jordegaren öfverenskomma om det behöfliga hygget. Inom lappmarkerna är deremot enligt förslaget Lapparne medgifvet att för eget behof, således äfven för laftägt, använda växande barrträd. Någon farhåga, att en dylik rättighet skulle af dem missbrukas, synes icke böra uppstå, då dels Lapparne i oträngdt mål icke underkasta sig det arbete, som fällandet af växande barrträd för dem medför, dels skogsafverkning af de bofaste äfven inom lappmarkerna bedrifves i stor utsträckning, hvadan fällande af träd för laftägt icke heller inom det egentliga skogslandet kan annat än undantagsvis för Lapparne ifrågakomma.

Blifver Lapparnes rätt att å enskildes egor utom lappmarken taga växande träd inskränkt till löfträd, torde man utan olägenhet för den bofasta befolkningen kunna borttaga den i förslaget — i öfverensstämmelse med den internationella lagen — upptagna skyldigheten för Lapparne att vid deras vistelse å enskildes egor, belägna utom lappmarkerna, före afflyttningen från trakten för egaren anmäla hvad de tagit af växande träd. Denna skyldighet skulle nemligen helt visst mången gång för Lapparne blifva särdeles betungande, då ej sällan svårighet för dem kan uppstå att med nödig skyndsamhet erhålla säker kännedom om hvilka jordegare de särskilda skogsskiftena tillhöra. Af sådan anledning har den i förslaget upptagna anmälningsskyldigheten blifvit utbytt mot bestämmelsen att den jordegare, som vill hafva

ersättning för växande löfträd, hvilka af Lapparne blifvit använda, eger att sjelf påfordra dylik ersättning.

Till förekommande deraf att, på sätt blifvit anmärkt, de i 3 § af komiterades förslag upptagna bestämmelserna skulle kunna misstydas så, att de antogos innebära en vidsträcktare rätt för Lapparne till skogsfång än som i 2 § blifvit dem medgifven, hafva dessa båda paragrafer blifvit sammanförda till en paragraf.

De i förslaget upptagna ansvarsbestämmelser äro affattade i likhet med motsvarande stadganden i den internationella lagen; och synes mig, vid sådant förhållande, hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt med afseende å lydelsen af dessa bestämmelser icke böra föranleda någon ändring i desamma.

I öfverensstämmelse med den internationella lagen var i 5 § af komiterades förslag intagen en föreskrift om skyldighet för Lapparne att afbarka växande träd, som för att användas till stängsel togos i enskildes skogar inom lappmarken eller i statens skogar. Då emellertid denna bestämmelse gifvit anledning till missuppfattning hos åtskilliga af dem, som yttrat sig öfver förslaget, och bestämmelsen, derest den framdeles skulle finnas behöflig, kan af Konungen utfärdas i administrativ väg, har densamma blifvit ur förslaget utesluten.

Vid 7 §. (9 §.)

Af tre ledamöter i Högsta Domstolen har anmärkning blifvit framstäld emot förslagets bestämmelse, att, der inom en lappby flera Lappar egde rätt att vistas med sina renar än lägenhet funnes, så att trängsel derigenom uppstode och skada å kringliggande trakter förorsakades, Konungens Befallningshafvande skulle ega att hänvisa det öfverskjutande antalet till närmaste lappby. Två af dessa ledamöter hafva ansett att en administration af ifrågavarande art öfver Lapparnes sätt att bedrifva sin näring, skulle för dem blifva ett olidligt band på deras frihet och hos myndigheterna förutsätta en kännedom om Lapparnes förhållanden och om renbetenas beskaffenhet, som säkerligen skulle blifva svår om ens möjlig att förvärfva. En ledamot har funnit bestämmelsen innebära ett betänkligt ingrepp i den personliga friheten.

Häremot bör dock erinras att någon tvekan icke lärer kunna förefinnas derom, att eganderätten till de för Lapparne afsatta land och bibehållna områden fortfarande tillhör kronan; att den för särskilda Lappar meddelade inrymningsrätt å vissa trakter endast innebär rättighet för dem att med sina renar beta inom den trakt, som blifvit åt dem upplåten, och att derinom idka jagt och fiske, men icke innefattar

någon rättighet att, derest de sjelfva upphört att idka renskötsel, förhindra upplåtelse till annan Lapp af betesrätt inom samma trakt; samt att de i förslaget upptagna bestämmelser om den ordning, i hvilken förflyttning af Lappar skall kunna ske, otvifvelaktigt innebära tillräckliga garantier derför, att Lapp, som erhållit inrymningsbref å något land, icke skall mot sin vilja kunna med sina renar blifva derifrån förflyttad.

Vid sådant förhållande lärer ett ordnande af Lapparnes betesrätt på det sätt, som med bevarande af allas rätt till bete för deras renar kan vara bäst egnadt att förekomma skada å kringliggande trakter, icke med fog kunna sägas vara något intrång i Lapparnes personliga frihet. Om behofvet af ett stadgande derom att, vid trängsel å någon ort, det öfverskjutande antalet renar må kunna hänvisas till en annan, torde tvekan icke böra förefinnas, då från alla trakter så väl inom Sverige som i Norge, der några allvarligare klagomål försports öfver Lapparnes intrång på angränsande jordegares mark, sammanstämmande uppgifvits såsom en af de hufvudsakligaste anledningarne till detta intrång, att renantalet för trakten varit större än som kunnat finna bete å den mark, hvarå Lapparne egt rätt att vistas med sina renar. Stadgandets lämplighet åter torde vara till fullo ådagalagd genom den erfarenhet, som i Norrbottens län vunnits angående verkningarne af ett dylikt tillvägagående. I detta län har nemligen ej råkat i förgätenhet den i 7 § af Lappfogdeinstruktionen den 5 Augusti 1760 upptagna föreskrift, »att kronofogden bör tillse att icke flera i någon by sig inträngа än lägenhet för dem finnes, utan böra de, som å nyo tillkomma och för byn icke nödiga äro, förvisas till sådan by, hvarest bättre utrymme gifvas kan». Med tillämpning af denna föreskrift blifver inom detta län, der trängsel uppstått inom en lappby, någon af Lapparne hänvisad att flytta till annan lappby, der utrymme finnes. Den gynsamma verkan af detta förfarande är utan skiljaktighet vitsordad af alla dem, hvilka om Lapparnes förhållanden i Norrbottens län tagit kännedom, och den framträder jemväl tydligt vid en jemförelse emellan förhållandena inom Norrbottens län och tillståndet i Jemtlands, hvarest föreskriften om förflyttning af Lapparne för länge sedan kommit ur bruk.

Den uttalade farhågan att man icke skulle kunna förutsätta hos Konungens Befallningshafvande den kännedom om Lapparnes förhållanden och renbetenas beskaffenhet, som kräfdes för en tillfredsställande utöfning af den befogenhet, som komme att åt Konungens Befallningshafvande blifva öfverlemnad, synes mig icke vara grundad. Hafva kronofogdarne i Norrbottens län hittills kunnat förskaffa sig tillräcklig kännedom om hithörande förhållanden — och tillståndet i detta län

gifver otvetydigt vid handen att så är fallet — lärer man vara berättigad att antaga, att det för framtiden icke skall möta några oöfverstigliga svårigheter för Konungens Befallningshafvande att, der utöfningen af denna befogenhet ifrågakommer, genom Lapparnes och vederbörande tjenstemäns hörande förskaffa sig en noggrann och säker kännedom om de förhållanden, hvilka skola ligga till grund för Konungens Befallningshafvandes beslut i dylika frågor.

Åstadkommandet af denna utredning skulle ock för framtiden i väsentlig mån underlättas, derest den anförtroddes åt de särskilde lappuppsyningsmän, om hvilkas tillsättande å sådana orter, der behofvet det kräfver, förslaget gifvit en antydan, och hvilkas åliggande skulle blifva bland annat att förskaffa sig fullständig och noggrann kännedom om alla de förhållanden, som kunna ega inflytande på bedömande af frågan om förflyttningarne från en lappby till en annan.

Jemväl torde det ej böra lemnas utan uppmärksamhet att de, hvilkas rätt företrädesvis beröres af det ifrågasatta stadgandet, — Lapparne — blifvit i ärendet hörde och dervid ej framstält någon betänklighet mot stadgandet.

På sätt af Högsta Domstolens fleste ledamöter blifvit hemställdt, har lydelsen af sista stycket i denna paragraf sålunda förändrats, att deraf tydligt framgår, att den renegare, hvilken först efter det Lapp från en lappby till annan flyttat till honom öfverlemnat renar, icke med dessa renar ansvarar för vite, som blifvit Lappen ådömdt för tredska att flytta.

Vid 8 §. (10 §.)

Högsta Domstolens fleste ledamöter hafva rätteligen erinrat, att de i förordningen den 6 Juni 1883 meddelade stadganden angående hvad som skall iakttagas, när distriktsindelning å viss trakt skett, i Sverige äro tillämpliga endast å norska Lappar. Hvad som här erfordras är alltså en föreskrift att samma stadganden skola gälla äfven för svenska Lappar, som uppehålla sig i samma distrikt. Då det emellertid är antagligt, att vissa stadganden, särdeles de som afse en årligen återkommande skyldighet att anmäla antalet renar, med hvilka en norsk Lapp ämnar uppehålla sig i distriktet, ej behöfva med samma stränghet tillämpas på svenska Lappar, synnerligen på dem, som ej flytta utan hafva stadigt uppehåll inom distriktet, skulle jag vilja föreslå att den internationella lagens stadganden förklaras tillämpliga endast i den utsträckning Konungen förordnar.

Vid 10 §. (12 och 14 §§.)

Med anledning af de inom Högsta Domstolen vid 12 § i komiterades förslag framstälda erinringar har dels åt bestämmelserna i första punkten af denna paragraf gifvits sådan lydelse, att de komma att reglera renegares ersättningsskyldighet för skada å växande eller afskuren gröda på åker, äng eller sådana utängsslåtter, som i punkten afses, jemväl å trakt belägen utom Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt Jemtlands län; dels ock den tid, under hvilken inom Jemtlands län ovilkorlig ersättningsskyldighet för sådan skada skall ega rum, blifvit utsträckt jemväl till tiden emellan den 1:sta och den 15:de Maj.

Sedan, på sätt i det föregående redan blifvit anmärkt, de i 13 § af komiterades förslag upptagna bestämmelser angående stängselskyldighet i vissa fall kring utängsslåtter blifvit ur förslaget uteslutne, kunna stadgandena om Lapparnes skyldighet att ersätta skada å utmark lämpligen upptagas i samma paragraf, som innehåller bestämmelserna angående deras ersättningsskyldighet i öfrigt, hvadan 12 och 14 §§ i komiterades förslag blifvit till en paragraf sammanförda.

Vid 11 §.

Med anledning af hvad inom Högta Domstolen blifvit anmärkt emot den föreslagna utsträckningen af nu gällande skyldighet för de bofaste att hägna omkring hö i stack eller hässja, synes mig stadgandet böra inskränkas till att gälla allenast Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker samt den del af Jemtlands län, hvarest hemmanen blifvit skattlagda enligt den för Vesterbottens läns lappmarker före år 1873 gällande metod. Behofvet af ett dylikt stadgande i fråga om de hemman i Jemtland, hvilka omgifva det egentliga lappområdet, är under ifrågavarande ärendes behandling till fullo ådagalagdt, och någon betänklighet att låta stadgandet gälla för denna del af Jemtland synes så mycket mindre böra möta, som detta innebär allenast ett återupplifvande af hvad före utfärdandet af Kongl. brefvet den 3 Oktober 1866 varit gällande. Förhåller det sig så, som komiterade uppgifvit, eller att hemmansegarne å de trakter i Jemtland, hvilka äro belägna i närheten af Lapparnes skattefjell, redan nu hafva för sed att genom stängsel skydda sina utestående höstackar mot åverkan af renarne, skulle genom det föreslagna stadgandet någon förpligtelse icke åläggas hemmansegarne utöfver hvad de frivilligt åtagit sig.

Vid 13 §. (17 §.)

I fråga om det föreslagna stadgandet om gemensam ansvarighet inom särskilda skadeersättningsområden har blifvit af Högsta Domstolens flesto ledamöter anmärkt, dels att det med skäl kunde betviflas att Sveriges natur egnade sig för den begränsning af dessa områden, som alltjemt ansetts och borde anses utgöra det vilkor, utan hvilket en ansvarighet af ifrågavarande slag icke kunde ur rättvisans och billighetens synpunkt försvaras, dels ock att det icke tagits tillräcklig hänsyn till den vid internationella lagens behandling till fullo beaktade fara, som låge deri att dessa områden kunde komma att göras större än med rättvisa vore förenligt.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anmärkt har till de förutsättningar, som i komiterades förslag uppstälts för att en trakt må förklaras utgöra ett särskildt skadeersättningsområde, blifvit — i öfverensstämmelse med stadgandena i den internationella lagen — tillagdt det vilkor, att de inom trakten för Lapparne afsatta land skola vara så belägna, att de renar, som söka bete å dessa land, kunna antagas komma att, der bevakning saknas, under betestiden ströfva omkring i hela trakten. Antagligen minskas härigenom antalet af de trakter, som kunna förklaras utgöra skadeersättningsområden, men stadgandet kommer tvifvelsutan icke att derföre sakna tillämpning. De djupa dalgångar, af hvilka landet i närheten af fjellet är genomskuret, utgöra naturliga begränsningar för sådana områden, och dessa torde i intet fall behöfva blifva större än de distrikt, i hvilka det till Tromsö amt i Norge hörande fastland är indeladt.

Den omständighet att i Sverige redan på grund af Kongl. brefvet den 4 November 1817 finnes införd en jemväl i förevarande förslag (16 §) upptagen gemensam ansvarighet torde ej med skäl kunna åberopas mot införandet af särskilda skadeersättningsområden. Dessa områden äro nemligen afsedda att omfatta trakter, der Lapparne uppehålla sig under vår, sommar och höst, och till desamma skulle förläggas vissa för Lapparne afsatta land tillika med angränsande marker. Den uti nämnda Kongl. bref stadgade gemensamma ansvarighet för Lappar, som hålla sina renar uti en hjord, afser deremot det ofta inträffande fall att Lappar under vinterflyttningarne slå tillsammans sina hjordar för att underlätta arbetet med renarnes bevakning. Under dessa vinterflyttningar uppehålla sig Lapparne å trakter, hvilka enligt de i förslaget upptagna bestämmelser icke kunna indelas i särskilda skadeersättningsområden, hvadan bibehållande af gemensam ansvarighet för Lappar, som hålla sina renar uti en hjord, icke kan i någon mån göra de föreslagna stadgandena angående dylika områden öfverflödiga.

Vid ofvan antydda förhållanden och då behofvet å vissa orter af gemensam ansvarighet för Lapparne blifvit under behandlingen såväl af ifrågavarande lagförslag som af den internationella lagen vitsordadt ej mindre af den bofasta befolkningen än af myndigheterna i orterna, hvilka så godt som sammanstämmande framhållit att endast detta medel funnes för åstadkommande af ett fredligt förhållande mellan de bofaste och nomaderne samt för vinnande af nödig ordning och säkerhet derför att de med betesrättighetens utöfning förenade skyldigheter verkligen blifva af Lapparne uppfylda, synes mig ifrågavarande bestämmelse icke kunna ur förslaget uteslutas.

Vid 16 §. (20 §.)

Att der flera Lappar hålla sina renar tillsammans i en hjord ålägga Lapparne solidarisk ansvarighet för skada af renar, som höra till hjorden, för att — på sätt inom Högsta Domstolen blifvit antydt — sporra Lapparne till pligttrogenhet och nit vid renarnes vaktande, torde icke vara af behofvet påkalladt. Under de förhandlingar, som föregingo antagandet af den internationella lagen, upplystes från skilda håll, att den i nämnda lag för vissa fall stadgade gemensamma ansvarighet icke behöfde göras solidarisk, för att det med denna ansvarighet åsyftade ändamål skulle vinnas. Något skäl för antagandet att förhållandet icke vore detsamma i de fall, för hvilka ifrågavarande lagförslag upptagor gemensam ansvarighet, har icke blifvit angifvet, och vid sådant förhållande torde det icke vara lämpligt att i lagförslaget införa en strängare gemensam ansvarighet än den, som i den internationella lagen förekommer.

Vid 20 §. (24 §.)

Den af Högsta Domstolen förordade ändring i denna § är vid förslagets omarbetande iakttagen.

Vid 21 §. (25 §.)

I öfverensstämmelse med hvad af Högsta Domstolen blifvit anmärkt vid 25 § i komiterades förslag, hafva bestämmelserna angående Lappernes rätt till jagt och fiske affattats sålunda, att Lapparne skola vara berättigade att till jagt och fiske betjena sig af land och vatten icke allenast å de för dem afsatta land och sådana områden i Norrbottens och Vesterbottens läns lappmarker, som för dem bibehållas, utan äfven å annan utmark inom dessa lappmarker under den tid Lapparne ega att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar.

Vid 22 §. (26 §.)

Tre af Högsta Domstolens ledamöter hafva anmärkt, att denna paragraf borde utgå, enär den deri föreslagna ordningen för upplåtelse af rätt till bete, jagt eller fiske å de för Lapparne afsatta land, icke fölle inom civillagens område. Då emellertid det måste vara en synnerlig fördel att ifrågavarande bestämmelser, hvilka så nära beröra den rätt Lapparne ega till de för dem afsatta land, af dem kunna återfinnas i den lag, som ordnar deras förhållanden i öfrigt till befolkningen i de renbeteslanden angränsande trakter, synes stadgandet lämpligen kunna i lagen bibehållas.

I fråga om de mot detta lagförslag framstälda anmärkningar, har jag endast att tillägga, att jag ingalunda förbisett de af en ledamot i komitén samt af Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län liflgt framhållna följderna deraf, att inom nämnda län eganderätten till renarne begynner alltmer öfvergå från Lapparne till de bofaste. Det föreslagna botemedlet, eller förbud för Lapp att mottaga främmandes renar till större antal än Konungens Befallningshafvande medgifvit, synes mig dock hardt nära omöjligt att öfvervaka. Antagligen af detta skäl har förslaget ej heller vunnit något understöd i Högsta Domstolen. Der det ifrågavarande missbruket verkligen vållat trängsel af renar på någon viss trakt med deraf följande olägenheter för de kringboende, torde emellertid ett tillräckligt verksamt korrektiv ligga i det af komiterade föreslagna stadgande, att Lapp, hvars renhjord tillhör bofaste, i främsta rummet skall vara skyldig att utflytta.

Författningens rubrik är ändrad i enlighet med Högsta Domstolens yttrande.

Innan jag redogör för innehållet af de inom Högsta Domstolen framstälda anmärkningar mot förslaget till förordning angående renmärken, torde anledning icke sakuas att erinra om naturen af det näringsfång, hvartill Lapparne äro hänvisade, så vidt deraf framgår behofvet af den af komiterade nu föreslagna lagstiftning.

Enligt hvad af förre landshöfdingen i Norrbottens län i en afgifven promemoria blifvit anfördt i fråga om dessa förhållanden »måste en Lapp, som för sin och de sinas existens är uteslutande hänvisad till renskötsel, ega en hjord af minst 150 djur, årskalfvarne frånräknade,

eller åt andra sköta en hjord af minst dubbla detta antal. Den som har ett mindre antal slår sig tillsammans med andra Lappar, som äro i samma ställning, dels för att genom arbetsfördelningen mellan de särskilda egarne minska kostnaden för renvården, dels för att kunna tillika egna sig åt fiske och från denna näring erhålla det behöfliga tillskottet till sin familjs uppehälle. En renhjord kan sålunda sägas bestå af minst 150 djur, i medeltal torde en sådan bestå af 400 djur och största antalet af djur i en hjord, som kan sammanhållas, torde uppgå till 2,500 à 3,000».

»Kroppsformen och dess yttre beteckning äro hos rendjuren, liksom i allmänhet hos djurslag, hvilka icke äro tama, så litet varierande, att det är omöjligt att derpå säkert skilja samkönade och samåldriga renar från hvarandra. Om än renarnes storlek är något vexlande, beroende af betesmarkernas olika godhet och den större eller mindre frihet, som inom skilda landsdelar lemnas åt renarne, så är denna dock i och för sig icke något så kännetecknande och så utpregladt att man derpå kan från andra särskilja de renar, som tillhöra en viss Lapp.»

»Renen är ett djur, som icke söker ensamheten, den är deremot snarast att förlikna med fåret och vill sålunda hålla sig i samlad flock. För renhjorden ogynsamma förhållanden såsom stark dimma, snöstorm, hård skare, isskorpa på marken och dylikt förorsaka att en renhjord upplöses i mindre flockar och att dessa hvar för sig efter kortare eller längre tids mellanrum sluta sig tillsammans med andra flockar, hvilka ofta ej höra till den hjord, från hvilken de utgått. Hund, varg och järf skingra äfven de, när de inkomma i en renhjord, densamma och upplösa den i mindre flockar utan att renvårdaren det kan förekomma. Att sammanblandning af renar, tillhörande olika egare, härigenom skall i ganska stor utsträckning ega rum, är påtagligt. Att urskilja från en renhjord de renar, som tillhöra andra egare, är derföre ock en tidsödande och vigtig förrättning för Lapparne, så väl under sommaren, när renarne äro till fjells, som under höstvintern, sedan snö fallit och hjordarne förts ned i skogslandet. Under de egentliga vintermånaderna, då snön underlättar renvården, och intill midsommar hafva åter Lapparne i allmänhet renarne i sin hand.»

»Af det föregående torde framgå att det för en egendom så likartad, så lös och så rörlig som en renhjord är af behofvet påkalladt ett medel, hvarigenom egaren kan med säkerhet urskilja sina renar från andras. Såsom sådant har hittills användts märke, utklipt i renens öron. Renmärken kunna naturligtvis variera i det oändliga, och detta sätt att skilja emellan mitt och ditt i fråga om renar är derföre ock utan tvifvel det på samma gång bästa och enklaste. En Lapps

renmärke är sålunda för honom af största vigt; det ligger för honom makt uppå, att märket icke allenast säkert skiljer sig från andras, utan att det äfven har den egenskap att icke med lätthet kunna förvandlas till en annans; det är med ett ord ett insegel, genom hvilket han stämplar renen såsom sin tillhörighet.»

»Att renmärke tillförene hållits i helgd inom Norrbottens län och att detta varit vilkoret för säkerhet till renegendom och sålunda äfven ett medel för att lappväsendet kunnat hålla sig uppe är obestridligt. Vigten att söka bibehålla detta bevis om eganderätt okränkt har äfven gjort att de särskilda häradsrätterna i Norrbottens läns lappmarker fastställt de renmärken, som uppvisats och befunnits tydliga och lätt skilda från andras. En Lapp, som genom olyckor, vårdslöshet eller andra omständigheter förlorat sina renar, men varit egare af ett väl särskiljbart renmärke, har ofta nog mot jemförelsevis hög betalning fått öfverlåta det på annan, hvilken åter i sin ordning, för att begagna Lapparnes uttryck, derå erhållit häradsrättens fasta.»

»Då emellertid numera, enligt hvad inkomna yttranden från de särskilda orterna ådagalägga, uppvisning inför häradsrätterna af märken antingen ej sker, eller der sådant sker, detta ej föranleder någon åtgärd från Rättens sida, har en osäkerhet börjat innästla sig i afseende på renmärkets betydelse, och ett sjelfsvåld inom vissa orter uppstått i förändring af märken och användning af sådana, som underlätta tillgripande af andras renar. Vid antydda förhållanden måste det vara synnerligen af behofvet påkalladt att erforderliga åtgärder vidtagas för att åter bringa helgd åt det enda medel, som finnes för Lapparne att hafva säkerhet till de renar, som de ega, och goda skäl finnas för antagandet, att det missbruk med afseende å användningen af renmärken, lika eller liknande andra renegares märken, hvilket visat sig i vissa delar af Norrbottens län, skall, så vida det ej på lagstiftningens väg motverkas, snart sprida sig äfven till öfriga trakter af länet, der renskötsel idkas, och genom framkallande af rentjufveri i stor skala och annan oärlighet i handel och vandel varda en orsak dertill att renskötseln helt och hållet tillintetgöres.»

Högsta Domstolens flesta ledamöter hafva funnit stora betänkligheter både mot antagande af komiterades förslag och i allmänhet mot allt ordnande i lagstiftningsväg af de med renmärkena sammanhängande förhållanden. Det vore oegentligt att stadga kriminelt ansvar för underlåtenhet att åt renmärke bereda den laga kraft, som renegarens egen fördel bjuder honom att söka förvärfva. Stadgandet härom saknade giltig grund, enär omförmälda med straff belagda förfarande icke förnärmade enskild rätt, samt den omständighet att någon använde

ett icke af häradsrätt fastställdt renmärke ej innefattade anledning antaga, att han hade för afsigt att tillegna sig annans renar, allra minst om märket förut ej af annan begagnats. Dessutom skulle ensamt berörda stadgande, utan förbud tillika vid straffpåföljd mot begagnande af annans fastställda renmärke, icke vara tillfyllestgörande för uppnående af det med förslaget i motiven angifna syftemål. Jemväl i öfrigt vore lagen ofullständig, då der saknades bland annat bestämmelser angående hvad iakttagas bör, om mellan de tider, då fastställelse kunde sökas, i följd af arf eller annat laga fång uppstode behof af nytt märkes anbringande å redan märkta renar, och huruvida i allmänhet en och samma renegare vore lagligen berättigad att använda flera olika märken. Vidare vore det nödigt att bestämma, dels hvad vitsord tillkomme ett behörigen fastställdt märke gent emot ett sådant, som saknade fastställelse, och dels det rättsmedel, som vore att anlita för den, som förmenade, att fastställelse skett till hans förfång. Slutligen har framhållits olämpligheten att öfverlemna befattningen med renmärkens pröfning och fastställande åt häradsrätten; svårigheten för häradsrätten att afgöra, huruvida ett uppvisadt märke vore sådant, att det tydligen skilde sig från äldre renmärken, som användes, och att det ej lätteligen kunde till sådant äldre märke förvandlas; samt möjligheten att särskilda häradsrätter inom samma eller till hvarandra gränsande lappmarker komme att för olika personer fastställa lika renmärken.

Många af dessa anmärkningar skulle varit fullt befogade, om den nu föreslagna lagens uppgift varit jemförlig med den, som förelåg vid affattande af den för några år tillbaka antagna lagen om varumärken. Denna åsyftade att stäfja det ofog, för hvilket tillverkaren af en god och redbar vara utsattes derigenom, att en tillverkare af underhaltiga varor af samma slag försåg dessa med den förres varumärke eller ett märke liknande detta och sålunda bragte hans varor i misskredit. Syftet med renmärkeslagen är ett helt annat. Renmärket begagnas, icke för att i handeln kännetecknа vissa renar såsom härstammande från någon viss hjord, utan för att utmärka att de med märket betecknade renar äro en viss persons egendom. Den renegare, som vill på ett oärligt sätt åtkomma denna egendom, går till väga så, att han förser sina renar med ett märke så beskaffadt, att det förra märket kan med en enkel åtgärd förändras till fullkomlig likhet med det senare, hvarefter han, så snart han olofligen tillegnat sig en ren, på antydda sätt förändrar märket och sålunda gör det omöjligt för den sannskyldige egaren att styrka sin eganderätt. Det är således icke förhållandet att under alla omständigheter den egna fördelen bjuder en renegare att bereda laga kraft åt sitt renmärke; det saknas icke

anledning att antaga, det hans afsigt med att begagna ett icke fastställdt märke just är att förnärma annans rätt genom att tillegna sig dennes renar. Derför saknas icke heller giltig grund för stadgandet om straff för den, som underlåter att begära fastställelse å sitt märke hos Rätten och dervid låta Rätten tillse att märket blir sådant, att det icke kan missbrukas till andras förfång. Deremot är förbudet, vid straffpåföljd, att begagna annans fastställda märke obehöfligt; ett sådant begagnande förbjuder sig sjelf, enär det endast kunde leda derhän, att vid uppkommen tvist om eganderätten de sålunda märkta renarne komme att anses tillhöra den, som hade det fastställda märket. Att åter bestämma hvad vitsord må tillkomma ett behörigen fastställdt märke gent emot ett sådant, som saknar fastställelse, kan ej anses erforderligt, då lagen vid äfventyr af straff förbjuder anbringandet af icke fastställdt renmärke.

Något verkligt behof synes ej förefinnas att mellan de tider, då fastställelse å renmärke kan sökas, till följd af arf eller annat laga fång, anbringa något nytt icke fastställdt märke å redan märkta renar. Arfvingarna till en renegande Lapp kunna antagas redan under dennes lifstid innehafva egna renmärken, enär bland Lapparne lärer vara landssed, att barn kort efter födelsen af föräldrar eller faddrar erhålla renar, hvilka anses såsom barnens egendom; och köp af renar, hvilka ej äro ämnade att genast nedslagtas, sker i allmänhet vid marknadstiden under pågående ting.

Jag kan öfver hufvud ej dela den inom Högsta Domstolen uttalade åsigt, att en fullt ändamålsenlig och verksam lag skulle komma att erhålla ett omfång, vida öfverstigande det föreliggande förslagets. Den nu föreslagna lagens omfattning sammanfaller nära med hvad tillförene af Lapparne enligt gammal sedvana varit iakttaget. Då erfarenheten vitsordat, att denna sedvana, så länge den tillämpats, för Lapparne medfört en tillräckligt betryggande säkerhet till renegendomen, synes man icke hafva något skäl att befara, att förevarande förslag icke skulle visa sig ändamålsenligt och verksamt för vinnande af det dermed afsedda mål.

Så länge handläggningen af de ansökningsärenden, som upptagas i de s. k. småprotokollen, tillkommer häradsrätten, kan det svårligen sägas, att behandlingen af det slags ärenden, som i förevarande förslag afses, icke skulle låta förena sig med en domstols natur. Icke heller kan jag finna det olämpligt att under för handen varande förhållanden i lappmarkerna häradsrätterna blifva de myndigheter, hvilka skola vaka deröfver att endast sådana renmärken blifva fastställda till an-

vändning, som icke lätteligen kunna missbrukas såsom medel att underlätta rentjufnader. Man bör nemligen erinra sig att tingen i lappmarkerna hållas i sammanhang med kronouppbörden; att äfven om Lapparne icke hafva något annat vid tinget att beställa, de dock alltid skola erlägga sin skatt till kronan och kommunen, hvarföre de infinna sig vid tingsstaden så mangrant, att åtminstone en person från hvarje hushåll är tillstädes; att enligt förevarande förslag ordningsmännen alltid skola vara vid tinget närvarande; samt att i lappmarkerna nämnden i häradsrätten städse till någon del utgöres af Lappar från skilda delar af tingslaget. Så väl i Rätten som bland den församlade lappska befolkningen finnas derföre personer fullt kompetenta att bedöma ett uppvisadt renmärkes lämplighet och äfven i besittning af en noggrann kännedom om de märken, som användas å renar tillhörande de Lappar inom närgränsande jurisdiktioner, hvilkas renar blanda sig med eller antagas kunna komma i samma flock med Lapparnes inom tingslaget renar. Man kan följaktligen med visshet antaga, att häradsrätten icke kommer att sakna vare sig kännedom om de renmärken, som redan äro inom tingslaget eller angränsande jurisdiktionsområden använda, eller förmåga att bedöma huruvida ett märke är sådant, att det utan att förorsaka förvecklingar bör kunna fastställas. Då härtill kommer att Lapparne hafva en djupt rotad vördnad för denna domstol, lärer under närvarande förhållanden icke någon lämpligare embetsmyndighet än häradsrätten finnas, åt hvilken ifrågavarande uppdrag skulle kunna anförtros.

Deremot har, med anledning af hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, i förslaget intagits stadganden derom, dels att den förteckning, som enligt § 3 skall föras vid häradsrätten, tillika bör innehålla uppgift på den renegare, för hvilken märke blifvit fastställdt, dels ock att, der å det ting, som infaller näst efter det författningen trädt i kraft, särskilda renegare söka fastställelse å renmärken, af hvilka det ena icke tydligt skiljer sig från det andra eller det ena lätteligen kan till det andra förändras, den renegare, som sjelf eller hvars förfäder längst användt uppvisadt märke, eger att derå erhålla fastställelse. I öfverensstämmelse med derom inom Högsta Domstolen gjord erinran är ur förslaget uteslutet stadgandet om skyldighet för häradsrätten att i visst fall för sökande uppfinna renmärke. Härjemte har ett öfvergångsstadgande blifvit tillagdt i syfte att lemna renegare, hvilken då författningen träder i kraft fortfarande brukar ett icke fastställt renmärke, en tid af sex månader att å märket söka fastställelse.

Då jag tror mig kunna tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att med de af mig nu förordade förändringar framlägga komiténs förslag till Riksdagens antagande, hyser jag ingalunda den förhoppning att ensamt genom den ifrågavarande lagstiftningen skola undanrödjas de missförhållanden, som i vissa trakter af de nordligaste länen bragt bofaste och Lappar i harnesk mot hvarandra. Synnerligast i Jemtlands län, der afvittringen beröfvat Lapparne en del af de för deras existens oundgängliga betesmarker, så att skattefjellen icke vidare erbjuda de betingelser, som kräfvas för renskötselns bedrifvande under vår, sommar och höst, kan ett drägligt tillstånd ej åvägabringas utan särskilda åtgärder, åsyftande dels att upprätthålla ordning i samfärdseln mellan Lappar och bofaste, dels att utvidga det område, inom hvilket Lapparne ega att utan intrång af de bofaste och deras kreatur ostördt egna sig åt utöfningen af sin näring.

I förstnämnda hänseende har Eders Kongl. Maj:t medgifvit att under innevarande och nästkommande år må inom Herjeådalens, Ovikens och Undersåkers renbetesfjell med dertill angränsande marker anställas en uppsyningsman med de åligganden komiterade i sitt betänkande (sid. 116) föreslagit. Tillräcklig erfarenhet om resultatet af hans verksamhet torde ännu ej få anses vunnen; och jag kan derföre ej tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att nu till Riksdagen göra framställning om medel för tillsynens fortsatta handhafvande.

I senare hänseendet hafva komiterade framstält flera förslag. Ett är att de kronoparker i Jemtlands län, hvilka befinnas till renbete tjenliga, måtte till Lapparne upplåtas under de vilkor Eders Kongl. Maj:t kan finna skäligt stadga. En undersökning härom har på Domänstyrelsens föranstaltande skett, och förslag uppgifvits å de kronoparker, som äro till renbete användbara. Men då de å dem befintliga slåtterlägenheter och mulbete på viss tid utarrenderats åt enskilde, kan någon upplåtelse åt Lapparne ej ega rum förr än arrendetiden gått till ända eller vid 1890 års ingång.

Ett annat förslag är att genom försäljning af skog, som utan men för renskötseln kan å lappskattefjellen afverkas, anskaffa medel till inköp eller expropriation af mark eller till förvärfvande af betesrätt under sommartiden å enskildes mark, hvarigenom renbetestrakterna skulle kunna utvidgas så att Lapparne kunde under de tider af året, då marken vore bar, med säkerhet finna tillräckligt bete för sina renar utan att beträda enskildes, för renbete ej upplåtna egor. Eders Kongl. Maj:t har anbefalt en undersökning af skogstillgången å skattefjellen i Jemtlands län för att utröna i hvad mån skogsafverkning för nämnda ända-

mål kunde ega rum, men det slutliga resultatet af denna undersökning har ännu icke blifvit Eders Kongl. Maj:t delgifvet.

Jag hemställer under åberopande af hvad jag nu anfört, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att jemlikt 87 § Regeringsformen antaga de vid detta protokoll fogade förslag till

1:o. *Lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige;* och

2:o. *Lag angående renmärken.*»

Justitieråden Östergren och Wedberg åberopade sina vid granskning i Högsta Domstolen af komiterades förslag afgifna yttranden, så vidt desamma icke föranledt ändringar i förslagen.

Statsrådets öfrige ledamöter tillstyrkte bifall till Departementschefens hemställan.

Hvad Departementschefen sålunda hemstält täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen aflåtas af innehåll bilagan vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo
Th. Wilh. Malm.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1886.

⊗ ESSELTE 89933 Jopareg. A4, 10 otryckta flikar

Marianne Samuelsson.

Mom. 4
Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (miljöskyddslagstiftning och joniserande strålning)
Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 34 för reservation 4 av Annika Åhnberg och Marianne Samuelsson.

Mom. 6 (mätstationer för radioaktiv strålning)
Utskottet hemställan bifölls med 235 röster mot 69 för reservation 5 av Karl Erik Olsson m.fl.

Jordbruksutskottets betänkande JoU11
Utskottets hemställan bifölls.

21 § Ändring i rennäringslagen, m.m.

Föredrigs
Jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU12 Ändring i rennäringslagen, m.m.

Anf. 134 ÅKE SELBERG (s):
Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att tala om två socialdemokratiska reservationer till jordbruksutskottets betänkande nr 12.

Förslaget i propositionen om ändring i rennäringslagen grundar sig på samerättsutredningens förslag och de synpunkter som framkommit i remissyttrandena. Samerättsutredningen startade sitt arbete 1983 och lade fram sitt senaste betänkande den 21 november 1990. Därmed var också arbetet avslutat. Man kan tycka att det har varit en mycket lång tid att arbeta under. Men samtidigt visar det väl att dessa frågor är mycket komplicerade och svåra att ta itu med på grund av att det finns så många motstående intressen, främst skogsbruk, turism, jakt och fiske i samma områden.

Förutom direkta rennäringsfrågor – som att stärka rennäringens ställning i förhållande till motstående intressen – behandlas i propositionen t.ex. förbättrad ordning när det gäller rösträtten i samebyarna. Man tar också upp frågor om jakt och fiske, där det är angeläget att få en lösning.

Nu blir det förmodligen inte så som har föreslagits i propositionen. En samlad opposition har bildat majoritet för avslag på propositionen. Det kan låta lovvärt att man vill ha en samlad proposition för samefrågor. Men vi skall samtidigt ha klart för oss att även om man får en samlad proposition, kommer den att innehålla flera delar genom att det är tre eller fyra – kanske ännu fler – departementsområden som berörs.

De förslag som nu föreligger från samerättsutredningen, lantbruksstyrelsen och remissyttrandena bildar ett bra underlag för beslut i de frågor som tagits upp i propositionen. Det förslag som läggs fram beträffande för högt renantal fyller t.ex. ett mycket angeläget behov. Det gäller en efterlängtad åtgärd, för hur skall vi kunna driva kravet på större hänsynstagande inom skogsbruket samtidigt som renantalet ökar år från år?

Det finns inte ett godtagbart företagsregister. Ett sådant register är ju viktigt, inte minst för samebyarna.

Jakt och fiske ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen hör också till de frågor som behandlas i propositionen. För ortsbefolkningen i glesbygder har jakt och fiske mycket stor betydelse, både som försörjning som rekreation. I många fall är möjligheter till jakt och fiske en direkt förutsättning för att människor över huvud taget skall bosätta sig i de här områdena. Många gånger handlar det också om att dra till sig s.k. resurspersoner. Därför borde också jaktmöjligheterna utökas ovanför odlingsgränsen, precis som det sägs i propositionen. Sådan jakt är i dag en dåligt utnyttjad resurs.

Vidare är det nödvändigt att en bättre fiskevård kommer till stånd om man även i framtiden vill se fisket som en resurs. Inte minst för samebyarna är det angeläget att man får en bra fiskevård, så att man kan behålla ett tillskott till försörjningen.

I och med avslagsyrkandet tar oppositionen ställning på ett sätt som innebär att konflikterna kommer att fortsätta. Det gäller angelägna frågor, och det tar flera år innan man ser verkningarna av åtgärderna. Besluten skjuts på framtiden. Därmed kommer också en del motsättningar att uppstå till förfång för näringsutövarna, för ortsbefolkningen och för alla berörda parter.

När ni nu inom oppositionen har majoritet för avslag på propositionen, så skulle jag vilja fråga: Är ni medvetna om att ni till en obestämd framtid skjuter upp lösningarna på dessa angelägna frågor?

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 135 KARL ERIK OLSSON (c):
Herr talman! En majoritet i utskottet föreslår avslag på regeringens proposition om ändring i rennäringslagen, och därför skall jag inte gå in på någon djupare sakdebatt i det här sammanhanget.

Samerättsutredningen tillsattes av den centerledda regeringen redan 1982 och fick tilläggsdirektiv av den socialdemokratiska regeringen efter valet. Det har funnits en bred politisk enighet bakom både tillsättningen av samerättsutredningen och dess uppgifter.

Huvudbetänkandet kom sommaren 1989 och har varit ute på remiss. Det innehåller bl.a. förslag om tillsättande av ett sameting. Det är ganska anmärkningsvärt att förslaget om sameting inte fanns med i propositionen om rennäringslag eller – om nu inte det hade varit lämpligt – bland andra aviserade propositioner under den här hösten. Det hade varit möjligt att genomföra ett val till ett första sameting redan vid nästa valtillfälle, alltså hösten 1991, om riksdagen hade gått till beslut i den här frågan nu, 1990. Regeringen har i stället valt att förhala denna fråga. Därmed skjuts den här processen fram ytterligare en valperiod.

I jordbruksutskottet har vi haft att ta ställning till ett antal motioner som har förordat att propositionen avslås med hänsyn till att man bör göra en samlad behandling. Jag är medveten om att – som Åke Selberg sade här nyss – ett utskott inte kan bereda alla de frågor som hör ihop med en samlad behandling av rennäringen och samefrågorna. Det måste naturligtvis bli antingen flera propositioner eller en proposition där delar remitteras till olika utskott.

Det hade i det läget varit möjligt för olika partier och ledamöter i riksdagen att på ett bättre och mera fullständigt sätt bilda sig en uppfattning om vad som var möjligt att göra i den här frågan. Rennäringen spelar i sammanhanget en mycket stor roll. Att bryta ut rennäringslagen ur frågan är därför inte lämpligt.

Låt mig uttala att vi i centern anser det nödvändigt med en sammanhållen politik på detta område. Det har tidigare också varit riksdagens uppfattning när frågorna har behandlats.

Med hänvisning till detta, herr talman, har jag anledning att yrka bifall till utskottets hemställan innebärande avslag på propositionen.

Anf. 136 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Som jag sade tidigare, Karl Erik Olsson, lade vi fram det senaste betänkandet i slutet av oktober. Därmed går det knappast att förvänta sig en samlad proposition; det finns inga möjligheter till det.

En hel del lagändringar måste göras före sametinget och många andra frågor diskuteras innan det kan bli en samlad proposition. Det gör att detta ärende liksom den proposition vi behandlar skjuts framåt ganska långt i tiden, i sämsta fall flera år, och det tycker jag är djupt olyckligt.

Anf. 137 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Det är alldeles rätt. Vi har tydligen samma uppfattning i frågan. Nu kommer hela ärendet att fördröjas, och den förseningen får naturligtvis regeringen ta på sig ansvaret för.

Anf. 138 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! I den kommittémotion som vi moderater har väckt med anledning av propositionen om ändring i rennäringslagen finns flera förslag till ändringar i förhållande till de förslag som regeringen har lagt fram.

Det första förslaget i motionen är ett avslagsyrkande på hela propositionen. Eftersom det finns majoritet för detta förslag i och med att samtliga oppositionspartier har yrkat detsamma, har de övriga yrkandena blivit inaktuella. Det finns därför ingen anledning för oss att här ta upp dessa yrkanden till diskussion.

Att propositionen avslås innebär inte att frågan i sig är ointressant och betydelselös – tvärtom. Den berör många människor, såväl rennäringens folk som norrländska jordbrukare.

Vi anser det angeläget att frågan får den seriösa och ingående behandling den är värd samt utmynnar i ett bra resultat. Som framgår av betänkandet anser vi att det behövs en samlad bedömning av rennäringsfrågorna.

En viktig faktor i denna bedömning blir samerättsutredningen som snart läggs fram. Denna utredning är kanske främst för samerna av stor betydelse, då det handlar om att bevara och utveckla samernas egenart samt deras samhällsliv. Samerättsutredningen kommer också att vara betydelsefull för oss som beslutsfattare, när vi skall forma samernas och övriga inbyggares framtid inom rennäringslandet.

Majoriteten i utskottet skriver i betänkandet att rennäringen bör bli föremål för en samlad bedömning, och vi anmodar regeringen att så snart det är möjligt återkomma till riksdagen med ett sammanhållet förslag angående samefrågorna. Detta har vi gett regeringen till känna. Vi har också möjlighet och säkerligen anledning att återkomma med våra övriga förslag.

Den socialdemokratiska minoriteten framhåller i reservation 1 behovet av en skyndsam behandling och beslut i enlighet med propositionens förslag. I reservationen skriver man att ett avslag på propositionen med en koppling till vissa konstitutionella frågor m.m. kan innebära att den an-

gelägna reformeringen av rennäringen skjuts på en oviss framtid. Det förefaller som om socialdemokraterna är tveksamma till regeringens förmåga att i rimlig tid få fram det begärda, sammanhållna förslaget. Det är inte att ge regeringen särskilt högt betyg, men det ligger säkert någonting i farhågorna.

Det blir därför en angelägen uppgift för oppositionen att hålla regeringen varm och kräva att riksdagens beslut uppfylles utan dröjsmål.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande och avslag på de bägge reservationerna.

Anf. 139 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Låt mig göra ett tillrättaläggande med anledning av det Jens Eriksson sade. Utredningen är klar och har lagt fram sitt slutbetänkande. Däremot återstår en remissomgång. Därför kan vi inte förvänta oss ett samlat förslag förrän till – i bästa fall – nästa riksmöte.

Anf. 140 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag är medveten om det. Men man har inte kunnat ta hänsyn till den i den framlagda propositionen. Därför kan vi just nu inte heller få ett sammanhållet förslag. Det kan vi dock få när remissomgången är färdig.

Anf. 141 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Vi står ånyo inför den socialdemokratiska regeringens välförtjänta nederlag. I dag gäller det en folkminoritets ställning, rättigheter och möjligheter. Det är vår egen urbefolkning i vårt eget land. Den socialdemokratiska solidariteten sträcker sig inte långt, i vart fall inte upp till det norrländska inlandet. Nej, den räddningsplanka som rullades ut för att oppositionen skulle lockas rädda regeringen var att lösa allvarliga tvister i Härjedalens skogsbygd. Men inte löses dessa tvister utan ett allsidigt och heltäckande grepp.

Just detta grepp – ett samlat förslag – har vi efterlyst här i riksdagen. Men det är tydligen inte bara samerna som regeringen inte orkar med. Den socialdemokratiska regeringen är så regeringstrött att den inte heller i denna fråga orkar med riksdagen och dess beställningar. År efter år har vi stått här i kammaren och efterlyst en samlad proposition. Ja, t.o.m. under den förra mandatperioden efterlystes detta. Gång på gång har tystnad inträtt. Samerättsutredningen skulle inväntas. Det var också justitieministerns besked den 22 mars i en debatt här i kammaren. Det var ett bärande argument. Desto mer förvånad blir man när regeringen inte alls inväntar samerättsutredningens slutbetänkande. I stället lägger man fram ett förslag i vilket bitar ur kakan plockas. Det är inget samlat grepp.

Så sent som i våras behandlades flera förslag, i utskottet och här i kammaren, om samernas ställning och rennäringen. Riksdagen förespeglades faktiskt av socialdemokraterna att ett samlat grepp med en samlad proposition skulle komma. Så skedde nu inte. I stället undviker den socialdemokratiska regeringen med ett vitt kryssande de verkligt svåra frågorna. Här saknas en helhetssyn. Åke Selberg måste förklara för oss i kammaren varför inte socialdemokraterna kan samla sig i denna fråga.

Vi ser ett mycket kompakt och enhetligt motstånd mot regeringens politik. I moderaternas motion sägs att det är anmärkningsvärt. I vänsterpartiets motion sägs att det är synnerligen magert. I miljöpartiets motion sägs att det är synnerligen beklagligt, och i centerns kommittémotion sägs också att det är anmärkningsvärt.

Om vi får en samlad proposition berör den ändå tre till fyra områden, säger Åke Sellberg sangviniskt i sitt anförande. Har inte Åke Sellberg varit med om att ett beslut här i kammaren leder till följdändringar i flera olika lagar? Det är ganska normalt. Det är det totala greppet, logiken, där alla förslag hänger ihop och vilar på en enhetlig juridisk grund som regeringen förvägrar riksdagen att ta ställning till.

Någon gång i framtiden, säger Åke Selberg i sitt anförande. Nu skjuts det hela beklagligtvis på en obestämd framtid. Är det så här fullkomlighetens maktspråk låter fortfarande? Ödmjukhetens insikt har inte nått ut till de socialdemokratiska kapillärerna. Tänker verkligen inte den socialdemokratiska regeringen efterkomma heller denna riksdagens beställning och ta fram ett samlat nytt förslag, Åke Selberg?

Nej, det är tyvärr så att socialdemokraterna med sina två reservationer försöker sitta på två stolar samtidigt. Å ena sidan vill inte socialdemokraterna gå med på att återförvisa propositionen, avslå den och begära ett nytt förslag. Å andra sidan kritiserar de propositionen hårt i reservation 2, med utgångspunkt i en enskild socialdemokratisk motion. Men den skall ändå inte avvisas, och inget tillkännagivande ges.

Det artiga bugandet för regeringen fortsätter, och det skall i stället heta att utskottet förutsätter att synpunkterna beaktas utan någon särskild framställning från riksdagen. Socialdemokraterna orkar inte samla sig till några klara besked om nå-

gonting, synes det.

Herr talman! Samerättsutredningen har lagt fram en mängd konkreta förslag vilka syftar till att i vissa fall klarlägga och i andra fall stärka samernas ställning. Folkpartiet liberalerna ser positivt på flera av dessa förslag. Särskilt angeläget uppfattar vi förslaget om ett inom samebefolkningen valt sameting.

Det är dock vår bestämda uppfattning att samerättsutredningens olika delförslag måste och bör kunna ses som en helhet. Det är denna helhet vi saknar.

Jag skall lämna några exempel på frågor som aktualiseras i debatten och som det är angeläget att lösa. Det gäller frågan om en särskild samelag, frågan om ett särskilt sameting, grundlagsfästande av den folkrättsliga ställningen, den rättsliga grunden för rennäringen, avvägnings- och samrådsfrågor mellan rennäring och andra intressen, sameskolan och, inte minst naturligtvis, den ytterst besvärliga frågan om ILO-konventionen.

Ett flertal ytterligare förslag kommer nu fram i och med samerättsutredningens slutbetänkande. Men regeringens proposition kommer i fel ordning och utan helhetssyn. Den bör därför avslås, och regeringen bör återkomma med ett samlat förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till jordbruksutskottets hemställan och avslag på de två socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 142 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Om jag vore i Anders Castbergers kläder kanske jag skulle vara litet försiktig med att beskylla andra partier för att vingla i sina beslut.

Anders Castberger efterlyser en samlad proposition. Jag skulle vilja ställa en fråga: Menar Anders Castberger att man skall lägga fram en samlad proposition innan utredningen är klar? Som jag tidigare har sagt blir utredningen klar nu under de närmaste dagarna.

Man förundras över Anders Castbergers argumentation om att man inte skall invänta utredningen innan man lägger fram förslag. I och för sig förstår jag Anders Castberger mycket väl. Han har aldrig levt eller bott i dessa områden. Han är inte införstådd med de problem som finns när det gäller såväl konflikterna mellan olika intressen som de som finns inom samebyarna. Det fanns faktiskt rejäla skäl för att lyfta fram frågorna i denna situation.

Anf. 143 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Jag har visst inte, herr Selberg, påstått att socialdemokraterna har vinglat i frågan. Det är i stället så att ni för en väldigt rak linje i denna fråga: en rak linje tvärs emot riksdagens beställning och uttryckliga önskemål – en rak linje rakt emot de intressekonflikter som faktiskt skulle lösas och de olika avvägningar som naturligtvis måste göras.

Regeringen har faktiskt fått sig förelagt att komma med ett samlat förslag. Det är inte vi här i riksdagen som har krävt att en proposition skulle läggas fram just nu. Nej, självfallet skulle det ha samordnats på ett helt annat sätt.

Justitieministern sade faktiskt den 22 mars att det var en självklar sak att förslaget om ett sameting inte kan ses isolerat utan att även detta förslag måste sättas in i ett större sammanhang. Var finns detta "större sammanhang", Åke Selberg, när regeringen får ta på sig det fulla ansvaret för denna valhänta, osystematiserade och osynkroniserade hantering av detta ärende.

Anf. 144 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Det var bra att Anders Castberger känner till att man lade fram detta förslag. Fortfarande håller Anders Castberger fast vid att man skulle ha lagt fram ett samlat förslag. Vår uppfattning är i alla fall att man inte kan göra det innan utredningen har arbetat färdigt eller vi har sett resultatet av remissomgången efter de förslag som har lagts fram.

Man kan beskylla regeringen för att vara senfärdig, men vår inställning i denna fråga är i alla fall att utredningen skall arbeta klart innan man kan ta det samlade grepp som Anders Castberger efterlyser.

Anf. 145 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Jag får återigen upprepa att det faktiskt inte är vi som har begärt att en proposition skall komma just nu. Tvärtom efterlyser vi ett samlat grepp. Vi får naturligtvis utgå ifrån att man har hunnit med all den hantering av förberedelsematerialet som erfordras för att man skall kunna lägga fram ett välavvägt förslag. Däri ingår självfallet att utredningar blir färdiga och på sedvanligt sätt också blir föremål för den behandling som måste ske.

Vad den socialdemokratiska regeringen har gjort är att utlova och förespegla någonting som den sedan inte uppfyller, nämligen ett samlat

grepp. Varför kunde inte den socialdemokratiska regeringen avvakta vad som skulle ske för att bättre samordna och synkronisera de olika sakerna? Sedan hade den kunnat lägga fram ett samlat förslag som omfattar hela den juridiska grunden för hur dessa frågor skall lösas.

Det här är så svåra frågor att man inte kan rycka loss dem ur sitt sammanhang så som regeringen gör, vilket Åke Selberg frenetiskt försvarar.

Anf. 146 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.

Kolonisationen av Norrland inleddes i kustlandet under 1500-talet. Allteftersom jordbrukskolonisationen växer fram trängdes samerna tillbaka och det uppstod ett behov av att göra en gränsdragning mot samernas område. Lappmarksgränserna fastlades 1751, den kom till för att skydda samernas tillgång till jakt och fiske.

Kolonisationen fortsatte och 1867 fastlades odlingsgränsen, syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster om gränsen skulle vara ett för samer förbehållet område. I Jämtland avsattes 1841 de s.k. renbetesfjällen, och området utvidgades 1887 genom att kronan inköpte ett antal hemman som upplåts för renskötse. Den verkliga lagregleringen av renskötseln kom med den första renbeteslagen 1886 som även innebar att man delade upp samer i renskötande och icke renskötande samer.

Anf. 147 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Även i denna kammare bland riksdagens ledamöter är kunskapen om vår urbefolkning mycket dålig. Jag tänkte därför ta kammarens tid i anspråk till att göra en kort summarisk beskrivning av tidigare viktiga lagar som berört samerna, även om de inte har följts.

Kolonisationen av Norrland inleddes i kustlandet under 1500-talet. Allteftersom jordbrukskolonisationen växte fram trängdes samerna tillbaka och det uppstod ett behov av att göra en gränsdragning mot samernas område. Lappmarksgränsen fastlades 1751. Den kom till för att skydda samernas tillgång till jakt och fiske.

Kolonisationen fortsatte och 1867 fastlades odlingsgränsen. Syftet med odlingsgränsen var att trakterna norr och väster om gränsen skulle vara ett för samer förbehållet område. I Jämtland avsattes 1841 de s.k. renbetesfjällen, och området utvidgades 1887 genom att kronan inköpte ett antal hemman som upplåts för renskötsel. Den verkliga lagregleringen av renskötseln kom med den första renbeteslagen 1886 som även innebar att man delade upp samer i renskötande och icke renskötande samer.

Den svenska riksdagen och regeringen har fortsatt att lagreglera samernas näring – renskötseln – och genom andra lagar skapat förutsättningar för att kunna utvinna naturtillgångarna i det forna samiska området.

Efter det att man under 1970-talet dels hade fattat enskilda beslut i riksdagen i angelägenheter som rörde samerna, dels hade beslutat om att samerna som en ursprunglig befolkning hade vissa särskilda rättigheter och därför skulle positivt särbehandlas – det var också en följd av rättegången i det s.k. skattefjällsmålet – beslöt riksdagen 1982 att en kommitté skulle tillsättas för att utreda och komma med förslag till en samlad samepolitik. Som flera talare tidigare har påpekat är den kommittén nu klar med sitt arbete.

Jag vill i detta sammanhang direkt svara Åke Selberg på hans fråga om det nu blir uppskjutet, att man i Norge tillsatte en utredning samtidigt som nu är klar med sitt arbete. Sametinget är tillsatt och öppnades i september 1989.

Med den här utredningen så har vi ett förslag till en samlad samepolitik, och då kan inte regeringen fortsätta som förut med att till riksdagen föreslå ändringar i enskilda samepolitiska frågor. En enig opposition ger nu åter regeringen ett besked om att man inte godtar detta förfaringssätt utan kräver att regeringen följer riksdagsbeslutet från 1982 om en samlad samepolitisk proposition.

Svenska lagar och internationella konventioner som vi undertecknat och förbundit oss att följa innebär en långtgående skyldighet att skydda den samiska kulturen. Den grundläggande förutsättningen för den samiska kulturens fortlevnad är rennäringen. Flaskhalsen i rennäringen är vinterbetet. Det finns en optimal gräns för hur trängd en näring kan bli innan förutsättningarna för dess överlevnad försvinner. Vi har nått en sådan gräns där intrång eller åtgärder, som enskilt kan uppfattas som mindre betydelsefulla, i verkligheten kan innebära dödsstöten för den samiska kulturen. Därför är det enligt min mening nödvändigt med en proposition, som belyser hela problematiken och som kommer med förslag till åtgärder som verkligen stärker den samiska kulturens förutsättningar till utveckling och fortlevnad. Detta säger ju både riksdagen och regeringen.

Det finns en risk med att fortsätta att portionera ut samefrågorna till separata beslut – på det

sätt som riksdagen gjorde 1971 när man beslutade om en rennäringslag utan en samepolitisk målsättning. Propositionen om en målsättning kom först 1977, och då påstod man att rennäringslagen som innehöll landrätten inte kunde ändras.

Är det samma teknik man försöker sig på i dag att man först ändrar i rennäringslagen och sedan kommer med ett förslag till sameting och ett förslag till skrivningar för att ratificera ILOs konvention 169, för att slutligen hänvisa till att man inte kan ändra i rennäringslagen som man nyligen har tagit beslut om?

Detta förfaringssätt för att ge riksdagen ett beslutsunderlag är inte juridiskt försvarbart. Riksdagen behöver i sitt beslutsunderlag ett klargörande av vad urminnes hävd innebär, vad internationella konventioner innebär, vilka försörjningsmöjligheter samerna har, vilka försörjningsmöjligheter de behöver för att kunna utveckla sin näring och om det kan finnnas andra lösningar för att uppnå de här målen.

Socialdemokraterna försöker nu agera på ett sätt som man tror är politiskt möjligt i samefrågor. I en socialdemokratisk motion från 1971 ansåg motionärerna inte att det var politiskt möjligt med samepositiva åtgärder. I riksdagsdebatten ansåg socialdemokraterna att det, när den svagare kulturen möter den starkare, blir den svagare som går under och att inte heller samerna kommer att besparas detta öde. Man ville från socialdemokraternas sida den gången att det gamla uttrycket "mark till samernas uteslutande begagnande" skulle tas bort ur lagen. Socialdemokraterna tog fel vad gäller det politiskt möjliga den gången, på samma sätt som de gör här i kammaren i dag.

Jag vill bemöta de här reservationerna på några punkter. Reservanterna påpekar att man i propositionen har tagit med vad rennäringskommittén har föreslagit, samtidigt som man inte lämnar några egentliga förslag utifrån det viktigaste i rennäringskonventionen, nämligen de fyra punkterna som finns där. Vidare påpekar de att man i propositionen skulle stärka samernas ställning som minoritet och urbefolkning. Detta är ju mera av formell än av praktisk betydelse. Så är det ju redan i dag enligt gällande rätt till följd av HD-domen i skattefjällsmålet. Man synliggör naturligtvis gällande rätt genom att dessa saker skrivs in. Men samerna är inte utan rätt om vi återremitterar den här propositionen. Man skriver också att det har inneburit väsentliga förbättringar i frågan om samordning och fördjupat samarbete mellan medlemmarna sedan 1971. Men man skriver samtidigt ingenting om att detta propositionsförslag skulle innebära att man tog tillbaka en del av friheterna och införde en myndighetsstyrd utövning av renskötseln som är att hänföra till den rennäringslag som gällde före 1971.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 148 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Hur länge till måste samerna vänta på sitt sameting? Sverige är faktiskt det enda nordiska land, förutom Sovjet, som saknar ett representativt folkvalt samiskt organ. Det är hög tid att ändra på det. Det är också hög tid att erkänna samernas rättigheter som urbefolkning i Sverige.

Vi anser att åtminstone samtliga betänkanden från samerättsutredningen borde ha varit föremål för en samlad bedömning innan propositionen lades. En central fråga i samerättsutredningen var vilka särskilda behov som härleddes till samernas ställning som urbefolkning i Sverige och vilka skyldigheter det svenska samhället har gentemot samerna. Utredningen kom fram till att de grundläggande behoven är stöd åt den samiska kulturen och det samiska språket, tryggad tillgång till mark och vatten för de samiska näringarna samt inflytande i den beslutsprocess som rör samerna och deras samfundsliv. I detta sammanhang måste självfallet ILO-konventionen 169 om urbefolkningars rätt beaktas. Något besked om Sveriges ratificering av konventionen har regeringen inte givit, och i propositionen saknas förslag till lagstiftning beträffande samerättsutredningens förslag till särskild grundlagsbestämmelse, samelag och inrättande av sameting. Det är synnerligen beklagligt eftersom regeringen därmed omöjliggjort en samlad bedömning och skapat stor osäkerhet om statens samepolitik.

Miljöpartiets principiella inställning är att en särskild lagstiftning som ger samerna skydd mot exploatering i sameområdet bör skapas. Lagen skall ge samerna rätt att själva förvalta sina naturtillgångar t.ex. renbeten och fiskevatten. Lagen bör vidare ge samerna vetorätt i frågor som är av grundläggande betydelse för deras försörjning och levnadssätt samt ge garantier för att deras språk och kultur kan leva vidare.

Vi hörde nyss Berith Eriksson göra en historisk tillbakablick och tala om det myndighetsutövande som faktiskt påminner om lappfogdetiden.

Propositionen innebär snarare ett försvagande av 1971 års rennäringslag med ett ökat myndighetsinflytande, eftersom allt verkar vara reglerat in i minsta detalj. På den tiden gällde det väl också

hur långt ifrån renhjorden som det var tillåtet för samer att bo. Frågan om det folkrättsliga skyddet för samerna, och särskilt för rennäringen, skall enligt vår uppfattning bli föremål för ytterligare överväganden. Samernas rättsliga ställning måste stärkas, och detta måste komma till uttryck i en samlad samelag och ett sameting.

En viktig förutsättning för detta är att ILO-konventionen godkänns. Tänker Sverige inte ratificera ILO-konventionen nr 169 om urbefolkningarnas rättigheter, som Sverige har varit med om att arbeta fram i FN?

Vi vänder oss emot propositionen, eftersom det verkar ligga särintressen bakom den. Det verkar t.ex. som att storskogsjordbruket och turismen skall gå före samernas intresse. Vi anser inte att detta står i samklang med urbefolkningens intressen.

Miljöpartiet de gröna har naturligtvis avstyrkt propositionen, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 149 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet i egenskap av ledamot av samerättsutredningen och i egenskap av motionär i anledning av propositionen och i anledning av samefrågor i övrigt i andra sammanhang. Jag har med intresse lyssnat på debatten, och det är väl oundvikligt att en del av de frågor jag tar upp blir en upprepning av vad som tidigare har sagts.

Vi skall erinra oss om att respekten för minoritetsbefolkningars rättigheter under efterkrigstiden har ökat markant. Minoriteter har nu i jämförelse med tidigare helt andra möjligheter att bevara och utveckla sin kultur. Tidigare ville man närmast undertrycka minoritetskulturer. I minoritetsfolkens kulturer – eller i varje fall i fråga om urbefolkningar, som det här gäller – ingår även deras traditionella näringar. Vi skall därför se kulturbegreppet i ett vitt perspektiv. Språket är en mycket viktig del av kulturen, ja, den viktigaste kulturbäraren.

Under efterkrigstiden har vi fått olika konventioner om urbefolkningars rättigheter och det behov som ibland finns av positiv särbehandling av urbefolkningar. Vi har konventioner från ILO, FN och i viss mån Europarådet.

I Sverige har det funnits ett starkt engagemang när det gäller att internationellt arbeta för dessa frågor. Vi har kraftfullt uttalat oss när det har gällt t.ex. urbefolkningarna i Kanada, inuiterna, indianerna i de övriga Amerika eller urbefolkningen i Australien.

Det vore därför helt följdriktigt att noggrant utreda förhållandena bland vår egen inhemska urbefolkning och minoritetsbefolkning. Samerna är ju en urbefolkning som har blivit en minoritet i sitt område. Det finns i Sverige ca 17 000 samer, varav 2 500 á 3 000 är verksamma inom rennäringen.

När vi diskuterar samerna får vi komma ihåg att de, till skillnad från alla andra minoriteter i vårt land, inte har tyngdpunkten i sin kultur någon annanstans. De har inget eget land någonstans, medan alla andra minoriteter har ett land där deras kultur har tyngdpunkten. Det är ur den synpunkten alldeles speciellt viktigt att samerna ges möjligheter att utveckla och bevara sin kultur.

Hösten 1982 strax före valet utfärdade regeringen Fälldin direktiv för en samerättsutredning. Direktiven gick ut på att utredningen skulle kartlägga de särskilda behov som samerna har i sin egenskap av en urbefolkning som har blivit en minoritet, och utredningen skulle även studera folkrättens betydelse. Resultaten av dessa överväganden skulle sedan vara vägledande för det fortsatta arbetet. Utredningen skulle ge förslag till åtgärder för att stärka rennäringens rättsliga ställning gentemot motstående intressen, överväga inrättandet av ett folkvalt samiskt organ samt föreslå åtgärder i syfte att stärka och bevara det samiska språket.

Det blev ett regeringsskifte, och den tillträdande socialdemokratiska regeringen utfärdade i februari 1983 tilläggsdirektiv, vilka närmast underströk vikten av att utredningen arbetade efter de ursprungliga direktiv som hade utfärdats samt gav några små tillägg. Det var alltså för sju åtta år sedan en bred politisk enighet om att en samerättsutredning var nödvändig och om att man skulle se över vilka åtgärder som behövde vidtas.

Samerättsutredningen började med att lägga fram ett betänkande om folkrätten, SOU 1986:36, och ur detta tänkte jag citera några rader. Utredningen konstaterar där, mot bakgrund av folkrättsliga överväganden, följande: "Sammanfattningsvis hävdar vi att Sverige på folkrättslig grund har förpliktelser gentemot samerna på olika sätt. Sverige måste avstå från sådana ingrepp i naturen att de naturliga förutsättningarna för rennäringens fortbestånd äventyras. Sverige måste vidare sörja för att nödvändiga resurser tryggas för den samiska kulturens fortlevnad och utveckling. Det sagda kräver beaktande i såväl lagstiftning som rättstillämpning. Det måste också beaktas inom förvaltning och administration, centralt och regio-

nalt."

Utredningen fortsatte sitt arbete med att ta upp frågan om rennäringens ställning, sameting, m.m. I juni 1989 framlades det betänkandet, som skulle vara underlag för de propositioner som regeringen lade fram nu i höst, men som kanske skulle ha kunnat läggas fram litet tidigare.

När det gäller det folkvalda samiska organet, sametinget, fann både samer och icke-samer i utredningen att det vore mycket angeläget att samerna fick ett representativt organ. Ett sådant kan representera samerna på ett helt annat sätt än organisationerna, och alla samer får på så sätt möjlighet att delta. Det är viktigt att så många som möjligt engageras i arbetet med att bevara och föra vidare den samiska kulturen.

Jag hinner inte ta upp de olika frågor som sametinget skall syssla med, men det skulle bl.a. gälla samhällsplanering och utseendet av samiska representanter i vissa samhällsorgan.

Detta knöts samman med rennäringslagen på så sätt att om det uppstod konflikter mellan skogsbruket och samebyar, så skulle, innan slutgiltigt beslut fattades av myndigheter, sametinget få tillfälle att yttra sig och ge den allmänt samiska synpunkten på frågan, alltså inte sett enbart utifrån den enskilda samebyns synpunkt, utan med en bred samisk belysning.

Vi föreslog att sametinget skulle ha 31 ledamöter och att beslut skulle fattas under 1990 så att det första valet skulle ha kunnat hållas i samband med kyrkofullmäktigevalet hösten 1991. Eftersom regeringen inte har lagt fram något förslag har detta inte blivit möjligt.

Som det har påpekats tidigare i debatten noterar jag att Finland sedan tidigare har en form av sameting och att ett sådant i Norge inrättades i fjol höst.

Jag har i höst ställt en interpellation till justitieministern om denna fråga, och jag deltog i en interpellationsdebatt initierad av Berith Eriksson i våras. I båda fallen angavs kostnadsfrågan som skäl för att förslag inte har lagts fram. Jag vill då kort slå fast att demokrati måste få kosta, och det måste få kosta även att vidga demokratin för vår inhemska urbefolkning.

Utredningen föreslog även fastställandet av en samelag, som skulle reglera sametingets verksamhet, och en grundlagsbestämmelse med ett tillägg som betonar samernas särskilda ställning som urbefolkning i vårt land.

Jag hinner inte så mycket gå in på frågan om rennäringens rättsliga ställning, man jag vill betona att vår riktlinje var att man genom ett ökat samrådsförfarande skulle öka förståelsen för varandras synpunkter. Inom året-runt-området skulle samebyarna vid större avverkningar på över 20 hektar på fastigheter över 500 hektar kunna ha ett suspensivt veto gentemot avverkningen. Men detta skulle då prövas i högre instans, och sametinget skulle då, som jag har nämnt, få tillfälle att yttra sig.

Genom att regeringen inte lade fram ett förslag om ett sameting samtidigt som den föreslog ändringar i rennäringslagen, blev det omöjligt för riksdagen att ta ställning till det förslag som samerättsutredningen framlagt, dvs. att knyta samman sameting och rennäringslag. Däremot tog regeringen i propositionen upp frågan om reglering av antalet renar. Även utredningen hade nämnt detta, trots att det inte ingick i direktiven.

Det är ändå något anmärkningsvärt att de flesta förslag till ändringar i rennäringslagen i den nu föreliggande propositionen – som vi om en liten stund skall fatta beslut om och vars syfte var att stärka rennäringens rättsliga ställning – innebär just åtgärder för att kunna hålla nere antalet renar. Även om det finns skäl för detta måste det finnas en balans mellan de ökade rättigheterna och de ökade krav man ställer på samerna.

Mot den bakgrunden att detta inte blev den breda lösning som vi hade hoppats på har jag liksom andra motionerat om ett avslag på propositionen. Nu har utredningen avslutat sitt arbete och lagt fram ett förslag om en stärkning av det samiska språkets ställning samt fiskesamernas och sameslöjdarnas ställning. Jag hoppas att man i de frågor som inte är kontroversiella skall kunna ha en relativt kort remisstid och göra ett snabbt arbete i vederbörande departement så att det skall bli möjligt att få ett samlat förslag som inte dröjer så länge som regeringspartiets företrädare här sagt.

Jag hoppas att det kommer ett samlat förslag om samepolitiken som tar upp rennäringens ställning, fiskesamerna och slöjdarna, sametinget, en samelag, grundlagbestämmelser samt åtgärder för att stärka och utveckla det samiska språket.

I min motion har jag tagit upp ytterligare en fråga som jag avslutningsvis vill kommentera. Det är frågan om att öka förståelsen mellan olika intressen. Inom renskötselområdet har samerna en på urminnes hävd grundad rätt att bedriva renskötsel. Samtidigt har markägarna både rätt och skyldighet att bedriva skogsbruk. Det gäller att dessa i och för sig motstående intressen skall kunna få ökad förståelse för varandra och leva i fredlig samexistens. I samerättsutredningen ansåg

man att ett ytterligare samrådsförfarande skulle vara ett led i den riktningen. Jag har i min motion dessutom tagit upp frågan att samhället genom en saklig information om de resp. intressenas rättigheter och skyldigheter i renskötselområdet skulle kunna bidra till en bättre förståelse för vardera sidas situation, rättigheter och skyldigheter. Därigenom skulle även dessa motstående grupper kunna leva i fredlig samexistens.

Det finns på så många samhällsområden omstående intressen – arbetsgivare och arbetstagare, hyresgäster och hyresvärdar osv. – men det fungerar hyggligt. Det är viktigt att vi får information och sådana förhållanden att det skapas förutsättningar för att framgångsrikt bedriva både renskötsel och skogsbruk i denna stora del av landet, och detta utan uppenbara konflikter. Man måste inse varandras rättigheter och skyldigheter och försöka att anpassa sig efter detta.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan, och jag hoppas att regeringen sätter in stora resurser för att så snabbt som möjligt lägga fram förslag en samlad samepolitik.

Anf. 150 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag skall i mitt korta inlägg inte ägna mig åt den huvudfråga, nämligen ändring i rennäringslagen, som betänkandet ytterst handlar om. Jag tänkte begränsa mig till några synpunkter beträffande reservation 2 från utskottets socialdemokratiska minoritet.

De som var här i kammaren för en vecka sedan vet att jag då från talarstolen ondgjorde mig över att motioner om jakt i det fjällnära området avstyrktes utan att ha realbehandlats i utskottet. Jag tog mig friheten att kalla detta för mannamån och godtycke, och det anser jag fortfarande att handläggningen gav anledning till.

I tre motioner, en väckt av bl.a. Leif Marklund, behandlades samma spörsmål. En var väckt under den allmänna motionstiden och en i anledning av propositionen, och en var väckt av mig själv. Utskottet fann det mycket märkliga förfarandet värt att pröva, att utan sakprövning och med en ytterst svävande motivering avstyrka dessa motioner utan behandling.

I jordbruksutskottets betänkande nr 10 vidgår också utskottet, såvitt jag förstår, att man är medveten om att motionerna inte tidigare har behandlats. Utskottets motivering lyder nämligen på följande sätt: "Många av de frågor" – – – jag upprepar, *många* av de frågor – – – "om jakt och viltvård som tas upp i de nu aktuella motionerna har behandlats utförligt tidigare under innevarande valperiod – – –." Man är alltså medveten om att inte samtliga frågor har behandlats. Detta tycker jag illa om. Men när jag tar mig friheten att tala om mannamån och godtycke, gör jag det eftersom socialdemokraterna i en reservation till detta betänkande tar upp en av motionerna till sakbehandling. Detta är verkligen inte hedervärt från er socialdemokrater!

Vore det nu inte så att Åke Selberg, när han för en stund sedan inledde denna debatt, sade att jaktmöjligheterna ovan odlingsgränsen är en dåligt utnyttjad resurs, skulle man kunna tro att vi på något sätt skulle vara oense i sakfrågan. Men inte ens det har varit tillräckligt. Vi är i sakfrågan överens om att den resursen är dåligt nyttjad, och utskottet skulle kunna ha gjort ett uttalande i enlighet med motionsyrkandena. Detta har, på grund av det oefterrättliga förfarandet i jordbruksutskottet, inte kunnat genomföras.

Herr talman! När jag nu ändå är så långt kommen att jag är framme vid reservation 2 till det betänkande som behandlas i dag, som innebär ett bifall till motionen från socialdemokratisk sida, skulle det kunna tänkas att man kraftfullt vill driva denna fråga.

Åke Selberg sade för en stund sedan i sammanhanget att majoritetens sätt att hantera frågan innebär att sakfrågan skjuts till en osäker framtid. Låt mig då berätta för kammarens ledamöter hur kraftfullt socialdemokraterna hanterar den egna frågan. Jo, precis som Anders Castberger för en stund sedan påpekade, uttrycker man sig i all sin kraftlöshet på följande sätt: "Utskottet förutsätter därför att synpunkterna i motion Jo21 beaktas utan någon särskild framställning från riksdagens sida."

Det är den kraft som socialdemokraterna förmår utöva. Man gör inte ens ett tillkännagivande till regeringen när man ändå har utfört arbetet och reservationsvägen, vilket är något udda, ändock sakbehandlar motionen. Nej, herr talman, jag vill nog gärna göra gällande att med socialdemokraternas sätt att sköta detta, på gott eller ont, har spiken satts i kistan för det förenklade förfarande för motionsbehandling som påbörjats i jordbruksutskottet, utbildningsutskottet och kanske också något annat utskott. På detta sätt kan det inte fortgå. Socialdemokraterna har nu dokumenterat att de står ensamma bakom detta förfarande, och de får faktiskt skämmas! Detta är en otillständig hantering.

Anf. 151 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag vill i likhet med Åke Selberg inleda mitt anförande med att säga, att det är mycket olyckligt att utskottsmajoriteten har valt att avstyrka propositionen om ändring i rennäringslagen. Utskottet har gjort det med motiveringen att denna proposition skall ses i samband med den proposition som skall diskuteras nästa vecka i denna kammare, nämligen propositionen om fjällnära skogar. Det här innebär olyckligtvis att vi nu ökar möjligheterna att bedriva skogsbruk i de fjällnära områdena, men vi tar inte motsättningarna på allvar utan fortsätter att tillåta att rennäringen bedrivs ohämmat. Efter den debatt som jag nu har lyssnat på här i kammaren – från olika håll har man här på det ena eller andra sättet försökt göra gällande att man är expert på samisk härkomst och mycket kunnig i renskötsel – måste jag säga: Jag delar inte er uppfattning!

I dag handlar det inte om en gammal nomadkultur. Det här handlar om en näring som bedrivs i högmekaniserad form: med hjälp av helikopter, motorcyklar och skotrar. Samerna bor inte längre i kåtor – samerna bor faktiskt i väldigt fina villor nere i de moderna samhällena, precis som den svenska befolkningen. I dag har samerna på de flesta ställen integrerats i samhället i övrigt i sitt levene. Då är det fel att försöka göra gällande att det här är någon speciell grupp.

Nu handlar det – det sägs också inledningsvis i propositionen – om att fastställa att samernas renskötselrätt grundas på urminnes hävd. Att man har renskötselrätt är självklart, men det handlar också om betesrätt, och det skall samerna ha för sina renar, men vad man inte tänker på är att betestillgången är begränsad, och i dag håller renarna faktiskt på grund av sitt antal på att beta sig ut ur landet. Och det tillåter vi i fortsättningen. Och här talar man om fogdevälde!

I likhet med skogsbrukets företrädare måste samerna rätta sig efter de lagar och föreskrifter som riksdag och regering fastställer. Skogsbruket är omgärdat av lagar och paragrafer, så att man är snärjd. Men så fort man skall röra i sådana bestämmelser som gäller renskötseln – när samhället försöker gå in och hjälpa samerna att fastställa lämpligt renantal för att rädda samebyarna från inbördes krig och att även fastställa lämpliga organisationsformer inom samebyarna, där ordningen inte är den bästa – höjs det ramaskrin. Jag måste säga att jag är besviken på kunnigheten i rennäringsfrågorna i den debatt som här har förts.

Jag vill också ta upp den motion som jag har skrivit tillsammans med Mats Lindberg och Bruno Poromaa om möjligheterna att utöka jakttillfällena. Här bor faktiskt ett betydligt större antal människor än de 2 500 renskötande samerna. Vi måste hjälpa till att öka jakttillgången i de här områdena utan att för den skull göra jakten här till exklusiv rikemansjakt, vilket man är på väg att göra på många ställen.

Till Arne Andersson i Ljung vill jag säga att om det finns en vilja har han möjligheten att stödja den reservation som den socialdemokratiska minoriteten har avgivit i det här ärendet, vilket innebär att vi kan komma tillbaka med vårt jaktintresse och försöka genomdriva det vi är ense om i sakfrågan. Jag utgår från att vi är överens om att vi skall ha en större tillgång till jakt, men när det gäller medlen går våra åsikter tydligen ordentligt isär. Rösta gärna för den reservation som har avgivits av socialdemokraterna!

När det gäller den motion som Bruno Poromaa står för om fisket ovan odlingsgränsen vill jag säga att det hade varit av stort värde och behov att kunna börja diskutera fiskevårdsåtgärder ovan odlingsgränsen. I dag måste man säga att det pågår ett ohejdat rovfiske med nät; inga fiskevårdsåtgärder eller återställningsåtgärder vidtas. Det innebär att samerna så småningom kommer att ha tömt sina fisketillgångar och möjligheterna till fiske både för sig själva och för andra. Därför är det av stor vikt att man börjar diskutera fiskevårdsområden även i de här trakterna.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 152 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag måste bemöta Leif Marklund när det gäller renantalet. Vilka har det största intresset av att betet räcker till renarna? Naturligtvis samerna. Högsta renantalet måste ju baseras på en långsiktig användning av naturresursen renbete. En renbetesinventering behövs för att fastställa hur högt renantal man kan ha – ja.

En renbetesinventering har faktiskt gjorts i sju samebyar. Resultatet av den visade att antalet renar var för högt i en sameby. I en sameby rådde paritet mellan tillgången på bete och renantalet. I de övriga fem samebyarna kunde man ha ett större antal renar än man hade.

Med det vill jag inte säga att det inte på andra ställen kan finnas för mycket renar. Men då måste man också se närmare på varför det finns för mycket renar. Då är vi genast inne i en annan diskussion, nämligen om priser på kött och om verkningarna av Tjernobylolyckan.

Leif Marklund uttalade sig som den verklige

kännaren av samiska frågor här i kammaren. Om jag var same skulle jag verkligen kalla de tjänster han gör samerna för björntjänster.

Anf. 153 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill harangera Leif Marklund, som är en verkligt generös natur. Förra veckan inbjöd han mig att rösta för en reservation i den kommande veckan, alltså i dag, om jag bara nöjde mig med att min motion avstyrktes förra veckan – utan realbehandling. Nu har jag igen fått en invit att rösta för reservationen, därför att vi väl ändå i sak tycker lika! Ja, vi tycker i sak lika. Och hade det varit någon ordning med er socialdemokrater, så att ni hade givit regeringen er mening till känna, skulle jag ha stött reservationen. Är du beredd att ändra yrkandet till ett tillkännagivande skall jag rösta för reservationen, Leif Marklund.

Anf. 154 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Oavsett vad Berith Eriksson tycker om min inställning till samerna är det faktiskt så, Berith Eriksson, att jag lever i de områdena och anser att samerna är berättigade att leva där tillsammans med oss, men samtidigt vet jag att de behöver hjälp när det gäller att ordna upp förhållandena mellan samebyarna.

När det gäller renantalet tror jag att jag har större kunskaper om hur renantalet utvecklas: Det moderna skogsbruket har varit gynnsamt för renantalets utveckling. Men om det får fortsätta kommer vi att få stora konflikter dels mellan befolkningen i övrigt och samerna, dels mellan samebyarna. Konflikterna där håller redan på att utvecklas till rena handgripligheter, på grund av att man slåss om betet.

Om inte regering och riksdag orkar hjälpa till med att organisera detta kommer vi att varje år få behandla krav på nödutfordring över budgeten, och det inte på grund av tillfälligt dåliga klimatiska förhållanden – jag tänker på nedisning och liknande – utan på grund av att man inte har tillgång till bete och att renarna kommer att märglas ur.

Anf. 155 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är inte heller helt borta när det gäller de här frågorna. Jag är född och uppvuxen i sameland, och jag är fortfarande ute i skogarna där väldigt ofta. Jag vet därför ganska mycket om hur det ser ut med antalet renar i skogarna.

Om samerna behöver hjälp för att ordna upp sina mellanhavanden kommer de säkert till oss och ber om det.

För att bevilja nödutfodring finns det mycket klara och distinkta regler. Hittills har det inte skett någon nödutfodring på grund av för högt renantal – den nödutfodring som var nödvändig i år i Talma och andra samebyar berodde på den rådande vintern. Det är inte samerna själva som avgör om det behövs nödutfodring eller inte. Myndigheten i fråga gör en inventering och konstaterar om det behövs nödutfordring. Det är också myndigheten som beviljar medel för nödutfodring.

Anf. 156 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Till och från blir vi politiker anklagade för att inte veta något om verkligheten. Det sägs att vi sitter här i riksdagen fjärmade från vardagen och framför åsikter som har helt andra utgångspunkter än att försöka förändra och förbättra för människorna.

Jag brukar självfallet försvara oss. Jag brukar hävda att vi lever i verkligheten och att vi bemödar oss att ta reda på fakta, att vi lyssnar och lär.

Men i detta ärende skall jag be att få sälla mig till kritikerna. Oppositionen som nu fäller regeringsförslaget har inte förstått något alls av den mycket komplicerade verklighet som vi är satta att handha. Eller rättare sagt: Ni vill inte, från höger till vänster, i salig blandning, förstå. Ni sätter i det här läget möjligheten att trycka till regeringen framför chansen att lösa stora problem, och därmed blir ni ansvariga för den troligen ganska svåra situation som kommer att uppstå i exempelvis Härjedalen. Ni tror att ni med ert agerande gagnar samernas sak – i själva verket är det tvärtom.

Jag skall, herr talman, ge kammarens ledamöter ett exempel. I Handölsdalens sameby i Härjedalen är det högsta tillåtna renantalet 6 000. Samebyn vägrar att godta detta. Man struntar helt enkelt i myndigheternas beslut. Man slaktar inte ut ens normaluttaget. I augusti i år kunde ni alla höra i radion och läsa i tidningarna om de stora motsättningarna mellan ortsbefolkningen och samerna, därför att renarna inte kunde hållas ihop. De trampade ned skogsplantor, de rev upp i trädgårdar och de var ute på vägarna och ställde till ett trafikelände. Vad vi kunde göra då var att beordra tvångsslakt. Vi hade inga andra sanktionsmöjligheter. Då rasade djurvännerna – med all rätt, därför att det är en diskutabel åtgärd.

I måndags fick jag den senaste rapporten om renantalets utveckling. Troligen har man mer än det dubbla antalet tillåtna renar. Troligen, eftersom vi

inte kan kontrollera antalet. Också denna möjlighet frånhänder ni oss i dag. Inser ni som tillhör oppositionspartierna vad det innebär för kommande sommar och höst? "Gör något", manar en upprörd befolkning i Härjedalen. "Hjälp oss", säger samegrannbyarna.

Och rennäringsgruppen där samerna själva sitter med – där ordföranden och förbundsjuristen som jag ser på läktaren sitter med – föreslog ett vitesföreläggande. Regeringen har begripit de svåra konflikterna och lägger fram ett förslag för att vi skall slippa – jag ser också den nuvarande ordföranden på läktaren – ett "krig" mellan storsvenskarna och samerna. Och vad gör då den samlade oppositionen? Jo, den skall ge regeringen en näsknäpp och bidrar på så vis till den upptrappning av konflikten som kommer att bli följden av vår oförmåga att handla.

Ni vågar i dag inte ställa de svåra aktuella frågorna och än mindre besvara dem. Ni tar, enligt min mening, på er ett stort ansvar, och ni bekräftar tyvärr bilden av politiker som inte vet och inte vill lyssna.

Anf. 157 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Så talar en socialdemokrat som är ledsen för att han eller hon inte automatiskt får igenom regeringens förslag som brukligt är. Man försöker skylla ifrån sig på alla andra, när man någon enda gång måste ta sitt ansvar. Det är som om de socialdemokratiska väderkvarnsvingarna i vanlig stil riktar in sig mot något enda parti, någon enda syndabock som vågar sticka upp mot makthegemonin. Men det är inget enda parti här i kammaren som är ensamt utom ett – socialdemokraterna. Det förhåller sig på det sättet, även om ni nu mobiliserar många talare och inte anförtror Åke Selberg att klara av den här debatten. Margareta Winberg, det är ni socialdemokrater som är i de svarandes bås, inga andra. Svara på, Margareta Winberg, varför ni socialdemokrater felplanerat och felspekulerat i tvistigheterna i Härjedalen, för att använda denna sorgliga utveckling – för det är det verkligen – som skäl för att få stöd för en otillräcklig proposition. Under flera mandatperioder har inriktningen varit ett samlat förslag. Så går den socialdemokratiska regeringen ett halvår efter det att man har utlovat motsatsen och lägger fram en proposition någon månad innan den av regeringen tillsatta samerättsutredningen skall vara färdig: Varför denna röra, varför denna valhänthet, varför denna brist på planering? Ni, Margareta Winberg, är ansvariga, inte några andra, för denna sorglustiga historia som ni nu försöker skylla på andra, från vänster till höger som ni säger. Det finns mitt i prick en enda ansvarig, den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 158 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag tillhör ju inte utskottet utan har att yttra mig i egenskap av motionär och ledamot av utredningen. När jag hör Margareta Winberg säga att vi som vill avslå propositionen inte har lyssnat på människorna vill jag betona att det är de närmast berörda som vi har lyssnat på. En enhällig samisk opinion har yrkat på att propositionen avslås. Samernas nationalråd och de stora samiska organisationerna har i skrivelse till statsministern föreslagit att regeringen drar tillbaka propositionen om rennäringslagen. Den grupp vars ställning och möjligheter till långsiktig verksamhet som vi vill stärka har alltså entydigt sagt nej.

När det gäller renantalet har jag år efter år motionerat om att vi bl.a. bör införa renkonto för renägarna, så att det blir möjligt att balansera mellan olika år. Från olika håll har det framhållits att detta skulle vara ett verksamt medel för att skapa så att säga ekonomiska förutsättningar att begränsa renantalet.

Om minoritetsregeringen nu lider nederlag måste ju socialdemokraterna vara medvetna om att de är i minoritet, och i en fråga av speciell karaktär som denna hade det funnits starka skäl att ta kontakt med flera riksdagspartier, helst alla, för att förvissa sig om att man får en lösning i stor enighet. Då hade regeringen av allt att döma på ett tidigt stadium fått veta att man vill ha en bredare lösning än den som regeringen har föreslagit. När det nu är sura miner därför att det av allt att döma blir ett nederlag för regeringen, får ju regeringen skylla sig själv. Jag vill Margareta Winberg, upprepa: Vi som har gått mot regeringen har lyssnat på samerna.

Anf. 159 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! När det gäller samerna har socialdemokraterna som vanligt inte tagit någon som helst hänsyn till vad samerna själva vill. Samerna har omyndigförklarats av socialdemokraterna: de behöver hjälpas, tas om hand, man behöver ordna och ställa för dem, de varken vet eller kan någonting själva. Leif Marklund började sitt inlägg med att konstatera att samerna egentligen inte finns. De är integrerade i samhället. Han konstaterade att samerna finns som etnisk minoritet bara om de bor i kåtor och använder renrajd. Deras status som urbefolkning skulle sitta i att

de levde som de gjorde för femtio eller hundra år sedan. De skulle alltså inte ha möjlighet att utvecklas med det övriga svenska samhället, eftersom de då skulle förlora sin status som urbefolkning. Det är mycket beklämmande att höra.

När Margareta Winberg redogjorde för det stora antalet renar, uppfattade jag att det var fråga om den nödslakt som skedde i Norrland för något år sedan. Jag vill bara berätta att jag lyssnade på ett inlägg i en intervju i lokalradion av en polack som hade varit ute i skogarna och plockat bär. Han kunde inte förstå vad vi höll på med här. Han sade att han hade sett ett antal renar. Men han kunde inte förstå vad diskussionen egentligen rörde sig om med tanke på dessa milsvida skogar.

När man kommer till dessa trakter i Härjedalen och hör kommentarer om att renarna trampar ner och nöter för mycket på naturen, vet man inte om man ska skratta eller gråta när man ser alla skidbackar som finns där och turister som nöter på naturen.

Anf. 160 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Men, Berith Eriksson, vad är detta att hänvisa till – en polsk turist som har sett några renar? Sedan drar hon slutsatsen att det av den anledningen inte är något problem. Åk upp dit själv, åk till Härjedalen och tala med både samerna och ortsbefolkningen, så kanske Berith Eriksson får en sannare bild av verkligheten än den hon får av en turistande polack.

Vad skulle hända om vi inte brydde oss om samerna? Det är tydligen det som Berith Eriksson förespråkar. Det skall inte finnas något stöd, och det skall inte finnas några regler och lagar. Vad skulle då hända med samerna? Tror Berith Eriksson att samerna då skulle överleva som minoritetsbefolkning?

Berith Eriksson talade om nödslakt. Det blev ju ingen nödslakt, eftersom det inte heller var möjligt på grund av att det bedömdes som oetiskt. Och det håller jag med om. Därför behöver vi andra möjligheter att göra något åt detta.

Jag tycker att även Martin Olsson skall åka till Härjedalen och tala med sina partikamrater där och tala om att ni inte förmår delta i att lösa de konflikter som också centerpartisterna i Härjedalen finner mycket stora. Åk dit, tala med skogsbrukarna och tala också med samerna i Härjedalen! Tala med befolkningen i Mittådalen, för att få svar!

Slutligen vill jag till Anders Castberger säga att jag inte är något stöd åt Åke Selberg. Jag talar här eftersom jag lever i den här verkligheten, och jag arbetar med dessa frågor uppe i Jämtland. Därför tar jag upp just det här specifika problemet. Jag är ledsen för samernas skull, eftersom det här ställer till problem. Jag är ledsen för ortsbefolkningens skull, och jag är ledsen för den konflikt som ni inte vill bidra till att lösa. Och den kommer att trappas upp. Jag ber Anders Castberger att tala om hur han tycker att det här problemet skall lösas. Hur skall man minska antalet renar? Hur skall man få en kontroll av hur många renar som egentligen finns? Det är en fråga som jag tycker att han skall besvara. Jag försökte ställa den i utskottet, men ingen av oppositionspartierna förmådde att besvara den.

Anf. 161 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Berith Erikssons debatteknik är inte förvånande, eftersom den är typisk från vänsterhåll. Om hon hade lyssnat på vad jag sade kunde hon ha konstaterat att jag icke på något sätt utdömde människor med samisk härkomst. Jag sade att samerna och deras näring har fått en helt annan bild än den historiska bild som någon här talade om.

I den här propositionen föreslår ju regeringen att samernas rättsliga ställning när det gäller att bedriva renskötsel, som bygger på urminnes hävd, skall stärkas. Men det är viktigt att man inte försöker förvränga andras ord i detta sammanhang. Vi vet och vill naturligtvis att rennäringen skall finnas som en näring. Men vi vill naturligtvis också att man skall kunna begränsa antalet renar för att slippa de konflikter som är på väg att inträffa.

Anf. 162 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Då vill jag svara på Leif Marklunds och Margareta Winbergs frågor genom att säga att ett sätt att minska antalet renar vore ju att, som en enig riksdag beslutade på grundval av jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU14, den eftersläpning som uppstått när det gäller prisstödet till rennäringen i förhållande till Norrlandsstödet återhämtades.

Vad gör man? Jo, man har konstaterat att eftersläpningen är 100 kr. per kontrollslaktad ren. Men man säger nu att detta inte skall betalas ut under innevarande år, utan det skall delas upp på åren framöver. Det är ju verkligen att ge fel signaler till näringen. Den som avvaktar ytterligare ett år med att slakta får ju i alla fall två tredjedelar av den konstaterade eftersläpningen, medan den som slaktar i år får enbart en tredjedel. Det vore väl en vettig åtgärd att vidta.En annan vettig åtgärd

vore att man tillförde pengar så att en inventering av betesmarkerna verkligen kom i gång. Nu hänvisar man till att dessa medel skall tas från det konto som redan är intecknat av en massa andra saker, t.ex. att upprätthålla stängslet mellan Norge och Sverige. Det gör ju att den renbetesinventering som man verkligen önskar få i gång inte sker.

Detta är några av de åtgärder som kan vidtas.

Anf. 163 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Jag tycker att Margareta Winberg skall lugna ner sig litet grand och inte känna sig så fruktansvärt angripen bara därför att socialdemokrater åker på ett nederlag. Andas åtminstone litet grand mellan varven, Margareta Winberg. Jag är också ledsen över det som nu har inträffat. Jag använde ordet sorgligt tidigare i mitt inlägg.

Vi har från folkpartiet liberalernas sida, vilket förvisso gäller även andra partier, år efter år redovisat våra konkreta förslag och alternativ till hur man skall gå till väga i detta sammanhang. Vi har faktiskt haft en långsiktig inriktning för att slippa hamna i den nödsituation som regeringen uppenbarligen känner att den har hamnat i genom att komma med sådana här brandkårsutryckningar. Men då har socialdemokraterna gång på gång lika envist avslagit varje förslag och hänvisat till och utlovat att det skall komma samlade grepp.

Men varför har inte Margareta Winberg eller någon annan från socialdemokraterna på något sätt förklarat eller åtminstone försvarat det valhänta sätt som socialdemokraterna skött det här ärendet på? Hur kan man bara, inför ett perspektiv då man har utlovat detta, komma och göra på det sätt som man nu har gjort? Jag upprepar precis vad justitieministern sade så sent som i mars i år. Hon sade följande i en interpellationsdebatt om behandlingen av samerättsutredningens förslag.

"Det är en självklar sak att förslaget om ett sameting inte kan ses isolerat utan även detta förslag måste sättas in i ett större sammanhang.

Det är alltså vår strävan att kunna nå fram till hållbara lösningar på de frågor som aktualiseras av samerättsutredningen – – –."

Sedan springer regeringen, med detta löfte och med riksdagens beställningar, direkt och lägger fram en proposition en månad innan den av regeringen själv tillsatta samerättsutredningen nu äntligen skall lägga fram sitt slutbetänkande. När vi i riksdagen återupprepar att detta faktiskt inte går för sig – moderaterna säger anmärkningsvärt, vänsterpartiet säger synnerligen magert, miljöpartiet säger synnerligen beklagligt, centerpartiet säger anmärkningsvärt – går Margareta Winberg upp i talarstolen och säger: Det är inte vårt fel vad som nu kommer att ske. Det är ni som får ta på er ansvaret.

Det är tvärtom, Margareta Winberg. Det är socialdemokraterna och inga andra än socialdemokraterna som får ta på sig ansvaret för detta, det fulla ansvaret för en så osystematiserad hantering av det hela. Det är bara en socialdemokratisk regering som kan köra med en så osynkroniserad växellåda.

Anf. 164 MARTIN OLSSON (c):

Fru Talman! Jag begärde ordet därför att Margareta Winberg nämnde mig då hon tog upp problemet med antalet renar i delar av hennes län. Jag nämnde tidigare att jag och flera med mig, med stöd från de tre borgerliga partierna, i skatteutskottet begärde att man skall se över rennäringsbeskattning, så att vi kan få skatteregler som är mer anpassade efter den här näringens speciella förhållanden. Bl.a. skulle man eventuellt införa ett renkonto som liksom skogskontot skulle balansera inkomsterna mellan olika år. Från flera håll har det framhållits att detta skulle vara ett av medlen för att underlätta och stimulera en viss begränsning av antalet renar utan tvångsmedel. Beträffande begränsning av renantalet nämnde samrättsutredningen problemet trots att vi inte hade det som uppgift.

Margareta Winberg, det är regeringens fel att vi inte har fått en lagstiftning. Om regeringen, som är i minoritet, hade tagit kontakt med andra partier, som man ju brukar göra i vissa stora och speciella frågor – jag tycker att det här är en speciell fråga – hade man kunnat få klarhet om vilka synpunkter resp. partier har och fått reda på de breda krav som finns på att det skall vara en samlad samepolitik. Om man inte hade velat avvakta rapporten om språkets ställning, som just har framlagts, hade man på grundval av den utredning som gjordes i juni 1989 kunnat lägga fram förslag som gällde rennäringen, införandet av sameting, införandet av samelag och grundlagsbestämmelser där samernas ställning som urbefolkning särskilt markeras. Det hade man kunnat göra. Genom förhandlingar och kontakter med partierna skulle vi förhoppningsvis ha kunnat få en bred enighet i riksdagen i dessa frågor. Socialdemokraterna har genom sitt agerande omintetgjort detta. Det är alltså socialdemokraternas fel att vi inte nu inom den närmaste tiden kan fatta beslut i dessa viktiga frågor.

Anf. 165 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Först till Martin Olsson om renkonto. Vi vet att frågan har behandlats flera gånger här i kammaren. Förslaget har varje gång avslagits. Vi vet också att det enligt den nu gällande lagstiftningen är möjligt att ta har inkomsterna under flera år. Det är detta vi har hänvisat till när vi har avstyrkt förslaget om renkonto.

Till Berith Eriksson: Det är väldigt konstigt om det hänger ihop med pengarna att en del samebyar förmår göra det som är deras skyldighet, nämligen att hålla sig inom det renantal som de skall, medan andra, i synnerhet en, alltid har fler renar. Den ekonomiska situationen är ganska lika för samebyarna. Men det är alltid en eller möjligen två som obstruerar och inte gör som vi säger från myndigheternas sida. I det här fallet måste man nog, även om Berith Eriksson kallar det för fogdevälde, ha vissa regler att gå efter. Annars räcker inte betet till och det uppstår konflikter med andra motstridiga intressen.

Vi har i mitt län gjort en betesinventering. Den har lett till att vi har justerat antalet renar.

Allra sist till Anders Castberger, som läser innantill ur olika partimotioner och talar om vad man har skrivit. Det har vi hört förut, så det är onödigt att höra det igen. Anders Castberger säger att folkpartiet har lagt fram förslag som skulle kunna lösa frågan. Tala om för mig hur! Jag har nämligen bara tagit upp den smala delen. För högt renantal, ingen sanktionsmöjlighet – vad göra? Anders Castberger hänvisar till sameting, samelag, grundlagsfästade folkliga ställning, sameskolan och ILO-konvention. Vad i detta gör att man skall kunna förelägga samerna ett vite? Vad i detta gör att man kan gå in och kontrollera hur många renar samerna har? Det är bara den här frågan som jag vill ha svar på. Det andra har Åke Selberg klarat av.

Anf. 166 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Det var mycket glädjande, Margareta Winberg, att höra att det är en eller två samebyar av 51 som har för stort renantal och som inte gör som vi säger. Därför skall vi alltså lagstifta, utan att ta någon som helst hänsyn till att man samtidigt måste få en uppfattning om andra frågor.

Margareta Winberg anser alltså att vi, därför att två samebyar har för stort renantal, skulle ha godkänt propositionen. Det är väl så långt – förutom intressen när det gäller jakt och fiske, som man också har tagit upp i en reservation – som socialdemokraterna enligt min uppfattning vill komma med den här propositionen.

Anf. 167 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Det är inte helt oviktigt vilka de olika förslagen är som har lämnats flera år tillbaka i tiden. En av de första motioner som jag skrev när jag kom till riksdagen för snart fyra år sedan handlade just om dessa frågor. Den hamnade självfallet, med socialdemokratiskt maktspråk, på motionsslaktens efterlämnade komposthög.

Nu säger Margareta Winberg att hon bara har tagit upp den smala frågan, och hon vill ha besked i denna fråga. Men Margareta Winberg har ju så kapitalt missuppfattat vad frågan handlar om. Vi har ju år efter år sedan 70-talet efterlyst det samlade långsiktiga greppet. Vi har gång på gång utlovats detta av regeringen. Riksdagen har efterlyst det igen, och regeringen har utlovat det åter. Man har haft god tid på sig att låta alla de saker hända som behövs för att förbereda ett gott och samlat förslag, där också denna specifika fråga tas upp som berör bl.a. Margareta Winbergs hemlän. Men vad händer? Jo, så oplanerat och osynkroniserat gör man det, att utan låter den utredning regeringen har tillsatt avsluta sitt arbete någon månad efter det att regeringen lämnat den proposition som skulle vara svaret på alla de möjliga, och för den delen också omöjliga, svåra och besvärliga frågorna. Det är därför, Margareta Winberg, som socialdemokraterna får bära det fulla ansvaret i varje fråga, även i den fråga som Margareta Winberg tycker är så smal men som är så viktig för just Härjedalen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (avslag på propositionen och begäran om nytt förslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jan Fransson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förslag om ändringar i propositionens lagförslag m.m.)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 168 röster mot 133 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Jan Fransson m.fl. anförda motiveringen. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

22 § Värdepappersfonder

Föredrogs
näringsutskottets betänkande 1990/91:NU4 Värdepappersfonder (prop. 1990/91:153).

Anf. 168 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Vi skall nu inte tala om rennäringspolitik, utan om ren näringspolitik. Vi skall inte heller tala om tvåbenta lappar, utan om sådana lappar som kallas fondandelar och kommer till uttryck på papper.

Fru talman! Den lag som detta betänkande handlar om är en lag som måste hälsas med glädje. Det är en anpassning till EGs direktiv, ett av de många, inom kapitaltjänstområdet och innehåller därmed en modernisering av det slag som vi så gärna vill se.

Det egendomliga med den här lagen, som bygger på en proposition från den socialdemokratiska regeringen, är att den innehåller en inskränkning i den demokrati som man eljest säger sig så gärna eftersträva, särskilt i ekonomiska sammanhang. Den här lagen ersätter aktiefondslagen. I den fanns en, om än haltande bestämmelse, så dock en bestämmelse som möjliggjorde för fondandelsägarna att utse styrelseledamöter till värdepappersfonderna. Den bestämmelsen tar man nu bort. Det sker under det att man gör gällande att envar fond bör kunna få besluta om det, så att köparna av fondandelar sedan kan välja de fonder där man tycker att tillräcklig demokrati finns. Samtidigt är, och det skriver regeringen mycket noga, fondandelssystemet tillkommet därför att man vill skapa en sparmöjlighet för dem som inte vill skaffa sig särskild sakkunskap i värdepappersförvaltning eller värdepappersköp. Man konstaterar att de sparare som detta system riktar sig till är sparare som normalt sett inte lägger ned stor möda på att studera vad de sparar i, utan mer köper fondandelar som de bedömer vara goda sparobjekt.

Av den anledningen tycker vi att det är utomordentligt naturligt och berättigat att dessa fondandelsägare skall få vara med och utse styrelsen och att det skall stå i lagen, så att det systemet gäller alla fondbolag. Det kan inte vara rimligt att man i detta lilla avseende vill negligera demokratikraven, utan det borde faktiskt vara högst rimligt även ur en socialdemokrats synpunkt att andelsägarstämmans rätt att utse styrelseledamöter lagfästes.

I den gamla lag som vi nu ersätter finns det en haltande bestämmelse. I brist på bättre yrkar vi att den bestämmelsen får en överförd tillämpning i den nya lagen. Vi yrkar också att regeringen åläggs att återkomma med ett förslag som ger en fullständig och ren andelsägarrepresentation i dessa stämmor. I parallellitet med detta yrkar vi också att § 12 i lagen om livbolag med aktiefondsanknytning ändras på samma sätt. Med detta yrkar jag bifall reservation nr 4.

Anf. 169 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! För att göra debatten kort ber jag att få instämma i vad Nic Grönvall sagt om reservation nr 4, om rätten för fondandelsägare att utse styrelseledamöter i fondbolag. Däremot finns i en annan fråga en motion från folkpartiet vad beträffar invandrares rätt att förvärva bundna aktier. Våra invandrare får i dag endast äga fria aktier i svenska företag. Detta innebär att det inte räcker med att man bott i Sverige i många år och har kommunal rösträtt för att man skall få spara i aktier. Många företag har endast bundna aktier, och vid en emittering till de anställda inträffar då den situationen att somliga får del av den medan andra utesluts, trots att deras insats i företaget har varit precis densamma.

Vi tycker att det finns anledning att föreslå en lagändring så att invandrare som har kommunal rösträtt inte längre diskrimineras när det gäller att spara i aktier.

Fru talman! Folkpartiet stöder naturligtvis båda de reservationer som vi står bakom. Men för enkelhetens skull nöjer jag mig också med att yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 170 HÅKAN HANSSON (c):

Fru talman! Det betänkande som riksdagen nu har att behandla om värdepappersfonder går ut på en lagändring av den gamla aktiefondslagen så att man inför samlingsbegreppet värdepappersfonder. Centerpartiet instämmer i huvudsak i förslagen till breddning när det gäller placeringsrätten för de här fonderna samt optioner, terminer etc. Vad vi har velat trycka på, här som så många gånger tidigare, är behovet av att hitta former för

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Den beskrivs som en rätt för samer att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl.a. renbete, jakt och fiske samt visst skogsfång. Renskötselrätt tillkommer den av samisk härkomst som kan åberopa att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke. För rätt att utöva den krävs medlemskap i sameby. Den får bedrivas inom vissa områden motsvarande sammanlagt ungefär 1/3 av Sveriges totala yta. Antalet renskötande samer brukar anges till ca 2 500.

Renskötselrätten regleras uttömmande i rennäringslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1971. Den bygger i allt väsentligt på 1928 års renbeteslag. Den i sin tur bygger i stort på de principer om samernas renskötselrätt som fanns i den första renbeteslagen från år 1886. Tillkomsten av den nu gällande rennäringslagen innebar således ingen omprövning av frågan om omfattningen och beskaffenheten av de renskötande samernas ursprungliga rättigheter inom renskötselområdet. Omfattningen av samernas betesrätt reglerades första gången i 1873 års avvittringsstadga. Regleringen avsågs i stort vara en konfirmering av bestående förhållanden som innebar att betesrätten skulle få utövas såväl på kronans som enskildas marker. Samerna har under lång tid gjort anspråk på en starkare rätt än vad som följer av rennäringslagen. Högsta domstolen (HD) har i det s.k. skattefjällsmålet (NJA I 1981 s. 1) prövat en tvist om bättre rätt till vissa skattefjäll i norra Jämtland. Vissa samebyar yrkade att de skulle förklaras ha bättre rätt än staten till skattefjäll i norra Jämtland. I andra hand yrkade de vissa närmare angivna rättigheter till områdena utöver vad rennäringslagen medger. HD fann att äganderätten till skattefjällen tillkommer staten samt att samernas bruksrätt är uttömmande reglerad i rennäringslagen. HD slog dock fast att samerna på skattefjällen på grund av sin långvariga användning av dessa områden har en starkt skyddad bruksrätt av speciellt slag som ytterst är grundad på urminnes hävd. Den är enligt domen av sådant slag att den enligt 2 kap. 18 § regeringsformen är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning på samma sätt som äganderätt.

Samernas renskötselrätt grundar sig enligt propositionen i första hand inte på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal utan bygger i grunden på urminnes hävd. Detta är enligt propositionen så grundläggande att det bör framgå av rennäringslagen. Den skillnad som finns mellan renskötselberättigade samer och samer utan sådan rätt bör tas bort. I stället föreslås i propositionen att renskötselrätten skall tillkomma den samiska befolkningen. Varje same bör få rätt att bedriva renskötsel enligt rennäringslagens bestämmelser. Same är enligt propositionen den som är av samisk härkomst. Också detta föreslås framgå av lagen. Såsom tidigare får renskötselrätten utövas endast av den som är medlem i sameby, och samebyn avgör frågan om medlemskap. Någon ändring föreslås således inte i dessa delar.

I motion Bo8 (nyd) yrkande 1 föreslås att riksdagen inte bör anta förslaget till ändring i 1 § andra stycket rennäringslagen. Skälet till detta är enligt motionärerna att det inte kan uteslutas att rätten inte är kollektiv till sin karaktär utan enskild, grundad på urminnes hävd.

Utskottet ansluter sig inledningsvis till regeringens bedömning att frågan om renskötselrättens ursprung är så central att det bör framgå av rennäringslagen att den vilar på urminnes hävd. Renskötselrätten är också betydelsefull när det gäller den samiska kulturen och dess förutsättningar att leva vidare och utvecklas. Alla samer har del i den samiska kulturen. Som anförs i propositionen får det enligt utskottets mening anses vara principiellt riktigt att betrakta *renskötselrätten som en kollektiv rätt* som tillkommer alla samer. Den ger samerna befogenhet att använda vissa fastigheter för sig och sina renar oavsett vem fastigheterna tillhör. Rätten får utövas enligt bestämmelserna i rennäringslagen av dem som är medlemmar i en sameby. Regeringens förslag innebär inte att den som anser sig ha en enskild rätt av något slag skulle vara förhindrad att väcka talan vid domstol. Med hänvisning till vad i propositionen och i detta betänkande nu anförts tillstyrker utskottet regeringens förslag till lag om ändring i 1 § rennäringslagen och avstyrker motion Bo8 (nyd) yrkande 1.

Renskötselrättens karaktär behandlas också i propositionen i ett annat perspektiv nämligen om det i lagstiftningen bör anges att den är en särskild rätt till fastighet. Renskötselrätten är enligt HD i skattefjällsmålet en bruksrätt som vilar på civilrättslig grund och som i likhet med äganderätten är skyddad mot tvångsförfoganden utan ersättning. Enligt HD belastar den i likhet med nyttjanderätt de fastigheter på vilka den får utövas och visar även i övrigt upp stora likheter med nyttjanderätt och annan liknande rätt till fast egendom. En skillnad är att renskötselrätten kan belasta en fastighet i olika hög grad. I allmänhet innebär renskötselrätten ett mycket extensivt utnyttjande av marken. Många fastigheter berörs knappast alls av den medan andra marker kan vara mycket betydelsefulla ur renskötselsynpunkt. Det är enligt propositionen inte möjligt att generellt ange vilka fastigheter som berörs och i vilken omfattning. Samerättsutredningen har ansett det vara av stor betydelse för bl.a. ersättningsfrågorna att renskötselrätten behandlas också som ett enskilt intresse, en särskild rätt till fastighet, och att detta anges i bl.a. rennäringslagen. Föredragande statsrådets uppfattning är att det hittills inte visats att det finns ett behov av förtydligande i rennäringslagen i denna fråga. Däremot anser han att det finns skäl att göra ett förtydligande i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter och i väglagen. I den förstnämnda lagen finns i 42 § en uppräkning av vad som vid tillämpningen av lagen skall anses vara särskild rätt till fastighet. Renskötselrätt saknas bland exemplen. I minerallagen däremot, som har motsvarande stadgande, anges renskötselrätt som ett av flera exempel på särskild rätt.

I 55 § väglagen anges vilka rättigheter som medför rätt till ersättning då en väghållare tar i anspråk mark för väg med vägrätt. Bl.a. innehavare av sådan nyttjanderätt eller annan särskild rätt som upplåtits innan marken togs i anspråk är enligt nuvarande lydelse ersättningsbe-

med afseende å dessas beskaffenhet denna rätt likväl icke ens inom de för lapparne afsatta land att anse såsom en eganderätt. Den är endast en nyttjanderätt till det omfång, som bestämmes af vilkoren för renskötselns bedrifvande. Hvad dertill icke erfordras, bör således falla utom gränsen för denna rätt.»

I de olika renbeteslagarna har, i överensstämmelse med det återgivna motivuttalandet, de renskötande samernas rättigheter beskrivits som en befogenhet att »betjena sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar» (1 § i 1886 års lag) resp. att »begagna sig av land och vatten till underhåll för sig och renarna» (1 § i 1898 och 1928 års renbeteslagar).

I *1 kap. 1 § första stycket* av vårt förslag till rennäringslag förklaras innebörden av renskötselrätten vara att den medför befogenhet för rättighetshavaren att på sätt i lagen anges nyttja land och vatten inom renskötselområdet till underhåll för sig och renarna. Någon ändring i sak i förhållande till gällande lag är ej åsyftad med denna formulering.

Frågan om omfattningen och beskaffenheten av de med renskötselrätten förenade birättigheterna behandlas i betänkandets kap. 10. Stadganden till skydd mot intrång i renskötselrätten återfinnes i 8 kap. 1–4 §§ i förslaget till rennäringslag.

4.3. *Inskränkningar i renskötselrätten*

4.3.1 Gällande bestämmelser

Vid sidan om de ingrepp i rättsutövningen som kan göras jämlikt expropriationslagen och andra på fastigheter i allmänhet tillämpliga författningar, såsom vattenlagen, väglagstiftningen och gruvlagen, kan rättigheten att driva renskötsel inskränkas eller partiellt upphävas genom avgöranden med stöd av – såvitt nu är i fråga – nedannämnda i RBL intagna speciella föreskrifter:

2 § 3 mom. (angående förbud mot fortsatt begagnande för fjällrenskötsel av visst område, vars nyttjande för detta ändamål är i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen);

3 § 3 mom. (angående förbud mot fortsatt begagnande för skogsrenskötsel av visst område, vars nyttjande för detta ändamål är i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen eller hinderligt för odlingens fortgång eller medför väsentligt hinder eller avsevärd skada för fjällrenskötseln);

4 § (angående betesrättens inskränkning eller upphörande inom viss trakt, om det prövas nödigt med hänsyn till renbetets bevarande eller eljest för renskötselns behov);

5 § (angående undantagande av visst område från lapparnas begagnande, om det finnes oundgängligen erforderligt för särskilt ändamål av större betydelse); samt

6 § (angående begränsning av betningen inom visst område, om det prövas nödigt för samfärdselns uppehållande).

Vidare finns i RBL särskilda bestämmelser om befogenhet för myndighet att förordna om ändring av lapparnas flyttningsvägar (23 §) samt att inom delar av renskötselområdet upplåta vissa nyttjanderätter (56 §). Härmed sammanhängande frågor behandlas dock inte i förevarande kapitel utan i betänkandets kap. 10, avsnitt 10.4 resp. 10.7.

Gemensamt för de ovan omnämnda stadgandena är att de är tillämpliga helt oberoende av försumlighet från renägarnas sida samt att ett med stöd av dem utfärdat förbud eller annan inskränkning inte riktar sig mot viss renskötselberättigad utan drabbar envar som driver eller avser att driva renskötsel inom det berörda området.

Förordnanden enligt 2 § 3 mom., 3 § 3 mom. och 5 § RBL kan meddelas endast av Kungl. Maj:t. Tillämpningen av stadgandena i 4 och 6 §§ RBL ankommer däremot på vederbörande länsstyrelse.

I fråga om rätten till ersättning eller annan kompensation för intrång i renskötselrätten som sker med stöd av ovannämnda stadganden i RBL gäller för närvarande följande:

Förordnas jämlikt 2 § 3 mom. att visst område ej vidare må begagnas för fjällrenskötsel, skall annat lämpligt område anvisas lapparna.

Undantages jämlikt 5 § visst område från lapparnas begagnande, skall skälig gottgörelse lämnas för det intrång som genom undantagandet orsakas renskötseln. Gottgörelse lämnas dock inte i annat fall än om det undantagna området är beläget ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. Utgående gottgörelse skall användas till förmån för lapparna.

Såvitt gäller förordnanden jämlikt 3 § 3 mom. samt 4 och 6 §§, saknas bestämmelser om ersättning eller annan kompensation för eventuellt intrång.

Den mest långtgående – och mest omdiskuterade – av de enligt RBL möjliga inskränkningarna i renskötselrätten är otvivelaktigt befogenheten enligt 5 § att undantaga visst område »från lapparnas begagnande». Denna befogenhet, som saknar motsvarighet i äldre renbeteslagstiftning, föreslogs ursprungligen av 1919 års lappkommitté med motiveringen (se SOU 1923: 51 s. 105), att visst område borde kunna undantagas från lapparnas begagnande även i annat fall än då betesrättens utövning vore betungande för den jordbrukande befolkningen. Kommittén tillade att den närmast tänkt på sådana företag som gruvdrift, järnvägsanläggningar, uppdämningar i vattendrag o. dyl., för vilkas tillkomst, om de kunde tillmätas större betydelse, lappernas intressen icke gärna finge utgöra hinder. – Enligt vad departementschefen framhöll vid remiss till lagrådet av kommitténs överarbetade förslag (se prop. 1928: 43 s. 86) avses med stadgandet att »uttala den grundsatsen att de renskötande lapparna icke, såsom på sina håll ännu göres gällande, äga anspråk på oinskränkt förfoganderätt över de åt dem upplåtna områdena, utan att deras liksom andras intressen böra stå tillbaka, då det gäller det allmännas bästa». Förslaget förklarades dock innebära att samernas intressen inte borde vika annat än då det förelåg ett trängande behov att tillgodose ett särskilt ändamål av större betydelse.

Såvitt gäller grunderna för bestämmande av gottgörelse för intrång till följd av undantagande enligt 5 § RBL, framgår av förarbetena (anf. prop. s. 86 f) att vederlaget inte avsetts skola omfatta all den avkastning som kan utvinnas av det undantagna området utan skall begränsas till »skälig ersättning väsentligen för intrång, som förorsakas för renbetet». – Ersättning skall utgå endast i den mån fråga är om mark ovan odlingsgränsen eller inom renbetesfjällen men oberoende av om området är upplåtet för fjäll- eller skogsrenskötsel. Orsaken till att gottgörelse skall lämnas för sådan mark har angivits vara, att nämnda trakter i första hand är avsedda för de renskötande lapparna samt att undantagandet innebär att »lapprivilegiet göres obrukbart» på det undantagna området. – För ersättningsfrågans bedömning synes det sakna betydelse, huruvida intrånget åstadkommes genom ett allmänt eller ett enskilt företag samt om området utgöres av kronomark eller enskild mark. Utgående gottgörelse skall erläggas av den till vars förmån undantagandet sker; vederlaget utgår inte direkt till de berörda samerna utan ingår i statens lappfond.

4.3.2 JO:s framställning

I sin skrivelse till Konungen den 24 januari 1966 (se kap. 1 ovan, avsnitt 1.2) anförde JO – såvitt nu är i fråga – i huvudsak följande:

I likhet med andra sakägares rätt med avseende å fast egendom kan samerna tillkommande rätt i vissa situationer få ge vika för intressen, som genom särskilda lagbestämmelser av expropriationsrättslig natur tillerkänts prioritet i förhållande till bestående rättigheter. Som exempel på sådan lagstiftning kan nämnas – förutom expropriationslagen – gruvlagen och vattenlagen. För sådana ingrepp är föreskrivet visst rättsligt förfarande – hos administrativ myndighet eller domstol eller i kombination av båda – i avsikt att garantera såväl att berörda rättsinnehavare få tillfälle att framföra sina synpunkter på frågan huruvida laga förutsättningar för expropriation föreligga, som ock att ersättning och annan kompensation för mistad rätt samt skada och intrång i övrigt utgår enligt gällande bestämmelser.

Vid sidan av sådana expropriationsrättsliga förfaranden – vilka ur rättssäkerhetssynpunkt

synas tillfredsställande reglerade – kunna emellertid beslut och åtgärder i annan ordning förekomma, som i väsentlig mån medföra intrång i samernas speciella rättigheter eller eljest orsaka dem avsevärda olägenheter. Enligt 5 § renbeteslagen äger sålunda Eders Kungl. Maj:t, om så är oundgängligen erforderligt för särskilt ändamål, undantaga visst område från samernas begagnande. Är området beläget ovan odlingsgränsen, skall i så fall skälig gottgörelse lämnas för det intrång som genom områdets undantagande orsakas renskötseln.

Vid antagandet av 1928 års renbeteslag har man alltså förutsatt, att det i vissa fall kunde vara ur allmän synpunkt befogat att inskränkning i annan ordning än genom expropriationsrättsliga förfaranden ägde rum i samernas hävdvunna rättigheter att för sig och sina renar begagna fjällmarkerna, t. ex. genom att vissa områden undantoges deras begagnande, genom att flyttningsvägarna ändrades, genom att upplåtelse av jakt och fiske åt andra skedde å deras marker m. m. Under tiden efter lagens antagande ha samhällsförhållandena i många avseenden radikalt förändrats. Den snabba sociala, ekonomiska och tekniska utveckling som särskilt efter andra världskriget präglat samhället har helt naturligt icke kunnat undgå att få återverkningar även med avseende å samernas förhållanden. Som framhållits och med vissa exempel illustrerats i förevarande klagoärende har en exploatering av fjällvärlden påbörjats, som man vid lagens antagande helt visst icke kunde förutse. Industriföretag utbyggas eller tillkomma, nya kommunikationsleder genom hittills orörd mark anläggas, bostads- och fritidsbebyggelsen expanderar, turismen söker sig i ökad utsträckning till fjällvärlden o. s. v. Genom denna utveckling – som väl får antagas komma att i stegrat tempo fortsätta – aktualiseras på ett helt annat sätt än tidigare de spörsmål rörande samernas rätt att i möjligaste mån bibehållas vid sitt hävdvunna näringsfång, som reglerats i 1928 års lag. Den frågan anmäler sig därför om denna reglering numera på ett ändamålsenligt sätt tillgodoser samernas rätt och intressen.

Med hänsyn till de förändrade förhållanden som tidsutvecklingen medfört i fråga om fjällvärldens utnyttjande och till beskaffenheten och omfattningen av de intressekollisioner mellan samernas och andra intressen som med tidens gång kunna förväntas uppkomma, synes önskvärt att en översyn och precisering nu sker av de materiella regler efter vilka dessa intressekollisioner skola bedömas och av de allmänna grundsatser på vilka reglerna vila. En sådan med hänsyn till tidsutvecklingen betingad översyn synes påkallad för att klarlägga samernas rättsliga ställning i dagens och morgondagens samhälle och också – och icke minst – för att ge de tillämpande myndigheterna erforderlig ledning för deras för visso vanskliga och maktpåliggande prövning av uppkommande frågor. Spörsmålet om de materiella reglernas innebörd och tillämpning – och jag vill understryka detta – är av essentiell betydelse för frågan om samerna skola kunna fortsätta sitt urgamla näringsfång eller om de efter hand skola undanträngas till allt mindre reservat för att till slut upphöra att existera som speciell befolkningsgrupp med säreget kulturarv.

I anslutning till det nu anförda vill jag tilllägga, att en översyn jämväl synes böra ske av frågan om grunderna för den ersättning som i fall av intrång bör utgå. Detta är också en materiell fråga, som i vissa fall torde kunna vara av väsentlig betydelse för vederbörande samers möjligheter att fortsätta sin näring.

4.3.3 Rennäringssakkunnigas överväganden och förslag

a) Inskränkningar i rennäringens eget intresse

Enligt 4 § RBL äger länsstyrelsen förordna om vissa inskränkningar i betningsrättens utövande, när det prövas nödigt med hänsyn till renbetets bevarande eller eljest för renskötselns behov. Även i framtiden torde utrymme komma att finnas för ett stadgande som möjliggör ingripande till skydd mot alltför hårt utnyttjande av befintliga betesresurser. I *1 kap. 4 §* av förslaget till rennäringslag har därför intagits bestämmelser som i sak överensstämmer med 4 § RBL.

Vad angår frågan, huruvida de i nyssnämnda § förutsatta befogenheterna bör utövas av offentlig myndighet eller av de renskötselberättigade själva, vill vi framhålla följande. Risk för överdrivet eller eljest olämpligt utnyttjande av betesmarkerna synes föreligga främst med avseende å sådana trakter som begagnas av två eller flera lappbyar, t. ex. trakter där fjäll- och skogsrenskötsel tidvis konkurrerar om betestillgången. Enligt uppgift har därvid förekommit att renägarna från den ena byn misshushållat med sådant bete som vid senare tidpunkt skulle varit av stort värde för den andra byns renägare. I dylika fall synes det vara fördelaktigt för båda sidor att kunna få uppkommande stridigheter bilagda genom avgörande av en opartisk och fristående myndighet. Att komplicera förfarandet genom att införa en särskild ordning för prövningen av de säkerligen sällsynta fall, då inskränkningar i betesrätten kan visa sig påkallade i fråga om betesområden som begagnas av endast en by, har vi inte ansett tillräckligt motiverat.

Beslutanderätten i hithörande frågor bör tillkomma den regionala myndighet som skall handlägga ärenden rörande rennäringens främjande. I kap. 7 av betänkandet föreslår vi att dessa ärenden i fortsättningen skall ankomma på vederbörande lantbruksnämnd. Att lantbruksnämnden sålunda ges befogenhet att vid behov ingripa mot överbetning skall dock ej medföra skyldighet för nämnden att fortlöpande utöva uppsikt över renbetesmarkernas utnyttjande. Avsikten är i stället att tillämpning av lagrummet regelmässigt skall ske först efter framställning från någon av de berörda byarna.

---

6 § RBL har enligt motiven (prop. 1928: 43 s. 87) tillkommit för att i trakter, där samfärdsel äger rum efter renskjuts, tillgodose dragrenarnas behov av föda under färd samt vid besök på kyrkplats, tingsställe, marknadsplats eller annan därmed jämförlig ort. Utvecklingen av kommunikationerna har medfört att stadgandet numera torde sakna betydelse för sitt egentliga syfte. – Då stadgandet möjligen kunnat tillämpas för att underlätta renhjordarnas flyttning, må framhållas att bestämmelserna i 1 kap. 4 § förslaget till rennäringslag (motsvarande 4 § RBL) innebär att lantbruksnämnden erhåller befogenhet att ingripa mot olämplig utnyttjande av marker i anslutning till flyttningsvägarna.

På grund härav har i vårt lagförslag inte upptagits någon motsvarighet till 6 § RBL.

b) Inskränkningar till förmån för jordbruk och fjällrenskötsel

Medan 5 § RBL utgör det generella stadgandet, vilket gäller till förmån för varje »särskilt ändamål av större betydelse», kan 2 § 3 mom. resp. 3 § 3 mom. RBL åberopas endast för vissa speciella intressen, nämligen jordbruket samt – såvitt angår det senare lagrummet – fjällrenskötseln. Med den utveckling som under senare tid kännetecknat det norrländska jordbruket förefaller det överflödigt att för dess främjande i konkurrens med renskötseln bibehålla särskilda stadganden vid sidan om det generella. Anmärkas må att allvarligare konflikter mellan jordbruk och renskötsel torde behöva befaras i huvudsak endast inom de områden där renskötsel får bedrivas året om samt att dessa områden numera i allt mindre omfattning anses ägnade för jordbruk. Det kan också påpekas att ifrågavarande stadganden, såvitt vi känner till, aldrig tillämpats i praktiken.

Föreskrifterna i 3 § 3 mom. RBL om att skogsrenskötseln vid svårare intressekonflikt med fjällrenskötseln skall stå tillbaka för denna sammanhänger med den av de lagstiftande myndigheterna ännu vid tiden för RBL:s antagande omfattade meningen att fjällrenskötseln hade större framtidsutsikter än skogsrenskötseln och avgjort större betydelse än denna (anf. prop. s. 85). Erfarenheterna under den tid RBL varit gällande stöder dock inte de tidigare gängse förutsägelserna om en framtida ökad övervikt för fjällrenskötseln och tillbakagång för skogsrenskötseln; snarare torde den senare näringsgrenen vara den som hävdat sig bäst såväl driftstekniskt som ekonomiskt. Då härtill kommer att gränsen mellan de båda rendriftsformerna är tämligen flytande, anser vi att tiden nu är mogen för att helt – utom såvitt gäller rätten till getskötsel; se betänkandets kap. 10, avsnitt 10.6 – avskaffa skillnaden i rättsställning mellan fjäll- och skogsrenskötsel.

På grund av vad sålunda anförts innehåller förslaget till lag om rennäringen inte någon motsvarighet till de särskilda stadganden om inskränkningar i rätten till renskötsel som för närvarande återfinns i 2 § 3 mom. och 3 § 3 mom. RBL.

c) Undantagande av mark från begagnande för renskötseländamål

Förutsättningar för undantagande. Beskaffenheten av de ändamål till vilkas förmån

renskötselrätten i händelse av intressekonflikt måste vika har i 5 § RBL inte angivits på annat sätt än att det skall vara fråga om »särskilt ändamål av större betydelse». Av förarbetena (se ovan under 4.3.1) får dock anses framgå, att det skall vara fråga om ett företag vars genomförande framstår som angeläget från allmän synpunkt; att för ett företag av enbart privat intresse låta intrång ske i renskötselrätten torde inte ha varit avsett. Stadgandets sålunda åsyftade innebörd skulle enligt vår mening framkomma tydligare, om lagtexten – i anslutning till beskrivningen av expropriationsförutsättningarna enligt 1 § första stycket punkt 6 expropriationslagen – ändras så att det som villkor för ett områdes undantagande från renskötsel uttryckligen stadgas att det konkurrerande ändamålet äger »väsentlig betydelse för det allmänna». *1 kap. 5 § första stycket* i förslaget till rennäringslag, vilken § motsvarar 5 § RBL, har utformats i enlighet med det nu sagda. – Till undvikande av missförstånd må påpekas, att ett företag givetvis kan äga betydelse för det allmänna även om det tillkommit på enskilt initiativ och genomföres utan vare sig ekonomiskt eller annat stöd från statlig eller kommunal myndighet. Det är sålunda företagets sakliga innebörd, inte den form i vilken det framträder, som skall beaktas vid bedömningen av om ett visst ändamål är av betydelse för det allmänna eller ej. Även ett privatekonomiskt företag, exempelvis för gruvbrytning eller turism, bör därför kunna göra anspråk på att mark undantages från renskötselrättens utövande, förutsatt att företagets verkningar t. ex. från sysselsättningssynpunkt bedömes vara sådana att företagets genomförande – även med beaktande av de olägenheter som det innebär för renskötseln och andra eventuellt motstående intressen – framstår som ett väsentligt allmänt intresse.

I vidare mån än genom uppställande av kravet på att företaget äger väsentlig betydelse för det allmänna anser vi det inte vara möjligt att i lagtexten ange beskaffenheten av de företag som skall kunna föranleda tillämpning av reglerna om undantagande av mark från renskötsel. Varje försök till närmare definiering av ändamålen skulle med säkerhet ganska snart framstå som föråldrat. Det bör därför överlämnas åt rättstillämpningen att med beaktande av de från tid till annan skiftande förhållandena bedöma, i vilka fall det allmännas bästa motiverar att intrång sker i renskötselrätten. Uppenbarligen skall därvid tillses, att det i varje särskilt fall undantagna området inte göres större än som för ändamålets vinnande är oundgängligen erforderligt samt att vid områdets lokalisering och utformning all möjlig hänsyn tages till renskötselns intressen.

En förutsättning för att förordnande skall kunna meddelas om visst områdes undantagande från renskötsel är, att det med renskötseln konkurrerande företaget disponerar all den mark som erfordras för ändamålet. Undantagandet i och för sig innebär inte tillskapande av sådan dispositionsrätt utan medför endast att den nyttjanderätt som tillkommer de renskötselberättigade upphör inom området. Skall det företag för vars räkning undantagandet ifrågasättes utföras av annan än områdets ägare, måste det således visas att markägaren genom upplåtelse av erforderliga nyttjande- eller servitutsrättigheter medgivit företagaren att använda området för det avsedda ändamålet. – Är företaget en planerad gruvdrift synes i princip begäran om undantagande böra ske först sedan inmutningsrätt beviljats. Blir provbrytningen av sådan begränsad omfattning att verksamheten ej strider mot 1 kap. 6 § förslaget till rennäringslag (se nedan under 4.4), torde dock begäran om undantagande enligt 5 § kunna uppskjutas till dess utmål blivit utlagt och gruvdriften skall igångsättas på allvar. Valet av tidpunkt torde många gånger bero på storleken av de kostnader som läggs ned på provdriften.

Beslut om undantagande bör, såsom för närvarande är fallet, kunna meddelas beträffande alla slags områden där renskötsel är tillåten, således ej blott med avseende å trakter där renskötsel får bedrivas året om. Även om behovet av undantagsförordnanden torde vara mest framträdande för sistnämnda trakter, förekommer det flerstädes inom lappmarkerna nedom odlingsgränsen samt inom sedvanerättsområdet att renskötseln bedrives på sådant sätt att den inte går att förena med företag av här avsedd beskaffenhet. Givetvis bör dock befogenheten att förordna om marks undantagande utnyttjas endast i fall då verkligt behov därav föreligger.

Verkningarna av undantagandet. Genom ett förordnande om visst områdes undantagande från renskötsel upphör i första hand rätten för ortens renskötselberättigade att nyttja området för renbete. Följden härav blir givetvis att det lagstadgade skyddet mot renarnas ofredande och fördrivande samt mot skadande av flyttningsväg inte vidare gäller inom det undantagna området. Däremot bör undantagandet inte få till följd att renägarna i fortsättningen blir ersättningsskyldiga för skador som renarna orsakar inom området. Den till vars förmån undantagandet sker bör nämligen vara pliktig att på sin bekostnad hålla effektivt stängsel kring området, i den mån renarna där kan åstadkomma skador av någon betydelse. Ersättning bör därför utgå endast för uppsåtligen orsakade skador (se 6 kap. 1 § i förslaget till rennäringslag).

En sekundär verkan av renbetesrättens upphörande är att de renskötselberättigade inte vidare äger att inom området utnyttja de särskilda förmåner som enligt lag åtföljer själva renskötselrätten: att flytta med renarna, att uppföra stängsel, att anlägga byggnader och upptaga odlingar, att hålla getter, att företaga skogsavverkning samt att jaga och fiska. Vad nu sagts bör dock inte utgöra hinder för att i sådana fall, då undantagandet inte behöver vara totalt, vederbörande samer förbehålles rätt att även i fortsättningen utöva vissa av de i renskötselrätten ingående befogenheterna (jfr Kungl. Maj:ts beslut den 11 juni 1964, nr 41, angående linbana m. m. inom Abisko nationalpark, enligt vilket beslut samerna skulle äga utnyttja det undantagna området i den omfattning vederbörande myndighet fann utnyttjandet kunna ske utan olägenhet med hänsyn till syftet med företaget).

Beslut om undantagande torde i regel avse all framtid. Om det med renskötseln konkurrerande intresset kan förutsägas vara tidsbegränsat, bör hinder dock inte möta mot att förordna om undantagande allenast på viss tid, efter vars förlopp området åter får användas för renskötseländamål. – Utan särskilt stadgande torde det vara klart att ett från renskötsel undantaget område blir på nytt tillgängligt för sitt ursprungliga ändamål, om det företag helt nedlägges till vars förmån undantagandet skett.

Ersättningsregler m. m. Den i 5 § RBL stadgade rätten till gottgörelse för olägenheter i samband med områdes undantagande från lapparnas begagnande är, såsom tidigare angivits, begränsad i olika hänseenden. Dels utgår ersättning endast i den mån det ifrågavarande området är beläget ovan odlingsgränsen eller på renbetesfjällen, dels lämnas gottgörelse endast för det intrång som genom undantagandet orsakas för renskötseln. Måhända bör därjämte i uttrycket »skälig gottgörelse» inläggas att någon rätt till full ersättning ens för skadan i renskötselhänseende inte föreligger utan att det är tillräckligt med ett efter förhållandena avpassat vederlag för en del av de uppkommande olägenheterna (jfr prop. 1928: 43 s. 86 f).

De sålunda gällande ersättningsreglerna torde delvis vara mer restriktiva gentemot de skadelidande än motsvarande bestämmelser i andra jämförbara sammanhang, där principen genomgående är att gottgörelse skall lämnas åtminstone för alla uppkommande sakskador av ekonomisk natur och detta oberoende av om skadan drabbar skadeföremålets ägare eller innehavaren av en begränsad rätt till föremålet. Anledning synes inte föreligga att vid ersättningsfrågans bedömning anse de renskötselberättigades i lagstiftningen grundade nyttjanderätt som mindre värdefull än en motsvarande nyttjanderätt tillkommen genom privaträttslig upplåtelse.

Det nyss anförda leder enligt vår mening till att ersättningsrätten i förevarande fall

bör omfatta hela den genom undantagandet åstadkomna minskningen av nyttjanderättens uppskattade värde vid tiden för ingreppets företagande. Gottgörelse bör sålunda utgå även för olägenheter som är hänförliga till mark nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen. Vidare bör den begränsning av ersättningsrätten som kan ligga i uttrycket »skälig gottgörelse» upphävas och i stället utsägas att skada och intrång, som genom undantagandet orsakas rennäringen och ortens renskötselberättigade, skall ersättas av den för vars räkning undantagande sker. *1 kap. 5 § andra stycket första punkten* i förslaget till rennäringslag har utformats i enlighet med de nu anförda synpunkterna. – Det bör understrykas att den i lagrummet föreslagna ersättningsrätten är begränsad till skada på och intrång i den nyttjanderätt som tillkommer de renskötselberättigade, dvs. själva renbetesrätten och de med denna förknippade särskilda rättigheterna, av vilka i förevarande sammanhang endast rätten att jaga och fiska samt rätten till skogsfång torde vara av större intresse. Det särskilda värde som det undantagna området kan äga exempelvis på grund av förekomsten av vattenkraft, gruvfyndighet eller tomtförsäljningsmöjligheter omfattas inte av nyttjanderätten (se ovan under 4.2) och det bör därför inte påverka ersättningen till de renskötselberättigade. – Har ersättning utgått enligt gruvlagen för intrång i renskötselrätten, skall detta givetvis beaktas vid ersättningsprövningen.

Frågan, huruvida utgående ersättning bör tillkomma berörda renskötselberättigade eller renbyar eller om den bör tillföras en gemensam fond, behandlas nedan i betänkandets kap. 8.

Med ersättningsreglerna sammanhänger nära frågan, om vid ett områdes undantagande från renskötsel föreskrift bör meddelas om särskilda åtgärder till minskande av de genom undantagandet uppkommande olägenheterna för rennäringen i orten. Ehuru RBL inte innehåller några bestämmelser härom, är det ej ovanligt att Kungl. Maj:t som villkor för undantagande föreskriver utförande av skadeförebyggande åtgärder, t. ex. anläggande av stängsel omkring det undantagna området.

Enligt vår mening bör skadeförebyggande åtgärder i regel vidtagas, när ett område undantages från renskötsel. Den verksamhet som föranlett undantagandet är nämligen i allmänhet av sådant slag att renarna bör hindras från att ströva in i området, och detta bör rimligen åstadkommas utan att renägarna betungas genom ökat bevakningsarbete. Det bör därför normalt ankomma på den i vars intresse undantagandet sker att ombesörja därigenom erforderlig stängselhållning. Även andra åtgärder, t. ex. anordnande av nya flyttningsvägar, kan visa sig lämpliga för att minska de genom undantagandet uppkommande olägenheterna för renskötseln. Med hänsyn till frågans betydelse för renägarna har i *1 kap. 5 § första stycket* av lagförslaget införts en erinran om att i samband med förordnande om undantagande skall meddelas därav påkallade bestämmelser angående åtgärder till förebyggande av olägenhet för rennäringen i orten.

Prövningsmyndighet i frågor om undantagande. Enligt nuvarande lagstiftning ankommer såväl förordnande om områdes undantagande som bestämmande av eventuellt utgående gottgörelse härför på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Såvitt gäller frågan, huruvida undantagande bör ske eller ej, synes någon tvekan inte kunna råda om att den nuvarande ordningen bör bibehållas även i framtiden. Ett dylikt beslut har samma karaktär som de på Kungl. Maj:t ankommande avgörandena om tillstånd till tvångsförvärv enligt den allmänna expropriationslagen m. fl. författningar. I *1 kap. 5 § första stycket* förslaget till rennäringslag har därför befogenheten att förordna om undantagande, liksom i 5 § RBL, tillagts Konungen.

Frågan i vad mån skadeförebyggande åtgärder erfordras i anledning av ett begärt undantagande bör om möjligt avgöras samdigt med att ställning tages i huvudfrågan, och den bör därför prövas av samma myndighet som denna.

Vad däremot angår ersättningens bestämmande framstår valet av prövningsmyndighet som betydligt tvcksammare. Beaktansvärda skäl kan åberopas för att även ersättningsfrågan fortfarande skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, bl. a. att det är förenat med minst omgång att låta frågan om undantagande och därigenom uppkommande ersättningsspörsmål prövas i ett sammanhang. Då lägre administrativ myndighet inte torde kunna ifrågakomma för ersättningsavgörandena, är alternativet till prövning av Kungl. Maj:t att frågan överlämnas till domstol. Det kan dock inte förnekas att en domstolsprövning av dessa ersättningsfrågor innebär en risk för tidsutdräkt och väsentlig ökning av kostnaderna för förfarandet.

Å andra sidan finns åtskilligt som talar för domstolsprövning i detta fall. Om det fastslås att full ersättning, inte bara »skälig gottgörelse», skall utgå för uppkommande minskning av renskötselrättens värde, får den i ett ärende om marks undantagande från renskötsel aktuella ersättningsfrågan i huvudsak samma karaktär som i ett expropriationsmål, där tillståndsfrågan avgöres av Kungl. Maj:t men domstol fastställer expropriationsersättningen. Ej minst med hänsyn till att kronan är den största markägaren inom renskötselområdet och därför i regel är engagerad i de företag för vilkas räkning undantagande av mark från renskötsel påkallas, synes det vara av värde att fastställandet av ersättningen till rennäringsintressenterna ankommer på organ utan anknytning till de berörda administrativa myndigheterna. Enligt vår mening är värdet från principiell synpunkt av att rennäringen blir jämställd med andra av tvångsingripanden hotade intressen så stort att de praktiska fördelarna av en bedömning i administrativ ordning bör få komma i andra hand.

På grund härav föreslår vi att ersättningsbestämmandet i anledning av att mark undantages från renskötsel överflyttas från Kungl. Maj:t till expropriationsdomstol. I *1 kap. 5 § andra stycket tredje punkten* av vårt lagförslag stadgas därför att bestämmelserna i expropriationslagen om expropiationsersättning och dess fastställande skall äga motsvarande tillämpning i detta fall samt att den företagare för vars räkning undantagandet sker skall jämställas med en exproprierande. Det sagda innebär bl. a. att initiativet till ersättningens fastställande måste tagas av företagaren, som blir skyldig att inom viss av Kungl. Maj:t i beslutet om undantagande fastställd tid anhängiggöra ersättningsfrågan vid vederbörande expropriationsdomstol. Bland övriga regler i expropriationslagen som härvid blir tillämpliga må särskilt omnämnas bestämmelserna om förhandstillträde och om rättegångskostnader.

4.4 *Skydd mot markanvändning till skada för renskötseln*

RBL innehåller inte några regler som generellt hindrar markägare och andra från att använda den av renskötselrätten besvärade marken på sådant sätt att renägarna i praktiken blir förhindrade att utnyttja sin betesrätt. Gällande inskränkningar i fastighetsägares och brukares handlingsfrihet i förhållande till rennäringsutövarna – främst förbuden i RBL mot att skada flyttningsväg (23 §) samt att ofreda eller fördriva renarna (36 §) – berör endast vissa förfaranden, som ansetts innebära särskilda risker för renskötselns bedrivande, men utgör inte hinder för att marken göres improduktiv som renbetesmark.

Den ståndpunkt lagstiftaren sålunda intagit kan måhända anses ha varit den naturliga med hänsyn till de förhållanden som tidigare varit rådande i huvuddelen av de trakter där renskötsel förekommer. I betraktande av de mycket stora arealer som stod till förfogande för renskötseln och de vid denna tid begränsade möjligheterna att förändra naturen kunde det icke utan fog anses överflödigt att inskränka markägarnas förfoganderätt genom ett generellt förbud mot åtgärder till skada för renskötseln. Numera är läget delvis ett annat, och i allt fall har en utveckling påbörjats som, om den får fortgå ohämmat, kan leda till att vidsträckta för renskötsel upplåtna marker förlorar sin användbarhet för detta ändamål. Främst är det

turismen och den därmed sammanhängande fritidshusbebyggelsen i fjälltrakterna som utgör en nytillkommen och i lagstiftningen hittills obeaktad faktor.

Något effektivt skydd mot att markägaren genom bebyggelse eller annan ändring av markens användningssätt skadar renskötseln innehåller RBL inte. Varken förbudet mot ofredande av renarna eller stadgandet till skydd för flyttningsvägar kan förebygga att markens avkastning inom delar av renskötselområdet inte längre blir tillgänglig för renarna. Härigenom åstadkommes i praktiken samma resultat som om det ifrågavarande området undantagits från renskötsel, dock utan att de berörda näringsidkarna tillförsäkras sådan gottgörelse som i vissa fall skall lämnas för intrång genom undantagande enligt 5 § RBL.

Gällande rätts innehåll på denna punkt är enligt vår mening knappast tillfredsställande. Den rätt till renbete och annat nyttjande av land och vatten som enligt lag tillkommer de renskötselberättigade bör inte kunna omintetgöras genom ett ensidigt handlande av markägarna. Häremot synes icke med fog kunna åberopas att huvuddelen av de ifrågavarande markerna tillhör kronan och att risken därför är ringa för sådana markdispositioner som kan innebära allvarliga olägenheter för renskötseln. I en fråga av förevarande karaktär bör nämligen ingen skillnad göras mellan kronan och andra markägare, och för övrigt är det – inte minst ur psykologisk synvinkel – av stor betydelse för de renskötselberättigade att även i förhållande till kronan äga uttryckligt stöd i lag för sina befogenheter inom renskötselområdet.

För att fylla den sålunda föreliggande bristen i nuvarande lagstiftning föreslår vi – i *1 kap. 6 §* förslaget till rennäringslag – bestämmelser som i princip hindrar ägare och brukare av mark, som omfattas av renskötselrätten, från sådant ändrat utnyttjande av marken som skulle skada renskötseln. Till förebyggande av att utvecklingen inom renskötselområdet hämmas genom en dylik regel, något som uppenbarligen måste undvikas ej minst i samebefolkningens eget intresse, har dock stadgandet försetts med vissa ganska betydande inskränkningar. Sålunda förordas att regelns tillämpningsområde begränsas till de trakter där renskötsel är tillåten under hela året. Vidare bör förbudet mot ändrad markanvändning gälla endast i fråga om sådan mark som faktiskt nyttjas för renskötsel; om marken redan tidigare övergivits av rennäringsidkarna, saknas anledning för renskötselns målsmän att motsätta sig en från andra synpunkter lämplig användning därav. Slutligen bör, till förhindrande av okynnesprocesser, förbudet drabba endast åtgärder av påtagligt betydelsefull karaktär; varken smärre ändringar i användningssättet, t. ex. införande av modernare metoder vid skogsavverkning, eller mindre väsentliga olägenheter för renägarna bör därför omfattas av förbudsbestämmelsen. Denna har därför utformats så att den bara drabbar sådan väsentlig ändring i markens nyttjande varigenom avsevärd skada kan uppkomma för rennäringen i orten.

Avsikten med den föreslagna lagregeln är endast att förhindra att mer ingripande ändringar i användningen av mark, som är särskilt värdefull för rennäringsutövarna, kommer till stånd genom ensidigt handlande av markens ägare eller brukare. Undantag bör därför göras i fråga om sådana områden som med stöd av 1 kap. 5 § i lagförslaget undantagits från renskötsel. Vid den prövning som skall ske jämlikt detta lagrum fattas beslut om markanvändningen på objektiva grunder och efter hörande av de olika berörda rättsägarna. Rennäringsidkarna är också i dessa fall tillförsäkrade ersättning för de olägenheter som kan uppkomma genom markens undantagande. Det föreslagna förbudet skall därför gälla endast innan förordnande enligt 5 § första stycket meddelats.

Såvitt gäller företag som är underkastade tillståndsprövning enligt vattenlagen, torde det inte föreligga något behov av att därav berörd mark i förväg undantages från renskötsel. Vattendomstolens eller synemännens handläggning av dylika ärenden innebär nämligen såväl att rättsägarna, däribland rennäringens målsmän, får komma till tals innan tillståndsfrågan avgöres som att ersättningsfrågorna blir nöjaktigt behandlade. Också i samband med fastställande av generalplan, stadsplan och byggnadsplan sker sådan prövning av markanvändningen som bör vara till fyllest från förevarande synpunkt. Till undvikande av en onödig extra prövningomgång med åtföljande risk för kompetenskonflikter bör företag av nu angivna slag inte vara underkastade det föreslagna stadgandet om förbud mot ändrat utnyttjande av mark till skada för renskötseln (jfr 20 § naturvårdslagen den 11 december 1964). I andra stycket av ifrågavarande § har därför undantag gjorts beträffande företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen, samt i fråga om bebyggelse inom fastställt planområde.

I viss mån liknande synpunkter kan läggas på andra företag för vilka tvångsrätter tillskapas genom beslut av administrativa eller judiciella myndigheter. I dessa fall är dock prövningen av såväl tillstånds- som ersättningsfrågan mer begränsad till de direkta verkningarna av den ifrågasatta tvångsrätten än vad fallet är i nyssnämnda mål och ärenden. Det torde därför för närvarande inte vara motiverat att undantaga ytterligare företag från den bedömning av hela företagets samlade inverkan på rennäringen som vi genom förbudsbestämmelsen i lagförslagets 1 kap. 6 § vill få till stånd.

Tillämpningen av den föreslagna förbudsregeln i 1 kap. 6 § avses skola ankomma på allmän domstol efter talan av renby, vars område beröres av en vidtagen eller tillämnad ändring i markanvändningen.